

การพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมทหาร
(ศึกษาเฉพาะกรณีอัยการทหาร)

โดย

ร้อยโทหญิง ภัทรดารัตน์ ทองสลายกร

คู่มือฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารกระบวนการยุติธรรม

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2565

THE DEVELOPMENT OF THE PROCESS OF CRIMINAL
INVESTIGATION IN THE MILITARY COURT WITH FOCUS ON THE
ROLES OF MILITARY PROSECUTOR

BY

FIRST LIEUTENANT PATDARASM THONGSALUAYKORN

A DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE
REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY

JUSTICE ADMINISTRATION

FACULTY OF LAW

THAMMASAT UNIVERSITY

ACADEMIC YEAR 2022

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะนิติศาสตร์

คุขกัมภีร์

ของ

ร้อยโทหญิง ภัทรดาวิมล ทองสลายกร

เรื่อง

การพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมทหาร

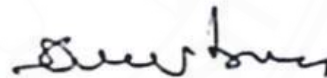
(ศึกษาเฉพาะกรณีอัยการทหาร)

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตร

ปรัชญาคุขกัมภีร์บัณฑิต สาขาการบริหารกระบวนการยุติธรรม

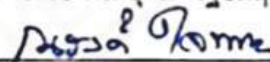
เมื่อ วันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2565

ประธานกรรมการสอบคุขกัมภีร์

(ศาสตราจารย์ ดร. อุดม รัชมฤต)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาคุขกัมภีร์

(ศาสตราจารย์ ณรงค์ ใจหาญ)

กรรมการสอบคุขกัมภีร์

(ศาสตราจารย์ พลตำรวจตรี ดร.จักรพงษ์ วิวัฒน์วานิช)

กรรมการสอบคุขกัมภีร์

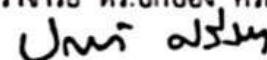
(นาย ประธาน จุฬาโรจน์มนตรี)

กรรมการสอบคุขกัมภีร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท)

คณบดี

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท)

หัวข้อคุณูปนิพนธ์	การพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาในกระบวนการ
ชื่อผู้เขียน	ยุติธรรมทหาร (ศึกษาเฉพาะกรณีอัยการทหาร)
ชื่อปริญญา	ร้อยโทหญิง ภัทรดาร์สมิ์ ทองสลายกร
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
	การบริการกระบวนการยุติธรรม
	นิติศาสตร์
	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาคุณูปนิพนธ์	ศาสตราจารย์ณรงค์ ใจหาญ
ปีการศึกษา	2565

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการสอบสวนของอัยการทหาร และเปรียบเทียบอำนาจและหน้าที่อัยการทหาร วิธีการสอบสวนและการคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาเกี่ยวกับอัยการต่างประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เพื่อนำแนวทางของต่างประเทศมาประยุกต์ใช้กับของประเทศไทย ให้ได้มาตรฐานสากล โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในศาลทหารทั้งทางตรงและทางอ้อม ผลการศึกษา พบว่า สภาพปัญหาในการสอบสวนของอัยการทหาร ประกอบด้วย 1) ประเด็นด้านการตีความตัวบทกฎหมาย 2) ประเด็นด้านความเป็นอิสระของอัยการทหาร 3) ประเด็นด้านบุคลากร 4) ประเด็นด้านการถ่วงดุลอำนาจ ทั้งในการเป็นผู้สอบสวนและโจทก์ในการฟ้องคดี 5) ประเด็นด้านเครื่องมือในการสอบสวน เทคโนโลยีในการสอบสวน และ 6) ปัญหาอำนาจหน้าที่ระหว่างอัยการทหารผู้มีหน้าที่สอบสวนกับพนักงานสอบสวนองค์กรอื่น ซึ่งประเด็นปัญหาดังกล่าวอาจทำให้เกิดข้อสงสัยในความน่าเชื่อถือของกระบวนการยุติธรรมทางทหาร สภาพปัญหามีความสอดคล้องกับผลการเปรียบเทียบแนวทางการสอบสวนคดีอาญาทหารของประเทศไทยกับประเทศสหรัฐอเมริกา และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่พบข้อที่จะต้องแก้ไขในเชิงโครงสร้างการสอบสวนของอัยการทหาร ทั้งความพร้อมในด้านคุณสมบัติ ทักษะในการปฏิบัติงานจริง และด้านการตรวจสอบการถ่วงดุลอำนาจจากภายในองค์กรและองค์กรยุติธรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง อันนำมาสู่แนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางการสอบสวนของอัยการทหารต่าง เช่น การปรับปรุงหลักสูตรการอบรม การคัดสรรบุคลากร กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงาน หรือการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร เป็นต้น

คำสำคัญ: การสอบสวน, อัยการทหาร, คดีอาญาทหาร

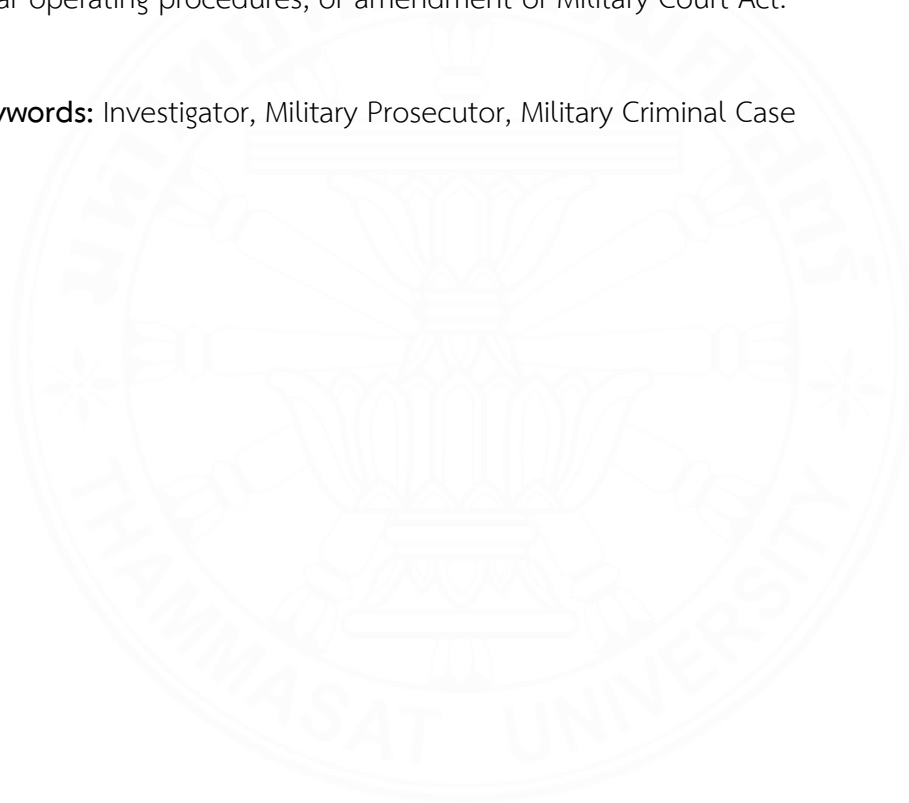
Dissertation Title	THE DEVELOPMENT OF THE PROCESS OF CRIMINAL INVESTIGATION IN THE MILITARY COURT WITH FOCUS ON THE ROLES OF MILITARY PROSECUTOR
Author	First Lieutenant Patdarasm Thongsaluaykorn
Degree	Doctor of Philosophy
Major Field/Faculty/University	Justice Administration Law Thammasat University
Dissertation Advisor	Professor Narong Jaihar, Ph.
Academic Year	2022

ABSTRACT

The objectives of the study were to examine the problems about the investigation process carried out by the military prosecutor and compare authority and responsibility of the military prosecutors, the investigation process, as well as the protection of the rights and the freedom of the defendant with those of the United States of America and the Federal Republic of Germany in order that experiences from abroad could be applied to raise the status of such processes in Thailand to international standards. Data were collected by conducting interviews with persons directly and indirectly involved in the criminal justice process in the military court. The results revealed that major problematic issues in the investigation process performed by the military prosecutor included 1) interpretation of legal statutes, 2) Independence of military prosecutors, 3) Human resources, 4) Balance of power in being both investigators and plaintiff in the lawsuit, 5) Tools and technology used in the investigation process, and 6) Authority problem between military prosecutors and investigators from other judicial organizations. The aforementioned problematic issues would lead to skepticism in the credibility of the military criminal justice process. Those problems were consistent with the results of comparison of military

investigation processes in Thailand with the United States of American and the Federal Republic of Germany. There were matters requiring corrective actions in the structures of the investigation process of military prosecutors in term of necessary qualification and skills needed for the job as well as proper check and balance of authority within the organization and with other related judicial organizations. Effective adjustments in such matters that can ultimately lead to the improvement of the judicial process executed by the military prosecutor include improvement of training curriculum, formulating appropriate criteria for personnel selection, defining clear operating procedures, or amendment of Military Court Act.

Keywords: Investigator, Military Prosecutor, Military Criminal Case

กิตติกรรมประกาศ

ดุขุณินพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้อย่างสมบูรณ์ ด้วยความอนุเคราะห์เป็นอย่างสูงจากผู้มีพระคุณหลายท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศาสตราจารย์ ณรงค์ ใจหาญ ซึ่งท่านได้ให้ความรู้ความเอาใจใส่ ให้คำปรึกษา และชี้แนะแนวทางการศึกษาอย่างใกล้ชิด จึงทำให้ดุขุณินพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอกราบขอบพระคุณท่านอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ ตลอดถึงประธานกรรมการสอบ ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต และกรรมการสอบ ศาสตราจารย์ พลตำรวจตรี ดร.จักรพงษ์ วิวัฒน์วานิช รองศาสตราจารย์ ดร. ปกป้อง ศรีสนิท และ อาจารย์ ประธาน จุฬาโรจน์มนตรี ที่ได้ชี้แนะข้อบกพร่องและเสนอแนวทางแก้ไขปรับปรุงเนื้อหาสาระของดุขุณินพนธ์เป็นอย่างดี ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูง ต่อท่านผู้ให้สัมภาษณ์ ทั้งผู้บังคับบัญชาระดับสูงของกรมพระธรรมนูญ ตลอดจนผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทางทหาร ผู้มีความรู้ความสามารถในสาขานิติศาสตร์และกระบวนการยุติธรรมต่างๆ รวมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางทหาร ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ และให้ความช่วยเหลือต่างๆ จึงทำให้ดุขุณินพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ครบถ้วน

ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อ คุณพ่อ พลเอกเชวงศักดิ์ ทองสลาย และคุณแม่ วชรพร ทองสลาย ที่คอยดูแล ส่งเสริมทางการศึกษา และให้กำลังใจเสมอมา และขอบคุณ สามี พ.อ.จิณณมนัส รอดโพธิ์ทอง และ ด.ญ.นรินทร์รำไพ ทองสลายกร ที่เป็นแรงผลักดันในการทำหน้าที่ต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณ เจ้ากรมพระธรรมนูญ ผู้บังคับบัญชา และ ผู้ร่วมงานทุกท่าน กรมพระธรรมนูญ สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ที่คอยให้คำแนะนำ เสนอแนะ แลกเปลี่ยนข้อมูล และช่วยเหลือต่างๆ ในการทำดุขุณินพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขา การบริหารกระบวนการยุติธรรม และอาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิประสาทองค์ความรู้ด้านนิติศาสตร์และการบริหารกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างสูงสุดต่อการจัดทำดุขุณินพนธ์และการปฏิบัติงานในหน้าที่ต่อไป

สุดท้ายนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณดีทั้งหมดของดุขุณินพนธ์ฉบับนี้ให้กับบุคคลที่ผู้เขียนนั้นได้กล่าวมาทั้งหมด และหากมีข้อบกพร่องประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

ร.ท.หญิง ภัทรดารัสมี ทองสลายกร

สารบัญ

หน้า	
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(2)
กิตติกรรมประกาศ	(4)
สารบัญตาราง	(15)
สารบัญภาพ	(16)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.1.1 โจทย์การวิจัย	5
1.1.2 ประเด็นศึกษา	5
1.1.2.1 ประเด็นด้านการตีความตัวบทกฎหมาย	5
1.1.2.2 ประเด็นด้านความเป็นอิสระของอัยการทหาร	5
1.1.2.3 ประเด็นด้านบุคลากร	5
1.1.2.4 ประเด็นด้านการถ่วงดุลอำนาจทั้งในการเป็นผู้สอบสวน และสอบสวนและเป็นโจทก์ในการฟ้องคดี	5
1.1.2.5 ประเด็นด้านเครื่องมือในการสอบสวน เทคโนโลยีและ วิทยาการ	5
1.1.2.6 ปัญหาอำนาจหน้าที่ระหว่างอัยการทหารผู้มีหน้าที่ สอบสวนกับพนักงานสอบสวนองค์กรอื่น	5
1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย	5
1.3 สมมติฐานของการศึกษา	6
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	6
1.5 ขั้นตอนการวิจัยและวิธีดำเนินการศึกษา	7
1.5.1 ขั้นตอนที่หนึ่ง ศึกษากระบวนการสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในศาลทหาร โดยอัยการทหาร	7

1.5.2	ขั้นตอนที่สอง ศึกษาสภาพปัญหาเกี่ยวกับระบบการสอบสวน คดีอาญาของไทย	7
1.5.2.1	กำหนดกลุ่มบุคคลผู้ที่จะให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ 7 กลุ่ม	7
1.5.2.2	สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อสอบถามเกี่ยวกับปัญหาการ สอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร	8
1.5.2.3	ตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น	9
1.5.2.4	ทำการสัมภาษณ์ กลุ่มบุคคลดังกล่าว	9
	(1) ผู้แทนกรมพระธรรมนูญ	9
	(2) ผู้พิพากษา	9
	(3) ผู้มีส่วนได้เสีย	9
	(4) นักวิชาการ	9
	(5) ผู้มีประสบการณ์ในการสอบสวนคดีอาญา	9
	(6) สำนักอัยการสูงสุด	9
	(7) กระทรวงมหาดไทย	9
1.5.2.5	เตรียมการสัมภาษณ์โดยใช้วิธีเทปบันทึกเสียงหรือ บันทึกภาพและเสียง	10
1.5.2.6	ประสานงานกับอาจารย์ที่ปรึกษา	10
1.5.3	ขั้นตอนที่สาม ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการสอบสวนคดีอาญาโดย อัยการทหารของไทยและต่างประเทศ	10
1.5.4	ขั้นตอนที่สี่ จัดหาแนวทางการพัฒนาเกี่ยวกับระบบการสอบสวน คดีอาญาโดยอัยการทหาร	10
1.6	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	11
บทที่ 2	ทฤษฎี แนวคิด สภาพปัญหา วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
2.1	หลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา	12
2.1.1	หลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล	12
2.1.2	การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามมาตรฐานระหว่างประเทศ	19
2.1.2.1	มาตรฐานสากลเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาใน คดีอาญา	21
	(1) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights)	21
	(2) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง	23

(3) มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	28
(4) อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003	29
2.1.3 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายไทย	31
2.1.3.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย	31
2.1.3.2 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	34
2.1.4 ตัวอย่างคดีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรม	38
2.1.4.1 สิทธิในกระบวนการยุติธรรม และสิทธิของบุคคลในเกียรติยศและชื่อเสียง	38
2.1.4.2 คำพิพากษากับคำรับสารภาพจากการข่มขู่	41
2.1.4.3 คดีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกต้องรับโทษ โดยไม่ได้กระทำความผิด (แพะรับบาป)	45
2.1.4.4 คดีที่ผู้ต้องหาถูกตำรวจัดข้อหา ข่ม ขู่ ทรมาณ	46
2.2 ระบบการดำเนินคดีอาญา	47
2.2.1 การดำเนินคดีระบบไต่สวน (inquisitorial system)	48
2.2.2 การดำเนินคดีระบบกล่าวหา (accusatorial system)	49
2.2.3 การดำเนินคดีอาญาระบบผสม (hybrid system)	51
2.3 ระบบการฟ้องคดีอาญา (prosecution system)	53
2.3.1 ระบบการฟ้องคดีอาญาโดยประชาชน (popular prosecution)	53
2.3.2 ระบบการฟ้องคดีอาญาโดยเอกชน (private prosecution)	56
2.3.3 ระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ (state prosecution)	57
2.4 หลักความเป็นอิสระของอัยการ	59
2.4.1 แนวความคิดเกี่ยวกับองค์กรอัยการ	59
2.4.2 อำนาจของ “องค์กรอัยการ” ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2560)	60
2.5 หลักการสอบสวน	61
2.5.1 หลักการสืบสวน สอบสวน และการสั่งฟ้องคดี	61
(1) การสืบสวน	61
(2) การสอบสวน	64
(3) การฟ้องคดีอาญา	81
2.5.2 การสอบสวน ฟ้องร้องในกฎหมายต่างประเทศ	82
2.5.3 บทบาทของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา	94

2.6 แนวคิดในการปกครองบังคับบัญชา	117
2.7 ระบบของศาลทหาร	119
2.8 แผนการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม (พ.ศ. 2560 – 2564)	123
2.8.1 แผนปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม (พ.ศ. 2560 – 2564) ประเด็นการปฏิรูปที่ 5	123
2.8.2 แผนปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม (พ.ศ. 2560 – 2564) ประเด็นการปฏิรูปที่ 6	126
2.8.3 แผนปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม (พ.ศ. 2560 – 2564) ประเด็นการปฏิรูปที่ 7	128
2.9 การวิเคราะห์สภาพปัญหาจากการสอบสวนของอัยการทหาร	137
2.10 นโยบายกลาโหม	138
2.11 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	140
 บทที่ 3 การสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร	 147
3.1 ศาลทหารและโครงสร้างของศาลทหาร	147
3.1.1 ศาลทหาร	147
3.1.2 โครงสร้างศาลทหาร	150
3.1.2.1 ศาลทหารชั้นต้น	150
3.1.2.2 ศาลทหารกลาง	152
3.1.2.3 ศาลทหารสูงสุด	152
3.2 กฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร	147
3.2.1 ข้อคล้ายคลึงและข้อแตกต่าง ระหว่าง ศาลทหาร กับศาลยุติธรรม	162
3.2.2 บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร	164
3.2.3 อำนาจของศาลทหาร	169
3.3 ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการยุติธรรมในศาลทหาร	171
3.3.1 กฎหมายฝ่ายทหารที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความอาญาทหาร	172
3.3.2 ตุลาการศาลทหาร	174
3.3.3 วิธีพิจารณาความอาญาทหาร	177
3.4 การสอบสวนคดีอาญาของทหาร	182
3.4.1 หลักกฎหมาย แนวทางการปฏิบัติ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีอาญาของทหาร	183
3.4.2 แนวทางการสอบสวนคดีอาญาของทหาร	192
3.4.3 หลักการสอบสวนคดีอาญาของทหาร	198
3.4.4 การเรียบเรียงเอกสาร และการดำเนินงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง	207

3.4.5	ข้อเปรียบเทียบระหว่างการสอบสวนของฝ่ายทหารกับการ สอบสวนของฝ่ายพลเรือน	211
3.5	อัยการทหาร	217
3.5.1	ประวัติอัยการทหาร	217
3.5.2	คุณสมบัติของอัยการทหาร	223
3.5.1.2.	คุณสมบัติเฉพาะตำแหน่ง	224
(1)	ตำแหน่งอัยการทหาร	224
(2)	ตำแหน่งอัยการทหาร (อัตรา พ.ท., น.ท.)	224
(3)	ตำแหน่งอัยการทหาร (อัตรา พ.อ., น.อ. และ พ.อ., น.อ.อัตราเงินเดือน พ.อ., น.อ. (พิเศษ))	225
3.5.3	อำนาจหน้าที่อัยการทหาร	225
3.5.4	อัยการทหารและอำนาจการสอบสวน	234
บทที่ 4	การสอบสวนคดีอาญาทหารในต่างประเทศ	237
4.1	การสอบสวนคดีอาญาทหารตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา	237
4.1.1	กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกา	237
4.1.2	ใครเป็นผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกา	238
4.1.3	ขั้นตอนการสอบสวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกา	239
4.1.3.1	ขั้นตอนการสอบสวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกาตาม มาตรา 32 (เดิม)	240
4.1.3.2	ขั้นตอนการไต่สวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกาตาม มาตรา 32 (ปัจจุบัน)	249
4.1.4	บทบาทหน้าที่ของผู้สอบสวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกา	254
4.1.4.1	บทบาทหน้าที่ของผู้สอบสวนคดีอาญาทหารตามมาตรา 32 (เดิม)	254
(1)	มีความเป็นกลาง	254
(2)	เป็นผู้ที่สามารถใช้ดุลพินิจกว้างขวางเกี่ยวกับพยาน หลักฐานทั้งปวง เพื่อให้ความจริงปรากฏอย่างถ่องแท้	255
(3)	เป็นผู้ทำหน้าที่กึ่งตุลาการ	255
(4)	เป็นผู้รักษากฎหมาย	256
(5)	เป็นผู้คุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา	256
4.1.4.2	บทบาทหน้าที่ของผู้ไต่สวนคดีอาญาทหารตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน)	257
(1)	มีความเป็นกลาง	257
(2)	เป็นผู้พิจารณาหลักฐานเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับ	

วัตถุประสงค์อันจำกัดของการไต่สวนเท่านั้น	257
(3) เป็นผู้ทำหน้าที่กึ่งตุลาการ	258
(4) เป็นผู้รักษากฎหมาย	258
(5) เป็นผู้คุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา	258
4.1.5 อำนาจหน้าที่อัยการทหารในกระบวนการสอบสวน	259
4.1.5.1 ใครคือ อัยการทหาร	259
4.1.5.2 อัยการทหารสามารถสอบสวนได้หรือไม่	259
4.1.5.3 บทบาทหน้าที่ของอัยการทหารในการสอบสวนหรือการไต่สวนเป็นอย่างไร	260
(1) ตามมาตรา 32 (เดิม)	260
(2) ตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน)	260
4.1.6 หน่วยสอบสวนเฉพาะ	261
4.1.7 สรุป	263
4.2 การสอบสวนคดีอาญาทหารตามกฎหมายสหพันธรัฐเยอรมนี	265
4.2.1 บทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมอาญาของทหารใน สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	265
4.2.1.1 กฎหมายรัฐธรรมนูญ	265
4.2.1.2 ประมวลกฎหมายอาญา	265
4.2.1.3 ประมวลกฎหมายอาญาทหาร	265
4.2.1.4 ประมวลวินัยทหาร	265
4.2.1.5 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาล	265
4.2.2 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนความผิดอาญาของทหารในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	267
4.2.3 ใครเป็นผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทหารในกฎหมายเยอรมัน	267
4.2.4 ขั้นตอนการสอบสวนคดีอาญาทหารในกฎหมายเยอรมัน	268
4.2.4.1 มีพฤติการณ์ครบองค์ประกอบการสอบสวน	268
4.2.4.2 พนักงานอัยการสอบสวนเองหรือสั่งให้ตำรวจสอบสวน	269
4.2.4.3 การจับกุม	269
4.2.4.4 การค้น	269
4.2.4.5 การยึด	270
4.2.4.6 การตรวจร่างกายและเก็บตัวอย่างทางนิติวิทยาศาสตร์	270
4.2.4.7 การสอบสวนโดยเก็บข้อมูลแบบ “หว่านแห” (“Dragnet” investigations)	270
4.2.4.8 การค้นพยานหลักฐานทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์	271
4.2.4.9 การสอบสวนโดยเจ้าพนักงานที่กระทำการเป็นสายลับ	272
4.2.4.10 การสอบปากคำ	272

4.2.4.11	ตำรวจส่งสำนวนการสอบสวนให้อัยการพิจารณา	273
4.2.4.12	การสั่งฟ้อง	273
4.2.5	บทบาทของพนักงานอัยการในการสอบสวน	274
4.2.5.1	สั่งการสอบสวน	274
4.2.5.2	พิจารณาอนุญาตมาตรการการสอบสวนเป็นกรณีฉุกเฉิน	274
4.2.5.3	ใกล้ชิดพยานหลักฐานและกระบวนการสอบสวนโดยตรง	274
4.2.5.4	หาพยานหลักฐานให้หนักแน่นครอบคลุมที่สุด	274
4.2.5.5	การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหา	274
4.2.6	การควบคุมตรวจสอบการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการ	275
4.2.6.1	ดุลพินิจในการสั่งสอบสวน	275
4.2.6.2	ดุลพินิจในการอนุญาตมาตรการสอบสวน	275
4.2.6.3	การตรวจสอบการใช้ดุลพินิจโดยผู้พิพากษา	275
4.2.7	บทสรุป ศาลทหารในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	275
4.3	เปรียบเทียบการเป็นผู้สอบสวนคดีอาญาในศาลทหารของสหรัฐอเมริกาและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	278
4.3.1	คุณสมบัติผู้สอบสวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกาและเยอรมัน	278
4.3.1.1	คุณสมบัติผู้สอบสวนคดีอาญาทหารตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา	278
	(1) คุณสมบัติผู้สอบสวนคดีตามมาตรา 32 เดิม	278
	(2) คุณสมบัติผู้สอบสวนคดีตามมาตรา 32 ปัจจุบัน	279
4.3.1.2	คุณสมบัติผู้สอบสวนคดีอาญาทหารตามกฎหมายเยอรมัน	279
4.3.2	หลักสูตรการอบรมผู้สอบสวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกาและเยอรมัน	280
4.3.2.1	หลักสูตรการอบรมผู้สอบสวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกา	280
	(1) หลักสูตรการอบรมผู้สอบสวน	280
	(2) หลักสูตรการอบรมของหน่วยสืบสวนสอบสวนพิเศษของกองทัพบก (CID)	288
4.3.2.2	หลักสูตรการอบรมผู้สอบสวนคดีอาญาทหารในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	289
	(1) หลักสูตรการอบรมพนักงานอัยการผู้สอบสวนคดีอาญาทหาร	289
	(2) หลักสูตรการอบรมพนักงานตำรวจผู้สอบสวนคดีอาญาทหาร	289

4.3.3 สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการสอบสวนในสหรัฐอเมริกาและสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี	291
4.3.3.1 สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในสหรัฐอเมริกา	291
(1) สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม)	291
(2) สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการสอบสวนตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน)	292
(3) เปรียบเทียบสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการสอบสวนตามมาตรา 32	292
4.3.3.2 สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการสอบสวนในสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี	296
4.3.4 ระบบการตรวจสอบถ่วงดุลในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาของทหารในสหรัฐอเมริกาและสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี	297
4.3.4.1 ระบบการตรวจสอบถ่วงดุลในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาของทหารในสหรัฐอเมริกา	297
4.3.4.2 ระบบการตรวจสอบถ่วงดุลในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาของทหารในสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี	298
บทที่ 5 ผลการวิจัย	299
5.1 การวิเคราะห์เอกสาร เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางทหารโดยอัยการทหารทั้งไทยและต่างประเทศ	299
5.1.1 การวิเคราะห์เอกสาร ที่เกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมทางทหารโดยอัยการทหาร	299
5.1.2 การวิเคราะห์เอกสาร ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกาและสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี	303
5.2 ผลการวิเคราะห์บทบาท ปัญหาและอุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารจากการสัมภาษณ์เชิงลึก	311
5.2.1 บทบาทหน้าที่ของอัยการทหารกับการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหาร	311
5.2.2 ปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้น และแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรค	313
5.2.2.1 ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น	313
(1) ประเด็นด้านการตีความตัวบทกฎหมาย	313
(2) ประเด็นด้านความเป็นอิสระของอัยการทหาร	314
(3) ประเด็นด้านบุคลากร	314

(4) ประเด็นด้านการถ่วงดุลอำนาจทั้งในการเป็นผู้สอบสวน และเป็นโจทก์ในการฟ้องคดี	315
(5) ประเด็นด้านเครื่องมือในการสอบสวน เทคโนโลยี และ วิทยาการ	316
(6) ปัญหาอำนาจหน้าที่ระหว่างอัยการทหารผู้มีหน้าที่ สอบสวนกับพนักงานสอบสวนองค์กรอื่น	316
5.2.2.2 แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค	317
(1) ประเด็นด้านการตีความตัวบทกฎหมาย	317
(2) ประเด็นด้านความเป็นอิสระของอัยการทหาร	317
(3) ประเด็นด้านบุคลากร	318
(4) ประเด็นด้านการถ่วงดุลอำนาจทั้งในการเป็นผู้ สอบสวนและเป็นโจทก์ในการฟ้องคดี	319
(5) ประเด็นด้านเครื่องมือในการสอบสวน เทคโนโลยี และ วิทยาการ	319
(6) ปัญหาอำนาจหน้าที่ระหว่างอัยการทหารผู้มีหน้าที่ สอบสวนกับพนักงานสอบสวนองค์กรอื่น	320
5.2.3 แนวทางการพัฒนาการสอบสวนโดยอัยการทหาร	320
บทที่ 6 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	327
6.1 สรุปและการอภิปรายผลการวิจัย	327
6.1.1 วัตถุประสงค์ 1	327
6.1.1.1 กระบวนการดำเนินคดีของการสอบสวนในคดีศาล ทหาร	327
6.1.1.2 สภาพปัญหาในการสอบสวนของอัยการทหาร	329
(1) ประเด็นด้านการตีความตัวบทกฎหมาย	329
(2) ประเด็นด้านความเป็นอิสระของอัยการทหาร	332
(3) ประเด็นด้านบุคลากร	333
(4) ประเด็นด้านการถ่วงดุลอำนาจทั้งในการเป็นผู้ สอบสวนและเป็นโจทก์ในการฟ้องคดี	335
(5) ประเด็นด้านเครื่องมือในการสอบสวน เทคโนโลยี และวิทยาการ	335
(6) ปัญหาอำนาจหน้าที่ระหว่างอัยการทหารผู้มีหน้าที่ สอบสวนกับพนักงานสอบสวนองค์กรอื่น	336
6.1.2 วัตถุประสงค์ 2	337
6.1.3 วัตถุประสงค์ 3	343

6.1.3.1 ประเด็นด้านการตีความตัวบทกฎหมาย	344
6.1.3.2 ประเด็นด้านความเป็นอิสระของอัยการทหาร	346
6.1.3.3 ประเด็นด้านบุคลากร	348
6.1.3.4 ประเด็นด้านการถ่วงดุลอำนาจทั้งในการเป็นผู้ สอบสวนและเป็นโจทก์ในการฟ้องคดี	353
6.1.3.5 ประเด็นด้านเครื่องมือในการสอบสวน เทคโนโลยีและ วิทยาการ	354
6.1.3.6 ปัญหาอำนาจหน้าที่ระหว่างอัยการทหารผู้มีหน้าที่ สอบสวนกับผู้สอบสวนองค์กรอื่น	354
6.2 ข้อเสนอแนะการวิจัยต่อไป	355
6.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	355
6.2.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป	356
บรรณานุกรม	357
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก	366
ภาคผนวก ข	369
ภาคผนวก ค	372
ภาคผนวก ง	375
ภาคผนวก จ	377

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 สรุปข้อแตกต่างกับการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาของพนักงานปกครองหรือตำรวจ	210
3.2 การทำงานของอัยการทหาร	230
6.1 การศึกษาเปรียบเทียบการสอบสวนคดีอาญาทหารประเทศไทยและต่างประเทศ	338

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
3.1 ภาพโครงสร้างกระบวนการสอบสวนคดีอาญาภายใต้ศาลยุติธรรมเปรียบเทียบกับอัยการศาลทหาร (1)	213
3.2 ภาพโครงสร้างกระบวนการสอบสวนคดีอาญาภายใต้ศาลยุติธรรมเปรียบเทียบกับอัยการศาลทหาร (2)	214
5.1 การเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และแนวทางที่พึงประสงค์	325
5.2 แนวทางพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาในศาลทหาร	326
6.1 การสอบสวนคดีอาญา ในกระบวนการยุติธรรมทหาร	328
6.2 การปรับโครงสร้างขององค์กร	347
6.3 ภาพจำลองการแบ่งมณฑลทหารบกในพื้นที่กองทัพภาคที่ 1 และภาคที่ 2	348
6.4 ภาพจำลองการแบ่งมณฑลทหารบกในพื้นที่กองทัพภาคที่ 3 และภาคที่ 4	349
6.5 โครงสร้างของกองสอบสวน	350

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กิจการทหารเป็นสิ่งที่อยู่ควบคู่กับการปกครองของไทยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ด้วยในขณะนั้นทหารเป็นส่วนสำคัญที่มีหน้าที่รักษาความมั่นคงของบ้านเมือง จนในสมัยกรุงศรีอยุธยา ก็มีงานด้านอัยการ ด้านศาลทหาร และด้านกฎหมายธรรมเนียมแบบทหาร เกิดขึ้นมาควบคู่กัน และส่วนงานเหล่านั้นยังสืบต่อมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ โดยได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเรื่อยมาตามยุคสมัย และตามความเหมาะสมกับการปกครองของบ้านเมือง และหน่วยงานที่มีหน้าที่สำคัญเกี่ยวกับด้านอัยการทหารในปัจจุบัน คือ “สำนักงานอัยการทหาร” อันเป็นหน่วยงานที่ขึ้นตรงต่อกรมพระธรรมนูญ

งานด้านอัยการทหาร จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนา ควบคู่ไปกับการปกครองบ้านเมือง แต่การพัฒนางานด้านนี้ ยังประสบปัญหาจากหลายปัจจัย เนื่องมาจาก การพัฒนาดังกล่าวจำเป็นต้องคำนึงถึงความมั่นคงของประเทศ งานด้านกฎหมาย งานด้านทหาร และขณะเดียวกัน ยังต้องคำนึงถึงการพัฒนาควบคู่ไปพร้อมกับงานด้านพลเรือน ทั้งนี้กระบวนการยุติธรรมทหารมีการพัฒนาปรับปรุงเสมอมา แต่เนื่องจากกระบวนการ ยุติธรรมทหารนั้นมีลักษณะเฉพาะและรายละเอียดที่แตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมฝ่ายพลเรือน จึงทำให้ระบบของกระบวนการยุติธรรมทหารซึ่งมีนายทหารเหล่าพระธรรมนูญเป็นหลักนั้น มีลักษณะและคุณสมบัติเฉพาะเป็นของตนเองแตกต่างหากจากข้าราชการกระทรวงกลาโหมอื่น ทำให้บางเรื่องมีความแตกต่างและมีสาระสำคัญที่ต่างกันออกไป

ทั้งนี้ หากกล่าวถึงบทบาทของอัยการแล้วนั้น ทั้งทางฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือน มีการพยายามผลักดันโครงการต่างๆในการปฏิรูปองค์กรอัยการ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญ และ ประเด็นที่เป็นส่วนหนึ่งในแผนปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม (พ.ศ.2560 – พ.ศ.2564) ได้แก่ ประเด็นปฏิรูปที่ ๕ การปรับปรุงระบบการสอบสวนคดีอาญาเพื่อให้มีการตรวจสอบ และถ่วงดุลระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการอย่างเหมาะสม และ ประเด็นปฏิรูปที่ ๗ การพัฒนาระบบการสอบสวนเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการ ปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ โดยจะเห็นว่าทั้งสองประเด็นนี้ มุ่งไปที่บทบาทพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการ และนอกจากนี้หากพิจารณาในกรณีของแผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี ที่มุ่งสร้าง “ภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชน” ในยุทธศาสตร์ที่ 6 ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ประเด็นที่ 8 ว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเคารพสิทธิมนุษยชนและปฏิบัติต่อประชาชนโดยเสมอมนั้น มุ่งเน้นให้บุคลากรและหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมต่าง ๆ มีการวางเป้าหมาย และยุทธศาสตร์ ตลอดจนมีบทบาท

เชิงรุกร่วมกันในทุกขั้นตอนของการค้นหาความจริง นำไปสู่การปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมใน 10 ประเด็น โดยประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับ งานของอัยการทหารภายใต้กระบวนการยุติธรรมทหารโดยตรง ทั้งนี้จึงจำเป็นต้องพัฒนาต่างๆทั้งทางด้านกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และพัฒนาบุคลากรให้สอดคล้องกับการบริบทของการพัฒนาประเทศ

การพัฒนาการสอบสวนคดีอาญา มีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่แรกเริ่ม เพราะการสอบสวนคดีอาญาเป็นเสมือนต้นน้ำของกระบวนการยุติธรรมทั้งหมด โดยเฉพาะเรื่องของการรวบรวมพยานหลักฐาน เพราะหากมีการบิดเบือนหรือผิดไปตั้งแต่แรกเริ่มแล้ว กระบวนการยุติธรรมนั้น ก็ไม่อาจสร้างความยุติธรรมได้เลย ทั้งนี้บทบาทของผู้มีอำนาจในการสอบสวนนั้นจึงสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะ อาจส่งผลกระทบต่อความจริงแห่งคดี สิทธิของคู่กรณี และยังส่งผลกระทบต่อลิตรอนสิทธิเสรีภาพของคู่กรณีได้อีกด้วย

พนักงานสอบสวนจึงต้องกระทำการสอบสวนด้วยความเป็นธรรมตามหลักนิติธรรม (Rule of Law) กล่าวคือ พนักงานสอบสวนต้องกระทำการสอบสวนภายใต้บทบัญญัติของกฎหมาย โดยให้ความเป็นธรรมกับคู่กรณีทุกฝ่ายไม่ว่าผู้กล่าวหาหรือผู้ต้องหา เพื่อให้ประชาชนเกิดความไว้วางใจและให้ความเป็นธรรมเกิดขึ้นในสังคม¹

ในการสอบสวนคดีอาญาโดยทั่วไปในประเทศไทย มีการแยกองค์การสอบสวนกับองค์การการสั่งคดีออกจากกัน ยกเว้นบางกรณีที่กฎหมายกำหนดให้อัยการสามารถสอบสวนได้ เช่น การเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน² การเข้าร่วมชั้นสูตรพลิกศพ ³หรือ การเข้าร่วมสอบสวนกรณีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำหรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ และทำสำนวนในกรณีที่ผู้ตายถูกกล่าวหาว่าต่อสู้ขัดขวางเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ รวมถึงการเข้าร่วมสอบสวนในกรณีอื่นตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งถือเป็นเพียงส่วนน้อยของหน้าที่ในการสอบสวน จึงอาจส่งผลให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติงานระหว่างฝ่ายสอบสวนและฝ่ายพนักงานอัยการได้ ทั้งนี้ในปัจจุบันได้มีการพยายามปฏิรูประบบดังกล่าวขึ้น เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล ที่ตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องนี้ หลายประเทศได้ให้พนักงานอัยการตรวจสอบการแสวงหาพยานหลักฐานและควบคุมการสอบสวนได้ตั้งแต่ต้น ต่างกับของประเทศไทยที่พนักงานสอบสวนจะส่งสำนวนการสอบสวนมาให้พิจารณา พยานหลักฐานจะถูกกำหนดโดยพนักงานสอบสวนทั้งหมด แต่ในการดำเนินคดีอาญาในศาลทหารกลับไม่มีปัญหาดังกล่าวเพราะอัยการทหารมี

¹ ฤชา ไกรฤกษ์ , *การดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร* (สำนักอัยการสูงสุด สำนักพิมพ์นิติธรรม 2560) 25.

² ระเบียบสำนักอัยการสูงสุดว่าด้วยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญา พ.ศ. 2543.

³ ระเบียบสำนักอัยการสูงสุดว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ พ.ศ. 2543.

บทบาทที่สอบสวนมาตั้งแต่ต้นตามอำนาจของบทบัญญัติที่กฎหมายให้อำนาจมา ตามพระราชบัญญัติ พระธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 47

กระบวนการดำเนินคดีอาญาในศาลทหารนั้นมีลักษณะที่ผสมผสานกับการดำเนินคดี วินัยทหารกับการดำเนินคดีอาญาทหาร จึงทำให้การเริ่มการดำเนินคดีหรือไม่ดำเนินคดีเริ่มจากการ รายงานผู้บังคับบัญชา ก่อนแล้วจึงมอบให้อัยการศาลทหารดำเนินการ ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากการ ดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป ซึ่งแยกการดำเนินคดีอาญา ออกจากคดีวินัยอย่างเห็นได้ชัด และดำเนินการ แบบแยกกระบวนการทั้งหมด แต่สำหรับการดำเนินคดีในศาลทหารกลับผสมผสานกัน ขณะเดียวกัน การสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหารนั้นยังจำกัดอยู่เฉพาะคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับวินัยทหาร ตามกฎหมายที่ว่าด้วยวินัยทหาร คดีอาญาที่เกี่ยวกับความลับทางราชการทหาร คดีที่อยู่ในอำนาจศาล ทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร ที่เกิดขึ้นในที่ตั้งทหาร และคดีอาญาที่ผู้กระทำความผิดและ ผู้เสียหายต่างเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วยกัน ตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร⁴

ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นศึกษาเฉพาะการสอบสวนคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมทหาร ศึกษา เฉพาะกรณีอำนาจการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร ซึ่ง แตกต่างจากกรณีการสอบสวนทั่วไป แม้กระบวนการยุติธรรมทหารจะมีความสมบูรณ์ในตัวเอง กล่าวคือ มีการดำเนินการทั้งในชั้นสอบสวน ชั้นพิจารณาฟ้อง และชั้นพิจารณาพิพากษาคดีเช่นเดียวกันกับกระบวนการ ยุติธรรมฝ่ายพลเรือนก็ ตาม แต่ยังคงมีความเชื่อมโยงในการดำเนินการทางกฎหมายร่วมกับกระบวนการ ยุติธรรมฝ่ายพล เรือนที่อาจจะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องและผสมผสานกับกระบวนการยุติธรรมทหาร เช่น ในกระบวนการ ยุติธรรมทหาร จะมีเจ้าหน้าที่ทหารทำหน้าที่สอบสวน แต่ในหลายกรณีการดำเนินคดีใน กระบวนการ ยุติธรรมทหาร อาจทำโดยการสอบสวนของพนักงานสอบสวนหรือผู้มีหน้าที่สอบสวนในกระบวนการ ยุติธรรมหลักก็ได้ หรือแม้บางคดีจะถูกดำเนินในศาลทหาร ก็อาจมีเหตุตามกฎหมายว่าด้วยการ วินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ทำให้ต้อง โอนคดีดังกล่าวไปดำเนินต่อในศาลยุติธรรมได้ แสดงให้เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมทหารและกระบวนการ ยุติธรรมฝ่ายพลเรือนนั้นบูรณาการและ ดำเนินการควบคู่กันไปโดยไม่อาจแยกขาดจากกันได้เด็ดขาด⁵

ทั้งนี้ หากกล่าวถึงอำนาจการสอบสวนของทหารโดยเฉพาะนั้น ตามพระราชบัญญัติ ธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.๒๕๔๘ ได้บัญญัติอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาล

4 ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ. 2547.

⁵ ศิวรักษ์ รุจิวัฒนพงศ์, *หลักเกณฑ์และวิธีการคัดเลือกบุคคลเพื่อบรรจุตำแหน่งตุลาการ พระธรรมนูญและอัยการทหาร* (กรมพระธรรมนูญ 2563) 2.

ทหารไว้ในมาตรา ๔๗^๖ ให้อำนาจแก่นายทหารพระธรรมนูญ อัยการทหาร และนายทหารสัญญาบัตร ที่ได้รับการแต่งตั้งจากผู้บังคับบัญชา มีอำนาจในการสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหารทั้งปวง ซึ่งผู้วิจัยจะศึกษากรณีเฉพาะในส่วนของการสอบสวนคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมทหาร ศึกษากรณีเฉพาะอัยการทหารเท่านั้น

อำนาจและหน้าที่ของอัยการทหารในการสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหารนั้น กระทรวงกลาโหมได้ออกข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ.2499 กำหนดอำนาจและหน้าที่ของอัยการทหารให้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงในอำนาจของศาลทหารตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งมีลักษณะการสอบสวนทั้งในความผิดคดีอาญา รวมทั้งความผิดอาญาเกี่ยวกับวินัยทหาร ซึ่งทหารจะต้องรับโทษทางวินัยปะปนอยู่ด้วย เนื่องจาก การปฏิบัติราชการของทหารนั้นมุ่งเน้นถึงความมั่นคงและความปลอดภัยของประเทศชาติ ระเบียบวินัยของทหารเป็นเรื่องที่จำต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด ความผิดของทหารจึงมีหลายสถานมากกว่าทางฝ่ายพลเรือน อีกทั้งการสอบสวนคดีของฝ่ายทหารจึงมิได้มุ่งเฉพาะแต่ความผิดทางอาญาต่อตัวทหารผู้ซึ่งเป็นผู้ต้องหาเป็นสำคัญแต่ฝ่ายเดียว แต่ยังรวมถึงการบังคับบัญชา และการลงทัณฑ์ทางวินัยตามวินัยทหารด้วย

นอกจากนี้ ยังมีตัวบทกฎหมายอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการให้อัยการทหาร มีอำนาจในการสอบสวน ไม่ว่าจะเป็น ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ.2499 , ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ.2547 และระเบียบข้อบังคับขององค์กรอื่นในการประสานงานหรือการทำงานร่วมกันสอบสวนกับอัยการทหารอีกด้วย

ผู้วิจัย เห็นว่า การให้อำนาจตามบทบัญญัติดังกล่าว ก่อให้เกิดปัญหาต่อการนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางทหารในทางปฏิบัติหลายประการซึ่งได้แบ่งเป็นประเด็นต่างๆ คือ ประเด็นด้านการตีความตัวบทกฎหมาย ประเด็นด้านความเป็นอิสระของอัยการทหาร ประเด็นด้านบุคลากร ประเด็นด้านการถ่วงดุลอำนาจทั้งในการเป็นผู้สอบสวนและผู้ฟ้อง ประเด็นด้านเครื่องมือในการสอบสวน เทคโนโลยีและวิทยาการ ประเด็นด้านการตรวจสอบและร้องเรียนความเป็นธรรม และประเด็นด้านการประสานงานระหว่างฝ่ายทหารและหน่วยงานอื่น ซึ่งรายละเอียดจะกล่าวถัดไป โดยการวิจัยเรื่องนี้ มุ่งเน้นที่จะพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารดังกล่าว เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสอบสวนให้เป็นไปตามมาตรฐานและมีความใกล้เคียงกับหลักสากลมากที่สุดเพื่อให้เกิดการคุ้มครองสิทธิของประชาชน พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาในภาคส่วนต่างๆที่จะช่วยลดปัญหาในการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหาร และนำมาซึ่งการปฏิบัติได้จริงอย่างเป็นรูปธรรม

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะอัยการผู้ช่วยวิชาการ กองอัยการงานวิชาการ สำนักงานอัยการทหาร กรมพระธรรมนูญ-จึงเห็นควรที่จะศึกษา วิเคราะห์ ปัญหาของ การสอบสวน มาตรฐานการ

^๖ ฤชา ไกรฤกษ์ (เชิงอรรถ 1) 26.

สอบสวน การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ตลอดจนศึกษาแนวทางของต่างประเทศ เพื่อนำมา พัฒนาการสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในศาลทหารโดยอัยการทหาร และเป็นแนวทางปฏิบัติแก่บุคคลที่มี อำนาจในการสอบสวนคดีอาญาในเขตอำนาจศาลทหาร เพื่อก่อให้เกิดการอำนวยความยุติธรรมอย่าง สูงสุดแก่คู่กรณีทั้งสองฝ่าย

1.1.1 โจทย์การวิจัย

การสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร ในปัจจุบันสามารถอำนวยความยุติธรรม และให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพตามแนวมาตรฐานสากลเพียงพอ

1.1.2 ประเด็นศึกษา

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยสามารถแบ่งประเด็น ปัญหาและอุปสรรคของการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารได้ดังนี้

1.1.2.1 ประเด็นด้านการตีความตัวบทกฎหมาย

1.1.2.2 ประเด็นด้านความเป็นอิสระของอัยการทหาร

1.1.2.3 ประเด็นด้านบุคลากร

1.1.2.4 ประเด็นด้านการถ่วงดุลอำนาจทั้งในการเป็นผู้สอบสวนและเป็นโจทก์

ในการฟ้องคดี

1.1.2.5 ประเด็นด้านเครื่องมือในการสอบสวน เทคโนโลยีและวิทยาการ

1.1.2.6 ปัญหาอำนาจหน้าที่ระหว่างอัยการทหารผู้มีหน้าที่สอบสวนกับ

พนักงานสอบสวนองค์กรอื่น

1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหาร ในส่วนของ อัยการทหาร และศึกษาปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการสอบสวนของอัยการทหาร

1.2.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกับอำนาจและหน้าที่ของผู้สอบสวนในศาลทหาร ทั้ง วิธีการสอบสวนและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาของต่างประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา และ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เพื่อนำแนวทางของต่างประเทศมาประยุกต์ใช้กับของ ประเทศไทย ให้ได้มาตรฐานสากล

1.2.3 เพื่อวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการสอบสวนโดยอัยการทหาร ในประเทศไทย

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

การสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารนั้นยังไม่สามารถดำเนินการเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คู่ความทุกฝ่าย เพราะมีปัญหาในทางบริหารจัดการ การคัดบุคคลากร กระบวนการตรวจสอบ และประสานงาน หากมีการปรับปรุงกระบวนการดังกล่าวจะทำให้เกิดประสิทธิภาพ

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาตามแนวทางดังต่อไปนี้

1.4.1 ศึกษากระบวนการสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในศาลทหารโดยอัยการทหาร โดยศึกษาโครงสร้างของศาลทหาร อำนาจและหน้าที่ของอัยการทหาร โดยเฉพาะเรื่อง การสอบสวน เพื่อนำแนวทางการสอบสวนคดีทั่วไปมาเปรียบเทียบ เพื่อให้เห็นข้อดีและข้อเสียของการสอบสวนโดยอัยการทหาร และนำมาเป็นกรอบการพัฒนาต่อไปให้ดียิ่งขึ้นและปรับใช้ให้เหมาะสมเพื่อศักยภาพในการสอบสวนของอัยการทหาร

1.4.2 ศึกษาหลักกฎหมายเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในเขตอำนาจศาลทหารโดยอัยการทหาร ได้แก่ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.๒๔๙๘ ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ.๒๔๙๙ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.๒๕๐๑ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายอาญาทหาร กฎและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหารโดยอัยการทหารของหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง

1.4.3 ศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในศาลทหารโดยอัยการทหารของระบบกฎหมายต่างประเทศ มาตรฐานการสอบสวนและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ พร้อมทั้งแนวทางการสอบสวน ของประเทศสหรัฐอเมริกาและ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับ การสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารของไทย ในข้อดีและข้อเสียเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อไป

1.5 ขั้นตอนการวิจัยและวิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1.5.1 ขั้นตอนที่หนึ่ง ศึกษากระบวนการสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในศาลทหารโดยอัยการ

ทหาร

ผู้วิจัยดำเนินการค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Research) โดยการเก็บรวบรวม จากตำรา คำพิพากษาศาลฎีกา แนวคำวินิจฉัยของศาลทหารบทความวิชาการ บทบัญญัติทางกฎหมายที่ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เอกสารวิจัย วิทยานิพนธ์

1.5.2 ขั้นตอนที่สอง ศึกษาสภาพปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการสอบสวนคดีอาญาของ

ไทย

ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Dept Interview) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ซึ่งเป็นบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเชี่ยวชาญ โดยส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ทางอาญาในศาลทหารทั้งทางตรงและทางอ้อม

การเก็บข้อมูลวิธีนี้ ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญที่มี ประสบการณ์ทำงานทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ โดยประสงค์จะค้นคว้าถึงสภาพปัญหาของ การสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร เพื่อนำไปวิเคราะห์เป็นข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนา แก้ไข ปรับปรุงเรื่องการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารพร้อมศึกษาข้อดี ข้อเสียของการสอบสวน คดีอาญาโดยพนักงานอัยการของไทยและต่างประเทศ

1.5.2.1 กำหนดกลุ่มบุคคลผู้ที่จะให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ 7 กลุ่ม ได้แก่

บุคคลผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมดังกล่าว บุคคล เหล่านี้ประกอบไปด้วย คน 8 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ผู้บัญชาการระดับสูงในกรมพระธรรมนูญ จำนวน 4 คน และ ผู้ปฏิบัติงาน 2 คน

กลุ่มที่ 2 ผู้พิพากษา จำนวน 1 คน

กลุ่มที่ 3 ผู้ต้องหา (ไม่เปิดเผยชื่อ) จำนวน 1 คน

กลุ่มที่ 4 นักวิชาการต่างประเทศ จำนวน 1 คน

กลุ่มที่ 5 ผู้มีประสบการณ์ในการสอบสวนคดีอาญา 2 คน

กลุ่มที่ 6 สำนักอัยการสูงสุด 1 คน

กลุ่มที่ 7 ตัวแทนจากกระทรวงมหาดไทย 3 คน

รวมจำนวน 15 คน กลุ่มตัวอย่างดังกล่าว ในการเลือกบุคคลที่จะมาเป็นผู้ให้ ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง ส่วนเกณฑ์ในการคัดเลือก ผู้วิจัยพิจารณาจากประสบการณ์ งานโดยตรง ระดับการศึกษา ความรู้ ความเชี่ยวชาญในศาสตร์ และกระบวนการสอบสวน ทั้งยังเป็น กลุ่มบุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของกลุ่มนักกฎหมายและบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญ ในระดับ นโยบาย ระดับการวางกลยุทธ์ และ ระดับการปฏิบัติการ

1.5.2.2 สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อสอบถามเกี่ยวกับปัญหาการสอบสวน

คดีอาญาโดยอัยการทหาร โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือหนึ่งในงานวิจัย

ทั้งนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบปฐมภูมิ คือ แบบสัมภาษณ์ เชิงลึกชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview) ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง โดยสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีอาญาโดยทหาร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อ ตำแหน่ง หน่วยงาน และหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 คำถามในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัยโดยตรง โดยแบ่งคำถามออกเป็น 5 ตอน

- คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นทั่วไปในการสอบสวนคดีอาญาของอัยการทหาร
- คำถามเกี่ยวกับประสบการณ์โดยตรงในการสอบสวนคดีอาญาของอัยการทหาร
- คำถามเกี่ยวกับ ปัญหาหรืออุปสรรคในการสอบสวนคดีอาญาของอัยการทหาร ข้อดี ข้อเสียในการกำหนดให้อัยการทหารเป็นผู้สอบสวนคดีอาญา
- คำถามทั่วไปเกี่ยวกับการส่งเสริมหรือการคัดค้านการให้อำนาจอัยการทหารในการสอบสวนคดีอาญา
- คำถามเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารกระบวนการยุติธรรมในการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร
- ข้อเสนอแนะอื่นๆ

1.5.2.3 ตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น โดยอาจารย์ที่ปรึกษาของผู้วิจัย จะทำการตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยรายละเอียดของแบบสัมภาษณ์จะปรากฏในภาคผนวก

1.5.2.4 ทำการสัมภาษณ์ กลุ่มบุคคลดังกล่าว ดังนี้

(1) ผู้แทนกรมพระธรรมนูญ

(1.1) ผู้บังคับบัญชาระดับสูงในกรมพระธรรมนูญทหารชั้นนายพล ได้แก่

1. พลเอก ประชาพัฒน์ วัจนะรัตน์ เจ้ากรมพระธรรมนูญ
2. พลเรือเอก ดร. ปรีชาญู จามเจริญ อดีตเจ้ากรมพระธรรมนูญ
3. พลโท นพพร ไควกุล อดีตรองเจ้ากรมพระธรรมนูญ

4. พลเอก ชานินทร์ พนทะสุวสดี อดีตรองเจ้ากรมพระธรรมนูญ

(1.2) ฝ่ายปฏิบัติการในกรมพระธรรมนูญ

1. พ.อ. สุรชาติ ไชยภิตติ (อดีตรองหัวหน้าอัยการ สำนักงานอัยการทหาร
กรมพระธรรมนูญ)

2. ร้อยโท สิทธิพงษ์ เสมียนชัย (นายทหารพระธรรมนูญ หน่วยเฉพาะกิจ
กรมทหารพรานที่ 10)

(2) ผู้พิพากษา ได้แก่ นายสันติ ผิวทองคำ ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและ
ครอบครัว จังหวัดระยอง

(3) ผู้มีส่วนได้เสีย ได้แก่ ผู้ต้องหา คดีเกี่ยวข้องกับยาเสพติด (ไม่
เปิดเผยชื่อ)

(4) นักวิชาการ ได้แก่

1. Prof. Eugene Fidell นักวิจัยอาวุโสของ Yale Law School และ
ศาสตราจารย์ผู้ฝึกสอน ของ New York University Law School

(5) ผู้มีประสบการณ์ในการสอบสวนคดีอาญา ได้แก่

1. พลตำรวจเอก อุดลย์ แสงสิงห์แก้ว อดีตผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ,
สมาชิกวุฒิสภา

2. พันตำรวจเอก จรุงวิทย์ ภุมมา สมาชิกวุฒิสภา

(6) สำนักอัยการสูงสุด ได้แก่

1. นาย มาร์ค เจริญวงศ์ อัยการจังหวัด ประจำสำนักอัยการสูงสุด

(7) กระทรวงมหาดไทย ได้แก่

1. นาย ฉัตรชัย พรหมเลิศ อดีตปลัดกระทรวงมหาดไทย

2. ดร. รัฐวิรัช จิตสุจริตวงศ์ ผู้อำนวยการส่วนการสอบสวนคดีอาญา
สำนักงานสอบสวนและนิติกร กรมการปกครอง

3. ว่าที่ร้อยตรีเจตน์ ดิษฐอุตม หัวหน้ากลุ่มงานฝึกอบรมวิธีสืบสวน
ปราบปราม 2 ศูนย์ปฏิบัติการบังคับใช้กฎหมายพนักงานฝ่ายปกครอง สำนักงานสอบสวนและนิติกร
กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

1.5.2.5 เตรียมการสัมภาษณ์โดยใช้วิธีเทปบันทึกเสียงหรือบันทึกภาพและเสียง

1.5.2.6 ประสานงานกับอาจารย์ที่ปรึกษา และโครงการเพื่อออกหนังสือขอ

อนุญาตเข้าสัมภาษณ์บุคคลต่างๆ ดังกล่าว

1.5.3 ขั้นตอนที่สาม ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารของไทยและต่างประเทศ

เมื่อผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมดังกล่าว มาเปรียบเทียบกับระบบการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารของต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นทั้งข้อดีและข้อเสียของแต่ละประเทศ เพื่อนำมาศึกษาแนวทางการพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร

1.5.4 ขั้นตอนที่สี่ จัดหาแนวทางการพัฒนาเกี่ยวกับระบบการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร

โดยการวิเคราะห์ผลการศึกษา ผู้วิจัยจะนำข้อมูลทฤษฎีและข้อมูลปฐมภูมิมาวิเคราะห์ร่วมกัน เพื่อให้

1) ทราบถึงปัญหาและอุปสรรค โดยวิธีการวิเคราะห์ด้วยเนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นรูปแบบที่สามารถใช้วิเคราะห์ข้อมูลทั้งในรูปแบบของเอกสารหรือข้อเขียน และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ในการวิเคราะห์เนื้อหาจะวิเคราะห์โดยการตีความหมายทางภาษาจากเอกสารหรือตัวบทกฎหมาย และการตีความเจตนาของผู้ให้ข้อมูล ประกอบ ร่วมกับการทำความเข้าใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบริบทหรือสภาพแวดล้อมของสังคม หลังจากได้ข้อค้นพบ เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารแล้ว

2) ผู้วิจัยจึงได้มุ่งค้นหาแนวทางในการพัฒนาระบบการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร โดยการนำข้อมูลที่ได้ศึกษาจากเอกสารมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (Dept Interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อให้ได้แนวทางการมีส่วนร่วมสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร โดยใช้กรอบ ทฤษฎี แนวคิด พร้อมทั้งการศึกษาเปรียบเทียบกับบทบัญญัติของต่างประเทศในกระบวนการสอบสวนคดีอาญาโดยทหาร ตลอดจนทั้งแนวทางการแก้ไขปัญหา และผลกระทบ วิเคราะห์อุปสรรค ที่ได้จากการศึกษา เพื่อจัดทำข้อเสนอในการพัฒนาการบริหารกระบวนการยุติธรรมในการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร เพื่อความมีประสิทธิภาพ และสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ทุกภาคส่วนให้อย่างเป็นธรรมที่สุด

เมื่อผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลการศึกษาจากขั้นตอนการศึกษาสองขั้นตอนดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยจะดำเนินการค้นคว้าแนวทางการพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร ดังนี้

- 1) กำหนดประเด็นในการพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร โดยแยกออกมาเป็นประเด็นต่างๆ เพื่อพัฒนา แก้ไขและปรับปรุงสภาพปัญหาที่ได้ศึกษามาตามขั้นตอนที่ 1
- 2) สำรวจแนวทางการพัฒนา โดยศึกษาแนวทางของต่างประเทศในส่วนของบริษัทบัญญัติเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร
- 3) คัดเลือกแนวคิดทฤษฎี หลักการ หรือบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งเหมาะสมสำหรับการเป็นแนวทางในการนำมาปรับใช้กับการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร
- 4) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามาจัดทำแนวทางการพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร
- 5) ตรวจสอบแนวทางการพัฒนาดังกล่าว โดยอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้บังคับบัญชาในระดับสูงในกรมพระธรรมนูญ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.6.1 ทำให้ทราบถึงกระบวนการดำเนินคดีของการสอบสวนในคดีศาลทหาร และปัญหาอุปสรรคในการดำเนินคดีของอัยการทหารในการดำเนินงาน
- 1.6.2 ทำให้ทราบถึงอำนาจและหน้าที่อัยการทหาร มาตรฐานการสอบสวน และการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ในต่างประเทศ รวมถึงแนวทางและการปฏิบัติที่เป็นไปตามมาตรฐานสากล
- 1.6.3 ทำให้สามารถวิเคราะห์ และ เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการสอบสวนโดยอัยการทหารไทย

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวคิด สภาพปัญหา วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงทฤษฎี แนวคิด และสภาพปัญหาในการสอบสวนของคดีอาญา และการสอบสวนของอัยการทหาร รวมถึงทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 หลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา
- 2.2 ระบบการดำเนินคดีอาญา
- 2.3 ระบบการฟ้องคดีอาญา
- 2.4 หลักความเป็นอิสระของอัยการ
- 2.5 หลักการสอบสวน
- 2.6 แนวคิดในการปกครองบังคับบัญชา
- 2.7 ระบบของศาลทหาร
- 2.8 แผนการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม (พ.ศ. 2560 – 2564)
- 2.9 การวิเคราะห์สภาพปัญหาจากการสอบสวนของอัยการทหาร
- 2.10 นโยบายกลาโหม
- 2.11 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 หลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา

2.1.1 หลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล

การสอบสวนคดีอาญานั้น มีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมอย่างยิ่ง เพราะเป็นขั้นตอนเริ่มแรกและเป็นรากฐานไปยังขั้นตอนต่อไปในกระบวนการยุติธรรม การคุ้มครองสิทธิของคู่กรณีจึงมีความสำคัญเช่นกัน เพื่อก่อให้เกิดการดำเนินคดีเป็นไปด้วยความเป็นธรรมและมีความยุติธรรมสูงสุด การคุ้มครองสิทธิของคู่กรณีเป็นหลักการทางกฎหมาย ซึ่งถือว่า เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้นแล้ว นั้น รัฐมีหน้าที่คุ้มครองประชาชนและเยียวยาแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้นให้แก่ประชาชน

สิทธิเสรีภาพของประชาชน คือความสัมพันธ์ระหว่างรัฐหรือผู้มีอำนาจปกครองรัฐกับผู้อยู่ใต้อำนาจการปกครองของรัฐหรือประชาชนและความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนด้วยกัน หากกล่าวถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนแล้ว มุ่งเน้นถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐหรือผู้มีอำนาจปกครองรัฐกับประชาชน

ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้จะเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา แต่ในความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีความขัดแย้งที่ยังคงอยู่ตลอดมา กล่าวคือ “มีการขัดแย้งกันในระหว่างผู้อยู่ใต้อำนาจปกครองของรัฐซึ่งได้แก่ประชาชนพลเมืองทั้งหลายของรัฐกับผู้ที่มีอำนาจปกครองรัฐ ในลักษณะที่ผู้ที่มีอำนาจปกครองมีแนวโน้มที่จะใช้อำนาจอย่างเต็มที่ แต่ในขณะเดียวกันผู้อยู่ใต้อำนาจปกครองก็พยายามดิ้นรนที่จะมีประสิทธิภาพให้มากที่สุดเท่าที่จะมีได้”¹

การพัฒนาเรื่องสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์นั้น ได้รับการพัฒนามาหลากหลายชั่วอายุคน เนื่องมาจากมนุษย์นั้นมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และมีคุณค่าในตัวเอง จำต้องได้รับการปฏิบัติ การคุ้มครองกันอย่างเท่าเทียมเสมอภาค โดยได้มีการบัญญัติกฎหมายรับรองหรือคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในความเป็นมนุษย์นั้นไว้ในรัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศอย่างทั่วไป โดยบุคคลย่อมมีความเสมอภาคกันภายใต้บังคับกฎหมายเดียวกัน รัฐจำเป็นต้องกำหนดกฎเกณฑ์ นโยบาย หรือกระบวนการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อประโยชน์สุขในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐ

คำกล่าวของอริสโตเติล กล่าวว่า วิชา สิทธิและเสรีภาพเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ และมีมาพร้อมกับมนุษย์อยู่แล้วตามกฎหมายของธรรมชาติ ภายใต้แนวความคิดนี้ จึงอาจกล่าวได้ ว่า สิทธิและเสรีภาพเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติหรือเป็นสิทธิตามธรรมชาตินั้นเอง² จากคำกล่าวดังกล่าว จึงถือเสมือนเป็นแนวคิดเริ่มต้นของสำนักกฎหมายธรรมชาติ ตามปรัชญาที่ว่า “สิทธิทั้งหลายเกิดขึ้นตามธรรมชาติพร้อม ๆ กับมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของจักรวาลและธรรมชาติ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น ไม่มีผู้ใดบงการให้เกิด แต่เป็นเหตุผลของเรื่องหรือของตัวมันเอง ซึ่งก็มีอยู่ในตัวมนุษย์เช่นกัน ทำให้มนุษย์สามารถใช้เหตุผลนี้ เรียนรู้ศึกษาธรรมชาติและใช้กระบวนการเดียวกันในการศึกษาตัวเองและสังคมของมนุษย์”³

แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนนั้น เดิมถูกเรียกว่า สิทธิตามธรรมชาติ ซึ่งปรัชญา เมธีสตอิก ในสมัยกรีกเป็นผู้คิดค้นขึ้นจากรากฐานของกฎหมายธรรมชาติ โดยอธิบายว่า “สิทธิตามธรรมชาตินั้น มีอยู่กับตัวมนุษย์ทุกคนตลอดเวลา สิทธิเหล่านี้มีข้อสิทธิของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ แต่หากเป็นความชอบธรรมที่มนุษย์ทุกคนจะพึงมี โดยเหตุที่เขาเกิดมาเป็นมนุษย์ และเป็น

¹ วีระ โลจายะ, *กฎหมายสิทธิมนุษยชน* (พิมพ์ครั้งที่ 10, ขวณพิมพ์ 2532) 1.

² อุดม รัฐอมฤต, นพนิธิ สุริยะ และบรรเจิด สิงคะเนติ, *การอ้างศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิของบุคคลตามมาตรา 28* (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ 2544) 34.

³ เพิ่งอ้าง 35.

ผู้มีเหตุผล”⁴ โดยแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนนี้ได้รับการยอมรับมาเป็นเวลานาน โดยมีที่ใช้ประกอบกับแนวคิดเรื่องอื่น ๆ อย่างมาก ในเรื่องของกฎหมายธรรมชาตินี้ มีลักษณะสำคัญคือ เป็นกฎหมายที่ใช้ได้โดยไม่มีการจำกัดเวลา ไม่มีขอบเขตด้านสถานที่ของการใช้บังคับ และหากกฎหมายที่ออกโดยอำนาจรัฐนั้นขัดหรือแย้งกับกฎหมายธรรมชาติแล้วนั้น ย่อมไม่มีผลใช้บังคับ

สิทธิกับเสรีภาพ แม้ว่าจะเป็นอำนาจที่ราษฎรทุกคนในสังคมของรัฐเสรีประชาธิปไตยมีการบัญญัติรับรองหรือคุ้มครองให้ไว้ในรัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตาม การใช้สิทธิและเสรีภาพของราษฎรต่างก็ต้องมีขอบเขตหรือมีเงื่อนไขในการใช้ ซึ่งจะขึ้นอยู่กับสภาพหรือสถานะเศรษฐกิจ สังคม การเมืองวัฒนธรรม ประเพณี และจากการที่บุคคลทุกคนย่อมมีความเสมอภาคกันภายใต้บังคับกฎหมายเดียวกัน ผู้มีอำนาจปกครองหรือรัฐ จำเป็นจะต้องกำหนดนโยบายหรือดำเนินการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อประโยชน์ในอันที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของราษฎรหรือในอันที่จะธำรงรักษาไว้ซึ่งประโยชน์ส่วนรวม หรือประโยชน์มหาชน (Public Interest) เช่น องค์การต่าง ๆ ของรัฐสามารถใช้อำนาจหน้าที่บังคับให้ราษฎรแต่ละคนกระทำการบางอย่างหรือห้ามมิให้กระทำการบางอย่างได้ เพื่อให้การใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคล หรือพลเมืองของประเทศเกิดผลขึ้นจริง ในทางปฏิบัติสมตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ⁵

ปัจจุบัน มีการกล่าวถึงและเรียกร้องให้มีการคุ้มครองต่อสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์กันอย่างมากในลักษณะที่เป็นรูปธรรมมากขึ้นตามลำดับ ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ซึ่งยกตัวอย่างดังต่อไปนี้

1. ประเทศอังกฤษ

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของประเทศอังกฤษ ที่เป็นที่กล่าวขานกันทั่วโลก ซึ่งแสดงถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล ได้แก่ มหากฎบัตร หรือ Magna Carta นั้นเอง เป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ มีการตรขึ้นในปี ค.ศ. 1215 โดยเป็นเอกสารที่มุ่งเน้นถึงการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประเทศอังกฤษ และถือเป็นรากฐานที่สำคัญของกฎหมายรัฐธรรมนูญในปัจจุบัน ซึ่งมีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 63 ข้อ ข้อความที่สำคัญ สรุปได้ คือ

- 1) ห้ามการปฏิเสศ หรือ ให้ความยุติธรรมล่าช้า
- 2) การงดเว้นการใช้กฎหมายบังคับแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะกระทำไม่ได้

⁴ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2, สำนักพิมพ์วิญญูชน 2540) 16.

⁵ นพนิติ สุริยะ, ‘การสอนสิทธิมนุษยย์’ (การสัมมนาระดับชาติของฝ่ายวิจัยและการบริการทางวิชาการแก่สังคม คณะนิติศาสตร์ สถาบันไทยคดีศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530) 9.

3) บุคคลใดจะถูกจับกุม กักขัง ขังขัง หรือรับทรัพย์สินส่วนตัวนั้นหาได้ไม่เว้นแต่จะได้รับการพิจารณาโดยบุคคลชั้นเดียวกับเขา และตามกฎหมายบ้านเมือง⁶

ใจความที่สำคัญของกฎบัตรแมกนาคาร์ตา คือ การเก็บภาษีต้องได้รับความยินยอมจากสภาก่อน และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในเรื่องการจับกุมคุมขัง เป็นหลัก แม้ว่าจะมีนักนิติศาสตร์บางกลุ่มให้ความเห็นว่า กฎบัตรแมกนาคาร์ตา นั้น มีประเด็นหลักอยู่ที่การระงับข้อพิพาทระหว่างกลุ่มผลประโยชน์จากความไม่มั่นคงแห่งเสถียรภาพของราชบัลลังก์อังกฤษ ในกรณีการสวดสวดดูแลความประพฤติของพระเจ้าจอห์นมากกว่า เนื่องมาจากขุนนางไม่ได้วางใจพระองค์ ขุนนางได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่งประกอบด้วย ถ้ากรณีกษัตริย์บิดพลิ้วไม่ปฏิบัติตาม ขุนนางก็จำกัดสิทธิของกษัตริย์ได้ ดังนั้นกฎบัตรดังกล่าว จึงเป็นข้อตกลงระหว่างขุนนางกับกษัตริย์

นอกจากกฎบัตรแมกนาคาร์ตาในเรื่องการกำหนดสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์แล้ว ยังมีเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่มีชื่อเสียงในด้านการคุ้มครองสิทธิของบุคคลอีกฉบับหนึ่ง ได้แก่ The English Bill of Rights ซึ่งเป็นเอกสารที่รัฐสภาของอังกฤษได้ตราขึ้นในปี ค.ศ.1689 ได้รับรองสิทธิของประชาชนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาไว้หลายประการ ได้แก่

1) หลักประกันในเรื่องการจับกุม การตรวจค้น และการออกหมายในกรณีต่าง ๆ โดยปราศจากเหตุอันชอบธรรม กล่าวคือ การจับกุม การตรวจค้น และการออกหมายนั้น เป็นเรื่องที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยตรง ดังนั้นการกระทำการดังกล่าว จึงจำเป็นต้องกระทำโดยอาศัยมูลเหตุอันสมควร เป็นธรรม โดยการให้สัตยาบันหรือสาบาน

2) บุคคลไม่จำเป็นต้องตอบคำถามทางอาญา ยกเว้นในกรณีที่อยู่ต่อหน้าหรือได้รับข้อกล่าวหาจากคณะลูกขุนใหญ่ หรือในกรณีที่ประเทศนั้นอยู่ในสภาวะสงคราม หรือเป็นอันตรายต่อสาธารณะ และไม่อาจถูกกล่าวหาในความผิดเดียวกันสองครั้ง หรือถูกบังคับให้การเป็นพยานปรักปรำตนเอง ไม่ถูกตัดสิทธิในชีวิต เสรีภาพหรือทรัพย์สิน เว้นแต่ที่กฎหมายบัญญัติไว้

3) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยโดยคณะลูกขุน และสิทธิในการปรึกษาทนาย

4) การเรียกหลักประกันจะต้องไม่สูงเกินไปหรือไม่ถูกทรมาน หรือการลงโทษโดยผิดธรรมดา

2. ประเทศสหรัฐอเมริกา

⁶ นพนิธิ สุริยะ , ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป หน่วยที่ 5 เรื่องสิทธิ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2525) 17.

ในเรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในเรื่องการสอบสวนของพนักงานสอบสวนนั้น สหรัฐอเมริกาได้มีการกำหนดถึงการป้องกันมิให้พนักงานสอบสวนใช้อำนาจเกินขอบเขต โดยมีการพัฒนาหลักของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสอบสวนโดยพัฒนาจากรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา ร่างรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1787 เป็นเอกสารทางกฎหมายที่มีความสำคัญอย่างยิ่งภายหลังจากมีคำประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกา เมื่อสงครามระหว่าง อังกฤษและมลรัฐอาณานิคมของสหรัฐอเมริกาได้พร้อมการล่าอาณานิคมสิ้นสุดลง ได้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญของสหรัฐ อเมริกาโดยได้ทำการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นในปี ค.ศ. 1787 และได้มีการประกาศใช้ในเวลาต่อมา รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้รับรองสิทธิต่าง ๆ หลายประการ แต่เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธินั้นยังมิได้สมบูรณ์นัก กระทั่งในปีค.ศ.1791 ได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา เรียกว่า Amendment รัฐธรรมนูญดังกล่าวได้บัญญัติให้มีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนพลเมืองอเมริกันหลาย ประการ เช่น การออกกฎหมายลงโทษผู้กระทำความผิดโดยมิได้มีการพิจารณาคดีในศาล (Bill of Attainder) หรือออกกฎหมายที่มีผลย้อนหลัง (Expost Facto Law) ไม่ได้⁷ กระบวนการฟ้องร้อง ทางอาญาทุกคดี ผู้ถูกกล่าวหาที่จะมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีในศาลโดยเปิดเผยและรวดเร็ว โดยมี คณะลูกขุนที่เป็นกลางในเขตหรือมลรัฐที่เกิดคดีอาญา ผู้ถูกกล่าวหาต้องได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาโดย ละเอียด มีสิทธิเจอลูกขุนที่กล่าวหาตน มีสิทธิเรียกพยานฝ่ายตนมาให้การและมีสิทธิที่จะมีทนายว่า ความให้ (Rights of the accused) โดยการแก้ไขรัฐธรรมนูญที่สำคัญของสหรัฐอเมริกา ที่สำคัญได้แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 5 และครั้งที่ 14 ซึ่งได้วางหลักสำคัญที่ เรียกว่า หลักนิติธรรม (The Rule of Law) หรือศุภนิติกระบวนการ (Due Process of Law) ไว้ โดยเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหลายประการ ดังนี้

- 1) การตรวจค้นบุคคล เคหสถาน ทรัพย์สิน หรือเอกสารจะต้องมีหมายค้น ที่ถูกต้องตามกฎหมาย จะไม่สามารถกระทำได้ หากปราศจากการกระทำที่ชอบโดยกฎหมาย
- 2) การพิจารณาคดีอาญาและพิพาทภาคีจะต้องกระทำโดยไม่ลำเอียง และจะต้องกระทำการโดยเปิดเผย ณ ที่ซึ่งความผิดได้เกิดขึ้นโดยที่ลูกขุนจะต้องกระทำโดยปราศจากอคติ บุคคลจะต้องได้รับแจ้งให้ทราบถึงลักษณะและเหตุผลที่กล่าวหาและการให้ประกันเรื่องที่จะมีทนายแก้ต่างการสืบพยานจะต้องกระทำอย่างเปิดเผยต่อหน้าผู้ต้องหา

⁷ ปัญญา อุดชาชน, ‘หลักประชาธิปไตย เรื่อง : สิทธิและเสรีภาพของพลเมืองอเมริกัน ภายใต้หลักประชาธิปไตย’ (เอกสารวิชาการหลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” รุ่นที่ 2, วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ).

3) การกำหนดค่าปรับ และการประกันตัวสูงเกิดควรนั้นมิอาจกระทำได้ และห้ามมีการลงโทษโดยทารุณโหดร้าย⁸

3. แนวคิดในทางสากล

แม้ว่าในช่วงศตวรรษที่ 19 แนวคิดในเรื่องสิทธิมนุษยชนและกฎหมายธรรมชาติ จะได้รับความนิยมน้อยลง แต่อย่างไรก็ตาม แนวคิดในเรื่องสิทธิมนุษยชนนั้นกลับได้รับการฟื้นฟูขึ้นอีกครั้งในช่วงศตวรรษที่ 20 ทั้งนี้ เหตุที่สิทธิมนุษยชนได้รับความสนใจขึ้นมาอีก เนื่องมาจากปัจจัยหลัก ๆ ดังนี้

ประการแรก มีวิกฤตการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นหลายอย่างที่เกิดกระทบต่อสิทธิมนุษยชน อาทิ การปลุกปั่นลัทธิชาตินิยม , ฟาสซิส , ลัทธิชาตินิยม ตลอดจนการเกิดขึ้นของสงครามในรูปแบบต่างๆ เหตุการณ์เหล่านี้จึงเป็นแรงผลักดันในประชาชนหันมาให้ความสนใจเรื่องสิทธิมนุษยชน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรง นำไปสู่แนวคิดเรื่อง สิทธิมนุษยชน

ประการที่สอง ความเชื่อที่ว่า มนุษย์ควรมีความเท่าเทียม เสมอภาคกัน ได้เพิ่มมากขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งก่อให้เกิดการก่อตั้ง องค์การสหประชาชาติ

จากวิวัฒนาการอำนาจการสอบสวนของพนักงานสอบสวนในประเทศต่างๆ ดังกล่าวมาแล้ว และจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ประเทศต่าง ๆ ได้ร่วมกันก่อตั้งองค์การสหประชาชาติ (The United Nations) ในปี ค.ศ.1945 โดยมีจุดมุ่งหมายหลักในเรื่องของความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยในการอยู่ร่วมกันของแต่ละประเทศ ทั้งนี้ ใจความสำคัญอยู่ภายใต้หลักการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นหลัก ทั้งนี้ได้มีการร่วมกันสร้าง กฎบัตรสหประชาชาติ เพื่อใช้เป็นข้อบังคับและแนวทางการดำเนินการของสหประชาชาติและได้มีการร่างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เพื่อให้สอดคล้องกับกฎบัตรสหประชาชาติ ซึ่งประเทศต่าง ๆ ได้ลงมติรับรอง เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ.1948 ซึ่งบทบัญญัติเรื่องสิทธิที่ประกาศรับรองในปฏิญญาสากลดังกล่าวส่วนใหญ่นั้น มาจาก สิทธิตามธรรมชาติ ที่เรียกว่า สิทธิมนุษยชน นั่นเอง

ใจความในทางการสอบสวนทางสากลนั้น การละเมิดสิทธิของบุคคลอื่นใด การกระทำนั้นต้องได้รับอนุญาตให้ทำได้ตามกฎหมายในแต่ละประเทศตามความจำเป็นและตามสัดส่วนที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ชอบด้วยกฎหมาย เจ้าหน้าที่งานที่บังคับใช้กฎหมายต้องดำเนินการสอบสวนด้วยความเป็นกลางและความยุติธรรมอย่างที่สุด โดยกระบวนการทั้งหมดต้องปราศจากเหตุของการเลือกปฏิบัติหรือความลำเอียงอย่างใด ๆ

ในการส่งเสริมหลักนิติธรรมในการสอบสวนนั้น มีการกำหนดมาตรการชุดหนึ่งที่ใช้ในทุกระดับสากล ทั้งในส่วนของนโยบายและกระบวนการ กำหนดการศึกษา การฝึกอบรม และ

⁸ นพนิติ สุริยะ (เชิงอรรถ 12) 9.

อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวน อีกทั้งระบบการลงโทษที่มีประสิทธิภาพในการบังคับให้เคารพกฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับต่าง ๆ ในระหว่างกระบวนการสอบสวน ยกตัวอย่างเช่น

- พยานหลักฐานสำคัญจำเป็นต้องได้รับการรวบรวมอย่างละเอียดโดยเจ้าพนักงานที่บังคับใช้กฎหมาย ผู้มีอำนาจที่ได้รับการฝึกอบรมในทางกระบวนการทางกฎหมายหรือได้รับการรับรองจากบุคลากรผู้เชี่ยวชาญ
- ให้ใช้หลักการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน หลักความเสมอภาคในการสัมภาษณ์ พยานเพื่อมิให้ได้รับข้อมูลที่มีความลำเอียง
- ข้อมูลเชิงรุกที่ถูกรวบรวมผ่านการสอบสวนนั้นจำเป็นต้องได้รับการควบคุมเป็นการเฉพาะเพื่อป้องกันความผิดพลาดในกระบวนการ ข้อมูลนั้นใช้เฉพาะกับเจ้าพนักงานที่บังคับใช้กฎหมายซึ่งเป็นผู้ที่ควรตรวจวินัยจากสิ่งชั่วร้ายรูปแบบใด ๆ ในการกระทำผิดกฎหมายหรืออาชญากรรมเป็นอย่างยิ่ง
- คำให้การต่าง ๆ ของผู้ต้องสงสัยเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องในกระบวนการสอบสวน อย่างไรก็ตาม เจ้าพนักงานที่บังคับใช้กฎหมายควรหลีกเลี่ยงที่จะอาศัยคำให้การเหล่านั้นมากเกินไปและพยายามเท่าที่เป็นไปได้ในการได้มาซึ่งวัตถุพยานที่ช่วยยืนยัน (หรือในประการอื่นใด) คำให้การของผู้ต้องสงสัยนั้น
- การซักถามผู้ต้องสงสัยต้องดำเนินการโดยเคารพสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อสันนิษฐานว่า ผู้ต้องสงสัยนั้นบริสุทธิ์ โดยสิทธินี้ไม่ถูกบังคับให้ต้องพิสูจน์ตนเองหรือสารภาพผิด
- ห้ามการทรมานและ การขาดมนุษยธรรมหรือการปฏิบัติที่เป็นการลดคุณค่า การกระทำการรุนแรงต่าง ๆ การปฏิบัติเช่นนั้นจะมีผลสืบเนื่องที่ร้ายแรงแก่ผู้เสียหายหรือผู้กระทำผิด ผู้บังคับบัญชาที่รับผิดชอบในการสอบสวนต้องใช้วิธีการสอบสวนตามระดับมาตรการเพื่อป้องกันการทรมานที่จะเกิดขึ้น รวมถึงกระบวนการสอบสวนและการไต่สวนที่กำหนดไว้โดยชัดเจน

การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน การพิทักษ์ สิทธิเสรีภาพ พื้นฐานของประชาชนเป็นเป้าหมายในการจัดการปกครองเป็นประชาธิปไตยหรือรัฐธรรมนูญนั้นเอง การใช้อำนาจนิติบัญญัติ การใช้อำนาจบริหาร และการใช้อำนาจตุลาการ ล้วนแต่มีความมุ่งหมายเพื่อพิทักษ์ สิทธิเสรีภาพของประชาชนทั้งนั้น การที่กล่าวกันว่าศาลเป็นที่พึ่งสุดท้าย (Last Resort) ของประชาชนหมายความว่า ศาลเป็นองค์กรสุดท้าย ที่ประชาชนมีโอกาสให้เข้ามาตัดสินปัญหานี้ตามลำดับของการใช้อำนาจ แต่ไม่ใช่ศาลเป็นองค์กรเดียวที่พิทักษ์ สิทธิเสรีภาพประชาชน ตามความเป็นจริง ในการใช้อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารนั้น ทั้งสมาชิกรัฐสภาและรัฐบาลต่างคำนึงถึงอย่างมากถึงการ

คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเหมือนกัน โดยปัญหาต่าง ๆ สามารถแก้ไขได้ในกรณีประชาชนได้มีรัฐสภาที่ดีและรัฐบาลที่ดี เฉพาะปัญหาที่เกิดจากความคิดเห็นไม่ตรงกันหรือปัญหาที่เกิดขึ้นโดยอคติต่าง ๆ ทำให้จำเป็นต้องมีคดีขึ้นสู่ศาล โดยสรุปทุกองค์การที่ดี ของรัฐต่างมีหน้าที่ต้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งสิทธิเสรีภาพของประชาชน ต้องไม่ถูกลิดรอนโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรหรือโดยไม่มีการเยียวยาอย่างเป็นธรรม เพียงแต่บทบาทและช่วงเวลาในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนของผู้ใช้อำนาจอธิปไตย อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการจะแตกต่างกันเท่านั้น มิใช่ว่าองค์กรใดจะมีความดีมากกว่าองค์กรอื่นเพียงองค์กรเดียว

จากวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของเอกชนทำให้มีหลักกฎหมายสำคัญตามอีกหลายประการ เช่น หลักการเสมอภาคในกฎหมาย (Equality Before the Law) หลักสัดส่วนของการใช้อำนาจ (Proportionality) หลักการไม่ใช้กฎหมายย้อนหลังให้เป็นโทษแก่บุคคล (Retroactivity) ซึ่งหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของเอกชนนี้ย่อมจะพัฒนาขยายไปตามขอบเขตที่เหมาะสมของสังคมในแต่ละกาลสมัย

2.1.2 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามมาตรฐานระหว่างประเทศ

การจำกัดอำนาจของผู้มีอำนาจปกครองเริ่มมีลักษณะเป็นรูปธรรมตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 13 เป็นต้นมา ทั้งนี้ปรากฏกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในประเทศต่าง ๆ ดังตัวอย่างข้างต้น อาทิ กฎบัตรแมกนาคาร์ตา ประเทศอังกฤษ คำประกาศอิสรภาพของประชาชนชาวอเมริกา เป็นต้น

การละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้นได้บ่อนทำลายความเชื่อมั่นและอำนาจของรัฐบาล พร้อมทั้งยังเป็นการคุกคามความสงบสุข ความมั่นคง และเสถียรภาพของประเทศต่าง ๆ ด้วย

แม้ว่าโดยทั่วไปแล้วนั้นรัฐถูกกำหนดให้มีหน้าที่ในการรักษากฎหมายโดยมุ่งเน้นเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นหลัก แต่ในปัจจุบัน เจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายบางคนกลับเป็นผู้ฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งกฎหมายและละเมิดสิทธิมนุษยชนที่พึงสมควร ในกรณีที่ประชาชนได้คาดหวังให้รัฐดำเนินการรักษากฎหมายและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยปราศจากการทำละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้น ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและประชาชนมีความเสี่ยงสูงมาก ดังนั้น จึงเป็นเรื่องสำคัญในการที่เจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายจะต้องอธิบายการกระทำต่าง ๆ โดยอยู่ภายใต้การใช้อำนาจตามกฎหมายและภายใต้หลักสิทธิมนุษยชนได้

จากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ จะพบว่า มีเหตุการณ์ที่เป็นตัวอย่างในการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง เช่น การกระทำการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์หรือการทรมาน เป็นต้น ทั้งนี้การละเมิดสิทธิมนุษยชนดังกล่าวแม้มาจากคำสั่งของผู้บังคับบัญชา หรือ ผู้ปกครองประเทศก็ตาม ไม่อาจนำมาเป็นข้อกล่าวอ้างในการละเมิดสิทธิมนุษยชนเพื่อให้เกิดการกระทำโดยชอบด้วยกฎหมายได้ เนื่องมาจากความรับผิดชอบและการรับผิดชอบของผู้บังคับบัญชา จำเป็นต้องอยู่ภายในหลักสิทธิ

มนุษยชนและได้รับการรองรับโดยกฎหมายเสมอ แต่ทั้งนี้การละเมิดสิทธิมนุษยชน อาจเกิดขึ้นได้โดยขึ้นอยู่กับลักษณะการฝ่าฝืนสิทธิมนุษยชน ความสามารถ กระบวนการ และการแก้ไขเยียวยาที่เป็นไปได้ต่าง ๆ หากมีความจำเป็นเพื่อรักษา เยียวยา และคุ้มครองสิ่งสำคัญกว่า

เจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายจำเป็นต้องแสดงบทบาทพื้นฐานในสังคมในการปฏิบัติ คุ้มครองประชาชนและรักษากฎหมาย โดยอยู่ภายใต้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน บทบาทเหล่านี้มีผลบังคับใช้อยู่เสมอ รวมถึงในเวลาที่มีความขัดแย้งทางการเมืองและการก่อการร้าย ความรุนแรงอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน ซึ่งถือเป็นความรับผิดชอบระดับสูงแก่เจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายซึ่งต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนตามกฎหมายในประเทศชาติและระหว่างประเทศด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติตามระเบียบและมาตรฐานทั้งในประเทศและระหว่างประเทศจำเป็นต้องมีการทำงานอันจำเป็นเพื่อที่จะทำให้เจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายรับผิดชอบต่อความสงบสุข การรักษาความปลอดภัย และเสถียรภาพในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพอย่างสูงสุด ทั้งนี้มีการกำหนดแนวทางที่ใช้ปฏิบัติในการสอบสวน เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานพื้นฐานในการสอบสวนและเจ้าพนักงานสอบสวนในสหประชาชาติและองค์การระหว่างประเทศอื่น ๆ พร้อมทั้งกำหนดหลักการพื้นฐานเป็นการเฉพาะ เพื่อให้เป็นไปตามกรอบของกฎหมาย จริยธรรม วิชาชีพ และ หลักสิทธิมนุษยชนนั้น

- การสอบสวนเป็นวิชาชีพที่ต้องการความซื่อสัตย์ส่วนบุคคลสูงสุด
- บุคคลที่รับผิดชอบในการดำเนินการสอบสวนควรแสดงให้เห็นว่าตนเป็นผู้มีความสามารถ
- เจ้าพนักงานสอบสวนควรคงไว้ซึ่งความเป็นธรรม, ความไม่ลำเอียง และความยุติธรรมตลอดกระบวนการสอบสวนและเปิดเผยให้เห็นว่าผู้สอบสวนนั้นไม่มีความขัดแย้งต่อผลประโยชน์อย่างใด ๆ ต่อผู้บังคับบัญชาอย่างทันทั่วทั้ง
- เจ้าพนักงานสอบสวนควรเป็นผู้รักษาความลับ
- การดำเนินการสอบสวนควรแสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบต่อเจ้าพนักงานสอบสวนในการสืบหาข้อเท็จจริงแห่งคดี
- ผลการสอบสวนควรตั้งอยู่บนฐานของข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญและการวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้องที่ไม่ใช่ข้อสมมติหรือการสันนิษฐานอย่างใดใด
- ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ภายใต้การสอบสวนควรต้องได้รับการสนับสนุนจากผลการสอบสวนเป็นหลัก ⁹

⁹ กรมตำรวจ คู่มือเสริมสร้างการปฏิบัติตามประมวลจริยธรรม และจรรยาบรรณของตำรวจ.

- รัฐภาคีเคารพและให้ความมั่นใจแก่บุคคลทั้งปวงในสิทธิทั้งหลายที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติในเรื่องเชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่นๆ¹⁰
- บุคคลที่ถูกกลั่นแกล้งหรือทารุณกรรมต้องได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมและได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์¹¹
- บุคคลมีความเสมอภาคกันในการพิจารณาตัดสินคดีในศาลในคดีอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยในศาลที่มีอำนาจ มีอิสระและเป็นกลาง¹²
- บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์¹³
- ความเสมอภาคตามกฎหมายโดยมีกฎหมายคุ้มครองและให้หลักประกันเพื่อให้ปลอดจากการเลือกปฏิบัติ¹⁴

2.1.2.1 มาตรฐานสากลเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา

(1) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of

Human Rights)

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 มีข้อความที่รับรองสิทธิมนุษยชนไว้สองประเภทใหญ่ ๆ กล่าวคือ

ประเภทแรก เรียกว่าสิทธิทางการเมืองหรือทางแพ่ง (Political or Civil Rights) สิทธิประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นสิทธิตามธรรมชาติที่เรารู้จักกันมาเก่าแก่ เช่น สิทธิในชีวิต, ร่างกาย, ทรัพย์สิน, สิทธิในการพูด, การเขียน, การพิมพ์, การโฆษณา สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติตามกฎหมายเท่าเทียมกัน สิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา ฯลฯ เราถือว่าสิทธิประเภทนี้เป็นสิทธิในทางลบ (Negative) คือ จำกัดอำนาจของรัฐมิให้กระทำการใด ๆ แก่พลเมืองตามอำเภอใจ

ประเภทที่สอง เรียกว่าสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม (Economic and Social Rights) เป็นสิทธิชนิดใหม่รู้จักกันแพร่หลายเมื่อไม่นานมานี้เอง เช่น สิทธิในการศึกษา, สิทธิ

¹⁰ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 2.

¹¹ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 10.

¹² กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 14.

¹³ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 14.

¹⁴ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 26.

จะจัดตั้งสหพันธ์กรรมกร, สิทธิในมาตรฐานการครองชีพอันเพียงพอสำหรับสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของตนและครอบครัว, สิทธิในการพักผ่อนและเวลาว่าง รวมทั้งการจำกัดเวลาทำงานตามสมควร และวันหยุดงานเป็นครั้งคราว โดยได้รับสินจ้าง, สิทธิของแม่และเด็ก เป็นต้น เราถือว่าสิทธิประเภทที่สองนี้เป็นสิทธิในทางบวก (Positive) คือ บัญญัติขึ้นเพื่อให้รัฐต้องจัดบริการต่าง ๆ แก่พลเมือง

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมีหลักการสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย แม้บุคคลนั้นจะถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิดทางอาญาก็ตาม การกระทำใด ๆ จึงต้องยึดสิทธิความเสมอภาคเต็มที่ ซึ่งถือว่าเป็นการวางหลักให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับความเป็นธรรม อีกทั้งบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิด

อย่างไรก็ตาม ปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ มิใช่สัญญาระหว่างประเทศ ไม่ก่อให้เกิดพันธะทางกฎหมายแก่ประเทศที่ร่วมรับรองโดยตรง ปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมีลักษณะเป็นเพียงประกาศถึงสิทธิที่สำคัญ ๆ ของมนุษย์ที่เคยได้รับการคุ้มครองในมาตรฐานเดียวกันอย่างไรก็ดีปณิญานี้ ก่อให้เกิดพันธะทางศีลธรรมแก่ประเทศต่าง ๆ ที่เคยบัญญัติกฎหมายภายในหรือต้องทำการใด ๆ ให้สอดคล้องกับปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มิใช่เป็นเพียงแถลงการณ์ร่วมกันโดยไม่มีการผูกพันอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ สหประชาชาติจึงได้ดำเนินการร่างสัญญาระหว่างประเทศเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เป็นไปตามกฎหมายอย่างแท้จริง โดยจัดทำสัญญาระหว่างประเทศขึ้นสามฉบับ ซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและทางการเมือง¹⁵(International Covenant on Civil and Political Rights; ICCPR, 1996)

(2) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

(International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR)

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่มีเนื้อหาสาระ เป็นการรับรองหลักการว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ กติกาดังกล่าว ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพและความมั่นคงของตน บุคคลจะถูกจับกุม หรือกักขัง หรือลิดรอนเสรีภาพโดยมิชอบไม่ได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามกฎหมาย หากบุคคลใดถูกจับกุมจะต้องได้รับแจ้งเหตุผลในขณะถูกจับกุมและจะต้องทราบข้อหาโดยทันที หลังจากนั้นจะต้องถูกนำตัวไปศาลหรือเจ้าหน้าที่ผู้ได้รับมอบหมายโดยทันที และได้รับการพิจารณาคดีหรือปล่อยตัวในเวลาที่เหมาะสม

¹⁵ UN OHCHR. (June 1996), 'The International Bill of Human Rights' Fact Sheet No.2 (Rev.1).

ทั้งนี้ สิทธิที่บุคคลจะได้รับคุ้มครองสิทธิอย่างยุติธรรมนั้น กล่าวถึงในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights ICCPR) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. รัฐภาคีแต่ละรัฐแห่งกติกานี้รับที่จะเคารพและประกันแก่ปัจเจกบุคคลทั้งปวงภายในดินแดนของตนและภายใต้ เขตอำนาจของตนในสิทธิทั้งหลายที่รับรองไว้ในกติกานี้โดยปราศจากการแบ่งแยกใด ๆ อาทิ เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่นใด เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่น ๆ

2. ในกรณีที่ยังไม่มีมาตรการทางนิติบัญญัติหรือมาตรการอื่นใด รัฐภาคีแต่ละรัฐแห่งกติกานี้รับที่จะดำเนินการ ตามขั้นตอนที่จำเป็น ตามกระบวนการทางรัฐธรรมนูญของตนและบทบัญญัติแห่งกติกานี้เพื่อให้มีมาตรการทางนิติบัญญัติ หรือมาตรการอื่นใดที่อาจจำเป็น เพื่อให้สิทธิทั้งหลายที่รับรองไว้ในกติกานี้เป็นผล

3. รัฐภาคีแต่ละรัฐแห่งกติกานี้รับที่จะ

(ก) ประกันว่า บุคคลใดที่สิทธิหรือเสรีภาพของตนซึ่งรับรองไว้ในกติกานี้ถูกละเมิดต้องได้รับการเยียวยาอย่างเป็นผลจริงจัง โดยไม่ต้องคำนึงว่าการละเมิดนั้นจะกระทำโดยบุคคลผู้ปฏิบัติการตามหน้าที่

(ข) ประกันว่า บุคคลใดที่เรียกร้องการเยียวยาดังกล่าวย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาจากฝ่ายตุลาการ ฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายนิติบัญญัติที่มีอำนาจ หรือจากหน่วยงานอื่นที่มีอำนาจตามที่กำหนดไว้ โดยระบบกฎหมายของรัฐ และจะพัฒนาหนทางการเยียวยาด้วยกระบวนการยุติธรรมทางศาล

(ค) ประกันว่า เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจต้องบังคับการให้การเยียวยานั้นเป็นผล

ข้อ 3 รัฐภาคีแห่งกติกานี้รับที่จะประกันสิทธิอันเท่าเทียมกันของบุรุษและสตรี ในการที่จะอุปโภคสิทธิพลเมืองและ สิทธิทางการเมืองทั้งปวงที่ได้รับไว้ในกติกานี้

ข้อ 4

1. ในภาวะฉุกเฉินสาธารณะซึ่งคุกคามความอยู่รอดของชาติ และได้มีการประกาศภาวะนั้นอย่างเป็นทางการแล้ว รัฐภาคีแห่งกติกานี้อาจใช้มาตรการที่เป็นการเลียงพันกรณีของตนภายใต้กติกานี้ได้เพียงเท่าที่จำเป็นตามความฉุกเฉินของสถานการณ์ ทั้งนี้ มาตรการเช่นนั้นจะต้องไม่ขัดแย้งต่อพันธกรณีอื่น ๆ ของตน ภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ และไม่เป็นการเลือกปฏิบัติเพียงเหตุแห่งเชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา หรือเผ่าพันธุ์ทางสังคม

2. การเลียงพันกรณีตามข้อ 6 ข้อ 7 ข้อ 8 (วรรค 1 และ 2) ข้อ 11 ข้อ 15 ข้อ 16 และข้อ 18 ไม่อาจทำได้ ภายใต้บทบัญญัติของข้อนี้

3. รัฐภาคีใดแห่งกติกานี้ที่ใช้สิทธิเลียงดังกล่าวดังกล่าวต้องแจ้งรัฐภาคีอื่นแห่งกติกานี้โดยทันทีเพื่อให้ทราบถึงบทบัญญัติ ซึ่งตนได้เลียงและเหตุผลแห่งการเลียงดังกล่าว โดยให้เลขาธิการสหประชาชาติเป็นสื่อกลาง ให้มีการแจ้งโดยผ่านสื่อเดิม ในวันที่รัฐนั้นยุติการเลียงดังกล่าว

ข้อ 5

1. ไม่มีความใดในกติกานี้ที่อาจนำไปสู่ความไปในทางที่จะให้รัฐใด กลุ่มหรือบุคคลใดได้สิทธิที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรม หรือกระทำการใดอันมีจุดมุ่งหมายในการทำลายสิทธิและเสรีภาพประการใดที่รับรองไว้ในกติกานี้ หรือเป็นการจำกัดสิทธินั้นยิ่งไปกว่าที่ได้บัญญัติไว้ในกติกานี้

2. จะต้องไม่มีการจำกัดหรือเลียงสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ได้รับการรับรอง หรือที่มีอยู่ในรัฐภาคีใดในกติกานี้ ซึ่งเป็นไปตามกฎหมาย อนุสัญญา กฎระเบียบ หรือจารีตประเพณี โดยอ้างว่ากติกานี้ไม่รับรองสิทธิเช่นนั้น หรือรับรอง สิทธินั้นในระดับที่ต่ำกว่า

ข้อ 6

1. มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะมีชีวิตมาแต่กำเนิด สิทธินี้ต้องได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมาย บุคคลจะต้องไม่ถูกทำให้ เสียชีวิตโดยอำเภอใจ

2. ในประเทศที่ยังมิได้ยกเลิกโทษประหารชีวิต การลงโทษประหารชีวิตอาจกระทำได้เฉพาะคดีอุกฉกรรจ์ที่สุด ตามกฎหมายที่ใช้บังคับในขณะกระทำความผิด และไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งกติกานี้ และต่ออนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและการลงโทษอาชญากรรมล้างเผ่าพันธุ์ การลงโทษเช่นนี้จะกระทำได้ก็แต่โดยคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลที่มีอำนาจ

3. ในกรณีที่ทำให้เสียชีวิตมีลักษณะเป็นอาชญากรรมล้างเผ่าพันธุ์ ย่อมเป็นที่เข้าใจว่าข้อนี้มีได้ให้อำนาจอรัฐ ภาคีใดแห่งกติกานี้ในอันที่จะเลียงจากพันธกรณีใดที่มีตามบทบัญญัติแห่งอนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและการลงโทษ อาชญากรรมล้างเผ่าพันธุ์

4. บุคคลใดต้องคำพิพากษาประหารชีวิต ย่อมมีสิทธิขอภัยโทษ หรือลดหย่อนผ่อนโทษตามคำพิพากษา การนิรโทษกรรม การอภัยโทษ หรือการลดหย่อนผ่อนโทษตามคำพิพากษาประหารชีวิตอาจให้ได้ในทุกกรณี

5. บุคคลอายุต่ำกว่า 18 ปี กระทำความผิดจะถูกพิพากษาประหารชีวิตมิได้ และจะดำเนินการประหารชีวิตสตรีขณะมีครรภ์มิได้

6. รัฐภาคีใดแห่งกติกานี้จะยกข้อนี้ขึ้นอ้างเพื่อประวิง หรือขัดขวางการยกเลิกโทษประหารชีวิตมิได้

ข้อ 7 บุคคลจะถูกทรมาน หรือได้รับการปฏิบัติ หรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือต่ำช้ามิได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บุคคลจะถูกใช้ในการทดลองทางการแพทย์ หรือทางวิทยาศาสตร์โดยปราศจากความยินยอมอย่างเสรีของบุคคลนั้นมิได้

ข้อ 9

1. บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพและความปลอดภัยของร่างกาย บุคคลจะถูกจับกุมหรือควบคุมโดยอำเภอใจมิได้ บุคคลจะถูกกลั่นแกล้งเสรีภาพของตนมิได้ ยกเว้นโดยเหตุและโดยเป็นไปตามกระบวนการที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย

2. ในขณะที่จับกุมบุคคลใดที่ถูกจับกุมจะต้องได้รับแจ้งถึงเหตุผลในการจับกุม และจะต้องได้รับแจ้งถึงข้อหาที่ถูกจับกุมโดยพลัน

3. บุคคลใดที่ถูกจับกุมหรือควบคุมตัวในข้อหาทางอาญา จะต้องถูกนำตัวโดยพลันไปยังศาลหรือเจ้าหน้าที่อื่นที่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะใช้อำนาจทางตุลาการ และจะต้องมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีภายในเวลาอันสมควร หรือได้รับการปล่อยตัวไป มิให้ถือเป็นหลักทั่วไปว่า จะต้องควบคุมบุคคลที่รอการพิจารณาคดี แต่ในการปล่อยตัวอาจกำหนดให้มีการประกันว่าจะมาปรากฏตัวในการพิจารณาคดี ในขั้นตอนอื่นของกระบวนการพิจารณา และจะมาปรากฏตัวเพื่อการบังคับตามคำพิพากษา เมื่อถึงวาระนั้น

4. บุคคลใดที่ถูกกลั่นแกล้งเสรีภาพโดยการจับกุมหรือการควบคุม มีสิทธินำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อให้ตัดสินโดยไม่ชักช้า ถึงความชอบด้วยกฎหมายของการควบคุมผู้นั้น และหากการควบคุมไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ให้ศาลมีคำสั่งปล่อยตัวไป

5. บุคคลใดที่ถูกจับกุมหรือถูกควบคุมโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทน

ข้อ 10

1. บุคคลทั้งปวงที่ถูกกลั่นแกล้งเสรีภาพต้องได้รับการปฏิบัติด้วยความมีมนุษยธรรม และความเคารพในศักดิ์ศรีแต่กำเนิดแห่งความเป็นมนุษย์

2. (ก) ยกเว้นในสภาพการณ์พิเศษ ผู้ต้องหาต้องได้รับการจำแนกออกจากผู้ต้องโทษ และต้องได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างออกไปให้เหมาะสมกับสถานะที่ไม่ใช่ผู้ต้องโทษ

(ข) ต้องแยกผู้ต้องหาที่เป็นเด็กและเยาวชนออกจากผู้ต้องหาที่เป็นผู้ใหญ่ และให้นำตัวขึ้นพิจารณาพิพากษาคดี ให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้

3. ระบบราชทัณฑ์ต้องประกอบด้วย การปฏิบัติต่อนักโทษ โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะให้นักโทษกลับตัวและฟื้นฟูทางสังคม ผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนต้องได้รับการจำแนกออกจากผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ และต้องได้รับการปฏิบัติให้เหมาะสมกับวัยและสถานะทางกฎหมาย

ข้อ 11 บุคคลจะถูกจำคุกเพียงเพราะเหตุว่าไม่สามารถปฏิบัติตามการชำระหนี้ตามสัญญาได้

ข้อ 12

1. บุคคลทุกคนที่อยู่ในดินแดนของรัฐใดโดยชอบด้วยกฎหมาย ย่อมมีสิทธิในเสรีภาพในการโยกย้าย และเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในดินแดนของรัฐนั้น
2. บุคคลทุกคนย่อมมีเสรีที่จะออกจากประเทศใด ๆ รวมทั้งประเทศของตนได้
3. สิทธิดังกล่าวข้างต้นไม่อยู่ภายใต้ข้อจำกัดใด ๆ เว้นแต่เป็นข้อจำกัดตามกฎหมาย และที่จำเป็นเพื่อรักษาความมั่นคงของชาติ ความสงบเรียบร้อย การสาธารณสุข หรือศีลธรรมของประชาชนหรือเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น และข้อจำกัดนั้นสอดคล้องกับสิทธิอื่น ๆ ที่รับรองไว้ในกติกา
4. บุคคลจะถูกลิดรอนสิทธิในการเดินทางเข้าประเทศของตนโดยอำเภอใจมิได้

ข้อ 14

1. บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอกัน ในการพิจารณาตัดสินคดีของศาลและคณะตุลาการ ในการพิจารณาคดีอาญาซึ่งตนต้องหาว่ากระทำความผิด หรือการพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตน บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม โดยคณะตุลาการซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย
2. บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา ต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด
3. ในการพิจารณาคดีอาญา บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำ ดังต่อไปนี้โดยเสมอภาค
 - (ก) สิทธิที่จะได้รับแจ้งโดยพลัน ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพและเหตุแห่งความผิดที่กล่าวหาในภาษาซึ่งบุคคลนั้นเข้าใจได้
 - (ข) สิทธิที่จะมีเวลาและได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อสู้คดีและติดต่อกับทนายความที่ตนเลือกได้
 - (ค) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยไม่ชักช้าเกินความจำเป็น
 - (ง) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเอง หรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก สิทธิที่บุคคลจะได้รับการแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายหากบุคคลนั้นไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย ในกรณีใด ๆ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมบุคคลนั้นมีสิทธิที่จะมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย ซึ่งมีการแต่งตั้งขึ้นโดยปราศจากค่าตอบแทน ในกรณีบุคคลนั้นไม่สามารถรับภาระในการจ่ายค่าตอบแทน

(จ) สิทธิที่จะซักถามพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน และขอให้เรียกพยานฝ่ายตนมาซักถามภายใต้เงื่อนไขเดียวกับพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน

(ฉ) สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากล่ามโดยไม่คิดมูลค่า หากไม่สามารถเข้าใจหรือพูดภาษาที่ใช้ในศาลได้

(ช) สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้เปิดเผยความเป็นปรปักษ์ต่อตนเอง หรือให้รับสารภาพผิด

4. ในกรณีของบุคคลที่เป็นเด็กหรือเยาวชน วิธีพิจารณาความให้เป็นไปโดยคำนึงถึงอายุ และความปรารถนาที่จะส่งเสริมการแก้ไขฟื้นฟูความประพฤติของบุคคลนั้น

5. บุคคลทุกคนที่ต้องคำพิพากษาลงโทษในความผิดอาญา ย่อมมีสิทธิที่จะให้คณะตุลาการระดับเหนือขึ้นไป พิจารณาทบทวนการลงโทษและคำพิพากษาโดยเป็นไปตามกฎหมาย

6. เมื่อบุคคลใดต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษในความผิดอาญา และภายหลังจากนั้นมีการกลับคำพิพากษาที่ให้ลงโทษบุคคลนั้น หรือบุคคลนั้นได้รับอภัยโทษ โดยเหตุที่มีข้อเท็จจริงใหม่หรือมีข้อเท็จจริงที่ได้ค้นพบใหม่อันแสดงให้เห็นว่าได้มีการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่มีชอบ บุคคลที่ได้รับความทุกข์อันเนื่องมาจากการลงโทษตามผลของคำพิพากษาลงโทษเช่นว่า ต้องได้รับการชดเชยตามกฎหมายเว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่า การไม่เปิดเผยข้อเท็จจริงที่ยังไม่รู้ให้ทันเวลาเป็นผลจากบุคคลนั้นทั้งหมด หรือบางส่วน

7. บุคคลย่อมไม่ถูกพิจารณา หรือลงโทษซ้ำในความผิดซึ่งบุคคลนั้นต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษ หรือให้ ปลดปล่อยตัวแล้วตามกฎหมายและวิธีพิจารณาความอาญาของแต่ละประเทศ

ข้อ 17

1. บุคคลจะถูกแทรกแซงความเป็นส่วนตัว ครอบครัว เคหสถาน หรือการติดต่อสื่อสารโดยพลการหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายมิได้ และจะถูกหลอกล่อเกียรติและชื่อเสียงโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายมิได้

2. บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายมิให้ถูกแทรกแซงหรือหลอกล่อเช่นว่านั้น

ข้อ 26 บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอกันตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันตามกฎหมาย โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ ในกรณีนี้ กฎหมายจะต้องห้ามการเลือกปฏิบัติใด ๆ และต้องประกันการคุ้มครองบุคคลทุกคนอย่างเสมอภาคและเป็นผลจริงจกจากการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุผลใด เช่น เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่นใด เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่น ๆ

สรุป : การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม ทั้งการสอบสวน การจับ การควบคุม หรือการปล่อยตัวชั่วคราว กล่าวคือ เมื่อบุคคลถูกจับกุมจะต้องได้รับแจ้งถึงเหตุผล หรือข้อหาในการจับกุม การสอบสวนจึงต้องสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด มีสิทธิที่จะได้รับการประกันตัว และไม่ถูกบังคับให้ให้การเป็นประจักษ์ต่อตนเอง หรือให้รับสารภาพผิด โดยในระหว่างการควบคุมตัว ต้องได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จะถูกทรมาน หรือลงโทษอย่างโหดร้ายมิได้ อีกทั้งจะต้องถูกนำตัวไปยังศาลโดยไม่ชักช้า เมื่อหากศาลเห็นว่าการควบคุมไม่ชอบด้วยกฎหมาย บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนหรือการเยียวยาจากการถูกจับกุมโดยมิชอบด้วยกฎหมาย และบุคคลย่อมไม่ต้องรับผิดชอบทางอาญา ด้วยเหตุความผิดนั้นที่เกิดขึ้นย้อนหลังอีกด้วย

(3) มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทาง

อาญา

ตามมาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งรับรองโดยที่ประชุมสมัชชาทั่วไป โดยมีมติที่ 43/173 ลงวันที่ 9 ธันวาคม ค.ศ. 1988 ได้กำหนดหลักการเพื่อคุ้มครองบุคคลทุกคนที่ถูกคุมขังหรือจำคุก อาทิ

ข้อ 1 บุคคลทุกคนที่ถูกคุมขังหรือจำคุกพึงได้รับการปฏิบัติในฐานะมนุษย์และอย่างเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลนั้น

ข้อ 11 บุคคลจะถูกคุมขังโดยปราศจากการไต่สวนขององค์กรศาล หรือองค์กรอื่นนั้นมิได้ ผู้ที่ถูกคุมขังมีสิทธิให้การแก้ข้อกล่าวหาหรือได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายตามที่กฎหมายกำหนด

ข้อ 37 ผู้ที่ถูกคุมขังในระหว่างการดำเนินคดีอาญานั้น จะต้องถูกนำตัวไปยังองค์กรศาลหรือองค์กรอื่นตามที่กฎหมายกำหนดในทันทีที่จะกระทำได้ นับแต่เวลาที่ผู้นั้นถูกจับกุม ทั้งนี้ เพื่อจะได้มีการตรวจสอบและวินิจฉัยว่าการควบคุมผู้นั้นเป็นการชอบหรือจำเป็นหรือไม่ การคุมขังบุคคลใดในระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาตัดสินจะกระทำไม่ได้ เว้นแต่มีหมายคุมขังที่ออกโดยชอบขององค์กรที่ออกคำสั่งคุมขังนั้น ผู้ที่ถูกคุมขังดังกล่าวมีสิทธิที่จะทำหนังสือระบุถึงสิ่งที่เขาได้รับการปฏิบัติในระหว่างที่ถูกคุมขังให้องค์กรที่ตรวจสอบความถูกต้องของการคุมขังดังกล่าวนั้นได้ทราบข้อเท็จจริงด้วย เป็นต้น

จากหลักการมาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาดังที่กล่าวมา ถือเป็นหลักการที่ใช้เพื่อคุ้มครองรับรองสิทธิของผู้ถูกคุมขังหรือจำคุก ให้ได้รับการปฏิบัติอย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของบุคคล

ในระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีนั้น พนักงานสอบสวนจะต้องวินิจฉัยว่าการควบคุมบุคคลใดในระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีนั้นเป็นการชอบหรือจำเป็นหรือไม่ เนื่องจากกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกควบคุมตัว ผู้ถูกควบคุมตัวมีสิทธิจะขอให้ปล่อยตัวจากการขังที่มีขอบด้วยกฎหมายได้

(4) อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003

(United Nations Convention Against Corruption : UNCAC)

อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003 เกิดขึ้นจากความร่วมมือของรัฐบาลต่าง ๆ ที่ตระหนักถึงความรุนแรงของปัญหาและภัยคุกคามอันเกิดจากการทุจริตที่มีผลต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของสังคม ซึ่งบ่อนทำลายสถาบันและคุณค่าแห่งประชาธิปไตย คุณค่าทางจริยธรรม และความยุติธรรม และเป็นอันตรายต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนและหลักนิติธรรม รวมทั้งห่วงกังวลในความเชื่อมโยงระหว่างการทุจริตและอาชญากรรมในรูปแบบอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรอาชญากรรมและอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ รวมถึงการฟอกเงิน และในกรณีต่าง ๆ ของการทุจริตที่เกี่ยวข้องกับสินทรัพย์จำนวนมาก ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของทรัพยากรแห่งรัฐที่คุกคามเสถียรภาพทางการเมืองและการพัฒนาอย่างยั่งยืนของรัฐเหล่านั้น และเชื่อมั่นว่าการทุจริต มิได้เป็นเรื่องระดับภายในรัฐอีกต่อไป แต่เป็นปรากฏการณ์ข้ามชาติซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมและเศรษฐกิจทั้งปวง ทำให้ความร่วมมือระหว่างประเทศในการป้องกันและการควบคุมการทุจริตเป็นสิ่งที่สำคัญ และเป็นความรับผิดชอบของรัฐบาลทั้งปวงที่จะช่วยกันป้องกันและจัดการทุจริต

ทั้งนี้ ประเทศไทยโดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2553 ให้ประเทศไทยเข้าให้สัตยาบัน ในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003 โดยประเทศไทยได้ลงนามและยื่นสัตยาบันสารเข้าเป็นภาคีผ่านเอกอัครราชทูตผู้แทนถาวรแห่งประเทศไทยประจำสหประชาชาติ ส่งผลให้ประเทศไทยเข้าเป็นรัฐภาคีอย่างสมบูรณ์ เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2554 ซึ่งการเข้าเป็นรัฐภาคีนั้นก่อให้เกิดประโยชน์ในทุกมิติของการต่อต้านการทุจริต ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ ทั้งนี้ อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต 2003 นับเป็นอนุสัญญาระดับแรกที่ครอบคลุมรัฐภาคีทั่วโลก

อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003 แบ่งออกเป็น 8 หมวด รวม 71 ข้อ โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา คือ หมวด 3 ดังนี้

หมวด 3 การกำหนดความผิดทางอาญาและการบังคับใช้กฎหมาย กล่าวคือ รัฐภาคีมีหน้าที่ต้องกำหนดให้การกระทำบางอย่างตามที่กำหนดไว้ในอนุสัญญานี้ เป็นความผิดทางอาญาภายในรัฐของตน และในหมวดนี้ ได้กำหนดหลักการและวิธีการในการดำเนินคดี ตั้งแต่ในขั้นสืบสวนสอบสวน การฟ้องคดี การพิจารณาพิพากษา และการลงโทษ เพื่อก่อให้เกิด

ประสิทธิผลสูงสุด และโดยคำนึงถึงตามควรต่อความจำเป็นในการยับยั้งการกระทำความผิด และสิทธิในการต่อสู้คดี รวมทั้งเคารพต่อหลักการที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลนั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ นอกจากนั้นได้กำหนดหลักการและวิธีการในการคุ้มครองพยาน ผู้เชี่ยวชาญ และผู้เสียหาย ซึ่งให้คำเบิกความเกี่ยวกับความผิด และคุ้มครองผู้รายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิด ให้ได้รับความปลอดภัยและพ้นจากการแค้นแค้น ช่มชู้ ทั้งนี้ รัฐภาคีต้องจัดให้มีองค์กรหรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการต่อต้านการทุจริตที่มีความเป็นอิสระ เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยปราศจากอิทธิพลในทางมิชอบใด ๆ

ทั้งนี้หากพิจารณาถึงหมวด 3 การกำหนดให้เป็นความผิดทางอาญาและการบังคับใช้กฎหมาย ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิผู้ถูกกล่าวหาแล้วจะเห็นได้จาก ข้อ 30 (6) ดังนี้

ข้อ 30 (6) รัฐภาคีแต่ละรัฐต้องพิจารณากำหนดกระบวนการในกรณีที่เหมาะสมในการถอดถอน พนักงาน หรือเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ถูกกล่าวหา เกี่ยวกับความผิดตามอนุสัญญานี้ โดยเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจภายในขอบเขตเท่าที่สอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของระบบกฎหมายของตน โดยคำนึงถึงการให้ความเคารพต่อหลักการที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลนั้นเป็นผู้บริสุทธิ์

จากอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003 ข้อ 30 (6) ตามที่กล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า แม้รัฐภาคีแห่งอนุสัญญานี้จะตระหนักถึงความรุนแรงของปัญหาและภัยคุกคามอันเกิดจากการทุจริต และต้องการที่จะป้องกันและปราบปรามการทุจริตให้หมดสิ้นไปหรือลดน้อยลงมากเพียงใด แต่ก็ไม่ละเลยต่อหลักในการเคารพซึ่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยเคารพต่อสิทธิ เสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา รวมถึงเคารพต่อหลักการที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์ ซึ่งการเคารพและให้ความสำคัญต่อสิ่งดังกล่าว ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญในการที่จะนำผู้ถูกกล่าวหาไปฟ้องต่อศาล

2.1.3 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายไทย

2.1.3.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้ระบุถึงการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไว้หลายมาตราด้วยกัน เช่น ในมาตรา 4 ระบุว่า "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง" และ ในหมวดที่ 3 ซึ่งเป็นหมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตราที่ 25 ถึง 49 ยังได้บรรยายขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในหลายด้านด้วยกัน เช่น ความยุติธรรมทางอาญา การศึกษา การไม่เลือกปฏิบัติ เสรีภาพในการแสดงออก การไม่ก้าวล่วงชีวิตส่วนตัว และข่าวของเครื่องใช้ส่วนตัว เป็นต้น แต่ขอกล่าวเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม

มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง

ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน

มาตรา 25 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำการนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่ใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นนั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น

สิทธิหรือเสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ แม้ยังไม่มีกฎหมายนั้นขึ้นใช้บังคับ บุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 26 การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุและจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย

กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใด กรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง

มาตรา 27 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมือง อันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม

มาตรา 28 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายการจับและการคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

การค้นตัวบุคคลหรือการกระทำใดอันกระทบกระเทือนต่อสิทธิหรือเสรีภาพในชีวิตหรือร่างกายจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ

การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้

มาตรา 29 บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนีในคดีอาญา จะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองมิได้

คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาและจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 32 บุคคลย่อมมีสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และครอบครัว

การกระทำอันเป็นการละเมิดหรือกระทบต่อสิทธิของบุคคลตามวรรคหนึ่ง หรือการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าในทางใด ๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ

มาตรา 33 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน

การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครอง หรือ การค้นเคหสถานหรือที่รโหฐานจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่น ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 34 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น การจำกัดเสรีภาพดังกล่าวจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันสุขภาพของประชาชน

เสรีภาพทางวิชาการย่อมได้รับความคุ้มครอง แต่การใช้เสรีภาพนั้นต้องไม่ขัดต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และต้องเคารพและไม่ปิดกั้นความเห็นต่างของบุคคลอื่น

มาตรา 36 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารถึงกันไม่ว่าในทางใด ๆ

การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยข้อมูลที่บุคคลสื่อสารถึงกัน รวมทั้ง การกระทำด้วยประการใด ๆ เพื่อให้ล่วงรู้หรือได้มาซึ่งข้อมูลที่บุคคลสื่อสารถึงกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 38 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของประชาชน หรือการผังเมือง หรือเพื่อรักษาสถานภาพของครอบครัว หรือเพื่อสวัสดิภาพของผู้เยาว์

มาตรา 39 การเนรเทศบุคคลสัญชาติไทยออกนอกราชอาณาจักร หรือ ห้ามมิให้ผู้มีสัญชาติไทยเข้ามาในราชอาณาจักร จะกระทำมิได้

การถอนสัญชาติของบุคคลซึ่งมีสัญชาติไทยโดยการเกิด จะกระทำมิได้

2.1.3.2 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้ความสำคัญกับการประกันสิทธิของผู้ต้องหาตามกระบวนการยุติธรรม นับตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการเมื่อมีการกล่าวหาเกิดขึ้น จนถึง การดำเนินการทางคดี ทั้งการค้น การจับ การควบคุมตัว การสอบสวน และการนำตัวผู้ต้องหาไปดำเนินคดี

สิทธิของผู้ต้องหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา¹⁶

1) สิทธิของผู้ต้องหาในขณะที่ถูกจับถูกควบคุมหรือขัง ได้แก่ (1) พบและปรึกษา ผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว (2) ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน (3) ได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร (4) ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

2) สิทธิที่จะไม่ถูกจับ ควบคุมหรือตรวจค้นโดยไม่จำเป็นหรือโดยไม่มีเหตุอันสมควร

3) สิทธิที่ผู้ต้องหา ที่จะไม่ถูกใช้วิธีควบคุมเกินกว่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันโดยมิให้เขาหนีเท่านั้น และมีสิทธิที่จะไม่ถูกควบคุมไว้เกินกว่าจำเป็นตามพฤติการณ์แห่งคดี กับจะไม่ถูกควบคุมเกินกำหนดเวลาที่ศาลเห็นว่ามีเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวนหรือเหตุจำเป็นอย่างอื่น แต่ต้องไม่เกินกำหนดเวลาที่กฎหมายกำหนดเป็นขั้นตอนไว้

4) สิทธิที่ผู้ต้องหาซึ่งมีอายุไม่เกิน 18 ปี ในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มสอบปากคำให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจะทำหน้าที่จัดหาทนายความตามสิทธิของผู้ต้องหา ทั้งนี้ หากผู้ต้องหาหรือจำเลย ถูกควบคุมหรือคุมขังไม่อาจหาทนายความได้ รัฐจะต้องให้ความช่วยเหลือในการจัดหาทนายความให้โดยเร็วที่สุด

5) สิทธิที่ผู้ต้องหาจะได้รับการแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่า ผู้ต้องหาได้กระทำความผิด และแจ้งข้อหาให้ทราบก่อนสอบสวน โดยการแจ้งข้อหาจะต้องมีพยานหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นได้กระทำความผิด และสิทธิที่จะได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม ทั้งสิทธิที่จะได้รับโอกาสแก้ข้อหาและแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ตน หรือ (1) สิทธิของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาจะได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับโดยไม่ชักช้า (2) จะต้องได้รับโอกาสแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับไว้วางใจทราบในโอกาสแรก (3) ผู้ถูกจับซึ่งยังถูกควบคุมอยู่ต้องถูกนำตัวไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับไว้ตามกฎหมายหรือไม่ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

6) สิทธิที่ผู้ต้องหาจะได้รับการบอกกล่าวจากพนักงานสอบสวนให้ทราบก่อน ว่าผู้ต้องหาสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การดังกล่าวนี้ อาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ดังนั้น บุคคลจึงมีสิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง อันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญาได้

¹⁶เนติบัณฑิตยสภา, ‘สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม’ (คำบรรยายเนติบัณฑิตภาค 2 สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2558).

7) สิทธิที่ผู้ต้องหาจะได้รับความคุ้มครองไม่ให้ถูกพนักงานสอบสวนให้คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำการใด ๆ เพื่อจูงใจให้ผู้ต้องหาให้การอย่างใดในเรื่องที่ต่อนั้น ทั้งนี้ ถ้อยคำของบุคคลที่เกิดจากการให้คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำการใด ๆ เพื่อจูงใจจะไม่สามารถรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้

นอกจากนี้ ผู้ต้องหายังมีสิทธิที่จะได้รับทราบข้อกล่าวหา อันถือเป็นหลักประกันสิทธิของผู้ต้องหาโดยตรง ซึ่งทำให้ผู้ต้องหาทราบว่าตนได้ถูกกล่าวหาว่า อย่างไร และมีโอกาสในการแสดงข้อเท็จจริงแก้ข้อกล่าวหาเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองได้ ตามหลักฟังความทุกฝ่ายซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติหลักประกันสิทธิของจำเลยในคดีอาญา และการตรวจสอบการพิจารณาคดีอาญาเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม ตลอดจนสามารถชี้ขาดข้อเท็จจริงได้อย่างถูกต้อง ทำให้ศาลสามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้อย่างไม่มีข้อผิดพลาด ซึ่งหลักประกันดังกล่าวได้กำหนดให้จำเลยมีสิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่¹⁷

ดังนั้น หลักประกันสิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ มีดังนี้

1. ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิรับทราบข้อกล่าวหา

ในชั้นสอบสวน ผู้ต้องหาสิทธิรับทราบข้อกล่าวหาของตน เพื่อที่จะมีโอกาสให้การแก้ข้อกล่าวหาในชั้นเจ้าพนักงานได้อย่างถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ พนักงานสอบสวนจึงจำเป็นต้องแจ้งเรื่องราวที่กล่าวหาแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยว่าได้กระทำความผิดตามกฎหมาย โดยแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรหรือด้วยวาจา และต้องให้โอกาสพอสมควรแก่ผู้ต้องหาที่จะให้การรับหรือปฏิเสธข้อกล่าวหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134¹⁸ สอดคล้องกับหลักฟังความทุกฝ่าย อันเป็นการสร้างหลักประกันสิทธิให้ผู้ต้องหามีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ โดยพนักงาน

¹⁷ ณรงค์ ใจหาญ, *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 14, วิญญูชน 2565) 103-104.

¹⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรคแรก บัญญัติว่า “เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียก หรือส่งตัวมา หรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง หรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวนเป็นผู้ต้องหา ให้ถามชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล สัญชาติ บิดามารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด และแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาได้กระทำความผิด แล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ มาตรา 134 วรรคสอง บัญญัติว่า “การแจ้งข้อหาตามวรรคหนึ่ง จะต้องเป็นหลักฐานตามสมควรว่า ผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดตามข้อหา” มาตรา 134 วรรคสี่ บัญญัติว่า “พนักงานสอบสวนต้องให้โอกาสผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อหาและที่จะแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ตนได้”

สอบสวนต้องฟังข้อเท็จจริงทั้งฝ่ายผู้กล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหา และข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ ความผิดซึ่งรวบรวมนำได้เอง¹⁹

ในชั้นพิจารณา จำเลยมีสิทธิที่จะทราบว่าโจทก์กล่าวหาว่าจำเลยกระทำความผิดด้วยการกระทำหรือพฤติการณ์อย่างไร และพยานหลักฐานที่โจทก์นำเสนอได้แสดง ข้อเท็จจริงหรือกล่าวข้อเท็จจริง อันแสดงให้เห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดอย่างไร เพื่อให้จำเลย ได้รับทราบและแก้ตัวได้อย่างถูกต้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158(5)²⁰ ซึ่งสิทธิดังกล่าวได้รับการบัญญัติรับรองไว้ในปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 10 และ ข้อ 11 และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและการเมือง ข้อ 14 (2), (3), (5)²¹ นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติหลักประกันสิทธิดังกล่าวไว้ในมาตรา 172²² ที่ กำหนดว่าการพิจารณาต้องกระทำต่อหน้าจำเลย เป็นหลักการสำคัญที่ทำให้จำเลยสามารถ รับทราบ ว่าพยานหลักฐานต่าง ๆ ซึ่งได้นำสืบในชั้นพิจารณาได้นำเสนอข้อเท็จจริงที่จะพิสูจน์ว่า จำเลยเป็น ผู้กระทำความผิดอย่างไร เมื่อจำเลยได้รับทราบแล้ว จึงสามารถยกข้อโต้แย้งหรือข้อแก้ตัวได้²³ ในทาง กลับกัน หากพยานหลักฐานใดกระทำโดยไม่ได้กระทำต่อหน้าจำเลย โดยหลักศาลไม่อาจนำมารับฟัง ในการพิจารณาในศาลได้โดยตรง เช่น พยานหลักฐานที่นำสืบในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง หรือในชั้นสอบสวน

¹⁹ ชัยณรงค์ เตโซ, ‘สิทธิในการรับทราบข้อกล่าวหาตามพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 : ศึกษาการดำเนินคดีอาญา เจ้าหน้าที่ของรัฐ’ (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2558) 38-39, 53.

²⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158(5) บัญญัติว่า “คำฟ้องต้อง บรรยายการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่า จำเลยได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับ เวลาและสถานที่ ซึ่งเกิดการกระทำนั้น ๆ อีกทั้งบุคคลหรือ สิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะ ทำให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี”

²¹ ณรงค์ ใจหาญ (เชิงอรรถที่ 17) 104.

²² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคแรก บัญญัติว่า “การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดย เปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น” มาตรา 172 วรรคสอง บัญญัติว่า “เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และ จำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว และ ศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำความผิด จริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การ ก็ให้ศาลจดรายงานไว้ และ ดำเนินการพิจารณาต่อไป”

²³ ณรงค์ ใจหาญ (เชิงอรรถที่ 17) 104.

แต่ไม่ได้นำมาสืบในชั้นพิจารณา เป็นต้น เนื่องจากจำเลยไม่มีโอกาสซักค้านหรือ รับฟังพยานดังกล่าว ต่อหน้าตน²⁴

2. สิทธิที่จะมีทนายความช่วยเหลือในการดำเนินคดี

ในชั้นสอบสวน ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะมีทนายความช่วยเหลือทางคดีได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 ในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165/1 และในชั้นพิจารณา จำเลยมีสิทธิที่จะมีทนายความช่วยเหลือทางคดีได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 ดังนั้น การมีทนายความช่วยเหลือทางคดีแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย ทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถให้การต่อสู้คดีได้ดีและถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนด ²⁵ซึ่งสิทธิดังกล่าวได้รับการบัญญัติรับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและการเมือง

2.1.4 ตัวอย่างคดีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรม

2.1.4.1 สิทธิในกระบวนการยุติธรรม และสิทธิของบุคคลในเกียรติยศและชื่อเสียง

1) กรณีการนำตัวผู้ต้องหาในคดีอาญาไปนำขึ้นที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพและการแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน

ประเด็นที่ 1 การปกป้องสิทธิของผู้ต้องหาในกรณีที่ต้องนำตัวผู้ต้องหาในคดีอาญาไปนำขึ้นที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพ หรือการทำแผนประทุษกรรม ต่อหน้าสาธารณชน หรือมีผู้สื่อข่าวมาทำข่าวขณะนำขึ้นที่เกิดเหตุ โดยมีได้ปกปิดใบหน้าผู้ต้องหา ทั้งที่ศาลยังมิได้พิจารณาพิพากษา นำไปสู่ความเสื่อมเสียได้รับติตราจากสังคม ทั้งต่อตัวผู้ต้องหา บุคคลในครอบครัว ญาติพี่น้อง และคนใกล้ชิด และแม้ว่า ศาลจะตัดสินให้ผู้ต้องหาพ้นข้อความหา แต่การติตราจากสังคมนั้นก็ติดตัวผู้ต้องหาและญาติมิตร จนไม่อาจหาแนวทางการเยียวยาหรือการชดเชยค่าเสียหายได้ ซึ่งในต่างประเทศนั้นการนำตัวผู้ต้องหาในคดีอาญาไปนำขึ้นที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพ จะต้องมีการปกปิดข้อมูลของผู้เสียหายหรือผู้ต้องหา และเป็นการกระทำที่จะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นหลัก และจะมีให้เกิดการกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย รวมไปถึงชื่อเสียงของบุคคลนั้นด้วย และจะต้องไม่กระทำในลักษณะประจาน ซึ่งในประเทศไทยหากผู้กระทำผิดเป็นเด็ก กฎหมายกำหนดให้ต้องปิดบังใบหน้า เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงมิให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน

²⁴ เพิ่งอ้าง.

²⁵ เพิ่งอ้าง 103.

ประเด็นที่ 2 การนำตัวผู้ต้องหาในคดีอาญาไปแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 35 บัญญัติว่า “สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง ตลอดจนความเป็นอยู่ส่วนตัว ย่อมได้รับความคุ้มครอง การกล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายซึ่งข้อความหรือภาพไม่ว่าด้วยวิธีใดไปยังสาธารณชนอันเป็นการละเมิดหรือกระทบสิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัวจะกระทำมิได้ เว้นแต่กรณีที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ” ซึ่งการกระทำลักษณะนี้อาจมีผลทั้งทางบวกและทางลบต่อสังคมและรูปคดี โดยในต่างประเทศ เจ้าหน้าที่ของรัฐจะเป็นผู้แถลงเกี่ยวกับความคืบหน้าของคดี และหลีกเลี่ยงการให้ข้อมูลหรือการนำตัวผู้ต้องหาหรือญาติของผู้ต้องหาไปแถลงข่าวใด ๆ ที่อาจเกิดความเสียหายต่อคดี และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงการขอความร่วมมือจากสื่อมวลชนที่จะรายงานความคืบหน้าของคดี ตามที่ได้รับข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม และจะไม่ลงรายละเอียดของข่าว

สอดคล้องกับพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ซึ่งต้องมีการเปิดเผยข้อมูล แต่จะเป็นการไม่ให้ข้อมูลทั้งหมด เนื่องจากอาจทำให้เกิด ผลกระทบต่อผู้ต้องหาหรือจำเลย และญาติของผู้ต้องหาหรือญาติของจำเลยดังที่ได้กล่าวข้างต้น ซึ่งการกระทำเหล่านี้ล้วนเป็นการกระทำที่ไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 35 มาตรา 39 และมาตรา 40 ปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 11 และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 10 และข้อ 14 โดยบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีผิดตามกฎหมาย และบุคคลที่ถูกลิดรอนสิทธิเสรีภาพต้องได้รับการปฏิบัติด้วยความมีมนุษยธรรมและความเคารพในศักดิ์ศรีแต่กำเนิดแห่งความเป็นมนุษย์ การกระทำใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้ต้องหาจึงควรกระทำด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่ง และเพื่อให้สอดคล้องกับประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 30 ข้อ 1 ห้ามมิให้ผู้มีหน้าที่ในการให้สัมภาษณ์หรือแถลงข่าวให้ข่าว กรณีที่คดีที่อยู่ในระหว่างการสืบสวนหรือสอบสวนยังไม่เสร็จ และเหตุการณ์หรือเรื่องราวซึ่งถ้าหากเปิดเผยต่อประชาชนอาจเป็นแบบที่บุคคลอื่นจะถือเอาเป็นตัวอย่างในการกระทำขึ้นอีก เช่น แผนประทุษกรรมต่าง ๆ ของคนร้าย หรือวิธีการที่แสดงถึงการฉ้อโกง การกระทำอาชญากรรม และวิธีการอันชั่วร้ายอื่น ๆ รวมทั้งการห้ามมิให้ทำป้ายชื่อแขวนคอผู้ต้องหาแล้วนำออกมาแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน หรือแพร่ภาพ ซึ่งคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 855/2548 ได้กำหนดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการให้ข่าว การแถลงข่าว การให้สัมภาษณ์ การเผยแพร่ภาพ ต่อสื่อมวลชน ไว้อย่างชัดเจน โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจควรระมัดระวังถ้อยคำหรือกิริยาท่าทาง อันจะเป็นการล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น และควรใช้ถ้อยคำที่เป็นกลาง เพื่อไม่ให้เป็นการประจาน ดูหมิ่นเหยียดหยามผู้อื่น และตามคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 465/2550 เรื่องการปฏิบัติเกี่ยวกับการให้ข่าว การแถลงข่าว การให้สัมภาษณ์ การเผยแพร่ภาพ ต่อสื่อมวลชน และการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ (แก้ไขเพิ่มเติม) ที่ห้ามอนุญาตหรือจัดให้สื่อมวลชนทุกแขนงถ่ายภาพ

สัมภาษณ์ หรือให้ข่าวของผู้ต้องหาที่อยู่ในระหว่างการควบคุมของตำรวจทั้งภายในและภายนอกที่ทำการหรือสถานตำรวจ และเหยื่ออาชญากรรม รวมทั้งภาพที่มีลักษณะอุจาดหรือทารุณโหดร้าย หรือล่วงละเมิดสิทธิบุคคล หรือส่งผลกระทบต่อชื่อเสียง เกียรติยศ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เว้นแต่พนักงานสอบสวนดำเนินการเพื่อประโยชน์แห่งคดี หรือได้รับความยินยอมจากผู้ต้องหา เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายจากการรับฟังการชี้แจงข้อเท็จจริงของผู้แทนสำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยการดำเนินการที่ผ่านมาตั้งแต่ขณะที่เป็นกรมตำรวจได้มีการกำกับการปฏิบัติและซักซ้อมความเข้าใจเกี่ยวกับการแถลงข่าว หรือแพร่ภาพต่อสื่อมวลชน ตามหนังสือกรมตำรวจ ที่ 0608/4545 ลงวันที่ 19 พฤษภาคม 2531 และจากการให้ข้อมูลและข้อคิดเห็นของผู้แทนหน่วยงานต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนด้านกฎหมายและการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมจึงมีมติให้มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาและเพื่อให้สอดคล้องกับมิติด้านสิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และพันธกรณีระหว่างประเทศ ที่ให้การคุ้มครองและรับรองไว้ ดังนี้

1. สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรให้มีการเน้นย้ำและกำชับไปยังหน่วยงานในสังกัดเพื่อให้ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ และหนังสือสั่งการของหน่วยงาน อย่างเคร่งครัด เพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในการนำตัวผู้ต้องหาในคดีอาญาไปนำขึ้นที่เกิดเหตุ ประกอบคำรับสารภาพ และการแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน

2. สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรกำหนดแนวทางในการหาวิธีการทดแทนในการนำตัวผู้ต้องหาในคดีอาญาไปนำขึ้นที่เกิดเหตุ หรือการจัดทำแผนประทุษกรรม เพื่อเป็นประโยชน์ในการแสวงหาพยานหลักฐาน และการดำเนินคดี รวมทั้งเพื่อป้องกันมิให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน เช่น

1) การใช้ตัวแสดงสมมุติ
2) การใช้ผ้าคลุมศีรษะเพื่อปิดบังใบหน้า (ในกรณีที่ไม่มีประจักษ์พยานซึ่งผู้กระทำผิดต้องเป็นผู้นำขึ้นที่เกิดเหตุ ทั้งนี้ ต้องขึ้นอยู่กับความสมัครใจและความยินยอมของผู้กระทำผิด โดยเจ้าหน้าที่ต้องคุ้มครองความปลอดภัยให้กับผู้ที่ทำแผนประกอบคำรับสารภาพด้วย)

3) การจำลองสถานที่เกิดเหตุ
4) การให้ประจักษ์พยานในแต่ละจุดนำขึ้นที่เกิดเหตุ
5) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน กรณีผู้กระทำผิดที่กระทำผิดซ้ำ

เป็นต้น

1.2 ความเห็นและมติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในคราวประชุม ครั้งที่ 11/2556 เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2556 พิจารณาแล้วมีมติเห็นชอบด้วยกับความเห็นและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนด้านกฎหมายและการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม โดยให้มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ กรมสอบสวนคดีพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน กรมการปกครอง และกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เพื่อพิจารณาดำเนินการตามข้อเสนอแนะเชิงนโยบายข้างต้น

2.1.4.2 คำพิพากษากับคำรับสารภาพจากการซ้อมทรมาน: กรณีคดีระเบิดเวทียูมูม กปปส. ที่บึงชี ราชดำริ และจังหวัดตราด ²⁶

ตามกฎหมายแล้วคำให้การรับสารภาพในชั้นสอบสวนถือว่าเป็นพยานบอกเล่าชนิดหนึ่ง โดยหลักแล้วพยานหลักฐานชนิดนี้ห้ามศาลรับฟังมาลงโทษจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226/3 แต่ก็มีข้อยกเว้นสองประการที่กฎหมายเปิดช่องให้ศาลสามารถรับฟังพยานชนิดนี้ได้ อันได้แก่ เมื่อศาลเห็นว่าสภาพของพยานบอกเล่าที่น่าเชื่อถือจะพิสูจน์ความจริงได้ หรือมีเหตุจำเป็นที่ปรากฏว่าในคดีดังกล่าวไม่มีพยานที่รู้เห็นเกี่ยวกับการกระทำผิดของจำเลยด้วยตัวเอง(ประจักษ์พยาน) แต่กฎหมายยังกำกับการใช้ดุลพินิจของศาลอีกกว่าการรับฟังพยานบอกเล่าดังกล่าวโดยลำพังมาลงโทษจำเลยศาลจะต้องกระทำอย่างระมัดระวัง โดยมีพยานหลักฐานอื่น ๆ มาประกอบสนับสนุนอีกชั้นหนึ่ง

คดีอาวุธสงครามที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองก่อนรัฐประหารจำนวนหนึ่งขึ้นสู่การพิจารณาของศาล จำเลยในคดีเหล่านี้ต่างให้การรับสารภาพในชั้นสอบสวน แต่ปรากฏว่าการให้การรับสารภาพดังกล่าวของจำเลยกระทำไปโดยความไม่สมัครใจ โดยที่ต้องให้การเช่นนั้นไปเพราะความหวาดกลัวที่มาจากการถูกทรมานและข่มขู่ให้รับสารภาพตั้งแต่ในชั้นการควบคุมตัวตามกฎหมายอัยการศึก ซึ่งตามกฎหมายแล้วคำให้การดังกล่าวจะถือว่าเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาโดยไม่บริสุทธิ์หรือไม่ และศาลสามารถรับฟังคำให้การเช่นนั้นมาลงโทษจำเลยหรือไม่

ปัญหาดังกล่าวจะถูกสำรวจต่อไปกับกรณีที่เกิดขึ้นจริงที่ศาลชั้นต้น อันได้แก่ ศาลอาญากรุงเทพใต้และศาลจังหวัดตราด ได้มีคำพิพากษาแล้ว ซึ่งเป็นคดีอยู่ในความดูแลของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนจำนวน 2 คดี ได้แก่ คดียิงระเบิด M79 บึงชี ราชดำริ ระหว่างที่มีการชุมนุมของ กปปส. และคดีระเบิดเวทียูมูม กปปส.ที่จังหวัดตราด ที่เกิดขึ้นในช่วงต้นปี 2557

²⁶ THAI LAWYERS FOR HUMAN RIGHTS. (2016) ‘คำพิพากษากับคำรับสารภาพจากการซ้อมทรมาน: กรณีคดีระเบิดเวทียูมูม กปปส. ที่บึงชีราชดำริ และจังหวัดตราด’ <<https://tlhr2014.wordpress.com/2016/03/15/torture/>> สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2563.

การซ้อมทรมานโดยเจ้าหน้าที่ทหารในชั้นกฏอัยการศึก

สถานการณ์โดยทั่วไปของทั้งสองคดี บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ก่อเหตุ ความรุนแรงทางการเมืองทั้งสองคดีเกือบทั้งหมด เมื่อถูกทหารเข้าจับกุมแล้ว จะถูกทหารใช้กฏอัยการศึกนำตัวไปควบคุมไว้ในค่ายทหารเพื่อทำการซักถามข้อมูลเป็นระยะเวลาสั้นบ้างยาวบ้างแต่ส่วนใหญ่จะครบ 7 วัน ตามอำนาจที่ให้ไว้ในกฏอัยการศึกและบางรายยังถูกควบคุมตัวยาวนานเกินกว่าอำนาจที่ให้ไว้ตามกฏอัยการศึกอีกด้วย

คำให้การที่มาจากการข่มขู่ ไม่แจ้งสิทธิและไม่มีทนายความร่วมฟังการสอบในชั้นสอบสวน

โดยเมื่อพ้นจากการถูกควบคุมตัวตามกฏอัยการศึก ผู้ต้องหาทั้งสองคดีจะถูกทหารนำตัวไปส่งมอบกับตำรวจเพื่อดำเนินคดีและทำการสอบสวนต่อไป โดยในคดีระเบิด M79 บิ๊กซี ราชดำริ ระบุว่า เมื่อผู้ต้องหาถูกส่งมอบต่อพนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนมิได้แจ้งสิทธิใดให้กับผู้ต้องหา และไม่ได้มีการสอบคำให้การกับผู้ต้องหา หากแต่เป็นนាំบันทึกซักถามในชั้นกฏอัยการศึกษามาพิมพ์เป็นคำให้การ และนำมาให้ผู้ต้องหาลงชื่อ โดยไม่ได้มีการอ่านข้อความในเอกสารให้ผู้ต้องหาฟัง ซึ่งต่อมาปรากฏว่าคำให้การดังกล่าวมีข้อความว่าผู้ต้องหารับสารภาพว่าเป็นผู้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหาทั้งหมด

สำหรับคดีระเบิดเวทีชุมชนม กปส.ที่จังหวัดตราด มีรายละเอียดที่แตกต่างออกไปในชั้นสอบสวน โดยผู้ต้องหาให้การตรงกันว่า ได้รับคำขู่จากพนักงานสอบสวนจึงต้องให้ความร่วมมือกับพนักงานสอบสวนในทุกขั้นตอนรวมถึงลงนามในคำให้การทั้งที่ไม่รู้นั่นคือเอกสารคำให้การรับสารภาพ เนื่องจากพนักงานสอบสวนแจ้งแต่เพียงว่าให้ลงชื่อเป็นพยาน และผู้ต้องหารายที่สามให้การรับสารภาพโดยที่ไม่มีทนายความของตนเองร่วมฟังการสอบสวนด้วย

การยกข้อต่อสู้ของโจทก์และจำเลยทั้งสองคดีในประเด็นคำให้การในชั้นสอบสวนไม่อาจรับฟังมาลงโทษได้

เมื่อปรากฏว่าคำให้การรับสารภาพในชั้นสอบสวนของทั้งสองคดีเป็นพยานหลักฐานที่มีความบกพร่อง ซึ่งเป็นประเด็นทางกฎหมายที่จำเลยสามารถหยิบยกมาต่อสู้ในชั้นศาลได้

ในคดีระเบิด M79 บิ๊กซี ราชดำริ เนื่องจากการสอบสวนของพนักงานสอบสวนดำเนินการไปโดยไม่มีการแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาและสอบปากคำไปโดยไม่มีทนายความร่วมรับฟังและเป็นคำให้การรับสารภาพที่เกิดจากการถูกข่มขู่โดยทหาร จำเลยได้ต่อสู้ว่า คำให้การสารภาพในชั้นสอบสวนนั้นเป็นพยานหลักฐานซึ่งตามกฎหมายแล้วศาลไม่อาจรับฟังได้ โดยพยานหลักฐานที่จำเลยใช้สนับสนุนข้อกล่าวอ้าง คือ คำเบิกความของจำเลยถึงการข่มขู่และซ้อม

พรมานระหว่างการสอบสวนที่เกิดขึ้นทั้งในชั้นควบคุมตัวตามกฎหมายการศึกษและในชั้นสอบสวน รวมถึง รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการด้านสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ครั้งที่ 48/2557 ลงวันที่ 22 กันยายน 2557 ซึ่งเป็นรายงานการตรวจสอบการซ้อมทรมานผู้ถูกควบคุมตัวตามกฎหมายการศึกษ

ฝ่ายพนักงานอัยการซึ่งเป็นโจทก์ในคดีนี้ได้โต้ตอบข้อกล่าวอ้างของจำเลย ว่าในชั้นการควบคุมตัวตามกฎหมายการศึกษไม่มีการซ้อมทรมานเกิดขึ้น การสอบปากคำในชั้นสอบสวน กระทำโดยถูกต้องตามกฎหมายทุกประการ และไม่มีเหตุให้ต้องกลับแก้จำเลยโดยไม่จำเป็น ตลอดจนคำเบิกความของพนักงานสอบสวนและเอกสารบันทึกคำให้การในชั้นสอบสวนที่มีข้อความว่า พนักงานสอบสวนได้แจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบ พนักงานสอบสวนไม่ได้กระทำการข่มขู่ผู้ต้องหาและมิ หนายความร่วมมือรับฟัง ซึ่งเอกสารดังกล่าวจำเลยได้ลงรายชื่อรับรองอยู่ มาเป็นพยานหลักฐาน สนับสนุนข้อต่อสู้ดังกล่าว

สำหรับคดีระเบิดเวทีชุมนุม กปปส.ที่จังหวัดตราด จำเลยได้ยกประเด็น ในการต่อสู้คดีคลึงกัน เพียงแต่ว่ามีรายละเอียดสำคัญที่แตกต่างออกไปคือ ในคดีนี้ พนักงาน สอบสวนได้ข่มขู่ผู้ต้องหาหากไม่ให้ความร่วมมือ คำให้การของจำเลยจึงมีพยานหลักฐานที่เกิดขึ้นจาก การกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมายของพนักงานสอบสวนโดยตรงซึ่งชัดเจนกว่าคดีข้างต้น โดยจำเลย ได้นำเบิกความของจำเลย การถามค้านพยานโจทก์ซึ่งเป็นบุคคลที่ถูกทหารจับไปไว้ค่ายทหารพร้อม จำเลยซึ่งสามารถให้รายละเอียดในช่วงการถูกควบคุมตัวตามกฎหมายการศึกษ และรูปถ่ายบาดแผลตาม ร่างกายของจำเลยที่เกิดขึ้นในระหว่างการถูกควบคุมตัวตามกฎหมายการศึกษ

เมื่อฝ่ายจำเลยตั้งประเด็นมาเช่นนี้ อัยการจังหวัดตราดซึ่งเป็นโจทก์ในคดี นี้ได้ตั้งประเด็นโต้ตอบจำเลยเพียงประเด็นเดียวคือ การสอบปากคำในชั้นสอบสวนกระทำโดยถูกต้อง ตามกฎหมายทุกประการ โดยอาศัยคำเบิกความของพนักงานสอบสวนและหนายความที่ตำรวจติดต่อ มาให้ร่วมรับฟังการสอบสวน มาเป็นพยานหลักฐานในการสนับสนุนข้อต่อสู้ของโจทก์

คำพิพากษาของศาลกับการรับฟังคำรับสารภาพจากการซ้อมทรมาน

เนื่องจากสภาพพยานหลักฐานของโจทก์ในคดีระเบิด M79 บีคชี ราชดำริ ไม่มีพยานที่รู้เห็นการกระทำผิดของจำเลย (ประจักษ์พยาน) ที่จะสามารถนำมาลงโทษจำเลยได้ ศาล จึงรับฟังคำให้การรับสารภาพในชั้นสอบสวนของจำเลย โดยศาลเห็นว่าคำให้การดังกล่าวเป็นพยานที่ ศาลสามารถรับฟังได้ เนื่องจากในชั้นกฎหมายการศึกษไม่มีการซ้อมทรมานเกิดขึ้นจึงเชื่อได้ว่าจำเลยให้การ ด้วยความสมัครใจ ประกอบการสอบคำให้การได้กระทำตามขั้นตอนตามกฎหมายคือ ต่อหน้า หนายความ มีการแจ้งสิทธิครบถ้วน ซึ่งข้อสนับสนุนการใช้ดุลพินิจดังกล่าวของศาล ศาลอ้างว่า พยานหลักฐานที่โจทก์นำมาสนับสนุนข้อต่อสู้ อันประกอบไปด้วย นายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ของกองปราบ ฯ ที่เข้าร่วมการซักถามจำเลยทั้งสี่ของทหารในชั้นกฎหมายการศึกษและพนักงานสอบสวนในคดีนี้ รวมถึง

บันทึกคำให้การ จึงมีความน่าเชื่อถือกว่าพยานหลักฐานของจำเลยซึ่งเป็นข้อกล่าวอ้างลอย ๆ อีกทั้งรายงานของการประชุมคณะอนุกรรมการด้านสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองไม่ปรากฏข้อมูลการถูกซ้อมทรมานของจำเลยแต่อย่างใด ด้วยเหตุที่กล่าวมา ศาลจึงฟังคำให้การรับสารภาพในชั้นสอบสวนของจำเลย ประกอบกับพยานหลักฐานอื่น ๆ ว่ามีเหตุผลหนักแน่นเพียงพอที่พิสูจน์ได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด จึงพิพากษาลงโทษจำเลย

แต่สำหรับคดีระเบิดเวที่ชุมนุม กปปส.ที่จังหวัดตราด โดยสภาพของพยานหลักฐานของโจทก์ในคดีนี้ไม่มีความแตกต่างจากคดีข้างต้น ไม่มีพยานที่รู้เห็นการกระทำความผิดของจำเลย (ประจักษ์พยาน) ที่จะสามารถนำมาลงโทษจำเลยได้ ศาลจึงต้องเลือกเอาพยานบุคคลคือ นายเศก จันทสาร ซึ่งเบิกความยืนยันว่าจำเลยเป็นคนร้ายที่ร่วมกับพวกไปก่อเหตุ แต่ปรากฏว่านายเศก จันทสาร เป็นผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าได้ร่วมกระทำความผิด ซึ่งฝ่ายโจทก์ได้กันไว้เป็นพยานขัดทอดจำเลยอื่น ๆ ซึ่งตามกฎหมายแล้วจะรับฟังคำให้การโดยลำพังมาพิสูจน์ว่าจำเลยกระทำความผิดไม่ได้ แต่จะต้องรับฟังประกอบกับพยานหลักฐานอื่น ๆ

โดยในเบื้องต้น ศาลเลือกที่จะหยิบคำให้การรับสารภาพในชั้นสอบสวนของจำเลยมาพิจารณาประกอบการรับฟังเป็นอันดับแรก แต่ปรากฏว่าศาลใช้ดุลพินิจซึ่งน้ำหนักข้อต่อสู้ของโจทก์และจำเลยแล้ว ปรากฏว่าศาลเชื่อข้อกล่าวอ้างและพยานหลักฐานของจำเลยโดยศาลเห็นว่าคำให้การดังกล่าว จำเลยให้การโดยมิได้เกิดจากความสมัครใจ ซึ่งตามกฎหมายศาลไม่อาจนำมารับฟังได้ และเมื่อค้นหาพยานหลักฐานอื่น ๆ ของโจทก์ต่อไปก็ไม่สามารถนำมาประกอบให้สิ้นข้อสงสัยว่าจำเลยเป็นคนร้ายก่อเหตุหรือไม่ ศาลจึงยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย จึงพิพากษายกฟ้องจำเลย

สรุปได้ว่า คดีนี้ผู้กระทำความผิดถูกบังคับให้ต้องให้การโดยไม่สมัครใจ อันเป็นการขัดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาอันเป็นคุณค่าพื้นฐานของรัฐจากการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐในทางที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายในการสอบสวนและแสวงหาพยานหลักฐานด้วย โดยร่องรอยของหลักดังกล่าวกระจายอยู่ตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา(ป.วิ.อ.) มาตรา 134/1, 226 และ 226/1

ข้อเท็จจริงในคดีเมื่อปรากฏต่อศาลว่าเจ้าหน้าที่รัฐจงใจใช้อำนาจในทางฝ่าฝืนกฎหมายอย่างร้ายแรงเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐาน เช่น เจ้าหน้าที่ทหารกระทำการซ้อมทรมานซึ่งเป็นการกระทำที่ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และข่มขู่ผู้ถูกควบคุมตัวตามกฎหมายการศึกษาเพื่อให้ยอมให้การรับสารภาพกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ คำให้การรับสารภาพที่เกิดจากการข่มขู่ของพนักงานสอบสวน หรือคำให้การที่พนักงานสอบสวนสอบไปโดยไม่มีการแจ้งสิทธิและไม่มีทนายความร่วมรับฟัง เป็นต้น ตามกฎหมายจะต้องถือว่าคำให้การรับสารภาพดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาโดยไม่บริสุทธิ์และห้ามศาลรับฟัง และถึงแม้ว่าตาม ป.วิ.อ. มาตรา 226/1 จะมีข้อยกเว้นให้ศาลรับฟัง

ได้หากเป็นประโยชน์ต่อการอำนวยความสะดวกมากกว่าส่งผลเสียต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน แต่ต้องตระหนักว่าการอำนวยความสะดวกมารับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยไม่บริสุทธิ์ ย่อมส่งผลเสียในการทำลายคุณค่าพื้นฐานของรัฐและมีผลไปสนับสนุนวัฒนธรรมให้เจ้าหน้าที่รัฐนิยมใช้วิธีการที่ฝ่าฝืนกฎหมายหรือผิดกฎหมายมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยรวมทั้งหมด ทำให้ประชาชนขาดความศรัทธาในศาลและคำพิพากษา และสุดท้ายความยุติธรรมในคดีดังกล่าวก็จะไม่สามารถรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมอันเป็นภารกิจพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมได้

2.1.4.3 คดีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกต้องรับโทษ โดยไม่ได้กระทำความผิด (แพะรับบาป)²⁷

นายบรรเลง ฮวดเจริญ เดินทางไปทำงานที่จังหวัดจันทบุรีตั้งแต่วันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2557 และพักอยู่ที่คาร์แคร์แห่งหนึ่งซึ่งใกล้กับโรงพยาบาลพระปกเกล้า ที่ภรรยารักษาตัวอยู่ โดยวันเกิดเหตุคือในวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2557 นายบรรเลง กลับมาอาบน้ำที่คาร์แคร์ ช่วงเวลาประมาณ 15.00 น. – 16.00 น. ก่อนจะเดินทางไปหาภรรยาที่โรงพยาบาล โดยมีภาพจากกล้องวงจรปิดเป็นหลักฐาน แต่เหตุขัดแย้งเกิดขึ้นที่จังหวัดชลบุรี ซึ่งห่างออกไปกว่า 160 กิโลเมตร ช่วงประมาณ 17.00 น. ทำให้เป็นไปได้เลยที่นายบรรเลงจะเป็นผู้ก่อเหตุ สำหรับวันที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุม นายบรรเลง เล่าว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจมาขอพบพ่อ เพื่อให้พาไปหาตนเอง โดยบอกว่าจะนำตัวไปสอบสวนในฐานะผู้ต้องสงสัยในคดีข่มขืนหญิงสาวต่างชาติ พ่อของนายบรรเลงเชื่อในความบริสุทธิ์จึงพาตำรวจไปพบ ก่อนที่ตำรวจนับ 10 นาย จะเข้ารวบตัวนายบรรเลง โดยไม่มีหมายค้น และนำตัวไปให้ผู้เสียหายชี้ตัวที่สถานีตำรวจภูธรห้วยใหญ่ ซึ่งผู้เสียหายก็ยืนยันว่านายบรรเลงเป็นคนร้าย บวกกับพยานหลักฐานของเจ้าหน้าที่ซึ่งประกอบด้วย หลักฐานจากผู้เห็นเหตุการณ์ ภาพจากกล้องวงจรปิด และหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ นายบรรเลงจึงกลายเป็นผู้ต้องหา และถูกนำตัวไปแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนในวันเดียวกัน ในฐานะผู้ต้องหาคดีข่มขืนกระทำชำเราหญิงสาว หลังจากที่นายบรรเลง ถูกฝากขังที่เรือนจำได้เพียง 19 วัน เจ้าหน้าที่ตำรวจก็สามารถจับผู้ต้องหาตัวจริงได้ โดยนายบรรเลง แจ้งว่าในวันปล่อยตัว ตนเองได้รับเพียงใบบันทึกถ้อยคำ เอกสารขอปล่อยตัวผู้ต้องหา และยังได้รับข้อเสนอให้จบเรื่องจากเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นเงิน 20,000 บาท แต่นายบรรเลงปฏิเสธไปพร้อมบอกความต้องการที่แท้จริงคือขอแถลงข่าว บอกความจริงให้สังคมได้รับรู้ แต่เรื่องกลับเงียบหายไป นอกจากไม่ได้แถลงข่าวแล้ว ยังไม่ได้รับการติดต่อเยียวยาจากเจ้าหน้าที่อีกเลย

²⁷ PPTV online, ‘ทนายแนะ “แพะคดีข่มขืน” ฟ้อง สตช. พาแถลงข่าว ทำเสื่อมเสียเกียรติ’ <<https://www.pptvhd36.com/news/ประเด็นร้อน/64071>> สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน 2562

1) เบื้องต้น แม้ว่าคดีนี้จะยังไม่เข้าเกณฑ์ได้รับเงินเยียวยา ตาม พ.ร.บ. ค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เพราะยังไม่ได้ตกเป็นจำเลย เพราะยังอยู่ในชั้นรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน ยังไม่ถึงขั้นอัยการสั่งฟ้อง แต่ผู้เสียหายสามารถแต่งตั้งทนายเพื่อดำเนินการ ฟ้องร้องสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อเรียกร้องค่าเสียหายความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ ทั้งค่าเสื่อมเสียอิสรภาพ ค่าเสื่อมเสียชื่อเสียง และค่าทนายความ รวมถึงค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ระหว่างดำเนินการอีกด้วย แต่ถือเป็นความบกพร่องอันเกิดจากความผิดพลาดจากความต้องการเร่งรัดคดีของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

2.1.4.4 คดีที่ผู้ต้องหาถูกตำรวจยึดข้อหา ซ่อม ทรมาณ²⁸

กรณีนางสาวจินดา ศรีสมัย ผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิดครอบครองยาเสพติด กล่าวหาว่า เหตุเกิดเมื่อ 19 กันยายน พ.ศ. 2554 ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจ ยึดยา ใช้วิธีการซ่อมบังคับ ให้ยอมรับว่าครอบครองยาเสพติดที่สถานบันเทิง ซึ่งตำรวจเข้าใจว่าตนเองชื่อ "เก" ตามที่สายลับบอกมา ต่อมาตำรวจตามไปจับที่ปั้มน้ำมัน อำเภอสำโรง จังหวัดสมุทรปราการ มีการค้นที่ห้องพัก และเอาของที่มีราคาไป หยิบเงินไปหมิ่นกว่าบาท ระหว่างที่ไป กองบังคับการตำรวจนครบาล 1 ก็ยังมีการซ่อม บอกว่าถ้าอยากกลับบ้านก็ขอมีเพศสัมพันธ์กับตำรวจ 4 คน ขอเงิน 200,000 บาท ถ้าไม่สามารถเอาเงินมาได้ ก็จะเพิ่มยาเสพติดให้

ในทำนองเดียวกับ กรณีนายราชศักดิ์ เจริญรุ่งเรือง ที่ถูกตำรวจชุดสืบสวนภูธรจังหวัดปราจีน จับกุมข้อหาขายยาเสพติดศาลฎีกายกฟ้องและกำลังฟ้องเรียกค่าเสียหาย 30 ล้านบาท โดยนายธนากร เจริญรุ่งเรือง บิดาของนายราชศักดิ์ เจริญรุ่งเรือง กล่าวว่า เป็นเรื่องที่ตำรวจพยายามยึดข้อหาขายยาเสพติด นางสาวศิริวรรณ ที่มีนายราชศักดิ์ พยายามเข้าไปช่วย และถูกเอาถุงข้าวสารครอบหัวเพื่อเอาทรัพย์สินไป (แหวน) โดยทำการซ่อมเพื่อให้ยอมรับ โดยนำผู้ต้องหานางสาวศิริวรรณ และนายราชศักดิ์กลับไปที่บ้าน เพื่อค้นหายา ที่อ้างว่า พบยา 716 เม็ด โดยบอกว่ามียาเสพติดในกระเป๋ากางเกงของผู้ต้องหาทั้งสอง คนละ 10 เม็ด และ 6 เม็ด และให้ชี้จุดที่ซ่อนยาข้างบ้าน

กรณีนายฤทธิ์รงค์ ชื่นจิตร นักเรียนชั้นม.6 ที่ถูกตำรวจ จ.ปราจีนบุรี จับยึดข้อหาวิ่งราวทรัพย์ โดยนายสมศักดิ์ ชื่นจิตร บิดาของนายฤทธิ์รงค์ ชื่นจิตร กล่าวว่า ลูกชายถูกจับแล้วซ่อม ใช้ถุงขยะครอบหัว เพื่อให้ยอมรับว่าครอบครองสร้อยทองที่อ้างว่าไปชิงจากหญิงคนหนึ่ง และทำการตรวจสอบอ้างว่าพบสารเสพติด แต่มีญาติมาช่วยได้ทันและพาไปตรวจฉีที่โรงพยาบาล ผลคือไม่

²⁸ Thaireform. (2561). วงเสวนารวมพลคนเป็นแพะชุดตำรวจยึดข้อหา ซ่อม ทรมาณ
แน ะ ป ฎิ ร ู ป ก ะ ร ะ บ วน ยุ ตี ธิ ร รม ใ ห้ อัย ก าร เห็น ส ำ น วน ค ติ ตั ้ง แ ต่ แ ร ก .
<<https://www.isranews.org/isranews-news/70090-news-700901.html>>สืบค้นเมื่อวันที่ 2
สิงหาคม 2563.

พบสารเสพติด ต่อมาตำรวจได้ขอเงิน 50,000 บาท ทราบว่าเป็นตำรวจปราจีนชุดเดียวกันกับคดีของ นายราชศักดิ์ ผู้เสียหายถูกกระชากสร้อยจริงแต่ผู้เสียหายเห็นแก่ตัวที่ชี้ผู้บริสุทธิ์ว่าเป็นผู้กระทำผิด เพื่อให้ได้ทองคำ ต่อมามีการพบผู้กระทำผิดตัวจริง แต่หญิงผู้เสียหายยังไม่ยอมถอนคำพูด ยังชี้ว่านาย ฤทธิรงค์เป็นคนผิดจริง จึงเกิดคดีขึ้นสองกรณี โดยคดีหนึ่งศาลสั่งไม่ฟ้อง ศาลชั้นต้นลงโทษเจ้าหน้าที่ ตำรวจเพียงคนเดียว ยศพ.ต.ท.ลงโทษเพียง 1 ปี 4 เดือน แต่ต่อมารอลงอาญา เพราะตำรวจมีประวัติ ที่ไม่เคยกระทำความผิดในวิชาชีพ ตนจะสู้ต่อขออุทธรณ์ต่อไป

จากตัวอย่างข้อเท็จจริงดังกล่าวที่กล่าวมานั้น เห็นว่า กระบวนการ ยุติธรรมของไทยนั้นส่งผลให้เกิดช่องว่างให้การตรวจสอบถ่วงดุล และเป็นความหละหลวมของ กระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่ขั้นสอบสวนที่เปิดช่องให้มีการยัดข้อหา และประชาชนตกเป็นเหยื่อของ เจ้าหน้าที่รัฐ ที่กระทำการผิดในหน้าที่เกิดขึ้น ปัญหาของการที่ประเทศไทย ใช้ระบบกระบวนการ ยุติธรรมในแนวนอน ต่างฝ่ายต่างปฏิบัติหน้าที่ ไม่มีหลักการ Check and Balance จึงส่งผลให้สิทธิ ประชาชนไม่ได้รับการคุ้มครองเท่าที่ควร ดังนั้นหากมีการพัฒนาการถ่วงดุลซึ่งกันและกันของ เจ้าหน้าที่รัฐในการกระทำหน้าที่นั้น จะส่งผลให้สิทธิของประชาชนได้รับความคุ้มครอง มีหลักประกัน สิทธิเสรีภาพ และไม่เกิดกรณีดังกล่าวในตัวอย่างที่ยกขึ้นมาได้

2.2 ระบบการดำเนินคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญาของแต่ละประเทศล้วนอยู่บนพื้นฐานของระบบกล่าวหาและระบบ ไต่สวน โดยระบบการดำเนินคดีทั้งสองรูปแบบนี้ได้รับการยอมรับทั้งประเทศต้นกำเนิด รวมทั้ง ประเทศที่ได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายต่างประเทศ จนมีผู้กล่าวว่า ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน ไม่ใช่เป็นเพียงแต่ principle แต่เป็น dogma ที่ยอมรับนับถือกันทั่วไปอย่างโต้แย้งไม่ได้

ความเข้าใจในระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในปัจจุบันมีความแตกต่างกันออกไป ความเข้าใจที่ต่างกัันดังกล่าวทำให้เกิดคำถามมากมายในระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน เช่น คำถามที่ว่า “ระบบกล่าวหาใช้ในกลุ่มประเทศ common law ส่วนระบบไต่สวนใช้ใน กลุ่มประเทศ civil law ใช่หรือไม่” หรือคำถามที่ว่า “ระบบไต่สวนเป็นระบบเก่าแก่ล้ำหลัง ส่วนระบบกล่าวหา เป็น ระบบที่ทันสมัยใช่หรือไม่” หรือคำถามที่ว่า “ระบบไต่สวนเกิดขึ้นก่อนระบบกล่าวหาใช่หรือไม่” หรือ คำถามที่ว่า “ประเทศไทยเป็นระบบผสมใช่หรือไม่” คำตอบของคำถามเหล่านี้จะชัดเจนขึ้นเมื่อ พิจารณาระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนตั้งแต่วิวัฒนาการในอดีตและระบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ²⁹ ซึ่ง จะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

²⁹ ปกป้อง ศรีสนิท, *ยืนหยัดบนหลักนิติธรรม* (โรงพิมพ์เดือนตุลา 2552) 119-120.

2.2.1 การดำเนินคดีระบบไต่สวน (inquisitorial system)

ก. ประวัติความเป็นมา

ยุโรปในช่วงศตวรรษที่ 13 เกิดแนวคิดเรื่องการรวมอำนาจรัฐไว้ที่ศูนย์กลาง (institutionalized and centralized state role) เพื่อความเข้มแข็งของรัฐ การดำเนินคดีอาญาไม่ได้ขึ้นอยู่กับบทบาทคู่ความในคดี แต่เป็นเรื่องอำนาจรัฐที่จะเข้าดำเนินการ³⁰ ระบบไต่สวนมีที่มาจากศาลทางศาสนาของคริสต์ศาสนา (inquisition court) นิยายคาทอลิกในสมัยกลาง (middle age) ซึ่งทางศาสนจักรโดยเฉพาะอย่างยิ่งสันตะปาปา แห่งกรุงโรม มีอิทธิพลเหนือฝ่ายอาณาจักร คือ กษัตริย์ หรือเจ้าผู้ครองนครต่าง ๆ ในสมัยกลาง ศาลศาสนาของยุโรปมีวิธีการพิจารณาคดีผู้กระทำผิดเกี่ยวกับกฎหมายของทางศาสนาด้วยวิธีการซักพยานในรูปของคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับคดีโดยตรง คือ พระผู้ทำการไต่สวนกับผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ถูกไต่สวนโดยไม่ต้องมี ผู้พิพากษาเป็นคนกลาง ดังนั้น ในศาลศาสนา ผู้ไต่สวนจึงต้องทำหน้าที่แสวงหาพยานหลักฐาน ซักถามพยาน และชำระความ โดยไต่สวนคดีด้วยตนเองตลอด และด้วยเหตุที่ศาสนจักรมีอิทธิพลเหนือฝ่ายอาณาจักร ระบบศาลของฝ่ายอาณาจักรจึงได้รับอิทธิพลและได้วิวัฒนาการมาเป็นระบบไต่สวนในปัจจุบัน

ข. ลักษณะสำคัญของระบบไต่สวน ³¹

1. การดำเนินคดีโดยไม่มีคู่พิพาท การเริ่มคดีไม่จำเป็นต้องมีการกล่าวหา เพราะเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะอำนวยความสะดวก ดังนั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ตำรวจ อัยการ และผู้พิพากษาจะเป็นผู้ดำเนินคดี ทั้งในชั้นก่อนฟ้องและชั้นการพิจารณาคดี
2. ศาลทำหน้าที่ค้นหาความจริงอย่างเต็มที่ มีบทบาทเชิงรุก กระตือรือร้นในการทำหน้าที่สืบพยาน (judge plays active role on truth finding)
3. ความจริงทางคดีจะถูกเปิดเผยโดยการมีส่วนร่วมในการค้นหาความจริงจากเจ้าหน้าที่ ของรัฐทุกฝ่าย เพราะหากปล่อยให้เจ้าหน้าที่ของคู่ความอาจเกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นได้ เนื่องจากคู่ความย่อมมีความสามารถหรือศักยภาพในการดำเนินคดีไม่เท่ากัน รัฐจึงต้องเข้ามาดำเนินการอำนวยความสะดวกอย่างเต็มที่
4. การดำเนินคดีไม่เป็นไปอย่างเปิดเผย แต่เป็นการลับ เพราะไว้วางใจอำนาจรัฐ
5. ศาลรับฟังพยานหลักฐานในชั้นสอบสวนเพราะทำเป็นลายลักษณ์อักษรในรูปแบบ ของสำนวนการสอบสวน (dossier)

³⁰ Jacqueline Hodgson, *French Criminal Justice: A Comparative Account of the Investigation and Prosecution of crime in French* (Hart Publishing 2005) 26.

³¹ เข็มชัย ชุตินวงศ์, *กฎหมายลักษณะพยาน* (พิมพ์ครั้งที่ 4, นิติบรรณการ 2536) 3-4.

6. มุ่งเน้นและทุ่มเทระยะเวลาการค้นหาความจริงในชั้นเจ้าพนักงาน ส่วนการดำเนินคดี ชั้นศาลเป็นเพียงเพื่อการตรวจสอบ การรับรองความชอบด้วยกฎหมายของพยานหลักฐานชั้นก่อนฟ้องเท่านั้น³²

7. มีแนวคิดไปในทางการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด (presumption of guilty) เพราะการค้นหาความจริงในชั้นเจ้าพนักงานมีความน่าเชื่อถือนั่นเอง

8. การดำเนินคดีในชั้นศาล กระทำโดยผู้พิพากษาอาชีพ ทั้งในส่วนของพิจารณาและพิพากษาคดี

2.2.2 การดำเนินคดีระบบกล่าวหา (accusatorial system)

ก. ประวัติความเป็นมา

การดำเนินคดีในระบบกล่าวหาเกิดขึ้นจากแนวคิดที่ว่าเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นในสังคม จะต้องต้องมีผู้ที่กล่าวหาต่อผู้มีอำนาจในการตัดสินว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งแนวความคิดนี้ได้เกิดขึ้นตั้งแต่ยุคสมัยกรีกโบราณ (Greek polis) ระบบกล่าวหายังปรากฏหลักฐานในโรมันช่วงสาธารณรัฐ (republican period) นอกจากนี้ระบบกล่าวหายังถูกนำมาใช้ในยุคมกลาง (middle age) โดยในระยะเริ่มแรกกฎแห่งการระงับข้อพิพาทของสังคมมนุษย์ คือ การแก้แค้นส่วนตัว (private vengeance) กล่าวคือ ผู้เสียหายลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยตนเอง ต่อมาสังคมที่พัฒนาขึ้นเห็นว่าการแก้แค้นส่วนตัวไม่สร้างความสงบเรียบร้อยให้เกิดขึ้น จึงกำหนดให้มีคนกลาง (middle man) ทำหน้าที่ตัดสินข้อพิพาทขัดแย้ง³³ ผู้เสียหายเข้าพึ่งพาอาศัยอำนาจของผู้นำชุมชนหรือสังคม แนวความคิดของระบบกล่าวหาจึงพัฒนาการขึ้นมาและแพร่หลายเข้าไปในภาคพื้นยุโรป

ในประเทศอังกฤษ นักวิชาการทางกฎหมายยอมรับว่าเป็นการยากที่จะยืนยันที่มาอย่างถูกต้องของระบบกล่าวหา แต่ระบบนี้พัฒนาการขึ้นมาในช่วงระยะเวลาของการปฏิวัติที่รุ่งโรจน์ในปี ค.ศ. 1688 (the glorious revolution in 1688) (ตรงกับ พ.ศ. 2231 ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แห่งกรุงศรีอยุธยา) เหตุการณ์การปฏิวัติอันรุ่งโรจน์เป็นสัญญาณในการเริ่มต้นของกระบวนการ อย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งข้าแผ่นดิน (subject) (คือปัจเจกบุคคลผู้ซึ่งได้รับสิทธิและเสรีภาพเพียงเท่าที่กษัตริย์มอบให้เท่านั้น) เป็นรากฐานแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมืองโดยการมองอำนาจรัฐอย่างเป็นที่เคลือบแคลงสงสัย การพัฒนาการแนวคิดของลัทธิรัฐธรรมนูญเสรีนิยม (liberal constitutionalism) ในช่วงระหว่างศตวรรษที่ 18 เรียกร้องให้กำหนดโครงสร้างทางการเมืองและกฎหมายไปในรูปแบบลดอำนาจของรัฐให้มากที่สุดในการแทรกแซงชีวิตความเป็นอยู่ของพลเมือง ภายใต้ทฤษฎีการปกครองแบบใหม่นี้ (คือรัฐธรรมนูญเสรีนิยม ไม่ใช่

³² เพิ่งอ้าง.

³³ ปกป้อง ศรีสนิท (เชิงอรรถ 29) 134.

สมบูรณาญาสิทธิราชย์ (absolute monarchy) ถือว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นเพียงผู้รับใช้ปฏิบัติตามกฎหมายมากกว่าที่จะเชื่อว่าเป็นผู้รับใช้อำนาจอธิปไตย และในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐจะต้องปฏิบัติตามหลักนิติธรรม (the rule of law) คือภายใต้กฎหมายไม่ใช่ตามอำเภอใจของผู้ปกครอง

ในช่วงศตวรรษที่ 19 ลัทธิปัจเจกนิยม (individualism) ได้ก่อตัวอย่างชัดเจนขึ้น แนวคิดสำคัญคือการมีมาตรการคุ้มครองปกป้องสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลจากการใช้อำนาจอันมิชอบของรัฐ กระบวนการอย่างชัดเจนที่สุดคือ กระบวนการพิจารณาคดีอาญาซึ่งถือว่าเป็นเรื่องสำคัญที่สุดของการใช้อำนาจอธิปไตยที่กระทบต่อปัจเจกบุคคลอย่างเปิดเผยและชัดเจน ดังนั้น กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาจึงอยู่บนพื้นฐานความเชื่ออย่างแข็งขันมั่นคงว่า “ปัจจุบันอำนาจรัฐในหลายมิติ.. มีอำนาจเข้มแข็งมากกว่าในอดีต และสามารถใช้อำนาจคุกคามพลเมืองมากกว่าที่พลเมืองจะคุกคามรัฐบาลในสังคมนั้น”

ระบบการพิจารณาคดีโดยลูกขุนได้รับอิทธิพลอย่างลึกซึ้งจากความระแวงเคลือบแคลงสงสัยอำนาจรัฐซึ่งมีมากจนไร้ขอบเขต ดังนั้นแนวคิดนี้จึงต้องการจำกัดอำนาจรัฐในการออกคำสั่งบังคับต่อพลเมือง ในระบบนี้ผู้พิพากษามีอำนาจอย่างจำกัด ผู้พิพากษาไม่มีสิทธิที่จะกำหนดพยานหลักฐาน กระบวนการดำเนินคดีขึ้นอยู่กับคู่ความโจทก์และจำเลย ผู้พิพากษามีบทบาทจำกัดเฉพาะสร้างความมั่นใจด้วยการรับรองให้กระบวนการดำเนินคดีเป็นไปตามกฎหมาย และวางบทลงโทษเท่านั้น³⁴

สำหรับประเทศฝรั่งเศสระบบกล่าวหาถูกกลับมาใช้อย่างเต็มรูปแบบอีกครั้งหลังการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 โดยก่อนปี ค.ศ. 1789 ฝรั่งเศสอยู่ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เต็มที่ ศาลฝรั่งเศสใช้ระบบไต่สวนเต็มรูปแบบ อย่างไรก็ตามหลังเหตุการณ์ปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นประชาธิปไตย ระบบกล่าวหาได้ถูกนำมาปรับใช้ในฝรั่งเศส ลูกขุนถูกนำมาใช้ครั้งแรกในฝรั่งเศส เมื่อ ค.ศ. 1791³⁵

ข. ลักษณะสำคัญของระบบกล่าวหา³⁶

1. การเริ่มคดีต้องมีการกล่าวหา การดำเนินคดีเกิดจากผู้กล่าวหาฟ้องร้องขึ้นมาจึงเป็นการดำเนินคดีแบบมีคู่พิพาท หรือแบบปรปักษ์ (adversarial system)
2. คู่ความ คือโจทก์และจำเลยมีสถานะเท่าเทียมกัน ทำให้เชื่อว่ามีความเป็นธรรม (fairness) ในการดำเนินคดี

³⁴ Mike McConille and Geofery Wilson, *The handbook of The Criminal Justice Procedures* (Oxford University Press 2002) 44.

³⁵ ปกป้อง ศรีสนิท (เชิงอรรถ 29) 134.

³⁶ เข็มชัย ชุตินวงศ์ (เชิงอรรถ 31) 2-3.

3. ศาลหรือผู้ตัดสินคดีวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด ไม่กระตือรือร้นในการค้นหาความจริง (the judge plays passive role on truth finding)
4. คู่ความเสนอพยานหลักฐานเพื่อยืนยันหรือพิสูจน์ข้ออ้างข้อเถียงของตน ทั้งนี้โดยทั่วไป ฝ่ายผู้กล่าวหาจะมีภาระการพิสูจน์ (burden of proof) ตามข้อกล่าวหาของตน
5. ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์หรือไม่ได้กระทำความผิด (presumption of innocence doctrine) จนกว่าจะมีการพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐานตามกระบวนการดำเนินคดี
6. การต่อสู้ของคู่ความในคดีโดยการนำสืบพยานหลักฐานต่าง ๆ เช่น วิธีการตรวจสอบซักถามพยาน (examination) การถามค้านพยาน (cross-examination) และการถามติงพยาน (re-examination) ย่อมนำมาซึ่งการเปิดเผยความจริงในคดี (disclosure of the truth)
7. การพิจารณาคดีเป็นไปโดยเปิดเผยต่อสาธารณะ (trial to public) บุคคลทั่วไปเข้าฟังการพิจารณาคดีได้ ยกเว้นบางกรณีจำเป็นต้องพิจารณาโดยลับ (secret)
8. การนำสืบพยานบุคคล ยึดถือหลักวาจา (oral evidence) กล่าวคือ พยานบุคคลต้องมาศาลและให้การด้วยวาจา จะให้เอกสารแทนคำให้การไม่ได้ เว้นแต่รายงานการตรวจพิสูจน์ของผู้เชี่ยวชาญ (expert) และโดยปกติมีหลักการไม่รับฟังพยานบอกเล่า (hearsay)
9. การค้นหาความจริงทางคดีจะมุ่งเน้นทุ่มเทระยะเวลาในชั้นการพิจารณาคดีของศาล (trial) ส่วนในชั้นเจ้าพนักงานหรือชั้นก่อนฟ้อง (pre-trial) จะไม่ทุ่มเทระยะเวลาเพื่อการค้นหาความจริงมากนัก โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับพยานหลักฐานจากสำนวนการสอบสวน (case file or dossier) แต่พยานหลักฐานทั้งหลายทั้งปวงต้องมาเริ่มการตรวจสอบกันในชั้นศาลเป็นส่วนใหญ่
10. การรับฟังพยานหลักฐานและการตัดสินคดีจะเป็นอำนาจหน้าที่ของประชาชนธรรมดา (lay person) ซึ่งเรียกว่า ลูกขุน (juror) ซึ่งปกติมีจำนวน 12 คน ถูกคัดเลือกมาทำหน้าที่เฉพาะแต่ละคดี โดยมีผู้พิพากษาอาชีพ (judge) ทำหน้าที่ควบคุมกระบวนการพิจารณา (trial judge) ให้ถูกต้อง ตามกฎหมายและปรับบทลงโทษจำเลย กรณีลูกขุนตัดสินว่าจำเลยกระทำความผิดตามฟ้อง (guilty)

2.2.3 การดำเนินคดีอาญาระบบผสม (hybrid system)

การดำเนินคดีระบบผสม เป็นการนำเอาทั้งระบบไต่สวนและระบบกล่าวหาไปประยุกต์ใช้ เนื่องจากปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า ระบบการดำเนินคดีอาญาของนานาอารยประเทศ ไม่ได้มีลักษณะของระบบใดระบบหนึ่งโดยเฉพาะเพียงระบบเดียว แต่ส่วนใหญ่เป็นการผสมผสานของทั้งสองระบบดังกล่าว แม้แต่ประเทศฝรั่งเศสถึงถือว่าการดำเนินคดีอาญาใช้ระบบไต่สวน แต่กระนั้นก็เคยนำระบบกล่าวหามาใช้ โดยการมีลูกขุนพิจารณาคดี แม้ภายหลังได้ถูกยกเลิกไป ต่อมาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ฉบับแรกคือ Code d'instruction criminelle 1808 และ

ฉบับปัจจุบันคือ Code de procédure pénale 1958 ก็ยังคงระบบกล่าวหาไว้ในชั้นศาลตัดสิน³⁷ ส่วนการดำเนินคดีในชั้นก่อนฟ้องหรือชั้นเจ้าพนักงานนั้นเป็นไปตามระบบไต่สวนอย่างชัดเจน สำหรับประเทศอังกฤษซึ่งถือว่าเป็นผู้นำของกลุ่มประเทศที่ใช้การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา แต่การดำเนินคดีในชั้นเจ้าพนักงานซึ่งให้อำนาจตำรวจฝ่ายเดียวเป็นผู้สอบสวนคดีอาญาก็มีวิธีการรวบรวมพยานหลักฐานในระบบไต่สวน³⁸ ตำรวจผู้สอบสวนจะเป็นผู้เริ่มคดีเอง (ซึ่งอาจมีผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษหรือตำรวจทราบเหตุเอง เช่น ตำรวจสายตรวจจับกุมผู้กระทำความผิดซึ่งหน้า) กำหนดประเด็นการสอบสวนว่าจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานใดบ้างก่อนที่จะส่งสำนวนการสอบสวน (case file) ไปยังพนักงานอัยการ (Crown Prosecution Service)³⁹

ระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยถือว่าใช้ระบบผสมเช่นเดียวกัน กล่าวคือ การดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงาน ซึ่งพนักงานสอบสวนเป็นทำการผู้สืบสวนสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานโดยทำเป็นบันทึกต่าง ๆ รวมเข้าเป็นสำนวนการสอบสวนแล้วสรุปความเห็นทางคดีว่าควรสั่งฟ้อง สั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา หรืองดการสอบสวนก่อนส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นไปยังพนักงานอัยการ ทั้งนี้พนักงานสอบสวนเป็นผู้กำหนดฐานความผิด⁴⁰ ตั้งรูปคดี และกำหนดประเด็นการสอบสวนลักษณะของ การสอบสวนจะไม่กระทำโดยเปิดเผย แต่พนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนในที่ใด เวลาใด แล้วแต่จะเห็นสมควรโดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย รูปแบบการดำเนินคดีชั้นก่อนฟ้องจึงเป็นระบบไต่สวน

ส่วนการพิจารณาคดีชั้นศาลกฎหมายบัญญัติให้ต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย และโจทก์มีภาระการพิสูจน์ (burden of proof) ความผิดของจำเลย ก่อนนำพยานเข้าสืบโจทก์มีอำนาจเปิดคดีเพื่อให้ศาลทราบคดีโจทก์ คือแถลงถึงลักษณะของฟ้อง อีกทั้งพยานหลักฐานที่จะนำสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย เสร็จแล้วให้โจทก์นำพยานเข้าสืบในการสืบพยานนั้นมีการตามค้าน (cross-examination) จากคัดค้านฝ่ายตรงกันข้าม เมื่อสืบพยานโจทก์แล้ว จำเลยมีอำนาจ เปิดคดีเพื่อให้ศาลทราบคดีจำเลย โดยแถลงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายซึ่งตั้งใจอ้างอิง ทั้งแสดง

³⁷ ปกป้อง ศรีสนิท (เชิงอรรถ 29) 136.

³⁸ Christine Van Den Wyngaert, C. Gane, H. H. Kuhne and F. McAuley, *Criminal Procedure Systems in the European Community* (Butterworths 1993) 75.

³⁹ Peter Stelfox, *The Criminal Investigation an introduction to principles and practice* (Willian Publishing 2009) 148.

⁴⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3804/2540 การจะสอบสวนจำเลยทั้งสองในความผิดฐานใด นั้น ย่อมเป็นอำนาจของพนักงานสอบสวนที่จะดำเนินการต่อไปตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏจากการสอบสวน , <<http://deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/searchlist.jsp>>.

พยานหลักฐานที่จะนำสืบ เสร็จแล้วให้จำเลยนำพยานเข้าสืบ⁴¹ การดำเนินคดีชั้นศาลถือว่าคู่ความ (parties) อยู่ในฐานะเท่าเทียมกันรูปแบบการดำเนินคดีในชั้นศาลจึงมีลักษณะเป็นระบบกล่าวหา แม้จะไม่มีลูกขุน (juror) ในการพิจารณาและตัดสินคดีก็ตาม

2.3 ระบบการฟ้องคดีอาญา (prosecution system)

เมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาขึ้นย่อมยังให้เกิดความเสียหายในหลาย ๆ ด้านดังที่มีการกล่าวกันว่า “เมื่ออาชญากรรมเกิดขึ้นย่อมมีแต่ความเสียหาย” (crime does not pay) กล่าวคือ คดีอาญาซึ่งมีเหยื่อของการกระทำ เช่น ฆ่าผู้อื่น ทำร้ายร่างกาย ข่มขืนกระทำชำเรา พรากผู้เยาว์ หมิ่นประมาท ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ผู้เสียหายรวมทั้งครอบครัวและบุคคลใกล้ชิดก็จะได้รับความสูญเสียทั้งชีวิต ร่างกาย ชื่อเสียง ทรัพย์สิน แม้ความผิดทางอาญาบางกรณีไม่มีเหยื่อของการกระทำ เช่น ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด อาวุธปืน วัตถุระเบิด ก็ทำให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในสังคมเช่นเดียวกัน เนื่องจากประชาชนมีความหวาดผวาท่อภัยของอาชญากรรมเหล่านั้น

ในทุกสังคมจึงมีการกำหนดกฎหมายเพื่อจัดการกับผู้กระทำความผิดกฎหมายทางอาญาโดยการนำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อให้พิจารณาพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดต่อไปในที่สุด ซึ่งผู้มีสิทธินี้จะยื่นฟ้องร้องคดีต่อศาลนั้น เป็นเรื่องของระบบการฟ้องคดีอาญา ที่มีแนวคิดที่ว่าผู้ใด จะเป็นผู้มีอำนาจฟ้องร้อง ซึ่งตามระบบสากลที่ใช้กันอยู่นั้นระบบการฟ้องคดีอาญามีอยู่ 3 ระบบ คือ ระบบการฟ้องคดีโดยประชาชน ระบบการฟ้องคดีโดยเอกชน และระบบการฟ้องคดีโดยรัฐ ซึ่งแต่ละระบบต่างมีแนวคิดปรัชญา ค่านิยม วิวัฒนาการตามสภาพสังคมและทัศนคติของประชาชนตลอดแนวนโยบายแห่งรัฐว่ามีความเป็นเช่นไร ดังจะกล่าวในรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1 ระบบการฟ้องคดีอาญาโดยประชาชน (popular prosecution)

ตามหลักการดำเนินคดีโดยประชาชน ถือว่าประชาชนทุกคนไม่จำเป็นว่าเป็นผู้เสียหาย หรือ เป็นเหยื่ออาชญากรรม หรือมีส่วนได้ส่วนเสียใด ๆ ในคดีนั้น หรือไม่ ก็มีสิทธิที่จะดำเนินคดีอาญาเพราะถือว่าประชาชนทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกันต่อความสงบสุขและผลประโยชน์ของส่วนรวม ดังนั้นเมื่อประชาชนคนหนึ่งฟ้องคดีอาญา กับประชาชนอีกคนหนึ่ง ผู้ฟ้องกับผู้ถูกฟ้องจึงมีฐานะเท่าเทียมกัน การฟ้องคดีอาญาโดยประชาชนจึงเป็นเรื่องของการต่อสู้ระหว่างคู่ความ ที่ไม่ต่างจากการฟ้องคดีแพ่ง ซึ่งหลักการนี้มีใช้อยู่ในประเทศอังกฤษนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ประเทศอังกฤษก่อนมีพระราชบัญญัติการฟ้องคดีอาญา 1879 ต้องใช้เป็นค.ศ. ไปเปลี่ยนชื่อ กฎหมายไม่ได้ (the Prosecution of Offences Act 1879) ไม่มีหน่วยงานของรัฐ

⁴¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 174 วรรคหนึ่งและวรรคสอง

ผู้รับผิดชอบดำเนินการฟ้องคดีอาญาต่อศาลประชาชนทั่วไปเป็นผู้ฟ้องคดี กล่าวคือประชาชนผู้ใดประสงค์จะฟ้องคดีอาญาต่อศาล ผู้นั้นต้องรับผิดชอบ ในการจัดหาทนายความฟ้องคดีให้กับตนเอง สำหรับองค์กรตำรวจได้ค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาและจัดตั้งภายหลังปี พ.ศ. 2372 หน่วยงานตำรวจถูกจัดตั้งขึ้นตาม พระราชบัญญัติตำรวจมหานคร (หรือตำรวจนครบาล) 1829 (The Metropolitan Police Act 1829) ต่อมาพระราชบัญญัติการฟ้องคดีอาญา 1979 ถูกยกเลิกโดย พระราชบัญญัติการฟ้องคดีอาญา 1979 (The Prosecution of Offences Act 1979)

และกฎหมายฉบับที่ใช้ในการฟ้องคดีอาญาปัจจุบัน คือ พระราชบัญญัติการฟ้องคดีอาญา 1985 ซึ่งตามกฎหมายฉบับนี้มีการจัดตั้งหน่วยงานของรัฐทำหน้าที่ฟ้องคดีอาญา

แม้ว่าการฟ้องคดีอาญาทั้งหมดของประเทศอังกฤษจะดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐที่มีชื่อเรียกว่า Crown Prosecution Service หรือ CPS ถูกจัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติการฟ้องคดีอาญา 1985 (the Prosecution of Offences Act 1985) ซึ่งมีบทบาทเทียบได้กับพนักงานอัยการของประเทศอื่น ๆ แต่ยังมีหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรเอกชนอื่น ๆ ทำหน้าที่ฟ้องคดีอาญาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานของตน เช่น สมาคมป้องกันการกระทำทารุณสัตว์ (the Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animal หรือ RSPACA) กรมสรรพากรและศุลกากรการไปรษณีย์ กรมสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยของสาธารณสุข กรมสวัสดิการผู้เกษียณอายุงาน กระนั้นก็มีคำถามว่า ประชาชนทั่วไปซึ่งไม่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียใด ๆ ในคดี จะมีสิทธิฟ้องคดีอาญานั้นได้หรือไม่ จนกระทั่งเมื่อเร็ว ๆ นี้ได้มีแนวคิดอย่างแพร่หลายว่า ผู้ฟ้องคดีจะต้องเป็นผู้มีส่วนได้หรือส่วนเสียในคดีที่ฟ้องนั้น ตัวอย่างเช่น คดีที่ศาลแขวงเมือง Hastings ปี พ.ศ. 2549 ในคดีดังกล่าวผู้พิพากษาศาลประจำท้องถิ่น ชื่อ Ede ปฏิเสธที่จะให้ Terrence Ewing ยื่นฟ้องอีกครั้งหลังจากที่ศาลไม่รับคำฟ้อง Terrence Ewing จึงได้ยื่นอุทธรณ์คำสั่งศาล Hastings ในชั้นศาลอุทธรณ์ผู้พิพากษา ชื่อ Mitting อนุญาตให้อุทธรณ์ โดย Mitting อ้างคำวินิจฉัยของ Lord Diplock ในคดีระหว่าง Gouriet V Union of Post office Workers 1978 ซึ่งกล่าวว่า “ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของอังกฤษประชาชนทุกคนยังคงมีสิทธิที่จะถูกร้องขอให้ช่วยเหลือศาลในการดำเนินคดีอาญา เพื่อกระบวนการบังคับใช้กฎหมาย โดยถือว่าเป็นหน้าที่ประการหนึ่ง สิทธินี้ในปัจจุบันไม่ค่อยมีความจำเป็นที่จะต้องให้บุคคลธรรมดาฟ้องคดีอาญา เนื่องจากตำรวจมีหน้าที่รับผิดชอบ ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม เป็นผู้ฟ้องคดีอาญา และในปี ค.ศ. 1879 ได้จัดตั้งสำนักงาน Director of Public Prosecutions ความจำเป็นที่จะต้องให้ประชาชนทั่วไปทำหน้าที่ฟ้องคดีอาญา ได้หมดสิ้นไปอย่างมาก แต่อำนาจประชาชนในส่วนนี้ยังมีอยู่ และเป็นประโยชน์ทางกฎหมายในการป้องกันการทุจริต การมีอคติ ไม่เป็นธรรม ความล้มเหลวของเจ้าหน้าที่รัฐในการฟ้องผู้กระทำผิดต่อศาลอาญา”

ท้ายที่สุดหลังจากการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐแล้ว ผู้พิพากษา Mitting ได้สรุปคำวินิจฉัยว่า

“ข้อสรุปที่ข้าพเจ้าได้นำมาจากคำวินิจฉัย เกี่ยวกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของเจ้าหน้าที่ ก็คือว่า จนกระทั่งในคดีระหว่าง R (Gladstone plc) V Manchester city Magistrates Court ศาลแขวงเมือง Manchester ยอมรับว่า มีหลักการที่ว่าสมาชิกของสังคมย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นผู้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายของบ้านเมือง ในเมื่อกฎหมายเหล่านี้มีความจำเป็นที่จะต้องบัญญัติขึ้นมาบังคับใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยเหตุนี้เองจึงไม่มีข้อสงสัยอีกต่อไปว่า กฎหมายนั้นออกมาเพื่อคนบางกลุ่มบางพวกเท่านั้น ประชาชนทั่วไปผู้ยื่นฟ้องคดีอาญา จึงไม่ต้องแสดงหลักฐานว่า ตนเองเสียประโยชน์อย่างไรต่อการกระทำละเมิดกฎหมายของบ้านเมือง เพราะกฎหมายนั้นออกมาเพื่อคุ้มครองสมาชิกทุกคนของสังคม เพื่อประโยชน์ของการอำนวยความสะดวกของรัฐ”⁴²

ตามกฎหมายของอังกฤษ อำนาจฟ้องคดีอาญาของประชาชนเป็นไปตามพระราชบัญญัติการฟ้องคดีอาญา 1985 มาตรา 6 ซึ่งบัญญัติว่า ตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่มีบทบัญญัติมาตราใดที่ตัดอำนาจของประชาชนในการฟ้องร้อง ดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีอาญาใด ๆ ซึ่ง เจ้าหน้าที่ของรัฐยังไม่ได้ยื่นฟ้องคดีดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ความในมาตรา 6 นี้ ได้ให้อำนาจอธิบดีกรมอัยการ ที่จะเข้าตรวจสอบการดำเนินคดีอาญาของประชาชนได้⁴³

กระบวนการฟ้องคดีเริ่มจากผู้ฟ้องยื่นเรื่องต่อผู้พิพากษา ซึ่งอาจจะเป็นผู้พิพากษาอาชีพ (judge) หรือผู้พิพากษาไม่ใช่วินิจฉัยแต่มาจากบุคคลธรรมดา (justice of the peace) โดยผู้ฟ้องต้องสาบานตนและนำเสนอพยานหลักฐานโน้มน้าวให้ศาลเชื่อว่าได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น เมื่อศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าคดีมีมูล ก็จะบันทึกคำฟ้องลงในเอกสาร (information) ซึ่งมีรายละเอียดชื่อโจทก์ จำเลย ที่อยู่ อาชีพ และศาลส่งหมายเรียกไปยังจำเลยกำหนดระยะเวลาให้จำเลยมาศาลเมื่อจำเลยมาศาล ศาลจะอ่านคำฟ้องให้ฟังและถามว่าจะให้การรับหรือปฏิเสธ

⁴² <www.wikicrimeline.co.uk/index.php?title=Private_prosecution> สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2563.

⁴³ The Prosecution of Offences Act 1985 section 6 Prosecutions instituted and conducted otherwise than by the Service (1) Subject to subsection (2) below, nothing in this Part shall preclude any person from instituting any criminal proceedings or conducting any criminal proceedings to which the Director's duty to take over the conduct of proceedings does not apply.

2.3.2 ระบบการฟ้องคดีอาญาโดยเอกชน (private prosecution)

ตามระบบการฟ้องคดีอาญาโดยเอกชนนั้น เอกชนในความหมายนี้คือ บุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหาย (injured person) ในคดีอาญา ซึ่งถือเป็นเหยื่อของการกระทำผิด การดำเนินคดีอาญาโดยเอกชนจึงหมายถึงการที่ผู้เสียหายดำเนินคดีอาญาเพื่อประโยชน์ของตนเองไม่ได้ดำเนินคดีในนามของรัฐ หรือมุ่งให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม

ระบบการฟ้องคดีอาญาโดยเอกชนมีแนวคิดว่าคุณคดีย่อมมีสิทธิที่จะปกป้องคุ้มครองตนเอง ดังนั้นเมื่อมีการกระทำความผิดกฎหมายอันทำให้บุคคลใดได้รับความเสียหาย บุคคลนั้นก็จะมีสิทธิที่จะฟ้องคดีต่อศาลเพื่อให้มีการลงโทษผู้กระทำความผิดตามกฎหมาย แต่ความเป็นผู้เสียหายได้มีแนวคิดแตกต่างกันไปบ้าง โดยบางประเทศถือว่าเมื่อบุคคลใดได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดอาญาก็เป็นผู้เสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องคดีได้ โดยไม่เคร่งครัดว่าคุณคดียุ่านั้นจะเป็นผู้มีส่วนร่วมกระทำความผิดด้วยหรือไม่ แต่บางประเทศศาลวางหลักว่าผู้เสียหายนั้น นอกจากจะเป็นบุคคลได้รับความเสียหายตามความเป็นจริงแล้วยังจะต้องเป็นผู้ไม่มีส่วนในการกระทำความผิดด้วย โดยมีแนวคิดตามหลักเกณฑ์ผู้เสียหายโดยนิตินัย ที่ว่า ผู้ที่จะมาพึ่งบาริแห่งความยุติธรรม ต้องมาด้วยมืออันบริสุทธิ์ (He who comes into equity must come with clean hands.)

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศฝรั่งเศส ไม่ได้ให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาโดยตรง แต่ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าเสียหาย และเมื่อผู้เสียหายยื่นฟ้องคดีส่วนแพ่งแล้ว กฎหมายบังคับให้พนักงานอัยการต้องเข้ายื่นฟ้องคดีในส่วนอาญา⁴⁴ ซึ่งศาลจะส่งคำสั่งพร้อมสำเนาคำฟ้องคดีแพ่งไปยังพนักงานอัยการ

สำหรับประเทศไทยถือได้ว่า ระบบการฟ้องคดีอาญาเป็นการฟ้องโดยรัฐ แต่รัฐก็ได้ผูกขาดอำนาจการฟ้องคดีอาญาไว้แต่ผู้เดียว ทั้งนี้พิจารณาได้จาก ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 บัญญัติว่า บุคคลเหล่านี้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล คือ พนักงานอัยการและผู้เสียหาย

ความเป็นผู้เสียหายซึ่งอำนาจฟ้องคดีอาญานั้น เป็นประเด็นแนวคิดข้อกฎหมายที่สำคัญ เนื่องจากมีการกล่าวอ้างเรื่องอำนาจการฟ้องคดีอาญาอยู่เสมอ ทั้งนี้ มีนักกฎหมายของไทยส่วนใหญ่ มีความเห็นว่า ความเป็นผู้เสียหายต้องมีลักษณะสำคัญสองประการคือ เป็นผู้ได้รับความเสียหายอย่างแท้จริง และต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศาสตราจารย์ คณิง ฤไชย

⁴⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาฝรั่งเศส ลงวันที่ 8 ธันวาคม 1906, D.1907.1.207 หรือเรียกกันว่า คดี Laurent – Athalin.

เห็นว่า หลักเรื่องผู้เสียหายโดยนิตินัยเป็นเรื่องตามหลักเกณฑ์กฎหมายทั่วไปที่ว่า ผู้ที่จะมาพึ่งบารมีแห่งความยุติธรรมต้องมาด้วยมืออันบริสุทธิ์⁴⁵

อย่างไรก็ตาม เกี่ยวกับหลักที่ว่า ผู้ที่จะมาพึ่งบารมีแห่งความยุติธรรมต้องมาด้วยมืออันบริสุทธิ์ นั้นศาลฎีกาได้เคยกล่าวว่า “สุภาษิตกฎหมายว่า ไม่ยอมให้ผู้ใดมาขอสืบคดีขอให้ช่วยตนได้รับประโยชน์จากการที่ตนได้กระทำความผิด นั้น ใช้ได้แต่สำหรับในคดีแพ่งจะนำมาใช้ในคดีอาญาไม่ได้”

2.3.3 ระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ (state prosecution)

แนวคิดหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ คือ รัฐมีหน้าที่อำนวยความยุติธรรม และป้องกันปราบปรามอาชญากรรม รัฐต้องรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้น เมื่อมีผู้ฝ่าฝืนกฎหมายย่อมถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐ องค์กรในกระบวนการยุติธรรมจำต้องร่วมกันรับผิดชอบในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด การดำเนินคดีโดยรัฐ ในประเทศสหรัฐอเมริกา คู่ความหรือคู่กรณีจะเป็นระหว่างรัฐ (state) กับจำเลย เช่น คดี Arizona v. Miranda และ เจ้าพนักงานผู้รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญา คือ พนักงานอัยการ (state attorney or public prosecutor)

ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหายและเจ้าพนักงานของรัฐผู้มีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีอาญา คือ พนักงานอัยการ อย่างไรก็ตาม รัฐไม่ได้ผูกขาดการดำเนินคดีอาญาไว้ แต่ผู้เดียวโดยเด็ดขาด แม้ในประเทศที่ถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐโดยเคร่งครัดก็มีการผ่อนคลายเป็นเอกชนฟ้องคดีได้บ้างเช่นกัน เพียงแต่จะจำกัดประเภทและฐานความผิดไว้ สำหรับในประเทศไทยนั้นผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางมากการที่พนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีอาญานั้น หมายความว่าพนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบ การสอบสวนฟ้องร้อง อันเป็นหลักเกณฑ์ของระบบอัยการที่สมบูรณ์ กล่าวคือ ตามระบบอัยการที่สมบูรณ์ถือว่าการสอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการดำเนินคดีอาญากระบวนการเดียวที่แบ่งแยกไม่ได้ เจ้าพนักงานตำรวจเป็นเพียงเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการ แต่การดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้อง ในประเทศไทยในทางปฏิบัติแยกความรับผิดชอบออกเป็นกระบวนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน แล้วต่อด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ และการแยกความรับผิดชอบนี้เป็นการแยกที่ค่อนข้างเด็ดขาด ซึ่งมีผู้เห็นว่าผิดระบบ⁴⁶

⁴⁵ คณิง ฤาไชย, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* เล่ม 1 (มิตรนราการพิมพ์ 2561) 30.

⁴⁶ คณิต ญ นคร, ‘ความสัมพันธ์ระหว่างอัยการกับตำรวจเยอรมัน’ (2523) 3 วารสารอัยการ 61.

ในการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้น ทุกฝ่ายต่างมีหน้าที่ต้องตรวจสอบค้นหาความจริงในการดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานนั้น เจ้าพนักงานมีหน้าที่ต้องตรวจสอบค้นหาความจริงโดยไม่ผูกมัดกับคำขอหรือคำร้องของผู้ใด และในการดำเนินคดีอาญาชั้นศาลทุกฝ่ายต่างก็มีหน้าที่ต้องกระตือรือร้นในการตรวจสอบค้นหาความจริง ศาลเองก็จะวางเฉย (passive) ไม่ได้ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ ในปัจจุบันศาลวางเฉยโดยสิ้นเชิง อันเป็นการปฏิบัติทำนองเดียวกับศาลในประเทศที่การดำเนินคดีอาญาเป็น การดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ซึ่งทางปฏิบัตินี้ไม่มีกฎหมายสนับสนุนแต่อย่างใด⁴⁷

สำหรับประเทศไทย พนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาแทนรัฐ เช่นเดียวกัน⁴⁸ และถือว่าพนักงานอัยการเป็นทนายแผ่นดิน⁴⁹ มีหน้าที่ดำเนินคดีอาญาในฐานะเป็นผู้แทนของรัฐ แม้ว่าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 (2) จะให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาเช่นเดียวกับพนักงานอัยการ อีกทั้งแม้ว่าในคดีอาญาซึ่งพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในระหว่างพิจารณาชั้นต้นพิพากษาคดีนั้นก็ได้⁵⁰ แต่เมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะกระทำความผิดของอัยการเสียหาย โดยกระทำหรือละเว้นการกระทำใด ๆ ในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลให้สั่งผู้เสียหายกระทำ หรือละเว้นกระทำการนั้น ๆ ได้⁵¹ จึงเป็นหลักการชัดเจนว่าประเทศไทยใช้ระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ

ส่วนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องของประเทศไทย พนักงานสอบสวนมีสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง รวมทั้งคดีที่พนักงานสอบสวนเองเป็นผู้เสียหายก็มีอำนาจทำการสอบสวนคดีนั้นได้⁵² และแม้ผู้เสียหายจะมีสิทธิถอนคำร้องทุกข์ในคดีความผิดอาญาแผ่นดิน แต่การถอนคำร้องของผู้เสียหายก็ไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนที่จะสอบสวนและพนักงานอัยการที่จะฟ้องคดีนั้นต่อไป⁵³ นอกจากนี้ความผิดอาญาตามพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญา เช่น พระราชบัญญัติจราจร

⁴⁷ เฟื่องอ้าง 63.

⁴⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 (1).

⁴⁹ พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 11.

⁵⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30.

⁵¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32.

⁵² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 292 /2482 ดู สนธิ สนันศิลป์, นิยม ดิวิตานนท์ และ ธนู หอมหวล, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 (สำนักพิมพ์สูตรไพศาล 2537) 246.

⁵³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 126 วรรคสอง.

ทางบก พ.ศ. 2522 เอกชนไม่สามารถเป็นผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีได้⁵⁴ กล่าวโดยสรุปจะเห็นว่า การดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยถือว่าเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เพราะกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามุ่งเน้นความสำคัญของการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนและการฟ้องคดีโดยพนักงานอัยการ มากกว่าการฟ้องคดีโดยผู้เสียหาย

2.4 หลักความเป็นอิสระของอัยการ

2.4.1 แนวความคิดเกี่ยวกับองค์กรอัยการ

ในส่วนขององค์กรอัยการแต่เดิมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัตินำองค์กรอัยการให้มีสถานะเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญตามหมวดที่ 11 ส่วนที่ 2 องค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 255 บัญญัติให้องค์กรอัยการมีหน่วยธุรการที่เป็นอิสระในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่น โดยมีอัยการสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชา ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นองค์กรที่มีอิสระในการปฏิบัติหน้าที่โดยเที่ยงธรรม

ต่อมา เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 องค์กรอัยการไม่ได้มีสถานะเป็นองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญอีกต่อไปตามนัยของรัฐธรรมนูญปี 2550 แต่องค์กรอัยการได้ถูกบัญญัติให้เป็นองค์กรที่มีความเป็นอิสระเป็นการเฉพาะในหมวด 13 มาตรา 248 โดยให้อำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมาย พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ ในส่วนของการบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่นขององค์กรอัยการให้มีความเป็นอิสระ โดยให้มีระบบเงินเดือนและค่าตอบแทนเป็นการเฉพาะตามความเหมาะสม

2.4.2 อำนาจของ “องค์กรอัยการ” ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2560)

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์กรอัยการไว้ในมาตรา 248 องค์กรอัยการมีหน้าที่และอำนาจตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมาย และในวรรคสอง บัญญัติให้พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปโดยรวดเร็ว เที่ยงธรรม และปราศจากอคติทั้งปวง และไม่ให้อถือว่าเป็นคำสั่งทางปกครอง ข้อความดังกล่าวนี้ถือเป็นการบัญญัติเพิ่มเติมจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

⁵⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 94-95/2512

<<http://deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/searchlist.jsp>>.

พุทธศักราช 2550 เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการสังคดีและการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการมีความชัดเจนตามกฎหมายและไม่ถือเป็นการกระทำทางปกครองที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลปกครอง

การบริหารงานบุคคล งบประมาณ และการดำเนินการอื่นขององค์กรอัยการได้รับหลักประกันให้มีความเป็นอิสระ โดยให้องค์กรอัยการมีระบบเงินเดือนและค่าตอบแทนเป็นการเฉพาะตามความเหมาะสม (มาตรา 248 วรรคสาม) อันเป็นการบัญญัติหลักการไว้เช่นเดียวกันกับองค์กรศาลในหมวด 10 แห่งรัฐธรรมนูญฯ และประการสำคัญคือ รัฐธรรมนูญใหม่ไม่ได้มีบทบัญญัติให้การแต่งตั้งและการให้อัยการสูงสุดพ้นจากตำแหน่งต้องได้รับความเห็นชอบจากวุฒิสภาเช่นที่รัฐธรรมนูญปี 2550 บัญญัติไว้ในมาตรา 255 วรรค 3 ซึ่งย่อมเป็นผลดีต่อองค์กรอัยการในการป้องกันการแทรกแซงจากฝ่ายการเมือง ข้อสังเกตเพิ่มเติมในกรณีของตำแหน่งประธานกรรมการอัยการต้องไม่เป็นพนักงานอัยการ ผลของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ทำให้อัยการสูงสุดจะไม่ได้เป็นประธานกรรมการอัยการตามตามพระราชบัญญัติพนักงานอัยการและองค์กรอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 18 วรรค 1 (1) อีกต่อไป⁵⁵

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ยังได้กำหนดถึงความเป็นอิสระของพนักงานอัยการและขณะเดียวกันยังกำหนดมาตรการทางกฎหมายในการป้องกันมิให้พนักงานอัยการกระทำการหรือดำรงตำแหน่งใดอันอาจมีผลให้การสังคดีหรือการปฏิบัติหน้าที่ไม่รวดเร็ว เทียบธรรม และปราศจากอคติ หรืออาจทำให้มีการขัดกันแห่งผลประโยชน์ ทั้งนี้ มาตรการในการป้องกันนี้ต้องกำหนดให้ชัดแจ้งและใช้เป็นการทั่วไป โดยจะมอบอำนาจให้มีการพิจารณาเป็นกรณี ๆ ไปไม่ได้ (มาตรา 248 วรรคสี่) ดังนั้น ในกรณีที่ยังไม่มี การปรับปรุงหรือแก้ไขกฎหมายเพื่อให้เป็นไปตามมาตรา 248 วรรคสี่ ห้ามมิให้พนักงานอัยการดำรงตำแหน่งกรรมการในรัฐวิสาหกิจ หรือกิจการอื่นของรัฐในทำนองเดียวกัน หรือดำรงตำแหน่งใดในห้างหุ้นส่วนบริษัทหรือกิจการอื่นใดที่มีวัตถุประสงค์มุ่งหาผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน หรือเป็นที่ปรึกษาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือดำรงตำแหน่งอื่นใดในลักษณะเดียวกัน (มาตรา 277 วรรคสาม) ตามบทบัญญัตินี้จึงหมายถึงกรณีที่องค์กรอัยการจะต้องออกมาตรการทางกฎหมายในการป้องกันตามที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้นั่นเอง

2.5 หลักการสอบสวน

⁵⁵ ธนภุต วรณัชชากุล, 'ศาลและองค์กรอัยการ ก้าวแห่งความเปลี่ยนแปลงภายใต้รัฐธรรมนูญ '2560, <<https://thaipublica.org/2017/05/constitution-law-2560/>> สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2564.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย ได้แยกอำนาจสอบสวนฟ้องร้องและอำนาจพิจารณาพิพากษาคือออกจากกัน โดยให้อำนาจการสอบสวนเป็นขององค์กรตำรวจ ให้อำนาจในการฟ้องร้องเป็นของพนักงานอัยการ และให้อำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีเป็นของศาล อย่างไรก็ตาม คดีที่นำเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้นั้น จะเริ่มต้นที่องค์กรตำรวจ โดยการใช้อำนาจสอบสวนก่อนที่คดีจะดำเนินไปสู่ชั้นต่าง ๆ ต่อไป

2.5.1 หลักการสืบสวน สอบสวน และการสั่งฟ้องคดี

(1) การสืบสวน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(10) บัญญัติว่า “การสืบสวน หมายความว่า การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ได้ปฏิบัติไปตามอำนาจหน้าที่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด”

กรณีที่มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ปกติจะมีการสืบสวนเพื่อให้ได้หลักฐานพอสมควรที่จะเชื่อได้ว่าผู้ต้องหาสงสัย หรือผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดจริง หรือน่าจะเป็นผู้กระทำความผิดเพื่อที่จะได้ทำการจับกุมต่อไป ดังนั้นในคดีอาญาจึงเริ่มต้นด้วยการสืบสวนก่อน และอาจจะสืบสวนต่อไปแม้ว่าจะได้มีการสอบสวนผู้ต้องหาแล้วก็ตาม

การสืบสวนจึงหมายถึง การแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อที่จะรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของประชาชนและของบ้านเมือง พนักงานผู้มีหน้าที่สืบสวนจึงจำเป็นต้องคอยสอดส่องว่าจะมีบุคคลผู้กระทำความผิดหรือไม่เพื่อที่จะระงับเหตุร้ายได้ทัน่วงที การสืบสวนเป็นการกระทำที่ไม่มีแบบหรือหลักเกณฑ์ แต่จะขึ้นอยู่กับทักษะ ความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานแต่ละคนไป

คุณสมบัติของบุคคลที่จะเป็นเจ้าพนักงานที่ทำหน้าที่สืบสวนคดีอาญากับพนักงานสอบสวนคดีอาญาต่างกัน กล่าวคือ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติให้ พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ มีอำนาจในการสืบสวนคดีอาญา⁵⁶ แต่พนักงานสอบสวนหมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน⁵⁷ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพนักงานสอบสวนมีอำนาจในการสืบสวนคดีอาญาได้เสมอ แต่เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ในการสืบสวนอาจไม่ใช่พนักงานสอบสวนก็ได้ เหตุผลก็คือการสืบสวนเป็นงานในด้านการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน ซึ่งตำรวจหรือเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองทุกคนควรมีบทบาทเพื่อการนี้เพื่อสืบหาตัวผู้กระทำ

⁵⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 17.

⁵⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(6).

ความผิดต่อไป ส่วนการสอบสวนเป็นงานที่ต้องใช้ความรู้ในทางหลักวิชามากยิ่งขึ้น และเป็นการกลั่นกรองข้อเท็จจริงที่ได้จากการสืบสวนคดีอาญา

การสืบสวนจะไม่มีหลักเกณฑ์ตายตัว หรือวิธีการใด ๆ ที่บัญญัติไว้เป็นตัวบทกฎหมาย แต่เป็นวิธีการหรือการใช้ทักษะความสามารถของเจ้าหน้าที่ในแต่ละคนไป ประสิทธิภาพหรือผลสำเร็จของงานสืบสวนจึงขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของผู้ที่ปฏิบัติ หน้าที่เป็นสำคัญการสืบสวนเป็นงานที่ไม่มีรูปแบบ การจะดำเนินการอย่างไร ปฏิบัติอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงในแต่ละคดีไป ซึ่งโดยลักษณะงานแล้ว จะเกี่ยวข้องกับตัวบทกฎหมายค่อนข้างน้อยกว่าการสอบสวน ในการดำเนินคดีเจ้าหน้าที่ฝ่ายสืบสวนอาจร่วมกับพนักงานสอบสวนเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานในคดี ไม่ว่าจะเป็นพยานบุคคล พยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ ก็ตาม โดยทำหน้าที่เรื่อยไปจนกว่าพยานหลักฐานในคดีจะมีเพียงพอ จนกระทั่งพนักงานสอบสวนได้สรุปสำนวนการสอบสวน แล้วมีความเห็นทางคดีส่งไปยังพนักงานอัยการ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แยกการสืบสวนและการสอบสวนออกจากกัน แต่ในทางปฏิบัตินั้น หลายคดีที่การดำเนินคดีการสืบสวนกับการสอบสวนต้องดำเนินการควบคู่กันไป เพราะในขณะสอบสวน เจ้าพนักงานก็มีอำนาจสืบสวนไปด้วย และตามกฎหมายต่างประเทศ ไม่ปรากฏว่ามีการแยกการสืบสวนสอบสวนออกไปต่างหากจากกัน⁵⁸

การสืบสวน กฎหมายให้อำนาจในการสืบสวนได้ไม่จำกัดชั้นยศ กล่าวคือทำการสืบสวนได้ตั้งแต่ชั้นยศพลตำรวจในตำแหน่งลูกแถว ไปจนถึงชั้นยศพลตำรวจเอก ตำแหน่งผู้บัญชาการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

รูปแบบในการสืบสวน แบ่งออกเป็น 2 ระยะ⁵⁹

ก. การสืบสวนก่อนเกิดเหตุ หรือการหาความรู้ก่อนเหตุ นับเป็นระยะการสืบสวนหาข้อมูลเบื้องต้นแห่งเหตุการณ์ทั่วไป หรือเพื่อได้มาซึ่งสาระข้อมูลอันเป็นประโยชน์ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนและป้องกันเหตุร้ายโดยทั่วไป การสืบสวนก่อนเกิดเหตุนี้ประกอบด้วย การศึกษาหาความรู้ทั่วไป เกี่ยวกับสภาพเหตุการณ์แห่งท้องที่ ภูมิประเทศ ประวัติของผู้กระทำความผิดหรือมีพฤติการณ์โน้มเอียงไปทางผิดกฎหมาย การประกอบอาชีพของบุคคลทั่วไป หรือบุคคลที่ต้องสงสัย รวมทั้งการเสาะหาข่าวสารจากแหล่งข่าวต่าง ๆ เช่น สถานที่ในย่านชุมชน แหล่งเร่ร่อน สถานที่มั่วสุมของอาชญากร หรือสถานที่ ซึ่งมีวัตถุสิ่งของอันชวนสงสัยซุกซ่อนอยู่ เป็นต้น การหาความรู้หรือการสืบสวนโดยทั่วไป เหล่านี้เป็นหน้าที่ของตำรวจทุกคนที่ต้องสืบสวนสดับรับ

⁵⁸ สุณีย์ มัลลิกะมาลย์, 'สิทธิของผู้ต้องหาคดีอาญา ในระหว่างการสืบสวนและสอบสวน' (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519) 36.

⁵⁹ ประเสริฐ เมฆมณี, *ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม* (บริษัทพิชการพิมพ์ 2523) 235.

พึงเหตุการณ์ทั่วไป เพื่อหาทางระงับป้องกันมิให้เหตุร้ายเกิดขึ้นทำนองเป็นการป้องกันอาชญากรรมแบบหมายตาล่วงหน้าไว้ก่อน

ข. การสืบสวนในกรณีที่ได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว การสืบสวนในกรณีนี้เป็นการสืบสวนภายหลังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อประโยชน์ในการหาข้อเท็จจริง ประจักษ์พยานที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น ๆ มาใช้เป็นหลักฐานดำเนินคดีต่อไป แยกการสืบสวนออกได้เป็น 2 กรณี

1. ในคดีจับตัวผู้ต้องหาได้ เป็นหน้าที่ของตำรวจที่จะต้องสืบสวน ค้นหาพยานหลักฐานข้อเท็จจริง ตลอดจนเอกสารและวัตถุ ที่สามารถใช้เป็นหลักฐานในเรื่องนั้น ๆ ทั้งในและนอกสถานที่เกิดเหตุ เพื่อจะได้ทราบเป็นที่แน่ชัดว่าผู้ต้องหานั้น ๆ ได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ และมีหลักฐานพอที่จะดำเนินคดีทางศาลได้หรือไม่ประการใด เช่น การสืบสวนผู้เสียหาย ผู้ต้องหา พยานบุคคล ประจักษ์พยานแวดล้อม พยานวัตถุ สถานที่เกิดเหตุ ของกลางที่ใช้ในการกระทำความผิด รวมทั้งการบันทึก จัดทำแผนที่และภาพถ่ายที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะการถ่ายภาพสถานที่เกิดเหตุ หรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ควรจะถ่ายในระบบภาพสีและขาวดำ เพื่อประโยชน์ในการพิสูจน์หลักฐานดำเนินคดีต่อไป

2. ในคดีที่ยังไม่ได้ตัวผู้กระทำความผิด หรือได้ทราบว่าผู้กระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น เป็นหน้าที่ของพนักงานสืบสวนที่จะต้องดำเนินการสืบสวนหาหลักฐาน เพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด สาเหตุ และเจตนาในการกระทำความผิดประกอบกันไปด้วย

ข้อแตกต่างระหว่างการสืบสวนและสอบสวน

เมื่อพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ทางกฎหมายและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานผู้เกี่ยวข้องแล้ว การสืบสวนและการสอบสวนมีความแตกต่างกันดังนี้

1. การสืบสวนจะเน้นหนักไปทางด้านวิธีปฏิบัติมากกว่าและไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่ชัดว่าจะต้องมีวิธีการปฏิบัติอย่างไรในการรักษาความสงบเรียบร้อย หรือสืบสวนหาข้อเท็จจริงในการกระทำความผิด แต่การสอบสวนจะต้องดำเนินการไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติไว้ โดยเฉพาะกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2. จุดมุ่งหมายของการสืบสวนก็คือ การรักษาความสงบเรียบร้อยและเพื่อทราบรายละเอียดของการกระทำความผิดหรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในคดี แต่จุดมุ่งหมายของการสอบสวนนั้น เป็นการดำเนินการเพื่อจะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ

3. บุคคลที่ทำหน้าที่สืบสวน เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจทั่ว ๆ ไปไม่จำกัดชั้นยศหรือตำแหน่ง แต่บุคคลที่ทำหน้าที่สอบสวนคือ เจ้าพนักงานที่กฎหมายให้มีอำนาจ

และหน้าที่ทำการสอบสวน กล่าวคือ ผู้ที่จะทำหน้าที่สอบสวนนั้น กฎหมายจะกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ

4. การสืบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้นไม่มีเขตอำนาจ กล่าวคือสามารถกระทำการสืบสวน ปฏิบัติหน้าที่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยได้ทั่วราชอาณาจักร⁶⁰ แต่การสอบสวนมีกฎหมายบัญญัติเรื่องเขตอำนาจไว้ พนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนคดีที่เกิดขึ้นนอกเขตอำนาจไม่ได้

(2) การสอบสวน

การสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ

จากความหมายของการสอบสวนตามที่กฎหมายบัญญัติดังกล่าวข้างต้น การสอบสวนจึงต้องกระทำไปด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม แสวงหาพยานหลักฐานด้วยวิธีการที่ชอบด้วยกฎหมาย ต้องยึดหลักฟังความทุกฝ่าย เนื่องจากการสอบสวนเป็นการรวบรวมพยาน หลักฐาน ที่ดำเนินการไปเพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิดที่ถูกกล่าวหา หรือเพื่อให้วิธีการนั้น ได้พยานหลักฐานมาโดยชอบ หรือเพื่อให้ได้พยานหลักฐานมาพิสูจน์ยืนยันว่า การกระทำนั้นเป็นความผิดตามกฎหมายหรือบริสุทธิ์⁶¹

ดังนี้ จะเห็นได้ว่าการสอบสวนมีความหมายครอบคลุมดังนี้

ก. การรวบรวมพยานหลักฐาน ม. 131

ข. การดำเนินการทั้งหลายอื่นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

พนักงานสอบสวนจึงมีอำนาจกระทำอันถือเป็นการสอบสวน ดังนี้

- การรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ (มาตรา 123-127)
- ตรวจตัวผู้เสียหาย ผู้ต้องหา ตรวจสิ่งของ สถานที่ รวมทั้งทำภาพถ่ายแผนที่ ภาพวาด ภาพจำลอง หรือพิมพ์ลายนิ้วมือ ลายมือลายเท้า (มาตรา 132)

⁶⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 140/2490.

⁶¹ จักรพงษ์ วิวัฒน์วานิช, ‘การกลั่นกรองพยานหลักฐานชั้นสอบสวน’ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2540) 19. และสัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มุรธา วัฒนชะชีวะกุล (29 สิงหาคม 2540).

- ค้นสถานที่และตัวบุคคล ม. 132
- ออกหมายเรียกบุคคล หรือให้ส่งสิ่งของ ม.132
- ยึดสิ่งของที่สามารถใช้เป็นพยานหลักฐานได้ (มาตรา 132 (4))
- ถามคำให้การพยาน ผู้ต้องหา (มาตรา 133-134 มาตรา 134/1-134/4)
- จับผู้ต้องหาหรือบุคคลซึ่งในระหว่างสอบสวนปรากฏว่าเป็นผู้กระทำความผิด (มาตรา 78)⁶²
- ควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือบุคคล ซึ่งในระหว่างสอบสวนปรากฏว่าเป็นผู้กระทำความผิด (มาตรา 87)
- สั่งปล่อยผู้ต้องหาชั่วคราว (มาตรา 113)
- ขณะทำการอยู่ในบ้านเรือนหรือในสถานที่อื่น ๆ มีอำนาจสั่งมิให้ผู้ใดออกไปจากที่นั้น ๆ ชั่วเวลาเท่าที่จำเป็น (มาตรา 102)
- มีอำนาจสอบสวนเอง หรือส่งประเด็นไปสอบสวน (มาตรา 128)
- ทำความเห็นในสำนวนการสอบสวนว่า ควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องส่งพนักงานอัยการ (มาตรา 140-142)
- เปรียบเทียบความผิดซึ่งเปรียบเทียบได้ (มาตรา 37-38)
- ชันสูตรพลิกศพ (มาตรา 150)

เมื่อพนักงานอัยการรับสำนวนการสอบสวนไว้ในอำนาจแล้ว พนักงานสอบสวนย่อมไม่มีอำนาจหน้าที่อย่างใดเกี่ยวกับการสอบสวนตามสำนวนคดีนั้นอีก ฉะนั้น พนักงานสอบสวนจะสอบสวนเพิ่มเติมได้ก็ต่อเมื่อพนักงานอัยการสั่งเท่านั้น หากพนักงานสอบสวนทำไปโดยลำพัง ย่อมเป็นการกระทำที่ไม่มีอำนาจ⁶³

(2.1) จุดมุ่งหมายของการสอบสวน

⁶² คำพิพากษาฎีกาที่ 2657/2516 โจทก์แจ้งความว่า ย.ทำร้ายร่างกายโจทก์ขอให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินคดีแก่ ย. แม้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 78 จำเลยจะไม่มีอำนาจจับกุมโจทก์ แต่อำนาจตามมาตรา 78 นี้ก็เป็นอำนาจทั่วไป และมีมาตรา 136 บัญญัติเรื่องอำนาจพนักงานสอบสวนในการจับกุมและควบคุมไว้โดยเฉพาะเมื่อจำเลยเป็นพนักงานสอบสวน คดีที่หาว่า ย.กระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกายโจทก์ แต่เมื่อสอบสวนแล้วได้ความว่า โจทก์ก็กระทำความผิดด้วยเพราะเป็นการทะเลาะวิวาทกัน คดีนี้เป็นคดีที่เป็นความผิดอาญาต่อแผ่นดิน แม้ไม่มีผู้ใดร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ พนักงานสอบสวนก็ย่อมมีอำนาจจับกุมและควบคุมตัวไว้ทำการสอบสวนได้.

⁶³ คณิง ธาไชย (เชิงอรรถ 45) 309-310.

ระบบการดำเนินคดีอาญาของไทย เป็นระบบการดำเนินคดีโดยรัฐ เช่นเดียวกับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบ Civil Law ทั่วไป เมื่อมีการกระทำความผิดในทางอาญาเกิดขึ้น รัฐจึงมีอำนาจหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรมให้กับประชาชนทุกคนอย่างเสมอภาค การแสวงหาพยานหลักฐานในคดีจึงตกเป็นหน้าที่

ของรัฐที่จะต้องเป็นผู้กระทำ โดยดำเนินการไปตามขั้นตอนของกฎหมาย อย่างไรก็ตามการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นสอบสวน ต้องถือเป็นเรื่องที่สำคัญในการดำเนินคดีอาญา ถ้าการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนกระทำโดยไม่มีประสิทธิภาพ ผลการพิจารณาคดีของศาลก็จะดำเนินการให้เกิดความเที่ยงธรรมได้ยาก เนื่องจากการพิจารณาคดีของศาลจะต้องอาศัยพยานหลักฐานที่ได้จากการสอบสวนเป็นสำคัญ ถ้าเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานไว้ไม่ดีพอ ศาลอาจยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้กับจำเลย และพิจารณาพิพากษายกฟ้องของโจทก์ปล่อยตัวจำเลยพ้นข้อหาไป แล้วก็ทำให้จำเลย ผู้นั้น หลุดพ้นจากกระบวนการออกมาก่อความเดือดร้อนให้กับสังคมได้อีก ดังนั้นการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน จะต้องดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือมีความสามารถในการคัดเลือกกลั่นกรองพยานหลักฐานเพื่อให้ได้พยานหลักฐานที่ดี (Best Evidence) นอกจากนี้พนักงานสอบสวนจะต้องให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย โดยไม่เข้าไปเป็นคู่กรณีในคดีเสียเอง เพราะการดำเนินงานของพนักงานสอบสวนเป็นการดำเนินการเพื่อผลประโยชน์ของรัฐ ไม่ใช่เป็นการดำเนินการเพื่อฝ่ายผู้เสียหาย หรือผู้ต้องหา

การรวบรวมกลั่นกรองในชั้นสอบสวนนั้น มีวัตถุประสงค์ 2 อย่าง⁶⁴

(1) ต้องกลั่นกรองซึ่งนำพยานหลักฐานว่ามีเหตุอันควรเชื่อ (Probable Cause) หรือไม่ ถ้าจากการสอบสวนแล้วจากพยานหลักฐานปรากฏว่ามีเหตุอันควรเชื่อได้แล้วพนักงานสอบสวนก็ต้องทำการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานต่อไป แต่การที่จะบอกว่า Probable cause นั้นมีความหมายเพียงใด ซึ่งอาจสรุปได้ว่า ประกอบด้วยสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ และองค์ประกอบของหลักฐานจำนวนรวบยอด ซึ่งมีผลต่อข้อสงสัยอย่างมากว่า ได้มีอาชญากรรมเกิดขึ้นหรือเกิดแล้ว ระดับความน่าเชื่อถือน่าจะเป็นไปได้ Probable cause นั้นมีระดับความเชื่อที่สูงกว่าคือเชื่อได้แน่นอนมั่นคงพอสมควร มิใช่ลักษณะน่าจะเป็นไปได้อย่าง Reasonable⁶⁵

หากการสอบสวนออกมาปรากฏว่า ไม่มีเหตุผลอันควรเชื่อได้แล้ว พนักงานสอบสวนก็งดการสอบสวนได้โดยไม่ต้องมีการสอบสวนต่อไป แต่ต้องเสนองดการสอบสวนต่อ

⁶⁴ จักรพงษ์ วิวัฒน์วานิช, *หลักและทฤษฎีการสอบสวน (PRINCIPLE AND THEORY OF INQUIRY)* (พิมพ์ครั้งที่ 5, พิมพ์อักษร 2556).

⁶⁵ Hazel B. Keeper , *Introduction to the Criminal Justice system* (West Publishing Co. 1972) 207.

พนักงานอัยการ ตามมาตรา 141 แต่หากการสอบสวนคดีนั้นมีเหตุอันควรเชื่อแล้ว พนักงานสอบสวน ก็ต้องทำการรวบรวมพยานหลักฐานต่อไป โดยรวบรวมพยานหลักฐานในคดีนั้นให้ได้มากที่สุด ไม่ว่าจะ เป็นพยานหลักฐานของฝ่ายใดก็ตาม กล่าวคือ เป็นพยานหลักฐานของทั้งสองฝ่าย การแสวง พยานหลักฐานด้วยความชอบธรรมตามหลักกฎหมาย และต้องกลั่นกรองให้ได้พยานหลักฐานที่มี คุณค่าในการรับฟัง (Best evidence rule) ด้วยและเมื่อทำการรวบรวมกลั่นกรองคดีจนได้น้ำหนักมี มูล (Prima faces case) ก็จะส่งอัยการต่อไป

(2) การรวบรวมพยานหลักฐานต้องกระทำโดยชอบธรรม (Due Process of Law) กล่าวคือต้องกระทำภายในกรอบกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด โดยยึดมั่นในหลักแห่งความเป็นธรรมตามกฎหมาย เช่น การสอบสวนผู้เสียหายหรือพยาน หรือ ผู้ต้องหา จะต้องทำโดยไม่มีการจู่โจมให้คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง หรือโดยมิชอบประการอื่น ซึ่ง การสอบสวนโดยมิชอบของพนักงานสอบสวน จะมีผลทำให้พยานหลักฐาน ที่ได้มาขาดความ น่าเชื่อถือไว้วางใจจากองค์กรในกระบวนการยุติธรรม ส่วนการสอบสวนและพยานหลักฐานต่าง ๆ ย่อมมีตำหนิและถูกโต้แย้ง ก่อให้เกิดความสงสัยในชั้นพิจารณาของศาล และศาลอาจใช้เหตุสงสัยนั้น ยกฟ้องโจทก์ ปล่อยจำเลยพ้นข้อหาไป

(2.2) การรวบรวมพยานหลักฐานชั้นสอบสวน

การรวบรวมพยานหลักฐานชั้นสอบสวนนั้น พนักงานสอบสวนมีอำนาจ รวบรวมพยานหลักฐานได้อย่างกว้างขวางหากเห็นว่า พยานนั้นน่าจะพินิจได้ว่าจำเลยมีความผิดหรือ บริสุทธิ์ แต่ทั้งนี้ วิธีการที่ได้พยานหลักฐานเหล่านั้นมา ต้องเกิดขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมายและควร คำนึงถึงหลักเกณฑ์การรวบรวมพยานหลักฐานที่ดีที่สุด (best evidence rule) ดังกล่าวด้วย

การกลั่นกรอง มูลคดีก่อนการพิจารณานั้นมีด้วยกัน 2 ระบบคือ

(1) โดยศาล ซึ่งหมายถึงการไต่สวนมูลฟ้องของศาลก่อนเข้าสู่ระบบการ พิจารณาในชั้นศาลในคดีราษฎรเป็นโจทก์ฟ้อง⁶⁶

(2) โดยฝ่ายบริหารหรือปกครอง ก็คือการกลั่นกรองมูลคดีโดยพนักงาน สอบสวนและพนักงานอัยการนั่นเอง ในกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องศาลจะทำการไต่สวนมูล ฟ้องหรือไม่ก็ได้ โดยไม่ปกติศาลจะไม่ทำการไต่สวนมูลฟ้อง⁶⁷

การกลั่นกรองมูลคดีทั้ง 2 ระบบดังกล่าวนี้ ต่างก็มีความมุ่งหมายหรือ วัตถุประสงค์เดียวกันคือต้องการให้ผู้บริสุทธิ์ได้รับความคุ้มครองจากระบบการกลั่นกรอง ในการ รวบรวมพยานหลักฐานในชั้นของพนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการนี้ ก็เพื่อให้คดีมีมูลพอที่จะ

⁶⁶ ดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 (1).

⁶⁷ ดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 (2).

ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลได้ (prima facies case) หากคดีไม่มีมูลพอที่จะฟ้องแล้วได้ฟ้องคดีไป ศาลก็อาจจะปล่อยตัวจำเลยพ้นข้อหาไปหรือยกฟ้องคดีนั้น

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติเป็นเงื่อนไขในการฟ้องของพนักงานอัยการไว้ว่า “ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาล โดยมีได้มีการสอบสวนคดีนั้นก่อน” จากบทบัญญัตินี้ หากพนักงานอัยการฟ้องคดีใดโดยที่ไม่ผ่านการสอบสวนมาก่อนการฟ้องนั้นก็มิชอบด้วยกฎหมาย คำว่า “มิได้มีการสอบสวน” นอกจากจะหมายความว่าไม่มีการสอบสวนคดีนั้นมาเลย แต่ยังหมายถึงคดีที่มีการสอบสวนมาแล้วแต่การสอบสวนนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมายด้วย ผลก็จะเหมือนกันคือ พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้อง

(2.3) องค์การที่ทำหน้าที่สอบสวนและเขตอำนาจการสอบสวน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(6) บัญญัติว่า พนักงานสอบสวน หมายความว่า เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวนและคำว่า “กฎหมายให้อำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน” แบ่งออกได้ 2 กรณีคือ⁶⁸

1. กฎหมายที่ก่อตั้งอำนาจพนักงานสอบสวนโดยทั่วไป ได้แก่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในความหมายของมาตรา 2(6) นั้นได้แก่ พนักงานสอบสวนตามมาตรา 18 มาตรา 19 มาตรา 20 และถ้ากรณีมีปัญหาต้องทำการชี้ขาด ก็ต้องนำมาตรา 20 มาชี้ขาดด้วย กรณีอำนาจโดยทั่วไปเช่นนี้ อำนาจการสอบสวนจะมีขึ้นโดยแบ่งออกเป็น 2 กรณี⁶⁹

1.1 กรณีปกติ(มาตรา 18) พนักงานสอบสวนจะมีอำนาจสอบสวนก็ต่อเมื่อ

ก. ความผิดที่เกิด หรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน

ข. ผู้ต้องหาที่มีที่อยู่ หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตน แม้ว่ากรณีจะไม่เข้าตามข้อแรกก็ตาม แต่พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ ที่ผู้ต้องหาที่มีที่อยู่หรือถูกจับได้ในเขตอำนาจของตน ก็มีอำนาจสอบสวนคดีนั้นได้

1.2 กรณีการกระทำความผิดคาบเกี่ยวกับท้องที่หนึ่งตามมาตรา 19 ถ้าเป็นกรณีที่มีการกระทำผิดเกี่ยวเนื่องกัน ตั้งแต่สองท้องที่ขึ้นไปในลักษณะและสภาพดังต่อไปนี้แล้ว พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่เกี่ยวข้องมีอำนาจสอบสวนได้คือ

ก. เมื่อเป็นการไม่แน่ว่า การกระทำความผิดอาญาได้กระทำในท้องที่ใดในระหว่างหลายท้องที่

⁶⁸ สง่า ดวงอัมพร , (คำบรรยายภาคสอง สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา สมัย 44 เล่ม 8 ปีการศึกษา 2534) 127.

⁶⁹ คณิง ธาไชย (เชิงอรรถ 45) 66-67.

ข. เมื่อความผิดส่วนหนึ่งกระทำในท้องที่หนึ่ง แต่อีกส่วนหนึ่งในอีกท้องที่หนึ่ง

ค. เมื่อความผิดนั้นเป็นความผิดต่อเนื่อง และกระทำต่อเนื่องในท้องที่ต่าง ๆ เกินกว่าหนึ่งท้องที่ขึ้นไป

ง. เมื่อความผิดซึ่งมีหลายกรรม กระทำลงในท้องที่ต่าง ๆ กัน

จ. เมื่อความผิดเกิดขึ้นขณะผู้ต้องหา กำลังเดินทาง

ฉ. เมื่อความผิดเกิดขึ้นขณะผู้เสียหาย กำลังเดินทาง

จากกรณีต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว จะเห็นว่าในการสอบสวนความผิดฐานใดฐานหนึ่ง อาจมีพนักงานสอบสวนคดีนั้นได้หลายคน ซึ่งอาจเป็นทั้งกรณีปกติหรือในกรณีเป็นการกระทำผิดเกี่ยวเนื่องเกินหนึ่งท้องที่ เพื่อความสะดวกในการดำเนินคดีไม่ให้เกิดความยุ่งยากสับสน กฎหมายจึงกำหนดให้มีพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบขึ้น พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ หมายถึง พนักงานสอบสวนที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในการรวบรวมพยานหลักฐานชั้นสุดท้ายเข้าสำนวนการสอบสวน แล้วทำความเห็นเสนอพนักงานอัยการตามมาตรา 140,141,142

2. กฎหมายพิเศษหรือกฎหมายอื่นนอกจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งมีปรากฏตัวอย่าง ดังนี้

ในการสอบสวนคดีอาญา แม้ว่ากฎหมายจะให้อำนาจสอบสวนโดยทั่วไปเป็นอำนาจของตำรวจก็ตาม แต่ตามกฎหมายอื่นยังมีบัญญัติให้เจ้าพนักงานฝ่ายอื่นสามารถสอบสวนคดีได้ด้วย ดังนี้

ก. พระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498

มาตรา 47 แห่งพระราชบัญญัตินี้ บัญญัติว่า “นายทหารพระธรรมนูญหรืออัยการทหาร มีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ถ้ามีเหตุอันสมควร ผู้บังคับบัญชาจะสั่งให้นายทหารสัญญาบัตรทำการสอบสวนก็ได้ ทั้งนี้ไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การสอบสวนดังกล่าวในวรรคก่อนให้ถือเป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย เพื่อประโยชน์แก่การสอบสวน ให้ผู้มีหน้าที่ทำการสอบสวน มีอำนาจออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือส่งสิ่งใดที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานได้”

ข้อสังเกตของมาตรานี้ก็คือ ประการแรก ในวรรคแรกที่ว่า ทั้งนี้ไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หมายความว่าคดีที่กำหนดให้อยู่เขตศาลทหาร ซึ่งเจ้าพนักงานฝ่ายทหารตามที่ระบุไว้มีอำนาจทำการสอบสวนก็ตาม แต่ถ้าเจ้าพนักงานดังกล่าวไม่ใช้อำนาจสอบสวน ก็หมายความว่าพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีอำนาจทำการสอบสวนได้ ประการที่สองที่กล่าวว่า “..เพื่อประโยชน์แก่การ

สอบสวน ให้ผู้มีหน้าที่ทำการสอบสวนมีอำนาจออกหมายเรียกให้บุคคลใด..” คงจะเทียบได้กับการเรียกหรือออกหมายเรียกบุคคลตามมาตรา 52 หรือให้ส่งสิ่งใดคงจะเทียบได้กับมาตรา 132(3) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 48 บัญญัติว่า “อัยการทหารมีอำนาจทำการสอบสวนเพิ่มเติม หรือจะสั่งให้ผู้มีหน้าที่ ทำการสอบสวนเพิ่มเติมก็ได้”

ข. พนักงานสอบสวนตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483

มาตรา 160 บัญญัติว่า “ในระหว่างดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลาย ถ้ามีเหตุควรเชื่อได้ว่า ลูกหนี้หรือผู้หนึ่งผู้ใดกระทำความผิดอาญาเกี่ยวกับการล้มละลาย ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย

ค. พนักงานสอบสวนตามพระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ.2526

ในมาตรา 7 บัญญัติว่า “ ภายใต้งบบังคับ มาตรา 6(5) พนักงานอัยการจะยื่นคำร้องเมื่อเห็นสมควร หรือเมื่อบุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 6(1) (2) (3) หรือ (4) ร้องขอก็ได้ และเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐาน ให้พนักงานอัยการมีอำนาจเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”

จากการที่พนักงานอัยการไม่มีอำนาจหน้าที่สอบสวนดังกล่าว ทำให้ตำรวจซึ่งเป็นพนักงานสอบสวนเป็นผู้รับผิดชอบ และดำเนินการใช้อำนาจการสอบสวนคดีอาญาแต่เพียงฝ่ายเดียวตั้งแต่เริ่มต้นคดี แล้วดำเนินการสอบสวนเรื่อยไปจนกระทั่งสรุปสำนวน เนื่องจากการสอบสวนเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานและใช้มาตรการบังคับต่าง ๆ กฎหมายให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจที่จะออกหมายเรียก หมายจับ ควบคุมตัว ใช้อุปกรณ์ในการปล่อยตัวชั่วคราว ฯลฯ โดยที่ไม่มีองค์กรอื่นที่เป็นกลางเข้ามาทำการตรวจสอบการใช้อำนาจ กรณีพนักงานอัยการจะเข้ามาดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับคดีได้ก็ต่อเมื่อการสอบสวนของพนักงานสอบสวนนั้นได้เสร็จสิ้นแล้ว ดังนั้นจึงต้องถือว่าระบบการดำเนินคดีอาญาของไทยนั้น อำนาจการสอบสวนเป็นขององค์กรตำรวจ และการสอบสวนกับการฟ้องร้องนั้นแยกออกจากกันโดยเด็ดขาด⁷⁰

2.4 อำนาจและหน้าที่ของพนักงานสอบสวน

พนักงานสอบสวนของไทย นอกจากจะมีอำนาจหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหลายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว ยังมีอำนาจหน้าที่อย่างอื่น

⁷⁰ สุเมธ จิตต์พาณิชย์, ‘หลักการค้นหาความจริงในการสอบสวน’ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2538) 70.

ด้วย เนื่องจากพนักงานสอบสวนยังมีสถานะเป็นอย่างตำรวจทั่ว ๆ ไปอีกสถานะหนึ่ง เมื่อพิจารณาถึงอำนาจหน้าที่เหล่านี้แล้ว แยกอธิบายได้ดังนี้

1. อำนาจหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ถือได้ว่าเป็นที่มาอันสำคัญของอำนาจพนักงานสอบสวน โดยพนักงานสอบสวนจะใช้อำนาจในการสอบสวนได้เมื่อความผิดอาญาได้เกิด อ้าง หรือเชื่อว่าเกิดภายในเขตอำนาจตน หรือผู้ต้องหามีถิ่นที่อยู่หรือถูกจับได้ภายในเขตอำนาจตน ตามมาตรา 18-19 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หากเป็นคดีที่การกระทำความผิดได้เกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร มาตรา 20 อัยการสูงสุด หรือผู้รักษาการแทนเป็นผู้ทำการสอบสวนคดีที่เกิดขึ้นดังกล่าว ซึ่งการใช้อำนาจนั้นก็เพื่อไปเพื่อการรวบรวมพยานหลักฐาน ทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นผิด ทำเป็นสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นในทางคดีส่งให้พนักงานอัยการพิจารณาต่อไป

นอกจากหน้าที่ดังกล่าวข้างต้นแล้ว พนักงานสอบสวนยังมีหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ตำรวจอื่นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น สืบสวน ติดตาม จับกุม ปรามปรามผู้กระทำความผิดที่มีโทษทางอาญา เป็นต้น⁷¹

2. อำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีตามระเบียบหรือคำสั่งอื่น

นอกจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งถือเป็นกฎหมายหลักที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนแล้ว ยังมีระเบียบ ประกาศ หรือคำสั่งอื่น ๆ ของผู้บังคับบัญชา ที่จะต้องปฏิบัติตามอีกมากมาย ระเบียบคำสั่งหลัก ๆ ที่พนักงานสอบสวนต้องยึดถือปฏิบัติอยู่เป็นประจำ เช่น ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี , ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ.2523 , คำสั่งกรมตำรวจที่ 753/2541 เรื่องการทำสำนวนการสอบสวน , คำสั่งกรมตำรวจที่ 886/2540 เรื่องการสืบสวนคดีอาญาก่อนรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ , 572/2538 เรื่องการอำนวยความสะดวกในการสอบสวน

คดีอาญา ฯลฯ ซึ่งระเบียบหรือคำสั่งเหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นการกำหนดวิธีการปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์หรือแนวทางของกฎหมาย เช่น คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 419/2556

3. อำนาจหน้าที่ตามระบบแบบแผนของวิชาชีพตำรวจ

เนื่องจาก พนักงานสอบสวนแม้จะมีหน้าที่หลักในการรวบรวมพยานหลักฐานก็ตาม แต่อีกด้านหนึ่ง พนักงานสอบสวนก็เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ จึงมีหน้าที่ต้องปฏิบัติ

⁷¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(10).

หน้าที่หรือดำรงตนอย่างเช่นตำรวจทั่ว ๆ ไปด้วย ซึ่งอำนาจหน้าที่หลักขององค์กรตำรวจที่เห็นได้ชัดเจนในสายตาของประชาชนก็คือ การสอบสวน การป้องกันปราบปรามอาชญากรรม แต่ความเป็นจริงแล้ว ในความเป็นวิชาชีพตำรวจ ยังต้องมีหน้าที่อื่น ๆ อีก ซึ่งแยกได้ดังนี้⁷² (ก) การให้บริการชุมชน (community service) (ข) การร่วมมือแก้ไขปัญหาสังคมระหว่างตำรวจกับชุมชน (Community Participation) และ (ค) การประชาสัมพันธ์ (Public Relation)

(2.5) ขั้นตอนของการสอบสวนคดีอาญา

การสอบสวนคดีอาญาของไทย พนักงานสอบสวนได้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นแม่บทหลักในการปฏิบัติหน้าที่ เมื่อพิจารณาโครงสร้างของการสอบสวนคดีอาญาของไทยโดยสรุปแล้ว จะมีขั้นตอนดังนี้⁷³

(1) การรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ

คำร้องทุกข์ หมายความว่า การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่ามีผู้กระทำความผิดเกิดขึ้น จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และการกล่าวหาเช่นนั้นได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ⁷⁴

คำกล่าวโทษ หมายความว่า การที่บุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ว่า มีบุคคลรู้ตัวหรือไม่ก็ดี ได้กระทำความผิดอย่างหนึ่งขึ้น⁷⁵

คำกล่าวโทษเป็นการกระทำของบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้เสียหาย ได้มาแจ้งเหตุต่อเจ้าหน้าที่ว่ามีการกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องแจ้งว่ามีความประสงค์ให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม คำกล่าวโทษจะมีได้ก็เฉพาะความผิดอาญาแผ่นดินเท่านั้น⁷⁶ ผู้ที่กล่าวโทษจะเป็นผู้ใดก็ได้ที่ไม่ใช่ผู้เสียหาย อาจจะเป็นพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจคนอื่นก็สามารถกล่าวโทษได้เช่นเดียวกัน ส่วนเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจรับคำกล่าวโทษ จะต้องเป็นพนักงานสอบสวน หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่รองหรือเหนือพนักงานสอบสวน ที่มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน

⁷² ประเสริฐ เมฆมณี, ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม (บริษัทพิชการพิมพ์จำกัด 2523) 116-117.

⁷³ ประจิตต์ แสงสุบิน, 'การพัฒนาอำนาจการสอบสวนคดีอาญาของไทย' (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร 2523) 195.

⁷⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(7).

⁷⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(8).

⁷⁶ คณิง ฤาไชย (เชิงอรรถ 45) 272.

การร้องทุกข์การรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ ถือว่าเป็นสาเหตุสำคัญของการสอบสวน เพราะตำรวจจะมีอำนาจดำเนินการสอบสวนคดีอาญาได้ต่อไปเมื่อการกระทำ ความผิดนั้นปรากฏขึ้นแก่ตำรวจเอง หรือโดยการร้องทุกข์และการกล่าวโทษ ซึ่งมีผู้มาร้องทุกข์หรือ กล่าวโทษแล้ว พนักงานสอบสวนมิใช่มีหน้าที่เพียง ดำเนินการหาพยานหลักฐานเพื่อจะมำดำเนินคดี กับฝ่ายผู้กระทำความผิดฝ่ายเดียว แต่จะต้องรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะกระทำ ได้เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา และเพื่อ จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด

อย่างไรก็ตาม พนักงานสอบสวนจะไม่ทำการสอบสวนในกรณีต่อไปนี้
ก็ได้⁷⁷

1. เมื่อผู้เสียหายขอความช่วยเหลือ แต่ไม่ยอมร้องทุกข์ตามระเบียบ
2. เมื่อผู้เสียหายฟ้องคดีเสียเองโดยมิได้ร้องทุกข์ก่อน
3. เมื่อมีหนังสือกล่าวโทษเป็นบัตรสนเท่ห์ หรือบุคคลที่กล่าวโทษด้วย

ปากไม่ยอมบอกว่าเขาคือใคร หรือไม่ยอมลงลายมือชื่อในคำกล่าวโทษ หรือบันทึกคำกล่าวโทษ

(2) การสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน

ขั้นตอนนี้ เป็นการดำเนินการไปเพื่อจะทราบรายละเอียด ข้อเท็จจริง ทั้งหลายที่เกิดขึ้นในคดี เป็นการแสวงหาพยานหลักฐานทั้งหลายที่เกี่ยวข้องในคดีหรือที่สามารถจะ พิสูจน์ข้อเท็จจริงอันเกี่ยวกับคดีได้ ซึ่งพนักงานสอบสวนมีดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง อำนาจหน้าที่ของ พนักงานสอบสวนในขั้นตอนนี้ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง กล่าวคือ หากพนักงานสอบสวนรวบรวม พยานหลักฐานอย่างหละหลวม ขาดความรู้ ขาดคุณธรรม หรือกระทำโดยมิชอบประการอื่น ย่อมจะ ทำให้พยานหลักฐานในคดีนั้นอ่อนไป หรือทำให้การวินิจฉัยคดีของพนักงานอัยการหรือศาล เบี่ยงเบน ไปจากความถูกต้องและความยุติธรรมตั้งแต่ต้น⁷⁸

พยานหลักฐานที่รวบรวมได้ในขั้นตอนนี้ อาจมีทั้งพยานบุคคล พยาน เอกสาร พยานวัตถุ เช่น การสอบสวนปากคำ บุคคลที่เห็นเหตุการณ์ หรือผู้เสียหาย หรือผู้ต้องหา นอกจากนี้การออกตรวจที่เกิดเหตุก็อาจได้วัตถุพยานต่าง ๆ จากที่เกิดเหตุ เช่น คราบเลือด รอย กระสุน เส้นผม เส้นขน เป็นต้น พยานหลักฐานที่เก็บหรือรวบรวมได้เหล่านี้ จะเป็นสิ่งที่บอกเรื่องราว หรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น และจะเป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ว่า ผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดหรือบริสุทธิ์

ในปัจจุบันนี้ เทคโนโลยีของโลกพัฒนาไปมาก วิธีการประกอบ อาชญากรรมมีความรุนแรงซับซ้อนยากที่จะหาพยานบุคคลมารู้เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ ดังนั้นการ

⁷⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 122.

⁷⁸ ประจิดต์ แสงสุบิน (เชิงอรรถ 73) 198.

ดำเนินการสืบสวนสอบสวนในปัจจุบัน นอกจากจะต้องคัดเลือกตัวบุคคลที่จะมาทำการสืบสวนสอบสวนแล้วมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาวิธีการและประสิทธิภาพในการค้นหาความจริงโดยการนำวิทยาการต่าง ๆ อันได้แก่ การอาศัยพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ และความรู้ทางนิติเวชศาสตร์มาประยุกต์ใช้เพื่อช่วยวินิจฉัยร่องรอยแห่งคดีที่เกิดขึ้น⁷⁹

(3) การจับกุม ตรวจค้น ยึด

การจับ เป็นการกระทำขั้นต้นเพื่อจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนที่ทางของบุคคล ซึ่งเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนที่ทางของบุคคลนี้หมายถึงเสรีภาพที่จะไปไหนมาไหนโดยปราศจากการถูกจำกัดเขต และเป็นส่วนหนึ่งของเสรีภาพในร่างกายตามรัฐธรรมนูญ⁸⁰

การจับเป็นการกระทำขั้นต้นเพื่อจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนที่ทางของบุคคล ซึ่งเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนที่ทางของบุคคลนี้ หมายถึง เสรีภาพที่จะไปไหนมาไหนโดยถูกจำกัดเขต และเป็นส่วนหนึ่งของเสรีภาพในร่างกายตามรัฐธรรมนูญ โดยปกติแล้วการจับสามารถกระทำได้โดยเจ้าพนักงานของรัฐเท่านั้น อย่างไรก็ตามกฎหมายยังกำหนดให้ราษฎรสามารถทำการจับกุมผู้กระทำความผิดได้ด้วย หากเป็นความผิดที่เกิดขึ้นซึ่งหน้า และเป็นความผิดที่กำหนดไว้ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในเรื่องการจับ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 78 ได้บัญญัติเป็นหลักไว้ว่า การจับโดยเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจนั้น โดยหลักแล้วจะต้องมีหมายจับ เว้นแต่ ในกรณีต่อไปนี้

1. เมื่อบุคคลนั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้าดังได้บัญญัติไว้ในมาตรา 80

กล่าวคือ

- เมื่อบุคคลหนึ่งถูกไล่จับดังผู้กระทำโดยมีเสียงร้องเอะอะ
- เมื่อพบบุคคลหนึ่งแทบจะทันทันใดหลังจากการกระทำในถิ่นแถวใกล้เคียงกับที่เกิดเหตุ นั้น และมีสิ่งของที่ได้มาจากการกระทำผิด หรือมีเครื่องมือ อาวุธหรือวัตถุอย่างอื่นอันสันนิษฐานได้ว่าได้ใช้ในการกระทำผิด หรือมีร่องรอยพิรุณเห็นประจักษ์ที่เสื้อผ้าหรือเนื้อตัวของผู้นั้น

⁷⁹ รุ่งระวี โสขุมา, ‘ลายพิมพ์ ดีเอ็นเอ กับการดำเนินคดีอาญา’ (2539) 53 ตอน 1 บทบัณฑิตย, 195.

⁸⁰ คณิต ณ นคร (เชิงอรรถ 45) 146.

2. เมื่อพบบุคคลโดยมีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่าผู้นั้นน่าจะก่อเหตุร้ายให้
เกิดภัยอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่นโดยมีเครื่องมือ อาวุธ หรือวัตถุอย่างอื่นอันสามารถอาจ
ใช้ในการกระทำความผิด

3. เมื่อมีเหตุที่จะออกหมายจับบุคคลนั้นตามมาตรา 66 (2) แต่มีความ
จำเป็นเร่งด่วนที่ไม่อาจขอให้ศาลออกหมายจับบุคคลนั้นได้

4. เป็นการจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หนีหรือจะหลบหนีในระหว่างถูก
ปล่อยชั่วคราวตามมาตรา 117

- เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยหนีหรือจะหลบหนี ให้พนักงานฝ่าย
ปกครองหรือตำรวจที่พบการกระทำความผิดดังกล่าวมีอำนาจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นได้ แต่ในกรณีที่บุคคล
ซึ่งทำสัญญาประกันหรือเป็นหลักประกันเป็นผู้พบเห็นการกระทำความผิดดังกล่าว อาจขอให้พนักงานฝ่าย
ปกครองหรือตำรวจที่ใกล้ที่สุดจับผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ ถ้าไม่สามารถขอความช่วยเหลือจากเจ้า
พนักงานได้ทันทั่วถึง ก็ให้มีอำนาจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยได้เอง แล้วส่งไปยังพนักงานฝ่ายปกครอง
หรือตำรวจที่ใกล้ที่สุด และให้เจ้าพนักงานนั้นรีบจัดส่งผู้ต้องหาหรือจำเลยไปยังเจ้าพนักงานหรือศาล
โดยคิดค่าพาหนะจากบุคคลซึ่งทำสัญญาประกันหรือเป็นหลักประกันนั้น

- ในกรณีที่มีคำสั่งให้ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์อื่นใดตาม
มาตรา 108 วรรคสาม กับผู้ต้องหาหรือจำเลยใด ถ้าปรากฏว่าอุปกรณ์ดังกล่าวถูกทำลายหรือทำให้ใช้
การไม่ได้ไม่ว่าโดยวิธีใด ให้สันนิษฐานว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นหนีหรือจะหลบหนี

การค้น หมายถึงการค้นหาลูกศรหรือสิ่งของ การค้นตัวบุคคล
หมายถึง การค้นเคหสถาน หรือสถานที่เพื่อจะพบตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพื่อจะจับกุมบุคคลนั้นนั่นเอง
ส่วนการค้นหาลูกศรหรือสิ่งของนั้น อาจเป็นการค้นสถานที่เพื่อพบสิ่งของที่ต้องการจะค้นนั้น
หรือการค้นตัวบุคคลเพื่อจะพบสิ่งของก็ได้ การค้นเป็นเครื่องมือหรือวิธีการที่สำคัญอย่างหนึ่งของ
พนักงานสอบสวนในการแสวงหาพยานหลักฐาน เหตุแห่งการค้นก็เช่นเดียวกับเหตุแห่งการจับ คือมี
เหตุอันควรเชื่อ ในทางปฏิบัติการตรวจค้นไม่มีปัญหาเท่ากับการจับกุม⁸¹ และการตรวจค้นนี้จะทำ
ก่อนหรือหลังการจับกุมก็ได้

การยึด หมายถึงการยึดสิ่งของที่ต้องการตรวจค้นนั้น เพื่อนำไปเป็น
หลักฐานประกอบการสอบสวนดำเนินคดี⁸²

(4) การควบคุม

⁸¹ ประจิตต์ แสงสุบิน (เชิงอรรถ 73) 202.

⁸² เพ็งอ้าง 202.

ในการดำเนินคดีอาญาในปัจจุบัน แม้ผู้ถูกกล่าวหาจะเป็นประธานในคดี แต่การใช้มาตรการบังคับของรัฐกับผู้ถูกกล่าวหา ก็ยังมีความจำเป็น เพราะหากรัฐไม่อาจใช้มาตรการ บังคับกับผู้ต้องหาได้เลยแล้ว การดำเนินคดีของรัฐก็ย่อมไม่อาจกระทำได้ หรือยากต่อการที่รัฐจะ ดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหา นั้น การควบคุมตัวระหว่างคดีจึงอาจมีความจำเป็นที่ต้องกระทำ⁸³ ในการ ควบคุมมีข้อควรระวังก็คือว่า ที่กฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจควบคุมตัว ผู้ต้องหาไว้ได้นั้น ก็ด้วยประสงค์ที่จะให้ได้ตัวมาพิจารณาลงโทษเท่านั้น หาใช้ผู้ใดทำผิดแล้ว ก็จะต้อง คุมขังไว้ก่อนทุกเรื่องทุกรายไม่

จุดมุ่งหมายของการควบคุมระหว่างคดี 1. เพื่อให้การสอบสวนดำเนินไป ได้โดยเรียบร้อย 2. เพื่อประกันการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย และ 3. เพื่อประกันการบังคับโทษ

ภายหลังจากที่มีการจับกุมตัวผู้ต้องหามาส่งพนักงานสอบสวนแล้ว ระยะเวลาในการ ควบคุมตัวก็จะเริ่มนับ แต่เดิมนั้น คดีที่ต้องฟ้องต่อศาลอาญาหรือศาลจังหวัดนั้น พนักงานสอบสวน สามารถควบคุมตัวไว้ที่สถานีตำรวจได้นาน 7 วัน แต่ปัจจุบันกฎหมายกำหนดให้ควบคุมผู้ต้องหาในชั้น สอบสวนนี้ได้ 48 ชั่วโมงนับแต่ได้ตัวผู้ต้องหามาที่สถานีตำรวจ หากภายในระยะที่ควบคุมนี้ยัง สอบสวนไม่แล้วเสร็จก็จะต้องนำตัวผู้ต้องหาไปยังศาลเพื่อขอฝากขังยังศาลต่อไป ในระหว่างที่อยู่ ที่ สถานีตำรวจ ผู้ต้องหาจะถูกควบคุมโดยอำนาจของพนักงานสอบสวน ซึ่งจะจัดให้อยู่ในห้องควบคุม หรือห้องขัง

(5) การปล่อยชั่วคราว

การปล่อยตัวชั่วคราว คือการอนุญาตให้ผู้ต้องหาเป็นอิสระพ้นจากการถูก ควบคุมของเจ้าพนักงานชั่วคราวระยะเวลาหนึ่งที่มีกำหนด การปล่อยชั่วคราวมี 3 กรณี คือ 1. ปล่อยชั่วคราวโดยไม่ต้องมีประกัน 2. ปล่อยชั่วคราวโดยมีประกัน และ 3. ปล่อยชั่วคราวโดยมีประกันและ หลักประกัน

(6) การสรุปและรายงานความเห็นของพนักงานสอบสวน

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายสำหรับพนักงานสอบสวนก่อนจะส่งสำนวน ไปยังพนักงานอัยการ โดยขั้นตอนนี้ พนักงานสอบสวนจะต้องใช้ดุลพินิจซึ่งนำหลักพยานหลักฐาน ที่ รวบรวมมาทั้งหมดไว้ว่าจะเป็นผลดีหรือผลร้ายต่อผู้ต้องหา แล้วมีความเห็นสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง โดย พนักงานสอบสวนจะต้องมีความเป็นอิสระ มีความเป็นธรรมและเป็นกลาง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 139 บัญญัติว่า “ให้ พนักงานสอบสวน จัดทำบันทึกการสอบสวนตามหลักทั่วไปในประมวลกฎหมายนี้อันว่าด้วยการ สอบสวน และให้เอาบันทึก เอกสารอื่นซึ่งได้มา อีกทั้งบันทึกและเอกสารทั้งหลาย ซึ่งเจ้าพนักงานอื่น

⁸³ คณิต ฅ น ฅร (ฅงอรธ 45) 155.

ผู้สอบสวนคดีเดียว กันนั้น ส่งมารวมเข้าสำนวนไว้ เอกสารที่ยื่นเป็นพยานให้รวมเข้าสำนวน ถ้าเป็น
สิ่งของอย่างอื่นให้ทำบัญชีรายละเอียดรวมเข้าสำนวนไว้”

ในกรณีที่ไม่รู้ตัวผู้กระทำความผิด จะอาศัยประมวลกฎหมายวิธี
พิจารณาความอาญา มาตรา 140 บัญญัติว่า

เมื่อพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการสอบสวน เห็นว่าการสอบสวน
เสร็จแล้ว ให้จัดการอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(1) ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิดและความผิดนั้นมีอัตราโทษ
จำคุกอย่างสูงไม่เกินสามปี ให้พนักงานสอบสวนงดการสอบสวน และบันทึกเหตุทั้งนั้นไว้ แล้วให้ส่ง
บันทึกพร้อมกับสำนวนไปยังพนักงานอัยการ

ถ้าอัตราโทษอย่างสูงเกินกว่าสามปี ให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนไปยัง
พนักงานอัยการพร้อมทั้งความเห็นที่ควรให้งดการสอบสวน

ถ้าพนักงานอัยการสั่งให้งด หรือให้ทำการสอบสวนต่อไป ให้พนักงาน
สอบสวนปฏิบัติตามนั้น

ในกรณีที่รู้ตัวผู้กระทำความผิดและอยู่ระหว่างหลบหนี จะอาศัยประมวล
กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 141 บัญญัติว่า

มาตรา 141 ถ้ารู้ตัวผู้กระทำความผิด แต่เรียกหรือจับตัวยังไม่ได้ เมื่อได้
ความตามทางสอบสวนอย่างใด ให้ทำความเห็นว่าจะสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องส่งไปพร้อมกับสำนวนยัง
พนักงานอัยการ

ถ้าพนักงานอัยการเห็นชอบด้วยว่าควรสั่งไม่ฟ้อง ให้ยุติการสอบสวนโดย
สั่งไม่ฟ้อง และให้แจ้งคำสั่งนี้ให้พนักงานสอบสวนทราบ

ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าควรสอบสวนต่อไป ก็ให้สั่งพนักงานสอบสวน
ปฏิบัติเช่นนั้น

ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าควรสั่งฟ้อง ก็ให้จัดการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อให้
ได้ตัวผู้ต้องหา ถ้าผู้ต้องหาอยู่ต่างประเทศ ให้พนักงานอัยการจัดการเพื่อขอให้ส่งตัวข้ามแดนมา

ในกรณีที่รู้ตัวผู้กระทำความผิดและควบคุมตัวอยู่ จะอาศัยประมวล
กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 142 บัญญัติว่า

มาตรา 142 ถ้ารู้ตัวผู้กระทำความผิดและผู้นั้นถูกควบคุม หรือขังอยู่
หรือปล่อยชั่วคราวหรือเชื่อว่าคงได้ตัวมาเมื่อออกหมายเรียก ให้พนักงานสอบสวนทำความเห็นตาม
ท้องสำนวนการสอบสวน ว่าควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องส่งไปยังพนักงานอัยการพร้อมด้วยสำนวน

ในกรณีที่เสนอความเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง ให้ส่งแต่สำนวนพร้อมด้วยความเห็นไปยังพนักงานอัยการ ส่วนตัวผู้ต้องหาให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจปล่อยหรือปล่อยชั่วคราวถ้าผู้ต้องหาถูกขังอยู่ ให้ขอเองหรือขอให้พนักงานอัยการขอต่อศาลให้ปล่อย

ในกรณีที่เสนอความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนพร้อมกับผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการ เว้นแต่ผู้ต้องหานั้นถูกขังอยู่แล้ว หรือผู้ต้องหาซึ่งถูกแจ้งข้อหาได้หลบหนีไป

แต่ถ้าเป็นความผิด ซึ่งพนักงานสอบสวนเปรียบเทียบได้ และผู้กระทำความผิดได้ปฏิบัติตามเปรียบเทียบนั้นแล้ว ให้บันทึกการเปรียบเทียบนั้นไว้ แล้วส่งไปให้พนักงานอัยการพร้อมด้วยสำนวน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 บัญญัติว่า เมื่อได้รับ ความเห็นและสำนวน จาก พนักงานสอบสวน ดังกล่าวใน มาตรา ก่อน ให้ พนักงานอัยการปฏิบัติดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีที่ มีความเห็น ควรสั่งไม่ฟ้อง ให้ออกคำสั่งไม่ฟ้อง แต่ถ้า ไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้สั่งฟ้อง และ แจ้งให้ พนักงานสอบสวน ส่งตัว ผู้ต้องหา มาเพื่อฟ้องต่อไป

(2) ในกรณีที่ มีความเห็น ควรสั่งฟ้อง ให้ออกคำสั่งฟ้อง และ ฟ้อง ผู้ต้องหา ต่อศาล ถ้า ไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้สั่งไม่ฟ้อง

ในกรณีหนึ่งกรณีใด ข้างต้น พนักงานอัยการ มีอำนาจ

(ก) สั่งตามที่เห็นควร ให้ พนักงานสอบสวน ดำเนินการสอบสวน เพิ่มเติม หรือ ส่งพยานคนใด มาให้ซักถาม เพื่อสั่งต่อไป

(ข) วินิจฉัยว่า ควรปล่อย ผู้ต้องหา ปล่อยชั่วคราว ควบคุมไว้ หรือ ขอให้ ศาล ชั่ง แล้วแต่กรณี และ จัดการ หรือ สั่งการ ให้เป็นไปตามนั้น

ในคดีฆาตกรรม ซึ่ง ผู้ตาย ถูกเจ้าพนักงาน ซึ่ง อ้างว่า ปฏิบัติราชการ ตามหน้าที่ ฆ่าตาย หรือ ตาย ในระหว่าง อยู่ในความควบคุม ของเจ้าพนักงาน ซึ่ง อ้างว่า ปฏิบัติราชการ ตามหน้าที่ อธิบดีกรมอัยการ หรือ ผู้รักษาการแทน เท่านั้น มีอำนาจ ออกคำสั่ง ฟ้องหรือไม่ฟ้อง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 144 บัญญัติว่า มาตรา 144 ในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้อง ถ้าความผิดนั้นเป็น ความผิดซึ่งอาจเปรียบเทียบได้ ถ้าเห็นสมควรพนักงานอัยการมีอำนาจดังต่อไปนี้

(1) สั่งให้พนักงานสอบสวนพยานเปรียบเทียบคดีนั้นแทนการที่จะส่งผู้ต้องหาไปยัง

พนักงานอัยการ

(2) เมื่อผู้ต้องหาถูกส่งมายังพนักงานอัยการแล้ว สั่งให้ส่งผู้ต้องหา พร้อมด้วยสำนวนกลับไปยังพนักงานสอบสวนให้พยายามเปรียบเทียบคดีนั้น หรือถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้พนักงานสอบสวนอื่นที่มีอำนาจจัดการเปรียบเทียบให้ก็ได้

มาตรา 145 ในกรณีที่มีคำสั่งไม่ฟ้อง และคำสั่งนั้นไม่ใช่ของอธิบดีกรมอัยการ ถ้าในนครหลวงกรุงเทพมหานคร ให้รับส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมกับคำสั่งไปเสนออธิบดีกรมตำรวจ รองอธิบดีกรมตำรวจหรือผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจ ถ้าในจังหวัดอื่นให้รับส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมกับคำสั่งไปเสนอผู้ว่าราชการจังหวัด แต่ทั้งนี้ มิได้ตัดอำนาจพนักงานอัยการที่จะจัดการอย่างใดแก่ผู้ต้องหาดังบัญญัติไว้ใน มาตรา 143

ในกรณีที่อธิบดีกรมตำรวจ รองอธิบดีกรมตำรวจ หรือผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจ ในนครหลวงกรุงเทพมหานคร หรือผู้ว่าราชการจังหวัดในจังหวัดอื่นแย้งคำสั่งของพนักงานอัยการ ให้ส่งสำนวนพร้อมกับความเห็นที่แย้งกันไปยังอธิบดี กรมอัยการเพื่อชี้ขาด แต่ถ้าคดีจะขาดอายุความ หรือมีเหตุอย่างอื่นอันจำเป็นจะต้องรีบฟ้อง ก็ให้ฟ้องคดีนั้นตามความเห็นของอธิบดีกรมตำรวจรองอธิบดีกรมตำรวจ ผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจ หรือผู้ว่าราชการจังหวัดไปก่อน

บทบัญญัติในมาตรานี้ ให้นำมาบังคับใช้ในการที่พนักงานอัยการจะอุทธรณ์ฎีกา หรือถอนฟ้อง ถอนอุทธรณ์และถอนฎีกาโดยอนุโลม

“มาตรา 145/1 สำหรับการสอบสวนซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานตำรวจ ในกรณีที่มีคำสั่งไม่ฟ้อง และคำสั่งนั้นไม่ใช่คำสั่งของอัยการสูงสุด ถ้าในกรุงเทพมหานครให้รับส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมกับคำสั่งเสนอต่อผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ถ้าในจังหวัดอื่นให้รับส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมกับคำสั่ง เสนอผู้บัญชาการหรือรองผู้บัญชาการ ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ แต่ทั้งนี้มิได้ตัดอำนาจของพนักงานอัยการที่จะจัดการอย่างใดแก่ผู้ต้องหาดังบัญญัติไว้ใน มาตรา 143

ในกรณีที่ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ในกรุงเทพมหานคร หรือผู้บัญชาการหรือรองผู้บัญชาการซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในจังหวัดอื่นแย้งคำสั่งของพนักงานอัยการให้ส่งสำนวนพร้อมกับความเห็นที่แย้งไปยังอัยการสูงสุดเพื่อชี้ขาด แต่ถ้าคดีจะขาดอายุความหรือมีเหตุอย่างอื่นจำเป็นจะต้องรีบฟ้อง ก็ให้ฟ้องคดีนั้นตามความเห็นของที่ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ – ผู้บัญชาการหรือรองผู้บัญชาการดังกล่าวแล้วแต่กรณีไปก่อน

บทบัญญัตินี้ให้นำมาบังคับ ในการที่พนักงานอัยการจะอุทธรณ์ ฎีกา หรือถอนฟ้อง ถอนอุทธรณ์และถอนฎีกาโดยอนุโลม”

(3) การฟ้องคดีอาญา

ระบบการฟ้องคดีอาญาเป็นหลักการที่ยึดถือว่าบุคคลใดเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดี กล่าวคือ ผู้ฟ้องมีอำนาจฟ้องคดีอาญาอาจจะเป็นประชาชนทั่วไป ผู้เสียหายหรือเหยื่อของการกระทำความผิด หรือการฟ้องคดีโดยรัฐตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ทำให้เกิดหลักอัยการที่สมบูรณ์ในการดำเนินคดีอาญา หลักการนี้มีใช้อยู่ในเกือบทุกประเทศ จึงถือเป็นหลักสากล

ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญา

ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีอาญาสมัยใหม่แบ่งขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ การดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงาน และการดำเนินคดีอาญาชั้นศาล

การดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานประกอบด้วย การสืบสวน การสอบสวนและการฟ้องคดีในขั้นตอนนี้การดำเนินคดีกระทำโดยเจ้าพนักงานของรัฐฝ่ายบริหารคือ พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ

การดำเนินคดีอาญาชั้นศาล เป็นขั้นตอนกระทำโดยผู้พิพากษาซึ่งเป็นฝ่ายตุลาการ เมื่อมีคำพิพากษาคัดสินคดีแล้ว หากมีการลงโทษก็จะเป็นขั้นตอนการบังคับคดีตามคำพิพากษาต่อไป

หลักการอัยการสากล

ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐหรือการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ พนักงานอัยการมีบทบาทอำนาจหน้าที่สำคัญในการดำเนินคดีการดำเนินคดีในชั้นก่อนฟ้อง การสอบสวนและการฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกัน เนื่องจากการสอบสวนกระทำไปเพื่อการชี้ขาดของพนักงานอัยการว่าจะฟ้องคดีผู้ต้องหาหรือไม่การสอบสวนจึงไม่เป็นกระบวนการที่จบสิ้นสมบูรณ์ในตัวเอง แต่จะต้องมีความเชื่อมโยงในขั้นตอนต่อไป พนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบต่อการสอบสวน ซึ่งในการนี้พนักงานอัยการอาจเป็นผู้ทำการสอบสวนด้วยตนเองหรือมอบหมายให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้ดำเนินการสอบสวนภายใต้การกำกับดูแลของพนักงานอัยการ

ลักษณะงานของอัยการซึ่งรับผิดชอบการดำเนินคดีอาญานับแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุด กระบวนการเช่นนี้ ทำให้เกิดระบบงานอัยการที่สมบูรณ์และนานาชาติอารยประเทศนำไปใช้อย่างแพร่หลายจนเป็นหลักการอัยการสากล

2.5.2 การสอบสวน ฟ้องร้องในกฎหมายต่างประเทศ

การสอบสวนคดีอาญาโดยทั่วไปทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ ต่างก็มุ่งหมายให้ขั้นตอนนี้คล้ายกัน คือ เพื่อให้เป็นขั้นตอนของการรวบรวมหลักฐานก่อนคดีจะเข้าไปสู่การพิจารณาของศาล จากการศึกษาพบว่า การสอบสวนของไทยกับต่างประเทศจะมีข้อแตกต่างกันบ้าง ดังนี้

1. บทบาทของผู้ที่ทำหน้าที่สอบสวน

ประเทศสหรัฐอเมริกา หรือญี่ปุ่น กฎหมายจะกำหนดให้พนักงานอัยการมีบทบาทมากในการสอบสวนคดี พนักงานอัยการสามารถเริ่มต้นคดีได้เอง เป็นการสอบสวนฟ้องร้องเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการ คดีจะอยู่ภายใต้ความเห็นหรืออำนาจการสั่งการของพนักงานอัยการ⁸⁴ ประเทศญี่ปุ่น ดำรงทำการสอบสวนคดีทั่ว ๆ ไป ในขณะที่อัยการจะทำการสอบสวนเฉพาะคดีสำคัญ ๆ เช่น คดีอาชญากรรมคอปกขาว (white collar crime)⁸⁵

2. อำนาจในการจับและการค้น

การจับ การค้นนี้ ประเทศส่วนใหญ่ได้กำหนดไว้เหมือน ๆ กัน คือให้เป็นอำนาจของศาลที่จะออกหมายจับหรือหมายค้น องค์กรอื่นจะไม่สามารถออกหมายประเภทนี้ได้ เนื่องจากการจับการค้นเป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยตรง ดังนั้นจึงให้ศาลเป็นองค์กรที่ตรวจสอบเหตุแห่งการจับและการค้น

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ศาลมีบทบาทอย่างมากในการควบคุมการใช้อำนาจการจับกุม ตรวจค้นของเจ้าหน้าที่รัฐ ศาลนำหลักการห้ามมิให้รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบมาใช้ กล่าวคือ หากการจับกุมตรวจค้นของเจ้าหน้าที่กระทำโดยไม่ชอบ การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ก็สูญเสียไป พยานหลักฐานที่ได้มาจากการปฏิบัติหน้าที่ก็ไม่สามารถนำมาใช้ในการพิจารณาชั้นศาลได้ องค์กรศาลเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบการจับของเจ้าพนักงาน โดยใช้วิธีการดังนี้

วิธีการแรก คือ การใช้บทแก้ไขเพิ่มเติมของรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา ในรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา บทแก้ไขเพิ่มเติมที่ 4 (The Fourth Amendment) ได้วางบทบัญญัติไว้ว่า “สิทธิของประชาชนที่จะมีความมั่นคงปลอดภัยในร่างกาย เคหสถาน เอกสาร และสิ่งของ จากการค้น จับ และยึดโดยไม่มีเหตุอันควรนั้น จะถูกล่วงละเมิดมิได้ และห้ามออกหมาย เว้นแต่จะมีเหตุ

⁸⁴ คณิต ณ นคร, ‘ความสัมพันธ์ระหว่างอัยการกับตำรวจเยอรมัน’ (2523) 3 วารสารอัยการ, 48.

⁸⁵ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และคณะ, ‘โครงสร้างกระทรวงยุติธรรมและงานอัยการของญี่ปุ่น’ (2541) 45 บทปณิธิ; 149.

อันควร ซึ่งได้มาจากการสาบานหรือปฏิญาณตน และหมายจะต้องระบุให้แน่ชัดถึงสถานที่ที่จะถูกค้น บุคคลที่จะถูกจับหรือสิ่งของที่将被ยึด”

บทบัญญัติดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่เป็นหลักประกันเพื่อการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของบุคคล โดยเฉพาะเรื่องการจับ ซึ่งเป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงปลอดภัยในร่างกาย โดยหลักแล้ว

จะกระทำไม่ได้ เว้นแต่กรณีมีเหตุอันควร (Probable cause)⁸⁶ กล่าวคือต้องมีความแน่ชัด มีการปฏิญาณสาบานตน เมื่อมีการขอให้ออกหมายจับบทบัญญัติดังกล่าวเป็นหลักกว้าง ๆ ที่บทแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาได้วางหลักไว้ คุ้มครองประชาชนให้พ้นจากการใช้อำนาจตามอำเภอใจของรัฐ เมื่อวางหลักการไว้อย่างกว้าง ๆ เช่นนี้แล้วในเรื่องของรายละเอียด วิธีการเป็นเรื่องที่ตามมาภายหลัง และการออกกฎหมายของมลรัฐต่าง ๆ ก็ยึดถือบทบัญญัติหรือหลักการดังกล่าวนี้เป็นแนวทางในการบัญญัติกฎหมายของตน

เมื่อบทบัญญัติในบทแก้ไขเพิ่มเติมที่ 4 ได้บัญญัติไว้เพียงระบุเงื่อนไขการจับและการออกหมายจับไว้โดยชัดเจนว่ากระทำมิได้ เว้นแต่จะมีเหตุอันควร (Probable Cause) คำว่า Probable Cause เป็นคำที่ใช้อยู่ในระบบของสหรัฐอเมริกา มีความหมายไปในทางที่น่าเชื่อถืออย่างมั่นคงว่า ผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัยน่าจะเป็นผู้กระทำผิด (belief that there is a substantial likelihood that the individual Committed a crime) นั้นมีระดับความเชื่อที่สูงกว่า Reasonable เพราะ Probable Cause คือเชื่อได้แน่นอนมั่นคงพอสมควร มีใช้ลักษณะน่าจะเป็นไปได้อย่าง Reasonable เท่านั้น

แม้บทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมนี้มีได้ระบุชัดเจนว่า ใครจะเป็นผู้มีอำนาจตรวจสอบ ออกหมาย แต่องค์กรตุลาการหรือศาลของสหรัฐอเมริกา ก็วางเป็นหลักและถือตลอดมาว่า องค์กรที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ออกหมายคือ องค์กรที่มีความเป็นกลาง ซึ่งหมายถึงองค์กรตุลาการหรือศาลนั่นเอง ด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลที่จะต้องคอยสอดส่องดูแลว่า การจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยเจ้าพนักงานฝ่ายบริหารนั้น กระทำไปโดยมีเหตุผลสมควรหรือไม่ ตัวอย่างคดีที่ศาลสูงสหรัฐอเมริกาได้ตัดสินยืนยันถึงหลักการให้ศาลเป็นผู้ออกหมาย

ดังนั้น หลักการที่ถือว่าศาลคือองค์กรที่มีความเป็นกลางและเป็นอิสระเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการออกหมาย จึงได้รับการยึดถือปฏิบัติตลอดมา ซึ่งนับว่าเป็นบทบาทหนึ่งที่สำคัญยิ่งขององค์กรตุลาการในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาได้เป็นอย่างดี

วิธีการที่สอง คือให้เจ้าพนักงานผู้จับนำตัวผู้ถูกจับมาศาลโดยเร็ว (Initial Appearance) ในต่างประเทศนั้น มาตรการการกำหนดให้นำตัวผู้ต้องหา มาสู่อำนาจศาลโดยเร็ว เป็น

⁸⁶ Kerper, *Introduction to the Criminal Justice System*, 207.

อีกมาตรการหนึ่งของศาลในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ของผู้ต้องหาในชั้นก่อนการพิจารณา โดยเฉพาะในชั้นสอบสวน ซึ่งขั้นตอนของกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาของสหรัฐอเมริกา เรียกขั้นตอนนี้ว่า “Initial Appearance” ซึ่งเป็นขั้นตอนที่กำหนดให้นำตัวผู้ต้องหาเข้าสู่ศาลโดยไม่ชักช้า

ตาม Federal Rules of Criminal Procedure ได้บัญญัติขั้นตอนดังกล่าวไว้ใน Rule 5 และในกฎหมายของมลรัฐต่างก็บัญญัติไว้ในลักษณะดังกล่าว โดยเป็นขั้นตอนการดำเนินการ หลังการจับบุคคลผู้ต้องสงสัย แม้การจับนั้นจะจับโดยมีหมายหรือไม่มีหมายก็ตาม ก็จะต้องนำมาปรากฏตัวต่อ magistrate โดยเร็ว⁸⁷ ไม่ล่าช้า โดยปราศจากเหตุผลอันสมควร การนำผู้ต้องหา มาปรากฏตัวต่อศาลโดยเร็วนั้นตามปกติหรือโดยทั่วไปทบัญญัติใช้คำว่า “without unnecessary delay” หรือ “without undue delay” เป็นต้น ในบางมลรัฐใช้ว่า “unnecessary delay” และได้ กำหนดระยะเวลากำกับเอาไว้ด้วย เช่น ที่มลรัฐ California กำหนดไว้ให้นำผู้ต้องหาปรากฏตัวต่อ ศาลโดยไม่ชักช้า แต่อย่างไรก็ตามต้องนำมาปรากฏตัวภายใน 2 วัน นับแต่ถูกจับ แต่ไม่รวมวันอาทิตย์ และวันหยุด⁸⁸ ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีลักษณะความหมายไปในแนวเดียวกัน คือต้องนำผู้ต้องหาเข้าสู่ศาล โดยเร็ว โดยไม่ชักช้าโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร

ปัญหาว่าแค่ไหน เพียงใด จึงจะถือได้ว่าการนำผู้ต้องหาเข้าสู่ศาลนั้นชักช้า หรือไม่ หรือชักช้าโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรหรือไม่ เป็นเรื่องแล้วแต่กรณีไป ปกติทั่วไปจะต้องนำตัว ผู้ต้องหาปรากฏต่อศาลภายใน 24 ชั่วโมง หรือ 48 ชั่วโมง นับแต่จับ แต่ก็เป็นเรื่องที่ศาลจะวินิจฉัย เป็นกรณี ๆ ไป การล่าช้ามักจะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหรือเงื่อนไขความจำเป็นบางประการ ที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ⁸⁹

1. จังหวะหรือระยะเวลาของการจับ เช่น การจับในวันหยุดศาลไม่เปิดทำการการ จับกุมในเวลาที่ยี่สิบนอกเวลาทำการของศาลแล้ว

2. ความต้องการของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการสอบสวนผู้ต้องหา

3. จำนวนของผู้ถูกจับซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจองค์ประกอบ เหล่านี้ เป็นผลให้กำหนดระยะเวลาการนำผู้ต้องหาเข้าสู่ศาลโดยเร็ว โดยไม่ชักช้า นั้น มีขีด ความจำกัดหรือความยืดหยุ่นแตกต่างกันออกไป แล้วแต่พฤติการณ์แวดล้อมแห่งกรณี แต่สำคัญคือ ต้องถือหลักว่า การชักช้า นั้นไม่ใช่ชักช้าโดยปราศจากเหตุผลอันสมควร ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว จะกำหนดให้ มีการนำผู้ต้องหาเข้าสู่ศาลภายใน 24 ชั่วโมงหรือ 48 ชั่วโมง นับแต่ถูกจับ

⁸⁷ เพิ่งอ้าง 126.

⁸⁸ ดู California Penal Code มาตรา 825.

⁸⁹ เจ็มซีย์ ชูติวงศ์, ‘วิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเปรียบเทียบ 2’ (เอกสาร ประกอบคำบรรยาย บัณฑิตศึกษา คณะนิติศาสตร์ มหาลัทธิธรรมศาสตร์ 2526) 6.

สำหรับวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของการนำตัวผู้ต้องหามาปรากฏตัวต่อศาลโดยเร็ว นั้น มีความมุ่งหมายเพื่อให้มีการคุ้มครองผู้ต้องหาอย่างเต็มที่ โดยการนำมาสู่อำนาจศาล ได้มีโอกาสไต่สวนเรื่องราวข้อเท็จจริง เจ้าหน้าที่ตำรวจมีโอกาสควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ในระยะเวลาอันสั้น เป็นการตัดโอกาสหรือลดโอกาสกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายในระหว่างการจับหรือควบคุมตัว

ในส่วนของการละเอียดขั้นตอนวิธีการในขั้นนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานอัยการจะนำผู้ต้องหามาปรากฏตัวต่อหน้า magistrate บทบาทหน้าที่ของ magistrate ในขั้นนี้คือ

1. ทำการตรวจสอบเพื่อให้แน่ใจว่า เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ปรากฏในคำร้องทุกข์กล่าวโทษหรือไม่

2. แจ้งให้ทราบถึงข้อหาความผิดที่ถูกกล่าวหา อ่านคำร้องให้ฟัง ในบางมลรัฐจะให้สำเนาคำร้องทุกข์กล่าวหาแก่ผู้ต้องหา

3. แจ้งให้ผู้ต้องหาทราบถึงสิทธิต่าง ๆ ที่มี เช่น สิทธิการมีทนาย สิทธิที่จะนิ่งเงียบไม่ให้การ (remain silent) และเตือนให้ทราบว่าคำให้การจะใช้เป็นพยานหลักฐานกล่าวอ้างยันตัวเขา สิทธิที่จะได้รับการไต่สวนมูลฟ้อง สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยคณะลูกขุน เป็นต้น

4. กรณีมีการจับโดยไม่มีหมาย ศาลต้องทำการไต่สวนทันที เพื่อให้แน่ใจว่าการจับนั้นมีเหตุอันควร การทบทวนถึงเหตุอันควรนั้นเหมือนกับการพิจารณาก่อนออกหมายจับโดยผู้จับสาบานตนด้วย

5. พิจารณาให้ประกันตัวในกรณีที่ยังไม่มีประกันตัว

6. หากเป็นคดีความผิดประเภท felony magistrate จะทำการกำหนดวันทำการไต่สวนมูลฟ้อง เว้นแต่จะมีการสละสิทธิการไต่สวนมูลฟ้องการนำตัวผู้ต้องหาสู่ศาลโดยเร็ว นั้น เป็นเรื่องสำคัญ หากมีการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ไม่มาปรากฏตัวต่อศาล หรือนำมาโดยชักช้าไม่ปรากฏเหตุอันสมควร จะมีผลให้การควบคุมตัวในระหว่างนั้นเป็นการควบคุมตัวที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย การดำเนินการในช่วงดังกล่าว เช่น การสอบสวน การได้คำรับสารภาพ ก็อาจ不会有ผลหรือนำมาใช้กล่าวอ้างไม่ได้

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า มาตรการกำหนดให้มีการนำตัวผู้ต้องหาสู่ศาลโดยเร็ว ของสหรัฐอเมริกา เป็นมาตรการที่ทำให้ศาลเข้ามามีบทบาทในการคุ้มครองผู้ต้องหาได้อย่างเต็มที่ การควบคุมตัวผู้ต้องหาของเจ้าหน้าที่ตำรวจมีระยะเวลาอันสั้น ทำให้มีโอกาสในการกระทำการที่มิชอบเกี่ยวกับการสอบสวน การกระทำทรมานน้อยลง เพราะศาลได้มีโอกาสเข้ามาคุ้มครอง แจ้งให้ทราบถึงสิทธิต่าง ๆ พิจารณาให้ประกันตัว แม้เจ้าหน้าที่ตำรวจจะสามารถควบคุมตัวได้ในระยะเวลาอันสั้น แต่ก็ไม่ได้เกิดปัญหาต่อทางเจ้าหน้าที่ตำรวจในการสอบสวนมากนัก เพราะรายละเอียดข้อเท็จจริง พยานหลักฐานส่วนใหญ่ได้ทำการรวบรวมไว้ก่อนการจับกุมแล้ว การสอบสวนหลังการจับกุมจึงเป็นการสอบปากคำเพื่อประกอบข้อเท็จจริงเท่านั้น การกำหนดมาตรการให้มีการนำผู้ต้องหา

มาสู่อำนาจศาล จึงทำให้เกิดผลดีต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหา ทำให้ศาลหรือองค์กรตุลาการ มีบทบาทในการคุ้มครองผู้ต้องหา ในขั้นก่อนการพิจารณาได้อย่างแท้จริง

วิธีการที่สาม ซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกจับก็คือ ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีมาตรการที่เรียกว่า Writ of Habeas Corpus กล่าวคือ เป็นบทบาทของศาลที่จะออกหมายปล่อยในกรณีที่มีการกล่าวอ้างว่า มีการจับกุมคุมขังบุคคลไว้โดยผิดกฎหมาย ที่มาของ Writ of Habeas Corpus ก็คือกฎบัตร Magna Carta ซึ่งเป็นกฎบัตรที่พระเจ้าจอห์นของอังกฤษยินยอมออกให้ในปี ค.ศ. 1215 ในกฎบัตรดังกล่าวได้วางหลักสำคัญ 2 ประการ ซึ่งถือกันว่าเป็นที่มาของ Writ of Habeas Corpus คือ

1. ผู้ใดจะถูกลงโทษมิได้ เว้นแต่ได้รับการพิจารณาตามกฎหมายของบ้านเมือง และโดยคำพิพากษาของผู้ที่อยู่ในฐานะเท่าเทียม (His peers) กันกับเขา

2. จะปฏิเสธความยุติธรรมต่อผู้หนึ่งผู้ใดมิได้

ในกฎหมายของสหรัฐอเมริกาหรือรัฐบาลกลางก็มีบทบัญญัติว่า “Writ of Habeas Corpus จะไม่ออกให้เว้นแต่จะเป็นกรณีที่มีการควบคุมตัวโดยขัดต่อรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมาย หรือสนธิสัญญาต่าง ๆ ของสหรัฐอเมริกา...”

Writ of Habeas Corpus ของระบบยุติธรรมของสหรัฐอเมริกา เป็นมาตรการสำคัญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหา ในกรณีเป็นผู้บริสุทธิ์ถูกจับกุมควบคุมตัวหรือคุมขังไว้โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพื่อทำการร้องขอต่อศาลให้ทำการไต่สวนข้อเท็จจริงและออกหมายปล่อยต่อไป การออกหมายปล่อย กรณีการควบคุมตัวไว้โดยมิชอบนี้ ได้รับการยอมรับโดยทั่วไปทั้งกรณีของรัฐบาลกลางและมลรัฐ เป็นมาตรการเยียวยาที่สำคัญประการหนึ่ง และมีการใช้กันอย่างแพร่หลาย กว้างขวางเนื่องจากสามารถใช้ได้ทุกขั้นตอนของกระบวนการทางอาญา เริ่มต้นตั้งแต่ขั้นก่อนการพิจารณาไปจนถึงถูกพิพากษาคัดสินลงโทษจำคุก หากเห็นว่าการควบคุมตัวไว้โดยไม่ชอบ ก็สามารถร้องขอให้ศาลออกหมาย writ of habeas corpus ได้ตลอดเวลา ซึ่งศาลจะเรียกตัวผู้เกี่ยวข้องมาทำการไต่สวนเรื่องราวข้อเท็จจริง หากปรากฏว่าการควบคุมตัวไว้โดยไม่ชอบจริงก็จะออกหมายปล่อยตัวบุคคลนั้นไป

ในขั้นแรกนั้น หมายปล่อยนี้ไม่ได้รับการยอมรับในศาลของมลรัฐ (State court) แต่ต่อมาศาลสูงได้วินิจฉัยให้กว้างครอบคลุมไปถึง⁹⁰ เพราะเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญเป็นเครื่องประกันสิทธิเสรีภาพของบุคคล อย่างไรก็ตาม ศาลในประเทศสหรัฐได้เคยวินิจฉัยไว้ในปี 1963 โดยตั้งข้อจำกัดของหมายปล่อยนี้ว่า ผู้ถูกคุมขังจะเสียสิทธิที่จะใช้ writ of habeas corpus ถ้าปรากฏว่าเขา

⁹⁰ Livingston Hall and Yale Kamis, *Modern Criminal Procedure*, (2ed., West Publishing Co., 1966) 360.

ได้ตั้งใจที่จะหลีกเลี่ยงการดำเนินการตามมาตรการเยียวยา หรือการบังคับใช้กฎหมายของมลรัฐที่มีอยู่แล้ว

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า มาตรการต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นมาตรการที่สำคัญที่ทำให้สามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ถูกจับได้เป็นอย่างดี และมีการนำมาใช้กันอย่างกว้างขวางในสหรัฐอเมริกา โดยใช้องค์กรตุลาการเข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินมาตรการดังกล่าว

ปัญหาจากการใช้อำนาจจับกุม

เนื่องจากการจับเป็นวิธีการอย่างหนึ่ง ที่ทำให้สิทธิเสรีภาพในร่างกายมนุษย์ สิ้นสุดลงโดยสิ้นเชิง ซึ่งผลกระทบของการจับอาจสรุปได้ดังนี้คือ⁹¹

1. ผลกระทบต่อชื่อเสียง เกียรติคุณ ตลอดจนการประกอบอาชีพของผู้ถูกจับ

2. ผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพทางร่างกาย

(1) ผู้ถูกจับจะถูกค้นตัว⁹² ซึ่งอาจจะไม่เป็นการค้นตัวในที่สาธารณะสถาน และไม่มีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้นั้นมีของไว้ในครอบครองเพื่อจะใช้ในการกระทำความผิดหรือซึ่งได้มาโดยการกระทำความผิดหรือซึ่งมีไว้เป็นความผิด⁹³

(2) ผู้ถูกจับจะถูกควบคุมตัว⁹⁴

3. ผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือผู้ถูกจับเมื่อตกเป็นผู้ต้องหา ต้องถูกควบคุมระหว่างการสอบสวนของพนักงานสอบสวน อาจเป็นระยะเวลานาน เช่น 48 วัน หรือ 84 วัน เป็นต้น ซึ่งความเสียหายที่ตามมาคือจำนวนผู้ต้องหา เป็นจำนวนมาก รัฐไม่สามารถที่จะบริหารงานในเรือนจำให้มีประสิทธิภาพได้ เช่น การฝึกหัดอาชีพของผู้ต้องหาหรือนักโทษ เป็นต้น ผลกระทบที่สำคัญคือการถ่ายทอดนิสัยอาชญากรต่าง ๆ จากอาชญากรอาชีพให้แก่ผู้ถูกคุมขังระหว่างสอบสวน

การจับเป็นขั้นตอนเบื้องต้นของกระบวนการพิจารณาความอาญาเพื่อจะนำผู้ถูกจับไปพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมต่อไป จริงอยู่การจับเป็นวิธีการที่กระทำโดยรวบรวมพยานหลักฐานในเบื้องต้น ภายในระยะเวลาอันสั้นหรือถ้าเป็นความผิดซึ่ง

⁹¹ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ , ‘ระเบียบการดำเนินคดีอาญากับเสรีภาพของประชาชน’ (2524) ฉบับพิเศษ วารสารทนายความ, 28-29พ.

⁹² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85.

⁹³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 93.

⁹⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 86,87.

หน้าก็สามารถจับกุมได้ทันที แต่เพื่อที่จะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ผู้บริสุทธิ์ จึงต้องมีมาตรการที่จะให้ความคุ้มครองแก่บุคคลผู้บริสุทธิ์เท่าที่จะเป็นไปได้

เจ้าหน้าที่ของรัฐในประเทศไทยจึงสามารถจับกุมผู้ต้องหาได้โดยง่าย และในชั้นสอบสวนจับกุมนั้น หลายครั้งเจ้าพนักงานผู้จับได้ใช้วิธีการปฏิบัติด้วยวิธีที่มีขอบ

จริง

3. บีบบังคับให้รับสารภาพโดยวิธีการต่าง ๆ⁹⁵
4. จับแล้วไม่รับนำตัวไปที่ทำการ แต่นำไปหน่วงเหนี่ยวกักขังเพื่อค้นหาความจริง

3. ใช้กำลังรุนแรงเข้าจับกุมเกินกว่าพฤติการณ์ วิธีการลักษณะนี้ปรากฏเป็นข่าวอยู่เนือง ๆ แต่สำนักงานตำรวจแห่งชาติก็ยังไม่มีการเดิรขาดที่จะแก้ไขซึ่งการเข้าการจับกุมที่ใช้กำลังรุนแรงนั้น ถึงการใช้อาวุธจนเป็นการจับตายหรือวิสามัญฆาตกรรม ซึ่งมีหลายครั้งประชาชนทั่วไปรู้สึกเคลือบแคลงสงสัยว่า ผู้ถูกกล่าวหาได้ต่อสู้กับเจ้าหน้าที่ตามที่กล่าวอ้างจริงไม่

4. ใช้วิธีการจับกุมตัวผู้ถูกกล่าวหา ก่อน แล้วจึงได้แสวงหาพยานหลักฐานภายหลัง และพนักงานสอบสวนก็ใช้หรือบีบบังคับตัวผู้ถูกกล่าวหาตัวเอง ให้บอกแหล่งที่ซ่อนของพยานหลักฐานต่าง ๆ ดังตัวอย่างของคดีเซอร์แอน ที่มีการจับกุมตัวผู้ต้องหาสงสัยมาก่อนซึ่งเป็นการจับกุมผู้บริสุทธิ์มาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม จนพวกเขาเหล่านี้ต้องประสบเคราะห์กรรมต่าง ๆ นานา

นอกจากนี้แล้ว มีความคลาดเคลื่อนในบ้านเราว่า (1) ถ้าทำผิดแล้วต้องถูกจับ (2) เมื่อจับแล้วต้องควบคุม แท้จริงแล้วคนทำผิดอาจไม่จำเป็นต้องถูกจับก็ได้ ถ้าเขามีที่อยู่เป็นหลักแหล่งแน่นอน ไม่ขัดขึ้น ไม่หลบหนี ไม่ไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน⁹⁶ การจับกุมที่ไม่ชอบด้วยกระบวนการหรือขัดแย้งกับหลักนิติธรรมที่กล่าวมา ในประเทศสหรัฐอเมริกาถือว่าเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ จึงไม่อาจนำมาอ้างเป็นพยานในคดีได้ การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่บกพร่องเช่นนั้น ก็กลายเป็นสิ่งที่เปล่าประโยชน์ แต่หลักกฎหมายพยานของไทย มีผลในทางตรงกันข้าม กล่าวคือการจับกุมที่มีขอบนั้น ไม่ได้ทำให้น้ำหนักพยานด้อยคุณค่าหรือเสียหายหากพยานหลักฐานนั้นมีอยู่จริง เจ้าพนักงานจะใช้วิธีการแสวงหาอย่างไรก็ได้ หากผู้ถูกจับได้รับความเสียหายอย่างไร ก็ใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีหรือไปว่ากล่าวเองต่างหาก เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 1547/2540 การตรวจค้น การจับกุม และการสอบสวนเป็นการดำเนินการคนละขั้นตอนกัน หากการตรวจค้นจับกุมมิชอบด้วยกฎหมายก็เป็นเรื่องที่จะว่ากล่าวกันอีกส่วนหนึ่งต่างหาก เมื่อคดีนี้มีการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวน

⁹⁵ บันทึก สำนักงานอธิบดีกรมตำรวจที่ มท 0601/2264 ลงวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2527 เรื่อง กำชับให้ยุติการซ้อมหรือทรมานผู้ต้องหา.

⁹⁶ จิรนิติ หะวานนท์, สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ, 41.

ผู้รับผิดชอบตามกฎหมายแล้ว แม้การตรวจค้นและจับกุมมีปัญหาว่าอาจไม่ชอบด้วยกฎหมาย ก็หา กระทบกระเทือนถึงการฟ้องคดีอาญาไม่

3. การควบคุมหรือขังต้องกระทำเท่าที่จำเป็น

ทุกประเทศมีบทบัญญัติที่สอดคล้องกันในเรื่องนี้โดยให้มีการควบคุมได้เท่าที่ จำเป็นเท่านั้น และในชั้นสอบสวนหรือเจ้าพนักงานสอบสวน จะกำหนดให้ผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหา ถูกควบคุมตัวไว้ในชั้นนี้โดยใช้ระยะเวลาให้สั้นที่สุด

ข้อแตกต่างของแต่ละประเทศ อยู่ที่ระยะเวลาที่ตำรวจจะควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหา ไว้ยาวนานเท่าใด และต้องนำไปส่งศาลภายในเวลาเท่าใด ศาลจะเป็นองค์กรที่คอยตรวจสอบเหตุจำเป็น ในการควบคุมนั้นว่ามีเหตุจำเป็นเพียงใด ในประเทศสหรัฐอเมริกากำหนดให้นำตัวผู้ต้องหา มาส่งศาล โดยเร็ว แต่มลรัฐส่วนใหญ่จะให้ตำรวจควบคุมได้ไม่เกิน 24 - 48 ชั่วโมง ประเทศแคนาดาให้นำตัวผู้ ถูกจับกุมไปส่งศาลภายใน 24 ชั่วโมง⁹⁷ เป็นต้น นับแต่ที่นำตัวผู้ต้องหาไปที่สถานีตำรวจ โดยไม่นับ ระยะเวลาเดินทางโดยปกติจากสถานีตำรวจไปศาล

4. การปล่อยชั่วคราว

เนื่องจากมีหลักว่า ตราบใดที่ยังไม่มีคำพิพากษาว่าเขาเป็นผู้กระทำผิด ก็ต้องถือ ว่าเขาเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่ ดังนั้นจะปฏิบัติต่อเขาเหมือนอย่างผู้กระทำความผิดมิได้ หลายประเทศทั่วโลก ก็ยอมรับหลักในเรื่องนี้ และเห็นว่าการคุมขังบุคคลไว้ระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาก็ไม่ แตกต่างไปจากการที่เขาถูกลงโทษ ดังนั้นส่วนมากก็เปิดโอกาสให้มีการปล่อยตัวชั่วคราวได้อย่าง กว้างขวาง

การปล่อยชั่วคราวของประเทศสหรัฐอเมริกา

มีพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการประกันตัว ในปี ค.ศ. 1645 ซึ่งถือเป็น “The first bail Statue” และต่อมาก็มีการบัญญัติในมลรัฐ Maine ในปี ค.ศ. 1679 และมลรัฐอื่น ๆ วัตถุประสงค์เดิมของการประกันก็เพื่อที่จะขจัด ความไม่เป็นธรรมในการคุมขังก่อนการพิจารณาให้ลด น้อยบรรเทาเบาบางลงและหลีกเลี่ยงค่าใช้จ่ายในการคุมขัง

ก่อนจะมีการรับรอง Bill of Rights สภาองเกรส ได้กำหนดหลักการประกันไว้ ใน Judiciary Act ปี 1789 โดยกำหนดว่า “ให้มีการประกันตัวผู้ต้องหาในคดีอาญาทุกคดี เว้นแต่คดี นั้นจะมีโทษถึงขั้นประหารชีวิต ” ในส่วนของความผิดที่มีโทษประหารชีวิตนั้น ได้กำหนดให้ มีการใช้ดุลพินิจพิจารณาการให้ประกันโดยขึ้นอยู่กับลักษณะและพฤติการณ์แวดล้อม รวมทั้งพยานหลักฐาน ของความผิดและการใช้กฎหมาย

⁹⁷ สถาบันกฎหมายอาญา, สารานุกรมกระบวนการยุติธรรมนานาชาติ (เซเว่น ฟรินดิงกรุ๊ป, 2539) 660.

ตาม Federal Rules of Criminal Procedure ได้วางบทบัญญัติเกี่ยวกับการอนุญาตให้ประกันไว้ในข้อ 46 กำหนดไว้ว่า “ถ้าจะอนุญาตให้จำเลยมีประกันตัว ให้ศาลกำหนดจำนวนเงินประกันเพียงเพื่อเป็นหลักประกันว่า จำเลยสามารถมาปรากฏตัวต่อศาลในการพิจารณาคดีได้ โดยให้พิจารณาจากลักษณะและพฤติการณ์แวดล้อมของความผิดที่ถูกกล่าวหา หรือฟ้องร้องนำหนักของพยานหลักฐานที่จะลงโทษจำเลย ฐานะทางการเงิน และอุปนิสัยของจำเลย”

และในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญบทแก้ไขเพิ่มเติมที่ 8 (The Eighth Amendment) ได้วางบทบัญญัติไว้ว่า “ในคดีอาญาจะเรียกหลักประกันเกินสมควรไม่ได้...”⁹⁸ บทบัญญัตินี้ได้แสดงให้เห็นว่า สหรัฐอเมริกายึดมั่นอยู่บทแนวความคิดการสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of innocence) ศาลชั้นต้นจึงจะปฏิเสธจำเลยในการให้ประกันไม่ได้ เพราะความเชื่อที่ว่า ไม่มีใครจะถูกจำกัดเสรีภาพได้ นอกจากจะพิสูจน์แล้วว่ากระทำความผิดจริงอันเป็นหลักสันนิษฐานเบื้องต้นว่าผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดจริง

เหตุผลที่ยอมให้ผู้ต้องหาประกัน นอกเหนือจากหลักการสันนิษฐานว่า ผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์ ก็คือ⁹⁹

1. การกักขังระหว่างพิจารณานั้น ในทางหลักการไม่ถือว่าเป็นการลงโทษ เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรกักขังตัวจำเลยไว้เป็นการลงโทษ ถ้าแน่ใจว่าเขาจะมาปรากฏตัวในศาลได้
2. ถ้าจำเลยมีประกัน ประชาชนก็ไม่จำเป็นต้องเสียค่าเลี้ยงดูในระหว่างรอการพิจารณา
3. ประชาชนไม่ต้องเสี่ยงกับความเสียหายที่จำเลยจะต้องไร้อาชีพ อันจะเป็นผลให้ต้องเลี้ยงดูครอบครัวของจำเลยต่อไป

⁹⁸ หลายๆ มลรัฐ ในประเทศสหรัฐอเมริกา วางบทบัญญัติไว้อย่างชัดเจนถึงสิทธิของจำเลย ที่จะได้รับการอนุญาตให้ประกันก่อนการพิจารณาหรือตัดสินลงโทษในทุกคดี ยกเว้นกรณีมีโทษประหารชีวิต มลรัฐบางมลรัฐบัญญัติสิทธิ เหล่านี้ไว้ในกฎหมายลายลักษณ์อักษรหรือพระราชบัญญัติ (statute) ตาม The Federal Judiciary Act 1789 โดยกำหนดให้กรณีความผิดมีโทษประหารชีวิตอยู่ในการใช้ดุลพินิจของศาลในการที่จะอนุญาตให้ประกันหรือไม่ ในขณะที่มลรัฐ New York เป็นมลรัฐหนึ่ง ที่มีพระราชบัญญัติกำหนดสิทธิการให้ประกันก่อนการพิจารณาในคดีความผิดประเภท misdemeanor และยอมให้มีการใช้ดุลพินิจปฏิเสธหรือไม่อนุญาตให้ประกันในคดีความผิดประเภท felony หรืออุกฉกรรจ์ได้.

⁹⁹ อมร อินทรกำแหง, ‘การดำเนินคดีอาญาในสหรัฐอเมริกา’ (2500) ฉบับ 4 วารสารอัยการนิเทศ 9, 232.

4. คนบริสุทธิ์ (โดยเฉพาะผู้เยาว์) ก็จะต้องไปปะปนคลุกคลีกับคนที่มีนิสัยผู้ร้าย

มาตรการการให้ประกันหรือปล่อยชั่วคราวของสหรัฐอเมริกาเป็น มาตรการหนึ่งในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหา ทำให้มีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ แม้รัฐธรรมนูญจะไม่บัญญัติถึงขนาดที่ว่า การประกันตัวเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญ แต่องค์กรตุลาการก็มีบทบาทสำคัญยิ่งในการใช้มาตรการดังกล่าว มาเป็นเครื่องมือในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้ต้องหามีโอกาสได้รับการประกันตัวมากขึ้น

5. สิทธิที่จะมีทนายความช่วยเหลือ

ในกรณีทนายความมาให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหาแยกเป็น 3 กรณี (1) สิทธิพบและปรึกษาทนายความหรือที่ปรึกษาเป็นการเฉพาะตัว (2) สิทธิมีทนายช่วยเหลือในระหว่างสอบสวนหรือพิจารณา และ (3) การได้รับความช่วยเหลือจากทนายความโดยค่าใช้จ่ายจากรัฐ ถ้าผู้นั้นไม่มีทนายความ

จากข้อ (1) ถึง (3) นี้กฎหมายต่างประเทศได้ให้สิทธิกับผู้ต้องหา ทั้ง 3 กรณีของประเทศสหรัฐอเมริกา ปรากฏอยู่ในบทแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งที่ 6 (The Sixth Amendment) ตัวอย่างคดี Brewer V. Williams (1977) วินิจฉัยว่าพนักงานสอบสวนปฏิเสธไม่ให้ผู้ต้องหาพบทนายความ ต่อมาผู้ต้องหาให้การรับสารภาพ คำรับสารภาพนั้นนำไปสู่การค้นพบศพผู้ตาย ทั้งคำรับสารภาพและศพผู้ตายล้วนเป็นพยานหลักฐานที่รับฟังไม่ได้ในคดี

เดิมกฎหมายไทย สิทธิที่จะมีทนายช่วยเหลือระหว่างดำเนินคดีมีบัญญัติไว้เฉพาะจำเลยเท่านั้น แต่ปัจจุบันนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้มีทั้งผู้ต้องหา และจำเลยในชั้นไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณา ตามมาตรา 134/1 ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำถามให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้ และมาตรา 165/1 ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ในการไต่สวนฟ้องตามมาตรา 165 ถ้าจำเลยมาศาลเมื่อใดและจำเลยไม่มีทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ในการไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 165/1 ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ และมาตรา 173 ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ในกฎหมายเยอรมัน โดยปกติแล้วการสอบสวนของพนักงานอัยการเป็นเรื่องลับ หมายไม่มีสิทธิเข้าฟังการสอบปากคำของพยาน แต่ในการสอบสวนผู้ต้องหาทนายความมีสิทธิเข้าฟัง ได้ภายใต้ข้อจำกัดบางประการ¹⁰⁰

6. สิทธิที่จะรับการแจ้งสิทธิ แจ้งข้อกล่าวหา เพื่อนำเสนอพยานหลักฐานและ เตรียมตัวในการต่อสู้คดี

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย มาตรา 7/1 บัญญัติว่า ผู้ถูกจับหรือ ผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือซึ่งมีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือ ผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรกและให้ผู้ถูกจับหรือ ผู้ต้องหาสิทธิดังต่อไปนี้ด้วย

- (1) พบและให้ปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว
- (2) ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้น

สอบสวน

- (3) ได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร
- (4) ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

อย่างไรก็ตาม การที่จะให้ผู้ถูกกล่าวหามีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ผู้ถูก กล่าวหาควรจะต้องทราบก่อนว่า ผู้นั้นถูกกล่าวหาว่าอย่างไรด้วย เพื่อให้เขาได้นำพยานหลักฐานเข้า สืบและซักค้านพยาน หลักฐานของฝ่ายโจทก์ ทั้งยังต้องมีเวลาและความสะดวกเพียงพอในการ เตรียมการต่อสู้คดี กฎหมายไทยและต่างประเทศมีบทบัญญัติที่ตรงกันว่า ผู้ต้องหาสิทธิได้รับแจ้งว่า เขาถูกกล่าวหาว่าอย่างไร ซึ่งเป็นการแจ้งข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวน ได้สวนมูลฟ้องและพิจารณา

ประเทศสหรัฐอเมริกา กำหนดให้ตำรวจต้องเตือนผู้ต้องหาก่อนทำการสอบสวน ซึ่งเรียกหลักนี้ว่า “Miranda Rule” ต้องเตือนให้ผู้ต้องหาทราบถึงสิทธิตนมี 4 ข้อด้วยกัน เช่น เตือน ผู้ต้องหว่า ผู้ต้องหาจะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ อันเป็นการเตือนให้ผู้ต้องหาได้ตระหนักในสิทธิของ ตนที่จะไม่ให้การที่เป็นปฏิกิริยาต่อตนเอง ซึ่งการเตือนในข้อนี้ ของไทยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 83 วรรค สอง และมาตรา 134/4

7. สิทธิได้รับการสอบสวนโดยเร็วและเป็นธรรม

การดำเนินคดีโดยเร็วนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นมาตรฐานเดียวกัน กล่าวคือ การ ดำเนินคดีโดยรวดเร็วนั้นถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญข้อหนึ่งตามหลักของ Due Process of Law กฎหมาย ของต่างประเทศส่วนใหญ่ก็มีแนวทางที่คล้ายกับของไทย ที่เห็นว่าการดำเนินคดีโดยรวดเร็ว เป็นเรื่อง

¹⁰⁰ The German Code of Criminal Procedure มาตรา 163 A ,168 C.

ที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งมีบัญญัติไว้ในมาตรา 134 แล้ว

8. สิทธิที่จะไม่ให้การในชั้นสอบสวนและพิจารณา

เป็นสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการวางเฉย อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ได้รับหลักประกันว่าเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่จนกว่าศาลจะพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำผิด และผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การโดยสมัครใจ ซึ่งสอดคล้องกับหลักประกันที่ว่า บุคคลจะไม่ถูกบังคับเพื่อให้ถ้อยคำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ศาลสูงได้วางหลักห้ามมิให้ศาลรับฟังพยานหลักฐานที่เจ้าหน้าที่ตำรวจแสวงหามาด้วยวิธีการที่มีขอบ (หลัก Exclusionary Rule) เช่น พยานหลักฐานที่ได้มาโดยการบังคับขู่เข็ญ หรือสัญญาให้เขาให้การโดยไม่สมัครใจ โดยถือเป็นพยานที่ได้มาโดยมิชอบฝ่าฝืนหลักบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ The Fifth Amendment ซึ่งศาลในประเทศสหรัฐอเมริกามีสถิติที่ไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานที่มีขอบนี้ สูงถึง 2 % ¹⁰¹

การไม่รับฟังพยานหลักฐานที่เกิดจากการข่มขู่ หรือให้สัญญาก็เพื่อปกป้องสิทธิของผู้กล่าวหาและคุ้มครองประโยชน์ของสังคม ได้กำหนดให้เจ้าพนักงานและศาลเป็นผู้แจ้งแก่ผู้ต้องหาว่าเขามีสิทธิไม่ให้การหรือไม่ให้การอย่างใด ๆ ได้ โดยในกฎหมายไทยมีบัญญัติไว้ในมาตรา 135 และพนักงานสอบสวนต้องแจ้งในมาตรา 134/4

2.5.3 บทบาทของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ได้วางโครงสร้างระบบการดำเนินคดีอาญาขึ้นเจ้าพนักงาน โดยแยกการสอบสวนและการฟ้องคดีออกจากกัน พนักงานสอบสวนทำหน้าที่ในการสอบสวน ส่วนพนักงานอัยการทำหน้าที่ฟ้องคดี พนักงานอัยการมิได้มีบทบาทอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญา โครงสร้างในลักษณะเช่นนี้นับว่าเป็นการผิดระบบไปจากหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งประเทศไทยยึดถือหลักการดังกล่าวนี้ ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ กระบวนการสอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกัน พนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินคดีแทนรัฐ บทบาทของพนักงานอัยการจึงมีความสมบูรณ์

อย่างไรก็ตาม สำหรับการสอบสวนคดีอาญาพิเศษซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกรมสอบสวนคดีพิเศษ นั้น พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 บัญญัติให้การสอบสวนคดีอาญาพิเศษบางประเภท จะต้องมีการอัยการหรืออัยการทหารเข้าปฏิบัติหน้าที่สอบสวนกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ การสอบสวนในลักษณะเช่นนี้ เห็นได้ว่ามีทิศทางเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ การสอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกัน

¹⁰¹ David Kairry , *The Politics of Law* (Pantheon Books , 1990) 318.

จรรยาบรรณของพนักงานสอบสวน

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ตระหนักถึงความสำคัญของการสอบสวนคดีอาญา อันเป็นภารกิจหลักในการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนโดยมีพนักงานสอบสวน เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่นี้ ซึ่งการดำเนินการจะต้องมีความโปร่งใส สุจริต รวดเร็ว เสมอภาค และเที่ยงธรรมอย่างแท้จริง โดยยึดหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ควบคู่ไปกับการรักษาความสงบสุขของสังคมและพัฒนา พนักงานสอบสวนให้มีคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณที่เหมาะสมต่อการดำรงไว้ซึ่งบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบขององค์กรต้นธารของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ที่พนักงานสอบสวนจะปฏิบัติหน้าที่ให้สัมฤทธิ์ผล จึงจำเป็นต้องกำหนดให้มีจรรยาบรรณของพนักงานสอบสวนเป็นกรอบและแนวทางในการประพฤติปฏิบัติควบคู่ไปกับ “อุดมคติของตำรวจ” ที่ได้กำหนดและอบรมไว้แล้ว

จรรยาบรรณของพนักงานสอบสวนมีดังนี้¹⁰²

1. พนักงานสอบสวนต้องเคารพในสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ
2. พนักงานสอบสวนต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต และยึดมั่น ในศีลธรรม
3. พนักงานสอบสวนต้องอำนวยความยุติธรรม ด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง โปร่งใส และเป็นธรรมโดยปราศจากอคติ
4. พนักงานสอบสวนต้องกล้ายืนหยัดกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง
5. พนักงานสอบสวนพึงปฏิบัติหน้าที่ด้วยความวิริยะอุตสาหะ เสียสละ และอดทนเพื่อประโยชน์แห่งการอำนวยความยุติธรรม
6. พนักงานสอบสวนพึงมีมนุษยสัมพันธ์ ด้วยความสุภาพอ่อนโยนมีไมตรีจิต และเต็มใจให้บริการประชาชน
7. พนักงานสอบสวนพึงหมั่นศึกษาหาความรู้ และพัฒนาตนเองตลอดเวลา
8. พนักงานสอบสวนพึงสำนึก และยึดมั่นในวิชาชีพการสอบสวน มีความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีและวิชาชีพของตนเอง

พนักงานสอบสวนจะต้องยึดถือประพฤติปฏิบัติตามหลักจรรยาบรรณของพนักงานสอบสวนอย่างแท้จริง เพื่อให้บังเกิดผลดีแก่ทั้งการปฏิบัติหน้าที่ของตน และสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นแก่สังคม หากมีการละเลยหรือทำให้เห็นว่าพนักงานสอบสวนผู้ใดฝ่าฝืน ก็ให้ผู้บังคับบัญชาได้

¹⁰² ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยจรรยาบรรณของพนักงานสอบสวน พ.ศ. 2544 ลงวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2544.

พิจารณาไปตามกฎหมายและระเบียบแบบแผนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และหากเข้าข่ายผิดวินัย ก็ให้ดำเนินการในเรื่องวินัยด้วย

พนักงานอัยการ

ตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วย การดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 กำหนดหลักการดำเนินคดีไว้ ดังนี้¹⁰³

“พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรม การรักษาผลประโยชน์ของรัฐ และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยจักต้องกระทำด้วยความรวดเร็ว เท้าเทียมกันและเป็นธรรม กับทั้งต้องกระทำให้เป็นที่ยอมรับศรัทธาแก่ประชาชน

พนักงานอัยการเป็นทนายแผ่นดิน และเป็นตัวแทนของแผ่นดินในการตรวจสอบ และค้นหาความจริงในคดีอาญา การควบคุมการดำเนินคดีอาญาของรัฐ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนและเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาและจำเลย ให้พนักงานอัยการคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นด้วย ส่วนบุคคล ซึ่งเป็นผู้เสียหายและพยาน พนักงานอัยการพึงให้ความคุ้มครองและปฏิบัติหน้าที่ให้เหมาะสมตามที่กฎหมายบัญญัติไว้”

นอกจากนี้เพื่อให้การอำนวยความยุติธรรมทางอาญาของพนักงานอัยการที่ทำหน้าที่สอบสวนเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม ควรมีการปลูกฝังจิตสำนึกให้ยึดหลักนิติธรรม อุทิศตน จรรยาบรรณในการปฏิบัติงาน ตามจริยธรรมและมาตรฐานการปฏิบัติงานของพนักงานอัยการในทางสากล โดยยึดหลัก ดังต่อไปนี้

1. ต้องรักษาเกียรติและศักดิ์ศรีของการเป็นพนักงานอัยการ
2. ต้องมีความเที่ยงธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและความเป็นกลางปราศจากอคติ ไม่ยอมให้อิทธิพลหรืออคติใด ๆ อยู่เหนือการวินิจฉัยหรือการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการ
3. ต้องมีความเชี่ยวชาญในวิชาชีพกฎหมายและการปฏิบัติงาน สมกับการเป็นพนักงานอัยการโดยเป็นไปอย่างรอบคอบ รวดเร็ว
4. ต้องมีจิตสำนึกมุ่งมั่นในการรักษาผลประโยชน์ของสาธารณะและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน
5. ต้องดำเนินบทบาทที่แข็งขันในการตรวจสอบให้ได้ความจริงตามหลักนิติธรรมเพื่อนำไปสู่ความยุติธรรม

¹⁰³ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547, ข้อ 5 (ภารกิจและบทบาทของพนักงานอัยการ).

6. ต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเหมาะสมและให้ความร่วมมือที่ดีในการอำนวยความสะดวก
ยุติธรรม

ในกรณีที่พนักงานอัยการเห็นว่าการฟ้องคดีจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความ
มั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ ให้พนักงานอัยการพิจารณาโดยแสดง
เหตุผลอันสมควรประกอบ โดยให้คำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง¹⁰⁴ ดังต่อไปนี้ด้วย

1. สาเหตุหรือมูลเหตุจูงใจในการกระทำความผิด ลักษณะความร้ายแรงของการ
กระทำความผิดผลร้ายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิด
2. เหตุผลตามความเห็นของกระทรวงการต่างประเทศถึงผลกระทบต่อนโยบาย
ส่งเสริมความสัมพันธ์ไมตรีกับนานาประเทศ
3. เหตุผลตามความเห็นของสภาความมั่นคงแห่งชาติถึงผลกระทบต่อความปลอดภัย
หรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ
4. เหตุผลตามความเห็นของรัฐบาลโดยมติคณะรัฐมนตรีถึงผลกระทบต่อความ
ปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ
5. เหตุผลตามความเห็นของนายกรัฐมนตรีหรือหน่วยงานอื่นถึงผลกระทบต่อความ
มั่นคงปลอดภัยของพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

การสอบสวนของพนักงานอัยการ

การสอบสวนของพนักงานอัยการเป็นการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการที่
เกี่ยวข้องกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมทางอาญา ซึ่งตามพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงาน
อัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 8 กำหนดให้การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการต้องเป็นไปตาม
บทบัญญัติของกฎหมายและหลักนิติธรรม

กฎหมายที่กำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนในปัจจุบันนี้
คือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20 และพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ
พ.ศ. 2547 มาตรา 32 กล่าวคือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20 ให้อัยการสูงสุด
หรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ ถ้าความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยได้
กระทำลงนอกราชอาณาจักร โดยอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนจะมอบหมายหน้าที่นั้นให้พนักงาน
อัยการ หรือพนักงานสอบสวนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวนแทนก็ได้

¹⁰⁴ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการสั่งคดีอาญาที่จะไม่เป็นประโยชน์แก่
สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อัน
สำคัญของประเทศ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561.

ในกรณีที่อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนมอบหมายให้พนักงานสอบสวนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวน อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนจะมอบหมายให้พนักงานอัยการคนใด ทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนก็ได้

ให้พนักงานอัยการที่ได้รับมอบหมายให้เป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบหรือให้ทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน มีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวน บรรดาอำนาจและหน้าที่ประการอื่นที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ

ในกรณีที่พนักงานอัยการทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามคำสั่งและคำแนะนำของพนักงานอัยการในเรื่องที่เกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐาน

ในกรณีจำเป็นพนักงานสอบสวนดังต่อไปนี้ มีอำนาจสอบสวนในระหว่างรอคำสั่งจากอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน

- 1) พนักงานสอบสวนซึ่งผู้ต้องหาถูกจับในเขตอำนาจ
- 2) พนักงานสอบสวนซึ่งรัฐบาลประเทศอื่นหรือบุคคลที่ได้รับความเสียหายได้ร้อง

ให้ทำโทษผู้ต้องหา

เมื่อพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการสอบสวนแล้วแต่กรณี เห็นว่าการสอบสวนเสร็จแล้ว ให้ทำความเห็นตามมาตรา 140 มาตรา 141 หรือมาตรา 142 ส่งพร้อมสำนวนไปยังอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน

สำหรับการสอบสวนคดีพิเศษนั้น พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 32¹⁰⁵ กำหนดให้พนักงานอัยการ หรืออัยการทหารเข้าร่วมสอบสวนกับพนักงาน

¹⁰⁵ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 32 บัญญัติว่า “ในกรณีที่ กคพ. เห็นว่าเพื่อประสิทธิภาพในการปราบปรามการกระทำความผิดคดีพิเศษ กคพ. จะให้ความเห็นชอบให้คดีพิเศษคดีหนึ่งคดีใดหรือคดีประเภทใดต้องมีพนักงานอัยการหรืออัยการทหาร แล้วแต่กรณีมาสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษหรือมาปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษเพื่อให้คำแนะนำและตรวจสอบพยานหลักฐานตั้งแต่ขั้นเริ่มการสอบสวน แล้วแต่กรณีก็ได้เว้นแต่การสอบสวนคดีพิเศษที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) (ค) หรือ (ง) ต้องมีพนักงานอัยการหรืออัยการทหารมาสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษทุกคดีแล้วแต่กรณี ทั้งนี้การสอบสวนร่วมกันหรือการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันดังกล่าวให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ กคพ. กำหนด”

สอบสวนคดีพิเศษ ในคดีพิเศษที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง¹⁰⁶ (1) (ค) หรือ (ง) ทุกคดีแล้วแต่กรณีส่วนคดีพิเศษที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (ก) (ข) (จ) หรือตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (2) พนักงานอัยการหรืออัยการทหารจะขอเข้าร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษแล้วแต่กรณีได้ต้องได้รับความเห็นชอบคณะกรรมการคดีพิเศษ (กคพ.) ก่อน โดยการสอบสวนร่วมดังกล่าวให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ กคพ. กำหนด

เหตุผลที่กฎหมายกำหนดให้พนักงานอัยการเข้าร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวนก็เพื่อให้การสอบสวนเป็นไปด้วยความรอบคอบ รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเป็นธรรมกับทุกฝ่าย เนื่องจากพนักงานอัยการเป็นผู้วินิจฉัยสั่งคดีและสืบพยานในชั้นศาล ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการดังกล่าวถูกต้อง พนักงานอัยการจึงจำเป็นต้องได้รับรู้ข้อเท็จจริงในคดีตั้งแต่เริ่มแรกโดยไม่ต้องรอนจนกระทั่งพนักงานสอบสวนส่งสำนวนมาให้พิจารณาสั่งคดีทำให้พนักงานอัยการสามารถใช้ดุลพินิจในการพิจารณาสั่งคดีได้โดยรอบคอบ รวดเร็ว และถูกต้องตามความเป็นจริง

¹⁰⁶ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 21 วรรคหนึ่งคดีพิเศษที่จะต้องดำเนินการสืบสวนและสอบสวนตามพระราชบัญญัตินี้ได้แก่คดีความผิดทางอาญาดังต่อไปนี้

(1) คดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้และที่กำหนดในกฎกระทรวงโดยการเสนอแนะของ กคพ. โดยคดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายดังกล่าวจะต้องมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

(ก) คดีความผิดทางอาญาที่มีความซับซ้อน จำเป็นต้องใช้วิธีการสืบสวนสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานเป็นพิเศษ

(ข) คดีความผิดทางอาญาที่มีหรืออาจมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ความมั่นคงของประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือระบบเศรษฐกิจหรือการคลังของประเทศ

(ค) คดีความผิดทางอาญาที่มีลักษณะเป็นการกระทำความผิดข้ามชาติที่สำคัญหรือเป็นการกระทำขององค์กรอาชญากรรม

(ง) คดีความผิดทางอาญาที่มีผู้ทรงอิทธิพลที่สำคัญเป็นตัวการ ผู้ใช้หรือผู้สนับสนุน

(จ) คดีความผิดทางอาญาที่มีพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ซึ่งมิใช่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษหรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษเป็นผู้ต้องสงสัยเมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าน่าจะได้กระทำความผิดอาญาหรือเป็นผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหาทั้งนี้ตามรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดที่กคพ. กำหนด

(2) คดีความผิดทางอาญาอื่นนอกจาก (1) ตามที่กคพ. มีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่

ปัจจุบัน สำนักงานอัยการสูงสุด ได้จัดตั้งสำนักงานการสอบสวนขึ้น โดยมีอธิบดีอัยการเป็นผู้บังคับบัญชาและให้สำนักงานมีหน้าที่รับผิดชอบงานทั้งปวงตามที่กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ กำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการเกี่ยวกับการสอบสวน ดังนี้

1. อำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบข้อเท็จจริงตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 32 และมาตรา 68

2. การสอบสวนที่เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ

2.1 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2.2 ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กร

อาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556

3. งานร่วมสอบสวน

- งานร่วมสอบสวนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินคดี

3.1 การเข้าร่วมสอบสวนคดีพิเศษ

3.2 การร่วมไต่สวนกับ ป.ป.ช.

3.3 การเข้าร่วมสอบสวนกับ ก.ก.ต.

4. งานอำนวยความสะดวกความยุติธรรมชั้นสอบสวน

4.1 การร่วมคุ้มครองเด็กในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

- ร่วมอยู่การจดบันทึกคำร้องทุกข์ในคดีที่ผู้เสียหายเป็นเด็ก

- ร่วมอยู่ในการสอบสวนผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี

- ร่วมอยู่ด้วยในกรณีผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กชี้ตัวผู้ต้องหา

4.2 การเข้าร่วมการชันสูตรพลิกศพ

- การเข้าร่วมการชันสูตรพลิกศพคดีวิสามัญฆาตกรรม

- การเข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนทำสำนวนชันสูตรพลิกศพคดีวิสามัญ

ฆาตกรรม

- การเข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนทำสำนวนกรณีความตายเกิดขึ้นโดยการ

กระทำของเจ้าพนักงาน หรือกรณีที่ผู้ตายถูกกล่าวหาว่าต่อสู้ขัดขวางเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่

5. ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนของพนักงานอัยการ

1. สำนักงานการสอบสวน

สำนักงานการสอบสวนจัดตั้งขึ้นโดยประกาศคณะกรรมการอัยการ เรื่อง การแบ่งหน่วยงานและการกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานภายในของสำนักงานอัยการสูงสุด (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2556 โดยมีอำนาจหน้าที่หลักประการหนึ่ง คือ รับผิดชอบเกี่ยวกับการสอบสวนคดีความผิดที่มีโทษตามกฎหมายไทย ซึ่งได้กระทำนอกราชอาณาจักร ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20 หรือที่เรียกกันว่า “คดีความผิดนอกราชอาณาจักร” ที่กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน ซึ่งเดิมสำนักงานต่างประเทศเป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบหลักที่จะพิจารณาถ้อยแถลงของอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาสั่งการเรื่องการมอบหมาย การสืบสวน เมื่อมีการจัดตั้งสำนักงานการสอบสวนขึ้น จึงได้โอนภารกิจหลักดังกล่าวมาให้สำนักงานการสอบสวนเป็นผู้รับผิดชอบ

ขั้นตอนในการดำเนินงานในเรื่องนี้ก็คือ เมื่อพนักงานสอบสวนรับเรื่อง (คดี) ที่มีการกล่าวหาว่ามีผู้กระทำความผิดนอกราชอาณาจักรที่มีโทษตามกฎหมายไทยไว้ ก็จะส่งเรื่องมาให้อัยการสูงสุด เพื่อขอให้พิจารณาดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20 เนื่องจากอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ

สำนักงานการสอบสวนจะเป็นผู้พิจารณาในเบื้องต้นและเสนออัยการสูงสุดให้วินิจฉัยสั่งการและมอบหมายพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนคนหนึ่งคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวนแทน หรือมอบหมายให้พนักงานอัยการทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนที่อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนมอบหมายให้เป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบทำการสอบสวน

นอกจากสำนักงานการสอบสวนจะทำหน้าที่พิจารณากลับรองงานเสนออัยการสูงสุดพิจารณาดังกล่าวแล้ว สำนักงานการสอบสวนยังเป็นหน่วยงานหลักที่อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนมอบหมายให้เข้าร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในคดีความผิดนอกราชอาณาจักร หรือในบางกรณีอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนอาจมอบหมายให้พนักงานอัยการสำนักงานสอบสวน ฝ่ายเดียวให้เป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบเสียเอง

2. สำนักงานอัยการจังหวัด

มีบางกรณีที่พนักงานสอบสวนส่งเรื่องมา โดยพนักงานสอบสวนที่อยู่ในท้องที่ต่างจังหวัดเป็นผู้ทำการสอบสวนเบื้องต้นในคดีความผิดนอกราชอาณาจักร ซึ่งกรณีนี้ สำนักงานการสอบสวนจะเสนอให้อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนมอบหมายให้พนักงานอัยการในสำนักงานอัยการจังหวัดแห่งท้องที่นั้น ไปทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนในท้องที่ดังกล่าว และมอบหมายให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนนั้น เป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ ทั้งนี้ เพื่อความสะดวกรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพในการสอบสวน

3. สำนักงานคดีค้ามนุษย์

สำนักงานคดีค้ามนุษย์ จัดตั้งขึ้นโดยประกาศคณะกรรมการอัยการ เรื่อง การแบ่งหน่วยงานและการกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานภายในสำนักงานอัยการสูงสุด (ฉบับที่ 15) พ.ศ.

2558 โดยให้มีอำนาจหน้าที่หลักประการหนึ่งคือ รับผิดชอบการสอบสวนคดีความผิดเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ที่เกิดนอกราชอาณาจักร ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20 และพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 และมีอำนาจดำเนินคดีความผิดเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ รวมตลอดทั้งคดีความผิดข้อหาอื่นที่รวมอยู่สำนวนเดียวกัน

ทั้งนี้ คดีความผิดนอกราชอาณาจักรที่เป็นคดีความผิดเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ที่สำนักงานคดีค้ามนุษย์มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการสอบสวนนั้น จะต้องเป็นคดีที่เกิดเหตุตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2558 เป็นต้นไป ส่วนคดีที่เกิดขึ้นก่อนวันเวลาดังกล่าว ยังคงเป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานการสอบสวนที่จะดำเนินการสอบสวนต่อไป

หน้าที่และอำนาจของพนักงานอัยการ

โดยเหตุที่กฎหมายว่าด้วยพนักงานอัยการปัจจุบัน คือ พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 บัญญัติให้ “พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและตามกฎหมายโดยสุจริตและเที่ยงธรรม” (มาตรา 21 วรรคแรก) โดยดุลพินิจในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการจะได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 22 ที่ว่า “ดุลพินิจของพนักงานอัยการในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา 21 ซึ่งได้แสดงเหตุผลอันสมควรประกอบแล้ว ย่อมได้รับความคุ้มครอง” จึงเป็นเงื่อนไขที่จะทำให้พนักงานอัยการได้รับความคุ้มครองมี 2 ประการ กล่าวคือ ประการแรกต้องเป็นการปฏิบัติหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญและตามกฎหมายโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ประการที่สอง พนักงานอัยการได้แสดงเหตุผลอันสมควรประกอบให้ดุลพินิจแล้ว

อำนาจและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติให้องค์กรอัยการอยู่ในหมวด 13 โดยมาตรา 248 วรรคสองบัญญัติให้ “พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปโดยรวดเร็ว เที่ยงธรรม และปราศจากอคติทั้งปวง และไม่ให้อถือว่าเป็นคำสั่งทางปกครอง”

อำนาจและหน้าที่อื่นตามรัฐธรรมนูญ เช่นให้อัยการสูงสุดมีอำนาจหน้าที่ร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำกรณีบุคคลใช้สิทธิหรือเสรีภาพ เพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามมาตรา 49 ดังนี้

“มาตรา 49 บุคคลจะใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมิได้

ผู้ใดทราบว่าการกระทำตามวรรคหนึ่ง ย่อมมีสิทธิร้องต่ออัยการสูงสุดเพื่อร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าวได้

ในกรณีที่อัยการสูงสุดมีคำสั่งไม่รับดำเนินการตามที่ร้องขอ หรือไม่ดำเนินการภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่รับคำร้องขอ ผู้ร้องขอจะยื่นคำร้องโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญก็ได้

การดำเนินการตามมาตรานี้ไม่กระทบต่อการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำการตามวรรคหนึ่ง”

อำนาจและหน้าที่ตามพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553

มาตรา 14

(1) อำนาจและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ

(2) ในคดีอาญา มีอำนาจและหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและตามกฎหมายอื่นซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการ

(3) ในคดีแพ่ง หรือคดีปกครองมีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีแทนรัฐบาล หน่วยงานของรัฐที่เป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ ราชการส่วนกลาง หรือราชการส่วนภูมิภาคในศาล หรือ ในกระบวนการทางอนุญาโตตุลาการทั้งปวง กับมีอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมายอื่นซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการ

(4) ในคดีแพ่ง คดีปกครอง หรือคดีอาญา ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐถูกฟ้องในเรื่องการที่ได้กระทำไปตามหน้าที่ที่ดี หรือในคดีแพ่งหรือคดีอาญาที่ราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดถูกฟ้องในเรื่องการที่ได้กระทำตามคำสั่งของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งได้สั่งการโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือเข้าร่วมหรือช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งกระทำการในหน้าที่ราชการที่ดี เมื่อเห็นสมควรพนักงานอัยการจะรับแก้ต่างให้ก็ได้

(5) ในคดีแพ่ง คดีปกครอง หรือกรณีมีข้อบกพร่องที่จะต้องดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการที่หน่วยงานของรัฐซึ่งมิได้กล่าวใน (3) หรือนิติบุคคลซึ่งมิใช่หน่วยงานของรัฐ แต่ได้มีพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งขึ้นเป็นคู่กรณีและมีไต่กรณีที่เป็นข้อพิพาทกับรัฐบาลหรือระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเอง เมื่อเห็นสมควรพนักงานอัยการจะรับว่าต่างหรือแก้ต่างให้ก็ได้

(6) ในคดีที่ราษฎรฟ้องเองไม่ได้โดยกฎหมายห้าม เมื่อเห็นสมควรพนักงานอัยการมีอำนาจเป็นโจทก์ได้

(7) ดำเนินกระบวนการตามที่เห็นสมควรเกี่ยวกับการบังคับคดีอาญาเฉพาะในส่วนของการยึดทรัพย์สินค้าปรับตามคำพิพากษา ในการนี้มิให้เรียกค่าฤชาธรรมเนียมจากพนักงานอัยการ

(8) ในกรณีที่มีการผิดสัญญาประกันจำเลยหรือประกันรับสิ่งของไปดูแลรักษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีในการบังคับให้เป็นไปตามสัญญานั้น ในการนี้ให้เรียกค่าฤชาธรรมเนียมจากพนักงานอัยการ

(9) อำนาจและหน้าที่อื่นตามที่ ก.อ. ประกาศกำหนดหรือเห็นชอบเพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายหรือมติคณะรัฐมนตรี

(10) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ

(11) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ

ในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการตามมาตรา 14 (3) (4) และ (5) พนักงานอัยการจะออกคำสั่งเรียกบุคคลใด ๆ ที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำก็ได้ แต่จะเรียกคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมาให้ถ้อยคำ โดยคู่ความฝ่ายนั้นไม่ยินยอมไม่ได้

พนักงานอัยการตำแหน่งใดมีอำนาจดำเนินการตามวรรคหนึ่งได้เพียงใดให้เป็นไปตามระเบียบที่สำนักงานอัยการสูงสุดกำหนดโดยความเห็นชอบของ ก.อ.

อำนาจและหน้าที่ในคดีอาญา (มาตรา 14(2))

หน้าที่และอำนาจของพนักงานอัยการประการที่ 2 ตามพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 14(2) คือ “ในคดีอาญามีอำนาจและหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และตามกฎหมายอื่น ซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการ”

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีความผิดที่มีโทษทางอาญาทั้งหลาย และกำหนดอำนาจและหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องในคดีอาญาทั้งหลาย เช่น ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา พยานบุคคล พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และศาล อำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการในคดีอาญา จึงเป็นไปตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดไว้ ซึ่งการดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานี้ ถือได้ว่าเป็นงานหลักของพนักงานอัยการทั้งหลาย

กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีพิเศษ ก็จะมีบัญญัติกำหนดอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีพิเศษเอาไว้

กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ก็จะมีบัญญัติกำหนดอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปราม การทุจริตไว้

การสอบสวนขององค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง

1. การสอบสวนของกรมสอบสวนคดีพิเศษ (DSI)

2. การสอบสวนของพนักงานฝ่ายปกครอง กระทรวงมหาดไทย

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วย การปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูก
หาว่ากระทำความผิดอาญา พ.ศ.2544

ด้วย มีการโอนกรมตำรวจจากกระทรวงมหาดไทยไปจัดตั้งเป็นสำนักงานตำรวจ
แห่งชาติ และมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับตำรวจ ทหาร พนักงานฝ่ายปกครอง และ
วิธีพิจารณาความอาญาใหม่แล้ว ประกอบกับข้อตกลงบางข้อไม่สอดคล้องกับการดำเนินกระบวนการ
ยุติธรรมในเวลาปกติอันมิใช่ภาวะสงคราม จึงได้มีการปรับปรุงข้อตกลงระหว่างกระทรวงกลาโหมกับ
กระทรวงมหาดไทย เรื่องการปฏิบัติและประสานงานเกี่ยวกับกรณีที่ทหารเป็นผู้เสียหายหรือเป็น
ผู้ต้องหาในความผิดคดีอาญาให้สอดคล้องกับสภาพสังคม และกฎหมายโดยเฉพาะประมวลกฎหมาย
วิธีพิจารณาความอาญา และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย อีกทั้งได้กำหนดระเบียบวิธีปฏิบัติให้
ชัดเจน สะดวกต่อผู้ปฏิบัติและสามารถดำเนินการได้รวดเร็วไม่เสียหายต่อรูปคดีโดยคำนึงถึงหลัก
ความสามัคคีปรองดอง และหลักการประสานงานระหว่างตำรวจ ทหารกับพนักงานฝ่ายปกครองใน
การร่วมมือและอำนวยความสะดวก เพื่อป้องกันหรือระงับเหตุวิวาทมิให้ลุกลามต่อไป อัน
จะช่วยรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมได้ประการหนึ่ง ขณะเดียวกันก็คำนึงถึงแบบธรรมเนียมของ
แต่ละฝ่าย ตลอดจนความจำเป็นขององค์กรในการดูแลรักษาสถานที่ ยานพาหนะ และอาวุธ
ยุทโธปกรณ์ให้ปลอดภัยและปกครองดูแลบุคลากรให้อยู่ในวินัยและได้รับการปฏิบัติอย่างมีศักดิ์ศรี
เป็นธรรมตามควรแก่กรณี แต่ทั้งนี้ต้องมีให้กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือฝ่าฝืนกฎหมายที่
มีเพื่อคุ้มครองบุคคลทั่วไปโดยเสมอกัน อันเป็นการต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วย การปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูก
หาว่ากระทำความผิดอาญา พ.ศ.2544 ได้ยกเลิกข้อตกลงระหว่างกระทรวงกลาโหมกับ
กระทรวงมหาดไทย ดังนี้

1. เรื่องการปฏิบัติและประสานงานเกี่ยวกับกรณีที่ทหารเป็นผู้เสียหายหรือเป็น
ผู้ต้องหาในความผิดอาญา พ.ศ.2498
2. เรื่องการปฏิบัติประสานงานเกี่ยวกับกรณีที่ทหารเป็นผู้เสียหายหรือเป็น
ผู้ต้องหาในความผิดอาญา พ.ศ.2498 (ฉบับที่ 1) พ.ศ.2507
3. เรื่องการปฏิบัติและประสานงานเกี่ยวกับกรณีที่ทหารเป็นผู้เสียหายหรือเป็น
ผู้ต้องหาในความผิดอาญา พ.ศ.2498 (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2512
4. เรื่องการปฏิบัติและประสานงานเกี่ยวกับกรณีที่ทหารเป็นผู้เสียหายหรือเป็น
ผู้ต้องหาในความผิดอาญา พ.ศ.2498 (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2518
5. เรื่องการปฏิบัติและประสานงานเกี่ยวกับกรณีที่ทหารเป็นผู้เสียหายหรือเป็น
ผู้ต้องหาในความผิดอาญา พ.ศ.2498 (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2525

บรรดาข้อตกลง ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งอื่นใดในส่วนที่กำหนดไว้แล้วในระเบียบนี้ หรือขัดแย้งกับระเบียบนี้ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ในระเบียบนี้

“เขตที่ตั้งทหาร” หมายความว่า อาคาร สถานที่หรือบริเวณซึ่งมีหน่วยทหารตั้งอยู่

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา

“ตำรวจ” หมายความว่า ข้าราชการตำรวจตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการตำรวจ

“ทหาร” หมายความว่า ข้าราชการทหาร ทหารกองประจำการ

“พนักงานฝ่ายปกครอง” หมายความว่า เจ้าพนักงานซึ่งมีใช้ตำรวจและทหาร แต่มีอำนาจหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือกฎหมายอื่น

“สิ่งสื่อสาร” หมายความว่า รวมถึง จดหมาย โทรศัพท์ โทรเลข โทรสาร โทรพิมพ์ วิทยุ และการติดต่อสื่อสารส่งข้อความทางอิเล็กทรอนิกส์ทุกชนิด

หมวด 1 คณะกรรมการว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา

ข้อ 6 องค์ประกอบของคณะกรรมการ ให้มีคณะกรรมการว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาคณะหนึ่ง ประกอบด้วย

- (1) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นประธานกรรมการ
- (2) ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ เป็นรองประธานกรรมการ
- (3) ปลัดกระทรวงกลาโหม เป็นกรรมการ
- (4) ปลัดกระทรวงมหาดไทย เป็นกรรมการ
- (5) ปลัดกระทรวงยุติธรรม เป็นกรรมการ
- (6) ผู้บัญชาการทหารสูงสุด หรือ เป็นกรรมการผู้บัญชาการเหล่าทัพที่ผู้บัญชาการทหารสูงสุดมอบหมาย
- (7) รองอัยการสูงสุดคนหนึ่งตามที่ เป็นกรรมการอัยการสูงสุดมอบหมาย
- (8) ข้าราชการตำรวจระดับผู้บัญชาการ เป็นกรรมการขึ้นไปคนหนึ่งตามที่ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติมอบหมาย
- (9) อธิบดีกรมการปกครอง เป็นกรรมการ
- (10) เจ้ากรมพระธรรมนูญ เป็นกรรมการและเลขานุการ

ข้อ 7 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการคณะกรรมการ มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

(1) วางมาตรการป้องกัน แก้ไข วินิจฉัย สั่งการหรือให้คำแนะนำแก่เจ้าหน้าที่ หรือผู้เสียหายที่ต้องร้องเรียนเมื่อมีปัญหาในทางปฏิบัติอันเกิดจากการใช้ระเบียบนี้ในกรณีที่เห็นว่า ปัญหาใดเป็นเรื่องสำคัญอันควรได้รับคำวินิจฉัยหรือสั่งการให้มีผลเป็นการทั่วไปให้เสนอนายกรัฐมนตรี เพื่อพิจารณา

(2) ออกข้อกำหนดเกี่ยวกับแบบของหนังสือ ขั้นตอนหรือรายละเอียดในการ ปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ตลอดจนข้อกำหนดว่าด้วยการ ประพฤติปฏิบัติตนของทหาร พนักงานฝ่ายปกครอง และตำรวจ ในการรักษาความสงบเรียบร้อย ของสังคม ข้อกำหนดดังกล่าวให้มีผลเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษา

(3) เสนอนายกรัฐมนตรีให้พิจารณาปรับปรุงแก้ไขกฎ ระเบียบคำสั่ง หรือ ข้อบังคับ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา

(4) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ คณะทำงาน หรือมอบหมายให้บุคคลใดช่วยในการ ปฏิบัติงานของคณะกรรมการ

บุคคลใดเห็นว่าตนหรือสมาชิกในครอบครัวของตนได้รับความเสียหายหรือความ ไม่เป็นธรรม เนื่องจากการที่ทหาร พนักงานฝ่ายปกครองหรือ ตำรวจ อังการปฏิบัติตามระเบียบนี้ หรือละเลยการปฏิบัติตามระเบียบนี้ บุคคลนั้นมีสิทธิร้องเรียนต่อคณะกรรมการหรือผู้ที่คณะกรรมการ มอบหมายเพื่อแนะนำ วินิจฉัยหรือสั่งการได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด

หมวด 2 การประสานงานระหว่างทหารกับพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ

ข้อ 8 การประสานงานก่อนเกิดเหตุ ให้ผู้บังคับบัญชาของทหาร พนักงานฝ่าย ปกครองหรือตำรวจ ส่งเสริมและสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายมีความสามัคคีระหว่างกัน และ พยายามป้องกันหรือระงับความขัดแย้งเพื่อมิให้เกิดความสงบเรียบร้อยขึ้นโดยเฉพาะในบริเวณนอก เขตที่ตั้งทหารในการนี้ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจอาจขอให้ฝ่ายทหารจัดส่งสารวัตรทหารหรือ เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไปร่วมรักษาความสงบเรียบร้อยในบางสถานที่หรือบางโอกาสเพื่อป้องปรามหรือ ป้องกันเหตุร้ายได้ตามความจำเป็น

ข้อ 9 พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจขอความร่วมมือจากทหาร ในกรณีที่ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจสืบทราบว่าทหารจะกระทำความผิดอาญา ใช้อิทธิพลในทางมิชอบ ก่อเหตุเดือดร้อนรำคาญแก่ประชาชนหรือจะมีการก่อเหตุวิวาทนอกเขตที่ตั้งทหาร ไม่ว่าจะเป็นการ กระทำโดยฝ่ายทหารทั้งหมดหรือมีทหารร่วมอยู่ด้วย ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตักเตือนห้าม ปรามไปตามอำนาจหน้าที่ถ้าเกรงว่าจะไม่เป็นผลให้แจ้งเหตุแก่ฝ่ายทหารโดยด่วนเพื่อขอความร่วมมือ ในการสอดส่องตรวจตรา ระงับยับยั้งหรือป้องกันมิให้มีเหตุร้ายเกิดขึ้น

เมื่อมีการร้องขอหรือแจ้งเหตุดังกล่าว ให้ฝ่ายทหารให้ความร่วมมือตามความจำเป็น ทั้งนี้ ทหาร พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่เพื่อระงับเหตุต้องสวมเครื่องแบบ ส่วนจะนำอาวุธไปด้วยหรือไม่ ให้อยู่ในดุลพินิจของผู้บังคับบัญชาผู้เป็นหัวหน้าหน่วยของฝ่ายนั้นๆ แต่มิให้ใช้อาวุธ เว้นแต่จะมีความจำเป็นอันมีอาจหลีกเลี่ยงได้ หัวหน้าชุดของแต่ละฝ่ายที่จะควบคุมไป ต้องเป็นข้าราชการ นายทหาร หรือนายตำรวจชั้นสัญญาบัตร ห้ามมิให้ทหาร พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจที่ไม่ได้รับคำสั่ง ไปยังสถานที่นั้นเองเป็นอันขาด

ข้อ 10 ทหารขอความร่วมมือจากพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ เมื่อฝ่ายทหารจับกุมตัวทหารที่ถูกหาว่ากระทำความผิดวินัยทหารหรือกระทำความผิดอาญาได้ และประสงค์จะใช้สถานที่ สิ่งสื่อสาร หรือยานพาหนะของพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ เพื่อการสอบสวน หรือดำเนินการในส่วนของการทหาร ให้ขอความร่วมมือจากพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ตามความจำเป็น

ข้อ 11 หน่วยประสานงาน การร้องขอ การขอความร่วมมือหรือการแจ้งเหตุใดๆ ต่อฝ่ายทหารตามระเบียบนี้ นอกจากการประสานงานกับผู้บังคับบัญชาต้นสังกัดของทหารผู้เกี่ยวข้อง หรือหน่วยทหารในเขตที่ตั้งทหารซึ่งใกล้ที่สุดกับบริเวณที่เกิดเหตุหรือเชื่อว่าจะเกิดเหตุโดยใช้สิ่งสื่อสารแล้ว พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจอาจประสานโดยใช้สิ่งสื่อสารกับหน่วยทหารอื่นในพื้นที่ได้ตามความจำเป็น

ข้อ 12 การรายงานคดี ในกรณีที่นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการหรือข้าราชการกลาโหมพลเรือนชั้นสัญญาบัตรต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาอันมิใช่ความผิดลหุโทษ ความผิดประเภทที่พนักงานสอบสวนมีอำนาจเปรียบเทียบได้ หรือคดีที่เสร็จสิ้นหรือระงับไปในชั้นพนักงานสอบสวนแล้ว ให้พนักงานสอบสวนรายงานคดีตามลำดับถึงผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ได้รับมอบหมายเพื่อแจ้งให้กระทรวงกลาโหมทราบ

หมวด 3 การจับกุม การควบคุมและการรับตัวทหารไปควบคุม

ข้อ 13 การจับกุมทหาร ในกรณีมีคำสั่งหรือหมายของศาลให้จับทหารผู้ใด ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาของทหารผู้นั้นทราบในโอกาสแรก เว้นแต่เป็นการกระทำความผิดซึ่งหน้า หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นที่กฎหมายให้จับได้โดยไม่ต้องมีหมาย หรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าทหารผู้นั้นจะหลบหนีการจับกุมตามหมาย

ในการจับกุมทหารผู้ใด ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจแจ้งให้ทหารผู้นั้นไปยังที่ทำการของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หากไม่ยอมไป ชัดขวาง หรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าหลบหนี ให้จับกุมได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และตามรัฐธรรมนูญมาตรา 237 โดยอาจร้องขอให้ตำรวจทหารช่วยควบคุมตัวผู้นั้นไปส่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจก็ได้ หาก

ทหารมีจำนวนมาก ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจรีบแจ้งให้ฝ่ายทหารทราบโดยเร็วเพื่อมาช่วยระงับเหตุและร่วมมือ

ในการจับกุมทหารผู้กระทำความผิดไปดำเนินคดีในการจับกุมตามวรรคหนึ่ง หากทหารผู้นั้นสวมเครื่องแบบอยู่ ให้ปฏิบัติตามข้อ 14 โดยอนุโลม และหลีกเลี่ยงการใช้เครื่องพันธนาการ เว้นแต่มีความจำเป็นอย่างยิ่งและมีให้อำนาจระหว่างการจับกุมโดยไม่จำเป็น

ถ้าเป็นกรณีทหารและตำรวจหรือพนักงานฝ่ายปกครองกำลังก่อการวิวาทกัน ให้รับรายงานผู้บังคับบัญชาของแต่ละฝ่ายทราบทันทีและให้ผู้บังคับบัญชาที่เกี่ยวข้องรีบออกไประงับเหตุโดยเร็วส่วนการดำเนินการขั้นต่อไปให้ปฏิบัติตามความในวรรคก่อน

ข้อ 14 การควบคุมตัวทหาร การควบคุมตัวทหารที่ถูกหาว่ากระทำความผิดอาญาและถูกจับกุมตัวไปยังที่ทำการของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ถ้าทหารที่ถูกจับกุมและควบคุมตัวสวมเครื่องแบบ ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจดำเนินการดังนี้

(1) แนะนำให้ทหารผู้นั้นทราบถึงเกียรติของเครื่องแบบทหาร และขอให้พิจารณาว่าจะถอดเครื่องแบบหรือไม่

(2) ถ้าทหารไม่ยอมถอดเครื่องแบบ ให้แจ้งฝ่ายทหารทราบ เพื่อจัดส่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมาแนะนำให้ถอดเครื่องแบบแล้วดำเนินการตามวรรคแรก หากฝ่ายทหารไม่มาภายในระยะเวลาอันสมควรหรือระยะเวลาที่กำหนด หรือดำเนินการใดๆ แล้วไม่เป็นผล ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจมาปฏิบัติตามวรรคแรกได้ และบันทึกเหตุผลไว้ แล้วแจ้งเหตุนั้นให้ฝ่ายทหารทราบ

ข้อ 15 การปล่อยชั่วคราว การปล่อยชั่วคราวหรือการพิจารณาคำขอประกันทหารผู้ต้องหาให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญมาตรา 239 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และระเบียบปฏิบัติว่าด้วยการนี้เช่นเดียวกับผู้ต้องหาทั่วไป

ข้อ 16 การรับตัวทหาร เมื่อควบคุมตัวทหารไว้ตามข้อ 14 แล้ว ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจแจ้งการจับกุมให้ฝ่ายทหารที่เป็นผู้บังคับบัญชาของทหารผู้นั้นทราบทางสิ่งสื่อสารหรือหนังสือโดยไม่ชักช้า และให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) หากฝ่ายทหารแจ้งว่าไม่ประสงค์จะรับตัวผู้ต้องหานั้นไปหรือไม่มาขอรับตัวภายในระยะเวลาที่กำหนด ให้พนักงานสอบสวนควบคุมตัวและดำเนินการไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ฝ่ายทหารอาจแจ้งขอรับตัวมาภายหลังจากนั้นได้ ในกรณีเช่นนี้ให้ดำเนินการตาม (2)

(2) หากฝ่ายทหารแจ้งว่าประสงค์จะรับตัวผู้ต้องหาไปจากพนักงานสอบสวนก็ให้นำหนังสือขอรับตัวผู้ต้องหามาแสดงต่อพนักงานสอบสวน ในกรณีนี้ให้พนักงานสอบสวนทำหนังสือส่งมอบตัว และให้บันทึกเป็นหลักฐานรวมเข้าสำนวนไว้ พร้อมกับลงบันทึกในรายงานประจำวันด้วย

(3) หากพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเห็นว่ามีความจำเป็นในทางคดีที่จะต้องนำตัวทหารไปดำเนินการเพื่อประโยชน์แก่การรวบรวมพยานหลักฐานนอกจากการสอบปากคำ เช่น การนำชี้สถานที่เกิดเหตุ การชี้ตัว การทำแผนประทุษกรรม อาจขอดำเนินการก่อนที่จะส่งมอบตัวทหารผู้ต้องหาให้ฝ่ายทหารรับตัวไปได้ ในกรณีเช่นนี้ถ้าผู้ต้องหาให้ฝ่ายทหาร ทนายความ หรือผู้อื่นซึ่งตนไว้วางใจอยู่ในสถานที่นั้นด้วย ก็ให้อนุญาตตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และรัฐธรรมนูญมาตรา 241 และมาตรา 242

หนังสือขอรับตัวและหนังสือส่งมอบตัวผู้ต้องหาตามข้อนี้ให้เป็นไปตามแบบที่คณะกรรมการกำหนด

ในการรับตัวทหารไปจากพนักงานสอบสวน หากพนักงานสอบสวนเห็นควรให้ฝ่ายทหารควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้เพื่อประโยชน์ทางคดี ก็ให้แจ้งเป็นหนังสือและให้ฝ่ายทหารดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

การรับตัวทหารที่ได้รับบาดเจ็บและถูกควบคุมตัวไว้ ณ สถานพยาบาลให้ดำเนินการดังกล่าวข้างต้น แต่ให้พนักงานสอบสวนแจ้งผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องทราบด้วย

หมวด 4 การตรวจค้น

ข้อ 17 การตรวจค้นตัวบุคคล การตรวจค้นตัวทหาร ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ข้อ 18 การตรวจค้นสถานที่และที่รโหฐาน การตรวจค้นสถานที่และที่รโหฐานของทหารที่ไม่เกี่ยวกับราชการทหารให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และรัฐธรรมนูญมาตรา 238

การตรวจค้นสถานที่และที่รโหฐานอันเป็นเขตที่ตั้งทหารหรือของทางราชการทหาร นอกจากจะต้องปฏิบัติตามวรรคก่อนแล้ว ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจค้นแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้รับผิดชอบเขตที่ตั้งทหารนั้นส่งผู้แทนไปอยู่ในการตรวจค้นด้วย

ข้อ 19 การตรวจค้นยานพาหนะ การตรวจค้นยานพาหนะของทหารไม่ว่าจะเป็นของส่วนตัวหรือทางราชการทหารหรือการค้นตัวทหารที่อยู่ในยานพาหนะนั้นไม่ว่าจะสวมเครื่องแบบหรือไม่ก็ตาม ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และรัฐธรรมนูญ และให้ทหารผู้ครอบครองหรือผู้ควบคุมยานพาหนะให้ความร่วมมือและความสะดวกจนกว่าการตรวจค้นจะเสร็จสิ้น

การตรวจค้นยานพาหนะของทางราชการทหาร เช่น รถสงคราม เครื่องบิน เรือ ซึ่งชักธงราชนาวี ขณะปฏิบัติหน้าที่ราชการ และมีนายทหารชั้นสัญญาบัตรควบคุมยานพาหนะนั้นมา ผู้มีอำนาจหน้าที่ตรวจค้นจะตรวจค้นได้ต่อเมื่อมีหนังสืออนุมัติจากผู้บังคับบัญชายานพาหนะนั้น ๆ ตั้งแต่ชั้นผู้บังคับบัญชากองพลหรือเทียบเท่าขึ้นไป

การตรวจค้นยานพาหนะของทางราชการทหารอันผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหารผู้เป็นหัวหน้าของหน่วยนั้นมีหนังสือรับรองว่าจะเป็นเหตุให้การปฏิบัติการยุทธพิงเสียเปรียบ ให้งดการตรวจค้น

ข้อ 20 การตรวจค้นสิ่งของราชการลับในการตรวจค้น ถ้าได้รับแจ้งจากฝ่ายทหารว่าสิ่งของใดเป็นของราชการลับทางทหาร ให้ดำเนินการ ดังนี้

(1) เมื่อนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่เป็นเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องทำหนังสือรับรองกำกับสิ่งของนั้นและแจ้งให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจทราบ ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ตรวจค้นงดเว้นการตรวจเฉพาะสิ่งของดังกล่าว แล้วทำบันทึกเหตุงดเว้นการตรวจค้น พร้อมทั้งลงชื่อรับรองทุกฝ่ายแล้วรีบรายงานผู้บังคับบัญชาทราบ

(2) ถ้าผู้มีอำนาจหน้าที่ตรวจค้นซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นปลัดอำเภอหรือหัวหน้าสถานีตำรวจขึ้นไปยังติดใจสงสัยที่จะตรวจค้น ให้ทำเครื่องหมายลงชื่อทุกฝ่ายปิดผนึกหรือกำกับไว้ที่หีบห่อหรือภาชนะบรรจุสิ่งของนั้นแล้วจัดส่งสิ่งของนั้นไปยังสถานที่ปลายทางตามที่ตกลงกันเพื่อร่วมกันแต่งตั้งคณะกรรมการเปิดตรวจสิ่งของนั้นต่อไป

ถ้าสิ่งของใดอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้ตรวจค้นหรือก่อให้เกิดความเสียหายอันจะทำให้ทางราชการได้รับความเสียหาย ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของราชการลับหรือไม่ก็ตาม ให้ดำเนินการตามวรรคก่อนโดยอนุโลม

การตรวจค้นสิ่งของใดอันผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหารผู้เป็นหัวหน้าของหน่วยนั้นมีหนังสือรับรองว่าจะเป็เหตุให้การปฏิบัติการยุทธพิงเสียเปรียบให้งดการตรวจค้น

ข้อ 21 การประสานการตรวจค้น ในการตรวจค้นตัวบุคคล สถานที่และที่รโหฐาน ยานพาหนะหรือสิ่งของตามหมวดนี้ ให้กระทำในเวลาและสถานที่อันสมควร โดยใช้ความสุภาพนุ่มนวลตามควรแก่กรณี ถ้ามีสารวัตรทหารอยู่ ณ สถานที่หรือบริเวณที่จะตรวจค้น ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ตรวจค้นประสาน โดยขอสารวัตรทหารมาร่วมเป็นพยานในการตรวจค้นด้วย แต่ถ้าไม่มีหรือมีแต่สารวัตรทหารไม่ยินยอมร่วมเป็นพยานก็ให้บันทึกไว้ และเมื่อผู้มีอำนาจหน้าที่ตรวจค้นดำเนินการเสร็จแล้ว ให้ทำบันทึกพร้อมกับให้ทุกฝ่ายลงชื่อรับรองและต่างยึดถือไว้ฝ่ายละหนึ่งฉบับ

หมวด 5 การสอบสวน

ข้อ 22 การสอบสวนคดีทหาร ฝ่ายทหารจะทำการสอบสวนการกระทำความผิดของทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารได้เฉพาะกรณีดังต่อไปนี้

- (1) คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร
- (2) คดีที่ผู้กระทำผิดและผู้เสียหายต่างอยู่ในอำนาจศาลทหารด้วยกันตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในเขตที่ตั้งทหารหรือไม่ก็ตาม
- (3) คดีอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยวินัยทหารตามกฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร
- (4) คดีอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยความลับของทางราชการทหาร

ในกรณีที่ฝ่ายทหารร้องขอให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนโดยลำพังหรือร่วมกับฝ่ายทหารหรือช่วยดำเนินการอย่างอื่นเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐานเช่น การสืบสวน การค้นหรือการจับกุม ให้พนักงานสอบสวนให้ความร่วมมือตามที่ฝ่ายทหารร้องขอ

คดีตามวรรคหนึ่ง ถ้าฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้รับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษไว้ก่อนแล้ว หรือได้ประสบเหตุและมีความจำเป็นต้องสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนแล้วรีบแจ้งให้ฝ่ายทหารทราบ ถ้าฝ่ายทหารไม่มารับตัวและไม่แจ้งข้อขัดข้องให้ทราบ ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนต่อไปได้จนเสร็จสิ้น

ข้อ 23 การสอบสวนคดีอาญา ในกรณีที่ทหารเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งผู้บังคับบัญชาของทหารผู้นั้นทราบ แล้วดำเนินการสอบสวนไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และให้แจ้งสิทธิของผู้ต้องหาตามรัฐธรรมนูญ ให้ผู้ต้องหาทราบ ดังนี้

- (1) สิทธิที่จะขอประกันตัวตามมาตรา 239
- (2) สิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัวในกรณีถูกควบคุมหรือคุมขังตามมาตรา 239
- (3) สิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมตามสมควรในกรณีถูกควบคุมหรือคุมขังตามมาตรา 239
- (4) สิทธิที่จะได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรมตามมาตรา 239
- (5) สิทธิที่จะให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจ เช่น นายทหารพระธรรมนูญหรือนายทหารชั้นสัญญาบัตร เข้าฟังการสอบปากคำของตนได้ตามมาตรา 241
- (6) สิทธิที่จะตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตนตามหลักเกณฑ์ของกฎหมาย เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นคำฟ้องคดีต่อศาลแล้วตามมาตรา 241
- (7) สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายตามมาตรา 242
- (8) สิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองอันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญาตามมาตรา 243

(9) สิทธิที่จะได้รับการเตือนว่าถ้อยคำซึ่งเกิดจากการจูงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ถูกทรมาน ใช้กำลังบังคับหรือกระทำโดยมิชอบประการใด ๆ ไม่อาจรับฟังเป็น พยานหลักฐานได้ตามมาตรา 243

ในกรณีมีเหตุอันควรสงสัยว่าทหารผู้ต้องหาได้กระทำหรือจะกระทำความผิดตาม ประมวลกฎหมายอาญาทหารหรือกฎหมายว่าด้วยวินัยทหารด้วย ผู้บังคับบัญชาของทหารผู้ต้องหา อาจส่งนายทหารพระธรรมนูญ หรือนายทหารชั้นสัญญาบัตรอื่นใดเข้าฟังการสอบปากคำทหาร ผู้ต้องหาก็ได้

ให้นำในข้อ 14 ข้อ 15 และข้อ 16 มาใช้กับการควบคุมตัวและการปล่อยชั่วคราว ทหารผู้ต้องหาในระหว่างการสอบสวนโดยอนุโลม ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงกำหนดเวลาควบคุมตัวตาม กฎหมายว่าด้วยรัฐธรรมนูญศาลทหาร และประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญาด้วย ในกรณีที่ ฝ่ายทหารเห็นว่าการสอบสวนล่าช้า จะขอให้พนักงานสอบสวนเร่งรัดหรือชี้แจงเหตุผลก็ได้

ข้อ 24 คดีในอำนาจศาลแขวงและคดีที่เปรียบเทียบได้ ถ้าทหารผู้ต้องหา คดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลแขวงให้การรับสารภาพตลอดข้อหา ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการ ตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง โดยแจ้งให้ฝ่ายทหารทราบการจับกุมและ การฟ้องคดีด้วย

ถ้าคดีอาญาที่ทหารต้องหว่ากระทำความผิดนั้นอยู่ในอำนาจของพนักงาน สอบสวนที่จะเปรียบเทียบได้ตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม และ ทหารผู้ต้องหายินยอมให้เปรียบเทียบได้ ให้พนักงานสอบสวนทำการเปรียบเทียบตามอำนาจหน้าที่ ถ้าผู้ต้องหาไม่ยินยอมให้เปรียบเทียบ ก็ให้ส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการหรืออัยการ ทหารเพื่อดำเนินการต่อไป

ข้อ 25 การสอบสวนกรณีทหารและตำรวจก่อการวิวาทกัน ในกรณีที่ทหาร และตำรวจก่อการวิวาทกันไม่ว่าจะมีบุคคลอื่นร่วมกระทำความผิดหรือได้รับความเสียหายด้วยหรือไม่ ก็ตาม ให้ฝ่ายตำรวจรายงานตามลำดับชั้นถึงผู้บัญชาการตำรวจนครบาลหากเหตุเกิดใน กรุงเทพมหานคร หรือหัวหน้าตำรวจภูธรจังหวัด หากเหตุเกิดในจังหวัดอื่น เพื่อให้แต่งตั้งคณะ พนักงานสอบสวนร่วมกันระหว่างฝ่ายตำรวจกับฝ่ายทหารมีจำนวนตามความจำเป็นแห่งรูปคดี โดยให้ แต่ละฝ่ายมีจำนวนเท่ากัน เมื่อการสอบสวนเสร็จสิ้น ให้พนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจส่งคดีไปตาม อำนาจหน้าที่ประกอบกับผลการสอบสวนนั้น ให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ได้รับมอบหมาย เป็นผู้มีความเห็นทางคดีแล้วส่งสำนวนคดีให้พนักงานอัยการดำเนินการต่อไป

หากพนักงานสอบสวนฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่มาร่วมการสอบสวนตามกำหนดนัด ให้ คณะพนักงานสอบสวนร่วมกันเท่าที่มีอยู่ดำเนินการสอบสวนต่อไปจนแล้วเสร็จเพื่อมิให้การสอบสวน

ล่าช้าจนเกิดความเสียหายหรือเป็นผลให้ผู้ต้องหาถูกควบคุมตัวไว้นานทั้งนี้ ให้บันทึกการที่ฝ่ายใดไม่มาร่วมทำการสอบสวนติดสำนวนไว้ด้วย

ในระหว่างรอการแต่งตั้งหรือรอการประชุมคณะพนักงานสอบสวนร่วมกันตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจปฏิบัติหน้าที่เท่าที่จำเป็นก่อนได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อมิให้เสียหายแก่รูปคดีหรือเพื่อประโยชน์แก่ความเที่ยงธรรมของคดี

ข้อ 26 การชันสูตรพลิกศพ ในกรณีที่ทหารตายโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติกรตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติกรตามหน้าที่ให้จัดให้มีการสอบสวนและชันสูตรพลิกศพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหารหรือหน่วยทหารตามข้อ 11 ทราบเพื่อส่งนายทหารสัญญาบัตรเข้าฟังการสอบสวนและร่วมสังเกตการชันสูตรพลิกศพด้วย

หมวด 6 การส่งสำนวนการสอบสวน

ข้อ 27 การส่งสำนวนและผู้ต้องหาให้อัยการ เมื่อการสอบสวนเสร็จสิ้นลง ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการ ดังนี้

(1) ถ้าเป็นคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร ให้ส่งสำนวนการสอบสวนไปยังอัยการทหารเพื่อดำเนินการตามหน้าที่ต่อไปส่วนผู้ต้องหานั้น ถ้าได้มอบตัวให้ผู้บังคับบัญชารับไปควบคุมไว้ก่อนแล้วตามข้อ 16 ก็อาจไม่ต้องขอรับตัวมาดำเนินการอีก แต่ให้บันทึกและแจ้งให้อัยการทหารทราบว่าได้มอบตัวผู้ต้องหาให้ผู้บังคับบัญชาผู้ได้รับตัวไปแล้วตั้งแต่นั้น

(2) ถ้าเป็นคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลยุติธรรม ให้ส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมทั้งตัวทหารผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการเพื่อดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต่อไป การส่งตัวทหารผู้ต้องหาที่อยู่ในความควบคุมของผู้บังคับบัญชา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาเพื่อส่งตัวทหารผู้นั้นมายังพนักงานสอบสวนตามสถานที่และเวลาที่กำหนดเพื่อส่งให้พนักงานอัยการพร้อมกับสำนวน

ในกรณีที่พนักงานอัยการสั่งฟ้องไม่ทันในวันนั้น หากมิได้มีการปล่อยชั่วคราว ให้พนักงานอัยการมอบตัวผู้ต้องหาให้อยู่ในความควบคุมของพนักงานสอบสวนสำหรับในกรุงเทพมหานคร ส่วนในจังหวัดอื่นให้ฝากตัวผู้ต้องหาให้เรือนจำควบคุมไว้

ข้อ 28 การส่งสำนวนให้อัยการทหาร ให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนการสอบสวนไปยังอัยการทหารเพื่อดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารต่อไปในกรณีดังต่อไปนี้

(1) คดีอาญาซึ่งพนักงานสอบสวนมีอำนาจเปรียบเทียบได้และเปรียบเทียบเสร็จแล้วหรือทหารผู้ต้องหาไม่ยอมให้เปรียบเทียบตามข้อ 24 วรรคสอง

- (2) คดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารและยังจับตัวทหารผู้ต้องหาไม่ได้
- (3) คดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารและจับตัวทหารผู้ต้องหาได้แต่หลักฐานไม่พอฟ้องหรือพนักงานสอบสวนเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง
- (4) กรณีมีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของฝ่ายทหารซึ่งอ้างว่าปฏิบัติการตามหน้าที่
- (5) กรณีที่พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนคดีทหารตามที่ฝ่ายทหารร้องขอตามข้อ 22 วรรคสอง เสร็จสิ้นแล้ว

ในกรณีที่ฝ่ายทหารเป็นผู้ทำการสอบสวนเกี่ยวกับคดีที่ต้องทำการชันสูตรพลิกศพ เมื่อพนักงานสอบสวนชันสูตรพลิกศพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเสร็จแล้ว ให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพไปให้เจ้าหน้าที่สอบสวนฝ่ายทหารตามที่ได้รับการร้องขอ

ข้อ 29 การแจ้งผลคดีเพื่อการประสานงาน ในคดีอาญาซึ่งทหารเป็นผู้ต้องหา และอยู่ในอำนาจศาลยุติธรรมให้พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการแจ้งผลคดีเพื่อการประสานงานดังนี้

- (1) เมื่อพนักงานสอบสวนเห็นควรสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง ให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนหรือหัวหน้าสถานีตำรวจที่เกี่ยวข้องแจ้งความเห็นทางคดีขึ้นสอบสวนไปยังฝ่ายทหาร
- (2) เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้องหรือมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องแล้วให้พนักงานอัยการแจ้งคำสั่งดังกล่าวไปยังฝ่ายทหาร
- (3) เมื่อศาลยุติธรรมมีคำพิพากษาประการใด ให้พนักงานอัยการแจ้งคำพิพากษาของทุกชั้นศาลไปยังฝ่ายทหาร
- (4) ในกรณีที่ทหารผู้กระทำความผิดต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุกและฝ่ายทหารที่ได้รับแจ้งต้องการที่จะรับตัวทหารผู้กระทำความผิดนั้นต้องคุมขังอยู่ได้ทราบ และให้ผู้บัญชาการเรือนจำแจ้งให้ฝ่ายทหารที่แจ้งการอายัดตัวทราบเมื่อใกล้กำหนดวันเวลาที่จะปล่อยตัวไป
- (5) เมื่อจะมีการปล่อยตัวทหารผู้กระทำความผิด หากมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมารับตัว ก็ให้มอบตัวไป แต่ถ้าไม่มีก็ให้ผู้ที่มีอำนาจสั่งปล่อยหรือพนักงานอัยการในกรณีที่ศาลยุติธรรมเป็นผู้สั่งปล่อย แจ้งให้ทหารผู้นั้นไปรายงานตัวต่อผู้บังคับบัญชาต้นสังกัด
- (6) ถ้าทหารผู้นั้น ต้องหาในคดีอื่นซึ่งจะต้องนำตัวไปฟ้องยังศาลทหารอีกด้วย หรือผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหารต้องการตัว ให้ฝ่ายทหารมีหนังสืออายัดตัวไว้กับพนักงานสอบสวน และให้พนักงานสอบสวนบันทึกไว้ในสำนวนการสอบสวนว่าทางทหารยังต้องการตัว และให้ผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหารติดต่อกับพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการเพื่อรับตัวทหารนั้นไป

ข้อ 30 การดำเนินคดีกับบุคคลบางประเภท การดำเนินคดีอาญากับบุคคลบางประเภท

(1) ในกรณีที่ทหารผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดคดีอาญาและอยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นเด็กหรือเยาวชนตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการไปตามกฎหมายนั้นทุกประการ และแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาของทหารผู้ต้องหานั้นทราบ

(2) ในกรณีที่ผู้ต้องหาเป็นพลเรือนในสังกัดราชการทหาร แต่การกระทำความผิดคดีอาญาเกิดขึ้นในขณะที่บุคคลนั้นปฏิบัติหน้าที่ยามรักษาสถานที่ราชการทหาร ให้นำความในข้อ 7 ข้อ 11 และข้อ 16 มาใช้โดยอนุโลม

(3) ในกรณีที่ผู้ต้องหาเป็นอาสาสมัครทหารพรานที่อยู่ในความควบคุมดูแลของทางราชการทหาร และการกระทำความผิดคดีอาญาเกิดขึ้นในขณะที่บุคคลนั้นยังสังกัดอยู่ในหน่วยอาสาสมัครทหารพราน ให้นำความในข้อ 7 ข้อ 8 ข้อ 9 ข้อ 10 ข้อ 11 และข้อ 23 มาใช้โดยอนุโลม

จะเห็นว่า หลักการสอบสวนคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมทางทหารนั้น แท้จริงแล้วยึดหลักการสอบสวนเช่นเดียวกับการสอบสวนของพนักงานสอบสวน โดยยึดการปฏิบัติหน้าที่อาศัยอำนาจหน้าที่และการปฏิบัติงานต่างๆตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลัก โดยเป็นการใช้อำนาจของทางฝ่ายรัฐมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในการสอบสวนคดีอาญาทางทหารนี้เจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐ ได้แก่ ผู้มีอำนาจสอบสวนตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 47 ที่ย่อมอาจกระทบต่อสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนได้ เจ้าหน้าที่ทหารผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญานั้นจึงไม่เพียงแต่ต้องรู้ตัวบทกฎหมายเท่านั้น แต่หากต้องรู้ถึงหลักการในการสอบสวนด้วย ดังที่ผู้วิจัยยกตัวอย่างไปในข้างต้น ได้แก่ หลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา ระบบการดำเนินคดีอาญา ระบบการฟ้องคดีอาญา หลักความเป็นอิสระของอัยการ และหลักการสอบสวน เป็นต้น

โดยการสอบสวนคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมทางทหารนั้น จะมีข้อแตกต่างกับของพนักงานสอบสวน คือ เรื่องของการบังคับบัญชาของผู้บังคับบัญชาเข้ามาเกี่ยวข้อง ความเป็นอิสระของผู้สอบสวนที่ต้องดำเนินไปในแนวทางที่ขั้นตอนต่างๆจำเป็นต้องผ่านความเห็นของผู้บังคับบัญชาก่อน ตั้งแต่เริ่มแรกของการสอบสวน และขั้นตอนของการเสนอความเห็นก่อนการทำความฟ้อง ซึ่งเป็นตามแนวคิดในการปกครองบังคับบัญชา เป็นหลัก เหตุที่ต้องเป็นไปตามแนวคิดในการปกครองบังคับบัญชานั้น เพราะภารกิจทางทหารเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศ มุ่งเน้นถึงความมั่นคงของประเทศเป็นภารกิจหลักและสำคัญที่สุด จึงต้องมีบทบาทของการบังคับบัญชาเข้ามาเกี่ยวข้องในแนวคิด ทฤษฎี ของระบบศาลทหารเช่นกัน

นอกจากนี้กระบวนการยุติธรรมทางทหาร ยังมีเรื่อง วินัยทหารเข้ามาปะปนกับคดีอาญาในศาลทหารด้วย เนื่องมาจากการปกครองของทหาร มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว วินัยทางทหารจะมีลักษณะเฉพาะ การสอบสวนคดีอาญาในศาลทหารจึงมักมีเรื่องของวินัยทหารเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยวินัยทหาร เป็นไปตาม พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พ.ศ.2476 โดยการสอบสวนวินัยทหารนั้น จะเป็นไปตามขั้นตอนของคู่มือแนวทางการดำเนินการทางวินัย ของ กห. ซึ่งอยู่ในส่วน

กระบวนการและขั้นตอนการดำเนินการก่อนที่จะมีการออกคำสั่งลงทัณฑ์ การสอบสวนวินัยทหารจะมีความแตกต่างกับการสอบสวนคดีอาญา โดยการสอบสวนทางวินัยทหารนั้น เป็นการสอบสวนเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงที่จะนำมาพิจารณาดำเนินการ ในราชการต่อไป ซึ่งหากสอบสวนแล้วมีความผิด จะดำเนินการลงทัณฑ์ทางวินัย แตกต่างกับกรณีการสอบสวนคดีอาญาของทหาร ที่จะเริ่มต้นการสอบสวนแล้วนั้นเมื่อมีการเชื่อว่ามีกระทำความผิดทางคดีอาญาเกิดขึ้นแล้ว และทำการสอบสวนเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิดทางอาญารับโทษทางอาญา โดยยึดประมวลกฎหมายอาญาทหารเป็นหลัก มีเพียงแต่นำแนวคิดในการปกครองบังคับบัญชา และ ระบบของศาลทหารนั้น เข้ามาใช้ในการสอบสวนด้วย

2.6 แนวคิดในการปกครองบังคับบัญชา

การจัดกำลังทหารของประเทศไทย เป็นอำนาจและหน้าที่ของกระทรวงกลาโหมซึ่งประกอบด้วยส่วนราชการ 4 ส่วน แต่ละส่วนมีอำนาจและหน้าที่แตกต่างกันไป¹⁰⁷ ได้แก่ 1) สำนักนายกรัฐมนตรี มีหน้าที่เกี่ยวกับราชการการเมือง เพื่อสนับสนุนภารกิจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมหรือรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม มีเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ¹⁰⁸ 2) สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม มีหน้าที่เกี่ยวกับงานนโยบายและยุทธศาสตร์ งานราชการประจำทั่วไปของกระทรวงกลาโหม มีปลัดกระทรวงกลาโหมเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ¹⁰⁹ 3) กรมราชองครักษ์ มีหน้าที่รักษาความปลอดภัย สำหรับองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี พระรัชทายาท ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พระบรมวงศานุวงศ์ ผู้แทนพระองค์ และพระราชอาคันตุกะ มีสมุหราชองครักษ์เป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ¹¹⁰ และ 4) กองทัพบกไทย มีหน้าที่เตรียมกำลังกองทัพบกไทย การป้องกันราชอาณาจักรและดำเนินการเกี่ยวกับการใช้กำลังทหารตามอำนาจหน้าที่ของกระทรวงกลาโหม มีผู้บังคับบัญชาทหารสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ¹¹¹ โดยมีการปกครองบังคับบัญชากำลังทหารตามสายการบังคับบัญชาทางทหาร (Chain of Command) ที่มีการแบ่งชั้นยศ (Rank) เพื่อประโยชน์ในการปกครองบังคับบัญชา และมีผู้บังคับบัญชา(Commander) ทำหน้าที่ในการปกครองบังคับบัญชาผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติราชการให้ลุล่วงและบรรลุวัตถุประสงค์

¹⁰⁷ พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 มาตรา 10.

¹⁰⁸ พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 มาตรา 11.

¹⁰⁹ พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 มาตรา 13.

¹¹⁰ พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 มาตรา 14.

¹¹¹ พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 มาตรา 14.

ทั้งนี้ General Harold K. Johnson ¹¹² อดีตเสนาธิการทหารบกของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ให้ความคิดเห็นว่า การบังคับบัญชา หมายถึง อำนาจ หน้าที่ และความรับผิดชอบ ในการการวางแผน

(Planning) การจัดหน่วย (Organizing) การสั่งการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุมกำลังทหาร (Controlling) เพื่อให้บรรลุภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ¹¹³ เช่นเดียวกับ กองวิชากำลังพล ส่วนเสนาธิการกิจ โรงเรียนเสนาธิการทหารบก ได้ให้ความหมายของการบังคับบัญชา หมายถึง การที่ผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจตามยศ หรือตำแหน่งหน้าที่ของตนเอง ในการบังคับบัญชาและสั่งการให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานตามหน้าที่ความรับผิดชอบ รวมถึงอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการใช้ทรัพยากรทั้งหมดที่มี ตลอดจนการวางแผน การจัดหน่วย การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุมกำลังทหารได้บังคับบัญชาของตน เข้าปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุภารกิจที่ได้รับมอบ นอกจากนี้ การบังคับบัญชายังหมายถึงความรับผิดชอบของผู้บังคับบัญชาที่มีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในด้านต่างๆ เป็นต้นว่า สุขภาพ ความเป็นอยู่ การฝึก ประสิทธิภาพ และวินัย ¹¹⁴

จะเห็นได้ว่า การปกครองบังคับบัญชาเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของหลักการสงคราม (Principle of War) ซึ่งเป็นหลักนิยมทางทหาร (Doctrine) ที่กองทัพทุกประเทศยึดถือเป็นแนวทางบรรลุภารกิจทางทหาร โดยมี "หลักเอกภาพในการบังคับบัญชา" (Unity of Command) เป็นหลักการสำคัญหลักการหนึ่ง ซึ่งมีพื้นฐานความคิดว่า "...เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาทหารสามารถใช้หลักการรวมอำนาจกำลังรบ (Collective of Forces) อันได้แก่ การใช้ทรัพยากรทางทหารที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจายได้อย่างรวดเร็ว ณ ตำบล และเวลาที่แตกหักเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายทางทหารคือชัยชนะในการสงคราม ... ดังนั้น แต่ละส่วนจึงต้องมีผู้บังคับบัญชาที่มีอำนาจสั่งการเพียงคนเดียว ..." ¹¹⁵ โดยที่หลักการบังคับบัญชานี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานอำนาจในการกำกับดูแลวินัยของทหารได้บังคับบัญชา ที่กำหนดให้ผู้บังคับบัญชามีอำนาจโดยชอบในการลงโทษทหารที่กระทำผิดวินัยทหาร แต่ถ้าทหารกระทำผิดในระดับความร้ายแรงที่เกินกว่าอำนาจของผู้บังคับบัญชาที่จะลงโทษตามกฎหมายได้ ความผิดนั้นจะถูกเสนอให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษา ทั้งนี้ศาลทหารจะหลักประกันการบังคับใช้

¹¹² โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, *ข้อพิจารณาของฝ่ายอำนวยการและการเขียนหนังสือราชการ* (โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2539) 1-9.

¹¹³ เพิ่งอ้าง 1-9.

¹¹⁴ โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, *คู่มือฝ่ายอำนวยการว่าด้วยการจัดและการดำเนินการของฝ่ายอำนวยการ* (โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2538) 2-8.

¹¹⁵ โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, *หลักการสงคราม* (สำนักพิมพ์อุดมศึกษา, 2535) 201.

กฎหมายอย่างเป็นธรรมให้กับผู้ได้บังคับบัญชาที่กระทำผิด ทำให้การปกครองบังคับบัญชาทหารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่ขัดกับหลักเอกภาพในการบังคับบัญชา

2.7 ระบบของศาลทหาร

แนวคิด ปรัชญา และทฤษฎีของศาลทหาร

การจัดตั้งศาลทหารของหลายประเทศทั่วโลก ได้มีการจัดโครงสร้างของศาล (Court Structure) แตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของแต่ละประเทศ ขณะที่ทุกประเทศต่างยึดถือหลักเกณฑ์เดียวกันว่า ศาลทหารจะถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาและพิพากษาบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้น โดยจะยึดเขตอำนาจของศาลเหนือตัวบุคคลผู้กระทำความผิด มิใช่เขตอำนาจเหนือเขตท้องที่ที่ความผิดเกิดขึ้นหรือประเภทของลักษณะความผิดที่ได้กระทำลงดังเช่นเขตอำนาจของศาลพลเรือน ตัวอย่างเช่น ยุคโรมันซึ่งมุ่งเน้นให้ทหารได้รับเกียรติอย่างยิ่ง และทหารต้องเป็นบุคคลที่มีศีลธรรมสูง เคารพเชื่อฟังปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา และอยู่ในระเบียบวินัยทหารอย่างเคร่งครัด ยุคนี้จึงได้กำหนดให้คดีการกระทำผิดที่อยู่ในอำนาจพิจารณาของศาลทหาร ได้แก่ ความขลาดกลัวต่อการสู้รบ การหนีทัพ หรือแสดงความอาฆาต แสดงความรุนแรง ตีต่อดังต่อผู้บังคับบัญชา

ทั้งนี้ ศาสตราจารย์ David A. Schlueter¹¹⁶ ได้ให้เหตุผลสำคัญของการแยกศาลทหารออกจากศาลยุติธรรมทั่วไป คือ วินัยทหารมีลักษณะเฉพาะ จึงทำให้การจัดการความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นของทหารซึ่งมีจำนวนมากนั้น จำเป็นต้องมีลักษณะยืดหยุ่นเป็นการเฉพาะตัว และมีการดำเนินการทางกระบวนการยุติธรรมทหารที่มีลักษณะเป็นพิเศษทั้งในเวลาปกติหรือในเวลาสงคราม อย่างไรก็ตาม ได้มีประเด็นโต้แย้งว่า การดำเนินคดีอาญาโดยศาลทหาร จะเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาหรือไม่ ซึ่งศาสตราจารย์ David A. Schlueter ได้อธิบายข้อโต้แย้งดังกล่าวโดยอ้างถึงคำพิพากษาของ The Court of Appeals for the District of Columbia ที่ได้ให้เหตุผลในคดี *Curry V Secretary of Army*, 595 F. 2d 873, 877 (D. C. Cir. 1979) ไว้ว่า "การที่ทหารประจำการมีระเบียบวินัยสูงกว่าพลเรือน ดังนั้น การตัดสินหรือการดำเนินการทางยุติธรรมจึงไม่ควรจะนำเอากระบวนการพิจารณาทางพลเรือนที่อาจมีความล่าช้ามาใช้ แต่ในการนี้ ศาลต้องพิจารณาซึ่งนำหน้าระหว่างการอำนวยความสะดวกยุติธรรมกับความต้องการในการจัดการให้มีประสิทธิภาพตามแบบแผนวินัยทหารในอีกทางหนึ่ง"

¹¹⁶ David A. Schlueter, *Military Criminal Justice Practice and Procedure* (2nd ed., The Michie Company Law Publishers, 1987) 2.

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ David A. Schlueter ได้ให้แนวคิดเพิ่มเติมเกี่ยวกับข้อสงสัยในระบบยุติธรรมทางอาญาของศาลทหารที่มีลักษณะพิเศษ ซึ่งอาจทำให้วินัยทหารไม่สอดคล้องกับความยุติธรรมในบางมิติ แต่ไม่ใช่ความแตกต่างในด้านความเป็นพลเรือนกับทหาร ทั้งนี้เนื่องจากวินัยทหารมีลักษณะหนักแน่นและเด็ดขาด สำหรับให้ทหารทุกคนยึดถืออย่างเคร่งครัด เพื่อจะได้บรรลุวัตถุประสงค์ด้านชัยชนะในสงคราม แต่วินัยทหารอาจไม่ได้รับการยอมรับในด้านความยุติธรรมตามแบบพลเรือนซึ่งจำเป็นต้องมีการพิจารณาหรือดำเนินการตามกระบวนการพิจารณาอย่างเหมาะสม (Due Process) ขณะที่ การดำเนินกระบวนการตามแบบทหารมีลักษณะคล้ายเครื่องจักร และอาจไม่ยุติธรรมในมุมมองของพลเรือน ดังนั้น ศาสตราจารย์ David A. Schlueter จึงได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการที่เหมาะสมของทหาร (Military Due Process) ว่าเป็นกระบวนการที่ใช้อำนาจตามลำดับชั้น ในการดำเนินกระบวนการของทหารกับบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยทหาร

ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เสนีย์ พรหมวิวัฒน์ (2553) ที่พบว่า แนวคิดในการปกครองบังคับบัญชาทหารนั้น มีวิธีการปกครองโดยสายการบังคับบัญชาทางทหาร (Chain of Command) และมีการแบ่งชั้นยศ (Rank) เพื่อประโยชน์ในการปกครองบังคับบัญชา โดยมีผู้บังคับบัญชา (Commander) ทำหน้าที่ปกครองบังคับบัญชาผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติตามราชการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของทางราชการ จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า กระบวนการที่เหมาะสมของทหาร และแนวคิดในการปกครองบังคับบัญชาทหาร มีความสอดคล้องกัน ทั้งนี้ เสนีย์ พรหมวิวัฒน์ (2553) ได้ให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมไว้อีกว่า เครื่องมือทางกระบวนการยุติธรรมทหาร หรือศาลทหาร เป็นเครื่องมือสำคัญของผู้บังคับบัญชาทหาร ที่จะช่วยให้ทหารมีระเบียบวินัย และมีความเป็นเอกภาพ

ขณะที่ Sam Nunn¹¹⁷ ได้กล่าวถึง ความสำคัญ และความจำเป็นในการบำรุงรักษาขวัญ กำลังใจ และวินัยทหาร เพื่อให้เหล่าทหารซึ่งมีหน้าที่พื้นฐาน คือ การรบหรือพร้อมที่จะรบตลอดเวลา นั้น จะได้มีความเข้าใจในมาตรฐานการปฏิบัติภารกิจต่างๆ ที่ทุกคนต้องปฏิบัติโดยเท่าเทียมกัน อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล เป็นต้นว่า การปกป้องผลประโยชน์ของประเทศชาติ การเตรียมความพร้อมในการใช้กำลังทหาร การเข้าร่วมสงคราม การพร้อมใช้ยุทธโศปกรณ์ ดังนั้น ทหารจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาและฝึกฝนให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีระเบียบวินัย ยึดถือคำสั่งทหารตลอดเวลาไม่ว่าจะอยู่ระหว่างการปฏิบัติราชการหรือไม่ก็ตาม โดยที่สิ่งต่างๆ เหล่านี้ พบได้

¹¹⁷ S. Nunn, *The Fundamental Principle of the Supreme Court Jurisprudence in Military Case, in Evolving Military Justice* (Naval Institute Press 2002) 3.

น้อย หรือไม่ปรากฏในสังคมพลเรือน รวมถึงการที่ทหารจะต้องมีความมั่นใจในความโปร่งใส และวิธีพิจารณาของกระบวนการยุติธรรมทหาร ทั้งนี้ Sam Nunn ให้แนวคิดเพิ่มเติมเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งพัฒนาขึ้นบนความร่วมมือระหว่างรัฐสภากับฝ่ายบริหาร เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างสิทธิส่วนบุคคลของทหาร กับความต้องการของกองทัพในด้านขวัญกำลังใจ และวินัยทหาร โดยมี ศาลฎีกาได้พัฒนาหลักการของกระบวนการดังกล่าว และให้การรับรองระบบยุติธรรมทหาร และมีรัฐสภาแสดงการยอมรับไว้ในรัฐธรรมนูญ

นอกจากนี้ พลเอก Gordon Sullivan อดีตเสนาธิการทหารบกสหรัฐอเมริกา¹¹⁸ ได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างชีวิตทหาร และชีวิตพลเรือน ไว้ว่า ทหารมีความแตกต่างจากสังคมพลเรือนอย่างเด่นชัดในเรื่องการเสียสละเพื่อประเทศชาติอย่างไม่มีขีดจำกัด โดยที่ ทหารทุกคนในทุกชั้นยศ ต่างมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และยอมสละชีวิต ยอมทำทุกอย่าง เพื่อปฏิบัติหน้าที่ รักษาเกียรติยศ และปกป้องประเทศชาติ

เช่นเดียวกับ พลเอก Colin L. Powell อดีตประธานเสนาธิการทหารร่วมของประเทศสหรัฐอเมริกา¹¹⁹ ที่ให้มุมมองเกี่ยวกับความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกำลังพลในกองทัพว่า ความสัมพันธ์ในหมู่คณะเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ที่นำไปสู่ความพร้อมในการปฏิบัติการกิจปกป้องประเทศชาติในสนามรบเพื่อให้ได้รับชัยชนะในสงคราม จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาความสัมพันธ์ของทหารในหน่วย ด้วยการปฏิบัติการฝึกฝน เตรียมพร้อม แบ่งปันประสบการณ์ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จของหน่วย และประสบความสำเร็จของภารกิจทหาร โดยมีระเบียบวินัยและความเป็นเอกภาพของกำลังพลเป็นสิ่งสำคัญ

ในส่วนของประเทศไทยนั้น ได้มีการจัดตั้งศาลทหารบนแนวคิดเดียวกันกับการจัดตั้งศาลทหารของประเทศอื่นๆ โดยเป็นการจัดตั้งขึ้นเพื่อให้ผู้บังคับบัญชาทหารใช้เป็นเครื่องมือในการบังคับบัญชาให้ทหารอยู่ในระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด และเพื่อให้กองทัพสามารถใช้กลไกการปฏิบัติการทางทหารที่มีประสิทธิภาพสูงสุด ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้มีบทบัญญัติกำหนดอำนาจหน้าที่ของศาลทหารมาตลอดโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับศาลทหารไว้ว่า "ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทหารและคดีอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ ..." ¹²⁰ เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร

¹¹⁸ Gordon R. Sullivan, *Chief of Staff* (The Senate Armed Services Committee 1993) Quoted in Nunn, 2002,4.

¹¹⁹ S. Nunn (เชิงอรรถ 117) 4.

¹²⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พุทธศักราช 2550 มาตรา 281.

ไทย พุทธศักราช 2534¹²¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2521¹²² และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517¹²³ ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับศาลทหารไว้ว่า "ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามที่กฎหมายบัญญัติ"

2.8 แผนการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม (พ.ศ. 2560 – 2564)

2.8.1 แผนปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม (พ.ศ. 2560 – 2564) ประเด็นการปฏิรูปที่ 5 การปรับปรุงระบบสอบสวนคดีอาญาเพื่อให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการอย่างเหมาะสม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูมินทร์ บุตรอินทร์ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์¹²⁴ แสดงความเห็น ว่า พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนโดยอิสระ และเด็ดขาด ปราศจากการตรวจสอบจากองค์กรอื่นในกระบวนการยุติธรรม เช่น ทนายความ อัยการ และศาล ไม่อาจมีส่วนรับรู้หรือตรวจสอบ การรวบรวมพยานหลักฐานและการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนได้ ในทางปฏิบัติพนักงานอัยการซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่ในการสั่งคดีและการว่าความในศาลมิได้รู้เห็นการดำเนินการของเจ้าพนักงานตำรวจในการสอบสวน เพราะไม่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการรวบรวมพยานหลักฐาน คงมีหน้าที่เพียงพิจารณาข้อเท็จจริงไปตามสำนวนการสอบสวนที่พนักงานสอบสวนจัดทำขึ้นเท่านั้น ระบบกฎหมายดังกล่าวทำให้พนักงานอัยการไม่สามารถตรวจสอบความถูกต้องของพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนรวบรวมไว้นั้นได้ แม้พนักงานอัยการจะมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมได้ เมื่อเห็นว่าพยานหลักฐานในสำนวนยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ แต่หากพนักงานสอบสวนส่งสำนวนให้พนักงานอัยการพิจารณาล่าช้าจนใกล้ครบกำหนดฝากขังผู้ต้องหาแล้ว (เมื่อครบกำหนดระยะเวลาฝากขังตามกฎหมายแล้ว หากพนักงานอัยการยังไม่สามารถฟ้องผู้ต้องหาได้ก็ต้องปล่อยผู้ต้องหาไป เพราะหมดระยะเวลาในการควบคุมตัวแล้ว จากนั้น

¹²¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 มาตรา 194.

¹²² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 มาตรา 177.

¹²³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 มาตรา 211.

¹²⁴ เสนีย์ พรหมวิวัฒน์, 'โครงสร้างองค์กรและอำนาจหน้าที่ของศาลทหาร' (ดุสิตนิพนธ์ปริญญานิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2553).

¹²⁴ ชุดหนังสือ การสำรวจองค์ความรู้เพื่อการปฏิรูปประเทศไทย โดยคณะทำงานเครือข่ายวิชาการเพื่อการปฏิรูป คณะกรรมการสมัชชาปฏิรูป เรื่อง การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมไทย, 2556.

เมื่อสำนวนพร้อมฟ้องเมื่อใดก็ต้องออกหมายเรียกหรือขออนุมัติศาลออกหมายจับผู้ต้องหา เพื่อนำตัวมาขึ้นฟ้องต่อศาลต่อไป) อาจมีผลต่อการใช้ดุลพินิจอย่างรอบคอบในการสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการ และส่งผลเสียต่อคดีของรัฐในชั้นพิจารณาของศาลได้ ทั้งนี้ การที่พนักงานอัยการไม่มีโอกาสได้เข้าร่วมการสอบสวนตั้งแต่เบื้องต้น ทำให้ไม่ทราบข้อเท็จจริงอย่างถ่องแท้ในคดี ส่งผลโดยตรงต่อบทบาทของพนักงานอัยการในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและผู้เสียหาย เพราะหากพนักงานอัยการมีโอกาสได้รับทราบถึงการสอบสวน ตั้งแต่เบื้องต้น ก็อาจจะเป็นหลักประกันแก่ผู้บริสุทธิ์ที่อาจตกเป็นผู้ต้องหา ทำให้ไม่ต้องได้รับความเดือดร้อนจากกระบวนการยุติธรรม และในเชิงคดียังช่วยให้การสอบสวนได้รับการยอมรับจากศาลมากขึ้น เพราะดำเนินการโดยมีการตรวจสอบถ่วงดุลที่เหมาะสม ซึ่งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการสอบสวนโดยตรงด้วย

จากประเด็นเรื่องอัยการกับอำนาจการสอบสวนที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นประเด็นที่มีการพยายามพัฒนาและแก้ไขปัญหาช่องโหว่ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการจัดสัมมนาในเวทีวิชาการ หรือการพยายามปฏิรูปการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและอัยการ โดยจะเห็นว่าแผนปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม¹²⁵ ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) ประเด็นการปฏิรูปที่ 5 การปรับปรุงระบบสอบสวนคดีอาญาเพื่อให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการอย่างเหมาะสม เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ และมีการกำหนดระยะเวลาการปฏิบัติงานในชั้นสอบสวน ชั้นไต่สวน และชั้นฟ้องคดี โดยมีเป้าหมายหรือผลอันพึงประสงค์และผลสัมฤทธิ์ คือ

1. การสอบสวนคดีอาญามีความสมบูรณ์ ถูกต้องโปร่งใส
2. ผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีนั้น ได้รับความยุติธรรม และหลักประกันการคุ้มครองสิทธิ

และเสรีภาพอย่างแท้จริง

กระบวนการตามแผนปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม (พ.ศ. 2560 – 2564) ในประเด็นการปฏิรูปที่ 5 มีกรอบระยะเวลาในการดำเนินการ พ.ศ. 2561 – 2564 ได้กำหนดตัวชี้วัดไว้ ดังนี้

1. ร้อยละของคดีที่พนักงานอัยการสั่งฟ้องผู้ต้องหาและศาลมีคำพิพากษาลงโทษในคดีที่มีการสอบสวนร่วมกัน
2. จำนวนของคดีที่ถูกร้องขึ้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ในคดีที่มีการสอบสวนร่วมกัน
3. ร้อยละของคดีที่ศาลสั่งยกฟ้องโดยมีความเห็นว่าผู้ต้องหาไม่มีความผิด ในคดีที่มีการสอบสวนร่วมกัน

¹²⁵ คณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม แผนปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม 2560.

4. ร้อยละของคดีที่ศาลมีคำพิพากษาลงโทษ ในคดีที่มีการกันผู้ร่วมกระทำผิดเป็นพยาน

5. ระดับความพึงพอใจของผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และผู้เกี่ยวข้องในคดีต่อประสิทธิภาพการสอบสวน ของพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวน ในคดีที่มีการสอบสวนร่วมกัน

6. จำนวนข้อร้องเรียนของผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และผู้เกี่ยวข้องในคดีต่อการสอบสวนที่ไม่เป็นธรรม ไม่ถูกต้อง และล่าช้า ในคดีที่มีการสอบสวนร่วมกัน

โดยมีแผนดำเนินการและเป้าหมาย ดังนี้

1. พัฒนาและแก้ไขกฎหมาย กฎ และระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดประเภทหรือลักษณะคดีที่จะมีการสอบสวนร่วมกันระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการ และเพื่อกำหนดวิธีการทำงานร่วมกัน รวมทั้งเงื่อนไขขั้นตอนและการปฏิบัติระหว่างพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในคดีดังกล่าว เป้าหมายเพื่อให้มีการแก้ไขกฎหมายกฎระเบียบที่กำหนดประเภทลักษณะคดี และวิธีการ การปฏิบัติงานสอบสวนร่วมกันระหว่างพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวน

1.1 แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ลักษณะ 2 การสอบสวนหมวด 1 การสอบสวนสามัญ ในประเด็นดังนี้

1.1.1 กำหนดประเภทหรือลักษณะคดีที่ให้พนักงานอัยการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน กำหนดวิธีการทำงานร่วมกัน รวมทั้ง เงื่อนไข ขั้นตอน และการปฏิบัติระหว่างพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวนในคดีดังกล่าว

1.1.2 กำหนดให้มีพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในสำนวนการสอบสวนดังกล่าว

1.1.3 กำหนดให้มีวิธีการทำงานร่วมกัน และการบูรณาการในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการร่วมสอบสวนคดีอาญาของพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวน โดยให้เป็นไปตามกฎ หรือระเบียบ ในการสอบสวนร่วมของพนักงานอัยการกับพนักงานสอบสวน

1.2 สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญา แก้ไขปรับปรุง กฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้อง

1.3 พัฒนาการบูรณาการร่วมสอบสวนอาญาของพนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน และพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ และพนักงานสอบสวนของหน่วยงานอื่นเกี่ยวข้อง จัดทำบันทึกข้อตกลงร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดวิธีการและแนวทางการปฏิบัติงานการสอบสวนร่วมกัน

2. บัญญัติให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการกันผู้ร่วมกระทำผิดเป็นพยาน และให้เป็น การดำเนินการร่วมกันระหว่างพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวน ทั้งให้ครอบคลุมการปฏิบัติต่อพยานตั้งแต่ต้นจนจบคดี โดยมีเนื้อหา กำหนด หลักเกณฑ์ เงื่อนไขและวิธีการในการกันผู้ร่วมกระทำ

ความผิดเป็นพยาน เป้าหมายเพื่อให้มีกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการในการกันผู้ร่วมกระทำผิดเป็นพยาน โดยมีพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวนดำเนินการร่วมกัน และการปฏิบัติต่อพยานดังกล่าวตั้งแต่ต้นจนจบคดี

2.1 แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ลักษณะ 2 การสอบสวนหมวด 1 การสอบสวนสามัญ ในประเด็นดังนี้

2.1.1 กำหนดหลักการให้มีการกันผู้ร่วมกระทำผิดเป็นพยานในคดีอาญา โดยให้เป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่างพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวน

2.1.2 กำหนดให้การปฏิบัติต่อพยานตั้งแต่ต้นถึงคดีเสร็จการพิจารณาเป็นไปตามหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการตาม กฎ หรือระเบียบ ซึ่งออกตามความในกฎหมายดังกล่าว

2.1.3 กำหนดให้การกันผู้ร่วมกระทำผิดเป็นพยานในคดีอาญา เป็นไปตามหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการตาม กฎ หรือระเบียบ ซึ่งออกตามความในกฎหมายดังกล่าว

3. ปรับปรุงให้มีระบบหรือกลไกในการเร่งติดตามการส่งผลการสอบสวนเพิ่มเติม และอำนาจของพนักงานอัยการในการสอบสวนเพิ่มเติม โดยให้สำนักอัยการสูงสุด สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันสร้างกลไกหรือกระบวนการดังกล่าว เป้าหมายเพื่อให้มีการปรับปรุงกลไกร่วมกันในการเร่งรัดติดตามการส่งผลการสอบสวนเพิ่มเติม และการกำหนดอำนาจของพนักงานอัยการในการสอบสวนเพิ่มเติม

3.1 ให้มีระบบหรือกลไกในการเร่งรัดติดตามการส่งผลการสอบสวนเพิ่มเติม โดยให้สำนักอัยการสูงสุด สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันสร้างกลไกหรือกระบวนการดังกล่าว

3.2 แก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพื่อให้มีพนักงานอัยการมีอำนาจในการดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมในกรณีพนักงานสอบสวนไม่สามารถส่งสำนวนการสอบสวนได้ภายในกำหนดระยะเวลาฟ้องคดี เป้าหมายเพื่อเป็นกลไกในการแก้ไขปัญหาในกรณีพนักงานสอบสวนไม่สามารถส่งผลการสอบสวนเพิ่มเติมได้ภายในระยะเวลาที่กำหนดหรือในกรณีความจำเป็นเร่งด่วน เช่น คดีจะขาดอายุความ หรืออาจเกิดความเสียหายต่อการดำเนินคดี

2.8.2 แผนปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม (พ.ศ. 2560 – 2564) ประเด็นการปฏิรูปที่ 6 การกำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้ชัดเจนเพื่อมิให้คดีขาดอายุความ

ศาสตราจารย์ ดร.บรรเจิด สิงคะเนติ¹²⁶ แสดงให้เห็นในประเด็นปัญหาสำคัญในกระบวนการยุติธรรมว่า ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมขาดการบูรณาการร่วมกัน แม้กรอบ นโยบายตามแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ จะได้กำหนดทิศทางให้หน่วยงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมประสานความร่วมมือกันก็ตาม แต่สภาพข้อเท็จจริงในปัจจุบันพบว่า หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมส่วนใหญ่มีโครงสร้างขององค์กรภายใต้กฎระเบียบที่แตกต่างกัน และค่อนข้างเป็นอิสระต่อกัน ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด ศาลยุติธรรม ราชทัณฑ์ ฯลฯ หากมองลักษณะโครงสร้างนโยบายโดยภาพรวมแล้ว ทุกหน่วยงานจะมีนโยบายเฉพาะของแต่ละหน่วยงานและไม่ค่อยเชื่อมโยง บางหน่วยงานเน้นการมีสายการบังคับบัญชาหรืออำนาจสูงสุดตามลำดับชั้น ความเป็นเอกภาพของโครงสร้างนโยบายในแต่ละหน่วยงานทำให้เกิดช่องว่างที่ทำให้ขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานร่วมกัน เกิดปัญหาต่อระบบการอำนวยความสะดวกยุติธรรมในหลายส่วน

ในประเด็นการปฏิรูปที่ 6 การกำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้ชัดเจนเพื่อมิให้คดีขาดอายุความ กำหนดเป้าหมายหรือผลอันพึงประสงค์และผลสัมฤทธิ์เพื่อให้คดีไม่ขาดอายุความในชั้นสอบสวน ชั้นไต่สวน ชั้นฟ้องคดี มีกรอบระยะเวลาในการดำเนินการ พ.ศ. 2561 – 2564 และได้กำหนดตัวชี้วัดไว้ ดังนี้

1. ไม่มีคดีที่ส่งสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการไต่สวนให้แก่พนักงานอัยการไม่ทันภายในเวลาที่กำหนด

2. ไม่มีคดีที่พนักงานอัยการพิจารณาสั่งฟ้องไม่ทันภายในเวลาที่กำหนด

3. ร้อยละของคดีที่สามารถติดตามตัวผู้ต้องหาที่หลบหนีในชั้นสอบสวนมาดำเนินคดี ได้ทันภายในอายุความเพิ่มขึ้น

โดยมีแผนดำเนินการและเป้าหมาย ดังนี้

1. กำหนด/ปรับปรุงระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับงานสอบสวนทุกฝ่ายให้ชัดเจน เป้าหมายเพื่อให้มีการจัดทำและปรับปรุงระเบียบ หรือประกาศแสดงระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวน

¹²⁶ NIDA Model ปฏิรูปประเทศไทย แนวทางปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม 2557.

1.1 จัดทำกระบวนการงาน ขั้นตอน และระยะเวลามาตรฐานในการรวบรวม พยานหลักฐาน การทำสำนวนการสอบสวน สำนวนการไต่สวน และการพิจารณาสำนวนการสอบสวน สำนวนการไต่สวน และการ

ฟ้องคดีของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่มีอำนาจหน้าที่ในการ สอบสวน ไต่สวน และการฟ้องคดีทุกหน่วยงาน

1.2 แก้ไขปรับปรุง กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง หรือหนังสือสั่งการที่ เกี่ยวข้องกับการสอบสวน ไต่สวน การพิจารณาสำนวน และการฟ้องคดี ให้เป็นไปตามระยะเวลา มาตรฐาน ตลอดจนแนวทางในการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาในกรณีที่ไม่สามารถดำเนินการตาม มาตรฐานระยะเวลาดังกล่าวเพื่อป้องกันความเสียหายแก่การดำเนินคดี

1.3 กำหนดระยะเวลาการส่งสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวน ให้แก่พนักงานอัยการ เพื่อให้พนักงานอัยการมีระยะเวลาเพียงพอที่จะพิจารณาสั่งสำนวนได้อย่าง ละเอียดยรอบคอบ มีข้อเท็จจริงที่ครบถ้วนสมบูรณ์ โดยสำนักงานอัยการสูงสุดและหน่วยงานที่มีหน้าที่ ในการสอบสวน หรือไต่สวนคดีพิจารณาร่วมกัน โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพในการดำเนินคดีภายในอายุ ความฟ้องคดีเป็นประการสำคัญ

2. กำหนดมาตรการสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายสามารถปฏิบัติหน้าที่ตาม มาตรฐานและระยะเวลาที่กำหนดได้

2.1 กำหนดอัตราค่าจ้างให้เหมาะสมกับภาระงานและมาตรฐานการ ปฏิบัติงาน โดยจัดให้มีอัตราค่าจ้างของพนักงานสอบสวน พนักงานไต่สวน พนักงานอัยการ และ เจ้าหน้าที่สนับสนุนงานดังกล่าวที่เพียงพอกับปริมาณงาน ภารกิจ และมาตรฐานการปฏิบัติงาน สอบสวนและฟ้องคดี

2.2 กำหนดมาตรการติดตามจับกุมผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีในชั้น สอบสวน มาดำเนินคดีภายในอายุความ โดยให้มีหน่วยงานและเจ้าหน้าที่รับผิดชอบการติดตามจับกุม ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนี โดยมีค่าใช้จ่ายและรางวัลนำจับที่เหมาะสมจากเงินค่าปรับตาม คำพิพากษา

2.3 บูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการ ยุติธรรมรวมทั้งหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบในส่วนงานนิติวิทยาศาสตร์และนิติเวช เพื่อวางแผนทาง แก่ปัญหาข้อขัดข้องที่อาจเกิดจากการประสานงานที่ล่าช้า ส่งผลให้การปฏิบัติงานต่าง ๆ เลยกรอบ ระยะเวลาที่กำหนด

2.3.1 จัดให้มีบันทึกข้อตกลงร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใน กระบวนการยุติธรรมรวมทั้งหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบในส่วนงานนิติวิทยาศาสตร์และนิติเวช

2.3.2 สร้างระบบให้หน่วยงานทางนิติวิทยาศาสตร์หรือนิติเวชสามารถบูรณาการบุคลากรหรือระบบการจัดส่งผลการตรวจพิสูจน์ให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว และการนำระบบลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการรับรองเอกสารเพื่อการรับฟังเป็นพยานหลักฐานในชั้นศาล

2.8.3 แผนปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม (พ.ศ. 2560 – 2564) ประเด็นการปฏิรูปที่ 7 การพัฒนาระบบการสอบสวนเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ

ในประเด็นการปฏิรูปที่ 7 การพัฒนาระบบการสอบสวนเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ กำหนดเป้าหมายหรือผลอันพึงประสงค์และผลลัพธ์เพื่อให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีอาญา และ ผู้เสียหาย/ผู้เกี่ยวข้องสามารถแจ้งความร้องทุกข์/กล่าวโทษได้ที่สถานีตำรวจทุกแห่งทั่วประเทศ มีกรอบระยะเวลาในการดำเนินการ พ.ศ. 2561 – 2564 และได้กำหนดตัวชี้วัดไว้ ดังนี้

1. ระดับความเชื่อมั่นของประชาชนต่อการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีอาญา
2. ร้อยละของพนักงานสอบสวนและของพนักงานอัยการที่มีคะแนนการประเมินผลการปฏิบัติราชการอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานเพิ่มขึ้น
3. ระดับการพัฒนาประสิทธิภาพของระบบสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการเพิ่มขึ้น
4. ร้อยละของข้อร้องเรียนการปฏิเสธไม่รับแจ้งความร้องทุกข์/กล่าวโทษมีอัตราที่ลดลง

โดยมีแผนดำเนินการและเป้าหมาย ดังนี้

1. ความเชื่อมั่นในการรับแจ้งความของพนักงานสอบสวน เพื่อให้มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการรับคำร้องทุกข์ กล่าวโทษ และเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างสถานีตำรวจทั่วประเทศ

1.1 ให้สำนักงานตำรวจแห่งชาตินำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการรับคำร้องทุกข์กล่าวโทษและเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างสถานีตำรวจทั่วประเทศเพื่อให้ผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ กล่าวโทษ ณ สถานีตำรวจแห่งใดก็ได้ เพื่อป้องกันการปฏิเสธไม่รับแจ้งความและกรณีมีผู้เสียหายหลายคนพนักงานสอบสวนสามารถเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อรวมคดีกันได้

1.2 แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 124 ให้สอดคล้องกับกระบวนการที่จะนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการรับคำร้องทุกข์ เพื่อให้ถือว่าการบันทึกข้อมูลดังกล่าวของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ เป็นการบันทึกคำร้องทุกข์ตามกฎหมาย

และสามารถส่งข้อมูลดังกล่าวไปยังพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่รับผิดชอบได้ในรูปข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ โดยอาจเพิ่มความในมาตรา 124 วรรคท้ายว่า การบันทึกคำร้องทุกข์ด้วยปากของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในวรรคก่อน อาจบันทึกในระบบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และการส่งต่อข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เข้าสู่ระบบปฏิบัติการของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ให้ถือว่าเป็นการส่งบันทึกคำร้องทุกข์ไปยังพนักงานสอบสวนแล้ว ทั้งนี้ ขั้นตอนการบันทึกข้อมูล การลงลายมือชื่อผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ให้เป็นไปตามที่กฎกระทรวงกำหนด เป็นต้น

1.3 แก้ไข กฎกระทรวง กฎ ระเบียบ คำสั่ง ภายในของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่เกี่ยวข้องการรับคำร้องทุกข์โดยให้ระบุขั้นตอน รายละเอียดการบันทึกข้อมูล วิธีการลงลายมือชื่อผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น

2. ความเชื่อมั่นในการสอบสวน เพื่อให้มีมาตรการสร้างความเชื่อมั่นในการสอบสวน

2.1 จัดให้มีการประเมินผลการปฏิบัติของพนักงานสอบสวนตามกฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง เกี่ยวกับการสอบสวน โดยแก้ไขปรับปรุงกฎ ก.ตร. ที่เกี่ยวกับการแต่งตั้ง เลื่อนตำแหน่ง โยกย้ายพนักงานสอบสวน โดยให้ระบุหลักเกณฑ์การประเมินผลการปฏิบัติของพนักงานสอบสวนซึ่งวัดจากผลการปฏิบัติราชการตามระเบียบ คำสั่ง ในเรื่องการสอบสวนอย่างถูกต้อง ครบถ้วนด้วยในแต่ละคดี

2.2 กำหนดให้มีกฎหมายหรือระเบียบกำหนดหน้าที่ของพนักงานสอบสวนให้ต้องแจ้งขั้นตอนดำเนินการและกรอบระยะเวลาสิ้นสุดในการดำเนินการในชั้นสอบสวน และสิทธิหรือหน้าที่ของผู้เสียหายและผู้ต้องหา รวมทั้งอายุความสำหรับคดีแต่ละประเภท ให้ผู้เสียหายและผู้ต้องหาทราบตั้งแต่โอกาสแรก ตลอดจนให้คำแนะนำการร้องทุกข์ความผิดต่อส่วนตัว โดย

2.2.1 แก้ไขปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือจัดให้มีกฎหมายกลางเกี่ยวกับระยะเวลาการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรม โดยระบุให้พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องแจ้งขั้นตอนดำเนินการกรอบระยะเวลาสิ้นสุดในการดำเนินการในชั้นสอบสวน สิทธิตามกฎหมาย รวมทั้งอายุความสำหรับคดีแต่ละประเภทให้ผู้เสียหายและผู้ต้องหาทราบ

2.2.2 แก้ไขปรับปรุงกฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ภายในของสำนักงานตำรวจแห่งชาติให้สอดคล้องกับกฎหมายข้างต้น รวมทั้งกำหนดลักษณะรูปแบบของการแจ้งกรอบระยะเวลาดังกล่าว และมาตรการควบคุมกำกับดูแลกรณีพนักงานสอบสวนไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนด

2.3 ให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติจัดตั้งศูนย์ติดตามข้อมูลคดีอาญาในชั้นสอบสวนเพื่อให้ประชาชนติดตามความคืบหน้าคดี ร้องเรียน หรือร้องขอความเป็นธรรมในคดีดังกล่าว

ตลอดจนส่งเรื่องไปยังผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวนติดตามผลการดำเนินการ และแจ้งผลให้ประชาชนทราบ โดยให้ภาคประชาชนร่วมเป็นองค์ประกอบของศูนย์นี้ด้วยโดย

2.3.1 ออกพระราชกฤษฎีกากำหนดการแบ่งส่วนราชการให้มีการจัดตั้งศูนย์ติดตามข้อมูลคดีอาญาในชั้นสอบสวนขึ้นภายในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยอาจกำหนดเป็นหน่วยงานระดับกองกำกับการ

2.3.2 ออกกฎ ระเบียบ ประกาศ หรือคำสั่งภายในสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่เกี่ยวข้องเพื่อขับเคลื่อนการปฏิบัติงานของศูนย์ดังกล่าวให้เกิดประสิทธิภาพ รวมทั้งกำหนดรูปแบบการติดตามผลคดีให้ผู้เสียหายทราบอย่างเป็นรูปธรรมและรูปแบบการให้ภาคประชาชนร่วมเป็นองค์ประกอบของศูนย์ดังกล่าว

2.4 สร้างระเบียบการบริหารงานบุคคลเพื่อป้องกันการแทรกแซงหรือครอบงำการใช้ดุลยพินิจในการทำสำนวนของพนักงานสอบสวนจากข้าราชการตำรวจฝ่ายบริหารการควบคุม ตรวจสอบ เร่งรัดสำนวน จะต้องกระทำโดยผู้บังคับบัญชาในสายงานของพนักงานสอบสวนเท่านั้น โดยแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานบุคคลของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ได้แก่ พระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ กฎ ก.ตร. ว่าด้วยการแต่งตั้งข้าราชการตำรวจ และกฎ ระเบียบ คำสั่งต่าง ๆ ภายในสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องมาตรฐานดังกล่าว ทั้งนี้ ต้องสอดคล้องกับแผนปฏิรูปของคณะกรรมการปฏิรูปตำรวจ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 258 ง (4) ด้วย

2.5 จัดให้มีระเบียบกำหนดให้การสอบสวนต้องมีผู้ปฏิบัติเป็นทีมประกอบด้วย พนักงานสอบสวนเป็นหัวหน้าทีม เจ้าหน้าที่สืบสวนฝ่ายนิติวิทยาศาสตร์ ผู้ช่วยพนักงานสอบสวนต่อสถานี และจัดสรรทรัพยากรสำหรับบริหารงานสอบสวนให้เกิดประสิทธิภาพโดยทบทวนแก้ไข ปรับปรุง กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่มีอยู่เดิมทั้งหมดเพื่อให้สอดคล้องมาตรฐานดังกล่าว

2.6 ปรับปรุงกฎหมายหรือระเบียบว่าด้วยค่าตอบแทนของพนักงานสอบสวนให้มีค่าตอบแทน มีสิทธิประโยชน์ และสวัสดิการที่มากพอที่จะให้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี เมื่อเทียบเคียงกับหน่วยงานอื่นในกระบวนการยุติธรรมโดยแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานบุคคลของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ กฎ ระเบียบและคำสั่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับค่าตอบแทนของพนักงานสอบสวนให้สอดคล้องกับมาตรฐานดังกล่าว

2.7 จัดอัตรากำลังพนักงานสอบสวนให้สามารถปฏิบัติงานสอบสวนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับปริมาณงานของแต่ละสถานีโดย

2.7.1 แก้ไขปรับปรุงกฎ ก.ตร. และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดอัตรากำลังพนักงานสอบสวนของแต่ละสถานีตำรวจ โดยคำนึงถึงสถิติปริมาณคดีเป็นสำคัญ

2.7.2 แก้ไขปรับปรุงกฎ ระเบียบ คำสั่งที่เกี่ยวข้องในเรื่องการออกคำสั่งภายในของสำนักงานตำรวจแห่งชาติในการปฏิบัติราชการในส่วนที่เกี่ยวกับตำแหน่งของพนักงานสอบสวนให้สอดคล้องกับมาตรการดังกล่าว

2.8 ปรับปรุงระบบการคัดเลือกบุคคล เข้ามาดำรงตำแหน่งพนักงานสอบสวน และระบบการประเมินผลเพื่อเลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นของพนักงานสอบสวน ให้พิจารณาตามความรู้ ความสามารถ ตลอดจนปรับปรุงระบบการฝึกอบรมเพื่อให้พนักงานสอบสวน มีความรู้ ความสามารถและความเชี่ยวชาญ ในการสอบสวนและทักษะอื่นที่เกี่ยวข้อง โดย

2.8.1 แก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ กฎ ก.ตร. กฎ ระเบียบ คำสั่งภายในสำนักงานตำรวจแห่งชาติให้กำหนดคุณสมบัติและหลักเกณฑ์ขั้นต่ำของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งพนักงานสอบสวน ระบบการฝึกอบรม

2.8.2 ปรับปรุงหลักสูตรของสถาบันส่งเสริมงานสอบสวนให้สอดคล้องกับมาตรการดังกล่าว

2.9 ให้สำนักงานอัยการสูงสุดจัดตั้งสถาบันฝึกอบรมการสอบสวนและการว่าความชั้นสูง เพื่อฝึกอบรมเพิ่มพูนทักษะประสบการณ์สร้างและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของพนักงานอัยการและบูรณาการการพัฒนาความรู้ด้านการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนของหน่วยงานอื่น เพื่อให้การปฏิบัติงานการสอบสวนและการดำเนินคดีของพนักงานอัยการมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยให้สำนักงานอัยการสูงสุดแก้ไขปรับปรุงประกาศคณะกรรมการอัยการว่าด้วยการแบ่งหน่วยงานและการกำหนดอำนาจและหน้าที่ของหน่วยงานภายในของสำนักงานอัยการสูงสุดเพื่อจัดตั้งสถาบันฝึกอบรมการสอบสวนและการว่าความชั้นสูง

2.9.1 กำหนดหลักสูตรการสอบสวนและการว่าความชั้นสูงเพื่อสร้างพนักงานอัยการที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการสอบสวนและการว่าความเพื่อรองรับการปฏิบัติงานการสอบสวนในคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อน คดีที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศหรือกระทบต่อสังคมในวงกว้างและคดีอื่น ๆ ที่อยู่ในความรับผิดชอบตามอำนาจหน้าที่

2.9.2 กำหนดหลักสูตรการสอบสวนแบบบูรณาการเพื่อให้สามารถนำความรู้ความชำนาญและความเชี่ยวชาญของพนักงานสอบสวนในแต่ละหน่วยงานให้นำมาใช้ในงานสอบสวนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อฝึกอบรมเพิ่มพูนทักษะและประสบการณ์สร้างและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของพนักงานอัยการและบูรณาการการพัฒนาความรู้ด้านการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนของหน่วยงานอื่น

2.9.3 พัฒนาการรวบรวมและแสวงหาพยานหลักฐานในระดับระหว่างประเทศในการประสานและให้ความช่วยเหลือในกระบวนการให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศในทางอาญาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินคดีที่ต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่อยู่ใน

ต่างประเทศรวมถึงการรวบรวมพยานหลักฐานที่ต่างประเทศร้องขอเพื่อให้มีประสิทธิภาพในการดำเนินคดีในระดับสากล

2.10 ให้สำนักงานอัยการสูงสุดจัดให้มีหน่วยงานดำเนินงานปรับปรุงและพัฒนากระบวนการวิเคราะห์บทพินิจการทำงานอย่างครบถ้วนทุกขั้นตอนเช่นการวิเคราะห์คำพิพากษาที่ตัดสินยกฟ้องหรือไม่ตัดสินตามที่พนักงานสอบสวนได้สอบสวนและพนักงานอัยการได้ฟ้องคดีไปและคดีที่ประสบความสำเร็จเพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงการทำงานและการสอบสวนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.10.1 ให้สำนักงานอัยการสูงสุดแก้ไขปรับปรุงประกาศคณะกรรมการอัยการว่าด้วยการแบ่งหน่วยงานและการกำหนดอำนาจและหน้าที่ของหน่วยงานภายในของสำนักงานอัยการสูงสุดเพื่อให้มีหน่วยงานดำเนินงานปรับปรุงและพัฒนากระบวนการวิเคราะห์บทพินิจการทำงานอย่างครบถ้วนทุกขั้นตอนเพื่อให้มีหน่วยงานหลักเป็นหน่วยงานเฉพาะในการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์คำพิพากษาคดีที่พนักงานอัยการฟ้องคดีว่าคำพิพากษาของศาลได้วินิจฉัยพยานหลักฐานจากสำนวนการสอบสวนที่ได้นำสืบนั้นต้องมีการแก้ไขปรับปรุงหรือพัฒนาการสอบสวนและการฟ้องร้องดำเนินคดีอย่างไรเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.10.2 ให้สำนักงานอัยการสูงสุดนำข้อมูลที่หน่วยงานที่รับผิดชอบตามข้อ 2.10.1 จากการวิเคราะห์ดังกล่าวไปสู่การบูรณาการกับหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนหรือไต่สวนคดีอาญาเพื่อหาแนวทางการร่วมกันแก้ไขปัญหาและการพัฒนาการสอบสวนหรือการไต่สวนต่อไป

2.11 ให้สำนักงานอัยการสูงสุดพัฒนาการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการสอบสวน โดยปรับปรุงพัฒนาหน่วยงานที่รับผิดชอบงานสอบสวนให้มีอัตรากำลังพนักงานอัยการ และเครื่องมือ อุปกรณ์เพื่อปฏิบัติงานสอบสวนอย่างเพียงพอ อบรมพัฒนาให้มีพนักงานอัยการที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการปฏิบัติงานสอบสวน ประสานงานเกี่ยวกับการร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวนของหน่วยงานอื่น จัดให้มีระเบียบหรือแนวทางในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการสอบสวนและการประสานงานเกี่ยวกับการร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวนของหน่วยงานอื่น

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560) ยังได้มีการบัญญัติถึงการพัฒนาและการปรับปรุงระบบการสอบสวนคดีอาญา ซึ่งมุ่งเน้นถึงการประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างยิ่ง โดยบัญญัติไว้ใน มาตรา 257 ง (2) “ปรับปรุงระบบสอบสวนคดีอาญาให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการอย่างเหมาะสม กำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้ชัดเจนเพื่อมิให้คดีขาดอายุความ และสร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีอาญา รวมทั้งกำหนดให้การสอบสวนต้องใช้ประโยชน์จากนิติวิทยาศาสตร์ และจัดให้

มีบริการทางด้านนิติวิทยาศาสตร์มากกว่าหนึ่งหน่วยงานที่มีอิสระจากกัน เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงอย่างมีทางเลือก”

จากการพิจารณาบทบัญญัติข้างต้น จะเห็นว่า การปฏิรูปกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมให้ความสำคัญกับการสอบสวนคดีอาญามาก ผู้บริหารเล็งเห็นถึงการประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยนำหลักการถ่วงดุลย์อำนาจกันมาใช้ประกอบในการสอบสวน อีกทั้งยังสามารถพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ในการประกันหลักสิทธิเสรีภาพให้แก่ประชาชนภายใต้บทบัญญัตินี้ได้ ได้แก่

- ประเด็นเรื่องกำหนดกรอบเวลาในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อการป้องกันการขาดอายุความ เนื่องจากมีคดีจำนวนมาก ที่เกิดความล่าช้าเนื่องจากการปฏิบัติงาน สาเหตุอาจมาจากการไม่มีกรอบเวลาที่แน่ชัดในการสอบสวน การถ่ายโอนคดี หรือ การบริหารจัดการเวลาในการสอบสวน การบริหารงานของบุคลากรกับปริมาณงานทำให้เกิดความล่าช้า จึงเกิดปัญหาของการขาดอายุความของคดีในที่สุด ทั้งนี้หลักการเรื่องกรอบระยะเวลาดังกล่าว จึงเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาและปรับปรุงการสอบสวน ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ลดความล่าช้าในการปฏิบัติงาน

- ประเด็นเรื่องสร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ ทั้งนี้เกี่ยวข้องกับหลักตรวจสอบถ่วงดุลซึ่งกันและกัน เนื่องจากเดิมพนักงานสอบสวนทำหน้าที่สอบสวนเพียงฝ่ายเดียว และส่งสำนวนพร้อมความเห็นทางคดีให้แก่พนักงานอัยการ โดยพนักงานจะมีความเห็นสั่งฟ้องหรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับพยานหลักฐานและสำนวนการสอบสวน ซึ่งจะเห็นว่า การที่พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ ต่างเข้ามามีบทบาทในการสอบสวนร่วมกันนั้น จะสร้างความเชื่อมั่นในแก่ประชาชนมากขึ้น อีกทั้งยังมีแผนการพัฒนการตรวจสอบจากทั้งภายในองค์กรและภายนอกองค์กรอีกด้วย ทั้งนี้จะทำให้ประชาชนหมดข้อกังขาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานโดยการมีสิทธิพลหรือการบังคับบัญชาที่เกี่ยวข้อง โดยองค์กรที่ตรวจสอบจะต้องตรวจสอบโดยความเป็นธรรม โปร่งใส และ ประชาชนสามารถเข้าถึงได้

- ประเด็นเรื่องให้การสอบสวนใช้ประโยชน์ทางนิติวิทยาศาสตร์ พร้อมทั้งให้มีการบริการทางนิติวิทยาศาสตร์ที่มีอิสระจากกัน เป็นการช่วยให้การพิสูจน์หลักฐานในคดี เพื่อส่งเสริมให้การสอบสวนนั้นมีประสิทธิภาพตามมาตรฐาน มีคุณภาพน่าเชื่อถือ ทั้งยังส่งผลต่อการรับฟังพยานหลักฐานในทางนิติวิทยาศาสตร์เพื่อให้ประชาชนเกิดความมั่นใจ ได้รับการตรวจพิสูจน์ที่ถูกต้อง ส่งเป็นต่อข้อเท็จจริงในรูปคดีที่นำไปสู่การส่งผลการรับฟังพยานหลักฐานในการพิจารณาวินิจฉัยคดี และยังส่งผลกระทบถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ ทั้งนี้รวมถึงการกระจายการให้บริการทางนิติวิทยาศาสตร์อย่างทั่วถึง หน่วยงานต่างๆสามารถเข้าไปใช้บริการได้ทั่วประเทศ

บทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญนี้ ถือเป็นแนวโน้มที่ดีในการพัฒนาการสอบสวนให้ดียิ่งขึ้น โดยมีหลักการในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นพื้นฐาน เอามาพัฒนาการสอบสวนในอนาคต

แผนปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม (พ.ศ. 2560 – 2564) มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทั้งการปรับปรุงระบบการสอบสวนคดีอาญาให้เกิดการถ่วงดุลระหว่างพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการที่ต้องปฏิบัติหน้าที่สอบสวนร่วมกัน รวมถึงการกำหนดกรอบระยะเวลาการดำเนินงานเพื่อให้หน่วยงานที่ทำงานร่วมกันเกิดเอกภาพ และลดข้อร้องเรียนของประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องจากการดำเนินการทางคดีที่ล่าช้า ทั้งนี้ เพื่อเป็นยกระดับความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวน ตลอดจนกระบวนการยุติธรรมให้เพิ่มสูงขึ้น โดยสามารถจำแนกออกเป็น ประเด็นการปฏิรูป ได้ดังนี้

แผนปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม (พ.ศ. 2560 – 2564) ประเด็นการปฏิรูปที่ 5 เกี่ยวกับการปรับปรุงระบบสอบสวนคดีอาญาเพื่อให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการอย่างเหมาะสม

กระบวนการสอบสวนให้อำนาจพนักงานสอบสวนในการรวบรวมหลักฐานแต่เพียงผู้เดียว จึงเกิดปัญหาเมื่อพนักงานอัยการต้องสั่งฟ้องแต่มีหลักฐานไม่เพียงพอ หรือการสั่งฟ้องนั้นเป็นไปโดยการบังคับของเงื่อนไขเวลาที่ถึงกำหนด ด้วยเหตุนี้ ประเด็นการปฏิรูปที่ 5 จึงกำหนดให้มีการเปลี่ยนแปลงกำหนดระยะเวลาการปฏิบัติงานในชั้นสอบสวน ชั้นไต่สวน และชั้นฟ้องคดี โดยมีแผนดำเนินการดังนี้

1. พัฒนาและแก้ไขกฎหมาย กฎ และระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดประเภทหรือลักษณะคดี ตลอดจนกำหนดวิธีการทำงานร่วมกัน รวมทั้งเงื่อนไขขั้นตอนและการปฏิบัติระหว่างพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในคดีดังกล่าว เพื่อให้มีการแก้ไขกฎหมายกฎระเบียบที่กำหนดประเภท ลักษณะคดี และวิธีการ การปฏิบัติงานสอบสวนร่วมกันระหว่างพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวน

2. บัญญัติให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการกันผู้ร่วมกระทำผิดเป็นพยาน และให้เป็น การดำเนินการร่วมกันระหว่างพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวน เพื่อให้มีกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการในการกันผู้ร่วมกระทำผิดเป็นพยาน โดยมีพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวนดำเนินการร่วมกัน และการปฏิบัติต่อพยานดังกล่าวตั้งแต่ต้นจนจบคดี

3. ปรับปรุงให้มีระบบหรือกลไกในการเร่งติดตามการส่งผลการสอบสวนเพิ่มเติม และอำนาจของพนักงานอัยการในการสอบสวนเพิ่มเติม โดยให้สำนักอัยการสูงสุด สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันสร้างกลไกหรือกระบวนการดังกล่าว เพื่อให้มีการปรับปรุงกลไกร่วมกันในการเร่งรัดติดตามการส่งผลการสอบสวนเพิ่มเติม และการกำหนดอำนาจของพนักงานอัยการในการสอบสวนเพิ่มเติม

แผนปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม (พ.ศ. 2560 – 2564) ประเด็นการปฏิรูปที่ 6 การกำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้ชัดเจนเพื่อมิให้คดีขาดอายุความ

สืบเนื่องจากกระบวนการยุติธรรมขาดความเชื่อมโยงทำให้การทำงานร่วมกันเกิดความล่าช้า และขาดประสิทธิภาพยังความเสียหายให้เกิดกับคดีทั้งการส่งสำนวน หรือการส่งฟ้องไม่ทันในเวลาที่กำหนด รวมถึง การติดตามผู้ต้องหาที่หลบหนีในชั้นสอบสวนมาดำเนินคดีให้ทันภายในอายุความที่มักเกิดขึ้นจากช่องว่างของโครงสร้างนโยบายในแต่ละหน่วยงานที่ขาดความเป็นเอกภาพ จึงนำไปสู่แผนดำเนินการดังนี้ 1. กำหนด/ปรับปรุงระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับงานสอบสวนทุกฝ่ายให้ชัดเจน เป้าหมายเพื่อให้มีการจัดทำและปรับปรุงระเบียบ หรือ ประกาศแสดงระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวน และ 2. กำหนดมาตรการการสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐานและระยะเวลาที่กำหนดได้

แผนปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม (พ.ศ. 2560 – 2564) ประเด็นการปฏิรูปที่ 7 การพัฒนาระบบการสอบสวนเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ

จากปัญหาด้านประสิทธิภาพในกระบวนการยุติธรรมจึงส่งผลให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีอาญา แผนการปฏิรูปนี้จึงมุ่งเน้นการเพิ่มระดับความเชื่อมั่น และผลการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ รวมถึงยกระดับประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมให้เพิ่มสูงขึ้น โดยมีแผนดำเนินการดังนี้ 1. ความเชื่อมั่นในการรับแจ้งความของพนักงานสอบสวน เพื่อให้มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการรับคำร้องทุกข์ กล่าวโทษ และเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างสถานีตำรวจทั่วประเทศ และ 2. ความเชื่อมั่นในการสอบสวน เพื่อให้มีมาตรการสร้างความเชื่อมั่นในการสอบสวน

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560) ยังได้มีการบัญญัติถึงการพัฒนาและการปรับปรุงระบบการสอบสวนคดีอาญา ซึ่งมุ่งเน้นถึงการประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างยิ่ง การปฏิรูปกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมให้มีความสำคัญกับการสอบสวนคดีอาญามาก ผู้บริหารเล็งเห็นถึงการประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยนำหลักการถ่วงดุลย์อำนาจกันมาใช้ประกอบในการสอบสวน อีกทั้งยังสามารถพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ในการประกันหลักสิทธิเสรีภาพให้แก่ประชาชนภายใต้บทบัญญัตินี้ได้

ทั้งนี้ แผนปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม (พ.ศ. 2560 – 2564) ประเด็นการปฏิรูปที่ 5 6 และ 7 ตลอดจนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ที่ได้มีการบัญญัติมาตราที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสืบสวนสอบสวน ให้สามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรม และ

คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้อย่างเหมาะสมนั้น ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงกับการศึกษาครั้งนี้ที่มีจุดประสงค์เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการดำเนินการของอัยการทหารให้ทัดเทียมกับพนักงานอัยการ รวมถึงเพิ่มประสิทธิภาพการอำนวยความสะดวกให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาภายใต้อำนาจศาลทหารที่ปัจจุบันมีขอบเขตและผู้ที่เกี่ยวข้องกว้างขวางและหลากหลายมากขึ้น โดยมีแนวคิดในการพัฒนาระบบอัยการทหารดังต่อไปนี้

2.9 การวิเคราะห์สภาพปัญหาจากการสอบสวนของอัยการทหาร

การวิเคราะห์สภาพปัญหาจากการสอบสวนของอัยการทหารโดยใช้ทฤษฎี 5M analysis ในการจำแนก ทั้งนี้ 5M Analysis คือ วิธีการวิเคราะห์หาปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กรเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและแก้ไขตามแนวคิดของ Lean โดยปัญหาที่พบจากการวิเคราะห์ตามหลัก 5M Model ทั้ง 5 ปัจจัยจะนำไปใช้ในการวิเคราะห์หาสาเหตุ เพื่อการวางแผนและแก้ไขต่อไปด้วยเครื่องมือหรือทฤษฎีอื่นๆ¹²⁷ ซึ่งทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ในโครงสร้างการสอบสวนในศาลทหารเพื่อจำแนกปัญหาที่เกิดขึ้น และสะดวกต่อการหาแนวทางการพัฒนาการสอบสวนในศาลทหารต่อไป

1. Man Power

1. ใช้หลักการปรับย้ายจากคณะกรรมการเป็นเกณฑ์ ไม่มีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือก ไม่มีการกำหนดการผ่านหลักสูตร หรือ ประสบการณ์ขั้นต่ำ

2. ไม่มีหลักสูตรเกี่ยวกับการสอบสวนเป็นกิจจะลักษณะ ดังเช่นพนักงานสอบสวนฝ่ายพลเรือน

3. อยู่ภายใต้การบังคับบัญชา และ ขึ้นตรงต่อผู้บังคับบัญชาโดยตรง

2. Money

เนื่องจากการสอบสวน จำเป็นต้องมีการวางระบบและการพัฒนาที่ใช้งบประมาณสูง ในส่วนนี้ ยังไม่มีการตั้งงบสำหรับเรื่องนี้โดยเฉพาะ

3. Machine

ขาดเครื่องมือเครื่องใช้ในการสอบสวนต่างๆ ทั้งทางเทคโนโลยี และ ทางนิติวิทยาศาสตร์

4. Management

¹²⁷ <https://greedisgoods.com/5m-%E0%B8%84%E0%B8%B7%E0%B8%AD-5m-model/>.

ขาดการจัดการทางด้านกำลังพล โดย ยังไม่มีการทำโครงสร้างที่กล่าวถึงการสอบสวน โดยอัยการทหารภายใต้กรมพระธรรมนูญ หรือ ไม่มีฝ่ายสอบสวนโดยเฉพาะ

ขาดการกำหนดกรอบเวลาในการบริหารจัดการในการสอบสวน อาทิ การสอบสวนเพิ่มเติมปัจจุบัน ไม่มีการกำหนดกรอบเวลาให้แก่พนักงานสอบสวนทั่วไป

ขาดการบริการจัดการด้านการตรวจสอบโดยองค์กรภายนอก

5. Method

กฎหมายเพียงให้อำนาจมา แต่วิธีปฏิบัติจริงนั้น ยังไม่เป็นที่นิยมให้อัยการทหารเป็นผู้สอบสวนเอง

วิธีการสอบสวนนั้น ยังไม่เป็นรูปธรรมที่แน่ชัด เนื่องจาก ยังไม่มีระเบียบออกมาถึงขั้นตอนอย่างละเอียด และ อัยการทหารซึ่งทำหน้าที่สอบสวนด้วยและสั่งฟ้องคดีเองด้วย อาจทำให้เกิดข้อกังขาของผู้เสียหายได้ อีกทั้งยัง อาจทำให้เกิดอคติว่าผู้ถูกสอบสวนเป็นผู้กระทำผิด จึงสอบสวนหาพยานหลักฐานมาสนับสนุนการจับกุม และสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานที่เป็นผลร้ายแก่ผู้กระทำผิด ส่งผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายของผู้ต้องหาและผู้เสียหายในคดีอาญา

2.10 นโยบายกลาโหม

นโยบายเร่งด่วนของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 (1 ต.ค.64 - 30 ก.ย.65) กำหนดให้ทุกส่วนราชการในสังกัดกระทรวงกลาโหม ตลอดจนองค์การรัฐวิสาหกิจในความควบคุม และหน่วยงานในกำกับของกระทรวงกลาโหม ให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลเพื่อสานต่อแนวทางการขับเคลื่อนประเทศภายใต้นโยบาย “รวมไทยสร้างชาติ” ของรัฐบาลและการพัฒนาศักยภาพของกระทรวงกลาโหมและการบูรณาการร่วมกับทุกภาคส่วนด้วยการปรับปรุงแบบการปฏิบัติงานให้รองรับกับมาตรการควบคุมและป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID - 19) ในระยะยาว เช่น มาตรการควบคุม COVID - 19 แนวใหม่ (Smart Control and Living with COVID -19) มาตรการป้องกันการติดเชื้อแบบครอบจักรวาล (Universal Prevention for COVID - 19) และมาตรการปลอดภัยสำหรับองค์กร (COVID - Free Setting) เพื่อให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาต่อไปได้อย่างมั่นคง ปลอดภัย และยั่งยืน โดยกระทรวงกลาโหมยังคงมีนโยบายเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องให้เกิดผลสัมฤทธิ์เป็นรูปธรรมประกอบด้วย 1) การเสริมสร้างความมั่นคงและปลอดภัยของประเทศ 2) การปฏิรูปกองทัพและการส่งเสริมการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล และ 3) การสนับสนุนรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาที่สำคัญของชาติ ซึ่งในที่นี้ งานวิจัยจะขอนำส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย มาทำเสนอข้อมูลโดยตรง ดังนี้¹³⁹

ด้านการปฏิรูปกองทัพและการส่งเสริมการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล

1. เร่งรัดการจัดทำกฎหมาย ขอบบังคับ และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการนำข้าราชการพลเรือนกลาโหมมาบรรจุรับราชการในตำแหน่งเชี่ยวชาญเฉพาะที่เหมาะสม ครอบคลุมทุกส่วนราชการของกระทรวงกลาโหม โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับการบริหารจัดการกำลังพลประเภทอื่น ๆ รวมถึงการปรับโครงสร้างส่วนราชการและการปฏิรูประบบงานด้านต่างๆของกระทรวงกลาโหม เพื่อลดการบรรจุกำลังทหารประจำการให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ให้มีผลอย่างเป็นรูปธรรมโดยเร็ว

2. ปรับปรุงระบบบริหารจัดการการฝึกและศึกษาในสถาบันการศึกษาสังกัดกระทรวงกลาโหมทุกระดับ ทั้งหลักสูตรตามแนวทางการรับราชการ หลักสูตรเพิ่มพูนทักษะขีดความสามารถ และหลักสูตรความชำนาญเฉพาะด้านที่มุ่งเน้นไปสู่การปฏิบัติงานจริงตามตำแหน่งหน้าที่ ในรูปแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ควบคู่กับการใช้ระบบการศึกษาแบบออนไลน์เพื่อให้รองรับกับมาตรการควบคุม COVID -19 แนวใหม่รวมทั้งพัฒนาทรัพยากรบุคคล เพื่อสร้างภาวะผู้นำให้กับผู้บังคับหน่วยทุกระดับพร้อมส่งเสริมให้กำลังพลเข้ารับการศึกษาทงพลเรือนเพิ่มเติม ในลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิต อันจะส่งผลดีต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของกำลังพล และครอบครัว

3. ส่งเสริมและพัฒนาการอำนวยความสะดวกในศาลทหารและระบบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทหาร โดยยึดมั่นในหลักนิติธรรม ปรับปรุงพัฒนากฎหมายให้ทันสมัย โดยคำนึงถึงความมั่นคง ความสงบเรียบร้อยและการพัฒนาของประเทศในภาพรวมให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล

ซึ่งในงานวิจัยฉบับนี้ มุ่งเน้นถึงการพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมทหาร ศึกษาเฉพาะกรณีอัยการทหาร โดยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนโยบายกลาโหมดังกล่าวข้างต้น จะครอบคลุมอยู่หลายมิติ ทั้งในส่วนของการพัฒนาศักยภาพกำลังพล ที่ต้องอาศัยการปรับปรุงระเบียบ ขอบบังคับ เพื่อให้ได้บุคลากรที่เหมาะสมกับภารกิจของตน เพื่อการทํางานอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนของการส่งเสริมและพัฒนาการอำนวยความสะดวกในศาล ที่เกี่ยวข้องกับศาลทหารและระบบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทหาร ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายโดยตรงของงานวิจัยฉบับนี้ที่มุ่งเน้นถึงการพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมทหาร อีกทั้งยังเสนอแนะถึงการพัฒนาการบูรณาการความร่วมมือกับส่วนต่างๆอีกด้วย งานวิจัยฉบับนี้จึงได้ศึกษาในส่วนของนโยบายกลาโหมประกอบการทําวิจัย

2.11 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ร้อยโทหญิง ภัสกร ชีระพันธุ์ (2555)¹²⁸ ศึกษาเรื่องการดำเนินคดีอาญาของอัยการทหารในศาลทหาร ศึกษากรณีการสังคดี อัยการทหารมีอำนาจพิจารณาสังคดีหรือไม่ และการใช้ดุลพินิจในการสังคดีของผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารและอัยการทหารถูกควบคุมและตรวจสอบโดยองค์กรใดหรือไม่ จากการศึกษาพบว่า อัยการทหารมีหน้าที่หลัก คือ การเสนอความเห็นทางคดีต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร การเป็นโจทก์ฟ้องคดี และการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร

อัยการทหารไม่มีอำนาจพิจารณาสังคดี มีอำนาจแค่เพียงเสนอความเห็นทางคดีขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงหัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหาร ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาหรือทหารที่กระทำความผิด การพิจารณาสังคดีโดยเที่ยงธรรมต้องประกอบด้วยความเป็นอิสระในการสังคดีและกระบวนการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสังคดี แต่การใช้ดุลพินิจในการสังคดีของผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารและอัยการทหารไม่ถูกควบคุมและตรวจสอบโดยองค์กรภายนอกและผู้เสียหายที่ไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเลย มีแต่องค์กรภายในหรือผู้บังคับบัญชาทางทหารเท่านั้นที่เข้ามาควบคุมและตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งทำให้ประชาชนทั่วไปและผู้เสียหายในคดีไม่ไว้วางใจและไม่เชื่อถือในกระบวนการยุติธรรมทหาร และเข้าใจว่าอัยการทหารดำเนินคดีในลักษณะเอื้อประโยชน์และช่วยเหลือทหารที่กระทำความผิดด้วยตนเอง

พ.อ. ถนอม ขำวิเศษ (2563)¹²⁹ กล่าวถึง อัยการทหารกับดุลพินิจในการสังคดีอาญา ไว้ในเอกสารทบทวนเชิงนโยบายด้านความมั่นคง หรือ NDC Security Review :ซึ่งเป็นเอกสารทางวิชาการที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ไว้ว่า จากการที่ให้อำนาจแก่อัยการทหารในอันที่จะสามารถทำการสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารพ.ศ. 2498 มาตรา 47 รวมทั้งมีอำนาจออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือส่งสิ่งใดที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานได้เพื่อประโยชน์แก่การสอบสวน ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 47 และโดยเฉพาะอย่างยิ่งมีอำนาจทำการ

¹²⁸ ภัสกร ชีระพันธุ์, 'การดำเนินคดีอาญาของอัยการทหารในศาลทหาร ศึกษากรณีการสังคดี' (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2555).

¹²⁹ เอกสารทบทวนเชิงนโยบายด้านความมั่นคง หรือ NDC Security Review ฉบับที่ 2 กุมภาพันธ์ 2563.

สอบสวนเพิ่มเติมหรือจะสั่งให้ผู้มีหน้าที่สอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมก็ได้ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 48 อีกทั้งยังเป็นผู้มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องทั้งในศาลทหารในเวลาปกติ และศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 ซึ่งมีข้อยกเว้นให้บุคคลอื่นที่ไม่ใช่อัยการทหารเป็นโจทก์ฟ้องได้เพียงผู้เสียหายเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเฉพาะในคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาปกติเท่านั้น จะมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องผู้เสียหายที่ไม่ใช่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้อง เพราะเหตุผลเกี่ยวกับการสืบพยานที่หากเปิดเผยจะมีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศได้ และศาลทหารเป็นศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศ อันเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีโดยเจ้าหน้าที่ที่ต้องการให้เจ้าหน้าที่เป็นผู้ค้นหาความจริงมีดุลพินิจในการนำเสนอพยานหลักฐานต่อศาล ซึ่งได้รับการยึดถือในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law System) แตกต่างจากหลักการดำเนินคดีโดยประชาชนที่ให้สิทธิประชาชนฟ้องได้ แม้นตนเองไม่ใช่ผู้เสียหายก็ตามที่ปรากฏในกลุ่มประเทศระบบจารีตประเพณี (Common Law System) รวมทั้งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 50 ยังได้กำหนดว่า เมื่ออัยการทหารเห็นว่าเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ให้ส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการเพื่อพิจารณาดำเนินคดีนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ยังเป็นการเน้นย้ำว่า อัยการทหารมีอำนาจดุลพินิจในการส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการเพื่อพิจารณาดำเนินคดี หากเห็นว่าเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจการพิจารณาพิพากษาของศาลทหาร มิใช่เป็นเพียงบุรุษไปรษณีย์ที่ต้องดำเนินการตามที่พนักงานสอบสวนส่งสำนวนมาเท่านั้น สอดคล้องกับหลักการส่งคดีอาญาตามดุลพินิจด้วย อันเป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่นำมาใช้บังคับได้ แสดงให้เห็นว่า อัยการทหารสามารถใช้ดุลพินิจในการส่งคดีตามหลักการส่งคดีอาญาตามดุลพินิจได้ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อการปกครองบังคับบัญชาและเกิดประโยชน์ต่อการรักษาความมั่นคงของประเทศ ดังนั้นหากการส่งคดีจะไม่เป็นประโยชน์ต่อการปกครองบังคับบัญชาของผู้บังคับบัญชาทหาร หรือไม่ก็เป็นประโยชน์ต่อความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรแล้ว อัยการทหารย่อมมีอำนาจสั่งไม่ฟ้องได้

นาวาเอก ประเทือง ศรีหรั่งไพโรจน์ (2559)¹³⁰ ศึกษาเรื่องผลกระทบของการประกาศใช้กฎอัยการศึกต่อเขตอำนาจศาลทหารในคดีที่พลเรือนกระทำความผิด : ศึกษาเฉพาะกรณีคณะรักษาความสงบแห่งชาติประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 เป็น

¹³⁰ ประเทือง ศรีหรั่งไพโรจน์, ‘ผลกระทบของการประกาศใช้กฎอัยการศึกต่อเขตอำนาจศาลทหารในคดีที่พลเรือนกระทำความผิด : ศึกษาเฉพาะกรณีคณะรักษาความสงบแห่งชาติประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร’, (เอกสารวิจัยประกอบการศึกษาหลักสูตรเสนาริการทหาร รุ่นที่ 57 วิทยาลัยเสนาริการทหาร 2559).

การศึกษาถึงผลกระทบในการประกาศใช้กฎอัยการศึก โดย คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ต่อเขตอำนาจศาลทหารเฉพาะในคดีที่ คสช.ประกาศให้พลเรือนที่กระทำความผิดบางประเภทและความผิดที่เกี่ยวข้องอยู่ในอำนาจของศาลทหารตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ.2557 ซึ่งพบว่าผลกระทบดังกล่าวเกิดจากการปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ.2557 และตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเป็นภาคีสถิตินุษยชน

ผู้วิจัยพบว่า กฎอัยการศึก ยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องบังคับใช้ต่อไป ด้วยเหตุผลทางด้านความมั่นคงของชาติในการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ (National Strategy) การกำหนดนโยบายความมั่นคงแห่งชาติ การจัดทำยุทธศาสตร์ทหาร (Military Strategy) ทั้งในระดับการเตรียมกำลัง (Conduct Campaign) และระดับการใช้กำลัง (Fight in Battles) อันเชื่อมโยงกับระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติของโลกยุคปัจจุบัน การประกาศใช้กฎอัยการศึก ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์แห่งข้อยกเว้นตามที่กฎหมายบัญญัติอย่างแท้จริง โดยเฉพาะการประกาศใช้กฎอัยการศึก ประกอบรัฐประหารที่อาจจะมีเกิดขึ้นได้อีก เพื่อนำไปสู่การใช้อำนาจของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐต่อประชาชนผู้อยู่ภายใต้อำนาจปกครอง เพราะเป็นการใช้อำนาจรัฐฝ่ายเดียว อันมีลักษณะที่หมิ่นเหม่ต่อการใช้อำนาจที่อาจเกินเลยไปจากเจตนารมณ์ตามที่กฎหมายบัญญัติ จึงอาจมีความไม่เหมาะสม ไม่ทันการณ์ อันเป็นเหตุแห่งการรบกวนหรือไปกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนในยุคที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองสิทธิตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 และตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีแล้ว ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) ขึ้นได้ จึงอาจต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับหลักสากลในการเลี่ยนพันธกรณีในเหตุฉุกเฉินและมาตรการที่มีความจำเป็นและความเหมาะสม และพิจารณายกเลิกทันทีเมื่อหมดความจำเป็น สถานการณ์คลี่คลายเช่นเดียวกับนานาประเทศที่ใช้กฎอัยการศึก และแจ้งเหตุฉุกเฉินให้เลขาธิการองค์การสหประชาชาติ ทราบ เพื่อจะยืนยันในเจตน์จำนงตามพันธกรณีเพื่อให้เป็นที่การยอมรับในระดับสากล

การใช้ดุลพินิจและความเข้าใจต่อกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึกของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อาจส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของศาลทหาร เนื่องจากการดำเนินการของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งประกอบไปด้วยเจ้าหน้าที่ของรัฐหลายฝ่าย อาทิ ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ รวมตลอดถึงทนายความ ทุกองค์พหุพล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายทั้งสิ้น นั่นหมายถึงทุกองค์กรต่างยึดถือหลักกฎหมายเป็นสรณะในการปฏิบัติหน้าที่ในความรับผิดชอบของตน บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ไม่มีองค์กรใดจะมีพักต้องคำนึงถึงแต่ด้านยุทธศาสตร์ของชาติ อันเกี่ยวพันกับประเด็นเรื่องความมั่นคงของชาติ ดังนั้น การใช้อำนาจของ

เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก ซึ่งเป็นกฎหมายพิเศษ อันอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนขึ้นได้ จึงเป็นประเด็นที่เจ้าหน้าที่ของรัฐทุกฝ่ายควรต้องใช้ความระมัดระวัง และพึงตระหนักเป็นอย่างยิ่งว่า เมื่อสิ้นสุดการใช้อำนาจตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก และก้าวอย่างเข้าสู่การดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแล้ว การปฏิบัติทุกขั้นตอนต้องชอบด้วยกฎหมาย โปร่งใสและตรวจสอบได้ ด้วยความเสมอภาคและเป็นธรรม

ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 37/2557 และฉบับที่ 38/2557 ลงวันที่ 25 พฤษภาคม 2557 ที่กำหนดให้พลเรือนยังคงขึ้นศาลทหารไม่ถูกยกเลิก แม้ว่าได้มีกระแสพระราชโองการยกเลิกกฎอัยการศึก ไปแล้ว ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2558 ซึ่งประกาศ คสช.ดังกล่าวขัดแย้งสถานการณ์เงื่อนไขการประกาศใช้กฎอัยการศึก หาก คสช.ไม่ยกเลิก ย่อมเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่มีความชอบธรรมทางประชาธิปไตยและมาจากระบอบที่เป็นประชาธิปไตยต่อประชาชนที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ที่จะรักษาและเยียวยาผลร้ายในระบบกฎหมาย และการเมืองที่เกิดจากการรัฐประหาร โดยการแก้ไข หรือจัดทำรัฐธรรมนูญ เพื่อยกเลิกประกาศ คสช.และประกาศความเสียหายของคำพิพากษาทั้งหลายที่ขัดต่อหลักการพื้นฐานของกฎหมายและความยุติธรรมของศาลทหารที่เกิดจากการใช้อำนาจตามประกาศทั้งสองฉบับ และหลังจากนั้นถ้าจะดำเนินคดีกับบุคคลที่ถูกกล่าวหาใด ก็ให้ดำเนินคดีไปตามความเป็นธรรม ตามกรอบของกฎหมายที่มีความชอบธรรมในระบอบประชาธิปไตย โดยองค์กรในกระบวนการยุติธรรมปกติ

การออกประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติให้อำนาจพิเศษศาลทหารในการพิจารณาพิพากษาในคดีที่พลเรือนกระทำความผิดบางประเภท ไม่สอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) ซึ่งได้รับรองหลักการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม (The Right to a Fair Trial) ซึ่งรวมทั้งสิทธิของบุคคลที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยตุลาการที่เป็นอิสระ และสิทธิในการที่จำเลยจะอุทธรณ์ให้ศาลที่สูงกว่าทบทวนคำพิพากษาของศาลทหาร การประกาศกฎอัยการศึกถือเป็นการใช้อำนาจในภาวะฉุกเฉินตามข้อ 4 ของกติการะหว่างประเทศ ฯ โดยต้องแจ้งเหตุแห่งความฉุกเฉินและความจำเป็นใช้มาตรการพิเศษไปยังเลขาธิการแห่งสหประชาชาติ ตามข้อ 4 (3) ของกติการะหว่างประเทศ ฯ

การโอนอำนาจการพิจารณาคดีอาญาบางประเภทจากศาลยุติธรรมให้อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่สอดคล้องกับหลักการสากลว่าด้วยเขตอำนาจศาลทหาร การพิจารณาคดีต่อบุคคลพลเรือนโดยศาลทหารหรือศาลพิเศษ ควรเป็นกรณียกเว้นจำกัดอยู่เพียงในกรณีที่รัฐสามารถแสดงให้เห็นได้ว่าการพิจารณาคดีโดยศาลดังกล่าว มีความจำเป็น มีวัตถุประสงค์ที่ชอบ และมีเหตุผลที่หนักแน่นเพียงพอ ประกอบกับการเป็นบุคคลเฉพาะกลุ่ม และฐานความผิดเกี่ยวกับประเด็นนั้นเป็นเรื่องที่ศาลพลเรือนปกติ ไม่สามารถพิจารณาคดีได้

ศาลทหารมีเขตอำนาจเหนือบุคคลเฉพาะบุคคลที่มีสถานะเป็นทหารเท่านั้น ดังที่หลักการข้อ 5 ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของหลักการมาตรฐานสากลของศาลทหาร Decaux กำหนดไว้ว่า ศาลทหารต้องไม่มีเขตอำนาจในการพิพากษาพลเรือนในทุกสถานการณ์ รัฐต้องรับประกันว่าพลเรือนอาจถูกฟ้องเป็นจำเลยในคดีอาญาได้เฉพาะต่อศาลพลเรือนในคำอธิบายหลักการข้อ 5 นี้ ได้อ้างถึงมาตรา 14 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ซึ่งรับรองสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม ในหลายประเทศศาลทหารหรือศาลพิเศษมีเขตอำนาจเหนือพลเรือน กรณีนี้นับเป็นปัญหาอย่างร้ายแรงในเรื่องกระบวนการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม ความเป็นกลาง ความเป็นอิสระของศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเกิดขึ้นของศาลทหารหรือศาลพิเศษ มักอ้างเหตุผลว่าจำเป็นต้องใช้กระบวนการพิจารณาคดีแบบพิเศษ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้ว กระบวนการพิจารณาคดีเหล่านั้น ไม่ได้มาตรฐานทั่วไปของกระบวนการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมในระบบศาลปกติ

ในระหว่างประกาศใช้กฎอัยการศึก มีผลทำให้ศาลทหารเป็นศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ซึ่งกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาทหารตามพระราชบัญญัติ ธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 61 ที่กำหนดให้โจทก์จำเลยในศาลทหาร ไม่มีสิทธิอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหาร อาจทำให้พลเรือนที่ขึ้นศาลทหารไม่ได้รับการพิจารณาคดีด้วยความเป็นเป็นธรรม หากแก้ไขพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 61 ให้คู่ความในศาลทหารมีสิทธิอุทธรณ์ฎีกา ในขณะที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกได้ ตามหลักสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคทางศาลให้เท่าเทียมกันทั้งในขณะที่ประกาศกฎอัยการศึกหรืออยู่ในภาวะปกติ

การกำหนดให้นาคติที่พลเรือนกระทำความผิดบางอย่างเข้าสู่การพิจารณาของศาลทหารตามประกาศดังกล่าวข้างต้น อาจขัดต่อหลักการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมเนื่องจากกระบวนการพิจารณาพิพากษาในศาลทหารมีลักษณะรวบรัดขั้นตอนเป็นเหตุให้คู่ความในคดีไม่สามารถนำเสนอข้อเท็จจริงเพื่อต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ เมื่อพิจารณาเทียบเคียงกับกระบวนการพิจารณาพิพากษาในศาลยุติธรรมปกติ จึงส่งผลกระทบต่อสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการได้รับโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอและในสถานะที่เท่าเทียมกัน กล่าวโดยเฉพาะคือ การห้ามอุทธรณ์หรือฎีกาคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลทหารขึ้นต้นในเวลาไม่ปกติอย่างเด็ดขาด และการที่ศาลทหารสามารถพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ในกรณีที่จำเลยสารภาพหรือไม่ตั้งใจฟัง ตลอดจนการที่ให้นายทหาร มีฐานะเป็นตุลาการร่วมในองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีอาญานอกเหนือไปจากตุลาการพระธรรมนูญ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอิสระในการพิจารณาอรรถคดี กระบวนการพิจารณาพิพากษาในศาลทหารดังกล่าวจึงส่งผลกระทบต่อสิทธิที่จะได้รับการดำเนินคดีอย่างเป็นธรรมเกินสมควร หากในสถานการณ์พิเศษ มีความจำเป็น มีวัตถุประสงค์ที่ชอบและมีเหตุผลที่หนักแน่นเพียงพอ ประกอบกับการเป็นบุคคลเฉพาะกลุ่ม และฐานความผิดเกี่ยวกับประเด็นนั้นเป็นเรื่องที่ศาลพลเรือนปกติ ไม่สามารถพิจารณาคดีได้ ก็ควรให้นายทหารที่มีฐานะเป็นตุลาการร่วมที่จบกฎหมายและมีประสบการณ์ในการ

ใช้กฎหมาย เป็นองค์คณะตุลาการศาลทหารในเวลาไม่ปกติเฉพาะในคดีที่ต้องพิจารณาพิพากษาบุคคลพลเรือนตามประกาศ คณะรักษาความสงบเรียบร้อย

คณะรักษาความสงบแห่งชาติ สามารถใช้อำนาจในฐานะรัฐอธิปไตยตามกฎหมายการศึกษาให้ศาลยุติธรรมปกติหรือศาลพลเรือน ทำหน้าที่เช่นเดียวกับศาลทหารในเวลาไม่ปกติ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีในคดีที่พลเรือนกระทำความผิดบางอย่าง โดยผู้พิพากษาที่เป็นพลเรือน จะช่วยลดผลกระทบต่อประชาชนและแรงกดดันต่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ รวมไปถึงองค์กรศาลทหารด้วย ซึ่งเคยปรากฏตามคำสั่งของ คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 1 ลงวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ข้อ 2 กำหนดให้ศาลอาญาและศาลจังหวัดทุกศาลในเขตมณฑลทหารบกที่ 1 และศาลจังหวัดทุกศาลในเขตจังหวัดทหารบกชลบุรี เป็นศาลทหารกรุงเทพ ส่วนศาลจังหวัดนอกจากที่กล่าวนี้ ซึ่งอยู่ในเขตมณฑลทหารบกใด ให้เป็นศาลมณฑลทหารบกนั้น ๆ ในส่วนของอัยการทหาร หากมีไม่เพียงพอสามารถออกคำสั่งให้อัยการปกติทำหน้าที่เป็นอัยการทหาร

ความผิดตามประกาศ หรือคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ไม่ใช่ความผิดตามบัญชีแนบท้ายของกฎหมายการศึกษาที่ให้อำนาจผู้บัญชาการทหารสูงสุดประกาศให้พลเรือนที่กระทำความผิดอยู่ในอำนาจของศาลทหารในเวลาไม่ปกติและความผิดที่ให้อำนาจศาลทหารต้องเป็นความผิดที่ระบุไว้ในบัญชีแนบท้ายกฎหมายการศึกษานั้น แต่เนื่องจากการประกาศของ คสช.ครั้งนี้ในฐานะรัฐอธิปไตยจึงมีอำนาจประกาศให้ความผิดอื่นที่ไม่ได้อยู่ในบัญชีท้ายกฎหมายการศึกษาได้ เช่นความผิดขัดคำสั่งหรือประกาศ คสช.เป็นต้น ทำให้คดีที่มีความผิดเล็กน้อยต้องขึ้นศาลทหาร และไม่สามารถอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลทหาร หรืออุทธรณ์ไปยังศาลฎีกาของพลเรือนเช่นเดียวกับนานาประเทศที่มีศาลทหาร

ณัฐวุฒิ วงศ์เนียม (2557)¹³¹ ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวน ฟ้องร้องดำเนินคดีของพนักงานอัยการวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิจัยถึงแนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนฟ้องร้องดำเนินคดีของพนักงานอัยการ ตลอดจนสภาพปัญหาข้อเท็จจริง และปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมาย บทบาทและหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนฟ้องร้องดำเนินคดีของพนักงานอัยการในส่วนของปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย อาทิเช่น ปัญหาความไม่โปร่งใสในการสืบสวนสอบสวน ปัญหาการขาดความต่อเนื่องในการสั่งฟ้องคดีของอัยการ ปัญหาการแยกอำนาจสอบสวนและอำนาจการสั่งคดีออกจากกัน ปัญหาความล่าช้าในการดำเนินคดี และปัญหา

¹³¹ ณัฐวุฒิ วงศ์เนียม, ‘แนวทางในการพัฒนามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวน ฟ้องร้องดำเนินคดีของพนักงานอัยการ’(2557) วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี, 6 (1), 174-185.

กรณีขาดการประสานความร่วมมือขององค์กรในกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น ซึ่งถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญในการทำการศึกษาศึกษาและวิเคราะห์เป็นอย่างยิ่ง ผลของการวิจัยพบว่า จากสภาพปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ตลอดจนความคิดเห็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เห็นควรจำเป็นต้องดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติม ปรับปรุงและพัฒนามาตรการทางกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ อาทิ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หมวดที่ 11 ในส่วนที่ 2 องค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์กรอัยการ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการสั่งคดีอาญาที่จะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชนหรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ. 2554 เป็นต้น ด้วยการแก้ไขเพิ่มเติมให้พนักงานอัยการเป็นตัวเชื่อมระหว่างองค์กรตำรวจและศาล มีอำนาจร่วมรับผิดชอบในการสอบสวน ให้คำปรึกษา แนะนำและตรวจสอบบรรดาพยานหลักฐานว่า พยานหลักฐานชนิดใด ประเภทใดที่มีความจำเป็น ตลอดจนมีอำนาจหน้าที่กำหนดแนวทางในการสืบสวนสอบสวนและวางรูปคดีเพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีในชั้นศาล และไม่ควรแยกอำนาจการสอบสวนให้อยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนเพียงฝ่ายเดียว แต่ควรกำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่ในการกลั่นกรองคดี พิจารณา ตรวจสอบจำนวนการสอบสวนของพนักงานสืบสวนสอบสวนได้อย่างเต็มที่และทุกขั้นตอน

ทั้งนี้ เพื่อพัฒนามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนฟ้องร้องดำเนินคดีของพนักงานอัยการให้สอดคล้องกับระบบอัยการสากลมากยิ่งขึ้นต่อไป บทบาทของพนักงานอัยการในคดีอาญาตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 ในปัจจุบันมีเพียงอำนาจในการสอบสวนเพิ่มเติมสำนวนคดีอาญาที่รับมาจากพนักงานสอบสวนเท่านั้น จากการวิจัยบทบาทอำนาจหน้าที่ที่ถูกต้องและเหมาะสมของพนักงานอัยการ อัยการมีอำนาจในการสอบสวนและฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกันแล้ว พนักงานอัยการสามารถเข้าไปตรวจสอบการกระทำความผิดตั้งแต่แรกได้โดยทันทีและเมื่อสอบสวนจนสิ้นกระแสความแล้วก็สามารถมีความเห็นและคำสั่งได้โดยทันที เช่น หากพยานหลักฐานพอฟ้องก็สั่งฟ้องผู้ต้องหา หากพยานหลักฐานไม่พอฟ้อง เช่น การกระทำของผู้ต้องหาไม่เป็นความผิด ผู้ต้องหาขาดเจตนา คดีขาดอายุความ พนักงานอัยการก็สามารถมีคำสั่งไม่ฟ้องปล่อยตัว ผู้ต้องหาไปเป็นการลดขั้นตอนการสอบสวนเพิ่มเติมตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 และเป็นการลดขั้นตอนซ้ำซ้อนการทำงานกับพนักงานสอบสวน ทำให้คดีไม่ล่าช้าอันมีผลต่อการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนได้อย่างแท้จริง

การที่พนักงานอัยการมีส่วนร่วมหรือควบคุมการสอบสวนตั้งแต่เบื้องต้น พนักงานอัยการมีความรู้ความชำนาญทางด้านกฎหมายอีกทั้งเป็นผู้นำคดีเข้าสู่ศาลย่อมทราบดีว่าพยานหลักฐานใดเป็นพยานหลักฐานสำคัญอันเกี่ยวกับคดีสามารถกำหนดประเด็นการสอบสวนที่ถูกต้องได้โดยง่าย ไม่สอบพยานบุคคลฟุ่มเฟือย ทำให้กระบวนการสอบสวนรวดเร็วขึ้นและหากต้องนำคดีเข้าสู่ศาลก็สามารถกระทำได้โดยรวดเร็ว สืบพยานได้รวดเร็วกระชั้นยิ่งขึ้นไม่ล่าช้า การสร้างพยานหลักฐานอันเป็นเท็จในชั้นสอบสวนเกิดขึ้นได้ยาก ก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ และมีประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นการคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของประชาชนตามหลักสิทธิมนุษยชนในแง่ของการสอบสวนคดี เนื่องจากพนักงานอัยการมีอัตรากำลังคนไม่พอเพียง การสอบสวนเข้าร่วมหรือควบคุมการสอบสวนในทุกคดีย่อมไม่อาจกระทำได้ เพราะบางคดีมีโทษเพียงแค่ปรับ บางคดีมีโทษจำคุกเล็กน้อย บางคดีพยานหลักฐานไม่ซับซ้อนยุ่งยาก การเข้าร่วมหรือควบคุมการสอบสวนในทุกคดีย่อมไม่เกิดประโยชน์

ด้วยเหตุนี้ พนักงานอัยการควรมึบทบาทในการร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวนในคดีทั่วไปที่เป็นอาญาแผ่นดิน เพื่อให้สำนวนการสอบสวนถูกต้องครบถ้วน ซึ่งทำให้พนักงานสอบสวนทำงานได้เร็ว สะดวก ถูกต้อง ครบถ้วน ขึ้นและบทบาทที่เหมาะสมของพนักงานอัยการในการเข้าร่วมหรือควบคุมการสอบสวนคือ ควรเข้าร่วมในลักษณะให้คำแนะนำชี้แนะ เป็นที่ปรึกษาในการกำหนดประเด็นสำคัญในคดี วางรูปแบบที่เหมาะสมในการตั้งข้อกล่าวหา การสอบพยานบุคคลและพยานหลักฐานที่สำคัญในคดี ตรวจสอบการดำเนินการในสำนวนคดี รวมทั้งต้องเข้าร่วมในการสอบปากคำพยานบุคคลในคดีสำคัญเหล่านั้นด้วย และเมื่อการสอบสวนเสร็จสิ้นลงก็ควรปรึกษาในการใช้ดุลพินิจร่วมกันในการสั่งคดีเพื่อความรวดเร็วเป็นธรรม อันเป็นการคานอำนาจซึ่งกันและกันอย่างแท้จริง ในกรณีของการปล่อยตัวชั่วคราวก็ควรเป็นไปในรูปแบบของการใช้ดุลพินิจร่วมกันเพื่อความโปร่งในการใช้หลักประกันแก่สิทธิเสรีภาพของบุคคล

วัลลภ ห่างไธสง (2556)¹³² ศึกษาเรื่อง การเข้าร่วมสอบสวนโดยพนักงานอัยการในคดีอาญาซึ่งมีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป การศึกษาเรื่องนี้เพื่อวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาสาเหตุที่ก่อให้เกิดความผิดพลาดในการพิจารณาคดีอาญาไม่ว่าในชั้นจับกุม สอบสวน หรือมาตรการในการกลั่นกรองคดีก่อนเข้าสู่ศาล 2. เพื่อศึกษาว่า ควรเพิ่มบทบาทหน้าที่พนักงานอัยการของไทย ให้มีส่วนร่วมในการสอบสวนคดีอาญาในความผิดร้ายแรง หรือคดีอาญาซึ่งมีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป

¹³² วัลลภ ห่างไธสง, ‘การควบคุมดูแลสอบสวนโดยพนักงานอัยการในคดีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป’ (ผลงานทางวิชาการนักศึกษา2556) <<http://law-demo.nida.vac.th/main/th/83-home/261>> สืบค้นเมื่อ 2 สิงหาคม 2563.

ได้หรือไม่ และ 3) เพื่อศึกษาว่า ควรที่จะมีองค์กรภายนอก ตรวจสอบดุลยพินิจการสั่ง “ไม่ฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการในความผิดซึ่งมีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป หรือไม่

การพิจารณาคดีอาญาในประเทศไทย มีรูปแบบการดำเนินคดีอาญาในระบบ "Civil Law" โดยข้อเท็จจริงต่าง ๆ ในการกระทำความผิด จะได้มาจากการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน แล้วสรุปสำนวนทำความเข้าใจว่าควรสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง ส่งไปพร้อมกับสำนวนยังพนักงานอัยการประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ได้แบ่งขั้นตอนในการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดี ออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ 1. การรวบรวมพยานหลักฐานโดยพนักงานสอบสวน และ 2. การกลั่นกรองคดีก่อนนำขึ้นสู่ศาล

ซึ่งจะเห็นได้ว่าองค์กรที่ทำหน้าที่ฟ้องร้องผู้กระทำความผิดต่อศาลคือพนักงานอัยการ แต่พนักงานอัยการกลับเป็นผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมรับรู้ในการจับกุมและสอบสวนผู้กระทำความผิดเลยมาตั้งแต่ต้น อัยการมีอำนาจเพียงสั่งให้พนักงานสอบสวน สอบสวนเพิ่มเติมตามสำนวนการสอบสวนที่ส่งมายังพนักงานอัยการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 เพราะระบบการพิจารณาคดีอาญาของไทย ได้แบ่งแยกขั้นตอนของการสอบสวน และฟ้องร้องออกจากกันอย่างเด็ดขาด เมื่อเกิดการกระทำความผิดอาญาขึ้น อัยการจะไม่มีโอกาสได้ไปสัมผัสข้อเท็จจริง และเรื่องราวต่างๆ ด้วยตนเอง ไม่มีโอกาสซักถามพยานบุคคล หรือพยานแวดล้อมและอื่นๆ ในที่เกิดเหตุจริง ๆ ได้ ทั้งที่พนักงานอัยการจะต้องทำหน้าที่ในการฟ้องร้องผู้กระทำความผิดต่อศาล ซึ่งอาจส่งผลเชื่อมโยงให้การพิจารณาวินิจฉัยสั่งคดีของพนักงานอัยการเกิดความผิดพลาดได้

เพื่อเป็นหลักประกันในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องถูกดำเนินคดีอาญา จึงควรมีกฎหมายให้อำนาจพนักงานอัยการมีส่วนร่วมรับรู้ในการสอบสวนตั้งแต่เริ่มต้นคดี โดยเฉพาะความผิดอาญาร้ายแรงหรือในคดีอาญาซึ่งมีโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป เพื่อเป็นมาตรการในการป้องกันมิให้เกิดการสอบสวนที่มีข้อขัดแย้งกฎหมายเกิดขึ้น

ในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น ขั้นตอนการสอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกัน และไม่สามารถแบ่งแยกได้ โดยพนักงานอัยการมีอำนาจควบคุมการสอบสวนคดีอาญาหรือเข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวนคดีอาญาตั้งแต่เริ่มต้นคดี

ผลการศึกษาพบว่า ประเทศไทยควรมีกฎหมายที่ให้อำนาจพนักงานอัยการเข้าร่วมสอบสวนคดีอาญาในความผิดร้ายแรงหรือคดีอาญาซึ่งมีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป ซึ่งถือได้ว่าเป็นการยกระดับมาตรฐานกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยให้มีความทัดเทียมกับอารยประเทศ อีกทั้งยังเป็นการป้องกันมิให้ขั้นตอนการสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวนนั้นถูกแทรกแซงจากอำนาจภายนอก และปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ การมีพนักงานอัยการซึ่งถือเป็นหน่วยงานที่มีความรู้ด้านกฎหมายได้ทำการกลั่นกรองคดีก่อนเข้าสู่ชั้นศาล ถือเป็นการอำนวยความยุติธรรมทาง

อาญาและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยเพิ่มขึ้นอีกชั้นหนึ่งด้วย

โซโควิก ทูร์นจานิน และคโวโรวิก (Sokovic, Turanjanin, & Cvorovic, 2015)¹³³ ศึกษาเรื่องความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการ กฎหมายและผู้บังคับใช้กฎหมายในประเทศเซอร์เบีย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยผู้วิจัยมุ่งเน้นวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานอัยการและเจ้าหน้าที่ตำรวจ จากมุมมองของผู้ใช้บทบัญญัติทางด้านกฎหมาย (law provisions) จนถึงการบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติ โดยแบ่งงานวิจัยออกเป็นสองส่วน โดยในส่วนแรกเป็นบทนำที่อธิบายถึงความสำคัญของปัญหา รวมถึงแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรักษาสมดุลในบทบาทหน้าที่สมรรถนะ และอำนาจในการดำเนินคดีระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการ ขณะที่ส่วนที่สองเป็นการอธิบายถึงผลลัพธ์ของการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพนักงานอัยการและเจ้าหน้าที่ตำรวจจากการบังคับใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศเซอร์เบีย

ผลการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นของพนักงานอัยการและเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีต่อการทำงานร่วมกันนั้นมีความแตกต่างกัน เนื่องจากเจ้าหน้าที่ตำรวจส่วนใหญ่มีความเห็นว่า พวกเขาได้ทำทุกอย่างเท่าที่จะทำได้เพื่อให้การร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการเป็นไปในทางที่ดีขึ้น แต่นั่นก็ยังไม่เป็นที่น่าพึงพอใจนัก ในความเป็นจริงอาจกล่าวได้ว่า การให้ความร่วมมือดังกล่าวนี้ไม่สามารถเทียบได้เลยกับบทบาทหน้าที่ที่กฎหมายได้กำหนดไว้ หรืออีกนัยหนึ่งคือ การบังคับใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศเซอร์เบียนั้นยังไม่ใกล้เคียงกับอุดมคติที่กำหนดไว้ ทั้งในด้านผู้ใช้บทบัญญัติทางด้านกฎหมายจนถึงการการนำไปปฏิบัติเพื่อดำเนินการตามกระบวนการทางอาญา

พัทวัจ (Bhardwaj, 2017)¹³⁴ ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทหน้าที่ที่สำคัญของพนักงานอัยการเกี่ยวกับกฎหมายอาญา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของพนักงานอัยการเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายอาญา โดยงานวิจัยนี้ได้อธิบายถึงประวัติความเป็นมา บทบาทหน้าที่ของพนักงานอัยการ รวมถึงความเกี่ยวข้อง

¹³³ Sokovic, S. M., Turanjanin, V. M., & Cvorovic, 'D. S. Cooperation between police and public prosecutor-law and practice in Serbia' (2017) Zbornik Radova, 51, 337-352.

¹³⁴ Bhardwaj, R. (2017). A critical study of the role of prosecutor in criminal law. International Journal of Law, 3(4), 1-7.

และอำนาจตามกฎหมายของพนักงานอัยการ โดยผู้วิจัยมุ่งเน้นที่จะศึกษาบทบาทหน้าที่ของพนักงานอัยการในประเทศอินเดีย เมื่อเปรียบเทียบกับบทบาทของพนักงานอัยการในประเทศอื่น เช่น ประเทศอเมริกา เป็นต้น โดยผลการวิเคราะห์พบความแตกต่างบางประการระหว่างพนักงานอัยการของประเทศอินเดียกับพนักงานอัยการจากประเทศอื่น โดยการศึกษาครั้งนี้ยังได้กล่าวถึงภาระงาน (duties) ของพนักงานอัยการในประเทศอินเดีย และจุดอ่อนบางประการในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการเช่น ความล้าสมัยของระบบยุติธรรมและข้อกฎหมาย ข้อบกพร่องของระบบยุติธรรม หรือ การละเลยข้อค้นพบต่าง ๆ จากงานวิจัยด้านอาชญาวิทยา จิตวิทยา หรือสังคมวิทยา อาชญากรรม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อตัวพนักงานอัยการเอง เป็นต้น

บทที่ 3

การสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร ซึ่งมีบทบาทแตกต่างจากการทำหน้าที่ของอัยการทั่วไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เข้าใจถึงขอบเขต และหน้าที่ของอัยการทหาร ตลอดจนองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรม อันประกอบด้วย

- 3.1 ศาลทหารโครงสร้างศาลทหาร
- 3.2 ธรรมนูญศาลทหาร
- 3.3 ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทหาร
- 3.4 การสอบสวนคดีอาญาของทหาร
- 3.5 อัยการทหาร

3.1 ศาลทหารและโครงสร้างของศาลทหาร

3.1.1 ศาลทหาร

ศาลทหารมีอำนาจในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีที่พิพากษาอรรถคดีภายใต้กรอบแห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 สังกัดกระทรวงกลาโหม มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้รับผิดชอบงานธุรการของศาลทหารมีหน้าที่วินิจฉัยตัดสินคดีที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และกระทำความผิดตามกฎหมายอาญา กฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญา และกฎหมายทหาร

กฎหมายทหารมีความมุ่งหมาย ²¹ ประการ คือ

1. ทหารเป็นกำลังสำคัญของชาติ จึงจำเป็นต้องควบคุมระเบียบวินัยและความเรียบร้อย ทั้งในยามสงบและยามสงคราม โดยเฉพาะในยามสงครามก็ยิ่งเข้มงวด กวดขัน การปกครองทหาร ทั้งวินัยกับการศาล คืออำนาจตุลาการ จึงต้องแยกออกจากพลเรือน

¹ หลวงอรรถไกรวัลลภ และสุข เปรมนาวิน, ระบบอัยการและศาลทหาร (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ม.ป.ป.) 66.

2. เพื่อประโยชน์ในการปกครองทั่วไป เช่น การรับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร การจัดกำลัง การระดมสรรพกำลัง เป็นต้น

เหตุผลและความจำเป็นของการจัดตั้งศาลทหารในประเทศต่าง ๆ นั้น เนื่องจากศาลทหารจะมีวิธีพิจารณาคดีที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์แตกต่างจากวิธีพิจารณาคดีของศาลพลเรือน ศาลทหารจึงเหมาะสมกับการอำนวยความยุติธรรมในภาวะสงครามมากกว่า ประกอบกับเขตอำนาจของศาลพลเรือนถูกจำกัดอยู่แต่ในพื้นที่ตามที่กฎหมายกำหนด ไม่สามารถติดตามกองกำลังไปปฏิบัติภารกิจได้ และในสนธิสัญญา

ระหว่างประเทศ อาทิ อนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเชลยศึก ลงวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 1949 ได้กำหนดห้ามไม่ให้ฟ้องคดีบุคคลบางประเภท อาทิ เชลยศึกต่อศาลในระบบปกติ อย่างไรก็ตาม เหตุผลที่สำคัญที่สุดในการจัดตั้งศาลทหารก็คือเรื่องของการรักษาความมั่นคงของประเทศ โดยการรักษาความมั่นคงนั้น จำเป็นต้องพึ่งพากองกำลังทหารที่เข้มแข็ง ซึ่งต้องอาศัยหลักเอกภาพในการบังคับบัญชา กระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารจึงให้ผู้บังคับบัญชาทหารมีส่วนร่วมเป็นตุลาการร่วมในการตัดสินคดี หรือมีอำนาจในการอุทธรณ์ ฎีกา และลงโทษจำเลยให้เป็นไปตามคำพิพากษา ซึ่งอำนาจต่าง ๆ เหล่านี้ไม่มีในกระบวนการพิจารณาคดีในศาลพลเรือน

นอกจากนี้ การที่ผู้บังคับบัญชาทหารได้เข้าร่วมเป็นตุลาการจะทำให้ทราบถึงสาเหตุที่กำลังพลดังกล่าวไปกระทำความผิดและจะได้หาแนวทางในการป้องกันและแก้ไข อีกทั้งการมีศาลทหารยังสอดคล้องหลักสากลที่ว่า การปกครองทหารจะใช้วิธีการเช่นเดียวกับการปกครองพลเรือนมิได้ เนื่องจากทหารเป็นผู้ถืออาวุธร้ายแรงอยู่ในมือ จำเป็นต้องอยู่ในระเบียบวินัยที่เข้มงวดยิ่งกว่าพลเรือน และด้วยเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าว รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหลายฉบับที่ผ่านมาจึงได้บัญญัติให้มีศาลทหารเป็นหนึ่งในองค์กรตุลาการเช่นเดียวกับศาลรัฐธรรมนูญ ศาลยุติธรรม และศาลปกครอง²

ศาลทหาร มีหลักเกณฑ์ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแตกต่างจากศาลอื่น เช่น ผู้เสียหายที่ไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหาร³ ผู้เสียหายในคดีไม่มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์สินหรือชดเชยราคาทรัพย์สินหรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายต่อศาลทหาร⁴ รวมทั้งศาลทหารมีเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับ

² กองพระธรรมนูญ กรมสารบรรณทหาร, ‘เกร็ดความรู้ เรื่อง ศาลทหาร’, 1 – 3 <www.jcepo.net/web/Doc/mil_court.pdf> สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2563.

³ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก.

⁴ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 53.

กระบวนการพิจารณาคดีของศาลทหารเป็นของตนเองโดยเฉพาะ เช่น ตุลาการทหาร อัยการทหาร ทนายทหาร จำศาลทหาร นายทหารพระธรรมนูญ เนื่องจากวัตถุประสงค์ประการหนึ่งของการตั้งศาลทหารขึ้นมาพิจารณาพิพากษาคดีที่ทหารเป็นผู้กระทำความผิดโดยเฉพาะ คือ ศาลพลเรือนดำเนินคดีล่าช้า แต่คดีที่ทหารเป็นผู้กระทำความผิดต้องได้รับการพิจารณาพิพากษาคดีอย่างรวดเร็ว รุนแรง และเด็ดขาด เพื่อให้เหมาะสมกับภารกิจหรือกิจกรรมด้านการทหาร⁵

ศาลทหารสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ ศาลทหารในเวลาปกติ ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึก

1. ศาลทหารในเวลาปกติ คือ ระยะเวลาที่บ้านเมืองสงบสุขไม่มีศึกสงคราม แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ศาลทหารชั้นต้น ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด

2. ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ คือ ในเวลาที่มีการรบหรือสถานะสงคราม หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก คดีอาญาบางประเภทที่ดำเนินคดีในศาลพลเรือนต้องนำมาฟ้องต่อศาลทหารในเวลาไม่ปกติตามประกาศของผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึก เมื่อหมดภาวะการรบหรือสถานะสงครามหรือเลิกใช้กฎอัยการศึก ศาลทหารในเวลาไม่ปกติมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ค้างอยู่ในศาล หรือคดีที่ยังไม่ได้ฟ้องในเวลาไม่ปกติ อัยการทหารเท่านั้นที่มีอำนาจฟ้อง

3. ศาลอาญาศึก เป็นศาลทหารอีกประเภทหนึ่งที่ตั้งขึ้นโดยเฉพาะ ไม่ได้จัดอยู่ในประเภทศาลทหารชั้นต้นแต่อย่างใด การตั้งศาลอาญาศึกจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการรบ การสงครามเกิดขึ้น โดยตั้งศาลอาญาศึกในยุทธบริเวณ มีตุลาการ 3 นาย เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา ตุลาการต้องเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร และศาลอาญาศึกมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวงซึ่งการกระทำผิดเกิดขึ้นในเขตอำนาจได้ทุกบทกฎหมายและไม่จำกัดตัวบุคคล

3.1.2 โครงสร้างศาลทหาร

ศาลทหารมีกฎหมายธรรมนูญศาลบัญญัติไว้โดยเฉพาะต่างหากจากศาลยุติธรรม ได้แก่ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 โดยพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวได้กำหนดให้ศาลทหารมีสามชั้นศาล ได้แก่⁶

1. ศาลทหารชั้นต้น
2. ศาลทหารกลาง
3. ศาลทหารสูงสุด

⁵ สุข เปรูนาวิน, ธรรมนูญศาลทหาร ประมวลกฎหมายอาญาทหาร วินัยทหาร กฎอัยการศึก, 33.

⁶ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 6.

โดยทั่วไปศาลทหารจึงมีลำดับชั้นศาลเช่นเดียวกับศาลยุติธรรม เว้นแต่ในเวลาที่มีการรบหรือการสงคราม หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก กฎหมายได้ให้อำนาจที่จะจัดตั้ง “ศาลอาญาศึก” ได้⁷ กล่าวคือ เมื่อมีการรบเกิดขึ้นโดยได้มีการกำหนดเขตยุทธบริเวณ และในเขตยุทธบริเวณดังกล่าวมีกำลังทหารไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพันหรือมีเรือรบ ป้อม หรือที่มั่นอย่างใด ๆ ของทหาร ผู้บังคับบัญชาของกองกำลังทหารที่ไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพันหรือผู้บังคับบัญชาประจำเรือรบ ป้อม หรือที่มั่นดังกล่าว หรือผู้ทำการแทนผู้บังคับบัญชาดังกล่าวได้ตั้งศาลอาญาศึกขึ้นมาเพื่อพิจารณาคดีอาญาที่เกิดขึ้นในยุทธบริเวณนั้น ๆ ก็ได้ศาลทหารในเวลาไม่ปกติและศาลอาญาศึก จะไม่มีการอุทธรณ์ฎีกา ในกรณีที่ศาลอื่นทำหน้าที่แทนศาลในเวลาไม่ปกติ หรือศาลอาญาศึก ให้ศาลนั้นมีอำนาจเช่นเดียวกับศาลอาญาศึก กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ คำพิพากษาของศาลอาญาศึกนั้นเป็นอันเสร็จเด็ดขาด ต้องห้ามอุทธรณ์หรือฎีกา

3.1.2.1 ศาลทหารชั้นต้น

ศาลทหารชั้นต้น เมื่อพิจารณาตามบทบัญญัติแห่งพระธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 แบ่งได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้⁸

1. ศาลจังหวัดทหาร กำหนดให้มีการจัดตั้งศาลหนึ่งในทุกจังหวัดทหาร ยกเว้นเฉพาะจังหวัดทหารที่เป็นที่ตั้งกองบัญชาการมณฑลทหาร มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาได้ทุกบทกฎหมาย เว้นแต่คดีที่จำเลยมียศทหารชั้นสัญญาบัตร⁹ โดยมีเขตอำนาจตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา¹⁰ ตั้งแต่ตุลาคม 2558 ศาลจังหวัดทหารไม่มีอีกต่อไปแล้ว เพียงแต่ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ยังไม่ได้แก้ไข และได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลมณฑลทหาร พ.ศ. 2558¹¹ ออกใช้บังคับแทน ปัจจุบันจึงไม่มีศาลจังหวัดทหารเป็นไปโดยปริยาย

2. ศาลมณฑลทหาร กำหนดให้มีการจัดตั้งศาลหนึ่งในทุกมณฑลทหาร เว้นแต่มณฑลทหารนั้นเป็นที่ตั้งของศาลทหารกรุงเทพ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ทุกบทกฎหมาย เว้นแต่คดีที่จำเลยมียศทหารชั้นนายพลหรือเทียบเท่า¹² โดยมีเขตอำนาจตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกานี้คือ พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลมณฑลทหาร พ.ศ.2558

⁷ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 39-44.

⁸ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 17.

⁹ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 19.

¹⁰ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 17(1).

¹¹ พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลมณฑลทหาร พ.ศ. 2558 ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 132 ตอนที่ 86 ก ฉบับวันที่ 8 กันยายน 2558, 104-110.

¹² พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 21.

3. ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกรุงเทพนี้เปรียบเสมือนศาลอาญาของพลเรือน มีเพียงศาลเดียว ตั้งอยู่ที่กรมพระธรรมญู ถนนหลักเมือง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ทุกบทกฎหมายโดยไม่จำกัดของจำเลย¹³ และมีเขตอำนาจไม่จำกัดพื้นที่ แต่โดยปกติถ้าการกระทำผิดนั้นเกิดขึ้นในท้องถิ่นที่มีศาลทหาร ก็ให้พิจารณาพิพากษาในศาลทหารท้องถิ่นนั้น¹⁴

4. ศาลประจำหน่วยทหาร มีอำนาจเหนือบุคคลที่สังกัดหน่วยทหารนั้น โดยไม่จำกัดพื้นที่¹⁵ จัดตั้งได้ในกรณีที่มีหน่วยทหารปฏิบัติหน้าที่อยู่นอกราชอาณาจักรหรือกำลังเดินทางเพื่อไปปฏิบัติหน้าที่นอกราชอาณาจักร และมีกำลังทหารไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพัน ซึ่งกำลังทหารกองทัพบกมีจำนวนเท่าใดจึงจะถือว่าไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพันนั้น ให้เป็นไปตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ทุกบทกฎหมาย เว้นแต่คดีที่จำเลยมียศทหารชั้นนายพลหรือเทียบเท่า¹⁶

จึงกล่าวได้ว่า นอกจากการกระทำผิดที่เกิดขึ้นในเขตอำนาจศาลแล้ว การพิจารณาว่าศาลชั้นต้นศาลใดมีอำนาจพิจารณาพิพากษานั้นขึ้นอยู่กับชั้นยศของจำเลยด้วยเป็นสำคัญ กล่าวคือ ศาลมณฑลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่จำเลยเป็นพลทหารถึงบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารทุกประเภท เว้นแต่จำเลยที่มียศทหารชั้นนายพล นายทหารชั้นยศพันเอกพิเศษหรือเทียบเท่า ในที่นี้คือ กรณีที่จำเลยเป็นทหารบก ต้องมีชั้นยศไม่เกินกว่าพันเอกพิเศษ หรือ ชั้นยศนาวาเอกพิเศษ ในกรณีที่เป็นทหารเรือ หรือชั้นยศนาวาอากาศเอกพิเศษ กรณีที่เป็นทหารอากาศ ด้วยเหตุนี้ การยกเลิกจังหวัดทหารบกทุกแห่งและยกเลิกเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารบก จึงไม่ทำให้เกิดช่องว่าง เนื่องจากคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลจังหวัดทหารนั้นเป็นคดีที่ศาลมณฑลทหารก็มีอำนาจพิจารณาพิพากษาดูแลเช่นกัน ในทางปฏิบัติจึงเป็นเพียงการเปลี่ยนจากการส่วนศาลทหารกรุงเทพนั้น มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีจำเลยได้ทุกชั้นยศ (พลทหารถึงผู้ที่มีชั้นยศนายพล) ซึ่งกล่าวได้ว่า เป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของจำเลยทุกชั้นยศ ส่วนศาลประจำหน่วยทหาร มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทหารในสังกัดหน่วยนั้น (ที่จำเลยเป็นพลทหารถึงนายทหารชั้นยศพันเอกพิเศษหรือเทียบเท่า) มีอำนาจเช่นเดียวกับศาลมณฑลทหาร

¹³ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 17(2).

¹⁴ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 22.

¹⁵ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 17(2).

¹⁶ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 21.

3.1.2.2 ศาลทหารกลาง

เทียบได้กับศาลอุทธรณ์ในระบบศาลยุติธรรม ตั้งอยู่ที่กรมพระธรรมญ อาครสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ถนนแจ้งวัฒนะ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอปากเกร็ด จังหวัด นนทบุรี มีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่คู่ความใช้สิทธิอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ทหารชั้นต้นตามกฎหมาย¹⁷

3.1.2.3 ศาลทหารสูงสุด

เทียบได้กับศาลฎีกาในระบบศาลยุติธรรม ตั้งอยู่ในอาคารสำนักงาน ปลัดกระทรวงกลาโหม ถนนแจ้งวัฒนะ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีอำนาจ พิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารกลาง และคดีที่อุทธรณ์ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารชั้นต้นเฉพาะข้อกฎหมายได้โดยตรงไปยังศาลทหารสูงสุด ซึ่งคดีที่ ศาลทหารสูงสุดได้พิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งแล้วให้เป็นอันถึงที่สุด¹⁸

เห็นได้ว่า โครงสร้างของ “ศาลทหารในเวลาปกติ” จะมีการพิจารณาได้ ถึงสามชั้นศาลเช่นเดียวกับศาลยุติธรรมทั่วไป แต่เมื่อมีการประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลทหารจะ เปลี่ยนเป็น “ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ” ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในระหว่างที่มีการรบ สถานะการสงคราม หรือมีการประกาศกฎอัยการศึก จะไม่มีสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกา การประกาศให้พล เรือนที่ทำความผิดในคดีบางประเภทขึ้นศาลทหารหลังมีการยึดอำนาจเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ซึ่งอยู่ในระหว่างที่มีการประกาศกฎอัยการศึก ทำให้ผู้ต้องหาซึ่งเป็นบุคคลพลเรือนที่ไม่เห็นด้วยกับ คำพิพากษาของศาลทหารไม่สามารถอุทธรณ์หรือฎีกาคดีของตนได้ จนกระทั่งวันที่ 1 เมษายน 2558 ได้มีกระแสพระบรมราชโองการประกาศยกเลิกกฎอัยการศึกดังกล่าว¹⁹ มีผลทำให้ศาลทหารเป็นศาล ในเวลาปกติ ซึ่งคู่ความมีสิทธิอุทธรณ์และฎีกาคำพิพากษาได้ตามหลักกฎหมาย ทั้งนี้ ไม่กระทบกับการ ประกาศใช้กฎอัยการศึกที่มีอยู่ในวันที่ 19 พฤษภาคม 2557

ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ

ศาลทหารในเวลาไม่ปกตินี้ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 39 ได้บัญญัติไว้ว่า “ในเวลาไม่ปกติคือ ในเวลาที่มีการรบหรือสถานะสงคราม หรือได้ ประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลทหารซึ่งมีอยู่แล้วในเวลาปกติคงพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ตาม อำนาจ”

¹⁷ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 23.

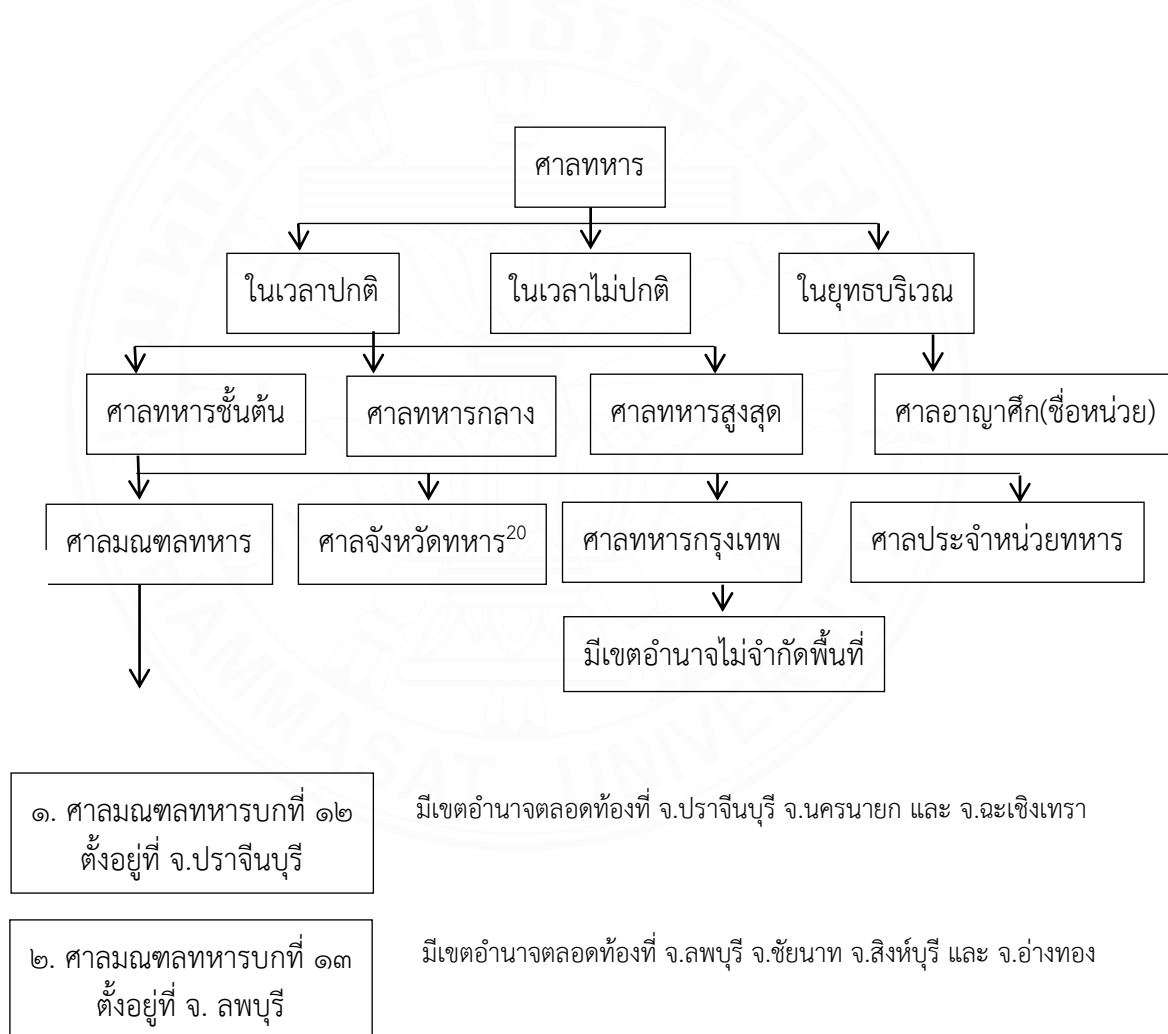
¹⁸ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 24.

¹⁹ “ประกาศเลิกใช้กฎอัยการศึก” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 132 ตอนที่ 25 ก ฉบับ วันที่ 1 เมษายน 2558 หน้า 1.

ฉะนั้นการเปลี่ยนสถานะศาลทหารในเวลาไม่ปกติขึ้นนั้น เกิดขึ้นได้โดยผลของกฎหมายใน 3 กรณี คือ

1. ในเวลาที่มีการรบ
2. สถานะสงคราม
3. ประกาศใช้กฎอัยการศึก

ดังนั้นในระหว่างที่มีเหตุการณ์ 3 ประการนี้เกิดขึ้นจะมีศาลทหารในเวลาไม่ปกติขึ้นโดยผลของกฎหมายทันที ในอันที่จะพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่บุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารได้กระทำความผิดในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นเอง

²⁰ “พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลมณฑลทหาร พ.ศ. 2558” ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 132 ตอนที่ 86ก ฉบับวันที่ 8 กันยายน 2558 หน้า 104-110.

๓. ศาลมณฑลทหารบกที่ ๑๔ ตั้งอยู่ที่ จ. ชลบุรี	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.ชลบุรี และ จ.ระยอง
๔. ศาลมณฑลทหารบกที่ ๑๕ ตั้งอยู่ที่ จ. เพชรบุรี	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.เพชรบุรี และ จ.ประจวบคีรีขันธ์
๕. ศาลมณฑลทหารบกที่ ๑๖ ตั้งอยู่ที่ จ. ราชบุรี	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.ราชบุรี จ.สมุทรสงคราม และ จ.สมุทรสาคร
๖. ศาลมณฑลทหารบกที่ ๑๗ ตั้งอยู่ที่ จ. กาญจนบุรี	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.กาญจนบุรี และ จ.สุพรรณบุรี
๗. ศาลมณฑลทหารบกที่ ๑๘ ตั้งอยู่ที่ จ. สระบุรี	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.สระบุรี และ จ.พระนครศรีอยุธยา
๘. ศาลมณฑลทหารบกที่ ๑๙ ตั้งอยู่ที่ จ. สระแก้ว	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.สระแก้ว จ.จันทบุรี และ จ.ตราด
๙. ศาลมณฑลทหารบกที่ ๒๑ ตั้งอยู่ที่ จ. นครราชสีมา	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.นครราชสีมา และ จ.ชัยภูมิ +จ.บุรีรัมย์
๑๐. ศาลมณฑลทหารบกที่ ๒๒ ตั้งอยู่ที่ จ. อุบลราชธานี	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.นครราชสีมา และ จ.อำนาจเจริญ
๑๑. ศาลมณฑลทหารบกที่ ๒๓ ตั้งอยู่ที่ จ. ขอนแก่น	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.ขอนแก่น และ จ.กาฬสินธุ์ + จ.มหาสารคาม กรณีที่ ศาล มทบ.๒๖ ยังไม่เปิด
๑๒. ศาลมณฑลทหารบกที่ ๒๔ ตั้งอยู่ที่ จ. อุดรธานี	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.อุดรธานี และ จ.หนองคาย +จ.นครพนม กรณี ศาล มทบ. ๒๑๐ ยังไม่เปิด
๑๓. ศาลมณฑลทหารบกที่ ๒๕ ตั้งอยู่ที่ จ. สุรินทร์	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.สุรินทร์ และ จ.ศรีสะเกษ

๑๔. ศาสนมณฑลทหารบกที่ ๒๖ ตั้งอยู่ที่ จ. บุรีรัมย์	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.บุรีรัมย์ และ จ.มหาสารคาม
๑๕. ศาสนมณฑลทหารบกที่ ๒๗ ตั้งอยู่ที่ จ. ร้อยเอ็ด	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.ร้อยเอ็ด และ จ. ยโสธร
๑๖. ศาสนมณฑลทหารบกที่ ๒๘ ตั้งอยู่ที่ จ. เลย	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.เลย และ จ.หนองบัวลำภู
๑๗. ศาสนมณฑลทหารบกที่ ๒๙ ตั้งอยู่ที่ จ. สกลนคร	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.สกลนคร และ จ.บึงกาฬ
๑๘. ศาสนมณฑลทหารบกที่ ๒๑๐ ตั้งอยู่ที่ จ. นครพนม	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.นครพนม
๑๙. ศาสนมณฑลทหารบกที่ ๓๑ ตั้งอยู่ที่ จ. นครสวรรค์	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.นครสวรรค์ จ.กำแพงเพชร และ จ.อุทัยธานี
๒๐. ศาสนมณฑลทหารบกที่ ๓๒ ตั้งอยู่ที่ จ. ลำปาง	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.ลำปาง
๒๑. ศาสนมณฑลทหารบกที่ ๓๓ ตั้งอยู่ที่ จ. เชียงใหม่	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.เชียงใหม่ จ.แม่ฮ่องสอน และ จ.ลำพูน
๒๒. ศาสนมณฑลทหารบกที่ ๓๔ ตั้งอยู่ที่ จ. พะเยา	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.พะเยา
๒๓. ศาสนมณฑลทหารบกที่ ๓๕ ตั้งอยู่ที่ จ. อุตรดิตถ์	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.อุตรดิตถ์ และ จ.แพร่
๒๔. ศาสนมณฑลทหารบกที่ ๓๖ ตั้งอยู่ที่ จ. เพชรบูรณ์	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ.เพชรบูรณ์ และ จ.พิจิตร

๒๕. ศาสนมณฑลทหารบกที่ ๓๗ ตั้งอยู่ที่ จ. เชียงราย	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ. เชียงราย
๒๖. ศาสนมณฑลทหารบกที่ ๓๘ ตั้งอยู่ที่ จ. น่าน	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ. น่าน
๒๗. ศาสนมณฑลทหารบกที่ ๓๙ ตั้งอยู่ที่ จ. พิชณุโลก	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ. พิชณุโลก และ จ. สุโขทัย
๒๘. ศาสนมณฑลทหารบกที่ ๓๑๐ ตั้งอยู่ที่ จ. ตาก	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ. ตาก
๒๙. ศาสนมณฑลทหารบกที่ ๔๑ ตั้งอยู่ที่ จ. นครศรีธรรมราช	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ. นครศรีธรรมราช นอกจาก อ. พังงา และ จ. ภูเก็ต
๓๐. ศาสนมณฑลทหารบกที่ ๔๒ ตั้งอยู่ที่ จ. สงขลา	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ. สงขลา จ. พัทลุง และ จ. สตูล
๓๑. ศาสนมณฑลทหารบกที่ ๔๓ ตั้งอยู่ที่ อ. พังงา จ. นครศรีฯ	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ อ. พังงา จ. นครศรีฯ จ. กระบี่ และ จ. ตรัง
๓๒. ศาสนมณฑลทหารบกที่ ๔๔ ตั้งอยู่ที่ จ. ชุมพร	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ. ชุมพร และ จ. ระนอง
๓๓. ศาสนมณฑลทหารบกที่ ๔๕ ตั้งอยู่ที่ จ. สุราษฎร์ธานี	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ. สุราษฎร์ธานี และ จ. พังงา
๓๔. ศาสนมณฑลทหารบกที่ ๔๖ ตั้งอยู่ที่ จ. ปัตตานี	มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ จ. ปัตตานี จ. นราธิวาส และ จ. ยะลา

3.2 กฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

การศึกษาครั้งนี้ ขอลำถึงพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 เป็นหลัก โดยผู้วิจัยขอเรียกว่า กฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร เนื่องมาจากธรรมนูญศาลทหารเป็น บทบัญญัติที่ว่าด้วยการจัดตั้งศาลทหารและวิธีพิจารณาต่าง ๆ ของศาลทหารโดยเฉพาะถือเป็น กฎหมายหลักที่ให้อำนาจ และการพิจารณาคดีต่าง ๆ ของทหารโดยทหารยึดเป็นหลัก ดังนั้น เมื่อเรา จะทำความเข้าใจเรื่องการสอบสวนของอัยการศาลทหารให้ถ่องแท้นั้น จึงจำเป็นที่เราต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับระบบศาลทหารและระบบต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมทหารพร้อมกันไป

กฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร แตกต่างกับพระธรรมนูญศาลยุติธรรม โดยที่ กฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารนอกจากบัญญัติถึงการจัดตั้งศาลทหารแล้ว ยังได้บัญญัติถึงวิธี พิจารณาความ และในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นก็ให้อำนาจผู้บังคับบัญชาที่จะสั่งควบคุม ผู้ต้องหาในระหว่างสอบสวนคดีอาญาที่บุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารไปกระทำขึ้น ซึ่งตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้บัญญัติไว้ด้วย เมื่อเรื่องใดธรรมนูญศาลทหารบัญญัติไว้แล้วก็ให้ ใช้ตามเช่นนั้น แต่ถ้าไม่ได้บัญญัติไว้ก็ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา²¹และประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเท่าที่ใช้บังคับได้

การที่ต้องมีกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารบัญญัติขึ้นอีกเป็นพิเศษ ทั้งที่ได้มีพระ ธรรมนูญศาลยุติธรรมอยู่แล้วก็ตาม ทั้งนี้ก็เพราะจากรัฐจำเป็นต้องมีทหารไว้ป้องกันประเทศ และ ทหารก็เป็นมวลชนที่มีอาวุธจำเป็นต้องมีระเบียบวินัยที่เข้มงวดกวดขันในการปกครองทหาร เพื่อมิให้ ทหารนำอาวุธไปใช้นอกทำนองคลองธรรม และเพื่อความเป็นปึกแผ่นจะได้ทำหน้าที่ได้อย่างมี ประสิทธิภาพในการป้องกันประเทศจึงได้บัญญัติประมวลกฎหมายอาญาทหารขึ้น กำหนดความผิด บางอย่างที่ใช้กับทหารโดยเฉพาะซึ่งจะให้ศาลยุติธรรมเป็นผู้พิจารณาคดี ย่อมเป็นการไม่เหมาะสมกับ ความมุ่งหมายเพราะทหารในบางโอกาสต้องการความรุนแรง รวดเร็วและเด็ดขาด ซึ่งจะเห็นได้ว่าโทษ ที่ได้กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญาทหารนั้นกำหนดโทษหนักเบาตามสถานการณ์เช่นกระทำความ ผิด ต่อหน้าราชศัตรู ในเวลาสงคราม หรือในเขตซึ่งประกาศใช้กฎอัยการศึกนอกจากนี้ ทหารยังมีภาระใน การที่จะต้องปฏิบัติงานนอกராชาอาณาจักรด้วย ฉะนั้นที่ต้องจัดตั้งศาลทหารขึ้นก็เพื่อที่จะพิจารณา พิพากษาการกระทำความผิด อาญาของบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารโดยเฉพาะ อ้างอิง และน่าจะ วิเคราะห์ต่อด้วยว่า ในต่างประเทศเหมือนกับเราไหม ประเด็นนี้ ทางกรรมการ ต้องการให้หาแนวคิด ที่มาที่ไปด้วย

²¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145.

ศาลทหารนั้นมีอยู่ทุกประเภทที่มีกำลังทหารเป็นของตน สำหรับประเทศไทยนั้นได้จัดตั้งศาลทหารขึ้นมาแต่โบราณแล้ว พร้อมกับที่จัดให้มีกองทหารขึ้นมา แต่ในสมัยนั้นยังไม่ได้เป็นรูปร่างโดยให้นายทหารในกองทหารนั้นเป็นผู้พิจารณาพิพากษาความผิดของทหารเอง ต่อมา มีการรวบรวมเป็นกฎหมายตราสามดวง ซึ่งก็มีกฎหมายลักษณะขบถศึกอยู่ด้วย และได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสถานการณ์เรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบันได้จัดตั้งศาลทหารขึ้นตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ซึ่งใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน และได้มีการแก้ไขอีกบางประการในเวลาต่อมา

การจัดตั้งศาลทหารขึ้นนี้ จำต้องมีหน่วยงานที่จะปฏิบัติงานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินั้น เช่นเดียวกับศาลยุติธรรม ส่วนศาลทหารนั้นก็ยังมีหน่วยงาน คือ กรมพระธรรมนูญ ซึ่งประกอบไปด้วยตุลาการศาลทหาร อัยการทหาร และยังมีหน่วยที่ให้ความรู้ด้านกฎหมายแก่ทหารในการอื่นด้วย นอกจากนี้ ก็มีหน่วยที่ทำหน้าที่คล้ายแผนกกฎหมาย โดยเป็นผู้กร่างกฎหมายในวงการของทหาร ดังนั้น กรมพระธรรมนูญจึงมีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารนั่นเอง

โดยศาลทหารของไทยนั้นมีการวิวัฒนาการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 1800 ในสมัยสุโขทัย โดยการทหารจะมุ่งเน้นการป้องกันประเทศเป็นหลัก วางระเบียบการปกครองแบบทหาร ชายฉกรรจ์ทุกคนต้องเป็นทหาร ยามสงบทำมาหากิน ยามมีศึกสงครามก็ออกทำศึก องค์พระมหากษัตริย์นำทัพออกศึกด้วยพระองค์เอง²² ในส่วนของการรักษาความยุติธรรม พระมหากษัตริย์ก็จะประทับว่าราชการเองเช่นกัน โดยมีหลักฐานปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ชี้ให้เห็นถึงการสงคราม และกฎหมายว่าด้วยการสงครามในสมัยนั้น

ต่อมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการมอบอำนาจให้พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางผู้ใหญ่เป็นผู้รับภาระต่างพระเนตรพระกรรณ²³ ตำแหน่งที่สำคัญคือ ตำแหน่งอัครเสนาบดี มี ๒ ตำแหน่ง ได้แก่ สมุหนายก มีอำนาจหน้าที่บังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายเหนือทั้งปวง และสมุหกลาโหม มีอำนาจหน้าที่บังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายใต้ และบัญชาการฝ่ายทหารบก ทหารเรือ และมีตำแหน่งรองลงมาคือ เสนาบดีจตุสดมภ์ ทั้ง 4 ตำแหน่ง โดยเมื่อต้นยุครัตนโกสินทร์ (ตั้งแต่สมัยรัชการที่ 1-รัชการที่ 5) กรมกองต่าง ๆ ทั้ง กรมมหาดไทย กรมกลาโหม กรมเมือง กรมวัง กรมคลัง และกรมนา ต่างก็มีศาลพิจารณาความในกรมของตนเอง²⁴

²² รายงานประจำปี พ.ศ. 2508 - 2509 ของกรมพระธรรมนูญ, 1.

²³ รายงานประจำปี พ.ศ. 2508 - 2509 ของกรมพระธรรมนูญ, 2.

²⁴ รายงานประจำปี พ.ศ. 2508 - 2509 ของกรมพระธรรมนูญ, 7.

ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ปรากฏว่ามีส่วนราชการเพิ่มขึ้นหลายกรม ในส่วนคดีความนั้น กรมใดมีอำนาจชำระคดีความตัดสิน กรมนั้นก็ได้อำนาจเป็นศาล ต่อมา พ.ศ.2418 ได้มีพระราชบัญญัติสำหรับตุลาการศาลรับสั่ง จ.ศ.1236 ศาลรับสั่งนี้ เป็นศาลชำระคดีได้ทั่วไปรวมทั้งคดีของทหารด้วย ต่อมาในปี 2420 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดทหารมหาดเล็กเป็นกองร้อยที่เรียกว่า “คอมปานี” พระองค์ทรงเกรงว่าจะสอดส่องกิจการในกรมนี้ไม่ทั่วถึง จึงโปรดเกล้าฯ ให้แก้ไขวิธีการปกครองบังคับบัญชาใหม่ โดยตราเป็นพระราชบัญญัติข้อบังคับ สำหรับทหารกรมมหาดเล็ก มีข้อความบังคับที่กล่าวถึง **ความที่ใช้ชำระโรงทหาร** ²⁵ ดังนี้

ทหารมหาดเล็ก

มหาดเล็ก มีถ้อยคำต่อกันให้ว่ากันในกรม ถ้ามีผู้อื่นรับเรื่องกล่าวโทษมหาดเล็ก ให้ยื่นเรื่องราวต่อ “แอตตุแตนต์” เพื่อนำเสนอในที่ประชุม แล้วแต่ผู้รับพระบรมราชโองการจะบังคับให้ผู้ใดตัดสิน

ทหารที่ต้องคดีทั้งปวง

ถ้าทหารหมู่ใด กรมใด ต้องคดีในโรงศาล ให้มีหมายมาถึงแอตตุแตนต์ เสนอผู้รับพระบรมราชโองการ ให้ “กัปตันบังคับเชกชั้น” นำตัวทหารคนนั้นมาส่งศาล หากมีเรื่องอันใดเกิดขึ้น ให้ผู้รับพระบรมราชโองการ นำความกราบบังคมทูลฯ

ทหารเป็นโจทก์ฟ้องความที่โรงศาล

ถ้าทหารฟ้องความเป็นโจทก์ในศาลใด ให้ผู้รับพระบรมราชโองการ ให้ผู้บังคับบัญชาดูแลเอาใจใส่ ให้สมควรแก่ความยุติธรรม

กรมยุทธนาธิการทหาร

• ตั้งกรมยุทธนาธิการทหาร

ในปี พ.ศ.2429 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริให้ตั้งกรมทหารมหาดเล็กขึ้น และด้วยความสามารถที่ได้ทะนุบำรุงกรมทหารหน้า กรมทหารปืนใหญ่ มาตั้งแต่รัชกาลที่ 4 จัดกรมทหารอย่างเก่าเป็น

กรมทหารอย่างใหม่ มีทหารบก 7 กรม คือ กรมทหารมหาดเล็ก กรมทหารรักษาพระองค์ กรมทหารล้อมวัง กรมทหารม้า กรมทหารฝึพาย กรมทหารปืนใหญ่ กรมทหารช้าง กรมทหารเรือ 2 กรม คือ กรมทหารเรือพระที่นั่งเวสชาติ และกรมอรสมพล ซึ่งมีเรือรบ เรือพระที่นั่งกลไฟ และทหารมารีน (นาวิกโยธิน) ²⁶ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติจัดกรมทหาร จุลศักราช 1248

²⁵ รายงานประจำปี พ.ศ. 2508 - 2509 ของกรมพระธรรมนูญ, 13-14.

²⁶ รายงานประจำปี พ.ศ. 2508 - 2509 ของกรมพระธรรมนูญ, 14-15.

ขึ้น โดยรวมทหารบกและทหารเรือตั้งเป็นกรมเรียกว่า “กรมยุทธนาธิการ” โดยมีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวดำรงพระอิสริยยศตำแหน่งจอมทัพ

การปกครองบังคับบัญชาในกรมยุทธนาธิการ

อำนาจหน้าที่ในการปกครองบังคับบัญชาในกรมยุทธนาธิการ ขึ้นต่อผู้บัญชาการทหารทั่วไป โดยมีสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร ดำรงตำแหน่งดังกล่าว และมีเจ้าพนักงานใหญ่ ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก เรียกว่า “แอดยูแตนต์เยเนอรัล” มีหน้าที่จัดการสิ่งที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายข้อบังคับทหารบก ในส่วนกรมทหารเรื่อนั้น มีผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารเรือ ที่เรียกว่า “สเกอร์ตารีตุอิเนวี” มีหน้าที่จัดการสิ่งที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายข้อบังคับทหารเรือ

ในปี พ.ศ.2433 มีการตราพระราชบัญญัติจัดการกรมยุทธนาธิการขึ้น โดยกำหนดหน้าที่ฝ่ายกฎหมายไว้ในกรมทหารบกและทหารเรือ ให้ “ปลัดทหารบกใหญ่” จัดการเรื่องทั้งปวงที่เกี่ยวข้องด้วยกฎหมายข้อบังคับทหารบก และ “ปลัดทหารเรือใหญ่” จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายข้อบังคับทหารเรือ²⁷

ปี พ.ศ.2435 กรมยุทธนาธิการยกขึ้นเป็นกระทรวงยุทธนาธิการ แต่ภายหลังได้แยกเอากิจการทหารเรือออกไปสังกัดกระทรวงกลาโหม กระทรวงยุทธนาธิการจึงลดลงมาเป็นกรมยุทธนาธิการเช่นเดิม บังคับบัญชาเฉพาะกิจการทหารบก²⁸นอกจากนี้ได้ตราพระราชบัญญัติกรมยุทธนาธิการแก้ไขกรมยุทธนาธิการเสียใหม่ ลงวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2435 สำหรับหน้าที่ในด้านกฎหมายแบบธรรมเนียม ให้ขึ้นตรงอยู่กับ “ปลัดทหารบกใหญ่”²⁹

ตำแหน่งต่างๆ ในสำนักปลัดทหารบกใหญ่ มีดังนี้

1. นายเวรหนังสือ
2. นายเวรฝึกหัด
3. นายเวรแบบธรรมเนียม (มีนายร้อยเอก หลวงประสิทธิ์ราชศักดิ์ ดำรงตำแหน่ง)

ปี พ.ศ.2437 ได้ออกข้อบังคับทหารบก ลงวันที่ ๒ สิงหาคม ร.ศ.๑๑๓ ในข้อที่ ๕ กล่าวถึงการรับราชการของทหารผู้ใหญ่ ยศไม่ต่ำกว่าพันตรี ทำหน้าที่ประธานในที่ประชุมปรึกษาพิจารณาคดีของนายทหาร มีประชุมศาลทหาร และศาลสืบคดีทางทหาร³⁰

²⁷ รายงานประจำปี พ.ศ. 2508 - 2509 ของกรมพระธรรมนูญ, 18 ข้อ 28, 30.

²⁸ รายงานประจำปี พ.ศ. 2508 - 2509 ของกรมพระธรรมนูญ, 16-17.

²⁹ รายงานประจำปี พ.ศ. 2508 - 2509 ของกรมพระธรรมนูญ, 18.

³⁰ รายงานประจำปี พ.ศ. 2508 - 2509 ของกรมพระธรรมนูญ, 63.

พ.ศ.2438 กรมยมนาธิการมีคำสั่งลงวันที่ 1 มกราคม ร.ศ.114 (พ.ศ.2438) มีสาระตอนหนึ่งให้กรมปลัดทหารบกใหญ่มีหน้าที่ชำระคดีของทหารซึ่งผิดข้อบังคับแบบแผน และตั้งศาลทหาร โดยกรมปลัดทหารบกใหญ่ แบ่งหน้าที่ออกเป็น 3 เวร ³¹ได้แก่

1. กองปลัดทหารบกใหญ่ มีหน้าที่ช่วยหรือเรียบเรียงข้อบังคับกฎหมายทหาร
2. เวรคำสั่ง มีหน้าที่สำหรับรับคำสั่งปลัดทหารบกใหญ่
3. เวรธรรมเนียม มีหน้าที่ตรวจตราแบบธรรมเนียม เรียบเรียงข้อบังคับกฎหมายทหาร

ในปี พ.ศ.2440 วันที่ 1 มิถุนายน ยกเลิกตำแหน่งนายเวรแบบธรรมเนียม ไปอยู่ในหน้าที่ รองปลัดทหารบกใหญ่

พ.ศ.2443 มีกระแสพระบรมราชโองการ ลงวันที่ 20 เมษายน ร.ศ.119 (พ.ศ.2443) มีข้อความเกี่ยวข้องกับการชำระคดีของทหารความว่า

“ถ้าความอาญาที่เกิดขึ้นในระหว่างทหารต่อทหาร ในเวลาที่เข้าเวรรับราชการอยู่ อีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้เข้าเวรราชการก็ดี ถ้าความนั้นมีใช่ความรุมพรรคพวก เป็นผู้ร้ายปล้น ให้ศาลทหารชำระคดีได้ ถ้าเป็นความฆ่ากันตาย หรือรุมพรรคพวก หรือผู้ร้ายปล้น ให้ส่งศาลในกระทรวงยุติธรรมฟ้องร้อง เว้นแต่ถ้าความที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการกระทำผิดในหน้าที่ราชการของทหารเช่นใด ก็ให้ศาลทหารมีอำนาจชำระความเช่นนั้นได้”

จะเห็นได้ว่า ศาลทหารนั้นมีวิวัฒนาการแยกเฉพาะในการกำกับดูแลความเรียบร้อยของทหาร มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนถึงรัตนโกสินทร์ ทั้งนี้ก็เพื่อให้การชำระความ และอำนวยความยุติธรรมแก่เหล่าทหารนั้นเป็นไปโดยปกติและมีประสิทธิภาพมากที่สุดนั่นเอง

3.2.1 ข้อคล้ายคลึงและข้อแตกต่าง ระหว่าง ศาลทหาร กับศาลยุติธรรม

ข้อคล้ายคลึงระหว่างศาลทหารและศาลยุติธรรม มี 5 ประการ คือ

1. ศาลทหาร และศาลยุติธรรมได้จัดตั้งขึ้นโดยบทบัญญัติของกฎหมายเช่นกัน คือ ศาลยุติธรรมตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ศาลทหารตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร
2. กระบวนการพิจารณาของศาลทหารและศาลยุติธรรม ดำเนินไปในพระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่นกัน
3. การแบ่งชั้นของศาลทหารก็มีการแบ่งเช่นเดียวกับศาลยุติธรรม โดยศาลยุติธรรมแบ่งเป็นศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา ศาลทหารก็แบ่งเป็นศาลชั้นต้น ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุดเช่นเดียวกัน

³¹ รายงานประจำปี พ.ศ. 2508 - 2509 ของกรมพระธรรมนูญ, 64-65.

ในศาลยุติธรรมชั้นต้นประกอบด้วย ศาลชั้นต้นพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญาใน กรุงเทพมหานคร ศาลจังหวัด ศาลแขวง ศาลชำนาญพิเศษและศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบภาค ขณะที่ศาลทหารชั้นต้นก็แบ่งเป็นศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลประจำหน่วยทหาร และศาลกรุงเทพฯ ซึ่งเช่นเดียวกับศาลอาญา

ศาลทหารกลาง เทียบได้กับศาลอุทธรณ์ และศาลทหารสูงสุดเทียบได้กับศาลฎีกา

4. วิธีพิจารณาความของศาลทหาร นอกจากนี้ได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารแล้ว ยังให้นำเอาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลมอีกด้วย ซึ่งเป็นการแสดงว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลทหารก็เช่นเดียวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลยุติธรรม

5. การแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการ ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด ก็กระทำในพระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเช่นเดียวกัน

ข้อแตกต่างระหว่างศาลทหารและศาลยุติธรรม มี 2 ประการ คือ

1. ในการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารชั้นต้น พระมหากษัตริย์ทรงมอบพระราชอำนาจแก่ผู้บังคับบัญชาทหารและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้แต่งตั้งและถอดถอน แต่สำหรับศาลยุติธรรมการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทุกชั้นศาล พระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยแต่งตั้งและถอดถอน³²

ทั้งนี้ วิธีก็หาได้แตกต่างกับหลักสากลไม่ เช่นในประเทศอังกฤษ พระมหากษัตริย์ก็มอบอำนาจแก่ผู้บังคับบัญชาเป็นผู้แต่งตั้งตุลาการศาลทหารเช่นกัน เพราะว่าศาลทหารเป็นศาลพิเศษและอาจเคลื่อนที่ไปตามการปฏิบัติการของทหาร เช่น ศาลอาญาศึกจะมีได้ก็เฉพาะในยุทธบริเวณ นอกจากนี้ก็มีศาลประจำหน่วยทหาร ดังนั้น การจะให้กษัตริย์แต่งตั้งและถอดถอนตุลาการทหารตลอดไป อาจไม่ทันต่อเหตุการณ์ จึงต้องให้กษัตริย์มอบอำนาจในการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารชั้นต้นให้ผู้บังคับบัญชาทหารเป็นผู้แต่งตั้งและถอดถอนได้

2. สำหรับศาลพลเรือนนั้นผู้ที่พิจารณาพิพากษาคดีก็คือ ผู้พิพากษาที่ได้รับแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์ สำหรับศาลทหารก็เช่นเดียวกัน คือ ผู้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีคือตุลาการศาลทหารเป็นนายทหารประจำการกับผู้ที่มีความรู้สำเร็จวิชากฎหมาย เรียกว่าตุลาการพระธรรมนูญ

ดังนั้นข้อแตกต่างจึงอยู่ที่ศาลทหารมีบุคคลที่เป็นตุลาการอยู่ 2 ประเภท คือ ผู้ที่เป็นนายทหารประจำการ กับนายทหารสัญญาบัตรผู้ที่มีความรู้สำเร็จวิชากฎหมาย

³² พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 30.

นอกจากนี้ระบบของการจัดตั้งศาลทหารยังแตกต่างกับศาลพลเรือนเพราะศาลทหารจัดตั้งขึ้นตามสภาพการณ์ของประเทศ ดังนั้นธรรมนูญศาลทหารจึงแบ่งศาลทหารออกเป็น 3 ประเภท คือ ศาลทหารในเวลาปกติ ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึก อันนี้เป็นการแบ่งประเภทศาลทหารตามสถานการณ์ของประเทศ เช่นในยามปกติที่ไม่มีการรบ หรือสงคราม หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก ก็จัดตั้งศาลทหารในเวลาปกติ แต่ถ้าในยามที่มีการรบหรือการสงคราม หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก ก็จะตั้งศาลทหารในเวลาไม่ปกติขึ้น และถ้าในขณะที่ทหารเข้าอยู่ในยุทธบริเวณที่มีการรบอย่างจริงจัง ก็จะมีการจัดตั้งศาลอาญาศึกขึ้นในบริเวณนั้น

เนื่องจากศาลทหารเป็นศาลที่ตั้งขึ้นเป็นพิเศษต่างหากจากศาลพลเรือน ดังนั้นธรรมนูญศาลทหารจึงต้องกำหนดว่าบุคคลใดบ้างที่ศาลทหารมีอำนาจที่จะพิจารณาพิพากษาการกระทำความผิดอาญาของเขาได้ เพราะศาลพลเรือนเป็นศาลที่พิจารณาพิพากษาบุคคลทั่วไปที่กระทำความผิดอาญาขึ้นได้อยู่แล้วไม่ว่าคนไทย หรือคนต่างประเทศตลอดทั่วราชอาณาจักร

3.2.2 บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

สำหรับบุคคลที่อยู่ในอำนาจทหารที่จะพิจารณาพิพากษา มาตรา 16 หากกระทำความผิดอาญาขึ้นมีอยู่ 8 ประเภท คือ

1. นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ
 2. นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ เฉพาะเมื่อกระทำความผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร
 3. นายทหารประทวน และพลทหารกองประจำการ หรือประจำการหรือบุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร
 4. นักเรียนทหารตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด
 5. ทหารกองเกินที่ถูกเข้ากองประจำการ ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้รับตัวไว้เพื่อให้เข้ารับราชการประจำอยู่ในหน่วยทหาร
 6. พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร เมื่อกระทำความผิดในหน้าที่ราชการทหาร หรือกระทำความผิดอย่างอื่นเฉพาะใน หรือบริเวณอาคารที่ตั้งหน่วยทหาร ที่พักร้อน พักแรมเรืออากาศยาน หรือยานพาหนะใดๆในความ
 7. บุคคลซึ่งต้องขังหรืออยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารโดยชอบด้วยกฎหมาย
 8. เหยื่อศึกหรือชนชาติศัตรู ซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร
- บุคคลทั้ง 8 ประเภทนี้ ถ้าได้กระทำความผิดอาญาขึ้นย่อมตกอยู่ในอำนาจศาลทหารที่จะพิจารณาพิพากษาทั้งสิ้น

บุคคลประเภทที่ 1 นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ คือ นายทหารที่มีชั้นยศ ตั้งแต่ร้อยตรี เรือตรี เรืออากาศตรีขึ้นไปจนถึงชั้นยศจอมพล ซึ่งประจำการและสังกัดใน กระทรวงกลาโหม บุคคลเหล่านี้ถ้าทำผิดอาญาขึ้นย่อมอยู่ในอำนาจศาลทหารที่จะพิจารณาพิพากษา ทันที

บุคคลประเภทที่ 2 นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ เฉพาะเมื่อกระทำ ผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร สำหรับบุคคลประเภทนี้นายทหารสัญญา บัตรนอกประจำการ หมายถึง นายทหารชั้นสัญญาบัตรที่ไม่ได้รับราชการประจำในกระทรวงกลาโหม นั้นเอง อาจจะลาออกจากประจำการ ปลดจากราชการ หรือโอนไปอยู่ในสังกัดกระทรวงอื่นที่มีใช้ กระทรวงกลาโหม

สำหรับนายทหารชั้นสัญญาบัตรประเภทดังกล่าวนี้จะสังเกตได้ว่า แม้จะไม่ได้รับ ราชการทหารแล้วก็ต้องปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับทหารที่เกี่ยวข้องกับตนอยู่เสมอ ดังนั้นถ้า นายทหารนอกประจำการกระทำผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับตามประมวลกฎหมายอาญาทหารก็ต้องตก อยู่ในอำนาจศาลทหารที่จะพิจารณาพิพากษา

บุคคลประเภทที่ 3 นายทหารประทวน และพลทหารกองประจำการ หรือ ประจำการ หรือบุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร สำหรับประเภทที่ 3 นี้ตามบทบัญญัติของธรรมนูญศาลทหารอาจแบ่งบุคคลออกได้เป็น 5 ประเภทด้วยกันคือ

1. นายทหารประทวนกองประจำการ
2. นายทหารประทวนประจำการ
3. พลทหารกองประจำการ
4. พลทหารประจำการ
5. บุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการ

นายทหารประทวนกองประจำการ คือ บรรดาผู้มียศตั้งแต่สิบตรีถึงนายดาบแต่ เป็นผู้รับราชการตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร คือ ถูกเกณฑ์เข้ารับราชการและถูกนำตัว ขึ้นทะเบียนกองประจำการแล้ว สำหรับทหารกองประจำการนี้มีการเลื่อนยศได้เช่นกัน ในระหว่างที่ เข้ากองประจำการ

นายทหารประทวนประจำการ คือ ผู้ที่มียศตั้งแต่สิบตรีถึงจ่าสิบเอก จ่าตรี ถึงพัน จ่าเอก จ่าอากาศตรีถึงพันจ่าอากาศเอก ซึ่งรับราชการประจำและสังกัดในกระทรวงกลาโหม

พลทหารกองประจำการ หมายถึงพลทหารที่เข้ารับราชการทหารตามกฎหมาย ว่าด้วยการรับราชการทหารกล่าวคือเป็นการเกณฑ์เข้ามารับราชการทหารนั่นเอง ไม่ใช่ทหาร ประจำการ

พลทหารประจำการ หมายถึงพลทหารที่รับราชการประจำสังกัดกระทรวงกลาโหมในอัตราพลทหาร เช่น พลทหารสารวัตร พลทหารในกองทหารมหาดเล็กซึ่งไม่ใช่พลทหารที่ถูกเกณฑ์เข้ามารับราชการ

บุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหารนั้น หมายถึงบุคคลอื่นนอกจากทหารกองประจำการที่ได้บัญญัติไว้แล้ว ซึ่งกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหารกำหนดให้มารับราชการเช่นในกรณีเรียกระดมพลเป็นต้น

บุคคลประเภทที่ 4 นักเรียนทหารตามมีกระทรวงกลาโหมกำหนด เช่น นักเรียนโรงเรียนช่างฝีมือทหาร นักเรียนนายนาयर้อย จ.ป.ร. นายเรือ นายเรืออากาศ นักเรียนแผนที่ทหาร นักเรียนนายสิบ เป็นต้น ซึ่งกระทรวงกลาโหมได้กำหนดไว้ในข้อบังคับกระทรวงกลาโหม

บุคคลประเภทที่ 5 ทหารกองเกินที่ถูกเข้ากองประจำการ ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้รับตัวไว้เพื่อให้เข้ารับราชการประจำอยู่ในหน่วยทหาร ตามปกติบุคคลที่เป็นทหารกองเกินยังไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร จะตกอยู่ในอำนาจศาลทหารก็ต่อเมื่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้คัดเลือกและรับตัวไว้แล้ว เมื่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารรับตัวไว้แล้วบุคคลนั้นก็ตกอยู่ในอำนาจศาลทหารทันที ทั้งๆที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นพลทหารกองประจำการก็ตาม ³³

บุคคลประเภทที่ 6 พลเรือนที่สังกัดในราชการทหาร เมื่อกระทำผิดในหน้าที่ราชการ หรือกระทำผิดอย่างอื่นเฉพาะในหรือบริเวณอาคาร ที่ตั้งหน่วยทหาร ที่พักร้อนพักรัม เรืออากาศยาน หรือยานพาหนะใดๆในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

บุคคลพลเรือนที่สังกัดในราชการทหารอยู่ในอำนาจศาลทหารตามข้อ 6 อาจแยกการกระทำได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. พลเรือนสังกัดในราชการทหาร เมื่อกระทำความผิดในหน้าที่ราชการ ไม่ว่าจะได้กระทำขึ้นที่ใดก็ตาม
2. พลเรือนสังกัดในราชการทหาร เมื่อกระทำผิดอย่างอื่นเฉพาะใน หรือบริเวณอาคาร ที่ตั้งหน่วยทหาร ที่พักร้อน พักรัม เรือ อากาศยาน หรือยานพาหนะใดๆในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

บุคคลประเภทที่ 7 บุคคลซึ่งต้องขัง หรืออยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารโดยชอบด้วยกฎหมาย บุคคลอาจถูกต้องขังหรืออยู่ในความควบคุมของทหารได้โดยชอบด้วยกฎหมาย โดยฝ่ายทหารเช่นตามอำนาจกฎอัยการศึก หรือพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำเป็นคอมมิวนิสต์ ถ้าหากบุคคลซึ่งต้องขังหรืออยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารโดยชอบด้วย

³³ พรบ.รับราชการทหาร พ.ศ. 2497 มาตรา 4.

กฎหมายแล้ว กระทำความผิดอาญาขึ้นในขณะนั้นก็ต้องตกอยู่ในอำนาจศาลทหารที่จะพิจารณาพิพากษาทันที

บุคคลประเภทที่ 8 เซลยหรือชนชาติศัตรู ซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

เซลยศึก หมายถึง บุคคลชาติศัตรูที่ตกอยู่ในอำนาจของฝ่ายเราในเวลาที่มีการรบ และเป็นพวกที่มีส่วนร่วมทำการรบกับฝ่ายเราด้วย

ชนชาติศัตรู หมายถึง ประชาชนพลเมืองที่เป็นฝ่ายศัตรู ในเวลาที่มีการรบเกิดขึ้น แต่พวกนี้ไม่มีส่วนร่วมทำการรบ

ทั้งเซลยศึก และชนชาติศัตรูในระหว่างที่อยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ถ้าได้กระทำความผิดอาญาขึ้นก็ย่อมตกอยู่ในอำนาจศาลทหารที่จะพิจารณาพิพากษาได้

ข้อสังเกตจากบุคคลทั้ง 8 ประเภทนี้ ถ้าเราจะพิจารณาคุณลักษณะของการกระทำผิดและฐานะขอบุคคลก็จะแบ่งประเภทบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ผู้ที่ตกอยู่ในอำนาจศาลทหารโดยสภาพ คือ นายทหารชั้นสัญญาบัตร นายทหารประทวน และพลทหารกองประจำการ หรือประจำการ หรือ บุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร นักเรียนทหารตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด ทหารกองเกินที่ถูกเข้ากองประจำการซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารรับตัวไว้เพื่อให้เข้ารับราชการประจำการอยู่ในหน่วยทหาร บุคคลที่ต้องขังหรืออยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารโดยชอบด้วยกฎหมาย เซลยศึก หรือ ชนชาติศัตรูซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

2. ผู้ที่โดยสภาพยังมิได้ตกอยู่ในอำนาจศาลทหารแต่วันแต่จะได้กระทำความผิดตามที่กำหนดไว้ คือ นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ เฉพาะกระทำผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหารเมื่อกระทำผิดในหน้าที่ราชการทหาร หรือกระทำอย่างอื่นเฉพาะในหรือบริเวณอาคารที่ตั้งหน่วยทหาร ที่พักร้อน พักแรม เรืออากาศยาน หรือยานพาหนะใด ๆ ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

นอกจากนี้ ยังมีประเด็นที่ถกเถียงกันว่า แล้วบุคคลใดไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารบ้าง ทั้งนี้งานวิจัยฉบับนี้ ได้รวบรวมกรณีศึกษามาเบื้องต้น ได้แก่

คดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารนั้น มีบัญญัติในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 14 คือ “คดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร คือ

(1) คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิดด้วยกัน

(2) คดีที่เกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลพลเรือน

(3) คดีที่ต้องดำเนินในศาลคดีเด็กและเยาวชน

(4) คดีที่ศาลทหารเห็นว่าไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร”

ดังนั้นพอจะอธิบายแยกเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

(1) คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิดด้วยกัน คดีดังกล่าวนี้ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารต้องฟ้องร้องดำเนินคดีในศาลพลเรือน

ปัญหาที่ว่าบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำด้วยหรือไม่ นั้น คำพิพากษาฎีกาที่ 696/2478 อัยการศาลทหารกรุงเทพ ฯ โจทก์พลทหารนพ คล่องอักษร จำเลย และคำพิพากษาฎีกาที่ 619/2485 ความอาญาระหว่างอัยการลพบุรี โจทก์พลทหารเป้ โสพรม จำเลย ศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่าจำเลยเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารส่วนพรรคพวกของจำเลยที่หลบหนีไปไม่ปรากฏชัดว่าเป็นทหารหรือพลเรือน ต้องถือว่าเป็นพลเรือน (บุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหาร) ต้องฟ้องคดีนั้นต่อศาลพลเรือน

จำเลยเป็นทหารประจำการทำการลักทรัพย์จำเลยรับสารภาพว่ากระทำการลักทรัพย์จริงแต่ได้ร่วมกระทำผิดกับพลเรือน เมื่อจำเลยไม่มีหลักฐานประกอบข้ออ้างของตนศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 705 / 2481 อัยการศาลทหารกรุงเทพ ฯ โจทก์ พลทหารจารย์ ศรียารัตน์ จำเลย)

(2) ศาลทหารไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลพลเรือน คำว่า “เกี่ยวพัน” นี้ มีที่ใช้อยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ม. 24, 25 และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวง และวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง มาตรา 16 แต่บทบัญญัติตามธรรมนูญศาลทหารในเรื่องนี้ มิได้มีลักษณะเช่นเดียวกันกับบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่เป็นความผิดที่เกิดขึ้น ซึ่งคดีหนึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารและอีกคดีหนึ่งอยู่ในอำนาจศาลพลเรือนและเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกัน

คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิดเกี่ยวข้องกับคดีที่บุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิด เป็นต้นว่า พลทหารขับรถยนต์โดยประมาท ชนกับรถยนต์ที่พลเรือนขับมาโดยประมาท จนเป็นเหตุให้คนที่นั่งมาในรถยนต์นั้นได้รับอันตรายสาหัสหรือถึงแก่ความตาย หรือในกรณีที่ทหารและพลเรือนวิวาททำร้ายกันได้รับบาดเจ็บสาหัสหรือตาย การฟ้องคดีทหารและพลเรือนกระทำผิดทั้ง 2 เรื่องนี้ ต้องฟ้องคดีนี้ยังศาลพลเรือน ถือได้ว่าเป็นคดีเกี่ยวพันกันเพราะรูปคดีพยานชุดเดียวกัน

(3) คดีที่ต้องดำเนินในศาลคดีเด็กและเยาวชนไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

คดีประเภทนี้มีได้ทั้งในเวลาปกติและเวลาไม่ปกติ ดังนั้นไม่ว่าเวลาใดถ้าเป็นคดีที่ต้องดำเนินการในศาลคดีเด็กและเยาวชนแล้ว ศาลทหารก็ไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนั้น

ปัญหาเรื่องอำนาจศาลในข้อนี้มักเกิดกับนักเรียนทหารที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิดแต่อาชญาอยู่ในเกณฑ์ซึ่งต้องขึ้นศาลคดีเด็กและเยาวชน

(4) คดีที่ศาลทหารเห็นว่าไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร คดีนั้นย่อมตกอยู่ในอำนาจศาลพลเรือน

ตามความจริงนั้น ถ้าคดีไม่ขึ้นศาลทหารคดีก็ต้องขึ้นศาลพลเรือนอยู่นั่นเองแต่ถ้าไม่มีบทบัญญัติไว้เช่นนี้ ในทางปฏิบัติอาจเกิดข้อขัดข้องได้ คดีที่ศาลทหารพิจารณาแล้วมีคำสั่งหรือคำพิพากษาว่า คดีไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารครั้งนั้นนำคดีไปฟ้องยังศาลพลเรือน ศาลพลเรือนวินิจฉัยว่า คดีไม่อยู่ในอำนาจศาลพลเรือนดังนี้แล้ว ผลจะเป็นว่าไม่มีโรงศาลจะชำระคดีแก่ผู้กระทำความผิด เพื่อไม่ให้มีเหตุการณ์ดังนี้เกิดขึ้น และถือหลักความผิดที่ฟ้องแล้วต้องได้รับการพิจารณาพิพากษาจากศาลพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารจึงมีบทบัญญัติไว้อีกว่า “ คดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารให้ดำเนินคดีในศาลพลเรือน เมื่อศาลพลเรือนได้สั่งรับประทับฟ้องไว้แล้ว แม้จะปรากฏตามทางพิจารณาในภายหลังว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารก็ให้ศาลพลเรือนมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้” การบัญญัติเช่นนี้ชอบด้วยเหตุผล โดยถือหลักว่าศาลพลเรือนเป็นศาลของประเทศ มีอำนาจเหนือบุคคลของประเทศ เมื่อศาลพลเรือนประทับฟ้องไว้แล้วก็ควรจะดำเนินคดีต่อไปจนถึงที่สุด ไม่จำเป็นต้องนำคดีมาฟ้องศาลทหารอีกให้เสียเวลา เพราะศาลทหารจัดตั้งขึ้นเป็นกรณีพิเศษ แต่ถ้าศาลทหารได้ประทับฟ้องคดีใดไว้ ถ้าปรากฏข้อเท็จจริงในทางพิจารณาว่าคดีนั้นไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ศาลทหารต้องยกฟ้องเพื่อให้นำคดีไปดำเนินการในศาลพลเรือน และถ้าแม้ว่า ศาลพลเรือนประทับฟ้องคดีที่ศาลทหารเห็นว่าไม่อยู่ในอำนาจพิจารณาแล้วมีความเห็นว่าอยู่อำนาจศาลทหาร ศาลพลเรือนพิจารณาพิพากษาคดีนั้นได้

3.2.3 อำนาจของศาลทหาร

สำหรับอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหาร โดยทั่วไปไม่ว่าศาลทหารในเวลาปกติ หรือศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวงที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำความผิด นอกจากนี้ยังมีอำนาจลงโทษบุคคลใดๆก็ได้ในฐานะละเมิดอำนาจศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ดังนั้น ศาลทหารจึงมีอำนาจโดยทั่วไป 2 ประการ คือ

1. ที่พิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวงที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารได้กระทำความผิด
2. สั่งลงโทษบุคคลใดก็ตามไม่จัดว่าจะต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ถ้าผู้นั้นกระทำความผิดในฐานะละเมิดอำนาจศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

สำหรับประการแรกนั้นที่ว่าศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวงที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารได้กระทำความผิดนั้นเนื่องจากสภาพของความผิดและฐานะของผู้กระทำความผิด ตามที่ธรรมนูญศาลทหารบัญญัติไว้ดังนั้นศาลทหารจะลงโทษได้ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นเป็นผู้ที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

อย่างไรก็ดี ถ้าได้ประกาศใช้กฎอัยการศึก บุคคลอื่นนอกจาก 8 ประเภตามาตรา 16 อาจต้องขึ้นศาลทหารได้ ถ้าได้กระทำผิดขึ้นในขณะที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกและได้กระทำผิดขึ้นในเขตที่มีการประกาศใช้กฎอัยการศึกด้วย

สำหรับบุคคลใดจะต้องตกอยู่ในอำนาจศาลทหารนั้นให้พิจารณาในเวลาทำการกระทำผิดเกิดขึ้นว่าผู้นั้นเป็นผู้ที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ เช่น พลทหาร ก. กองประจำการ ทำผิดฐานลักทรัพย์แต่จับตัวยังไม่ได้ จนกระทั่งปลดจากกองประจำการจึงจับตัวได้ เช่นนี้ แม้พลทหาร ก. จะกลายเป็นนาย ก. ไปแล้วก็ตาม คดีนั้นก็ยังอยู่ในอำนาจศาลทหารที่จะพิจารณาพิพากษาได้ เพราะเหตุว่า ในขณะที่กระทำผิดฐานลักทรัพย์นี้ บุคคลนั้นเป็นผู้ที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร คือ เป็นพลทหารกองประจำการในทำนองเดียวกันนาย ก. ทำผิดฐานลักทรัพย์ยังจับตัวไม่ได้ ต่อมาเมื่อถูกเกณฑ์เข้ารับราชการเป็นพลทหารกองประจำการ ก็ถูกจับตัวได้ เช่นนี้คดีไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

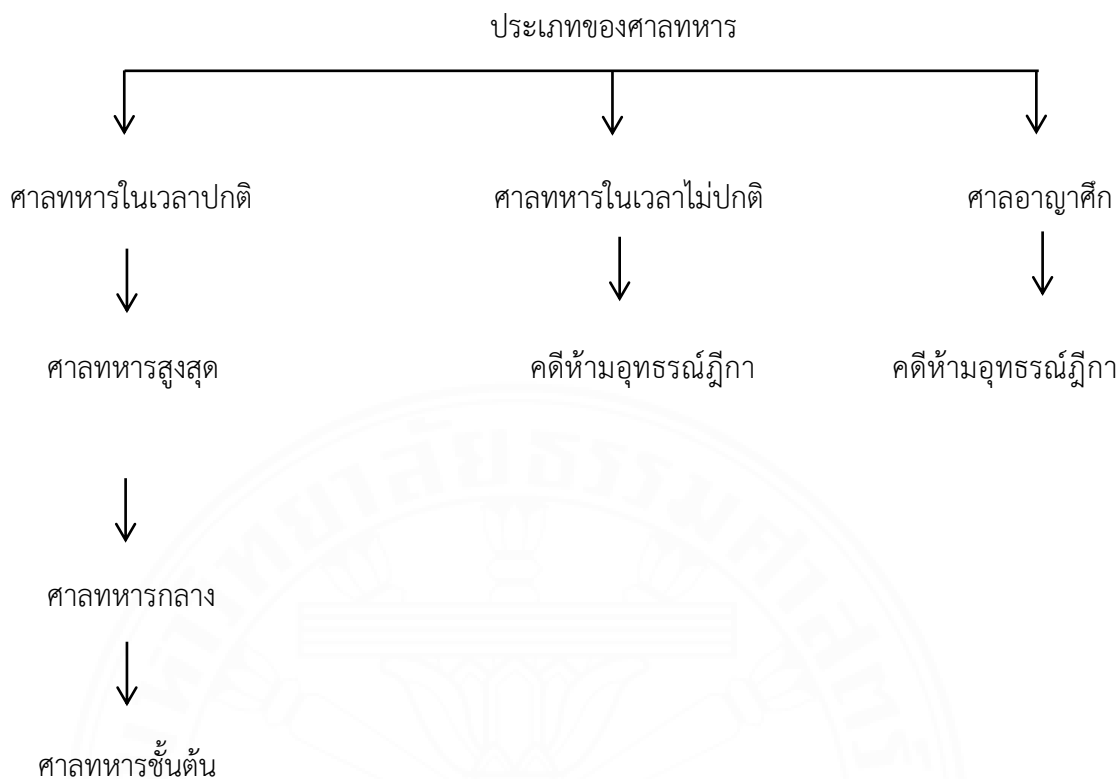
ดังนั้น คดีที่ศาลทหารจะพิจารณาพิพากษาจะต้องประกอบด้วยหลัก 2 ประการคือ

1. ความผิดนั้นต้องเป็นความผิดอาญา
2. ในขณะที่กระทำผิดนั้น บุคคลนั้นต้องเป็นผู้ที่อยู่ในอำนาจศาลทหารใน 8 ประเภานั้นด้วย

สำหรับประการที่ 2 ที่ศาลทหารมีอำนาจสั่งลงโทษบุคคลใดๆ ฐานละเมิดอำนาจศาลได้นั้น อำนาจนี้ได้มาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ดังนั้นผู้ที่ตกอยู่ในอำนาจศาลทหารจึงไม่จำกัดเฉพาะบุคคลใน 8 ประเภตามาตรา 16 นั้น จะเป็นบุคคลใดๆก็ได้ ถ้าทำผิดฐานละเมิดอำนาจศาลแล้วก็ต้องตกอยู่ในอำนาจของศาลทหารที่จะสั่งลงโทษได้ เพราะเรื่องละเมิดอำนาจศาลเป็นเรื่องความอิสระของศาลที่จะลงโทษ และไม่ตัดอำนาจที่จะฟ้องร้องเป็นคดีในความผิดฐานอื่นอีก เช่น นาย ก. มาเป็นพยานในศาลทหาร นาย ก. ทำผิดฐานละเมิดอำนาจศาล และยังทำร้ายร่างกายจำเลยในศาลนั้นศาลทหารสั่งลงโทษฐานละเมิดอำนาจศาลเช่นนี้ก็ยังมีสิทธิที่จะไปฟ้องนาย ก. ฐานทำร้ายร่างกายยังศาลพลเรือนได้เช่นเดียวกันถ้านาย ก. เป็นพลทหาร ก็ฟ้องร้องพลทหาร ก. ที่ศาลทหารได้อีก

นอกจากธรรมนูญทหารได้กำหนดอำนาจของศาลทหารไว้ว่ามิอย่างไรแล้ว เนื่องจากศาลทหารเป็นศาลที่จัดตั้งขึ้นเป็นพิเศษนอกจากศาลพลเรือนจึงต้องเป็นคดีที่จำกัดเฉพาะบางประเภทเท่านั้นที่จะขึ้นศาลทหารนอกนั้นจึงจะไปขึ้นศาลพลเรือน

ดังนั้น การพิจารณาว่าคดีใดศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาแล้วนอกจาก 2 ข้อ คือ ความผิดนั้นต้องเป็นความผิดอาญา และผู้กระทำผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร แล้ว ยังต้องพิจารณาอีก 4 ประการข้างต้นด้วย ศาลทหารจึงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนั้นได้

3.3 ขั้นตอนการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมในศาลทหาร

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมในศาลทหารกับการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมในศาลพลเรือน โดยหลักทั่วไปการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมในศาลทหาร จะเป็นไปตามกฎหมาย กฎ และข้อบังคับ ซึ่งออกตามกฎหมายฝ่ายทหารมาใช้บังคับโดยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ซึ่งมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว บัญญัติว่า “วิธีพิจารณาความอาญาทหาร ให้นำกฎหมาย กฎ และข้อบังคับซึ่งออกตามกฎหมายฝ่ายทหารมาใช้บังคับ ถ้าไม่มีกฎหมาย กฎ และข้อบังคับฝ่ายทหาร ก็ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ อนุโลม ถ้าวิธีพิจารณาข้อใดซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีได้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่จะใช้ได้” กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหาร จึงนำมาใช้บังคับตามลำดับ ดังนี้

1. กฎหมาย กฎ และข้อบังคับฝ่ายทหาร
2. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
3. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาแพ่ง

3.3.1 กฎหมายฝ่ายทหารที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ได้แก่

1. ประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 12 บัญญัติว่า “เมื่อศาลทหารพิพากษาเด็ดขาดให้ลงโทษแก่ทหารคนใด ท่านว่าให้ผู้ซึ่งบังคับบัญชาทหาร ผู้มีอำนาจสั่งให้ลงโทษตามคำพิพากษานั้นวินิจฉัยตามเหตุการณ์ ถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้อ่านคำพิพากษาให้จำเลยฟังต่อหน้าประชุมทหารหมู่หนึ่งหมู่ใด ตามที่เห็นสมควรก็ได้” ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่กล่าวถึงการอ่านคำพิพากษาคดีของศาลทหารไว้เป็นการเฉพาะ โดยเจตนารมณ์ของบทบัญญัตินี้ดังกล่าวก็เพื่อให้หมู่ทหารเกิดความเกรงกลัวอำนาจเด็ดขาดของกฎหมายและอำนาจของผู้บังคับบัญชาทหารนั่นเอง จึงแตกต่างจากศาลพลเรือนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 182 ที่ศาลจะต้องอ่านให้คู่ความฟังในศาลโดยเปิดเผยในศาลเท่านั้น

2. กฎอัยการศึก พุทธศักราช 2457 มาตรา 7 มาตรา 7 ทวิ และมาตรา 7 ตรี ได้บัญญัติเรื่องการประกาศให้คดีใดอยู่ในอำนาจศาลทหาร ผลก็คือว่า เมื่อประกาศใช้กฎอัยการศึกแล้ว คดีนั้น ๆ เป็นคดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์หรือฎีกา

3. พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลมณฑลทหาร พ.ศ.2558 ซึ่งกำหนดเรื่องเขตอำนาจศาลทหารไว้เป็นการเฉพาะและใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน

สำหรับ “กฎ” ของฝ่ายทหารในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความอาญาทหารนั้น ยังไม่ปรากฏว่ามีการออกกฎกระทรวงขึ้นใช้บังคับ ส่วนข้อบังคับของฝ่ายทหารที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาความนั้น มีดังนี้

1. ข้อบังคับซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารฯ โดยตรง ได้แก่

1.1 ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยกำหนดกำลังทหารเพื่อตั้งศาลประจำหน่วยทหาร พ.ศ.2499

1.2 ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการศาลทหาร พ.ศ.2528

1.3 ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการศาลทหาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2528

1.4 ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการศาลทหาร พ.ศ.2499

1.5 ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยนายทหารพระธรรมนูญ พ.ศ. 2499

1.6 ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยเจ้าศาลทหาร พ.ศ.2526

1.7 ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยทนาย พ.ศ.2499

2. ข้อบังคับซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2503 ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการลงทัณฑ์ทหารขาดหนี

ราชการ พ.ศ.2528 (ซึ่งปัจจุบันพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 ยังคงมีหลักการเดียวกัน)

จึงกล่าวได้ว่า การดำเนินกระบวนการยุติธรรมในศาลทหาร จะดำเนินการตามกฎหมาย กฎและข้อบังคับฝ่ายทหารก่อนเป็นลำดับแรก ต่อเมื่อไม่มีบัญญัติหรือกำหนดไว้ในเรื่องนั้น เป็นการเฉพาะจึงให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่หากไม่มีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติไว้ในเรื่องนั้นอีกเช่นกัน ก็ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไปใช้บังคับเท่าที่ใช้บังคับได้ ซึ่งในส่วนของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับของฝ่ายทหารนั้น อาจสร้างความกังวลใจให้แก่ฝ่ายพลเรือนที่ต้องขึ้นศาลทหาร เนื่องจากไม่มีความคุ้นเคยต่อกฎหมาย กฎ และข้อบังคับ ดังกล่าว ซึ่งมีได้มีเฉพาะกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติ ดังเช่น พระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 เท่านั้น

วิธีพิจารณาความในศาลทหารนั้น พระธรรมนูญศาลทหารมิได้บัญญัติไว้ทั้งหมดโดยสมบูรณ์จึงต้องนำเอาบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้โดยอนุโลมด้วย แต่ที่ธรรมนูญศาลทหารได้บัญญัติไว้ก็เท่าที่จำเป็น หรือเหมาะสมที่จะให้ศาลทหารได้ปฏิบัติเท่านั้น ดังนั้นถ้าธรรมนูญศาลทหารไม่ได้บัญญัติถึงวิธีพิจารณาเรื่องใดไว้ ก็ให้นำเอาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับเช่นเดียวกับศาลพลเรือน

ในส่วนที่ธรรมนูญศาลทหารได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะนั้นจะได้อธิบายเป็นเรื่อง ๆ ไป ดังนี้

1. การควบคุมผู้ต้องหาซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร เดิมได้กำหนดไว้ว่า ไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารหรือไม่ ให้เป็นอำนาจของผู้บังคับบัญชาทหารที่จะสั่งควบคุมไว้ระหว่างการสอบสวนดำเนินคดี โดยกำหนดหลักเกณฑ์การควบคุมตัวที่กำหนดไว้เป็นการเฉพาะตามมาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารฯ ต่อมา มีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 46 โดยพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 8) พ.ศ.2558 ดังนี้

“ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นทำให้ไม่อาจร้องขอให้ศาลทหารที่มีอำนาจสั่งขังผู้ต้องหาซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามมาตรา 16 ได้ ให้ผู้บังคับบัญชาทหารซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ผู้บัญชาการกองพลหรือเทียบเท่าขึ้นไปเป็นผู้มีอำนาจสั่งควบคุม ถ้าไม่มีผู้บังคับบัญชาทหาร ซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ผู้บัญชาการกองพลหรือเทียบเท่าขึ้นไป หรือผู้ต้องหาอยู่ต่างท้องถิ่นกับผู้บังคับบัญชาทหาร ซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ผู้บัญชาการกองพลหรือเทียบเท่าขึ้นไปก็ให้ผู้บังคับบัญชาทหารสูงสุด ณ ที่นั้น เป็นผู้ที่มีอำนาจสั่งควบคุมผู้ต้องหาได้ตามความจำเป็นและกำหนดระยะเวลาตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการขัง

เมื่อเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นดังกล่าวในวรรคหนึ่งได้สิ้นสุดลงแล้ว ถ้ายังมีความจำเป็นที่จะต้องควบคุมผู้ต้องหาไว้ต่อไปอีกและการควบคุมนั้นยังไม่ครบกำหนดระยะเวลาตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการขัง ให้ร้องขอต่อศาลทหารที่มีอำนาจเพื่อสั่งขังผู้ต้องหานั้นต่อไปได้

ให้นำความในวรรคหนึ่งและวรรคสองมาใช้บังคับแก่บุคคลตามมาตรา 16 ซึ่งเป็นผู้ต้องหา ในคดีอาญาที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามมาตรา 14 ด้วยโดยอนุโลมการควบคุมผู้ต้องหานี้ให้ถือว่าเป็นการควบคุมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”

การควบคุมผู้ต้องหาในระหว่างการสอบสวนข้างต้นอาจดูแตกต่างจากการควบคุมตามมาตรา 87 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่กำหนดให้เจ้าพนักงานตำรวจมีอำนาจควบคุมตัวผู้ถูกจับไว้ไม่เกิน 48 ชั่วโมง หากมีความจำเป็นต้องควบคุมตัวไว้เกินกว่านั้น ต้องยื่นคำร้องต่อศาลขอหมายขังผู้ต้องหาซึ่งศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติดๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกิน 12 วันและรวมกันทั้งหมดไม่เกิน 84 วัน แต่การควบคุมผู้ต้องหาที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารนั้น ได้กำหนดให้ควบคุมได้ตามความจำเป็นและใช้กำหนดเวลาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการขัง โดยให้ศาลทหารเป็นผู้พิจารณาว่ามีเหตุที่จะขังผู้ถูกจับไว้ตามกฎหมายหรือไม่หากเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นที่ไม่อาจร้องขอต่อศาลทหารได้นั้นสิ้นสุดลง ดังนั้น ในเรื่องการควบคุมตัวผู้ต้องหาของศาลทหารนั้น จึงมีการแก้ไขให้สอดคล้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญและมีมาตรฐานการอำนวยความสะดวกมากขึ้นเทียบเท่ากับศาลพลเรือน

3.3.2 ตุลาการศาลทหาร

นอกจากกฎหมายวิธีพิจารณาคดีในศาลทหารที่มีความแตกต่างจากศาลพลเรือนแล้ว ผู้ที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหารก็มีความแตกต่างจากศาลพลเรือน โดยบุคคลที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหาร จะเรียกว่า “ตุลาการ” อย่างไรก็ตาม แม้จะใช้คำเรียกที่แตกต่างจากศาลยุติธรรมซึ่งเรียกบุคคลซึ่งทำหน้าที่เดียวกันนี้ว่า “ผู้พิพากษา” แต่โดยอำนาจหน้าที่และการกระทำการในพระปรมาภิไธยแห่งองค์พระมหากษัตริย์ก็มิได้มีความแตกต่างกันแต่อย่างใด โดยตุลาการศาลทหารนั้นแบ่งได้เป็นสองประเภท คือ

1. ตุลาการพระธรรมนูญ คือ ผู้ที่เป็นนายทหารสัญญาบัตร ซึ่งสำเร็จการศึกษานิติศาสตรบัณฑิต ตั้งแต่ปริญญาตรีหรือเทียบเท่าขึ้นไป เป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา และคุณสมบัติอื่นใดตามที่ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการศาลทหาร พ.ศ.2528 กำหนด³⁴ นอกจากนี้ยังต้องมีชั้นยศตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 กล่าวคือกรณีของศาลทหารชั้นต้น ต้องเป็นนายทหารชั้นนายร้อย นายเรือ หรือนายเรืออากาศขึ้นไป กรณีของ

³⁴ ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการศาลทหาร พ.ศ. 2528 ข้อ 4.

ศาลทหารกลาง ต้องเป็นนายทหารชั้นนายพัน นายนาวา หรือนายนาวาอากาศชั้นไป ส่วนศาลทหารสูงสุด ต้องเป็นนายทหารชั้นพันเอก นาวาเอก หรือนาวาอากาศเอก ซึ่งรับเงินเดือนอัตราพันเอกพิเศษ นาวาเอกพิเศษ หรือนาวาอากาศเอกพิเศษ หรือนายทหารชั้นนายพล³⁵

2. ตุลาการ คือ นายทหารสัญญาบัตร ซึ่งปกติเป็นผู้บังคับบัญชาของผู้ต้องหา หรือจำเลยที่ได้รับการแต่งตั้งจากผู้บังคับบัญชาทหารของหน่วยต่างๆ ในพื้นที่ของศาลทหารนั้น โดยเข้าร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่บุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำ ความผิดซึ่งไม่จำเป็นต้องมีคุณสมบัติปริญญากฎหมาย โดยในศาลชั้นต้นตุลาการประเภทนี้ต้องมีศตทหารสูงกว่าหรือเท่ากับจำเลยที่มียศทหารสูงสุดในขณะฟ้อง โดยมีฐานะเป็นตุลาการที่มีใช้ตุลาการ พระธรรมนูญหรือตุลาการร่วม

สำหรับตุลาการพระธรรมนูญ รวมถึงตุลาการศาลทหาร จะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.) ก่อนได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่โดยองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหาร กรณีของศาลทหารชั้นต้น จะมีองค์คณะตุลาการ 3 นาย โดยแบ่งออกเป็น

1. ศาลทหารชั้นต้น มีองค์คณะตุลาการ จำนวน 3 นาย ประกอบด้วย ตุลาการพระธรรมนูญ 1 นาย และนายทหารชั้นสัญญาบัตร 2 นาย ซึ่งต้องมีศตทหารสูงกว่าหรือเทียบเท่าจำเลยที่มียศทหารสูงสุดโดยยศของจำเลยถึงขณะที่ฟ้องคดี³⁶

2. ศาลทหารกลาง มีองค์คณะตุลาการจำนวน 5 นาย ประกอบด้วย ตุลาการพระธรรมนูญ 2 นาย และนายทหารชั้นนายพล 1 หรือ 2 นาย นายทหารชั้นนายพัน นายนาวา หรือนายนาวาอากาศชั้นไป 1 หรือ 2 นาย

3. ศาลทหารสูงสุด มีตุลาการ 5 นายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา คือนายทหารชั้นนายพล 2 นาย ตุลาการพระธรรมนูญ 3 นาย

4. ศาลอาญาศึก มีองค์คณะตุลาการจำนวน 3 นาย ซึ่งเป็นนายทหารสัญญาบัตร³⁷

ในการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหาร ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้เป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ สำหรับศาลทหารชั้นต้นทรงมอบพระราชอำนาจการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารผ่านทางพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 10 และมาตรา 30

³⁵ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 26 และมาตรา 32.

³⁶ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 27-29 และมาตรา 41.

³⁷ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 10.

ส่วนผู้บังคับบัญชาทหาร ดังนี้ ตุลาการศาลทหารสูงสุด และตุลาการศาลทหารกลาง ให้นำความกราบบังคมทูล เพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งและถอดถอน

ประธานองค์คณะตุลาการ

ในการพิจารณาคดี ผู้เป็นตุลาการที่มีอาวุโสสูงสุดต้องเป็นประธานในการพิจารณาพิพากษา เช่น คดีหนึ่งได้แต่งตั้งตุลาการที่จำเลยมีศเป็นร้อยเอก ต้องตั้งตุลาการยศสูงกว่าหรือเท่าร้อยเอก เว้นตุลาการพระธรรมนูญ ต้องตั้งตุลาการ 3 นายให้ครบองค์คณะ ถ้านายหนึ่งนายใดไม่อาจทำหน้าที่ได้ก็ให้ตุลาการสำรองนั่งแทนและผู้มียศสูงสุดใน 3 นายนั้น ก็นั่งเป็นประธานในการพิจารณาพิพากษา 55/1 ³⁸

การดำเนินกระบวนการพิจารณา ธรรมนูญศาลทหารกำหนดอำนาจของตุลาการไว้ด้วยว่า ตุลาการนายเดียวนี้อำนาจดังนี้

1. ออกหมายเรียก ออกหมายอาญา ออกหมายสั่งให้ส่งคนมาจาก หรือไปยังจังหวัดอื่น

2. ออกคำสั่งใด ๆ ซึ่งมีใช้เป็นไปในทางวินิจัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี ถ้าตุลาการนั้นเป็นตุลาการพระธรรมนูญก็ให้มีอำนาจทำการไต่สวนหรือสืบพยานได้ด้วย 55/2 ³⁹

หมายเหตุ การสืบพยาน ถือเป็นบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่มุ่งหมายให้การสืบพยานต้องกระทำโดยตุลาการครบองค์คณะ

3.3.3 วิธีพิจารณาความอาญาทหาร

1. การสอบสวนคดีอาญาของฝ่ายทหาร ตามมาตรา 47 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร ฯ บัญญัติว่า

“นายทหารพระธรรมนูญหรืออัยการทหารมีอำนาจทำการสอบสวนคดีทั้งปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ถ้ามีเหตุอันสมควร ผู้บังคับบัญชาจะสั่งให้นายทหารชั้นสัญญาบัตรทำการสอบสวนก็ได้ ทั้งนี้ไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การสอบสวนดังกล่าวในวรรคก่อน ให้ถือว่าเป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย เพื่อประโยชน์แก่การสอบสวน ให้ผู้มีหน้าที่ทำการสอบสวนมีอำนาจออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือส่งสิ่งใดที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานได้”

จากบทบัญญัติข้างต้น ผู้มีอำนาจทำการสอบสวนคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 47 จึงหมายถึงบุคคล 3 ประเภท คือ

³⁸ พระราชบัญญัติธรรมนูญทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 32 มาตรา 35.

³⁹ พระราชบัญญัติธรรมนูญทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 25.

1. นายทหารพระธรรมนูญ โดยตำแหน่งหน้าที่เป็นผู้ทำการสอบสวนให้การปรึกษา

2. อัยการทหาร มีหน้าที่สอบสวนคดีอาญา แต่ว่าจะสอบสวนคดีอาญาโดยทั่วไปได้ก็เฉพาะที่ผู้บังคับบัญชามีคำสั่งเท่านั้น แต่ที่เป็นอำนาจโดยตรงก็คือ การสอบสวนเพิ่มเติม แต่ถ้าจะทำการสอบสวนแต่เบื้องต้นแล้วต้องให้ผู้บังคับบัญชาสั่งก่อนดังกล่าว

3. นายทหารชั้นสัญญาบัตร ไม่ว่าจะเป็นผู้สำเร็จวิชากฎหมายหรือไม่ก็ตาม ผู้บังคับบัญชาก็สั่งให้ทำการสอบสวนคดีอาญาได้

ทั้งนี้ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร ไม่ตัดพนักงานสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบุคคลประเภทนี้ก็สอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหารได้เช่นเดียวกัน

ข้อแตกต่างอีกประการหนึ่งคือ การสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในกรณีที่ทหารหรือคนที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไปทำผิดอาญาขึ้นแล้วเมื่อผู้เสียหายแจ้งมายังผู้บังคับบัญชาทหาร ดังนั้นผู้บังคับบัญชาจึงเป็นผู้มีอำนาจสั่งให้ผู้หนึ่งผู้ใดที่อยู่ในอำนาจไปทำการสอบสวนก็ได้ นายทหารพระธรรมนูญ อัยการทหาร และนายทหารชั้นสัญญาบัตร ไม่มีอำนาจโดยลำพังตนเอง เหมือนพนักงานสอบสวนซึ่งทำการสอบสวนได้ตามกฎหมาย โดยไม่ต้องให้ผู้บังคับบัญชาสั่งก่อน แต่สำหรับทหารแล้วแม้จะเป็นนายทหารพระธรรมนูญ อัยการทหาร หรือนายทหารสัญญาบัตรก็ไม่มีอำนาจ จำเป็นต้องให้ผู้บังคับบัญชามีคำสั่งลงมาว่าจะให้ทำการสอบสวนเสียก่อนจึงจะมีอำนาจหน้าที่สอบสวนคดีอาญานั้นได้

ข้อสังเกต เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร กับพนักงานสอบสวน มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาเหมือนกัน โดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารจะสอบสวนได้ต่อเมื่อได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2487 มาตรา 47 ประกอบข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ. 2499 และข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ. 2547 ส่วนพนักงานสอบสวนที่ได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาให้เข้าเวรประจำวันและมีผู้เข้าแจ้งความร้องทุกข์ก็จะมีอำนาจสอบสวน

เนื่องจากมีบุคคล 3 ประเภทด้วยกันที่ทำการสอบสวนได้ตามธรรมนูญศาลทหาร เช่นนี้การสอบสวนจะซ้อนหรือไขว้อำนาจหน้าที่กัน ดังนั้น กรณีนี้กระทรวงกลาโหมจึงได้ตกลงกับกระทรวงมหาดไทยในการที่จะแยกประเภทของคดีไว้ว่าคดีใดบ้างที่จะให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้สอบสวนซึ่งได้แบ่ง 4 ประเภท คือ

1. คดีที่เกิดขึ้นในเขตที่ตั้งทหาร
2. คดีอาญาที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ที่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วยกันหมายถึงว่าผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายก็เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

3. คดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับวินัยทหาร

4. คดีอาญาเกี่ยวกับความลับของทางราชการทหาร

คดีทั้ง 4 ประเภทนี้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเป็นผู้ทำการสอบสวนแต่อย่างไรก็ตามถ้าหากว่าฝ่ายทหารจะไม่ประสงค์ทำการสอบสวนในคดี 4 ประเภทนี้ก็ไม่ตัดอำนาจพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนได้แต่เพียงลำพัง

เนื่องจากการสอบสวนของทหารแตกต่างไปจากฝ่ายพลเรือนอยู่มาก เพราะความผิดของทหารนั้นบางครั้งอาจมีเรื่องการกระทำผิดทางวินัยทหารปะปนอยู่ด้วย ดังที่ศึกษามาแล้ว ฉะนั้นการเห็นสอบสวนของฝ่ายทหารก็เป็นสำนวนที่เป็นทั้งด้านวินัย และด้านความผิดอาญาด้วย เมื่อฝ่ายทหารสอบสวนถ้าปรากฏว่ามีหลักฐานที่จะต้องได้ก็ส่งสำนวนไปให้อัยการทหารพิจารณาฟ้องร้องต่อศาลทหารต่อไป แต่ในกรณีที่มีการสอบสวนแล้วเห็นว่าไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะฟ้องร้อง เช่นนี้ถ้าเป็นฝ่ายพลเรือนก็ต้องสั่งไม่ฟ้อง และผู้ต้องหาทั้งหมดไปแต่ทางฝ่ายทหารไม่เป็นเช่นนั้นอัยการทหารแม้จะสั่งไม่ฟ้องก็ตาม หากว่าการกระทำเป็นความผิดทางวินัย หรือเชื่อว่าได้ทำผิดตามที่กล่าวหาจริงแต่ไม่มีหลักฐานพอที่จะฟ้องร้อง เช่นนี้ผู้บังคับบัญชาอาจเอาความเห็น หรือพยานหลักฐานที่ได้จากการสอบสวนมาพิจารณาเพื่อสั่งลงทัณฑ์ทางวินัยได้

คดีที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารจะทำการสอบสวนได้จะต้องมีลักษณะสำคัญ คือ

1. บุคคลที่กระทำผิดอาญา เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร
2. เป็นคดีอาญาอยู่ในอำนาจศาลทหาร ที่จะพิจารณาพิพากษา

คดีที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารจะทำการสอบสวนได้ต้องมีลักษณะดังกล่าวข้างต้น

ถ้าเป็นคดีที่บุคคลที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารทำผิดขึ้น เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารก็ไม่มีอำนาจสอบสวน หรือเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารก็ไม่มีอำนาจสอบสวน เช่น คดีที่อาญาที่คนที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับคนที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ทำผิดด้วยกัน เช่นนี้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไม่มีอำนาจสอบสวน เพราะเป็นคดีที่ศาลทหารไม่อาจพิจารณาพิพากษาได้ ดังนั้นฝ่ายทหารจะทำการสอบสวนได้ต้องเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้น

เมื่อฝ่ายทหาร หรือพนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนแล้ว ถ้าคดีนั้นเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารที่จะพิจารณาพิพากษา เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร หรือพนักงานสอบสวนก็จะส่งสำนวนไปยังอัยการทหาร เพื่อยื่นฟ้องต่อศาลทหารต่อไป

สำหรับการกระทำความผิดในเขตพื้นที่มณฑลทหารบกที่ 11 นั้น ผู้สอบสวนจะส่งสำนวนการสอบสวนไปยังอัยการศาลทหารกรุงเทพ เพื่อพิจารณาสำนวนคดีและเสนอความเห็นว่าการสั่งคดีเป็นเช่นไรไปยังหัวหน้าอัยการทหาร และหากหัวหน้าอัยการทหารเห็นฟ้องด้วยแล้ว การส่งคดีของหัวหน้าอัยการทหารจะเป็นเด็ดขาด แต่หากหัวหน้าอัยการทหารแย้งความเห็นของอัยการศาล

ทหารกรุงเทพแล้ว หัวหน้าอัยการทหารจะส่งสำนวนคดีให้เจ้ากรมพระธรรมนูญพิจารณาชี้ขาดความเห็นแย้งต่อไป

สำหรับคดีที่เกิดเหตุในเขตพื้นที่มณฑลทหารบกอื่น นอกจากมณฑลทหารบกที่ 11 ผู้สอบสวนต้องส่งสำนวนคดีให้อัยการทหารประจำศาลมณฑลทหารบกนั้น ๆ เพื่อรายงานการคดีเสนอความเห็นต่อไปยังผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารพิจารณาสั่งคดีฟ้องหรือไม่ฟ้อง หากมีความเห็นแย้งกันจะต้องส่งสำนวนคดีให้เจ้ากรมพระธรรมนูญชี้ขาดต่อไป

2. การฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร

การฟ้องคดีอาญาในศาลทหารแตกต่างจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพราะว่าผู้ที่จะเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้นั้น ตามมาตรา 49 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารฯ บัญญัติว่า

“ศาลทหารในเวลาปกติ ให้อัยการทหารหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์ (วรรค 2) ศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามความในมาตรา 40 และมาตรา 43 ให้อัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ ผู้เสียหายจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์”

จากบทบัญญัติข้างต้น แบ่งหลักเกณฑ์การพิจารณาว่าผู้ใดคือผู้มีอำนาจฟ้องคดีได้เป็นสองกรณี ดังนี้

1. กรณีในเวลาปกติ ผู้มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดี ได้แก่ อัยการทหาร และผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ด้วยเหตุนี้ผู้เสียหายที่เป็นบุคคลทั่วไปที่มีใช้บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร จึงไม่อาจแต่งตั้งนายเข้ามาในฟ้องคดีหรือเข้าเป็นโจทก์ร่วมในคดีที่พิจารณาในศาลทหารได้

2. กรณีในเวลาไม่ปกติ หรือศาลอาญาศึก ผู้มีอำนาจฟ้องคดี ได้แก่ อัยการทหารเท่านั้น (แต่ต้องมีการสอบสวนโดยชอบก่อน)

ผู้มีอำนาจในการฟ้องคดีต่อศาลทหารจึงแตกต่างจากศาลพลเรือนซึ่งตามมาตรา 29 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติให้บุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีต่อศาล ได้แก่ พนักงานอัยการและผู้เสียหาย

3. คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ตามมาตรา 51 ถึงมาตรา 54 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารฯ บัญญัติว่า

มาตรา 51 “เมื่ออัยการทหารร้องขอ ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ใช้อรรถทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาลได้ในกรณีที่จำเลยกระทำผิด”

มาตรา 52 “ถ้าโจทก์ร้องขอให้ยึดทรัพย์สินจำเลย ให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการส่งคดีนั้นไปยังศาลพลเรือนในท้องที่ที่ทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่ และให้ศาลพลเรือนสั่งจัดการยึดทรัพย์สินในคดีนั้นต่อไปตามกฎหมายโดยไม่ต้องฟ้องอีกสำนวนหนึ่ง ส่วนหน้าที่อัยการทหารให้มอบให้พนักงานอัยการจัดการว่าความในศาลพลเรือนยึดทรัพย์สินต่อไปจนกว่าจะถึงที่สุด”

มาตรา 53 “ผู้เสียหายจะร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ใช้อรรถทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายในศาลทหารไม่ได้”

มาตรา 54 “ในการพิจารณาคดีแพ่ง ศาลพลเรือนจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีอาญาของศาลทหาร”

จากบทบัญญัติ 4 มาตรา ข้างต้น มีข้อสังเกตดังนี้

1. ผู้มีอำนาจฟ้องในศาลทหาร ได้แก่ อัยการทหารเท่านั้น ผู้เสียหายที่ฟ้องคดีเองไม่อาจร้องขอในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาได้ แต่ในศาลพลเรือนทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43

2. ในศาลทหารมิได้กำหนดประเภทคดีไว้ แต่ต้องเป็นการกระทำความผิดต่อทรัพย์สินโดยตรง ต่างจากในศาลพลเรือนที่กำหนดไว้เฉพาะคดีลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ฉ้อโกง ยักยอก หรือรับของโจร

3. การร้องขอในศาลทหาร เป็นการร้องขอให้แก่รัฐบาล ซึ่งหมายถึงส่วนราชการของรัฐที่มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเท่านั้น ส่วนในศาลพลเรือนเป็นการร้องขอให้แก่ผู้เสียหายซึ่งเป็นได้ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล

4. ในศาลทหารเป็นการร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ใช้อรรถทรัพย์หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายได้อีกด้วย แต่ในศาลพลเรือนนั้นมีสิทธิเรียกร้องเพียงทรัพย์สินหรือราคาที่สูญหายไปเนื่องจากการกระทำความผิดคืน โดยขอให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนไม่ได้ศาลทหารจะพิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ใช้อรรถทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทน ได้เฉพาะกรณีที่จำเลยกระทำความผิดเท่านั้น ส่วนในศาลพลเรือนคำพิพากษาคดีในส่วนแพ่งเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบของบุคคลในทางแพ่ง โดยไม่ต้องคำนึงว่าจำเลยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดหรือไม่ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 47 เมื่อพิจารณาทบทวนคดีตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร ฯ ดังกล่าวแล้ว

อาจกล่าวได้ว่า เจตนารมณ์ในเรื่องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญานั้น มุ่งให้จำเลยชดใช้ในทางแพ่งให้แก่ทางราชการเท่านั้น หากเป็นความรับผิดชอบทางแพ่งที่เกี่ยวกับบุคคลอื่น คงต้องใช้สิทธิเรียกร้องในทางแพ่งโดยฟ้องคดีต่อศาลในส่วนแพ่งเอง

5. การพิจารณาลับหลังจำเลยในศาลทหาร พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารฯ มาตรา 59 บัญญัติว่า

“การพิจารณาและสืบพยานในศาลทหาร ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพหรือไม่ติดใจฟัง จะไม่ทำต่อหน้าจำเลยนั้นก็ได้”

แต่ในการพิจารณาคดีของศาลพลเรือน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 และมาตรา 172 ทวิ ศาลจะมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้เฉพาะกรณีที่เป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในมาตรา 172 ทวิ(1), (2) และ (3) และกรณีจำเลยหลายคน หากมีการสืบพยานลับหลังจำเลยคนใด ห้ามมิให้ศาลรับฟังการพิจารณาและการสืบพยานลับหลังเป็นผลเสียแก่จำเลยคนนั้น”

เนื่องจากการพิจารณาคดีในศาลทหาร คือการพิจารณาคดีอาญาและมาตรา 45 ของพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร ฉบับปัจจุบัน ก็กำหนดให้นำหลักการในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้กับการพิจารณาในศาลทหารด้วย แต่ในห้วงเวลาก่อนวันที่ 14 พฤษภาคม 2558 ยังมีหลักการในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารหลายมาตราที่ไม่สอดคล้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือ มีมาตรฐานคุ้มครองสิทธิของจำเลยที่ต่ำกว่า ดังนั้นจึงมีข้อเสนอการแก้ไขในหลายประเด็น โดยยกเอาถ้อยคำจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใส่ไว้ในร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารฉบับแก้ไขใหม่ แทนที่หลักการเดิมที่ล้าสมัยไปแล้ว ตัวอย่างเช่น

1. กำหนดหน้าที่ให้ศาลจัดหาทนายความให้กับจำเลยในคดีที่มีโทษประหารชีวิต ไม่ว่าจำเลยจะร้องขอหรือไม่ก็ตาม ซึ่งตามกฎหมายเดิมหากจำเลยไม่ร้องขอ ศาลก็ไม่ต้องจัดหาให้ (แก้ไขมาตรา 56)

2. กำหนดหลักการเรื่องการทำคำพิพากษาใหม่ หากระหว่างการพิจารณาคดีพบข้อเท็จจริงที่แตกต่างกับข้อเท็จจริงที่กล่าวอ้างมาในคำฟ้อง ถ้าไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่เป็นสาระสำคัญให้ศาลพิพากษาไปได้ โดยร่างนี้กำหนดลักษณะของข้อเท็จจริงที่ไม่เป็นสาระสำคัญให้ชัดเจนเช่นเดียวกับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (แก้ไขมาตรา 60)

3. เพิ่มระยะเวลายื่นอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาของศาลเป็นสามสิบวันของโจทก์และจำเลย ให้สอดคล้องกับระยะเวลาในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่กำหนดระยะเวลาไว้ 1 เดือน ซึ่งกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารเดิมกำหนดไว้สิบห้าวัน เฉพาะคดีในเวลา

ปกติ แต่การอุทธรณ์และฎีกาของฝ่ายทหารนั้น ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการและผู้มีอำนาจสั่งลงโทษมีสิทธิอุทธรณ์และฎีกาได้ด้วย

4. กำหนดเรื่องการอุทธรณ์ปัญหาข้อกฎหมาย ให้อุทธรณ์โดยตรงไปยังศาลทหารสูงสุดได้โดยตรง ซึ่งเป็นหลักการในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่เดิมไม่มีอยู่ในกฎหมายของศาลทหาร (เพิ่มมาตรา 61/1)

ซึ่งข้อเสนอแนะเหล่านี้ปัจจุบันได้มีการดำเนินการแก้ไขแล้วโดยพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 8) พ.ศ.2558 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่ 15 พฤษภาคม 2558 เป็นต้นไป

กรณีตามข้อ 1 - ข้อ 4 นั้น ปัจจุบันได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเป็นไปตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2558 แล้ว

3.4 การสอบสวนคดีอาญาของทหาร

ในหัวข้อนี้จะทำการศึกษาโดยละเอียด เนื่องจากจากผู้วิจัย ได้มุ่งเน้นถึงการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร ดังนั้น การสอบสวนคดีอาญาของทหาร จึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ที่ผู้ศึกษา จำเป็นต้องรวบรวมข้อมูลเพื่อไปพัฒนาในเนื้อหาการวิจัย โดยจะแยกเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

3.4.1 หลักกฎหมาย แนวทางการปฏิบัติ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีอาญา

ของทหาร

1. หลักกฎหมายที่นำมาใช้ในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาของทหาร

เมื่อจะกล่าวถึงการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาของทหารนั้น คงต้องย้อนพิจารณาถึงบททั่วไปเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร ว่า “วิธีพิจารณาความอาญาทหาร ให้นำกฎหมาย กฎ และข้อบังคับ ซึ่งออกตามกฎหมายฝ่ายทหารมาใช้บังคับถ้าไม่มีกฎหมาย กฎ และข้อบังคับฝ่ายทหาร ก็ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม ถ้าวิธีพิจารณาข้อใดซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่จะใช้ได้” ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า หลักกฎหมายที่นำมาใช้ในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาของทหาร ได้แก่

(1) พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498

(2) กฎหมายฝ่ายทหารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ประมวลกฎหมายอาญาทหาร (ในเรื่องการลงทัณฑ์แทนการส่งตัวฟ้องศาล) พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร (ในเรื่องอำนาจของ

ผู้บังคับบัญชาในการสั่งควบคุมตัวตามอำนาจลงทัณฑ์(ข) ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วย การลงทัณฑ์ทหารขาดหนีราชการเป็นต้น

(3) คำสั่ง หรือหลักปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง เช่น คำสั่งกระทรวงกลาโหม (ชี้แจง) ที่ 3/12362 เรื่อง ให้กวดขันการควบคุมตัวผู้ต้องหา หนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีที่ นร 0201/ว24 ลง 22 ก.พ. 31 เรื่อง การดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิดอาญาเกี่ยวกับเงินแผ่นดิน เป็นต้น

(4) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(5) ประมวลกฎหมายอาญาและ พ.ร.บ. ต่าง ๆ ที่มีโทษทางอาญา เช่น กฎหมายอาวุธปืน กฎหมายยาเสพติดให้โทษ กฎหมายการพนัน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้การสืบสวนสอบสวนสอดคล้องกับข้อหาหรือฐานความผิดตามกฎหมายนั้น ๆ

2. การสอบสวนคดีอาญาของทหาร

ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ. 2547⁴⁰ ข้อ 4 (3) กล่าวถึง การสอบสวนคดีอาญาของทหารไว้ ดังนี้

ข้อ 4 (3) “ผู้มีอำนาจสั่งสอบสวน หมายความว่า ผู้บังคับบัญชาของผู้สอบสวนและผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารขณะกระทำความผิด”

ข้อ 6 ห้ามมิให้ผู้สอบสวนทำการสอบสวนคดีอาญาใด โดยมิได้มีคำสั่งให้ทำการสอบสวนจากผู้มีอำนาจสั่งสอบสวนก่อน

ผู้มีอำนาจสั่งสอบสวนจะสั่งผู้สอบสวนคนใดคนหนึ่งทำการสอบสวน หรือหลายคนเป็นคณะกรรมการสอบสวนก็ได้ ทั้งนี้ให้ผู้สอบสวนที่มีอาวุโสสูงสุดเป็นประธานกรรมการ

ข้อ 7 กรณีความผิดเกิดขึ้นจากการกระทำของบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารต่างหน่วยกัน ให้ผู้บังคับบัญชาหน่วยที่เกี่ยวข้องรายงานตามลำดับชั้นจนถึงผู้มีอำนาจสั่งสอบสวน เพื่อสั่งตั้งผู้สอบสวนต่อไป

ข้อ 8 คดีที่มีผู้สอบสวนหลายคนเป็นคณะกรรมการสอบสวน การสอบสวนผู้ต้องหาให้มีผู้สอบสวนครบจำนวนเสมอ ส่วนการสอบสวนบุคคลอื่นตลอดจนการรวบรวมพยานหลักฐานให้มีผู้สอบสวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง

กรณีที่กรรมการสอบสวนคนใด ไม่มาร่วมสอบสวนตามกำหนดนัด ให้กรรมการที่มาทำการสอบสวนดำเนินการสอบสวนต่อไปได้ทีเดียว ให้กรรมการซึ่งทำการสอบสวนบันทึกเหตุที่กรรมการไม่มาร่วมทำการสอบสวนติดไว้ในบันทึกการปฏิบัติของผู้สอบสวนด้วย

ข้อ 9 การสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ให้กระทำได้เฉพาะคดีดังต่อไปนี้

⁴⁰ ‘เทิดเกียรติผู้เกษียณอายุราชการ’ (2547) วารสารพระธรรมบุญ.

(1) คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร ที่เกิดขึ้นในเขตที่ตั้งทหาร

(2) คดีอาญาที่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายต่างเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วยกันตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

(3) คดีอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยวินัยทหารตามกฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร

(4) คดีอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยความลับของทางราชการทหาร

ข้อ 10 เมื่อมีการกล่าวหาหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมแม้เป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ให้ผู้มีอำนาจสั่งสอบสวนดำเนินการตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต หากคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติพิจารณาแล้วเห็นว่าเรื่องดังกล่าวไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ผู้มีอำนาจสั่งสอบสวนจึงจะมีอำนาจสั่งให้ทำการสอบสวนได้

สำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษให้ปฏิบัติตามกฎหมายดังกล่าว

ข้อ 11 ในคดีความผิดต่อส่วนตัว เมื่อผู้บังคับบัญชาของผู้กระทำความผิด ได้รับแจ้งจากผู้เสียหายว่าประสงค์จะดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิด ให้ผู้บังคับบัญชาสั่งตั้งผู้สอบสวนทันที และให้ผู้สอบสวนบันทึกคำร้องทุกข์ไว้ในวันเดียวกัน

ข้อ 12 เมื่อผู้สอบสวนเห็นว่า การสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว ให้จัดการทำบันทึกตามท้องสำนวนและความเห็นเสนอผู้มีอำนาจสั่งสอบสวน เพื่อส่งสำนวนพร้อมด้วยความเห็น ไปยังอัยการทหารแห่งศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนั้น เพื่อดำเนินการต่อไป

3. ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาของทหาร

แม้กฎหมายฝ่ายทหารบางฉบับ จะกล่าวถึงผู้มีอำนาจ สอบสวน คดีอาญาของทหาร โดยมีกล่าวถึงอำนาจ สืบสวน ก็ตาม แต่ผู้บรรยายมีความเห็นว่า การสืบสวนกับการสอบสวนคดีอาญาเป็นของคู่กัน และผู้มีอำนาจสอบสวนย่อมมีอำนาจสืบสวนได้ด้วย ดังนั้น อาจแบ่งผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาของทหารได้ดังนี้

1. ผู้มีอำนาจตามธรรมนูญศาลทหาร เนื่องจาก พ.ร.บ.ธรรมนูญศาลทหาร มาตรา 47 บัญญัติว่า “นายทหารพระธรรมนูญ หรืออัยการทหาร มีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ถ้ามีเหตุอันสมควร ผู้บังคับบัญชาจะสั่งให้นายทหารชั้นสัญญา

บัตรทำการสอบสวนก็ได้ ทั้งนี้ ไม่ได้ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฯ...” จึงอาจกล่าวได้ว่า ผู้มีอำนาจทำการสอบสวนในกรณีนี้ ได้แก่

1.1 อัยการทหาร

1.2 นายทหารพระธรรมนูญ

1.3 นายทหารชั้นสัญญาบัตร

2. ผู้มีอำนาจตามภารกิจของหน่วย/ข้อบังคับอื่น นอกจากนายทหารพระธรรมนูญและอัยการทหาร หรือนายทหารสัญญาบัตรที่ผู้บังคับบัญชาเห็นสมควรจะแต่งตั้งให้สอบสวนคดีอาญาแล้ว ในปัจจุบันนี้มีส่วนราชการของกระทรวงกลาโหมที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนสอบสวนมีหลายหน่วย เช่น กองรักษาความปลอดภัยของกรมข่าวทั้ง 3 เหล่าทัพ , ฝ่ายสืบสวนสอบสวนของมณฑลทหารบกต่าง ๆ , กองสืบสวนสอบสวนของกองเรือป้องกันฝั่ง กองเรือยุทธการ กรมสารวัตรทหารทั้ง 3 เหล่าทัพ เป็นต้น กล่าวเฉพาะสารวัตรทหารนั้น ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยสารวัตรทหาร พ.ศ. 2555 และที่แก้ไขแล้วได้ให้อำนาจไว้ชัดเจนว่า มีอำนาจหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญา ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารด้วย

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า เมื่อได้รับคำสั่งให้ทำการสอบสวนคดีอาญาของทหารจากผู้บังคับบัญชาแล้ว ผู้สอบสวนก็จะมีอำนาจทำการสืบสวนเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานได้ในตัวเอง

4. คดีอาญาที่ฝ่ายทหารมีอำนาจสืบสวนสอบสวน

หากจะพิจารณาเฉพาะ “การสืบสวน” แล้ว ฝ่ายทหารย่อมจะมีอำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานเพื่อจะทราบรายละเอียดแห่งความผิด ในกรณีที่ทหารตกเป็นผู้ต้องหา หรือเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาได้เสมอ แต่หากจะพิจารณาถึงคดีที่ฝ่ายทหารมีอำนาจ “สอบสวน” แล้วอาจกล่าวโดยสรุปว่า ฝ่ายทหารมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาเฉพาะคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารซึ่งเกิดขึ้นภายในเขตที่ตั้งของทหารเท่านั้นเป็นหลักดังจะอธิบายในรายละเอียด ดังนี้

1. คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร หมายถึง คดีอาญาที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ขณะกระทำความผิด และลักษณะคดีไม่เข้าข้อยกเว้นที่เป็นคดีไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

2. คดีซึ่งเกิดขึ้นภายในเขตที่ตั้งของทหาร แม้ว่ากฎหมายไม่ได้ห้ามไม่ให้ฝ่ายทหารสอบสวนคดีที่เกิดขึ้นนอกกรมกอง หรือนอกเขตที่ตั้งทหารก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติ ฝ่ายทหารมักจะสอบสวนเฉพาะคดีที่เกิดขึ้นภายในเขตที่ตั้งของทหารเป็นหลัก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะมีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูกหาว่ากระทำความผิดอาญา พ.ศ. 2544 ข้อ 22 การสอบสวนคดีทหารฝ่ายทหารจะทำการสอบสวนการกระทำความผิดของทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารได้เฉพาะกรณีดังต่อไปนี้

2.1 คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

2.2 คดีที่ผู้กระทำผิด และผู้เสียหายต่างอยู่ในอำนาจศาลทหารด้วยกันตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในเขตที่ตั้งทหารหรือไม่ก็ตาม

2.3 คดีอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยวินัยทหารตามกฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร

2.4 คดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับความลับของทางราชการทหาร

กำหนดว่า “การสอบสวนคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ซึ่งเกิดขึ้นภายในเขตที่ตั้งทหาร หรือเกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วยกัน หรือคดีอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยวินัยทหาร หรือความลับของทางราชการทหาร โดยปกติให้อยู่ในความรับผิดชอบของฝ่ายทหารทำการสอบสวนตามวิธีพิจารณาความอาญาทหาร แต่ถ้าฝ่ายทหารร้องขอให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนโดยลำพังหรือร่วมกับฝ่ายทหาร ก็ให้พนักงานสอบสวนให้ความร่วมมือตามที่ฝ่ายทหารร้องขอ ... ฯลฯ ...”

จึงอาจกล่าวได้ว่า คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ซึ่งฝ่ายทหารจะดำเนินการสอบสวนเองก็ต่อเมื่อ

- (1) เป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร
- (2) เป็นคดีที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วยกัน หมายถึง ทั้งผู้เสียหายและผู้ต้องหาเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารทั้งสองฝ่าย ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในเขตที่ตั้งทหารหรือไม่ก็ตาม
- (3) เป็นคดีที่เกี่ยวข้องด้วยวินัยทหาร เช่น การหนีราชการการ ทำร้ายร่างกายผู้บังคับบัญชา เป็นต้น
- (4) เป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับความลับของทางราชการ เช่น การลักทรัพย์จากคลังสรรพาวุธทหารเปิดเผยความลับของทางราชการ เป็นต้น

ข้อสังเกต คดีอาญาที่ฝ่ายทหารมีอำนาจสอบสวนได้นั้น บางกรณีฝ่ายทหารต้องร้องขอให้พนักงานสอบสวนดำเนินการอย่างอื่นด้วย เช่น การตรวจค้น การจับกุม หรือการตรวจพิสูจน์วัตถุพยานต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้น กรณีใดที่มีปัญหาข้อยุ่งยาก หรือมีพยานบุคคล หรือพยานเอกสารที่เกี่ยวข้องกับฝ่ายพลเรือนมากแล้ว ฝ่ายทหารมักจะร้องขอให้พนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นผู้สอบสวน โดยฝ่ายทหารจะแต่งตั้งนายทหารไปร่วมฟังการสอบสวนตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูกหาว่ากระทำความผิดอาญา พ.ศ. 2544 จะเป็นการเหมาะสมกว่า

ตัวอย่างปัญหาเกี่ยวกับอำนาจในการสอบสวน

บก.ทท.2 เคยมีบันทึกข้อความ ที่ กท 0333 /1442 ลง 10 ก.ย.12) รายงานทบ. หรืออำนาจในการสอบสวนดำเนินการต่อนายทหารกองหนุนที่ไม่มารับการเรียกพลเพื่อฝึก สรุปข้อเท็จจริงของ ปัญหาว่าจทบ.น.ม.ได้มีคำสั่งเรียกนายทหารกองหนุนประเภทนักศึกษาวิชาทหารที่สำเร็จการฝึกวิชาทหารชั้นปีที่ 5 ซึ่งกระทรวงกลาโหมได้มีคำสั่งแต่งตั้งยศเป็นว่าที่ ร.ต. และให้เป็น

นายทหารกองหนุนไม่มีเบี้ยหวัดบำเหน็จบำนาญสังกัด จทบ.น.ม. เพื่อให้มารับการฝึกวิชาทหารตามแผนการเรียกพลเพื่อฝึก 2512 แต่ปรากฏว่า มีนายทหารกองหนุนประเภทนี้หลายนายไม่มารับการเรียกพลเพื่อฝึก บางรายได้รับคำสั่งแล้วไม่มา บางรายไม่ได้รับคำสั่งเนื่องจากย้ายภูมิลำเนาแล้วไม่รายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบตามข้อบังคับทหารว่าด้วยการแบ่งประเภทนายทหารสัญญาบัตรที่ 11/16536/2482 ลง 15 พ.ย.52 ข้อ 8 มทบ.3 ได้แต่งตั้งนายทหารสัญญาบัตรทำการสอบสวนแล้วส่งสำนวนให้ อก.ศาลมทบ.3 ดำเนินคดี แต่ อก.ศาลมทบ.3 มีความเห็นว่า ผู้ต้องหามีไขบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และได้ชี้แจงให้แจ้งความต่อพนักงานสอบสวนดำเนินการต่อไป

ชน.ได้พิจารณาเรื่องนี้ให้ สบ.ทบ.ตามที่หารือมา สรุปว่า “นายทหารสัญญาบัตรกองหนุน ซึ่งขัดขึ้นละเลยมิกระทำการตามคำสั่งให้เข้ารับการฝึกตามที่ กชน.สบ.ทบ.หารือมานั้นย่อมมีความผิดฐานขัดขึ้นละเลยมิกระทำการตามคำสั่งตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 30 และเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2558 มาตรา 16 (2)” (ท้ายบันทึก จก.ชน. ลง 8 ก.ค. 12)

ข้อสังเกต ราชการที่เกี่ยวกับนายทหารสัญญาบัตรกองหนุน ต้องเป็นไปตามข้อบังคับทหารที่ กท 11/16536/2482 ว่าด้วยการแบ่งนายทหารสัญญาบัตร (ส่วนการเรียกทหารกองหนุนเข้ารับการฝึกวิชาทหารมาตรา 36 แห่งพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ใช้เรียกเฉพาะนายทหารประทวนและพลทหารกองหนุน)

5. คดีอาญาที่ฝ่ายทหารสอบสวนอยู่เสมอ

นอกจากข้อจำกัดเกี่ยวกับลักษณะคดีที่ฝ่ายทหารจะทำการสอบสวนได้เองดังกล่าวในหัวข้อก่อน ๆ มาแล้ว คดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร หรือคดีอาญาที่เกิดขึ้นในเขตที่ตั้งของทหารก็มีปริมาณที่ไม่มากนักประเภทของคดีที่เกิดขึ้นก็มักจะซ้ำ ๆ กัน อันได้แก่

(1) ความผิดเกี่ยวกับการหนีราชการ ความผิดนี้เป็นไปตามประมวลกฎหมายอาญาทหารประกอบกับข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วย การลงทัณฑ์ทหารหนีราชการ

(2) ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลักทรัพย์ในสถานที่ราชการในเวลากลางคืนโดยทำอันตรายสิ่งกีดกันสำหรับคุ้มครองทรัพย์

(3) ความผิดเกี่ยวกับกฎหมายยาเสพติดให้โทษ ซึ่งหมายถึง ความผิดตาม พ.ร.บ. ยาเสพติดให้โทษและความผิดตาม พ.ร.บ. วัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตประสาทด้วย

(4) ความผิดตาม พ.ร.บ. อาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด

(5) ความผิดตาม พ.ร.บ. การพนัน

(6) ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาทหารบางมาตรา เช่น การละทิ้งหน้าที่, การหลับยาม, การทำร้ายทหารยาม, การขัดขึ้น หรือละเลยไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับ เป็นต้น

(7) ความผิดเกี่ยวกับชีวิตร่างกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำร้ายร่างกาย ซึ่งหมายถึงความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา และความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาในมาตราที่เกี่ยวข้องด้วย

(8) ความผิดเกี่ยวกับการปฏิบัติในตำแหน่งหน้าที่ราชการ หมายถึง ความผิดเกี่ยวกับการทุจริตในหน้าที่ หรือปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 147, 157 อันได้แก่ การทุจริตเกี่ยวกับการเงิน น้ำมันเชื้อเพลิง การจัดซื้อจัดจ้าง การรักษาสรรพาวุธ ยุทธโศภณ เป็นต้น

(9) ความผิดเกี่ยวกับผู้คุมและผู้ต้องขังในเรือนจำทหาร หมายถึง ความผิดที่เกี่ยวกับเจ้าพนักงานประมาททำให้ผู้ต้องขังหลบหนี หรือผู้ต้องขังในคดีอาญาหลบหนีจากเรือนจำ อันเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ประกอบกับพระราชบัญญัติเรือนจำทหาร และข้อบังคับทหารว่าด้วยเรือนจำทหาร

(10) ความผิดที่เกี่ยวกับการกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย หมายถึง การกระทำโดยประมาทตามประมวลกฎหมายอาญา เช่น ปั่นล้นทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย เป็นต้น หรือขับซี้รถประมาท, ตามกฎหมายจราจร ด้วย

ดังนั้น นายทหารพระธรรมนูญที่มีความรอบคอบ ควรได้เตรียมการจัดหาด้วยบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคดีที่เกิดขึ้นดังกล่าวไว้ประจำตัวหรือประจำสำนักงาน รวมทั้งได้พยายามศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมอยู่เสมอ ๆ

6. คดีอาญาที่ผู้บังคับบัญชาที่มีอำนาจสั่งลงทัณฑ์ทางวินัยแทนการส่งตัวฟ้องศาล รูปแบบเฉพาะในกระบวนการยุติธรรมทหารที่สามารถให้อำนาจผู้บังคับบัญชาทหารที่มีอำนาจสั่งลงทัณฑ์ทางวินัยแทนการนำขึ้นคดีอาญาควมมีเฉพาะในกระบวนการยุติธรรมทหารตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 7 มาตรา 8 และมาตรา 9 เท่านั้น ซึ่งกฎหมายในลักษณะเช่นนี้จะไม่มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายฝ่ายพลเรือนแต่อย่างใด

สำหรับการสอบสวนคดีอาญาของทหารนั้น กฎหมายฝ่ายทหารให้อำนาจผู้บังคับบัญชาสามารถสั่งลงทัณฑ์ทางวินัยแก่ผู้กระทำผิด แทนการส่งตัวให้ดำเนินคดีอาญาได้ เหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากในสังคมของทหาร นั้น ถืออำนาจปกครองบังคับบัญชาเป็นสำคัญ เพราะทหารมีหน้าที่ต้องใช้กำลังอาวุธในการป้องกันประเทศ จะต้องมีความพร้อมรอบรู้อยู่เสมอ หากไม่เชื่อฟังคำสั่งหรือปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาแล้ว สมรรถภาพของทหารอาจเสื่อมโทรมถึงขนาดเป็นภัยร้ายแรงต่อประเทศชาติได้ ดังนั้น จึงต้องให้ผู้บังคับบัญชาทหารเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยอย่างไรก็ตาม การที่ผู้บังคับบัญชาจะเข้ามามีอำนาจสั่งลงทัณฑ์ทางวินัยแก่ผู้กระทำผิดอาญาแทนการส่งตัวฟ้องศาลนั้น ต้องเป็นไปตามบทบัญญัติในมาตรา 8, 9 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งอาจสรุปหลักเกณฑ์ได้ดังนี้

(1) ต้องเป็นการกระทำผิดตามประมวลกฎหมายอาญาทหารบางมาตรา หรือความผิดลหุโทษหรือมีความผิดที่เปรียบเทียบได้ตามกฎหมาย กล่าวคือ ต้องเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาทหารบาง มาตรา ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายอาญาทหาร ได้แก่

21)

- ความผิดฐานเป็นนายเรือกระทำให้เรือชำรุดหรืออับปางโดยประมาท (มาตรา 21)
- ความผิดฐานกระทำให้เรือชำรุดหรืออับปางโดยประมาท (มาตรา 23)
- ความผิดฐานกระทำให้เรือสำหรับใช้เดินในลำน้ำชำรุด ๆ (มาตรา 24)
- ความผิดฐานทำลายหรือละทิ้งศาสตราวุธฯ (มาตรา 22)
- ความผิดฐานสบประมาทธง (มาตรา 27)-ความผิดฐานละทิ้งหน้าที่ (มาตรา 28)
- ความผิดฐานขัดขืนหรือละเลยมีกระทำให้ตามคำสั่ง (มาตรา 30, มาตรา 31)
- ความผิดฐานขัดขืนหรือละเลยมีกระทำให้ตามข้อบังคับ (มาตรา 32, มาตรา 33)
- ความผิดฐานหลับยามหรือเมาสุราขณะปฏิบัติหน้าที่ยาม (มาตรา 34)
- ความผิดฐานมิได้เอาใจใส่หรือมีความประมาทในหน้าที่ยาม (มาตรา 35)
- ความผิดฐานทำร้ายทหารยาม (มาตรา 36)
- ความผิดฐานหมิ่นประมาทหรือขู่เข็ญว่าจะกระทำให้ร้ายทหารยาม (มาตรา 37)
- ความผิดฐานทำร้ายทหารผู้ใหญ่เหนือตน (มาตรา 39)
- ความผิดฐานแสดงความอาฆาตมาดร้ายต่อผู้บังคับบัญชาหรือผู้ใหญ่เหนือตน

(มาตรา 41)

- ความผิดฐานกำเริบ (มาตรา 42, มาตรา 43 และมาตรา 44)
- ความผิดฐานหนีราชการ (มาตรา 46)
- ความผิดฐานปลอมปนทรัพย์สินใด ๆ ของทหาร (มาตรา 47)

สำหรับความผิดลหุโทษ คือ ความผิดซึ่งต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับไม่เกินนี้ นั้น ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ เช่น พาอาวุธ, ดุหมิ่นซึ่งหน้า, ทำร้ายร่างกายไม่ถึงบาดเจ็บ เป็นต้น ส่วนความผิดที่เปรียบเทียบได้ อาจเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญาก็ได้ เช่น ความผิดตาม พ.ร.บ. จราจรทางบก เป็นต้น

ดังนั้น หากเป็นความผิดอาญาอื่น ๆ นอกจากที่กล่าวข้างต้น เช่น ลักทรัพย์, กระทำอนาจาร, ทำร้ายร่างกาย, มียาเสพติดให้โทษ ฯลฯ ก็ไม่อยู่ในเกณฑ์ที่ผู้บังคับบัญชาจะลงทัณฑ์แทนการสั่งให้ดำเนินคดีได้

(2) ต้องเป็นกรณีที่ผู้บังคับบัญชาเห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยไม่สำคัญ หมายความว่า นอกจากจะเข้าหลักเกณฑ์ตาม (1) ดังกล่าวแล้ว ผู้บังคับบัญชาต้องพิจารณาว่า “เป็นเรื่องเล็กน้อยไม่สำคัญ” ปัญหาว่าพฤติการณ์ทางคดีเป็นอย่างไรจึงจะถือว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยด้วยไม่สำคัญประมวลกฎหมายอาญาทหารไม่ได้ คำนิยามหรือวางเกณฑ์ไว้ คงให้ผู้บังคับบัญชา ใช้ดุลพินิจเป็นเรื่อง ๆ ไป ซึ่งในทางปฏิบัติแล้ว ผู้บังคับบัญชาจะรับฟังข้อเสนอของนายทหารเหล่าพระธรรมนูญว่า เห็นเป็นอย่างไร ทั้งนี้ ผู้บรรยายเห็นว่า ข้อพิจารณาในเรื่องนี้ควรประกอบด้วยหลักเกณฑ์สำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก เรื่องที่เกิดขึ้นผู้เสียหายหรือทางราชการมีความเสียหายมาน้อยเพียงใด ประการที่สอง เรื่องที่เกิดขึ้นนั้น จะกระทบกระเทือนต่อการปกครองบังคับบัญชาเพียงใดหรือไม่

ตัวอย่าง เช่น สิบตรี ก. ชกต๋อยสิบตรี ข. ที่โหนกแก้มได้รับบาดเจ็บรักษาไม่เกิน 3 วันหาย เช่นนี้ น่าจะเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่ถ้าสิบตรี ก. ชกต๋อยร้อยเอก ต. ซึ่งเป็นผู้ใหญ่เหนือตน ได้รับบาดเจ็บเท่า ๆ กับสิบตรี ข. เช่นนี้ น่าจะเป็นเรื่องกระทบกระเทือนต่อการปกครองบังคับบัญชา

(3) ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการตามธรรมนูญศาลทหารให้ความเห็นชอบด้วย หมายความว่า แม้จะเข้าหลักเกณฑ์ใน (1) และ (2) แล้ว ต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการเสียก่อน จึงจะส่งลงทัณฑ์ผู้นั้นแทนการส่งตัวฟ้องศาลได้ หากผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการสั่งให้ส่งตัวผู้กระทำความผิดไปดำเนินคดีในศาลทหาร ก็ต้องเป็นไปตามนั้น

สำหรับ “ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ” นั้น กล่าวโดยย่อก็คือ ในศาลทหารชั้นต้น ยกเว้นศาลทหารกรุงเทพ นั้น พระมหากษัตริย์ทรงมอบพระราชอำนาจให้ผู้บัญชาการมณฑลทหารบก หรือผู้บังคับการจังหวัดทหารบก เป็นผู้แต่งตั้งตุลาการในศาลมณฑลทหารบก หรือศาลจังหวัดทหารบก แล้วแต่กรณี สำหรับศาลทหารกรุงเทพ นั้น ทรงมอบพระราชอำนาจให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารกรุงเทพ ดังนั้น คดีที่จะเข้าเกณฑ์ลงทัณฑ์ แทนการส่งตัวนั้น หากโดยฟ้องศาลปกติจะต้องฟ้องที่ศาลทหารแห่งใด ก็ให้เสนอต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม หรือผู้บัญชาการมณฑลทหารบก หรือผู้บังคับการจังหวัดทหารบก แล้วแต่กรณีเป็นผู้ให้ความเห็นชอบว่าให้ลงทัณฑ์หรือไม่⁴¹

ในทางปฏิบัติ ต้นสังกัดที่สอบสวนจะต้องทำสำนวนสอบสวนเหมือนกับสำนวน การสอบสวนโดยทั่ว ๆ ไป แล้วนำความเห็นเสนออัยการทหารประจำศาลทหารกรุงเทพ หรือศาลมณฑลทหารบก หรือศาลจังหวัดทหารบกในพื้นที่ ว่า ผู้บังคับบัญชาเห็นควรให้ทัณฑ์มากน้อยเพียงใด ซึ่งเรื่องนี้ กรมพระธรรมนูญเคยมีหนังสือที่ กท 0202.2/4425 ลง 20 ก.ค. 30 เรื่องตอบปัญหาทางราชการ ถึง อัยการจังหวัดทหารบกพิษณุโลก มีความตอนหนึ่งว่า

⁴¹ ประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 8

“ในคดีที่นายทหารประทวนกระทำผิดฐานหนีราชการ และผู้บังคับบัญชาต้นสังกัด เห็นว่าการกระทำผิดของผู้ต้องหาเป็นเรื่องเล็กน้อยไม่สำคัญ ผู้บังคับบัญชาจะส่งสำนวนการสอบสวนเสนอ อก. เพื่อพิจารณาเสนอแนะผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการให้วินัยข้าราชการเสียก่อน ตามหนังสือกระทรวงกลาโหม ที่ 18470/92 ลง 14 ธ.ค. 92 และที่ 12881/94 ลง 16 ก.ค. 94 เรื่องการส่งลงทัณฑ์ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งในทางปฏิบัติต้นสังกัดจะกำหนดทัณฑ์ที่จะลงเสนอมาพร้อมกับสำนวนและ อก. จะเป็นผู้พิจารณาสำนวนตลอดจนทัณฑ์ที่จะลงว่า เหมาะสมเพียงใด ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม ภาวะแห่งจิต นิสัย ความร้ายแรงในการทำความผิด อีกทั้งนโยบายผู้บังคับบัญชาของผู้กระทำความผิด นโยบายผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ มาประกอบและเทียบเคียงกับทัณฑ์ที่เคยได้ลงไปแล้วในความผิดประเภทเดียวกัน เป็นหลักเกณฑ์ในการกำหนดทัณฑ์ แล้วเสนอแนะผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ เพื่อพิจารณาสั่งคดี ตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 7, 8 และ 9”

3.4.2 แนวทางการสอบสวนคดีอาญาของทหาร

1. การสอบสวนหาข้อเท็จจริงก่อนการสอบสวนคดีอาญา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายฝ่ายทหาร ไม่ได้บัญญัติไว้ชัดแจ้งว่า เรื่องใดต้องมีการสอบสวนหาข้อเท็จจริงเสียก่อนหรือไม่เพียงใด จึงจะสั่งแต่งตั้งกรรมการสอบสวนเพื่อดำเนินคดีอาญา ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของนายทหารพระธรรมนูญของหน่วยนั้น ๆ ที่จะเสนอแนะผู้บังคับบัญชาว่า กรณีใดควรสั่งแต่งตั้งกรรมการสอบสวนหาข้อเท็จจริงเสียก่อนที่จะสอบสวนดำเนินคดีอาญาหรือไม่อย่างไร ทั้งนี้ น่าจะมีข้อพิจารณาดังนี้

(1) กรณีที่มีระเบียบข้อบังคับกำหนดไว้ชัดแจ้งให้ปฏิบัติอย่างไรต้องปฏิบัติตามนั้น เช่น การขาดหนีราชการต้องปฏิบัติตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการลงทัณฑ์ทหารขาดหนีราชการ พ.ศ. 2528 กล่าวคือ กรณีใดที่เข้าเกณฑ์ต้องส่งตัวฟ้องศาลก็ต้องตั้งกรรมการสอบสวนดำเนินคดีอาญาได้ทันที โดยไม่ต้องแต่งตั้งกรรมการสอบสวนหาข้อเท็จจริงแต่อย่างใด

(2) กรณีที่มีมูลคดีทางอาญาชัดแจ้ง เช่น มียาเสพติดให้โทษไว้ในครอบครองฯ มีอาวุธปืนหรือเครื่องกระสุนปืนไว้ในครอบครอง, การทำร้ายร่างกายหรือกรณีอื่นใดที่มีวัตถุพยานหรือพยานบุคคลในเบื้องต้นพอที่จะกล่าวหาผู้ใดผู้หนึ่งได้ เช่นนี้ ไม่มีความจำเป็นต้องแต่งตั้งกรรมการสอบสวนหาข้อเท็จจริงแต่อย่างใด

(3) กรณีที่มีมูลคดีทางอาญาไม่ชัดแจ้ง เช่น กรณีเงินขาดบัญชี หรือกรณีอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการเงิน พ.ศ. 2554 , กรณีอาวุธยุทโธปกรณ์ หรือทรัพย์สินอื่นใดของทางราชการสูญหายหรือเสียหาย, กรณีกรรมการจัดซื้อจัดจ้าง หรือกรรมการตรวจรับทุจริต หรือปฏิบัติหน้าที่มิชอบ เป็นต้น ควรได้มีการสอบสวนหาข้อเท็จจริงเสียก่อน เพื่อจะได้ทราบรายละเอียดของความผิด หากมีพฤติการณ์ในทางทุจริต หรือมีมูลคดีอาญาอื่นใด จึงให้

ดำเนินคดีอาญาโดยฝ่ายทหารตั้งกรรมการสอบสวนให้ดำเนินคดีอาญา หรือฝ่ายทหารจะส่งเรื่องให้พนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้วแต่กรณี

อนึ่ง ในการสอบสวนหาข้อเท็จจริงนี้ หากได้สอบสวนผู้เกี่ยวข้องไว้ละเอียดพอเพียงหรือครบองค์ประกอบของความผิดที่จะถูกกล่าวหาต่อไปแล้ว จะทำให้สะดวกแก่การสอบสวนเพื่อดำเนินคดีอาญาได้อย่างมาก กล่าวคือ อาจนำบันทึกถ้อยคำในการสอบสวนหาข้อเท็จจริงนี้มาอ่านให้ผู้ถูกสอบสวนในคดีอาญาฟังแล้ว หากผู้นั้นยืนยันตามถ้อยคำที่ให้ไว้เดิม จะทำให้การสอบสวนคดีอาญาสะดวกและรวดเร็วขึ้น

2. ผู้มีอำนาจสั่งให้สอบสวนคดีอาญาของทหาร

แม้ว่าพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 47 จะได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่า ผู้บังคับบัญชามีอำนาจสั่งให้สอบสวนคดีอาญาก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติมักจะมีปัญหาบางประการ กล่าวคือ ผู้บังคับบัญชา หมายถึง ผู้ใดและผู้ที่มีอำนาจสั่งให้สอบสวนนั้น ต้องเป็นผู้บังคับบัญชาของผู้ต้องหาเท่านั้น หรือต้องเป็นผู้บังคับบัญชาทั้งของผู้ต้องหาและผู้สอบสวนด้วย

คำว่า “ผู้บังคับบัญชา” จะหมายถึงใคร หรือหมายถึงผู้ใด นั้น แม้นายทหารเหล่าพระธรรมนูญบางนายยังเข้าใจคลาดเคลื่อน เรื่องนี้ ธน.เคยมีคำสั่งกรมพระธรรมนูญ (คำชี้แจง) ที่ 16/2500 เรื่องผู้บังคับบัญชาทหารลง 23 ก.ค. 2500 ซึ่งมีข้อความตอนหนึ่งว่า

“ปัญหาจึงมีว่า ผู้บังคับบัญชาคือใคร ในข้อนี้เห็นว่า ผู้บังคับบัญชาของทหารนั้นแยกได้ 2 ประเภทคือ

- ก) ผู้บังคับบัญชาโดยตรง
- ข) ผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น

ปัญหาสำคัญที่จะต้องพิจารณาในที่นี้ก็คือว่า ใครเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรงและใครเป็นผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น ในเรื่องนี้ เมื่อพิจารณาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 มาตรา 6 มาตรา 10 และมาตรา 11 ประกอบกัน พอสรุปได้ว่า

ก. ผู้บังคับบัญชาโดยตรงนั้นมีอยู่คนเดียว คือ ผู้บังคับบัญชาที่ใกล้ชิดที่สุดสำหรับดูแลทุกข์สุขผู้ใต้บังคับบัญชา เช่น ผู้บังคับบัญชาโดยตรงของพลทหารในหมู่หนึ่ง ๆ คือ ผู้บังคับหมู่นั้น ๆ ผู้บังคับบัญชาโดยตรงของผู้บังคับหมู่ คือ ผู้บังคับหมวด และผู้บังคับบัญชาโดยตรงของผู้บังคับหมวด คือ ผู้บังคับกองร้อยดังนี้ เป็นต้น

ข. ผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นนั้น หมายถึง ผู้บังคับบัญชาตั้งแต่อันดับสูงถัดขึ้นไปจาก ผู้บังคับบัญชาโดยตรง เช่น ผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นของพลทหารในหมู่หนึ่ง ๆ ได้แก่ ผู้บังคับหมวด ผู้บังคับกองร้อย ผู้บังคับกองพัน ผู้บังคับการกรม ผู้บัญชาการกองพล แม่ทัพผู้บัญชาการทหารบก และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นต้น”

อนึ่ง สำหรับตำแหน่งรองผู้ช่วยเสนาธิการ รองเสนาธิการ ตลอดจนฝ่ายเสนาธิการในหน่วยราชการต่าง ๆ นั้น โดยตำแหน่งของท่านเหล่านั้นไม่ใช่ผู้บังคับบัญชาทหาร คงเป็นเพียงนายทหารผู้ใหญ่ หรือฝ่ายอำนวยการคอยช่วยเหลือแบ่งเบาภาระหน้าที่ของหัวหน้าส่วนราชการนั้น ๆ เท่านั้น บุคคลเหล่านี้จะมีสถานะเป็นผู้บังคับบัญชาได้ก็ต่อเมื่อ สิ่งการในนามหัวหน้าส่วนราชการนั้น ๆ ทั้งนี้ อาจจะสั่งการในลักษณะ “ทำการแทน” “รักษาราชการแทน” หรือ “รับคำสั่ง” แล้วแต่กรณี ซึ่งต้องเป็นไปตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการสั่งการและประชาสัมพันธ์ พ.ศ. 2527

นอกจากนี้คำว่า “ผู้บังคับบัญชา” ยังหมายความรวมถึง “ผู้ได้รับมอบอำนาจจากผู้บังคับบัญชา” ด้วยทั้งนี้ปรากฏตามบันทึก ธน. เลขรับ 164/30 เรื่อง ขอรื้อแก้ไขพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ลง 22 ก.ค. 30 ซึ่งมีความตอนหนึ่งว่า “แม้ความในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 จะกำหนดไว้เพียงว่า ถ้ามีเหตุอันสมควร ผู้บังคับบัญชาจะสั่งให้นายทหารชั้นสัญญาบัตรทำการสอบสวนก็ได้ โดยไม่ได้กล่าวถึงผู้ที่ได้รับมอบอำนาจจากผู้บังคับบัญชาไว้ชัดแจ้งก็ตาม แต่เมื่อพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 45 กำหนดว่า วิธีพิจารณาความอาญาทหารให้นำกฎหมาย กฎ และข้อบังคับ ซึ่งออกตามกฎหมายฝ่ายทหารมาใช้บังคับ ฯลฯ ดังนั้น ผู้บังคับบัญชา ตามความในมาตรา 47 จึงอาจหมายความรวมถึงผู้ที่ได้รับมอบอำนาจให้บังคับบัญชาด้วย หากผู้รับมอบอำนาจบังคับบัญชานั้นได้รับมอบอำนาจจากผู้บังคับบัญชาต้นสังกัดของผู้ต้องหาโดยถูกต้องแล้ว ทั้งนี้ โดยเทียบเคียงกับฐานะของผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจลงทัณฑ์ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 มาตรา 10 (2)”

สำหรับการมอบอำนาจการบังคับบัญชาของหน่วยขึ้นตรงกระทรวงกลาโหม กองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศนั้นแต่ละหน่วย/เหล่าทัพได้ปฏิบัติ ดังนี้

กองทัพบก มีการมอบอำนาจการบังคับบัญชา โดยตรงเป็นระเบียบไว้ที่สำคัญมี 2 ฉบับ คือ ระเบียบกองทัพบก ว่าด้วยการมอบอำนาจบังคับบัญชา ลง 16 มี.ค. 13 ⁴²และระเบียบกองทัพบกว่าด้วยการมอบอำนาจหน้าที่ให้กับผู้ไปช่วยราชการ พ.ศ. 2518 ลง 13 พ.ค. 18⁴³

กองทัพเรือ มีการมอบอำนาจการบังคับบัญชา โดยกำหนดไว้ในข้อบังคับระเบียบ และคำสั่งกองทัพบกเรือที่สำคัญมี 6 ฉบับ คือ ข้อบังคับทหารเรือ บทที่ 2 ว่าด้วยการปกครองบังคับบัญชาทหารเรือ, ข้อบังคับทหารเรือที่ 7 ว่าด้วยเรือหลวงไปราชการ, ข้อบังคับทหารเรือว่าด้วย

⁴² ระเบียบกองทัพบกว่าด้วยการมอบอำนาจบังคับบัญชา พ.ศ. 2513 ประกาศ ณ วันที่ 16 มีนาคม 2513.

⁴³ ระเบียบกองทัพบกว่าด้วยการมอบอำนาจหน้าที่ให้กับผู้ไปช่วยราชการ พ.ศ. 2518 ลงวันที่ 13 พ.ค. 2518.

หน้าที่ราชการในเรื่องหลวง, ระเบียบกองทัพเรือที่ 42 ว่าด้วยการปกครองบังคับบัญชา และการเบิกจ่ายเงินเดือนเจ้าหน้าที่หมุนเวียนในสังกัดหน่วยต่างๆ⁴⁴

กองทัพอากาศ มีการมอบอำนาจการบังคับบัญชาไว้ตามระเบียบกองทัพอากาศว่าด้วยการปกครองบังคับบัญชา พ.ศ.2526

3. วิธีการสั่งให้สอบสวนดำเนินคดี

โดยทั่วไปแล้ว การสั่งการของผู้บังคับบัญชาอาจกระทำได้ 3 วิธี คือ กระทำด้วยหนังสือ กระทำด้วยวาจา และกระทำด้วยเครื่องสื่อสาร ซึ่งในกรณีสั่งการด้วยวาจา ถ้าเป็นเรื่องสำคัญให้มีหนังสือยืนยันตามไปโดยเร็วที่สุด ทั้งนี้ เป็นไปตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการสั่งการและประชาสัมพันธ์ พ.ศ. 2527 สำหรับการสั่งการให้สอบสวนดำเนินคดีอาญาของทหาร นั้น ผู้บรรยายเห็นว่า มีข้อพิจารณาที่เกี่ยวกับการสั่งการให้สอบสวนดังนี้

(1) ต้องสั่งการเป็นหนังสือ เนื่องจากการสอบสวนดำเนินคดีเป็นเรื่องที่สำคัญ ผู้บังคับบัญชาไม่ควรจะสั่งด้วยวาจา หรือเครื่องมือสื่อสาร หากมีความจำเป็นเร่งด่วนอาจกระทำได้ แต่ต้องมีหนังสือยืนยันมาในภายหลัง

(2) จะสั่งการตามรูปแบบคำสั่งหรือไม่ก็ได้ หมายความว่า การสั่งการนั้น ผู้บังคับบัญชาจะสั่งการต่อท้ายหนังสือราชการที่ได้ผู้บังคับบัญชารายงานเสนอขึ้นมา หรือจะลงคำสั่งตามรูปแบบของทางราชการก็ต่างหากก็ได้ ทั้งนี้ คำสั่งนั้นจะเป็น “คำสั่งทั่วไป” หรือ “คำสั่งเฉพาะ” ก็ได้ เพราะไม่มีกฎระเบียบกำหนดไว้ชัดเจน แต่ผู้บรรยายเห็นว่า หากเป็นคดีเล็กน้อย เช่น หนีราชการควรสั่งการแต่งตั้งผู้สอบสวนต่อท้ายหนังสือราชการที่ได้รับรายงานก็น่าเพียงพอ แต่หากเป็นคดีอื่น ๆ เช่น มียาเสพติดให้โทษไว้ในครอบครอง, เจ้าพนักงานทุจริต ฯลฯ ควรสั่งการแต่งตั้งผู้สอบสวน โดยลงคำสั่งของหน่วยจะเหมาะสมกว่า

(3) จะสั่งการให้นายทหารสัญญาบัตรคนเดียวเป็นผู้สอบสวน หรือเป็นคณะกรรมการก็ได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับกรณีที่จะสอบสวนนั้นมีความสำคัญ หรือมีความลับซับซ้อนมากน้อยเพียงใด ในกรณีที่ผู้บังคับบัญชาจะสั่งการให้คณะกรรมการทำการสอบสวนนั้น โดยหลักนิยมแล้วจะแต่งตั้งเป็นจำนวนเลขคี่ เช่น 3 คน หรือ 5 คนแล้วแต่กรณี เพื่อสะดวกในการชี้ขาดในกรณีมีความเห็นไม่ตรงกัน อย่างไรก็ตาม หนึ่งในจำนวนคณะกรรมการสอบสวน มักจะแต่งตั้งนายทหารเหล่าพระธรรมนูญร่วมด้วยเสมอ

(4) การสั่งการต้องระบุให้ชัดเจนว่า “ให้ทำการสอบสวนเพื่อดำเนินคดีอาญา” ในข้อนี้ เนื่องจากการสอบสวนดำเนินคดีอาญาของทหาร เป็นการสอบสวนตามความหมายใน

⁴⁴ คำสั่งกองทัพเรือที่ 481/2561 “เรื่อง การมอบอำนาจสั่งการและทำการแทนในนามผู้บังคับบัญชา” สั่ง ณ วันที่ 25 ธันวาคม 2561.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย ซึ่งมาตรา 120 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติไว้ว่า “ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน” การสอบสวนอื่นใด เช่น การสอบสวนหาข้อเท็จจริง ไม่ถือว่าเป็นการสอบสวนตามนัยนี้ ดังนั้น หากการสั่งการสอบสวนไม่ถูกต้อง และอัยการทหารได้ยื่นฟ้องคดี ผลในทางกฎหมายก็คือเป็นการฟ้องคดีโดยไม่มีการสอบสวน จึงไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลย่อมยกฟ้องโจทก์ได้การที่ผู้บังคับบัญชาสั่งการว่า “เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริง กรณี สิทธิ ทนงศักดิ์ เจริญสุข ฯลฯ ได้ลักทรัพย์ของทางราชการ จึงให้ผู้มีรายชื่อต่อไปนี้ดำเนินการสอบสวนข้อเท็จจริง ฯลฯ ทั้งนี้ให้ดำเนินการสอบสวนข้อเท็จจริง แล้วรายงานผลให้ทราบโดยด่วน” เช่นนี้ ศาลทหารเคยพิพากษาว่า คำสั่งดังกล่าวนี้ไม่ใช่ตั้งกรรมการสอบสวนเพื่อดำเนินคดี เมื่อเป็นเช่นนี้จึงต้องฟังว่า การสอบสวนคดีนี้เป็นการสอบสวนข้อเท็จจริง และเมื่อการสอบสวนดังกล่าวนี้เป็นเพียงการสอบสวนเพื่อทราบข้อเท็จจริง มิใช่เพื่อจะเอาผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ จึงไม่เป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คดีนี้ไม่มีการสอบสวน โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องคดี (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2 ใช้กฎ 6 ต.ค. 19 คดีดำที่ 37 ก./2526 คดีแดงที่ 86/2526) อย่างไรก็ตามศาลทหารสูงสุด เคยพิพากษาเกี่ยวกับคำสั่งแต่งตั้งกรรมการสอบสวนของกรมอุทกศาสตร์กองทัพเรือว่า “เมื่อพิจารณาในเนื้อความคำสั่งฉบับดังกล่าว ซึ่งเป็นเรื่องให้เป็นกรรมการสอบสวนคดีอาญา” มีความแต่งตั้งให้นาวาเอก ละเอียด สังขญา นาวาเอก สมชาย ม่วงถึงสุข และเรือโท วิชา สุทธิวานิช เป็นกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ เรือตรีบัญญัติ นวลอนงค์ ทำร้ายร่างกาย นาวาตรีชำนาญ สุทธิจิตตะ และให้กรรมการรายงานผลการสอบสวนให้กรมอุทกศาสตร์ทราบโดยด่วน เพื่อดำเนินการต่อไป เช่นนี้ เห็นว่า คำสั่งฉบับนี้ได้ความชัดเจนว่า ผู้บังคับบัญชากรณีนี้มีเจตนาสั่งให้นายทหารสัญญาบัตรทั้ง 3 คน เป็นกรรมการสอบสวนคดีอาญา และให้รายงานข้อเท็จจริงอันเป็นผลจากการสอบสวนให้กรมอุทกศาสตร์ทราบโดยด่วนด้วย ไม่มีเหตุผลที่จะวินิจฉัยว่าไม่ใช่คำสั่งให้สอบสวนคดีอาญา “(คำพิพากษาศาลทหารสูงสุด ที่ 2/2529 ความอาญาระหว่าง อัยการศาลทหารกรุงเทพ โจทก์ เรือตรี บัญญัติ นวลอนงค์จำเลย)

(5) กรณีความผิดเกิดขึ้นจากการกระทำของบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารต่างหน่วยกัน⁴⁵ เช่นนี้ ควรให้ผู้บังคับบัญชาหน่วยที่เกี่ยวข้องร่วมกันตั้งกรรมการขึ้นสอบสวน หรือหากพิจารณาว่าเป็นเรื่องสำคัญ จะเสนอผู้บังคับบัญชาซึ่งสูงกว่าผู้บังคับบัญชาหน่วยที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาดังกรรมการขึ้นสอบสวนก็ได้ การแต่งตั้งกรรมการสอบสวนโดยต่างหน่วยต่างออกออกคำสั่งนี้ ทบ.เคยมีข้อหารือไปยัง ธน.ซึ่งปรากฏข้อเท็จจริงดังต่อไปนี้

“พลทหารสังกัด ร.13 ทำผิดกฎหมายร่วมกับทหารสังกัด จทบ.อ.ด. ผู้บังคับบัญชาหน่วยใดจะเป็นผู้สั่งตั้งกรรมการทำการสอบสวน จทบ.อ.ด. จะตั้งกรรมการสอบสวน

⁴⁵ ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ. 2547 ข้อ 7.

จาก ร.13 และจาก จทบ.อ.ด. ทำการสอบสวนได้หรือไม่ หรือจะรายงานให้ ทภ.2 ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของทหารทั้ง 2 ฝ่าย สั่งตั้งกรรมการสอบสวน ซึ่งจะทำให้เรื่องล่าช้าและเป็นการรบกวนผู้บังคับบัญชาระดับสูงมากเกินไป” (บันทึกข้อความ ทบ.ลับ 86/23 ที่ กธ.สบ.ทบ.ลับ ที่ 13/23 ลง 20 ก.พ. 23 เรื่องการแต่งตั้งกรรมการสอบสวนคดีอาญา)

เรื่องดังกล่าว ธน.ได้พิจารณาแล้วมีความเห็นตอนหนึ่งว่า

“พ.ร.บ. ธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 47 บัญญัติให้ นายทหารพระธรรมนูญ หรืออัยการทหาร มีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ถ้ามิเหตุอันสมควร ผู้บังคับบัญชาจะสั่งให้นายทหารชั้นสัญญาบัตรทำการสอบสวนก็ได้ กรณีปัญหาของ ร.13 ดังกล่าว ผู้บังคับบัญชาของผู้ต้องหาทั้งสองฝ่ายจะตั้งนายทหารในสังกัดของตนร่วมกันทำการสอบสวนก็ได้ โดยในคำสั่งตั้งกรรมการสอบสวนของ ผบ.ร.13 ต้องระบุให้ชัดเจนว่า ให้นายทหารของ ร.13 ไปร่วมกับกรรมการสอบสวนของ จทบ.อ.ด.ทำการสอบสวนและในคำสั่งของ ผบ.จทบ.อ.ด. ก็ต้องระบุให้ชัดเจนด้วยว่า ให้นายทหารของ จทบ.อ.ด.ไปร่วมกับกรรมการสอบสวนของ ร.13 ทำการสอบสวน ต่างฝ่ายต่างออกคำสั่งยืนยันกัน และในการสอบสวนกรรมการทั้งสองฝ่ายลงชื่อร่วมกันตลอดสำนวน การสอบสวนดังกล่าวก็เป็นการสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมาย ไม่จำเป็นต้องรายงาน ทภ. 2 ตั้งกรรมการสอบสวน” (บันทึกข้อความ กอท.ธ.น. ที่ กท 0202 (03)/พ. ลง 22 พ.ค. 24)

อนึ่ง สำหรับกรณีที่เกิดขึ้นสำหรับทหารสังกัด ทร.นั้น ได้กำหนดหลักปฏิบัติไว้ว่า “เพื่อเป็นการประสานงานซึ่งกันและกัน และเป็นการป้องกันการเข้าใจผิดระหว่างหน่วย ควรให้ผู้บังคับบัญชาหน่วยที่เกี่ยวข้องร่วมกันตั้งกรรมการขึ้นสอบสวน หรือหากพิจารณาเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญจะเสนอ ทร.ตั้งกรรมการสอบสวนก็ได้” (คำสั่งกองทัพบ. (คำชี้แจง) ที่ 4/2503 เรื่องการดำเนินการสอบสวนลง 17 มิ.ย. 03)

ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า กรณีที่ความผิดเกิดขึ้นจากการกระทำของบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารต่างหน่วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการร่วมกระทำผิด หรือฝ่ายหนึ่งกระทำผิด อีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้เสียหายก็ตาม ควรตั้งกรรมการสอบสวนร่วมกัน หรือรายงานหน่วยเหนือแล้วแต่เห็นสมควร

(6) การสั่งให้สอบสวน กรณีทหารต่างสังกัดกระทำผิดในเขตพื้นที่ มทบ. หรือ จทบ. เรื่องนี้เคยมีมติสภากลาโหมกำหนดหลักปฏิบัติไว้ ตามบันทึกข้อความ สม.ที่ ต่อฉบับ กท รับที่ 14633/16 ลง 29 ส.ค. 26 เรื่อง การแก้ไขพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มีข้อความบางตอนดังนี้

“...มติสภากลาโหมดังกล่าว มีความมุ่งหมายว่า การสอบสวนทหารที่กระทำผิดให้ถือปฏิบัติตามเดิม ส่วนการสอบสวนทหารต่างสังกัดที่ไปกระทำผิดในเขตพื้นที่ จทบ. หรือ มทบ. ให้ผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำผิดติดต่อกับ ผบ.จทบ. หรือ ผบ.มทบ. ขอนายทหารสารวัตรสืบสวนสอบสวนในเขตพื้นที่ที่การกระทำผิดนั้นเกิดขึ้น ไปทำการสอบสวนได้ด้วย...”

“...นอกจาก นรณ.และอัยการทหาร จะมีอำนาจทำการสอบสวนแล้ว นายทหาร สารวัตรสืบสวนสอบสวน ซึ่งเป็นนายทหารสัญญาบัตร ก็มีอำนาจทำการสอบสวนได้ หากผู้บังคับบัญชาสั่ง ในกรณีที่ผู้บังคับบัญชาดันสังกัดของทหารที่กระทำผิด ไม่มีนายทหารสารวัตรสืบสวนสอบสวนอยู่ในบังคับบัญชาของตน ก็ให้ติดต่อ ผบ.จทบ. หรือ ผบ.มทบ. หรือผู้รับมอบหมายแล้วแต่กรณี ขอให้ให้นายทหารสารวัตรสืบสวนสอบสวนจาก จทบ. หรือ มทบ. มาดำเนินการสอบสวนทหารผู้กระทำความผิดนั้นไปได้...”

“...ซึ่งในทางปฏิบัติก็คือ ผู้บังคับบัญชาของทหารผู้กระทำความผิดนั้นเองเป็นผู้ตั้งกรรมการสอบสวนโดยทำความตกลงกับ จทบ. หรือ มทบ. ขอนายทหารสารวัตรสืบสวนสอบสวนมาร่วมเป็นกรรมการสอบสวน...”

(7) ในการสั่งการตั้งกรรมการสอบสวนนั้น นอกจากให้เหมาะสมกับชั้นยศตำแหน่ง ของผู้ถูกสอบสวน หรือผู้ต้องหา และเหมาะสมกับพฤติการณ์ทางคดีแล้ว หากปรากฏภายหลังว่ากรรมการสอบสวนคนหนึ่งคนใดมีเหตุอันอาจถูกคัดค้านว่าไม่อยู่ในฐานะที่จะให้ความเป็นธรรมได้ กล่าวคือ เป็นผู้รู้เห็นเหตุการณ์ เป็นผู้มีประโยชน์ได้เสียในเรื่องสอบสวน มีสาเหตุโกรธเคืองกับผู้ต้องหา เป็นญาติเกี่ยวข้องกับผู้ต้องหา หรือเป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของผู้ต้องหา เช่นนี้ ควรมีการพิจารณาเปลี่ยนตัวกรรมการผู้นั้นด้วย

3.4.3 หลักการสอบสวนคดีอาญาของทหาร

1. การควบคุมผู้ต้องหา

โดยทั่วไปแล้ว คำว่า “ควบคุม” ในความหมายของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หมายความว่า การคุม หรือกักขังผู้ถูกจับโดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ในระหว่างสืบสวนและสอบสวน ทั้งนี้ ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขและวิธีการที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 86-88 อย่างไรก็ตาม หากเป็นคดีที่ต้องฟ้องที่ศาลแขวง หรือศาลเยาวชนและครอบครัวก็มีกฎหมายบัญญัติแยกไว้ต่างหากด้วย

สำหรับการควบคุมผู้ต้องหาซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในระหว่างสอบสวนนั้นเป็นไปตามบทบัญญัติของมาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ซึ่งได้บัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 46 ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นทำให้ไม่อาจร้องขอให้ศาลทหารที่มีอำนาจสั่งขังผู้ต้องหาซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามมาตรา 16 ได้ ให้ผู้บังคับบัญชาทหารซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ผู้บัญชาการกองพลหรือเทียบเท่าขึ้นไปเป็นผู้มีอำนาจสั่งควบคุม ถ้าไม่มีผู้บังคับบัญชาทหารซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ผู้บัญชาการกองพลหรือเทียบเท่าขึ้นไป หรือผู้ต้องหาอยู่ต่างท้องถิ่นกับผู้บังคับบัญชาทหารซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ผู้บัญชาการกองพลหรือเทียบเท่าขึ้นไป

ไปก็ให้ผู้บังคับบัญชาทหารสูงสุด ณ ที่นั้น เป็นผู้มีอำนาจสั่งควบคุมผู้ต้องหาไว้ตามความจำเป็นและกำหนดระยะเวลาตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการขัง

เมื่อเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นดังกล่าวในวรรคหนึ่งได้สิ้นสุดลงแล้ว ถ้ายังมีความจำเป็นที่จะต้องควบคุมผู้ต้องหาไว้ต่อไปอีกและการควบคุมนั้นยังไม่ครบกำหนดระยะเวลาตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการขัง ให้ร้องขอต่อศาลทหารที่มีอำนาจเพื่อสั่งขังผู้ต้องหานั้นต่อไปได้ ให้นำความในวรรคหนึ่งและวรรคสองมาใช้บังคับแก่บุคคลตามมาตรา 16 ซึ่งเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามมาตรา 14 ด้วยโดยอนุโลม

การควบคุมผู้ต้องหานี้ให้ถือว่าเป็นการควบคุมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”

ในทางปฏิบัติกระทรวงกลาโหมได้กำหนดแบบฟอร์มที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมตัวผู้ต้องหา คือ คำสั่งควบคุมผู้ต้องหาใช้ ส.12 ⁴⁶

2. การปล่อยชั่วคราว

การปล่อยชั่วคราว หรือมักเรียกกันว่า “การประกันตัว” ผู้ต้องหาในระหว่างสอบสวนคดีอาญาของทหาร นั้น เนื่องจากวิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหารมิได้บัญญัติเรื่องนี้ไว้ จึงต้องนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ลักษณะ 5 หมวด 3 ตั้งแต่มาตรา 106 ถึงมาตรา 119 ทวิ มาอนุโลมใช้ในวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ทั้งนี้โดยอาศัยหลักเกณฑ์ตามมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498

สำหรับกฎหมายฝ่ายทหารที่นำมาใช้บังคับเรื่องการปล่อยชั่วคราว ได้แก่ ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ.2547 ข้อ 28 – 37 ประกอบกับแบบธรรมเนียมที่ใช้ในศาลทหาร ซึ่งอาจสรุปหลักเกณฑ์ที่สำคัญได้ ดังนี้

ข้อ 28 การปล่อยตัวชั่วคราวก่อนศาลมีคำสั่งขังผู้ต้องหา เป็นอำนาจหน้าที่ของผู้สอบสวนหรืออัยการทหาร แล้วแต่กรณี

ข้อ 29 เมื่อได้รับคำร้องขอให้ปล่อยตัวผู้ต้องหาชั่วคราว ให้ผู้สอบสวนหรืออัยการทหารแล้วแต่กรณี รีบสั่งโดยเร็ว โดยถือหลักว่าผู้ต้องหาพึงได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว เว้นแต่มีเหตุจำเป็นต้องควบคุมผู้ต้องหาไว้ตามกฎหมาย และเมื่อสั่งอนุญาตแล้วให้ปล่อยตัวผู้ต้องหาทันที แล้วรายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบ

กรณีสั่งไปอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ต้องระบุเหตุผลโดยชัดแจ้งให้ผู้ร้องทราบ

⁴⁶ ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ. 2547.

ข้อ 30 ในการปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกัน ก่อนที่จะปล่อยไป ให้ผู้สอบสวนหรืออัยการทหารแล้วแต่กรณี จัดให้ผู้ต้องหาสาบานหรือปฏิญาณตนว่าจะมาตามนัดหรือหมายเรียก แล้วให้ผู้ต้องหาลงลายมือชื่อรับทราบวันและเวลานัด เพื่อมาพบเจ้าพนักงานตามกำหนด

ข้อ 31 การปล่อยชั่วคราว โดยมีประกันหรือมีประกันและหลักประกัน ควรกำหนดวงเงินประกันให้เหมาะสมแก่ข้อกล่าวหา สภาพแห่งคดี และความน่าเชื่อถือของผู้ขอประกัน และหลักประกัน รวมทั้งการที่ผู้ต้องหาน่าจะหลบหนีหรือไม่ด้วย

ในการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินห้าปีขึ้นไป ต้องมีประกันและหลักประกันด้วย

ข้อ 32 ในการกำหนดวงเงินประกันให้พิจารณาดังนี้

(1) คดีที่มีโทษปรับสถานเดียว ให้กำหนดวงเงินไม่เกินอัตราโทษอย่างสูง และไม่ต่ำกว่าอัตราโทษอย่างต่ำสำหรับความผิดนั้น

(2) คดีที่มีอัตราโทษจำคุก ให้ถือเกณฑ์คำนวณวงเงินประกัน 10,000 บาทต่ออัตราโทษจำคุก 1 ปี โดยประมาณ ทั้งนี้ให้ถืออัตราโทษอย่างสูงเป็นหลัก

(3) คดีที่มีอัตราโทษจำคุกตลอดชีวิตหรือประหารชีวิต ให้กำหนดวงเงินประกันตั้งแต่ 200,000 บาท ถึง 500,000 บาท

ข้อ 33 การปล่อยชั่วคราวอาจใช้เงินสดหรือหลักทรัพย์ ดังต่อไปนี้

(1) โฉนดที่ดิน หนังสือรับรองการทำประโยชน์ หรือหนังสือกรรมสิทธิ์ห้องชุด และหนังสือรับรองราคาประเมินของเจ้าพนักงานมาแสดง และต้องไม่มีภาระผูกพันอันอาจกระทบต่อการบังคับคดีได้ หากจะนำที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างบนที่ดินมาเป็นหลักประกัน จะต้องนำหนังสือแสดงราคาสิ่งปลูกสร้างที่น่าเชื่อถือมาประกอบด้วย

(2) หลักทรัพย์ที่มีค่าอย่างอื่นที่กำหนดราคามูลค่าที่แน่นอนได้ เช่น พันธบัตรรัฐบาล สลากออมสิน บัตรหรือฉลากออมทรัพย์ทวีสินของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ใบรับฝากเงินประจำของธนาคาร ตัวแลกเงินที่ธนาคารเป็นผู้จ่ายได้รับรองตลอดไปแล้ว ตัวสัญญาใช้เงินที่ธนาคารเป็นผู้ออกตัว หนังสือรับรองของธนาคารเพื่อชำระค่าปรับแทนในกรณีผิดสัญญาประกัน เป็นต้น ทั้งนี้ในกรณีที่มีข้อสงสัยให้ตรวจสอบเพื่อขอคำยืนยันจากธนาคาร

เมื่อทำสัญญาประกันแล้ว ให้มีหนังสือแจ้งมายังสำนักงานที่ดิน สำนักงานเขตหรืออำเภอหรือธนาคาร แล้วแต่กรณี และเมื่อสัญญาประกันสิ้นสุดลง ให้รับแจ้งยกเลิกอายุโดยเร็ว

ข้อ 34 การปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีหลักประกัน ให้พิจารณาความน่าเชื่อถือของผู้ร้องจากอาชีพ สถานภาพ ชื่อเสียงทางสังคม หรือคุณสมบัติอื่น ๆ ของผู้ร้อง

ข้อ 35 ในการอนุญาตปล่อยชั่วคราว ผู้สอบสวนหรืออัยการทหาร แล้วแต่กรณี อาจกำหนด เงื่อนไขเกี่ยวกับที่อยู่ของผู้ต้องหาหรือเงื่อนไขอื่นใด ให้ผู้ต้องหาปฏิบัติ เพื่อป้องกันการหลบหนี หรือเพื่อป้องกันภัยอันตราย หรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการปล่อยชั่วคราวก็ได้

ข้อ 36 เป็นหน้าที่ของผู้ทำสัญญาประกัน ในการรับ ฝาก ถอน คืน และนำส่งเงิน สด ซึ่งเป็นหลักประกันตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการเงิน ส่วนหลักทรัพย์อื่นให้เก็บรักษาไว้ในตู้নির্যাক หากไม่มีตู้নির্যাকให้เก็บรักษาไว้ในสถานที่ที่เห็นสมควร

ข้อ 37 ในกรณีที่ผิดสัญญาประกัน ให้ผู้ทำสัญญาประกันรายงานผู้บังคับบัญชา ตามลำดับชั้นจนถึงระดับหน่วยขึ้นตรงกระทรวงกลาโหม กองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ แล้วแต่กรณี เพื่อดำเนินการฟ้องบังคับตามสัญญาประกันต่อไป

3. การเตรียมการเบื้องต้นก่อนลงมือทำการสอบสวน

การสอบสวนคดีของทหารนั้น หากมีการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการสอบสวน โดย ปกตินายทหารพระธรรมนูญจะได้รับแต่งตั้งด้วย และจะเป็นผู้เก็บรักษาสำนวนการสอบสวนไว้ตั้งแต่เริ่มแรกจนการสอบสวนเสร็จสิ้น

เมื่อได้รับทราบคำสั่งแล้ว กรรมการสอบสวนอาวุโส หรือประธานกรรมการสอบสวนควรนัดประชุมเพื่อเตรียมการเบื้องต้น ดังนี้ คือ

(1) พิจารณาจุดมุ่งหมายของคำสั่ง และเอกสารเกี่ยวข้องเบื้องต้นที่ได้รับ (ถ้ามี) เช่น คำสั่งนั้นถูกต้องสมบูรณ์หรือไม่ คดีอยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ เป็นต้น

(2) ข้อกล่าวหาอะไร ใครเป็นผู้กล่าวหา ถ้าเป็นความผิดอันยอมความได้ ต้องตรวจสอบด้วยว่า ผู้กล่าวหามีความประสงค์จะให้ผู้บังคับบัญชาดำเนินการทางคดีใช่หรือไม่

(3) ศึกษากฎ ระเบียบ คำสั่ง ตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่กล่าวหา เช่น คดีเกี่ยวกับการทุจริตการเงิน ต้องศึกษาข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการเงิน พ.ศ.2528 หลักปฏิบัติต่าง ๆ ของกระทรวงการคลัง เป็นต้น

(4) พยานหลักฐานที่มีและที่ควรจะสอบเพิ่มเติม

(5) จะเริ่มทำการสอบสวนพยานใดก่อนหลัง ตามรูปเรื่องหรือความสำคัญของพยาน

(6) เรื่องที่มีข้อเท็จจริงยุ่งยากซับซ้อน ควรบันทึกช่วยความจำเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ที่เตรียมการดังกล่าว ข้างต้น หากภายหลังมีอะไรเพิ่มเติมก็ควรบันทึกไว้ด้วย

4. ข้อคิดเบื้องต้นในการสอบสวนคดีอาญาของฝ่ายทหาร

(1) ระเบียบวิธีการในการสอบสวนคดีอาญาโดยทั่วไป ซึ่งพนักงานฝ่ายปกครอง หรือ ตำรวจใช้ปฏิบัติอยู่นั้น ฝ่ายทหารสามารถนำมาใช้ได้เท่าที่ไม่ขัดกับระเบียบแบบแผนของฝ่ายทหาร

(2) ทหารยังยึดถือในแบบธรรมเนียมของทหาร ผู้สอบสวนควรปฏิบัติต่อผู้ต้องหา หรือพยานให้เหมาะสมตามชั้นยศและตำแหน่งด้วย

(3) ในบางกรณี ผู้บังคับบัญชาที่แต่งตั้งกรรมการสอบสวน อาจมีนโยบายเกี่ยวกับเรื่องที่เกิดขึ้นว่า ต้องการให้บรรลุผลไปในทางใด ผู้สอบสวนควรรับฟัง และปฏิบัติได้เท่าที่ไม่ขัดกับกฎหมายและระเบียบแบบแผนของทางราชการ

(4) พึงระลึกเสมอว่า การเตรียมการที่ดี การแม่นยำในกฎเกณฑ์ของเรื่องที่สอบสวน และการสอบสวนโดยไม่ลำเอียง เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การสอบสวนนั้นมีประสิทธิภาพ

5. หลักการสอบสวนทั่วไปของทหารผู้มีหน้าที่สอบสวน

สำหรับการสอบสวนคดีอาญาของทหาร นอกจากจะคำนึงถึงหลักปฏิบัติโดยทั่วไปดังกล่าวแล้วควรปฏิบัติเพิ่มเติมดังนี้

(1) ต้องใช้แบบสอบสวนที่ทางกระทรวงกลาโหมกำหนด คือ ส.1 ถึง ส.18 ส่วนการบันทึกถ้อยคำ ไม่นิยมทำในรูป คำถาม - คำ ตอบ เหมือนกับที่พนักงานสอบสวนบันทึก แต่จะบันทึกโดยการพรรณนาความตามลำดับเหตุการณ์ หรือตามขั้นตอนที่ได้จากการสอบสวน

(2) ยศ ตำแหน่ง และชื่อหน่วยของทางทหาร ซึ่งบันทึกในคำให้การก็ดี หรือบันทึกในเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องก็ดี ควรใช้คำเต็ม ไม่ควรใช้คำย่อ หากจะใช้คำย่อ ก็ให้ใช้คำเต็มก่อนในการกล่าวถึงครั้งแรก โดยวงเล็บคำย่อไว้ด้วย จากนั้นจะใช้คำย่อก็ได้

(3) คดีที่กระทบกระเทือนต่อการปกครองบังคับบัญชา หรือคดีที่เสื่อมเสียชื่อเสียงเกียรติยศของทหารเป็นส่วนรวม ควรดำเนินการสอบสวนให้แล้วเสร็จเร็วกว่าคดีอื่น ๆ

(4) ต้องปฏิบัติตามแบบธรรมเนียมของทหารในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวน เช่น คำสั่งเกี่ยวกับการควบคุมตัว การปล่อยตัวชั่วคราว การแต่งตั้งกรรมการสอบสวน ฯลฯ โดยต้องปฏิบัติตามคำสั่งของ กห., ทบ., ทร. และทอ. แล้วแต่กรณี

(5) การดำเนินการใดที่ต้องส่งให้ฝ่ายบ้านเมือง หรือตำรวจดำเนินการให้ เช่น การตรวจพิสูจน์ยาเสพติดให้โทษ การตรวจพิสูจน์ลายมือชื่อในเอกสาร การตรวจลายนิ้วมือผู้ต้องหา เป็นต้น ผู้สอบสวนควรใช้แบบและวิธีการตามที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ กำหนด

(6) คดีใดที่ผู้ถูกสอบสวน หรือผู้ต้องหา อาจต้องรับผิดชอบในทางแพ่งให้กับทางราชการ เช่น กรณีเงินขาดบัญชี สรรพาวุธสูญหาย ทรัพย์สินเสียหาย เป็นต้น ผู้สอบสวนต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการเงิน พ.ศ.2528 (ขก.28) รวมทั้งหลักปฏิบัติที่คณะรัฐมนตรีหรือกระทรวงการคลังกำหนดด้วย ทั้งนี้ เพื่อจะได้นำบันทึกถ้อยคำนี้ไปใช้ประโยชน์ในการสอบสวนหาผู้รับผิดชอบในโอกาสต่อไปได้ด้วย

6. การสอบสวนผู้กล่าวหาทั่วไปของทหาร

สำหรับการสอบสวนผู้กล่าวหาในคดีอาญาของทหารนั้น นอกจากจะคำนึงถึงประเด็นที่มีสาระสำคัญดังกล่าวแล้ว มีข้อควรปฏิบัติดังนี้

(1) คดีที่เกิดขึ้นส่วนมากจะมีใช้คดีต่อความผิดส่วนตัว เช่น หนี้ราชการ ทำร้ายร่างกาย ลักทรัพย์ มียาเสพติดให้โทษ เล่นการพนัน เป็นต้น คดีเช่นนี้ จะให้ผู้บังคับบัญชาต้นสังกัดของผู้ต้องหา เป็นผู้กล่าวหา หรือกล่าวโทษ แต่ถ้าเป็นคดีที่เป็นความผิดส่วนตัว เช่น ยักยอกทรัพย์ หมิ่นประมาท ความผิดเกี่ยวกับเพศ ฯลฯ การที่จะให้ผู้บังคับบัญชาเป็นผู้กล่าวโทษนั้น ต้องปรากฏในรายงานของผู้เสียหายว่า ประสงค์จะให้ผู้บังคับบัญชาดำเนินการทางคดีเสียก่อน จึงจะดำเนินการได้

(2) การสอบสวนคดีตามใน (1) ต้องให้บันทึกถ้อยคำไว้ด้วยว่า ผู้กล่าวหา มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองบังคับบัญชาทหารในหน่วยที่ผู้ต้องหาสังกัดอยู่ แล้วจึงลำดับเหตุการณ์ และพฤติการณ์ในการกระทำผิด

(3) คดีที่มีของกลาง ต้องให้ปรากฏข้อเท็จจริงเกี่ยวกับของกลางในคำให้การด้วย และให้สอดคล้องตรงกันกับบัญชีของกลาง (ส.8) ด้วย

(4) คดีเกี่ยวกับทรัพย์ ต้องให้ปรากฏข้อเท็จจริงเกี่ยวกับราคาทรัพย์ที่ถูกประทุษร้าย และให้สอดคล้องกับบัญชีทรัพย์ที่ถูกประทุษร้าย (ส.7) ด้วย

(5) คดีที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของทางราชการสูญหาย หรือเสียหายในการบันทึกถ้อยคำผู้กล่าวหาให้ระบุค่าเสียหายที่ชัดเจนไว้ด้วย (ถ้าทราบแน่ชัดจากหน่วยที่มีหน้าที่ประเมินราคา) หากไม่ทราบแน่ชัดในขณะสอบสวน ก็ให้ระบุราคาโดยประมาณไว้ก่อน แล้วค่อยสอบสวนเพิ่มเติมเมื่อได้หลักฐานภายหลัง

(6) คดีที่มีบาดแผลถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บ ต้องให้ปรากฏข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบาดแผลโดยย่อ และให้สอดคล้องกับรายงานชันสูตรบาดแผล (ส.16) ด้วย

วิธีการบันทึกถ้อยคำผู้กล่าวหา ควรปฏิบัติดังนี้

(1) เมื่อได้กรอกข้อความในแบบ ส.5 แล้ว ควรเริ่มต้นดังนี้

“ขอให้ถ้อยคำว่า..... ข้าฯ สาบาน (ปฏิญาณ) ตนแล้ว ขอให้ถ้อยคำต่อกรรมการสอบสวนด้วยความสัตย์จริงดังต่อไปนี้...(ลำดับเหตุการณ์ตามลำดับตามแนวทางที่กล่าวแล้วข้างต้น)”

(2) เมื่อจะสิ้นสุดข้อความสอบสวนผู้กล่าวหา ควรจะลงท้ายดังนี้

“ข้าฯ ไม่เคยมีสาเหตุโกรธเคืองกับผู้ต้องหามาก่อนเลยเป็นความจริง อ่านให้ฟังแล้วรับว่าถูกต้อง”

ลงชื่อ.....ผู้กล่าวหา/ผู้กล่าวโทษ

ลงชื่อ.....กรรมการสอบสวน

ลงชื่อ.....กรรมการสอบสวน

ลงชื่อ.....กรรมการสอบสวน /บันทึก/อ่าน

7. การสอบสวนผู้ต้องหาคดีอาญาของทหาร

สำหรับการสอบสวนผู้ต้องหาในคดีอาญาของทหาร นอกจากคำนิ่งถึงหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นแล้วมีข้อควรจำในการสอบสวนผู้ต้องหาอีกดังนี้

(1) ผู้ต้องหาไม่ต้องสาบาน/ปฏิญาณตนก่อนสอบสวน เพราะกฎหมายไม่ได้บังคับให้สาบานและผู้ต้องหาจะให้การอย่างไรก็ได้ตามบทบัญญัติในมาตรา 134 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(2) การแจ้งข้อหาต้องแจ้งให้ชัดเจนพอที่จะเข้าใจได้ว่าผู้ต้องหาถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดเรื่องอะไร และมีสิทธิอะไรตามกฎหมายบ้าง

กรณีที่ผู้สอบสวนหลายคนทำหน้าที่คณะกรรมการสอบสวน อ้างถึงข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ. 2547 ข้อ 8 ว่า คดีที่มีผู้สอบสวนหลายคนเป็นคณะกรรมการสอบสวน การสอบสวนผู้ต้องหาให้มีผู้สอบสวนครบจำนวนเสมอ ส่วนการสอบสวนบุคคลอื่นตลอดจนการรวบรวมพยานหลักฐานให้มีผู้สอบสวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง

กรณีที่กรรมการสอบสวนคนใด ไม่มาร่วมสอบสวนตามกำหนดนัด ให้กรรมการที่มาทำการสอบสวนดำเนินการสอบสวนต่อไปได้ทีเดียว ให้กรรมการซึ่งทำการสอบสวนบันทึกเหตุที่กรรมการไม่ร่วมทำการสอบสวนติดไว้ในบันทึกการปฏิบัติของผู้สอบสวนด้วย

(3) คดีที่ผู้ต้องหารับสารภาพนั้น ถ้าเป็นคดีอุกฉกรรจ์หรือคดีมีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป ผู้สอบสวนจะต้องนำผู้ต้องหาไปทำแผนประทุษกรรมยังที่เกิดเหตุ โดยให้ผู้ต้องหาชี้नाสถานที่ สิ่งของ บุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ และให้ผู้ต้องหาแสดงวิธีการและพฤติกรรมแห่งการกระทำผิด โดยเริ่มเวลาแต่ก่อนกระทำผิด ขณะกระทำผิดและหลังการกระทำผิดตามลำดับ ประกอบคำรับสารภาพโดยผู้สอบสวนจะต้องถ่ายภาพทำแผนที่เกิดเหตุ แล้วให้ผู้ต้องหา พยาน(ถ้ามี) และคณะกรรมการสอบสวนลงลายมือชื่อในแผนที่เกิดเหตุและถ่ายภาพดังกล่าวไว้เป็นหลักฐาน (หลักเกณฑ์นี้อนุโลมตามหลักปฏิบัติของตำรวจ)

(4) คดีที่ต้องจัดส่งเอกสารหรือวัตถุของกลางไปตรวจพิสูจน์ต้องให้ผู้ต้องหาลงชื่อรับรองในเอกสาร/กระดาษซึ่งหน้าผิดวัตถุของกลางด้วย

(5) ในกรณีมีการสอบสวนเพิ่มเติม/แจ้งข้อหาเพิ่มเติม กรรมการสอบสวน ควรบันทึกไว้ก่อนลงมือดำเนินการเพิ่มเติมว่า ผู้ต้องหาขอให้การยืนยันตามคำให้การเดิมหรือไม่อย่างไร แล้วจึงจะสอบสวนเพิ่มเติมตามประเด็นที่เตรียมการไว้หรือแจ้งข้อหาเพิ่มเติมตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏ

(6) คดีเกี่ยวกับการขับชัรณยนต์/จักรยานยนต์ โดยประมวลกรรมการสอบสวน ควรบันทึกไว้ด้วยว่า ผู้ต้องหาเคยขับชัรณมาแล้วนานเท่าใด ปัจจุบันมีใบอนุญาตขับชัรณชนิดประเภทใด (พลเรือน/ทหาร)ออกให้ตั้งแต่เมื่อใด

(7) คดีเกี่ยวกับอาวุธปืน กรรมการการสอบสวนควรบันทึกไว้ด้วยว่าผู้ต้องหาเคยได้รับอนุญาตให้มี และ ใช้อาวุธปืนมาก่อนหรือไม่ถ้ามีให้ระบุในรายละเอียดของใบอนุญาตด้วยถ้าไม่มีทะเบียนให้สอบสวนถึงการได้มาด้วย

(8) คดีที่เกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ/วัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตประสาทกรรมการสอบสวนควรสอบสวนถึงแหล่งที่ซื้อขายเพื่อจะได้ขยายผลในการสืบสวนจับกุมต่อไป

(9) คดีเกี่ยวกับการทุจริตหรือเกี่ยวกับตำแหน่งหน้าที่ในทางราชการกรรมการสอบสวนโดยต้องส่งสำนวนคดีเบื้องต้นให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ ตามกรอบระยะเวลาด้วย

(10) ในบางคดี เช่น การทำร้ายร่างกาย,การหนิราชการ ฯลฯ ควรได้สอบสวนถึงมูลเหตุจูงใจที่กระทำผิดด้วย เช่น ผู้ต้องหาเคยมีสาเหตุโกรธเคืองกับผู้เสียหายมาก่อนหรือไม่อย่างไร ผู้ต้องหาปัญหาทางครอบครัวอย่างไรหรือไม่ หรือ ผู้ต้องหาได้รับความกดดัน หรือ ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากผู้บังคับบัญชาหรือไม่อย่างไร เป็นต้น

ส่วนการบันทึกถ้อยคำของผู้ต้องหา ควรปฏิบัติดังนี้

(1) เมื่อได้กรอกข้อความใน ส.6 โดยแจ้งข้อหาเรียบร้อยแล้วควรเริ่มต้นบันทึกดังนี้

ถ้าเป็นการให้ การรับสารภาพ ควรขึ้นต้นว่า “ข้า ฯ ทราบข้อหาดีแล้ว ขอให้การรับสารภาพตลอดข้อกล่าวหาด้วยความสมัครใจ ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดบังคับขู่脅หลอกลวง หรือให้สัญญาด้วยประการใดๆ โดยขอให้การในรายละเอียดประกอบคำรับสารภาพดังต่อไปนี้.....”

ถ้าเป็นการให้ การปฏิเสธ ควรเริ่มต้นว่า “ข้า ฯ ทราบข้อหาดีแล้วขอให้การปฏิเสธตลอดข้อกล่าวหา โดยขอแถลงความจริงในรายละเอียดดังต่อไปนี้”

(2) เมื่อจะสิ้นสุดข้อความที่สอบสวนผู้ต้องหาคนลงท้ายดังนี้

“เป็นความจริง อ่านให้ฟังแล้ว รับว่าถูกต้อง”

ลงชื่อ.....ผู้ต้องหา

ลงชื่อ.....กรรมการสอบสวน

ลงชื่อ..... กรรมการสอบสวน

ลงชื่อ.....กรรมการสอบสวน/บันทึกอ่าน

8. การสอบสวนพยานบุคคล พยานเอกสาร และพยานวัตถุ ของทหาร

การสอบสวนในคดีอาญาของทหาร คงปฏิบัติเช่นเดียวกับหลักทั่วไปที่กล่าวมาแล้ว แต่มีแนวทางที่เป็นลักษณะเฉพาะในส่วนรายละเอียด ได้แก่

(1) พยานที่เป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่ กรรมการสอบสวนควรหาข้อมูลส่วนตัว เพื่อจะต้องกรอกในแบบฟอร์มไว้ก่อนล่วงหน้า เช่น อายุ ที่อยู่ ชื่อบิดามารดา เป็นต้น และให้ประธานกรรมการเป็นผู้ซักถามในการสอบสวน

(2) พยานบางคนจะบ้ายเบี่ยงไม่ค้อยอยากเป็นพยานด้วยเกรงว่าจะทำให้ผู้ต้องหาเกลียดชัง หรือโกรธเคือง กรรมการสอบสวน ควรได้ชี้แจงให้ทราบถึงความจำเป็น และความสำคัญในการที่จะให้เกิดความยุติธรรมแก่ผู้เสียหายหรือเพื่อรักษาผลประโยชน์ของราชการทหารด้วย

(3) การนัดหมายพยานซึ่งเป็นข้าราชการทหารต่างสังกัดหรืออยู่ห่างไกลควรประสานกับตัวพยาน/ผู้บังคับบัญชาของพยานด้วยเครื่องมือสื่อสารหรือหนังสือราชการทางมีความจำเป็น กรรมการสอบสวนจะเดินทางไปยังที่ทำการของพยานก็ได้

(4) ในกรณีมีพยานบุคคลจำนวนมากกรรมการสอบสวนไม่จำเป็นต้องสอบสวนทุกคนควรพิจารณาสอบสวนทุกคน ควรพิจารณาสอบปากคำพยานที่เป็นประเด็นสำคัญหรือประจักษ์พยานที่เป็นประโยชน์ต่อรูปคดีหรือสามารถเบิกความในศาลได้ดีในกรณีคดีชั้นสู่ศาล

9. การทำรายงานการสอบสวนคดีอาญาทหาร

สำหรับการทำรายงานการสอบสวนคดีอาญาทหารมีข้อสังเกตเพิ่มเติมดังนี้

(1) การเขียนรายงาน การสอบสวนให้ใช้ แบบ ส.3 โดยยึดหลักการเขียนว่า “สั้น ง่าย กะทัดรัด ได้ใจความ”

(2) ยศตำแหน่งและสังกัดของผู้เกี่ยวข้อง ควรใช้คำเต็มทั้งหมดเพื่อให้การทหารมีความสะดวกในการสืบคดีต่อไป

(3) การสรุปคำให้การของพยานบุคคลไม่จำเป็นต้องย่อคำให้การของพยานปากพยานใดที่เป็นพยานคู่ หรือพยานที่ให้การสอดคล้องกัน หรือให้การรับกัน ให้สรุปคำให้การรวมกันในข้อเดียวกันได้

(4) การสรุปพยานหลักฐานทางคดี ต้องใช้สำนวนหรือภาษากฎหมาย แล้วควรคำนึงถึงองค์ประกอบของความผิดที่สอบสวนเป็นแนวทางเรียบเรียงข้อเท็จจริง

(5) สาระสำคัญของสรุปในตอนท้ายของรายงาน ควรให้มีข้อเท็จจริงปรากฏด้วยว่าผู้ต้องหาเป็นทหารชั้นใด ประเภทใด (นายทหารชั้นประทวน – สัญญาบัตร/ประจำการ – นอกประจำการ ฯลฯ) สังกัดใด ได้กระทำความผิดต่อกฎหมายหลายบทมาตราใด อย่างไร หรือไม่ กรณีที่สิ่งฟ้องผู้ต้องหา ควรให้ความเห็นด้วยว่า มีพยานหลักฐานใดที่ยืนยันพอที่จะเชื่อได้ว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด

ตามข้อกล่าวหาจริงส่วนในกรณีที่สั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาควรให้ความเห็นประกอบเหตุผลที่ทำให้เชื่อว่าผู้ต้องหาไม่ได้กระทำความผิด/การกระทำของผู้ต้องหาไม่มีความผิดด้วย

(6) การอ้างตัวบทกฎหมายในกรณีมีความเห็นควรสั่งฟ้องผู้ต้องหานั้นต้องอ้างด้วยว่าการกระทำของผู้ต้องหาเป็นความผิดตามกฎหมายฉบับใด มาตราใดหากกฎหมายนั้นมีการแก้ไขเพิ่มเติมต้องอ้างฉบับที่แก้ไขเพิ่มเติมแล้วให้ครบถ้วนด้วย

(7) รายงานการสอบสวนต้องเสนอผู้บังคับบัญชาที่สั่งแต่งตั้งกรรมการสอบสวนเพื่อพิจารณาดำเนินการทางคดีต่อไป ทั้งนี้ผู้บังคับบัญชาจะต้องส่งสำนวนไปยังอัยการทหาร โดยไม่ต้องส่งตัวผู้ต้องหาไปด้วยไม่ว่าผู้ต้องหานั้นจะถูกควบคุมตัว หรือไม่ก็ตาม เพราะอำนาจการควบคุมตัวผู้ต้องระหว่างสอบสวนเป็นอำนาจของผู้บังคับบัญชาต้องหาโดยตลอดตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร มาตรา 46 ซึ่งแตกต่างกับการส่งสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวน(ตำรวจ)ไปยังพนักงานอัยการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ต้องขออำนาจศาลฝากขังในกรณีการสอบสวนยังไม่เสร็จสิ้น

(8) การตรวจสำนวนการสอบสวนนั้น โดยทั่วไปแล้วสำนวนการสอบสวนต้องผ่านการพิจารณาของนายทหารพระธรรมนูญประจำหน่วยระดับต่าง ๆ หรือในกรณีที่นายทหารพระธรรมนูญประจำหน่วยร่วมเป็นคณะกรรมการสอบสวนแล้วก็สามารถนำเสนอความเห็น จนถึงผู้มีอำนาจสั่งลงโทษหรือหัวหน้าหน่วยขึ้นตรง ทบ. ทร. หรือ ทอ. แล้วแต่กรณี หรือจะต้องเสนอถึง ทบ. ทร. หรือ ทอ. ก็ได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคำสั่งการ/หลักปฏิบัติของแต่ละเหล่าทัพซึ่งอาจมีข้อแตกต่างในรายละเอียดอยู่บ้าง เช่น คดีหนีราชการของทหาร สังกัด ทร. ต้องรายงานการสอบสวน ถึง ทร. เว้นแต่คดีหนีราชการของทหาร สังกัดสน.สข. ให้ส่งสำนวนให้ อก. ศาล จทบ.ส.ข(มทบ.42) ได้โดยตรง เป็นต้น

3.4.4 การเรียบเรียงเอกสาร และการดำเนินงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1. การเรียบเรียงเอกสารในการสอบสวน

โดยปกติในระหว่างทำการสอบสวน กรรมการสอบสวนควรจัดเรียงเอกสารตามลำดับขั้นตอนการดำเนินการตั้งแต่ต้นจนเสร็จการสอบสวน ทั้งนี้เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย อย่างไรก็ตาม เมื่อจะเสนอสำนวนการสอบสวนให้ผู้บังคับบัญชาผู้สั่งแต่งตั้งกรรมการสอบสวนควรเรียบเรียงเอกสารตามลำดับดังนี้

(1) รายงานการสอบสวน (ส.3)

(2) บันทึกคำให้การของผู้กล่าวหา/ผู้กล่าวโทษ (ส.5)

(3) บันทึกคำให้การของผู้ต้องหา (ส.6)

(4) บันทึกคำให้การของพยานทุกคนเรียงตามลำดับความสำคัญของพยานและตามลำดับข้อกล่าวหา

- (5) พยานเอกสาร พยานวัตถุ
- (6) บันทึกอื่นๆเช่น หนังสือติดต่อ/โต้ตอบที่เกี่ยวข้องฯ
- (7) บัญชีทรัพย์สินที่ถูกประทุษร้าย (ส.7) (ถ้ามี)
- (8) บัญชีของกลาง (ส.8) (ถ้ามี)
- (9) บันทึกการจับ (ส.14) (ถ้ามี)
- (10) สำเนาคำสั่งควบคุมตัวผู้ต้องหา (ส.12) และสำเนาคำสั่งควบคุมผู้ต้องหาต่อ (ส.13)

- (11) คำสั่งปล่อยผู้ต้องหา (ส.14) (ถ้ามี)
- (12) รายงานชั้นสูติบัตรแผล (ส.16) (ถ้ามี)
- (13) แบบหนังสือนำเสนอหมายเลข 1 (เรื่องขอให้ตรวจสอบลายนิ้วมือผู้ต้องหา)
- (14) หมายเหตุสอบสวนคดี (ส.18)
- (15) บันทึกการตรวจสถานที่เกิดเหตุ (ถ้ามี)
- (16) บันทึกการนำชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพ (ถ้ามี)
- (17) แผนที่ตั้งเขตแสดงที่เกิดเหตุ (ถ้ามี)
- (18) บันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหา (ถ้ามี)
- (19) เรื่องเดิมและสำเนาคำสั่งแต่งตั้งกรรมการสอบสวน
- (20) บัญชีสำเนาการสอบสวน (ส.2) (จะอยู่อันดับแรกหรือสุดท้ายก็ได้)

2. การทำบันทึกการสอบสวนตามแบบ ส.11

ผู้สอบสวนสมควรทำบันทึกสอบสวนตามแบบ ส.11 ไว้ด้วยเพื่อแสดงให้เห็นปรากฏในสำนวนการสอบสวนว่า การสอบสวนแต่ละครั้ง ตั้งแต่เริ่มทำการสอบสวนจนกระทั่งการสอบสวนแล้วเสร็จได้รวบรวมพยานหลักฐานแต่ละครั้งไว้อย่างไรบ้าง โดยบันทึกลงในแบบ ส.11 ตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ. 2547 กำหนด

3. การดำเนินการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวน

ในการสอบสวนคดีอาญาของทหาร แม้ว่าจะมีการดำเนินการอื่นๆอีกหลายประการ ทั้งนี้ สรุปมาในส่วนสาระสำคัญ ดังนี้

- (1) การพิมพ์ลายนิ้วมือผู้ต้องหา วัตถุประสงค์ของเรื่องนี้ก็เพื่อจัดทำประวัติผู้ต้องหาไว้เป็นหลักฐานและเพื่อตรวจสอบว่า ผู้ต้องหาเคยต้องหา หรือเคยรับโทษในคดีใดๆมาก่อนหรือไม่เพียงไร หากเคยต้องโทษและเข้าเกณฑ์ที่จะขอเพิ่มโทษ ก็จะได้ดำเนินการให้ถูกต้องตามกฎหมาย โดยปกติการพิมพ์ลายนิ้วมือนั้นจะส่งให้เจ้าหน้าที่เรือนจำทหารจะพิมพ์ให้ ซึ่งแม้ว่ากระทรวงกลาโหมจะกำหนดแบบพิมพ์ให้ใช้ คือ แบบ ส.17 แต่ในทางปฏิบัติแบบพิมพ์ที่ใช้กลับไปใช้แบบพิมพ์ของทางราชการกรมตำรวจ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะแบบพิมพ์ ส.17 มีขนาดและรูปแบบที่ไม่ได้

มาตรฐานพอ และอาจไม่สะดวกในการจัดเก็บไว้กองทะเบียนประวัติอาชญากร กรมตำรวจดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่หน่วยทหาร/นธ. จะต้องส่งไปให้เรือนจำทหาร จำนวน 3 ชุด เมื่อเรือนจำทหารพิมพ์ลายนิ้วมือผู้ต้องหาเรียบร้อยแล้วจะเก็บไว้ 1 ชุด ทางผู้สอบสวนจะจัดส่งให้กองทะเบียนประวัติอาชญากรกรมตำรวจจำนวน 2 ชุด โดยใช้แบบหนังสือแนะนำส่งหมายเลข 1 เป็นหนังสือแนะนำ อนึ่งข้อความในหนังสือดังกล่าวควรแจ้งให้กองทะเบียนประวัติอาชญากรฯ ทราบด้วยว่าหากผลการตรวจสอบเป็นประการใดกรุณาแจ้งให้อัยการทหาร (ท้องที่เกิดเหตุ) ทราบด้วย

(2) การทำแผนที่สังเขปแสดงสถานที่เกิดเหตุ การสอบสวนคดีบางประเภท เช่น คดีเกี่ยวกับการขับรถโดยประมาท คดีลักทรัพย์ในสถานที่ราชการ เป็นต้น มีความจำเป็นต้องจัดทำแผนที่เกิดเหตุแต่การสอบสวนคดีบางประเภท เช่น คดีหนีราชการ คดีเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ คดีอาวุธปืน เป็นต้น ไม่มีความจำเป็นในการจัดทำแผนที่เกิดเหตุ อย่างไรก็ตาม คดีใดควรจัดทำแผนที่เกิดเหตุหรือไม่ควรพิจารณาถึงความจำเป็นแก่รูปคดีเป็นสำคัญการทำแผนที่เกิดเหตุมีประโยชน์ในการช่วยเตือนความจำให้ผู้เกี่ยวข้องในคดีได้เข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ง่ายขึ้น อีกทั้งสามารถแยกแยะรายละเอียดต่างๆ ได้อย่างชัดเจนสำหรับข้อมูลที่ควรบันทึกลงในแผนที่เกิดเหตุนอกจากจะกล่าวถึงคดีที่ตั้งของสถานที่เกิดเหตุ วันเดือนปี และเวลาที่เกิดเหตุและชื่อผู้ทำแผนที่แล้ว ต้องบันทึกถึงทิศทางซึ่งโดยปกติการกำหนดทิศในแผนที่ใช้ทิศเหนือเป็นหลัก การกำหนดระยะขนาดของพื้นที่สถานที่เกิดเหตุ และ การระบุตำแหน่งของวัตถุพยาน (หากสามารถกำหนดมาตราส่วนในแผนที่ได้จะเป็นการดีมาก) รวมถึงแสงสว่างในที่เกิดเหตุด้วยในกรณีที่เกิดเหตุในช่วงเวลากลางคืน หรือในสถานที่ที่แสงสว่างจากดวงอาทิตย์เข้าไปไม่ถึง

(3) การถ่ายภาพสถานที่เกิดเหตุ การถ่ายภาพนั้นปกติจะทำควบคู่ไปกับการทำแผนที่เกิดเหตุ แต่เนื่องจากคดีอาญาของทหารที่เกิดขึ้นมีประเภทคดีไม่มากนัก ผู้บรรยายใครจะแนะนำขั้นตอนของการถ่ายภาพสถานที่เกิดเหตุเพียง 2 คดี คือ คดีลักทรัพย์ กับ คดีรื้อขโมยกันหรือรื้อขโมยคน

คดีลักทรัพย์ การบันทึกภาพถ่าย ควรถ่ายเป็นขั้นตอนดังนี้

-ถ่ายภาพสภาพด้านหน้าของสถานที่เกิดเหตุให้เห็นมุมกว้างๆ เพื่อให้ทราบว่าสถานที่เกิดเหตุนั้นมีสภาพอย่างไร เช่น เป็นอาคาร ไม้ ตึก หรือ ห้องแถว เป็นต้น

-ถ่ายภาพบริเวณที่คนร้าย/ผู้ต้องหาใช้เป็นทาง เข้า-ออก เช่น ประตู หน้าต่าง ช่องลม หรือ หลังอาคาร

-ถ่ายภาพตำแหน่งทรัพย์สินที่ถูกลักไป อาจจะให้ผู้เสียหายเป็นผู้นำชี้ก็ได้ เพื่อเป็นการยืนยันตำแหน่งที่แน่นอน

-ถ่ายภาพ ร่องรอยการจี้แฉะ เจาะ ผ่า เลื่อย ไว้เป็นหลักฐาน

-ถ้าหากพบเครื่องมือในการโจรกรรมตกอยู่ในที่เกิดเหตุ เช่น ไขควง ค้อน สลัก ขวาน ฯลฯ ก็ควรถ่ายภาพไว้เป็นหลักฐาน

คดีรถชน ควรถ่ายภาพที่เกี่ยวข้องดังนี้

- ถ่ายภาพสภาพของถนนทั่วไป
- ถ่ายภาพสภาพที่รถชนกันหรือชนคน ทั้งด้านหน้าและด้านหลังด้านข้างทั้ง 2 ด้าน

- ถ่ายภาพจุดชน
- ถ่ายภาพรอยห้ามล้อ รอยครูด หรือรอยอื่นๆ
- ถ่ายภาพจุดกึ่งกลางถนน เส้นแบ่งครึ่งถนน
- ถ่ายภาพหลักฐานอื่นๆ เช่น คราบสีติดอยู่ที่รถแต่ละคัน ศพ หรือโลหิต เส้นผม เส้นขน

- ถ่ายภาพแผ่นป้ายทะเบียนรถให้ชัด

- อื่น ๆ ที่เห็นว่าสำคัญ

(4) การเก็บรักษาของกลาง โดยปกติผู้สอบสวนหรือกรรมการสอบสวนที่เป็นเหล่า ธน. ต้องรับผิดชอบในการเก็บรักษาของกลาง เช่นเดียวกับการเก็บรักษาสำนวนการสอบสวนของกลางในคดี เช่น ทรัพย์สินที่ถูกประทุษร้ายและติดตามจับกุมคืนมาได้ อาวุธ มีด ไม้ที่ใช้ในการกระทำความผิดเครื่องพิมพ์ดีดที่ใช้ในการปลอมเอกสาร ฯลฯ ต้องจัดทำบัญชีของกลางตามแบบ ส.8 และ หรือจัดทำบัญชีทรัพย์สินที่ถูกประทุษร้ายตามแบบ ส.7 ในการเก็บรักษาของกลางควรเก็บไว้ในตู้ที่มีกุญแจใส่ให้เรียบร้อย ของกลางใดที่เป็นทรัพย์สินมีค่า เช่น เพชร พลอย ฯลฯ ควรนำฝากที่ฝ่ายการเงินของหน่วยเพราะมีตู้เซฟหรือกำบังที่แข็งแรง ในระหว่างสอบสวนของกลางใดที่เป็นทรัพย์สินของผู้อื่น ซึ่งมีได้มีส่วนรู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดเมื่อได้จัดทำบัญชีของกลางแล้วโดยจดรูปพรรณสิ่งของดังกล่าวไว้เป็นหลักฐานแล้วก็ต้องคืนเจ้าของไปเว้นแต่สิ่งนั้นๆมีความสำคัญต่อรูปคดีก็ต้องเก็บรักษาไว้จนกว่าคดีถึงที่สุด เช่น อาวุธปืน มีดของกลาง ที่ใช้ประทุษร้ายต่อร่างกาย เป็นต้น สำหรับการส่งสำนวนการสอบสวนนั้น เอกกลางใดที่สามารถส่งไปพร้อมกับสำนวนได้ เช่น มีดพก สันก็ให้ส่งพร้อมสำนวนไปยังอัยการทหาร ถ้าของกลางใดไม่สะดวกในการส่ง เช่น เครื่องพิมพ์ดีดที่ใช้ในการปลอมเอกสาร ฯลฯ ก็ไม่ต้องส่งเพียงแต่ให้ปรากฏในสำนวน หรือ บัญชีของกลางว่า ขณะนี้ของการเก็บรักษาไว้ที่ใดก็เป็นการเพียงพอแล้ว

(5) การส่งของกลางไปตรวจพิสูจน์ การสอบสวนคดีอาญาโดยทั่วไปมีการตรวจพิสูจน์หลักฐานโดยใช้เครื่องมือต่างๆเพื่อสืบสวนหาตัวคนร้ายและเพื่อพิสูจน์ความผิด การตรวจพิสูจน์ดังกล่าว ได้แก่ การตรวจพิสูจน์เอกสารและการปลอมแปลง การตรวจพิสูจน์อาวุธปืนและเครื่องกระสุนปืน การตรวจพิสูจน์ทางเคมี ฟิสิกส์ ชีววิทยา ยาพิษ และยาเสพติดให้โทษ ทั้งนี้ ควรปฏิบัติ

ตามคำแนะนำการจัดส่งของกลางไปตรวจพิสูจน์ของกรมตำรวจ ซึ่งเอกสารคู่มือนี้จะปรากฏในวิชาการพิสูจน์หลักฐานแล้ว ดังนั้นในที่นี้ผู้บรรยายใครจะขอกว่าเฉพาะประเด็นที่เห็นว่าสำคัญในการสอบสวนคดีอาญาของทหารดังนี้

- หน่วยงานที่รับผิดชอบในการตรวจสอบพิสูจน์ของกลางโดยทั่วไป ได้แก่ กองพิสูจน์หลักฐานกรมตำรวจ หรือ แผนกตรวจพิสูจน์หลักฐานกองกำกับการวิทยาการของกองบังคับการตำรวจภูธรเขตต่างๆ

- หน่วยงานที่รับผิดชอบในการตรวจพิสูจน์ของกลางที่เป็นวัตถุระเบิด ลูกกระเบิด ได้แก่ กองพลธิการกรมตำรวจ

- การตรวจพิสูจน์ของกลางที่เป็นยาเสพติดให้โทษ วัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท และสารระเหย ให้ปฏิบัติตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วย การจัด การยึด และตรวจพิสูจน์ยาเสพติด พ.ศ.2537

(6) การจัดทำหมายเหตุสอบสวนคดี หมายเหตุสอบสวนคดีเป็นเอกสารที่สร้างขึ้นเฉพาะการสอบสวนคดีอาญาของทหารเท่านั้น กล่าวคือ กระทรวงกลาโหมได้กำหนดแบบ ส.18 ขึ้นเพื่อให้ต้นสังกัดของผู้ต้องหาได้กรอกประวัติการรับราชการก็เพื่อจะทราบว่าผู้ต้องหาเข้ารับราชการทหารตั้งแต่วันเดือนปีใด ซึ่งจะเป็นหลักฐานอย่างหนึ่งว่าขณะกระทำความผิดผู้ต้องหาเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ นอกจากนี้ เพื่อจะทราบเรื่องการควบคุมตัวผู้ต้องหาว่าจะตรงกับหลักฐานคำสั่งการควบคุมที่นำมาหรือไม่ สำหรับผู้ต้องหา

กำลังต้องโทษหรือต้องหาในคดีอื่น ก็ต้องปรากฏรายละเอียดตามแบบ ส.18 ที่กำหนดด้วย สำหรับผู้ลงนามในแบบ ส.18 นี้คือ ผู้บังคับบัญชาของผู้ต้องหา

ทั้งนี้ผู้วิจัยขอสรุปข้อเปรียบเทียบระหว่างการสอบสวนของฝ่ายทหารกับการสอบสวนของฝ่ายพลเรือนดังตารางสรุป ดังนี้

3.4.5 ข้อเปรียบเทียบระหว่างการสอบสวนของฝ่ายทหารกับการสอบสวนของฝ่ายพลเรือน

การสืบสวนสอบสวนคดีอาญาของฝ่ายทหาร ดังที่กล่าวมาทั้งหมด อาจสรุปข้อแตกต่างกับการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาของพนักงานปกครองหรือตำรวจ ซึ่งรวมเรียกว่า “ฝ่ายบ้านเมือง” ได้ดังนี้

ที่	ฝ่ายทหาร	ฝ่ายพลเรือน
1	ทำการสอบสวนได้เมื่อมีคำสั่งของผู้บังคับบัญชา	- สอบสวนได้ตามตำแหน่งหน้าที่ที่กฎหมายนั้นๆกำหนด
2	คดีที่สอบสวนต้องเป็นกรณีที่ผู้กระทำผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารขณะกระทำผิด	- คดีจะอยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็สามารถสอบสวนได้เสมอ
3	การสอบสวนเพิ่มเติม (รวมถึงการแจ้งข้อหาเพิ่มเติม การแจ้งสิทธิ แจ้งข้อกล่าวหา) อัยการทหารจะสั่งพนักงานสอบสวน คณะกรรมการสอบสวนเพิ่มเติมก็ได้หรือจะสอบสวนเพิ่มเติมด้วยตนเองก็ได้	- พนักงานอัยการจะสอบสวนเพิ่มเติมด้วยตนเองไม่ได้ต้องสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการให้ (ป.วิ.อาญา มาตรา 143)
4	เหตุที่เกิดที่ใดก็สอบสวนได้แม้บางกรณีจะเกิดนอกราชอาณาจักรหรือสอบสวนได้เพราะยึดถือตัวผู้กระทำผิดเป็นหลักพิจารณา (ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ. 2547 ในข้อ 9)	- โดยปกติจะสอบสวนได้เมื่อคดีนั้นเกิดในเขตท้องที่ที่พนักงานสอบสวนนั้นรับผิดชอบ
5	จำนวนผู้สอบสวนโดยปกติจะแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการสอบสวน โดยมีคำสั่งจากผู้บังคับบัญชา	- โดยทั่วไปพนักงานสอบสวนจะมีเพียงคนเดียว

ตาราง 3.1 สรุปข้อแตกต่างกับการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาของพนักงานปกครองหรือตำรวจ

คดีอาญาที่ฝ่ายทหารมีอำนาจสอบสวนได้นั้น บางกรณีฝ่ายทหารต้องร้องขอให้พนักงานสอบสวนดำเนินการอย่างอื่นด้วย เช่น การตรวจค้น การจับกุม หรือการตรวจพิสูจน์วัตถุพยานต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้น กรณีใดที่มีปัญหาข้อยุ่งยาก หรือมีพยานบุคคล หรือพยานเอกสารที่เกี่ยวข้องกับฝ่ายพลเรือนมากแล้ว ฝ่ายทหารมักจะร้องขอให้พนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นผู้สอบสวน เดิมฝ่ายทหารจะแต่งตั้งนายทหารไปร่วมฟังการสอบสวนตามข้อตกลงของกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงมหาดไทย ๆ ซึ่งจะเป็นการเหมาะสมกว่า

แต่ต่อมาส่วนราชการที่เคยสังกัดกระทรวงมหาดไทยได้เปลี่ยนแปลงหน่วยงานใหม่ อาทิ กรมอัยการ และกรมตำรวจ การแก้ปัญหาดังกล่าว ในเรื่องการสอบสวน ทั้งฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือน ได้มีการพยายามปรับปรุงและพัฒนาต่าง ๆ มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตำรวจ ทหาร พนักงานฝ่ายปกครอง และวิธีพิจารณาความอาญาใหม่ต่างๆ นายกรัฐมนตรี โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี จึงมีการวางระเบียบขึ้นใหม่ คือ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูกหาว่ากระทำความผิดอาญา พ.ศ. 2544 โดยได้มีการ

กำหนดเรื่องการสอบสวนไว้ในหมวด 3⁴⁷ เรื่อง การจับกุม การควบคุมและการรับตัวทหารไปควบคุม ซึ่งเป็นการใช้ควบคู่กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยระเบียบดังกล่าวมีวัตถุประสงค์หลัก คือ มุ่งเน้นถึงการประสานงานระหว่างฝ่ายทหารกับพนักงานปกครอง หรือเจ้าพนักงานตำรวจ ในกรณีที่มีข้อกังขาเกิดขึ้นในการปฏิบัติงานทั้งสองฝ่าย และเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและประโยชน์สูงสุดในกระบวนการยุติธรรม

นอกจากนี้ ยังมีข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ. 2547 ในข้อ 9 ได้บัญญัติให้ผู้มีอำนาจสอบสวนตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 สามารถทำการสอบสวนได้เฉพาะคดีดังต่อไปนี้

คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร ที่เกิดขึ้นในเขตที่ตั้งทหาร

คดีอาญาที่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายต่างเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วยกัน ตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

คดีอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยวินัยทหารตามกฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร

คดีอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยความลับของราชการทหาร

⁴⁷ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูกหาว่ากระทำความผิดอาญา พ.ศ. 2544 หมวด 3 การจับกุม การควบคุมและการรับตัวทหารไปควบคุม

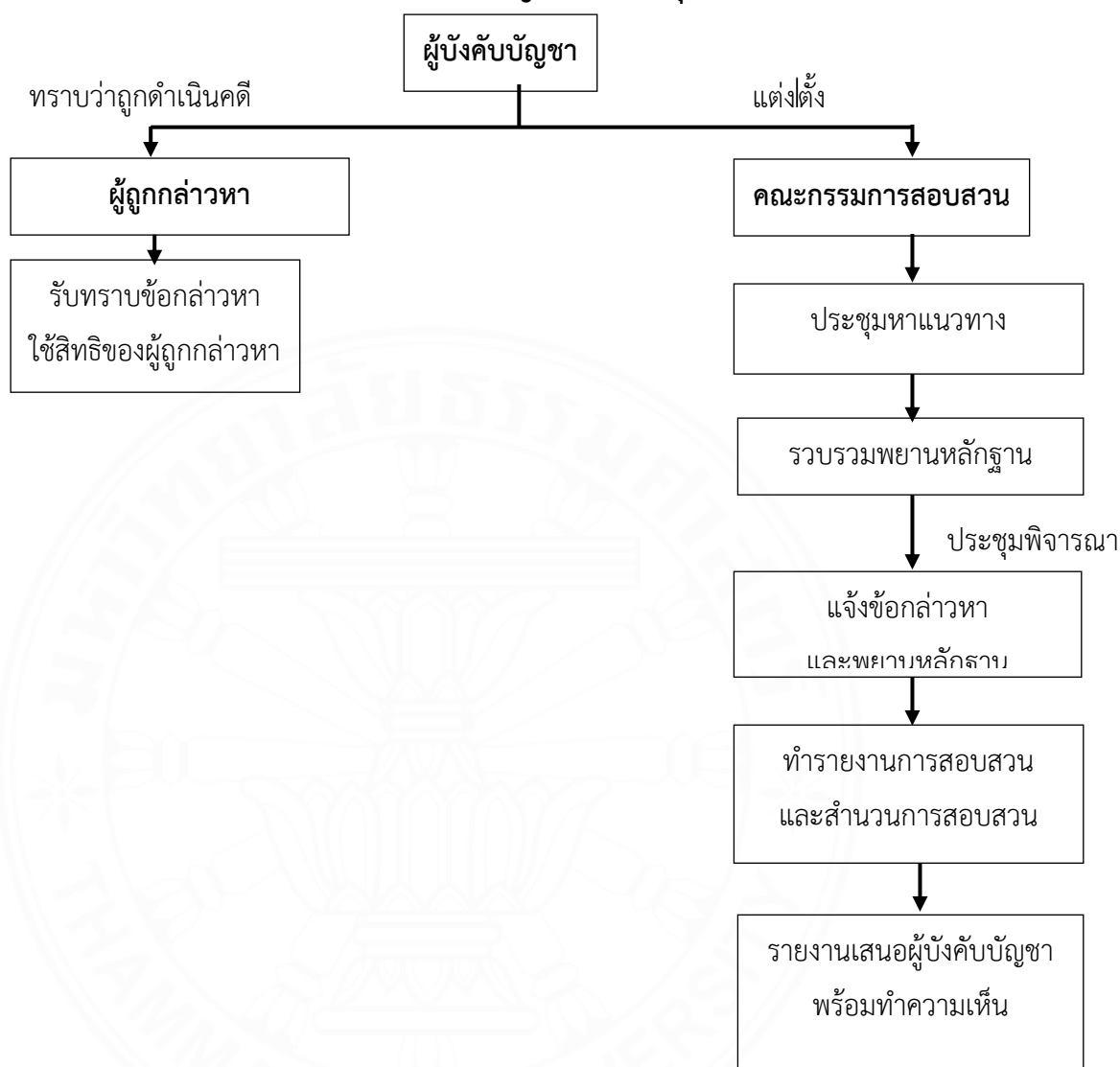
ข้อ 16 การรับตัวทหาร กำหนดว่า เมื่อควบคุมตัวทหารไว้ตามข้อ 14 แล้ว ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจแจ้งการจับกุมให้ฝ่ายทหารที่เป็นผู้บังคับบัญชาของทหารผู้นั้นทราบทางสิ่งสื่อสาร หรือหนังสือโดยไม่ชักช้า และให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(3) หากพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเห็นว่ามีความจำเป็นในทางคดีที่จะต้องนำตัวทหารไปดำเนินการเพื่อประโยชน์แก่การรวบรวมพยานหลักฐานนอกจากการสอบปากคำ เช่น การนำขึ้นสถานที่เกิดเหตุ การชี้ตัว การทำแผนประทุษกรรม อาจขอดำเนินการก่อนที่จะส่งมอบตัวทหารผู้ต้องหาให้ฝ่ายทหารรับตัวไปก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ถ้าผู้ต้องหาให้ฝ่ายทหาร ทนายความ หรือผู้อื่นซึ่งตนไว้วางใจอยู่ในสถานที่นั้นด้วย ก็ให้อนุญาตตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และรัฐธรรมนูญมาตรา 241 และมาตรา 242 หนังสือขอรับตัวและหนังสือส่งมอบตัวผู้ต้องหาตามข้อนี้ให้เป็นไปตามแบบที่คณะกรรมการกำหนดในการรับตัวทหารไปจากพนักงานสอบสวน หากพนักงานสอบสวนเห็นควรให้ฝ่ายทหารควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้เพื่อประโยชน์ทางคดี ก็ให้แจ้งเป็นหนังสือและให้ฝ่ายทหารดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารการรับตัวทหารที่ได้รับบาดเจ็บและถูกควบคุมตัวไว้ ณ สถานพยาบาลให้ดำเนินการดังกล่าวข้างต้นแต่ให้พนักงานสอบสวนแจ้งผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องทราบด้วย

ดังนั้น ตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ.2547 ประกอบกับพระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 จึงสามารถแก้ปัญหาคาทับซ้อนของ อำนาจหน้าที่ระหว่างผู้มีอำนาจสอบสวนของทหารและพนักงานสอบสวนฝ่ายพลเรือนได้ระดับหนึ่ง และช่วยให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างมีระบบมากขึ้น

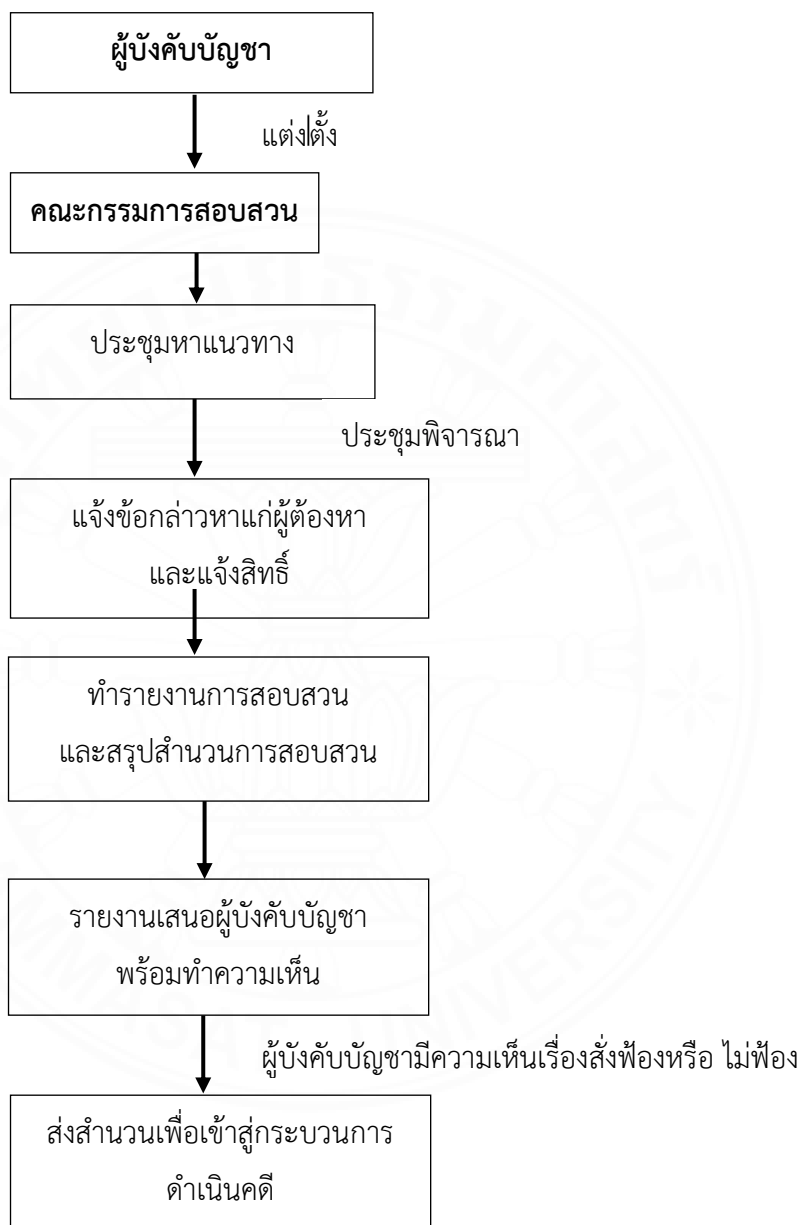
การเปรียบเทียบกระบวนการสอบสวนคดีอาญาภายใต้ศาลยุติธรรมและศาลทหาร

รูปที่ 3.1 ภาพโครงสร้างกระบวนการสอบสวนคดีอาญาภายใต้ศาลยุติธรรมเปรียบเทียบกับอัยการศาลทหาร (1)

เปรียบเทียบกับ

โครงสร้างกระบวนการสอบสวนคดีอาญาภายใต้ศาลทหาร

รูปที่ 3.2 ภาพโครงสร้างกระบวนการสอบสวนคดีอาญาภายใต้ศาลยุติธรรมเปรียบเทียบกับอัยการศาลทหาร (2)

3.5 อัยการทหาร

ตำแหน่งอัยการ เป็นตำแหน่งหน้าที่สำคัญทางกฎหมาย โดยอัยการมีหน้าที่อำนวยความยุติธรรม รวมทั้งคุ้มครองสิทธิและให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย สำหรับในด้านการปกครองฝ่ายทหาร มีการดำเนินการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวกับทหารเช่นกัน โดยในปัจจุบันหน่วยงานที่ดูแล คือกรมพระธรรมนูญ ดังนั้นย่อมมีตำแหน่งสำคัญที่ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว ได้แก่ “อัยการทหาร” ซึ่งมีการพัฒนาควบคู่กับกรมพระธรรมนูญเสมอมา

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อ พ.ศ.๒๔๓๗ คณะกรมยุทธนาธิการ เป็นหน่วยงานที่ดูแลควบคุมเกี่ยวกับทหาร มีหลักฐานที่แสดงว่ามีการประชุมพิจารณาคดีของทหาร มีการประชุมศาลทหาร และศาลสืบคดีทางทหาร โดยมีนายทหารผู้ใหญ่ทำหน้าที่ดำเนินการประชุม พ.ศ.๒๔๓๘ มีการตั้งศาลทหาร โดยกรมปลัดทหารบกใหญ่ และตั้งส่วนงานที่ดูแลเรียบเรียงข้อบังคับกฎหมายทหารอย่างชัดเจน และใน พ.ศ.๒๔๔๓ ปรากฏว่าการชำระคดีความเกี่ยวกับทหาร หากเป็นการกระทำผิดในเรื่องทั่วไป เป็นหน้าที่ของศาลในกระทรวงยุติธรรม แต่หากเป็นความผิดของทหาร เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในราชการ จะให้ศาลทหารมีอำนาจตัดสิน

ต่อมาในปี พ.ศ.๒๔๔๙ และ พ.ศ.๒๔๕๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมพระธรรมนูญทหารบก และกรมพระธรรมนูญทหารเรือขึ้นตามลำดับ เป็นหน่วยงานที่ขึ้นตรงต่อกรมยุทธนาธิการ แล้วจึงได้มีการปรับปรุงวิธีการปกครองในกรมทหาร โดยมีวิธีการจัดการศาลทหารใหม่ตามมาด้วย

3.5.1 ประวัติอัยการทหาร

ในสมัยโบราณ การดำเนินคดีอาญาในศาลทหารหรือศาลกลาโหม ยังไม่มีอัยการ ดำเนินคดีแทนผู้เสียหาย ผู้เสียหายจะต้องฟ้องร้องว่ากล่าวตลอดถึงการจัดหาพยานหลักฐานมาเอง ศาลหรือผู้ทำหน้าที่ตุลาการมีหน้าที่เพียงเป็นผู้ชำระคดีให้เท่านั้น ดังจะเห็นได้จากประกาศพระราชกำหนดกฎหมายในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ข้อ ๑๐^{๔๘} พระราชบัญญัติสำหรับตุลาการศาลรับสั่ง ร.ศ.๙๓ (จุลศักราช ๑๒๓๖) ข้อ ๓ และ ๔^{๔๙} และพระราชบัญญัติข้อบังคับทหารมหาดเล็ก พ.ศ.๒๔๒๐^{๕๐} ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

^{๔๘} หนังสือรายงานประจำปี ๒๕๐๘ – ๒๕๐๙ ของกรมพระธรรมนูญ (โรงพิมพ์กรมแผนทหาร), ๒๕.

^{๔๙} เพิ่งอ้าง.

^{๕๐} เพิ่งอ้าง.

ต่อมาในปี พ.ศ.2442 (รัตนโกสินทรศก ๑๑๘) ได้มีคำสั่งแต่งตั้ง พันเอก พระสิทธิราชศักดิ์ให้เป็นอัยการทหารตามคำสั่ง ดังนี้

ให้พระประสิทธิ์ราชศักดิ์ ยกรบัตรทัพบก ไปทำการในหน้าที่อัยการทัพบก ที่ ๓๑๑/๑๑๒๒๑ ในวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ด้วยราชการทหารบกขณะนี้ ในแผนกทางคดีมีทวีมากขึ้นทั้งการที่จะจัดระเบียบของหน้าที่กรมไวยการทหารบกมีเพิ่มขึ้นเป็นอันมาก สมควรจะต้องมีเจ้าหน้าที่ดำรงการเรื่องให้ตลอดไปเพราะฉะนั้น ให้นายพันเอกพระประสิทธิ์ราชศักดิ์ ยกรบัตรทัพบกไปทำการในหน้าที่ไวยการทัพบกชั่วคราวหนึ่ง คงรับพระราชทานเงินเดือนในตำแหน่งยกรบัตรทัพบกไปก่อน ส่วนหน้าที่ยกรบัตรทัพบกซึ่งยังว่างอยู่นั้น ให้นายพันตรีพระสุนทรพิมล ผู้ช่วยยกรบัตรทัพบกรั้งตำแหน่งยกรบัตรทัพบกและให้ ฯลฯ

ทั้งนี้ ให้รับส่งหน้าที่กันตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

จิรประวัติวรเดช

ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ

พันเอกพระประสิทธิ์ราชศักดิ์ ท่านเป็นอัยการทหารคนแรกก่อนมีคำสั่งตั้ง กรมพระธรรมนูญและยังเป็นผู้วางรากฐานในกิจการศาลทหาร ตลอดถึงวางรากฐานของกรมพระธรรมนูญอีกด้วยครั้นถึง พ.ศ.๒๔๖๖ ได้มีคำสั่งกรมยุทธนาธิการที่ ๙๖/๒๔๗๑ ลงวันที่ ๑ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๒ ส่งให้นายพันตรี หลวงวิไชยพลฤทธิ์ ปฏิบัติหน้าที่เป็นอัยการทหารต่อจากพันเอกพระประสิทธิ์ราชศักดิ์ สำหรับนายพันตรี หลวงวิไชยพลฤทธิ์ ผู้นี้ต่อมาได้เลื่อนเป็นเจ้ากรมพระธรรมนูญทหารบกคนแรก ตามคำสั่งกรมยุทธนาธิการ ที่ ๒๑๒/๘๗๐๘ ลงวันที่ ๑๒ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๕ เรื่องตั้งกรมเสปียงพาหนะและกรมพระธรรมนูญทหารบก

ภายหลังจากการแต่งตั้งอัยการทหารคนแรกแล้ว อัยการทหารก็ได้รับการพัฒนามาโดยตลอดทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยในปี พ.ศ.๒๔๗๕ กรมพระธรรมนูญได้แบ่งกิจการออกเป็น ๒ แผนก ได้แก่

แผนกที่ ๑ มีหน้าที่ทางอัยการทหาร

แผนกที่ ๒ มีหน้าที่ทางศาลทหาร

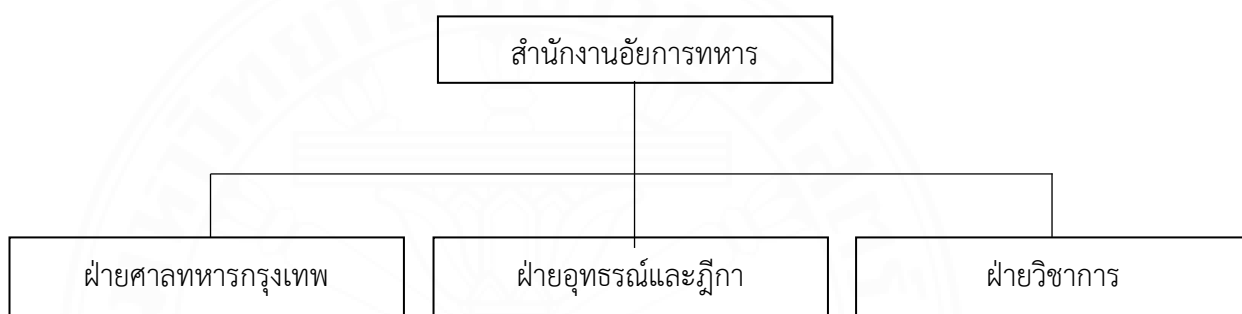
ต่อจากนั้นในปี พ.ศ.๒๔๙๖ ได้เปลี่ยนชื่อแผนกที่ ๑ เป็นกองอัยการทหาร และเมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๒ ได้เปลี่ยนชื่อกองอัยการทหารเป็นสำนักอัยการทหาร มีหน้าที่เกี่ยวกับอัยการทหารและนายทหารพระธรรมนูญ ส่งเสริม ควบคุมและฝึกอบรมทางวิชาการในหน้าที่อัยการทหารและนายทหารพระธรรมนูญ ซึ่งสังกัดกระทรวงกลาโหม รวมทั้งพนักงานอัยการและผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นอัยการทหารในเวลาไม่ปกติ มีหัวหน้าอัยการทหารเป็นผู้บังคับบัญชา

รับผิดชอบ กับในเวลาเดียวกันนั้นก็ได้มีการแต่งตั้งอัยการฝึกหัด พร้อมกับจัดตั้งฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาขึ้นเป็นส่วนราชการสังกัดสำนักงานอัยการทหาร อีกด้วย และต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๕๒ ได้มีการแก้ไขปรับปรุงอัตราการจัดเฉพาะกิจหมายเลข ๐๕๐๐ ของสำนักอัยการทหารให้มีหน้าที่เกี่ยวกับอัยการทหารเท่านั้น ไม่รวมถึงหน้าที่นายทหารพระธรรมนูญดังเช่นแต่ก่อน โดยมีรายละเอียดดังนี้

สำนักงานอัยการทหารอัตราเฉพาะกิจหมายเลข ๐๕๐๐ พ.ศ. ๒๕๕๒

ผังการจัดการ

อัตราเฉพาะกิจ ๐๕๐๐ พ.ศ.๒๕๕๒

ในปี พ.ศ.๒๕๕๒ มีการแก้ไขปรับปรุงการจัดการอัตราเฉพาะกิจหมายเลข ๐๕๐๐ ของสำนักงานอัยการทหาร ให้มีหน้าที่เกี่ยวกับอัยการทหาร คือสนับสนุน ควบคุม และฝึกอบรมทางวิชาการ ในหน้าที่อัยการทหารซึ่งสังกัดกระทรวงกลาโหม รวมทั้งพนักงานอัยการและผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นอัยการทหารในเวลาไม่ปกติ มีหัวหน้าอัยการทหารเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ เป็นส่วนราชการขึ้นตรงต่อกรมพระธรรมนูญ มีขอบเขตความรับผิดชอบและหน้าที่ที่สำคัญ คือ ดำเนินคดีอาญาทั้งปวงที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกราชอาณาจักรของบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ดำเนินคดีอาญาในชั้นอุทธรณ์และฎีกา ให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา สนับสนุน ส่งเสริมและควบคุมทางวิทยาการของอัยการทหาร ตลอดจนอัยการศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ซึ่งแต่งตั้งจากพนักงานอัยการหรือผู้ทรงคุณวุฒิ กำหนดนโยบายและแผนการจัดอัตรากำลังในด้านอัยการทหาร และฝึกอบรมผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นอัยการทหาร

สำนักงานอัยการทหารแบ่งส่วนราชการและหน้าที่ออกดังนี้

ฝ่ายศาลทหารกรุงเทพ มีหน้าที่ดำเนินคดีอาญาทั้งปวงตามกฎหมาย ฝึกอบรมผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นอัยการทหาร พิจารณาสำนวนคดีชั้นสูตรพลิกศพที่เกิดขึ้นทั่วราชอาณาจักรตามพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ.๒๔๙๗ มาตรา ๒๒ ซึ่งเป็นอำนาจของเจ้ากรมพระธรรมนูญที่จะพิจารณาสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง

ฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา มีหน้าที่ดำเนินคดีในชั้นอุทธรณ์และฎีกา พิจารณาเสนอความเห็นกรณีขอถอนอุทธรณ์หรือถอนฎีกาของอัยการทหาร เพื่อขอรับความเห็นชอบจากหัวหน้าอัยการทหาร หรือรายงานเจ้ากรมพระธรรมนูญเพื่อชี้ขาดในกรณีหัวหน้าอัยการทหารมีความเห็นแย้งกับความเห็นของอัยการทหาร

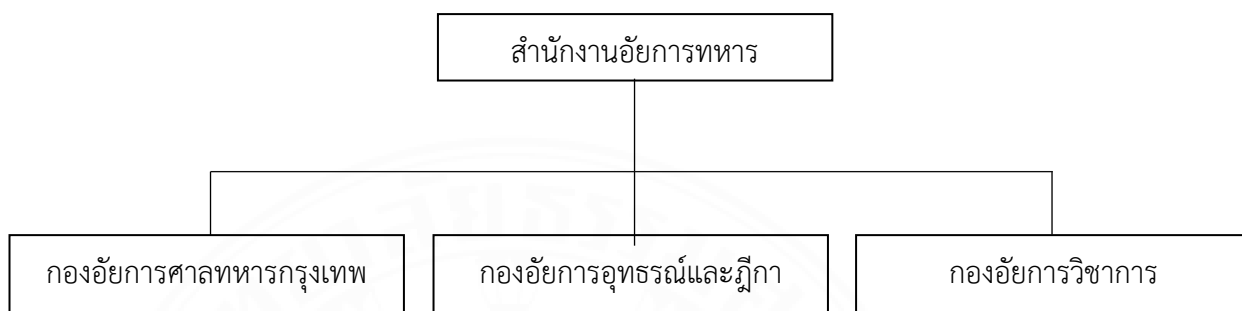
ฝ่ายวิชาการ มีหน้าที่ ตรวจ เรงรัด ติดตามการปฏิบัติหน้าที่และให้คำปรึกษาแนะนำทางวิชาการแก่อัยการทหาร และอัยการทหารในเวลาไม่ปกติ ซึ่งแต่งตั้งจากพนักงานอัยการหรือผู้ทรงคุณวุฒิ พิจารณาเสนอความเห็นกรณีผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสงสัยคดีแย้งความเห็นของอัยการทหารเพื่อรายงานเจ้ากรมพระธรรมนูญชี้ขาด พิจารณาเสนอความเห็นกรณีถอนฟ้องของอัยการทหารเพื่อขอรับความเห็นชอบจากหัวหน้าอัยการทหาร หรือรายงานเจ้ากรมพระธรรมนูญเพื่อชี้ขาด ในกรณีหัวหน้าอัยการทหารมีความเห็นแย้งความเห็นของอัยการทหาร พิจารณาขอให้ควบคุมตัวผู้ต้องหาที่อยู่ในอำนาจสั่งควบคุมของรัฐมนตรีกว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารกรุงเทพ สั่งลงทัณฑ์ทางวินัยแก่ผู้ต้องหาแทนการส่งฟ้องศาล พิจารณาคำร้องขอของอัยการทหารหรือผู้ต้องหาที่รายงานขอรับคำสั่งจากรัฐมนตรีกว่าการกระทรวงกลาโหม สั่งให้ส่งผู้ต้องหาไปดำเนินคดีในศาลทหารตามที่ร้องขอ พิจารณารายงานขออนุมัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เพื่อให้ผู้ที่สอบความรู้ทางกฎหมายได้ปริญญาตรีหรือเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี ฝึกหัดดำเนินคดีในศาลทหาร กำหนดนโยบายและแผนการจัดอัตรากำลังในด้านอัยการทหาร ฝึกอบรมผู้ที่ทำหน้าที่เป็นอัยการทหารในสังกัดกระทรวงกลาโหม จัดทำสถิติ วิเคราะห์และรวบรวมคดีของอัยการทหารและของพนักงานอัยการ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำหน้าที่เป็นอัยการทหารทุกรอบหกเดือน รวบรวมหนังสือและตำรากฎหมาย ตลอดจนคำพิพากษาศาลฎีกาและคำพิพากษาศาลทหารสูงสุด เพื่อใช้ในกิจการอัยการทหาร ตรวจสอบ ติดตามวางแผน และประเมินผลการตรวจราชการอัยการทหารทุกแห่ง

ในเวลาต่อมา ปี พ.ศ.๒๕๖๒ สำนักงานอัยการทหาร ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในกระบวนการยุติธรรมทหาร มีความจำเป็นต้องปรับปรุงโครงสร้างการจัดอัตราใหม่ ตอบสนองนโยบายของรัฐ เพื่อให้สามารถรองรับภารกิจที่เกิดขึ้นจากกฎหมายที่บัญญัติขึ้นใหม่ และเป็นไปตามนโยบายของกระทรวงกลาโหม ในส่วนของแผนแม่บทการปฏิรูปการบริหารจัดการ (ระบบงาน) การปรับปรุงโครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ.๒๕๕๘ - ๒๕๖๗ โดยการปรับปรุงดังกล่าวมีรายละเอียดดังนี้

สำนักงานอัยการทหารอัตราเฉพาะกิจ ๐๕๐๐ ธน. พ.ศ.๒๕๖๒

ผังการจัดการ

อัตราเฉพาะกิจ ๐๕๐๐ พ.ศ.๒๕๖๒

เพื่อให้การปฏิบัติงานของอัยการทหารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สามารถติดตาม กำกับดูแลงานของหน่วยขึ้นตรงได้อย่างรวดเร็ว ทัวถึง และเป็นระบบ สามารถอำนวยความสะดวกให้กับผู้บังคับบัญชา ข้าราชการทหาร และประชาชน ได้อย่างถูกต้องเป็นที่ยอมรับนั้น ในวันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๖๒ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม จึงได้ลงนามคำสั่งกระทรวงกลาโหม (เฉพาะ) ที่ ๒๙๖/๖๒ เรื่อง แก้ไขอัตราเจ้าหน้าที่กระทรวงกลาโหม (ส่วนกลาง) ให้ใช้ อจก. หมายเลข ๐๕๐๐ ธน. ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๖๒ เป็นต้นไป โดยมีภารกิจการแบ่งมอบขอบเขตคือภารกิจที่มีหน้าที่เกี่ยวกับอัยการทหาร สนับสนุน ควบคุมและฝึกอบรมทางวิชาการในหน้าที่อัยการทหารซึ่งสังกัดกระทรวงกลาโหม รวมทั้งพนักงานอัยการและผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นอัยการทหารในเวลาไม่ปกติ มีหัวหน้าอัยการทหารเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ เป็นส่วนราชการขึ้นตรงต่อกรมพระธรรมนูญ มีขอบเขตความรับผิดชอบและหน้าที่ที่สำคัญคือ ดำเนินคดีอาญาทั้งปวงที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกราชอาณาจักรของบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ดำเนินคดีอาญาในชั้นอุทธรณ์และฎีกา ให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา สนับสนุน ส่งเสริมและควบคุมทางวิชาการของอัยการทหาร ตลอดจนอัยการศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ซึ่งแต่งตั้งจากพนักงานอัยการ หรือผู้ทรงคุณวุฒิกำหนดนโยบายและแผนการจัดอัตรากำลังในด้านอัยการทหาร ฝึกอบรมผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นอัยการทหาร

ตามคำสั่งดังกล่าว สำนักงานอัยการทหารมีการแบ่งส่วนราชการและหน้าที่ ดังนี้
กองอัยการศาลทหารกรุงเทพ มีหน้าที่ดำเนินคดีอาญาทั้งปวงตามกฎหมาย และฝึกอบรมผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นอัยการทหาร

กองอัยการอุทธรณ์และฎีกา มีหน้าที่ดำเนินคดีในชั้นอุทธรณ์และฎีกา พิจารณาเสนอความเห็นกรณีขอถอนอุทธรณ์หรือถอนฎีกาของอัยการทหาร เพื่อขอรับความเห็นชอบจาก

หัวหน้าอัยการทหาร หรือรายงานเจ้ากรมพระธรรมนูญเพื่อชี้ขาดในกรณีหัวหน้าอัยการทหารมีความเห็นแย้งกับความเห็นของอัยการทหาร

กองอัยการวิชาการ มีหน้าที่ตรวจ เปรียบเทียบ ติดตามการปฏิบัติหน้าที่ และให้คำปรึกษาแนะนำทางวิชาการแก่อัยการทหารและอัยการทหารในเวลาไม่ปกติ ซึ่งแต่งตั้งจากพนักงานอัยการหรือผู้ทรงคุณวุฒิ พิจารณาเสนอความเห็นกรณีผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสงสัยถึงความเห็นของอัยการทหาร เพื่อรายงานเจ้ากรมพระธรรมนูญชี้ขาด พิจารณาเสนอความเห็นกรณีถอนฟ้องของอัยการทหาร เพื่อขอรับความเห็นชอบจากหัวหน้าอัยการทหาร หรือรายงานเจ้ากรมพระธรรมนูญเพื่อชี้ขาด ในกรณีหัวหน้าอัยการทหารมีความเห็นแย้งความเห็นของอัยการทหาร พิจารณาขอให้ควบคุมตัวผู้ต้องหาที่อยู่ในอำนาจสั่งควบคุมของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารกรุงเทพ สั่งลงทัณฑ์ทางวินัยแก่ผู้ต้องหาแทนการส่งฟ้องศาล พิจารณาคำร้องขอของอัยการทหารหรือผู้ต้องหาที่รายงานขอรับคำสั่งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม สั่งให้ส่งผู้ต้องหาไปดำเนินคดีในศาลทหารตามที่ร้องขอ พิจารณารายงานขออนุมัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เพื่อให้ผู้ที่สอบความรู้ทางกฎหมายได้ปริญญาตรีหรือเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี ผูกมัดดำเนินคดีในศาลทหาร กำหนดนโยบายและแผนการจัดอัตรากำลังในด้านอัยการทหาร ผูกอบรมผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นอัยการทหารในสังกัดกระทรวงกลาโหม จัดทำสถิติวิเคราะห์และรวบรวมคดีของอัยการทหารและของพนักงานอัยการ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำหน้าที่เป็นอัยการทหารในรอบหกเดือน รวบรวมหนังสือและตำรากฎหมาย ตลอดจนคำพิพากษาฎีกาและคำพิพากษาศาลทหารสูงสุด เพื่อใช้ในกิจการอัยการทหาร ตรวจสอบ ติดตามวางแผน และประเมินผลการตรวจราชการอัยการทหารทุกแห่ง

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้น ยังมีการเพิ่มและเปลี่ยนชื่อตำแหน่งเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานการจัดหน่วยในปัจจุบัน ดังนี้

กำหนดให้เพิ่มตำแหน่งรองหัวหน้าอัยการทหาร

เปลี่ยนชื่อตำแหน่ง อัยการศาลทหารกรุงเทพ เป็น ผู้อำนวยการกองอัยการศาลทหารกรุงเทพและอัยการศาลทหารกรุงเทพ

เปลี่ยนชื่อตำแหน่ง อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา เป็น ผู้อำนวยการกองอัยการอุทธรณ์และฎีกาและอัยการอุทธรณ์และฎีกา

เปลี่ยนชื่อตำแหน่ง อัยการฝ่ายวิชาการ เป็น หัวหน้ากองอัยการวิชาการและอัยการวิชาการ

กำหนดให้มีตำแหน่งรองผู้อำนวยการกองและรองอัยการ รองหัวหน้ากองและรองอัยการ

ปรับเกลียวอัตราอัยการฝึกหัด เป็นอัยการผู้ช่วย ไปปฏิบัติงานตามภารกิจของ
หน่วย ขึ้นตรงกับสำนักอัยการทหาร

3.5.2 คุณสมบัติของอัยการทหาร⁵¹⁵²

บุคคลทั่วไป ที่จะสอบคัดเลือก ตำแหน่งนายทหารสัญญาบัตร
มีสัญชาติไทยโดยการเกิด ตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 และฉบับ
แก้ไขเพิ่มเติม

จบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ และเป็นสมาชิกแห่ง
เนติบัณฑิตยสภา

ไม่เป็นผู้ที่บกพร่องในศีลธรรมอันดี

ไม่เป็นผู้อยู่ในระหว่างเป็นจำเลยในคดีอาญา หรือไม่เป็นผู้ที่เคยต้องโทษจำคุก
ตามคำพิพากษาของศาลในคดีอาญา ยกเว้นแต่ความผิดฐานประมาทหรือลหุโทษ

ไม่เคยเป็นผู้ที่เคยถูกปลดออกจากราชการเพราะความผิดหรือไล่ออกจากราชการ

ไม่เป็นผู้เสพยาเสพติด หรือสารเคมีเสพติดให้โทษ หรือมีประวัติคดีอาญาข้อหา
เกี่ยวกับยาเสพติด

ไม่เคยเป็นผู้กระทำการทุจริตในการสมัครสอบหรือสอบเข้ารับราชการ หรือเข้า
ปฏิบัติงานในหน่วยงานของรัฐ

1.คุณสมบัติทั่วไป ผู้ที่จะเข้าครองตำแหน่งสายวิทยาการเหล่า ธน. จะต้องมี
คุณสมบัติ ดังนี้

1.1 อัตรา พ.ท., น.ท.

1.1.1 สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษานายทหารสัญญาบัตรชั้นต้น ของ
รร.ธน. และ

1.1.2 เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งซึ่งอยู่ในอำนาจการปรับย้ายของ
ธน. ในขณะที่ปรับย้ายติดต่อกันแล้วไม่น้อยกว่า 14 ปี

1.2 อัตรา พ.อ., น.อ.

1.2.1 สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษานายทหารสัญญาบัตรชั้นต้น และ
หลักสูตรนายทหารสัญญาบัตรชั้นสูง รร.ธน. และ

⁵¹ คุณสมบัติผู้มีสิทธิสมัครสอบคัดเลือก ตำแหน่งนายทหารสัญญาบัตร.

⁵² ระเบียบกรมพระธรรมนูญ ว่าด้วยการปรับย้ายนายทหารเหล่าทหารพระธรรมนูญต่ำ
กว่าชั้นนายพล พ.ศ. 2561.

1.2.2 เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งซึ่งอยู่ในอำนาจการปรับย้ายของ ธน. ในขณะปรับย้ายติดต่อกันมาแล้วไม่น้อยกว่า 17 ปี

1.3 อัตรา พ.อ., น.อ. อัตราเงินเดือน พ.อ.(พิเศษ), น.อ. (พิเศษ)

1.3.1 เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติตามข้อ 1.2 และ

1.3.2 เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งซึ่งอยู่ในอำนาจการปรับย้ายของ ธน. ในขณะปรับย้ายติดต่อกันไม่น้อยกว่า 20 ปี

1.4 ชั้นนายพล

1.4.1 เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งซึ่งอยู่ในอำนาจการปรับย้ายของ ธน. ในขณะปรับย้ายติดต่อกันไม่น้อยกว่า 22 ปี

1.4.2 เคยดำรงตำแหน่ง หน.นขต.ธน. หรือตำแหน่งอัตรา พ.อ., น.อ. อัตราเงินเดือน (พิเศษ), น.อ.(พิเศษ) อื่นในสายวิทยาการเหล่า ธน. มาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี

3.5.1.2. คุณสมบัติเฉพาะตำแหน่ง

(1) ตำแหน่งอัยการทหาร

1. ผู้ที่จะได้รับการปรับย้ายให้ดำรงตำแหน่งอัยการทหาร ต้องมีคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่ง ดังนี้

2. ตำแหน่งอัยการทหาร (อัตรา พ.ต., น.ต.)

3. เคยปฏิบัติหน้าที่อัยการผู้ช่วย หรือ

4. ปฏิบัติหน้าที่อัยการฝึกหัดดำเนินคดี หรือนายทหารสงครามทางกฎหมาย หรือนายทหารพระธรรมนูญ หรือ

5. สำเร็จการศึกษาอบรมหลักสูตรนายทหารสัญญาบัตรชั้นต้น ของ รร.ธน.

(2) ตำแหน่งอัยการทหาร (อัตรา พ.ท., น.ท.)

1. เคยปฏิบัติหน้าที่อัยการทหาร หรือตุลาการพระธรรมนูญ หรือฝึกหัดดำเนินคดีตามมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 หรือ นายทหารสงครามทางกฎหมาย หรือนายทหารพระธรรมนูญ หรือ

2. สำเร็จการศึกษาอบรมหลักสูตรอัยการทหาร หรือหลักสูตรตุลาการพระธรรมนูญ ของ รร.ธน. มาแล้ว

(3) ตำแหน่งอัยการทหาร (อัตรา พ.อ., น.อ. และ พ.อ., น.อ.อัตราเงินเดือน พ.อ., น.อ. (พิเศษ))

1. เคยปฏิบัติหน้าที่ตุลาการพระธรรมนูญ หรืออัยการทหาร หรือนายทหารสงครามทางกฎหมาย หรือนายทหารพระธรรมนูญ หรือ

2. สำเร็จการศึกษาอบรมหลักสูตรนายทหารสัญญาบัตรชั้นสูง และหลักสูตรอัยการทหาร หรือหลักสูตรตุลาการพระธรรมนูญ ของ รร.ชน. มาแล้ว

สำหรับการปรับย้ายนายทหารสัญญาบัตรเหล่า ธน. จาก ทร.และ ทอ. มาฝึกอบรมในสายวิทยาการเหล่า ธน. ในตำแหน่งอัยการทหาร ให้ ธน. พิจารณาปรับย้ายนายทหารสัญญาบัตร เหล่า ธน. อัตรา น.ต. - น.อ. จาก ทร. และ ทอ. ซึ่งสำเร็จการศึกษาหลักสูตรนายทหารสัญญาบัตรชั้นต้น หรือหลักสูตรอัยการทหาร ของ รร.ชน. มาดำรงตำแหน่งอัยการทหารเป็นระยะไม่เกินคราวละ 2 ปี ตามความเหมาะสม

3.5.3 อำนาจหน้าที่อัยการทหาร

ขอบเขตอำนาจหน้าที่และการใช้ดุลพินิจสำคัญของอัยการทหาร

อำนาจหน้าที่อัยการทหาร⁵³

ตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้กำหนดอำนาจและหน้าที่อัยการทหารไว้ ดังนี้

“1. ตรวจสอบจำนวนการสอบสวนคดีอาญา แล้วเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชา เพื่อสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง หรือสั่งการอย่างอื่นแล้วแต่กรณี

2. เป็นโจทก์ฟ้อง และดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร

ร้องขอศาลทหารที่มีอำนาจให้พิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ใช้ราคาทรัพย์สิน หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาลในกรณีที่ยังจำเลยมีเจตนากระทำต่อทรัพย์สินนั้นโดยตรง

ร้องขอศาลทหารที่มีอำนาจเกี่ยวกับการยึดทรัพย์สินจำเลย เพื่อชำระหนี้ตามคำพิพากษาศาลทหารให้แก่รัฐบาล

สอบสวนคดีอาญาทั้งปวงที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาสอบสวนเพิ่มเติม หรือจะสั่งให้ผู้มีอำนาจที่สอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมก็ได้
ออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือให้ส่ง เอกสารวัตถุ หรือสิ่งอื่นใดที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานได้

ส่งสำนวนการสอบสวนในคดีอาญาให้พนักงานอัยการ เมื่อเห็นว่าคดีไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และแจ้งให้ผู้สอบสวนคดีนั้นทราบ

ในคดีที่ศาลทหารชั้นต้นลงโทษบุคคลใดโดยลำพัง ถ้าศาลทหารกลางพิพากษาให้ปล่อยตัวผู้นั้น เมื่ออัยการทหารเห็นสมควรจะฎีกาก็ได้

นอกจากนี้ให้มีอำนาจและหน้าที่อื่น ๆ ตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ และระเบียบซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของอัยการทหาร”

⁵³ ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ. 2499 ข้อ 5.

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลการปฏิบัติงานของอัยการทหารมาในเบื้องต้น ดังนี้
การรับสำนวนการสอบสวน⁵⁴

ก. ในหน้าที่อัยการศาลทหารกรุงเทพ ให้จัดนายทหารชั้นสัญญาบัตร 1 นาย เป็นนายทหารเวรรับสำนวนการสอบสวนประจำวัน มีหน้าที่ตรวจรับสำนวนเอกสารและของกลางให้ถูกต้อง แล้วทำบัญชีรับสำนวนประจำวันเสนออัยการศาลทหารกรุงเทพ เพื่อรายงานให้หัวหน้าอัยการทหารทราบอย่างช้าในวันรุ่งขึ้น หากผู้ต้องหาเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรให้หัวหน้าอัยการทหารรายงานให้เจ้ากรมพระธรรมนูญทราบโดยด่วน

ข. ในหน้าที่อัยการทหารแห่งอื่น ตามปกติอัยการทหารแห่งนั้นเป็นผู้รับสำนวนการสอบสวนเอง ถ้าแห่งใดมีอัยการผู้ช่วยจะผลัดเปลี่ยนกันเป็นเวรรับสำนวนก็ได้ (ถ้ามีการส่งตัวผู้ต้องหาพร้อมกับสำนวนการสอบสวน การปฏิบัติของอัยการในปัจจุบันต้องพิจารณาว่าสมควรที่จะยื่นฟ้องในทันทีหรือไม่ หรือหากยื่นฟ้องไม่ทัน หากเป็นคดีที่มีพฤติการณ์รุนแรงและอัตราโทษสูง และผู้ต้องหาไม่มีความผิดที่จะหลบหนี หรือหากปล่อยตัวไปจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน ก็มีเหตุอันสมควรที่จะยื่นคำร้องขอให้ฝากขังผู้ต้องหาไว้ชั่วคราวในระหว่างสอบสวนก็ได้

การลงสารบบความ⁵⁵

หมายถึงการลงรายละเอียดของสำนวนการสอบสวนที่ได้รับมา (แบบพิมพ์ ธน. ๕๓) โดยแยกสารบบความออกเป็นปีๆ ให้แยก สารบบออกเป็นสองเล่ม คือในเวลาปกติเล่มหนึ่ง และในเวลาไม่ปกติอีกเล่มหนึ่ง

การตรวจสำนวน⁵⁶

1. ให้รับตรวจสำนวนการสอบสวนโดยไม่ชักช้า
2. ให้พิจารณาว่าเป็นคดีอยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ ถ้าปรากฏว่าเป็นคดีไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ให้รายงานการคดีเสนอผู้บังคับบัญชาทราบและให้อัยการทหารส่งสำนวนการสอบสวนคืนให้เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจพิจารณาคดีต่อไป

3. เมื่อพิจารณาเห็นว่าคดีอยู่ในอำนาจศาลทหาร ให้อัยการทหารตรวจสำนวนการสอบสวนว่ามีพยานหลักฐานสมบูรณ์พอหรือไม่ ถ้าออกก็ให้รายงานการคดี เสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อพิจารณาสั่งคดี ถ้าพยานหลักฐานยังไม่สมบูรณ์ ก็ให้ติดต่อจัดให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานเพิ่มเติม

⁵⁴ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ. 2501 ข้อ 3.

⁵⁵ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ. 2501 ข้อ 4.

⁵⁶ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ. 2501 ข้อ 5.

4. ส่วนงานที่พนักงานสอบสวนส่งมานั้น เมื่อพิจารณาเห็นว่าความผิดของผู้ต้องหาอยู่ในอำนาจของพนักงานสอบสวนที่จะทำการเปรียบเทียบได้ตามกฎหมาย แต่พนักงานสอบสวนยังมิได้ดำเนินการ จะเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อสั่งให้ส่งสำนวนการสอบสวนไปให้พนักงานสอบสวนทำการเปรียบเทียบ หรือจะเสนอขอให้ผู้บังคับบัญชาสั่งลงทัณฑ์ทางวินัยก็ได้

5. ถ้าปรากฏว่ามีบุคคลที่อยู่นอกอำนาจศาลทหารต้องหาว่ากระทำความผิดร่วมกับบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่พยานหลักฐานปรากฏชัดว่าเฉพาะบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้นที่กระทำความผิด ให้อัยการทหารรายงานผู้บังคับบัญชาขอให้ส่งสำนวนการสอบสวนคืนพนักงานสอบสวน เพื่อให้พนักงานอัยการสั่งคดีเกี่ยวกับบุคคลที่อยู่นอกอำนาจศาลทหารที่เป็นผู้ต้องหาร่วมนั้นเสียก่อน

การสอบสวนเพิ่มเติม⁵⁷

เมื่ออัยการทหารเห็นว่าสำนวนการสอบสวนมีข้อบกพร่องไม่สามารถที่จะพิจารณาเสนอความเห็นทางคดีได้ ก็มีหนังสือแจ้งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่ต้องการได้

ทั้งนี้ การสอบสวนเพิ่มเติม ผู้วิจัยจะกล่าวถึงโดยละเอียดในหัวข้อการสอบสวนโดยตรง

การรายงานการคดี⁵⁸

เมื่อได้รับสำนวนการสอบสวน ให้รายงานการคดีต่อผู้บังคับบัญชาภายใน ๗ วัน เว้นแต่กรณีจำเป็น เช่น จะขาดอายุความต้องรายงานโดยด่วน ถ้าคดีใดรายงานไม่ทันให้รายงานเหตุข้อขัดข้องต่อผู้บังคับบัญชา เพื่อส่งขยายเวลาเป็นคราว ๆ ตามความจำเป็น

รายงานการคดีต้องมีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายให้ผู้บังคับบัญชาเข้าใจโดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ได้รับสำนวนการสอบสวนจากที่ใด เมื่อใดผู้ใดกล่าวหาว่าใครทำผิดฐานใด วันเวลากระทำความผิดและสถานที่เกิดเหตุ
2. พยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนโดยสังเขป
3. สรุปข้อเท็จจริงมีความเห็นควรฟ้องฐานใดหรือไม่ เพราะเหตุใด

⁵⁷ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ. 2501 ข้อ 3.

⁵⁸ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ. 2501 ข้อ 7.

การสั่งคดี⁵⁹

- เป็นหัวข้อสำคัญในอันที่เกี่ยวข้องกับประเด็นในการที่ผู้วิจัยนำข้อเท็จจริงดังกล่าวมาพิจารณาเพื่อศึกษาวิจัยว่าการปฏิบัติหน้าที่ตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ของฝ่ายทหาร หรือกฎหมายอื่น ตามหลักเกณฑ์การพิจารณาของฝ่ายทหาร

- ในหน้าที่อัยการศาลทหารกรุงเทพ ให้เสนอรายงานการคดีต่อหัวหน้าอัยการทหารเป็นผู้พิจารณาสั่งคดี ถ้ามีความเห็นควรสั่งฟ้อง ก็ให้เสนอร่างฟ้องไปด้วย เพื่อให้หัวหน้าอัยการทหารมีโอกาสตรวจแก้ร่างฟ้องได้

- ในหน้าที่อัยการทหารแห่งอื่น ให้อัยการทหารเสนอรายงานการคดีตรงต่อผู้บังคับบัญชาเป็นผู้พิจารณาสั่งคดี ในกรณีที่ผู้บังคับบัญชาสั่งคดีมีความเห็นแย้งของอัยการทหาร ให้รับส่งสำนวนพร้อมกับความเห็นที่แย้งกันไปยังเจ้ากรมพระธรรมนูญเพื่อชี้ขาด แต่ถ้าคดีจะขาดอายุความ หรือมีเหตุอย่างอื่นอันจำเป็นจะต้องรีบฟ้อง ก็ให้ฟ้องคดีนั้นขึ้นตามความเห็นของอัยการทหาร หรือผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารแล้วแต่กรณีไปก่อนฟ้อง⁶⁰

1. ร่างฟ้องจะต้องกล่าวถึงสาระสำคัญ ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยครบถ้วน และให้ใช้ถ้อยคำให้ถูกต้องตรงตามถ้อยคำที่บัญญัติไว้ในกฎหมายนั้น

2. ฟ้องและคำขอท้ายฟ้องให้ใช้แบบ ธน.๓ และ ธน.๕ (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็น ธน.๑๐๓ และ ธน.๑๐๔)

3. การขอให้จำเลยคืนทรัพย์ ใช้ราคาทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาล ตามมาตรา ๕๑ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.๒๔๙๘ นั้น ควรขอให้คืนหรือใช้ให้แก่ส่วนราชการที่เป็นนิติบุคคล

4. ถ้าจำเลยถูกควบคุมอยู่ ณ ที่ใด ตั้งแต่เมื่อใดถึงเมื่อใด หรือถูกปล่อยตัวชั่วคราวแต่เมื่อใดถึงเมื่อใด ให้ระบุไว้ในท้ายฟ้องให้ชัดเจน

การยื่นฟ้อง⁶¹

เมื่อมีคำสั่งให้ฟ้องคดีแล้ว ให้ยื่นฟ้องโดยไม่ชักช้า ฟ้องที่ยื่นต่อศาลต้องมีสำเนาฟ้องส่งไปให้พอกับจำนวนของจำเลย หากมีเอกสารใดส่งพร้อมฟ้อง ต้องสำเนาเอกสารนั้นไปกับสำนวนฟ้องทุกฉบับ หากมีของกลางส่งพร้อมฟ้อง ต้องนำของกลางส่งไปด้วย

⁵⁹ เพิ่งอ้าง.

⁶⁰ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ. 2501 ข้อ 10, แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 3 แห่งระเบียบราชการทหาร พ.ศ. 2526.

⁶¹ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ. 2501 ข้อ 12.

การถอนฟ้อง ถอนอุทธรณ์ ถอนฎีกา⁶²

เมื่อมีเหตุที่จะต้องถอนฟ้อง ถอนอุทธรณ์ ถอนฎีกา ให้อัยการททรรายงานต่อผู้บังคับบัญชาส่งสำนวนพร้อมกับความเห็นไปยังหัวหน้าอัยการททรร เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อน ถ้าหัวหน้าอัยการททรรมีความเห็นแย้ง ให้ส่งสำนวนและความเห็นที่แย้งไปยังเจ้ากรมพระธรรมนูญเพื่อชี้ขาด

คดีที่ยอมความได้ตามกฎหมาย เมื่อผู้เสียหายขอถอนคำร้องทุกข์ต่ออัยการททรร ถ้ารู้จักตัวผู้เสียหาย ก็ให้อัยการยื่นคำร้องหรือแถลงต่อศาลต่อไป แต่ถ้าไม่รู้จักตัวผู้เสียหาย ก็ให้อัยการททรรแนะนำให้ไปขอถอนคำร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน

การระบุนาย⁶³

คดีที่จำเลยให้การปฏิเสธข้อหาทั้งหมดหรือบางส่วน หรือจำเลยรับสารภาพ แต่โจทก์ต้องมีหน้าที่ต้องสืบ ให้ยื่นบัญชีระบุนายต่อศาลพร้อมฟ้อง หรือภายใน ๓ วัน หลังจากจำเลยให้การหรือภายในกำหนดที่ศาลสั่ง และให้หมายเหตุไว้ในบัญชีระบุนายด้วยว่า ในวันนัดสืบพยานครั้งใด จะขอให้ศาลหมายเรียกพยานคนใดสืบบ้าง เพื่อให้พยานทุกคนได้สืบในวันนัด จะได้ไม่เสียเวลาของพยาน

หน้าที่อัยการททรรระหว่างการพิจารณา⁶⁴

อัยการททรรต้องพิจารณาคดีให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์วิธีพิจารณาความอาญาททรร โดยหลักเกณฑ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาททรร ให้นำกฎหมาย กฎ และข้อบังคับ ซึ่งออกตามกฎหมายฝ่ายททรร ถ้าไม่มีกฎหมาย กฎ และข้อบังคับฝ่ายททรร ก็ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม ถ้าวิธีพิจารณาข้อใดซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่จะใช้ได้ ทั้งนี้ เป็นไปตามกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาททรรตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลททรร มาตรา ๔๕

⁶² ระเบียบราชการอัยการททรร พ.ศ. 2501 ข้อ 13 แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 4 แห่งระเบียบราชการอัยการททรร พ.ศ. 2526.

⁶³ ระเบียบราชการอัยการททรร พ.ศ. 2501 ข้อ 14.

⁶⁴ ระเบียบราชการอัยการททรร พ.ศ. 2501 ข้อ 15.

การเสนอคำพิพากษา⁶⁵

เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้อัยการทหารเสนอคำพิพากษา ก่อนครบกำหนดระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกา ไม่น้อยกว่า ๕ วัน รายละเอียดในการเสนอคำพิพากษามีดังนี้

1. ศาลมีคำพิพากษาว่าอย่างไร ถ้อยคำลงโทษ ลงโทษตามกฎหมายใด เท่าใด
2. อัยการทหารมีความเห็นเกี่ยวกับคำพิพากษานั้นอย่างไร เพราะเหตุใด
3. เห็นควรยุติ หรือ อุทธรณ์ ฎีกา หรือควรดำเนินการอย่างไรต่อไป

การอุทธรณ์ฎีกา⁶⁶

ถ้าอัยการทหารกับผู้บังคับบัญชาที่มีความเห็นในทางอุทธรณ์ ฎีกา หรือ ยุติ ตรงกันก็ให้เป็นไปตามนั้น

ถ้าอัยการทหารกับผู้บังคับบัญชา มีความเห็นต่างกันทางอุทธรณ์ ฎีกา หรือ ยุติ ให้ปฏิบัติตามความเห็นฝ่ายที่ให้อุทธรณ์ หรือฎีกา

อุทธรณ์ ฎีกา คำแถลง หรือ คำชี้แจงแก้อุทธรณ์ หรือฎีกา ให้ยื่นภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด หรือที่ศาลกำหนด และเป็นไปตามเงื่อนไขในเรื่องการอุทธรณ์ ฎีกา ที่กฎหมายบัญญัติไว้

การยึดทรัพย์⁶⁷

เป็นการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ในกรณีที่อัยการทหารฟ้องจำเลยกระทำความผิดเกี่ยวกับความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ โดยมีคำขอท้ายฟ้องบังคับให้จำเลยคืนทรัพย์ ใช้ราคาทรัพย์ ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร มาตรา 51 โดยอัยการเท่านั้นเป็นโจทก์ผู้มีสิทธิร้องขอ และการร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์ดังกล่าวต้องร้องขอให้กับส่วนราชการผู้เสียหายที่เป็นนิติบุคคลเท่านั้น เช่น กองบัญชาการทหารสูงสุด กองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ ซึ่งการกระทำความผิดของจำเลยนั้นต้องมีเจตนากระทำต่อทรัพย์นั้นโดยตรงด้วย เมื่อมีคำพิพากษาศาลทหารบังคับให้จำเลยคืนทรัพย์ ใช้ราคาทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาล และคดีถึงที่สุดแล้ว จำเลยให้ไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาในระยะเวลาที่กำหนดไว้ (1 เดือน) ก็จะต้องถูกยึดทรัพย์ หรือถูกจับ หรือจำขัง ตามที่ระไว้ในคำบังคับต่อไป

⁶⁵ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ. 2501 ข้อ 16.

⁶⁶ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ. 2501 ข้อ 17.

⁶⁷ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ. 2501 ข้อ 18.

การแจ้งผลคดี⁶⁸

คดีที่พนักงานสอบสวนส่งมา อัยการทหารจะต้องแจ้งผลคดีแก่พนักงานสอบสวน โดยถ้าหาสิ่งไม่พ้อง ต้องขอให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาและผู้ร้องทุกข์ทราบด้วย ถ้าเป็นกรณีสิ่งพ้อง เมื่อคดีถึงที่สุด ต้องแจ้งไปว่าได้ฟ้องฐานใด เมื่อใด ตามคดีดำ คดีแดงที่เท่าใด และศาลพิพากษาเป็นประการใด

ทั้งนี้สามารถสรุปตารางการทำงานของอัยการทหารได้ข้างต้น ดังนี้⁶⁹

⁶⁸ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ. 2501 ข้อ 23.

⁶⁹ นิติพัฒน์ เมธีวีบุลลวุฒิ อกข.กอสท.ก.ท.สอท.ธน.อัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพ กองอัยการศาลทหารกรุงเทพ สำนักงานอัยการทหาร กรมพระธรรมนูญ.

ชื่อกระบวนการ : การสังคดีอาญาของอัยการทหาร			หน่วยงานที่รับผิดชอบกระบวนการ : สอท.รณ.			
หลักการและเหตุผล : ภารกิจด้านงานอัยการทหาร						
วัตถุประสงค์ : เพื่อดำเนินคดีอาญาทั้งปวงที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกราชอาณาจักรของบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร						
ลำดับที่	ผังขั้นตอนการดำเนินงาน (Flow Chart)	รายละเอียดงาน (Work Flow)	เวลาดำเนินการ	มาตรฐานคุณภาพงาน	ผู้รับผิดชอบ (ตำแหน่ง/กอง/แผนก)	หมายเหตุ
๑.		ขั้นตอนที่ ๑ ตรวจสอบรับสำนวนพิจารณาว่า เป็น คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร/ พยานหลักฐานสมบูรณ์	ไม่ชักช้า	เป็นไปตาม พ.ร.บ.ธรรมนูญศาลทหาร/ รอท.๐๑	อกผ.๗/อกช.๙	
๒.		ขั้นตอนที่ ๒ รายงานการคดี เสนอ หอท.	๗ วัน	รอท.๐๑	อกผ.๗/อกช.๙(เจ้าของสำนวน), อกช.๙ (หัวหน้าแผนก), อก.ศท.ก.ท., หอท.	
๓.		ขั้นตอนที่ ๓ ร่างคำฟ้องและยื่นคำฟ้องต่อศาล	ไม่ชักช้า และภายในกำหนดอายุความฟ้องร้องคดีอาญา	รอท.๐๑/ป.วิ.อาญา	อกผ.๗/อกช.๙(เจ้าของสำนวน), อกช.๙ (หัวหน้าแผนก), อก.ศท.ก.ท.	
๔.		ขั้นตอนที่ ๔ คดีอยู่ระหว่างการพิจารณาถามค่าให้การจำเลย/ยื่นบัญชีระบุพยาน/ตรวจพยานหลักฐาน/สืบพยาน/ฟังคำพิพากษา	- ยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า ๑๕ วัน - หากมีกำหนดตรวจพยานหลักฐานต้องยื่นบัญชีระบุพยานไม่น้อยกว่า ๗ วัน	ป.วิ.อาญา	อกผ.๗/อกช.๙(เจ้าของสำนวน),	

๕.	<pre> graph TD A[เสนอคำพิพากษา] --> B[เห็นควรให้อุทธรณ์/ฎีกา] A --> C[เห็นควรเพิกถอน] B --> D[อุทธรณ์/ฎีกา] D --> E[คดีถึงที่สุด] C --> E E --> F[แจ้งผลคดีแก่พนักงานสอบสวน] </pre>	ขั้นตอนที่ ๕ เสนอคำพิพากษา เสนอ หอท.	ภายใน ๕ วัน และก่อน ครบ กำหนด เวลา อุทธรณ์/ฎีกา	พ.ร.บ.ธรรมนูญศาล ทหาร/รอต.๐๑/ รอต.อุทธรณ์ และ ฎีกา ๓๑	อก.ศท.ก.ท.	
๖.		ขั้นตอนที่ ๖ อุทธรณ์/ฎีกา ต่อศาลทหารกลาง/สูงสุด	ภายใน ๓๐ วันนับแต่ ศาลชั้นต้นอ่านคำ พิพากษา	พ.ร.บ.ธรรมนูญศาล ทหาร	อก.อุทธรณ์ฎีกา	
๗.		ขั้นตอนที่ ๖ เสนอคำพิพากษาคดีถึงที่สุด/ แจ้งผลคดี เสนอ หอท./แจ้งพนักงานสอบสวน	โดยเร็ว	รอต.๐๑	อก.ศท.ก.ท.	

ตาราง 3.2 การทำงานของอัยการทหาร

3.5.4 อัยการทหารและอำนาจการสอบสวน

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ม.47 ได้ให้อัยการทหารนั้นมีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหารได้เช่นเดียวกับพนักงานสอบสวน และนอกจากอัยการทหารจะทำการสอบสวนได้แล้ว ยังมีนายทหารพระธรรมนูญและนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่ผู้บังคับบัญชาสั่งให้ทำการสอบสวนสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหารได้อีกด้วย ทั้งการสอบสวนของฝ่ายทหารไม่ว่าจะเป็นอัยการทหาร นายทหารพระธรรมนูญ หรือนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่ผู้บังคับบัญชาสั่งให้ทำการสอบสวนก็ไม่ใช่การตัดอำนาจของพนักงานสอบสวน ผู้มีอำนาจสอบสวนคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารจึงมีหลายฝ่ายทั้งฝ่ายทหารและพนักงานสอบสวน กระทรวงกลาโหม กับ กระทรวงมหาดไทย ได้มีข้อตกลงกัน เรื่อง การสอบสวนว่าการสอบสวนคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารซึ่งเกิดขึ้นภายในเขตที่ตั้งของทหาร หรือเกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วยกัน หรือคดีอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยวินัยทหาร หรือความลับของทางราชการ โดยปกติให้อยู่ในความรับผิดชอบของฝ่ายทหารที่จะทำการสอบสวน ส่วนคดีอาญาอื่นที่ทหารเป็นผู้ต้องหาออกนอกเหนือจากนั้นก็ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อย่างไรก็ตามแม้กฎหมายจะให้อำนาจอัยการทหารทำการสอบสวนได้ตามลำพังแต่ในทางปฏิบัติผู้บังคับบัญชาของผู้กระทำผิดจะเป็นผู้ได้รับคำกล่าวหา หรือคำร้องเรียน ไม่ใช่ให้อัยการทหารเป็นผู้รับคำกล่าวหา หรือคำร้องเรียนแล้วทำการสอบสวน ด้วยเหตุนี้กระทรวงกลาโหมจึงได้ออกข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ. 2499 โดยกำหนดให้อัยการทหารทำการสอบสวนตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งการสอบสวนโดยอัยการทหารหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารอื่นนั้นมีลักษณะเป็นการสอบสวนความผิดในทางอาญาควบคู่ไปกับวินัยในทางปกครอง เพราะในทางทหารถือว่าวินัยเป็นสิ่งสำคัญยิ่งและโทษในทางวินัยก็มีลักษณะแตกต่างจากพลเรือน การกระทำผิดบางอย่างซึ่งทางฝ่ายพลเรือนคิดว่าเป็นการกระทำที่ไม่สำคัญ แต่ในทางทหารถือว่าสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด เช่น การฝ่าฝืนไม่กระทำตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ถ้าเป็นพลเรือนผู้กระทำผิดย่อมมีความผิดทางวินัย ซึ่งมีโทษอย่างสูงก็คือการถูกไล่ออกจากราชการ แต่ถ้าเป็นทหารการกระทำนั้นถือเป็นความผิดอาญาซึ่งมีโทษถึงประหารชีวิต การดำเนินคดีในกรณีนี้ที่ทหารเป็นผู้ต้องหาจึงเป็นเรื่องกึ่งวินัยกึ่งอาญาแผ่นดินทหาร ผู้ต้องหาในคดีอาญาที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารทำการสอบสวน แม้รูปคดีมีหลักฐานไม่พอฟ้องในความผิดอาญาที่สอบสวนก็ดี ถ้าการกระทำของทหารที่ตกเป็นผู้ต้องหานั้น ปรากฏในทางสอบสวนว่าเป็นการเสื่อมเสียวินัย ทหารที่ตกเป็นผู้ต้องหานั้นก็ต้องรับทัณฑ์ทางวินัยที่ปรากฏขึ้นจากการสอบสวนด้วยยิ่งกว่านั้นหากปรากฏหลักฐานในทางสอบสวนว่าทหารผู้อื่นที่เกี่ยวข้องใน

สำนวนการสอบสวนนั้นประพจน์ผิตวินัยก็ดี แม้มิได้เป็นทหารผู้ต้องหาที่ถูกสอบสวนผู้บังคับบัญชาของทหารผู้ที่ประพจน์ผิตวินัยนั้นก็สามารถอาศัยหลักฐานที่อยู่ในสำนวนการสอบสวน พิจารณา ลงทัณฑ์ทางวินัยทหารผู้นั้นได้ด้วย การสอบสวนคดีอาญาของฝ่ายทหารจึงมิได้มุ่งเฉพาะแต่ความผิดทางอาญาต่อตัวทหารที่เป็นผู้ต้องหาเพียงอย่างเดียว

กฎหมายที่ได้ให้อำนาจอัยการทหารเป็นผู้สอบสวนคดีอาญาในศาลทหารนั้น
ได้แก่

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ม. 47 บัญญัติว่า

“นายทหารพระธรรมนูญหรืออัยการทหาร มีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ถ้ามีเหตุอันสมควร ผู้บังคับบัญชาจะสั่งให้นายทหารชั้นสัญญาบัตรทำการสอบสวนก็ได้ ทั้งนี้ ไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การสอบสวนดังกล่าวในวรรคก่อน ให้ถือว่าเป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย

เพื่อประโยชน์แก่การสอบสวนให้ผู้มีหน้าที่ทำการสอบสวนมีอำนาจออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือส่งสิ่งใดที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานได้”

ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วย อัยการทหาร พ.ศ. 2499 ข้อ 5 อัยการทหารมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้ (5) “ สอบสวนคดีอาญาทั้งปวง ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา”

ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ. 2547 บัญญัติเกี่ยวกับการสอบสวนไว้ ดังนี้

(4) “ ผู้สอบสวน หมายความว่า นายทหารพระธรรมนูญ อัยการทหาร และนายทหาร ชั้นสัญญาบัตรที่มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร”

นอกจากนี้อัยการทหารยังสามารถทำการสอบสวนเพิ่มเติมได้ด้วยตนเอง ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร ม.48 หรือจะสั่งให้ผู้มีหน้าที่ในการสอบสวนไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร หรือพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมก็ได้

โดยการสอบสวนเพิ่มเติม นั้น มีรายละเอียดดังนี้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) บัญญัติว่าการสอบสวน หมายถึงการรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่ง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาต้องลงโทษ

อัยการทหารจะฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ก็ต่อเมื่อเห็นว่าพยานหลักฐานที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวนเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาได้ เพราะในคดีที่จำเลยให้การปฏิเสธ หรือคดีที่มีข้อหาในความผิดซึ่งจำเลยรับสารภาพ กฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น ศาลต้องฟังพยานโจทก์จนกว่าจะพอใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง*ดังนั้น ถ้าอัยการทหารตรวจสำนวนแล้วเห็นว่าจำนวนการสอบสวนมีข้อบกพร่องสมควรจะทำการสอบสวนเพิ่มเติม “อัยการทหารมีอำนาจทำการสอบสวนเพิ่มเติมหรือจะสั่งให้ผู้มีหน้าที่สอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมก็ได้”**

*ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 176 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2499 มาตรา 11

**พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 48

กรณีที่อัยการทหารเห็นสมควรสอบสวนเพิ่มเติม ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ. 2501 ข้อ 6 ได้กำหนดทางปฏิบัติดังนี้

1. ถ้ามีข้อบกพร่องเล็กน้อย ให้มีหนังสือแจ้งให้ทำการสอบสวนเพิ่มเติมตามประเด็นที่ต้องการเว้นแต่ในกรณีจำเป็น จะส่งสำนวนการสอบสวนคืนไปเพื่อขอให้สอบสวนเพิ่มเติมก็ได้ เห็นว่าระเบียบคงไม่ห้ามถ้าอัยการทหารจะส่งสำนวนการสอบสวนคืนทุกกรณี ที่ว่า “ในกรณีจำเป็น” ก็ไม่อาจจะระบุได้ว่าคืออะไร สำหรับผู้เขียนเองบางครั้งก็ได้มีหนังสือแจ้งให้ทำการสอบสวนเพิ่มเติมตามประเด็นที่ต้องการและมีหนังสือเร่งรัดไปเป็นประจำ เมื่อเห็นว่าการสอบสวนเพิ่มเติมล่าช้าเกินควร และเมื่อเร่งรัดไปหลายครั้งก็ยังไม่ได้รับผลการสอบสวนเพิ่มเติมก็จะถือว่าเป็น “กรณีจำเป็น” จึงส่งสำนวนการสอบสวนคืนไป เพื่อมิให้สำนวนการสอบสวนติดค้างอยู่ที่อัยการทหาร

2. ถ้าพยานเอกสาร หรือพยานวัตถุบางสิ่งไม่ครบถ้วน ก็ให้ติดต่อขอให้ส่งสิ่งที่ต้องการมาให้ ซึ่งถ้าหากมี “กรณีจำเป็น” ดังกล่าวใน 2.1 ก็อาจส่งสำนวนการสอบสวนคืนไปด้วย

การส่งสำนวนการสอบสวนคืน นับว่าเป็นการเร่งรัดผู้มีหน้าที่ทำการสอบสวนอีกชั้นหนึ่ง เพราะผู้มีหน้าที่ทำการสอบสวนก็คงไม่ประสงค์ให้สำนวนการสอบสวนติดค้างอยู่ที่ตน

3. ถ้าอัยการทหารประสงค์จะเรียกพยานมาสอบสวนเพิ่มเติมด้วยตนเองย่อมกระทำได้ดังนี้ คือ

3.1 ติดต่อพนักงานฝ่ายปกครอง พนักงานสอบสวน หรือผู้บังคับบัญชาของพยานให้ส่งพยานมาให้การต่ออัยการทหาร ตามวันเวลาและสถานที่ที่กำหนด ซึ่งตามปกติก็จะให้มาที่สำนักงานของอัยการทหาร

3.2 เรียกพยานที่ประสงค์จะทำการสอบสวนนั้นโดยตรง เพื่อมาให้การเพิ่มเติมต่ออัยการทหารตามวันเวลาและสถานที่ที่กำหนด ตามปกติอัยการทหารจะทำการสอบสวนได้ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 47 ต่อเมื่อผู้บังคับบัญชามีคำสั่งให้ทำการสอบสวน***และจะมีอำนาจออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือส่งสิ่งใดที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานได้อย่างไรก็ดี เมื่อกฎหมายให้อัยการทหารมีอำนาจทำการสอบสวนเพิ่มเติมโดยไม่ต้องได้รับคำสั่งของผู้บังคับบัญชา เพื่อประโยชน์แก่การสอบสวนเพิ่มเติมอัยการทหารก็ควรมีอำนาจ “ออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือให้ส่งเอกสาร วัตถุ หรือสิ่งอื่นใดที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานได้”

3.3 ถ้าเห็นเป็นการสมควร จะไปทำการสอบสวนพยานด้วยตนเองก็ได้ ความจริงการให้พยานมาที่สำนักงานของอัยการทหารย่อมสะดวกแก่อัยการทหาร ถ้าอัยการทหารประสงค์

***กระทรวงกลาโหม, ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ. 2499, ข้อ 5 (5)

จะสอบปากคำพยานด้วยตนเอง แต่มีเหตุขัดข้อง เช่น พยานอาจหลีกเลี่ยงไม่ยอมมาพบและให้การต่ออัยการทหาร หรือทบวนเจ็บป่วยไม่สามารถมาได้ แต่มีความจำเป็นต้องสอบปากคำพยานนั้นเพราะเป็นประจักษ์พยานสำคัญ หรือถ้ารอให้พยานหายจากความเจ็บป่วยอาจล่าช้าเกินการเพราะจะครบกำหนดวันควบคุมตัวผู้ต้องหาแล้ว หรือคดีจะขาดอายุความเป็นต้น ก็นับว่าเป็นการสมควรที่อัยการทหารจะไปทำการสอบสวนพยานด้วยตนเอง

3.4 ถ้าปรากฏว่ามีพยานหลักฐานสิ่งใดจำเป็นต้องให้ผู้ชำนาญการพิเศษตรวจพิสูจน์อัยการทหารจะให้ตรวจพิสูจน์โดยตรง หรือจะขอให้ผู้สอบสวนดำเนินการก็ได้ ทั้งนี้ พยานหลักฐานบางอย่างจำเป็นต้องมีความเห็นของผู้ชำนาญการพิเศษด้วย ศาลจึงจะรับฟังเพื่อลงโทษจำเลย เช่น กระสุนปืนของกลางยิ่งมาจากอาวุธปืนของกลางหรือไม่ ของกลางเป็นยาเสพติดให้โทษประเภทใด เป็นต้น

แต่ทั้งนี้เป็นข้อสังเกตว่า ในระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ. 2501 นั้น ยังไม่มีการกล่าวถึงการสอบสวนของอัยการทหารแต่อย่างใด ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีการเพิ่มเติมเนื้อหาในส่วนนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ ที่มีตามที่กฎหมายต่างๆได้ให้อำนาจไว้

จำเป็นต้องมีความเห็นของผู้ชำนาญการพิเศษด้วย ศาลจึงจะรับฟังเพื่อลงโทษจำเลย เช่น กระสุนปืนของกลางยิ่งมาจากอาวุธปืนของกลางหรือไม่ ของกลางเป็นยาเสพติดให้โทษประเภทใด เป็นต้น

แต่ทั้งนี้เป็นข้อสังเกตว่า ในระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ. 2501 นั้น ยังไม่มีการกล่าวถึง การสอบสวนของอัยการทหารแต่อย่างใด ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีการเพิ่มเติมเนื้อหาในส่วนนี้ เพื่อให้ สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ ที่มีตามที่กฎหมายต่างๆได้ให้อำนาจไว้

บทที่ 4

การสอบสวนคดีอาญาทหารในต่างประเทศ

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีอาญาทหารของต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยนำมาเปรียบเทียบกับ การสอบสวนคดีอาญาทหารประเทศไทย เพื่อนำมาหาแนวทางการพัฒนาต่อไป ทั้งนี้ประกอบด้วย

- 4.1 การสอบสวนคดีอาญาทหารตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา
- 4.2 การสอบสวนคดีอาญาทหารตามกฎหมายสหพันธ์รัฐเยอรมนี
- 4.3 การเป็นผู้สอบสวนคดีอาญาในศาลทหาร

4.1 การสอบสวนคดีอาญาทหารตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา

4.1.1 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกา

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกา ได้แก่ ประมวลกฎหมายยุติธรรมทหาร (Uniform Code of Military Justice “UCMJ”) และ คู่มือสำหรับศาลทหาร (Manual for Courts-Martial “MCM”)

สำหรับประมวลกฎหมายยุติธรรมทหาร (UCMJ) นั้น เป็นกฎหมายที่ผ่านสภานิติบัญญัติ ประกาศใช้เป็นกฎหมายเมื่อปีพ.ศ. 2493 โดยเนื้อหาทั้งกฎหมายสารบัญญัติและวิธีสารบัญญัติที่วางรากฐานระบบยุติธรรมทางอาญาของทหาร และมีผลบังคับใช้กับทหารทุกเหล่าทัพ

ส่วนคู่มือสำหรับศาลทหาร (MCM) เป็นกฎหมายที่ออกตามความในประมวลกฎหมายยุติธรรมทหารอีกที กล่าวคือ ประมวลกฎหมายยุติธรรมทหาร (UCMJ) บัญญัติไว้ว่า ให้ประธานาธิบดีเป็นผู้กำหนดรายละเอียดว่าด้วยกฎระเบียบในการดำเนินคดี และรายละเอียดในส่วนของบทลงโทษ ดังนั้น เมื่อปี 1984 ประธานาธิบดี Ronald Reagan จึงกำหนดรายละเอียดดังกล่าวออกมาเป็นคำสั่งทางบริหาร (Executive Order) เลขที่ 12473¹ ซึ่งคำสั่งทางบริหารที่ 12473 ดังกล่าวถูกเรียกว่าคู่มือสำหรับศาลทหาร (MCM) นั้นเอง โดยในคู่มือสำหรับศาลทหารจะประกอบไปด้วย ข้อบังคับสำหรับศาลทหาร (Rules for Courts-Martial “RCM”) และ กฎหมายลักษณะพยานทหาร (Military Rules of Evidence “MRE”)

¹ 13 April 1984 Executive Order.

ส่วนตัวบทกฎหมายมาตราที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีอาญาทหารนั้น โดยหลักคือมาตรา 32 แห่งประมวลกฎหมายยุติธรรมทหาร (UCMJ) และข้อ 405 แห่งข้อบังคับสำหรับศาลทหาร (RCM)

4.1.2 ใครเป็นผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกา

การจะพิจารณาว่าใครเป็นผู้ที่มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกานั้น สามารถแยกพิจารณาได้สองช่วง โดยช่วงที่หนึ่งคือช่วงระยะเวลาก่อนวันที่ 26 ธันวาคม 2014 (พ.ศ. 2557) และช่วงที่สองคือนับแต่วันที่ 26 ธันวาคม 2014 เป็นต้นไป

สาเหตุที่ต้องแยกพิจารณาเป็นสองช่วงดังกล่าวนั้น เป็นเพราะว่ากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกา กล่าวโดยเฉพาะคือมาตรา 32 แห่งประมวลกฎหมายยุติธรรมทหาร (UCMJ) ได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ กฎหมายเดิมใช้บังคับจนถึงวันที่ 26 ธันวาคม 2014 ส่วนกฎหมายที่มีการแก้ไขใหม่ใช้บังคับนับแต่วันที่ 26 ธันวาคม 2014 เป็นต้นไป โดยเนื้อหาของกฎหมายฉบับเดิมและฉบับแก้ไขใหม่นั้นกำหนดเรื่องการสอบสวนไว้ต่างกัน

ดังนั้น ในดัชนีฉบับนี้ จะกล่าวถึงมาตรา 32 แห่งประมวลกฎหมายยุติธรรมทหาร (UCMJ) เดิมก่อนการแก้ไขเปลี่ยนแปลงว่า “มาตรา 32 (เดิม)” และกล่าวถึงมาตรา 32 แห่งประมวลกฎหมายยุติธรรมทหาร (UCMJ) ฉบับถูกเปลี่ยนแปลงแก้ไขใหม่ว่า “มาตรา 32 (ปัจจุบัน)”

1.2.1 ผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกาช่วงระยะเวลาก่อนวันที่ 26 ธันวาคม 2014 (พ.ศ. 2557)

มาตรา 32 (เดิม) กำหนดว่าก่อนจะมีการดำเนินคดีในศาลทหาร (ดำเนินคดีประเภท General Court-Martial) จะต้องมีการสืบสวนสอบสวนข้อกล่าวหาเสียก่อน² โดยผู้ที่มีอำนาจสอบสวนคือ “Investigating Officer” ซึ่งกฎหมายกำหนดว่าต้องเป็นนายทหารสัญญาบัตรเท่านั้น (commissioned officer)³ แม้จะกำหนดว่าเป็นทหารสัญญาบัตรคนไหนก็ได้ แต่ในทางปฏิบัตินิยมมอบหมายให้ทหารยศตั้งแต่พันตรีหรือพันโท หรือทหารที่ได้อบรมทางกฎหมายมา เป็นพนักงานสอบสวน ทั้งนี้ มีคำพิพากษาว่า การแต่งตั้งทหารยศน้อยกว่าผู้ต้องหาเป็นพนักงานสอบสวน เป็นการผิดมรรยาทธรรมเนียมปฏิบัติ เป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยงหรือห้ามปฏิบัติเสียเลยโดยเด็ดขาด⁴

1.2.2 ผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกานับแต่วันที่ 26 ธันวาคม 2014 (พ.ศ. 2557) เป็นต้นไป

² Unless waived by the accused.

³ R.C.M. 405(d)(1).

⁴ United States v. Reynolds, 24 M.J. 261, 263 (C.M.A. 1987).

มาตรา 32 (ปัจจุบัน) กำหนดว่าก่อนจะมีการดำเนินคดีในศาลทหาร (ดำเนินคดีประเภท General Court-Martial) จะต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องก่อน โดยผู้มีหน้าที่ไต่สวนมูลฟ้องคือ “Preliminary Hearing Officer” (PHO) ซึ่งจะต้องเป็นนายทหารพระธรรมนูญเท่านั้น และหากเป็นไปได้ กฎหมายกำหนดให้นายทหารพระธรรมนูญผู้เป็น PHO ต้องมียศที่สูงกว่าผู้ต้องหา และมียศเทียบเท่าหรือสูงกว่าที่ปรึกษาทางกฎหมายของผู้ต้องหาและอัยการทหารด้วย

4.1.3 ขั้นตอนการสอบสวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกา

เมื่อมีผู้กล่าวหานายทหารว่ากระทำความผิด ก็จะมีการสอบสวนข้อกล่าวหาเหล่านั้นตามมา ซึ่งการสืบสวนและการสอบสวนที่เกี่ยวข้องอาจมีถึงสี่ประเภท ไล่เรียงกันไปดังนี้

ประเภทแรก การสืบสวนสอบสวนโดยตำรวจ เช่น กรณีผู้เสียหายได้ไปแจ้งความต่อตำรวจไว้ด้วย ว่านายทหารกระทำความผิด เป็นเรื่องทางพลเรือน มิได้อยู่ในสารบบยุติธรรมทางทหาร จึงจะมีได้กล่าวถึงในดัชนีพยานนี้

ประเภทที่สอง การสืบสวนสอบสวนโดยหน่วยสืบสวนสอบสวนของทหาร (military law enforcement agency) โดยหน่วยสืบสวนสอบสวนของทหารมีหน้าที่สืบสวนสอบสวนข้อหาร้ายแรง มิใช่ความผิดทุกกรณีไป ดังนั้น จึงจะได้กล่าวถึงการสืบสวนสอบสวนประเภทนี้ในโอกาสต่อไปในหัวข้อที่ 6 ของบทนี้

ประเภทที่สาม การสอบสวนเบื้องต้นโดยผู้บังคับบัญชา (informal preliminary investigation) เป็นการสอบสวนประเภทที่ต้องกระทำเสมอ เมื่อผู้บังคับบัญชาทราบว่ามีผู้ใต้บังคับบัญชาถูกตั้งข้อหา จะต้องดำเนินการสอบสวนเบื้องต้นนี้ เพื่อตัดสินใจว่าจะดำเนินการอย่างไรต่อไป ระหว่าง ไม่ดำเนินการสั่งฟ้อง (non-prosecution) กำหนดให้ได้รับมาตรการทางปกครอง (administrative action) กำหนดให้ได้รับโทษทางอื่นที่มีใช้ทางกระบวนการยุติธรรม (non-judicial punishment) หรือดำเนินการสั่งฟ้องเป็นคดีอาญาทหาร (court-martial)⁵

หากผู้บังคับบัญชาสอบสวนเบื้องต้นแล้วเห็นว่า ควรสั่งฟ้องเป็นคดีอาญาทหาร ก็ต้องตัดสินใจอีกว่า จะดำเนินคดีประเภทไหนใน 3 ประเภทดังต่อไปนี้

1. Summary court-martial สำหรับความผิดลหุโทษ มีนายทหารหนึ่งนายเป็นผู้พิจารณา
2. Special court-martial สำหรับความผิดระดับปานกลาง องค์คณะประกอบไปด้วยผู้พิพากษาศาลทหาร 1 คน หรือคณะลูกขุน 3 คนและผู้พิพากษาศาลทหาร 1 คนเป็นผู้พิจารณา

⁵ See chapters 6 and 7 of MCM and 30 to 37 of UCMJ.

3. General court-martial สำหรับความผิดร้ายแรง องค์คณะประกอบไปด้วยผู้พิพากษาศาลทหาร 1 คน หรือคณะลูกขุนไม่น้อยกว่า 5 คนและผู้พิพากษาศาลทหาร 1 คนเป็นผู้พิจารณา

หากผู้บังคับบัญชาเห็นว่า ควรดำเนินคดีกับผู้ใต้บังคับบัญชาผู้ต้องหาแบบ General court-martial แล้วไซ้ร ก็จำเป็นต้องดำเนินการสอบสวนประเภทที่สี่ คือการสอบสวนตามมาตรา 32 แห่งประมวลยุติธรรมทหารเสียก่อนเสมอ จะดำเนินคดีแบบ General court-martial โดยไม่ผ่านกระบวนการสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม) หรือไม่ผ่านการไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน) ไม่ได้

การสอบสวนเบื้องต้นโดยผู้บังคับบัญชาจะมีลักษณะไม่เป็นทางการ เป็นการสัมภาษณ์พยานและดูบันทึกของตำรวจ (หากมี) และดูบันทึกของหน่วยสืบสวนสอบสวนของทหาร (หากมี) เพื่อพิจารณาว่ามีการกระทำผิดเกิดขึ้นหรือไม่ ผู้ต้องสงสัยเกี่ยวกับการกระทำความผิดดังกล่าวหรือไม่ ลักษณะและประวัติทางทหารของผู้ต้องสงสัยเป็นอย่างไร และจะดำเนินการต่อไปอย่างไรดังกล่าวไว้แล้วข้างต้น ส่วนการสอบสวนตามมาตรา 32 เป็นกระบวนการที่เป็นทางการมีระเบียบแบบแผน มีขั้นตอนมากกว่า ดังจะได้อธิบายเป็นลำดับถัดไป

4.1.3.1 ขั้นตอนการสอบสวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกาตามมาตรา 32

(เดิม)

การสอบสวนตามประมวลกฎหมายยุติธรรมทหารมาตรา 32 (เดิม) เรียกว่า investigation เป็นขั้นตอนที่กฎหมายบังคับว่าต้องกระทำก่อนจะดำเนินคดีในศาลทหารแบบ General Court-Martial ได้ กล่าวคือต้องมีการสอบสวนข้อกล่าวหาอย่างละเอียดถี่ถ้วนเสียก่อน โดยให้ฝ่ายรัฐบาล โดยผู้แทนรัฐบาล(อัยการทหาร) นำพยานหลักฐานที่ประสงค์จะนำสืบทั้งหมดมาให้พนักงานสอบสวนพิจารณา ซึ่งเหตุผลที่มาตรา 32 (เดิม) กำหนดไว้เช่นนี้ก็เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ถูกกล่าวหาถูกฟ้องโดยไม่มีมูล กับทั้งประสงค์ให้การสอบสวนเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบล่วงหน้าว่ารัฐบาลผู้ฟ้องจะนำพยานหลักฐานใดบ้างมาใช้นำสืบในชั้นพิจารณา

ฝ่ายที่เกี่ยวข้องในกระบวนการการสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม) นี้ได้แก่

- ผู้ต้องหา (Accused)
- ทนายความของผู้ต้องหา (Defense Counsel)
- ผู้แทนของรัฐบาล (อัยการทหาร) (Government Representative, Trial Counsel)
- พนักงานสอบสวน (Investigating Officer) และ

- ที่ปรึกษาทางกฎหมาย (Legal Advisor) ของพนักงานสอบสวน
กรณีที่พนักงานสอบสวนไม่ได้เป็นนายทหารพระธรรมนูญ (Judge Advocate)⁶

1) ผู้บังคับบัญชา (Convening Authority) แต่งตั้งพนักงานสอบสวน
ขั้นตอนการสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม) จะเริ่มจากการที่
ผู้บังคับบัญชาเจ้าของเรื่อง แต่งตั้งนายทหารหนึ่งนายมาเป็นพนักงานสอบสวน investigating officer
โดยพนักงานสอบสวนจะเป็นนายทหารสัญญาบัตรคนไหนก็ได้ ไม่จำเป็นต้องสังกัดกรม กอง ใดเป็น
พิเศษ ทั้งนี้ พนักงานสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม) จะมีลักษณะเป็นพนักงานสอบสวนผู้เป็นกลาง
เป็นอิสระ ทำหน้าที่สืบหาความจริง และทำความเข้าใจไปยังผู้บังคับบัญชาเจ้าของเรื่อง ว่าควร
ดำเนินการต่อไปอย่างไรเท่านั้น หาได้เป็นพนักงานสอบสวนที่เป็นตัวแทนของรัฐมาเอาผิดกับผู้ต้องหา
ไม่⁷

2) พนักงานสอบสวนตรวจสอบเอกสาร

เมื่อได้รับคำสั่งแต่งตั้งพนักงานสอบสวนดังกล่าว พนักงานสอบสวนจะ
ดำเนินการศึกษาชุดเอกสาร⁸ที่เกี่ยวข้องเสียก่อน ซึ่งในชุดเอกสารที่ต้องศึกษาจะประกอบไปด้วย
(บันทึกข้อกล่าวหา (charge sheet) (แบบฟอร์ม DD 458) เอกสารอันเป็นพยานหลักฐานเบื้องต้น
(background documentary evidence) คู่มือการดำเนินคดีทหาร (Manual for Court-Martial)
และคู่มือ DA Pamphlet 27-17⁹ ควรตรวจสอบอย่างรอบคอบ เช่น ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ต้องหา
ถูกต้องหรือไม่ ข้อหาถูกต้องหรือไม่ ถ้าไม่ถูกต้องแจ้งให้ Senior Judge Advocate (SJA) แก่ไข และ
ต้องแจ้งทนายผู้ต้องหาพร้อมด้วยเช่นกัน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความรู้สึกไม่ยุติธรรมต่อฝ่ายผู้ต้องหา

⁶ is not a criminal but administrative law attorney who has no direct interest in the outcome of the proceedings.

⁷ Headquarters Department of the Army, Field Manual 27-1: Legal Guide for Commanders, 13 January 1992, page 8-1. และ Manual for Courts-Martial Rules of Evidence ข้อ 405.

⁸ คู่มือ Carson Army Guideline แนะนำให้ผู้สอบสวนที่เพิ่งได้รับการแต่งตั้ง นำชุดเอกสารที่ Criminal Law Branch Cell/OSJA Criminal Law Division ได้จัดเตรียมไว้ให้มาพิจารณาเสียก่อน.

⁹ <https://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/DA-PAM-27-17_05-1980.pdf>.

(justice must be seen to be done) ทั้งนี้ หน้าที่ในฐานะพนักงานสอบสวนตามที่ได้รับมอบหมายมานั้น ให้ถือเป็นความสำคัญลำดับสูงสุด (highest priority) ก่อนงานทหารอื่นทั้งปวง

3) พนักงานสอบสวนนัดหมายและหารือกับที่ปรึกษาทางกฎหมายของตน ตามที่ได้กล่าวไปข้างต้น พนักงานสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม) ไม่จำเป็นต้องเป็นนายทหารพระธรรมนูญ หากแต่เป็นนายทหารนายใดก็ได้ กรณีที่ผู้สอบสวนไม่ใช่ นายทหารพระธรรมนูญ ก็มักจะมีที่ปรึกษากฎหมาย (Legal Advisor) เพื่อให้ปรึกษาหารือในเรื่องกฎหมาย ดังนั้น หลังจากที่ได้พิจารณาคุณสมบัติเอกสารคดี คู่ข้อหา คู่องค์ประกอบความผิด คูบทกำหนดโทษ ฯลฯ ตาม UCMJ แล้ว Carson Military Guideline ระบุให้พนักงานสอบสวนทำการนัดหมายที่ปรึกษาทางกฎหมายของตน

หน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมายดังกล่าวคือให้คำปรึกษาทางด้านกฎหมาย แต่การจะพิจารณาพยานหลักฐานว่าเป็นเช่นไร กับทั้งการจะให้ความเห็นแก่ผู้บังคับบัญชาประการใด ในรายงาน เป็นดุลพินิจและเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวน

ในการเข้าพบที่ปรึกษากฎหมายดังกล่าว พนักงานสอบสวนต้องแจ้งให้ทั้ง หนายความของผู้ต้องหาและอัยการทหารทราบถึงทุกประเด็นที่ได้หารือกันกับที่ปรึกษาทางกฎหมาย หากต่อมามีการปรึกษาที่ปรึกษาทางกฎหมายอีก พนักงานสอบสวนก็ต้องแจ้งผู้แทนทั้งสองฝ่ายเหมือนเดิม และต้องเปิดโอกาสให้ผู้แทนของทั้งสองฝ่ายได้ตอบโต้คำปรึกษาทางกฎหมายที่ที่ปรึกษาทางกฎหมายได้ให้ไว้กับผู้สอบสวนมาด้วย ในการนี้ จึงมีกฎทั่วไปว่า เมื่อพบที่ปรึกษากฎหมาย ให้พนักงานสอบสวนบันทึกวันที่ที่พบ ประเด็นที่หารือกัน วันที่ได้มีคำบอกกล่าวไปยังคู่ความ และหากผู้แทนของแต่ละฝ่ายตอบกลับมากว่าประการใดก็ให้บันทึกไว้ด้วยเช่นกัน¹⁰

4) พนักงานสอบสวนนัดพบผู้ต้องหาและอัยการทหารซึ่งเป็นผู้แทนของ รัฐบาล (preliminary conference)

หลังพบและหารือกับที่ปรึกษาทางกฎหมายแล้ว ขั้นตอนต่อมาคือการนัดพบผู้ต้องหา โดยแจ้งผ่านทางผู้บังคับบัญชาของผู้ต้องหา หรือผ่าน confinement officer ของผู้ต้องหากรณีผู้ต้องหาอยู่ในความคุมขัง และแจ้งนัดอัยการทหารมาประชุมเบื้องต้น ซึ่งการประชุมเบื้องต้นนี้ไม่มีแบบแผนตายตัว มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้พนักงานสอบสวนได้แนะนำตัวเอง อธิบาย

¹⁰ offenses in the MCM, Part IV or chapter 3 of the Military Judge's Benchbook.

จุดประสงค์ของการสอบสวน ให้คำแนะนำเบื้องต้นให้ข้อมูลเกี่ยวกับการสอบสวน¹¹ หรือเบื้องต้นว่า จะนำพยานหลักฐานใดมาสืบ หรือเรื่องความเป็นไปได้ในการนำพยานหลักฐานเหล่านั้นมา

5) พนักงานสอบสวนกำหนดพยานหลักฐานทั้งปวงที่จะใช้พิจารณาในการสอบสวน

หลังจากการหารือเบื้องต้นกับทั้งฝ่ายผู้ต้องหาและอัยการทหารแล้ว พนักงานสอบสวนต้องกำหนดว่าจะนำพยานหลักฐานใดบ้าง ทั้งพยานเอกสารและพยานวัตถุ มานำเสนอในการสอบสวน¹² การพิจารณาว่าจะนำสืบพยานใด โดยพิจารณาจากการข้อหา สำนวนของตำรวจ (ทั้งตำรวจของทางพลเรือนกับทางทหาร) คำให้การ พยานเอกสารอื่น และโดยการหารือกับคู่ความ

พยานหลักฐานที่น่าสืบจะต้องเพียงพอที่พนักงานสอบสวนจะสามารถทราบความจริงได้ ซึ่งมีกฎหมายกำหนดว่า สามารถตัดพยานที่เข้าซ้อนออกได้¹³ ดังนั้น พนักงานสอบสวนต้องพิจารณาด้วยว่าพยานบางอย่างจะเป็นพยานซ้ำซ้อนหรือไม่ กรณีไม่แน่ใจให้นำเอกสารมาก่อนเพื่อจะได้สามารถตรวจหาความจริงได้ให้มากที่สุด

นอกจากนี้ ยังต้องพิจารณาว่าหลักฐานเหล่านั้น สามารถนำมาอ้างในศาลได้หรือไม่¹⁴ กฎหมายกำหนดว่าพยานต้องสามารถนำมาเบิกความที่ศาลได้ พนักงานสอบสวนจึงต้องพิจารณาว่า จะสามารถนำมาเบิกความต่อศาลได้เพียงใด หากมีความยากลำบากที่จะนำมาสืบในศาล อาจใช้พยานเอกสารหรือพยานอื่นแทน

พนักงานสอบสวนมีหน้าที่พิจารณาหลักฐานที่จะใช้ แต่ห้ามครอบครองไว้กับทั้งมีอำนาจไปตรวจดูที่เกิดเหตุตามฟ้อง โดยต้องบอกกล่าวล่วงหน้าว่าจะไปตรวจสถานที่เกิดเหตุ และเปิดโอกาสให้ทั้งฝ่ายผู้ต้องหาและอัยการทหารมาที่สถานที่ดังกล่าวด้วย หากไม่ได้บอกกล่าวล่วงหน้า ให้พนักงานบอกกล่าวคู่ความทั้งสองฝ่ายหลังตรวจดูเสร็จสิ้น

6) ดำเนินการให้สามารถมีพยานหลักฐานตามที่ระบุมาอยู่ในวันสอบสวน

¹¹ See Figure 2-1 of DA Pam 27-17 กรณีผู้ต้องหาไม่ทนาย ให้บอกกล่าวไปยังทนาย ถ้าไม่มีก็ให้บอกกล่าวต่อหน้า ข้อห้ามคือห้ามให้ผู้ต้องหาหารือเกี่ยวกับข้อเท็จจริงของคดี (เป็นกฎหมายรีเปล่า?) หากผู้ต้องหาไม่หรือร้องขอทนาย พนักงานสอบสวนไม่ควรคุยกับผู้ต้องหาโดยปราศจากทนาย.

¹² ตาม MCM, R.C.M. 405(g)(1)(B).

¹³ MCM, MIL. R. EVID. 403.

¹⁴ See RCM 405(g).

เมื่อระบุพยานหลักฐานที่จะใช้แล้ว ต้องดำเนินการให้ได้พยานหลักฐานเหล่านั้น สามารถแบ่งได้เป็นพยานเอกสารและพยานวัตถุกรณีหนึ่ง กับพยานบุคคลอีกกรณีหนึ่ง

กรณีพยานเอกสารและพยานวัตถุ ถ้าอยู่ในความครอบครองของรัฐ ให้พนักงานสอบสวนหรืออัยการทหารเป็นผู้นำมา หรือนำสิ่งแทนมา เช่น กรณีไม่สามารถนำปิ่นที่อยู่ในความครอบครองของรัฐมาได้ ให้นำรูปปิ่นนั้นมาแทน ถ้าพยานเอกสารหรือพยานวัตถุไม่ได้อยู่ในความครอบครองของรัฐ ให้พนักงานสอบสวนหรืออัยการไปขอให้ผู้ครอบครองนำมาตามวันเวลาการสอบสวน

ในการนัดพยานบุคคล หากพยานเป็นทหาร ให้พนักงานสอบสวนหรืออัยการทหารนัดโดยตรงหรือผ่านผู้บังคับบัญชา กรณีพลเรือนให้ส่งหนังสือเชิญมาตามความสมัครใจ¹⁵ เพราะพนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจออกหมายเรียก¹⁶

ถ้าพยานปากสำคัญไม่มา พนักงานสอบสวนมีสิทธิแนะนำให้ผู้บังคับบัญชา (Convening Authority) แต่งตั้ง deposition officer ผู้มีอำนาจออกหมายเรียกบุคคลมาให้ถ้อยคำก่อนการพิจารณาของศาล¹⁷ จุดประสงค์คือเพื่อรักษาไว้ซึ่งถ้อยคำนั้น (preserve testimony) ในกรณีที่ไม่สามารถนำพยานมาได้ โดยที่ถ้อยคำที่บันทึกไว้ก่อนการพิจารณาของศาลนั้น (deposed testimony) สามารถนำมาใช้รับฟังในการสอบสวนแทนถ้อยคำที่ให้ไว้ใน การสอบสวน (live testimony) ได้ และสามารถใช้ในการพิจารณาต่อมาได้ด้วย¹⁸

พนักงานสอบสวนต้องกำหนดวัน เวลา สถานที่ และรูปแบบที่ต้องใส่มาในวันสอบสวนเอง ต่อมาให้ทำบันทึกเพื่อแจ้งคู่ความเกี่ยวกับวัน เวลา สถานที่ บัญชีพยานที่มุ่งหมายจะนำสืบ¹⁹ ทั้งนี้ ฝ่ายผู้ต้องหาที่มีสิทธิร้องขอให้นำสืบพยานบุคคลและเอกสารด้วย ในการนี้ พนักงานสอบสวนจะเป็นผู้พิจารณาว่าพยานดังกล่าวที่ถูกร้องขอมา สามารถนำมาได้หรือไม่ กรณีเห็นว่าไม่สามารถนำมาได้แล้วผู้ต้องหาโต้แย้ง (โต้แย้งว่าควรนำมาใช่หรือไม่) จะใช้คำว่า คัดค้าน? ให้แนบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัยของตนในรายงานการสอบสวนด้วย

7) พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวน

¹⁵ MCM, R.C.M. 405(g).

¹⁶ R.C.M. 703(e)(2)(C).

¹⁷ RCM 702.

¹⁸ MCM, R.C.M. 405(g)(4)(A)(iv) & (g)(5)(B)(iv); 702(i)(2).

¹⁹ ตัวอย่าง Figure 2-2 in DA Pam 27-17.

ต่อมา-การสอบสวนตามมาตรา 32 นี้ไม่อยู่ภายใต้ข้อบังคับ กฎหมายลักษณะพยานทหาร²⁰ กล่าวคือข้อกฎหมายเกี่ยวกับพยานหลักฐานจะไม่ใช้บังคับในการสอบสวนตามมาตรา 32 พนักงานสอบสวนจึงมีดุลพินิจค่อนข้างกว้างว่าจะดำเนินการสอบสวนอย่างไร

อย่างไรก็ดี มีเอกสารฉบับหนึ่งเรียกว่า Article 32 Investigating Officer's Script เป็นเสมือนบทแนะแนวทางว่าพนักงานสอบสวนควรดำเนินการสอบสวนเป็นลำดับอย่างไร²¹ ซึ่งจัดพิมพ์โดย Naval School of Justice กล่าวว่าควรยึดถือสคริปต์ดังกล่าวเป็นแนวปฏิบัติ ต้องทำให้ถูกต้องเพื่อความเป็นธรรมแก่ผู้ต้องหา และไม่ให้ผิดระเบียบหรือเสียรูปคดีของรัฐ

ในการสอบสวน พนักงานสอบสวนไม่ถูกจำกัดว่าต้องสอบสวนพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาเท่านั้น สามารถเรียกพิจารณาพยานต่างๆที่เกี่ยวข้องได้ทั้งหมด²² โดย “พยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง” หมายถึง “พยานหลักฐานที่มีจะทำให้ข้อเท็จจริงชัดเจนขึ้นในการพิสูจน์ความจริงในชั้นพิจารณาว่ามีการกระทำความผิดหรือไม่ หากได้นำมาเสนอต่อศาล²³ ดังนั้น พนักงานสอบสวนจึงสามารถดำเนินการสอบสวนเป็นประการใดก็ได้ที่ทำให้การสอบสวนของตนมีความคืบหน้าตามสมควร ทั้งนี้ ต้องอนุญาตให้ฝ่ายผู้ต้องหาได้มีสิทธิโต้แย้งคัดค้านพยานหลักฐานทุกอย่างได้อย่างเต็มที่ด้วย²⁴

โดยทั่วไป การสอบสวนจะเริ่มจากการเริ่มสอบสวนโดย (opening session) ที่พนักงานสอบสวนจะอ่านข้อหาให้ฟัง²⁵ ต่อมาจะเรียกพยานบุคคลมาทีละราย โดยพนักงานสอบสวนเป็นผู้นำสาบานตน (ยกเว้นกรณีผู้ต้องหา ที่ไม่ต้องสาบานตนก็ได้) เมื่อสอบปากคำเสร็จแล้ว เป็นธรรมเนียมให้พนักงานสอบสวนเชิญพยานนอกห้องสอบสวน แต่ให้อยู่ในสถานที่ที่เตรียมไว้เพื่อต้องเรียกมาสอบถามอีก จะมีบางกรณีที่ไม่ต้องแยกไม่ให้พยานได้ยินถ้อยคำของกันและกัน เช่น ผู้ปกครอง พยานผู้เชี่ยวชาญ อาจสามารถอยู่กับพยานอื่นได้ เพื่อประโยชน์แห่งการสอบสวน

²⁰ (เว้นข้อ 301, 302, 303, 305, 412, 501-514) จาม MCM 405 (i).

²¹ https://jpp.whs.mil/Public/docs/RFI/Set_1/Encl26-60/RFI_Enclosure_Q47_USMC.pdf ,35-60.

²² MCM, R.C.M. 405(g)(1)(B).

²³ MCM, MIL. R. EVID. 401. evidence that has a “tendency to make the existence of any fact that is of consequence to the determination of the action more probable or less probable than it would be without the evidence”.

²⁴ MCM, R.C.M. 405(h)(1)(A).

²⁵ ตัวอย่างสคริปต์ที่ต้องอ่าน 3-2 of DA Pam 27-17.

ในส่วนของการดำเนินการถามพยาน ไม่มีกำหนดแบบแผนว่าต้องถามในลำดับไหน แต่โดยปกติจะเริ่มจากฝ่ายรัฐบาลก่อน แต่หากพนักงานสอบสวนเห็นว่า ไม่ควรให้รัฐบาลถาม ก็สามารถสั่งไม่ให้รัฐบาลถามได้

แม้จุดประสงค์ของการสอบสวนคือเพื่อให้ได้ความจริงว่า ผู้ต้องหากระทำความผิดตามข้อกล่าวหาหรือไม่ แค่นั้น อย่างไร แต่พนักงานสอบสวน ก็หาได้ถูกจำกัดโดยข้อหาตามข้อกล่าวหาไม่ หากระหว่างสอบสวน พนักงานสอบสวนเห็นว่าผู้ต้องหากระทำความผิดนอกจากที่ถูกกล่าวหาฟ้อง ก็สามารถสอบปากคำเกี่ยวกับความผิดนั้นได้ด้วย แต่ต้องทำขณะที่มีทนายความอยู่ด้วย²⁶ ทั้งยังสามารถให้ความเห็นเกี่ยวกับความผิดนอกฟ้องไปในรายงานการสอบสวนได้อีก²⁷

นอกจากนี้ หากมีเหตุสงสัยว่าพยานทหารอาจเป็นผู้กระทำความผิด พนักงานสอบสวนจะดำเนินการแจ้งสิทธิตามมาตรา 31²⁸ แก่พยานทหาร และสามารถสั่งให้พยานทหารนั้นให้การได้ ตราบใดที่การให้การนั้นไม่เป็นปฏิปักษ์กับผู้ให้การเอง²⁹ อันจะเป็นการขัดต่อสิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

พนักงานสอบสวนมีอำนาจสั่งให้การสอบสวนเป็นไปโดยลับเท่าที่จำเป็นได้³⁰ ทั้งนี้ ต้องระบุเหตุผลในการสั่งให้สอบสวนโดยลับไว้ในรายงาน ทั้งยังมีอำนาจกำหนดระยะเวลาในการสอบปากคำและการพักระหว่างสอบสวน กำหนดการเลิกสอบสวนในแต่ละวัน โดยการสอบสวนนี้ บางทีใช้ระยะเวลาเป็นชั่วโมงหรือเป็นวันได้

พนักงานสอบสวนมิได้ถูกบังคับว่าต้องบันทึกถ้อยคำในการสอบสวนในลักษณะคำต่อคำ (ad verbatim) เป็นดุลพินิจของพนักงานสอบสวนเอง³¹ หากแต่การบันทึกถ้อยคำเป็นสิ่งที่ควรทำเพื่อความแม่นยำ อาจบันทึกเสียงหรือจะใช้เสมียนศาล (court reporter) ก็ได้ อาจใช้วิธีฟังไปพิมพ์ไป หรือจดถ้อยคำด้วยมือ หรือบันทึกเสียงเพื่อมาถอดเทปภายหลังก็ได้ การมีบันทึก

²⁶ UCMJ, art. 32(d); MCM, R.C.M. 405(e). โดยมีข้อแม้ว่าผู้ต้องหาอยู่ในการสอบสวนนั้นด้วย present at the investigation, is informed of the nature of the uncharged offenses, is represented by counsel, and is afforded an opportunity to present evidence and to cross-examine witnesses.

²⁷ โดยมีข้อแม้ว่าต้องให้ผู้ต้องหาสิทธิตาม RCM 405(f) เช่น สิทธิถามค้าน และการได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับข้อหานอกฟ้องดังกล่าว.

²⁸ ดูแบบตาม DA Form 3881.

²⁹ MCM, MIL R. EVID. 301(a) ดูประกอบ มาตรา 31.

³⁰ ตาม MCM, R.C.M. 405(h)(3).

³¹ United States v. Svoboda, 12 M.J. 866, 867–68 (A.F.C.M.R. 1982).

ถ้อยคำดังกล่าว มีประโยชน์ในการป้องกันตนเองในอนาคต เพื่อเป็นหลักฐานป้องกันการโดนกล่าวหาจากฝ่ายผู้ต้องหา และอาจใช้ได้กรณีพยานในชั้นสอบสวนไม่ให้ความร่วมมือในชั้นพิจารณาอีก³²

ในส่วนการบันทึกเกี่ยวกับพยานหลักฐาน พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ระบุเลขพยานหลักฐาน เพื่อนำมาเขียนลงรายงานการสอบสวนได้ถูกต้อง ซึ่งเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะสรุปคำให้การชั้นสอบสวนให้ถูกต้อง³³ นอกจากนี้ ให้พนักงานสอบสวนระบุว่าพยานใดจะไม่สามารถไปเบิกความในชั้นศาลได้หรือไม่ได้ด้วย

การยุติการสอบสวน พนักงานสอบสวนสามารถยุติการสอบสวนเมื่อได้พยานหลักฐานมาครบถ้วนแล้ว และผู้ต้องหาแจ้งว่าไม่มีพยานหลักฐานอื่นใดมานำสืบ ในกรณีนี้ ต้องให้สิทธิทั้งสองฝ่ายแถลงปิดคดี และอย่าให้ผู้ต้องหาทราบว่าความเห็นพนักงานสอบสวนเป็นลักษณะเป็นคำแนะนำ (advisory) เท่านั้น โดยผู้ที่มีดุลพินิจตัดสินใจว่าจะดำเนินต่อไปอย่างไรคือผู้บังคับบัญชาผู้สั่งให้มีการสอบสวน (Convening Authority) นั่นเอง

ทั้งนี้ พนักงานสอบสวนต้องพึงระลึกว่าตนมีหน้าที่รวบรวมข้อมูลให้ได้มากที่สุด เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาสามารถมีพยานหลักฐานเพียงพอดำเนินคดีกับผู้ต้องหาหรือไม่ ดังนั้น หากพนักงานสอบสวนเห็นว่าต้องนำสืบพยานหลักฐานเพิ่ม เพื่อจะได้แนะนำผู้บังคับบัญชาได้อย่างถูกต้องถี่ถ้วน ก็สามารถเรียกพยานหลักฐานเหล่านั้นเพิ่มเติมได้เลย³⁴

8) พนักงานสอบสวนจัดทำรายงานการสอบสวน

การสอบสวนจะต้องระบุรายละเอียดต่อไปนี้³⁵

1. ชื่อและข้อมูลการติดต่อทนายความของผู้ต้องหา
2. สรุปย่อคำเบิกความ
3. ถ้อยคำ เอกสาร ประเด็นที่พนักงานสอบสวนได้พิจารณา
4. ระบุว่ามิเหตุอันควรเชื่อว่าผู้ต้องหาไม่สามารถกระทำความผิดเพราะ

ความบกพร่องทางจิต หรือไม่มีความสามารถเข้าร่วมการสอบสวนหรือไม่

5. ระบุว่าสามารถนำพยานบุคคลมานำสืบได้หรือไม่
6. มีเหตุให้ชักช้าใดหรือไม่
7. สรุปว่าควรตั้งข้อหาว่าอย่างไร

³² MCM, MIL. R. EVID. 804(b)(1) (hearsay exception for former testimony for an unavailable witness).

³³ DD Form 457

³⁴ MCM, R.C.M. 405(g)(1)(A).

³⁵ MCM, R.C.M. 405(j)(2).

8. สรุปรว่ามีเหตุอันควรเชื่อ (reasonable grounds to believe) ว่าผู้ต้องหากระทำความผิดหรือไม่

9. ความเห็นของพนักงานสอบสวนว่าควรดำเนินการต่ออย่างไร ซึ่งสามารถลงความเห็นได้ว่าให้ดำเนินการตั้งแต่การยกฟ้องไปจนถึงการฟ้องสู่ศาลประเภท General Court-martial

รูปแบบของรายงานการสอบสวน อาจปรากฏในรูปแบบที่มีการย่อความข้อเท็จจริงทั้งหมด ระบุอย่างคร่าวๆว่ามีหลักฐานอะไรที่พนักงานสอบสวนได้นำมาพิจารณาบ้าง วิเคราะห์องค์ประกอบความผิด วิเคราะห์ว่าต้องทำความเข้าใจเปลี่ยนแปลงข้อหาหรือไม่ (เปลี่ยนเล็กน้อย หรือ เปลี่ยนในสาระสำคัญ) บันทึกว่าคู่ความมีคำคัดค้านประการใดบ้าง หากมีการล่าช้า ให้อธิบายว่าเป็นเพราะเหตุใด นอกจากนี้ ยังควรใส่ประเด็นข้อกฎหมายไว้ด้วย เช่น หลักฐานใดอาจจะรับฟังไม่ได้ ไม่ต้องเป็นการวิเคราะห์ทางกฎหมายที่ละเอียด เพียงแต่ระบุให้ผู้บังคับบัญชาผู้ที่ต้องอ่านรายงานการสอบสวนนี้ได้เห็น และได้ไปค้นคว้าต่อและตัดสินใจเอง

ในรายงานให้พนักงานสอบสวนระบุความเห็น ว่าควรดำเนินคดีหรือไม่ ควรฟ้องหรือไม่ฟ้องข้อหาใดบ้าง หรือควรแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้ออ้างใดของข้อหาบ้าง ในการให้ความเห็นควรฟ้อง ต้องมีเหตุอันควรเชื่อว่าการต้องหาได้กระทำความผิดตามข้อหาที่ถูกฟ้อง³⁶ และยังต้องให้ความเห็นว่าให้ดำเนินศาลทหารแบบไหนด้วย

ระยะเวลาในการดำเนินการ ปกติผู้บังคับบัญชาผู้แต่งตั้งพนักงานสอบสวนจะกำหนดระยะเวลามาให้ว่าต้องทำรายงานการสอบสวนให้แล้วเสร็จเมื่อไหร่ หากพนักงานสอบสวนไม่สามารถทำรายงานการสอบสวนให้แล้วเสร็จได้ภายในเวลาดังกล่าว ต้องแจ้งผู้บังคับบัญชาพร้อมเหตุผล ทั้งนี้ พนักงานสอบสวนพึงตระหนักว่าเวลาเป็นสาระสำคัญมาก การล่าช้าใดๆจะเป็นความยุติธรรมต่อผู้ต้องหา โดยเฉพาะหากผู้ต้องหาอยู่ระหว่าง

ควบคุม ดังนั้น พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ส่งรายงานให้ผู้บังคับบัญชาภายในเวลาอันสมควร³⁷ แต่ถ้าหากมีความจำเป็นที่จะต้องขยายเวลาเพิ่มเพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่พนักงานสอบสวนได้อย่างดี ก็สามารถขอขยายเวลากับผู้บังคับบัญชาได้

9) พนักงานสอบสวนส่งรายงานการสอบสวนให้ผู้บังคับบัญชา (Convening Authority)

โดยหลักหน้าที่ของพนักงานสอบสวนจะสิ้นสุดลงเมื่อได้ส่งมอบรายงานการสอบสวนให้ผู้บังคับบัญชา หลังจากนั้น ผู้บังคับบัญชาจะพิจารณารายงานการสอบสวน แล้ว

³⁶ จุดประสงค์หลัก MCM, R.C.M. 405(j)(2)(H).

³⁷ RCM 405(j)(1).

ตัดสินใจว่าจะดำเนินการอย่างไรต่อไป กล่าวคือ อาจจะไม่ฟ้องคดี อาจจะดำเนินการทางปกครอง ดำเนินการทางอื่นที่ไม่ใช่กระบวนการยุติธรรม หรือสั่งฟ้องศาลทหารระดับใดระดับหนึ่งในสามระดับ³⁸

กรณีผู้บังคับบัญชาเห็นว่ารายงานนั้นไม่ครบถ้วนเพียงพอ ผู้บังคับบัญชามารอส่งรายงานกลับมาให้พนักงานสอบสวนเพื่อทำการแก้ไขเพิ่มเติมในประเด็นดังกล่าวได้ อย่างไรก็ตาม ผู้บังคับบัญชาจะไม่สามารถแทรกแซงต่อความเห็นหรือการพิจารณาใดๆของพนักงานสอบสวนได้³⁹

4.1.3.2 ขั้นตอนการไต่สวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกาตามมาตรา 32

(ปัจจุบัน)

มาตรา 32 (เดิม) กำหนดว่าต้องทำการสอบสวนก่อนมีการดำเนินคดีแบบ General court-martial ส่วนมาตรา 32 (ปัจจุบัน) กำหนดว่าต้องทำการไต่สวนเบื้องต้นก่อนดำเนินคดีแบบ General court-martial กล่าวคือเปลี่ยนจากการสอบสวนอย่างละเอียด เป็นการไต่สวนมูลฟ้องเท่านั้น โดยการไต่สวนตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน) นั้น มีขั้นตอนคล้ายคลึงกันกับการสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม) แต่การไต่สวนตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน) จะมีขอบเขตที่แคบกว่า กล่าวคือเป็นการไต่สวนเฉพาะเพื่อพิจารณาว่ามี พยานหลักฐานเพียงพอที่จะน่าเชื่อว่า (probable cause) ที่มีความผิดเกิดขึ้น และผู้ต้องหาจะเป็นผู้กระทำความผิดนั้นหรือไม่ และพิจารณาว่าคดีจะอยู่ในเขตอำนาจหรือไม่ ในขณะที่การสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม) เป็นการสอบสวนที่ละเอียดถี่ถ้วนให้ทราบถึงความจริงทุกประการตามข้อกล่าวหา และมีมาตรฐานที่สูงกว่า กล่าวคือ ต้องพิจารณาว่ามีเหตุอันควรเชื่อ (reasonable grounds) ว่ามีความผิดเกิดขึ้น และผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดนั้นหรือไม่

1) ผู้บังคับบัญชา (Convening Authority) มีหนังสือแต่งตั้ง

เช่นเดียวกับการสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม) การไต่สวนตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน) จะเริ่มขึ้นจากการที่ผู้บังคับบัญชามีหนังสือแต่งตั้งพนักงานไต่สวน

2) พนักงานไต่สวนตรวจสอบความเรียบร้อยของเอกสาร

³⁸ Improving Criminal Jury Verdicts: Learning from the Court-Martial.

Robert F. Holland The Journal of Criminal Law and Criminology (1973-).

Vol. 97, No. 1 (Fall, 2006), pp. 101-145 (45 pages).

³⁹ R.C.M. 405(a).

เช่นเดียวกันกับการสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม) ในการไต่สวนตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน) พนักงานไต่สวนต้องตรวจสอบความเรียบร้อยของเอกสารคดีที่ได้รับมา ว่าข้อหาถูกต้อง ข้อมูลถูกต้องหรือไม่ เป็นต้น

3) อัยการทหารส่งเอกสารและบัญชีพยานให้ทนายของผู้ต้องหา

ตามมาตรา 32 (เดิม) พนักงานสอบสวนจะเป็นผู้กำหนดว่าจะต้องใช้พยานหลักฐานใดมาพิจารณาบ้าง แต่การไต่สวนตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน) นี้ ผู้กำหนดพยานหลักฐานที่จะนำเสนอ ไม่ใช่พนักงานไต่สวน หากแต่เป็นคู่ความกำหนด ดังนั้น อัยการทหารซึ่งเป็นผู้แทนของฝ่ายรัฐบาล จึงมีหน้าที่ส่งเอกสารการตั้งข้อหา และบัญชีระบุพยานที่ฝ่ายรัฐบาลประสงค์จะนำเสนอในชั้นไต่สวน ให้แก่ทนายความของผู้ต้องหา

4) ทนายความของผู้ต้องหาส่งคำขอไปยังอัยการทหารให้นำพยานบุคคลตามที่ร้องขอมาในวันไต่สวน

ฝ่ายผู้ต้องหาจะเป็นผู้กำหนดว่าต้องการให้ฝ่ายรัฐบาลนำพยานบุคคลใดมาในวันไต่สวน พนักงานไต่สวนมิได้กำหนดรายชื่อพยานบุคคลดังเช่นกรณีมาตรา 32 (เดิม) โดยทนายความของผู้ต้องหาต้องทำคำขอดังกล่าวไปยังอัยการทหาร ภายในระยะเวลาที่พนักงานไต่สวนกำหนด

เมื่อได้รับคำขอแล้วอัยการทหารต้องพิจารณาว่า เห็นด้วยกับฝ่ายผู้ต้องหาหรือไม่ ว่าพยานบุคคลที่ร้องขอมาเป็นพยานที่เกี่ยวข้องไม่ซ้ำซ้อนและมีความจำเป็น โดยต้องทำหนังสือตอบมาภายในระยะเวลาที่พนักงานไต่สวนกำหนด⁴⁰

ถ้าอัยการทหารเห็นด้วยกับฝ่ายผู้ต้องหาว่าพยานบุคคลที่ผู้ต้องหาร้องขอมา เป็นพยานที่เกี่ยวข้อง ไม่ซ้ำซ้อน และมีความจำเป็น อัยการทหารจะไปดำเนินการให้ได้ตัวพยานบุคคลนั้นมาในการไต่สวน โดยไปพบผู้บังคับบัญชาของพยาน เพื่อขอตัวพยานให้มาในการไต่สวนกรณีพยานเป็นทหาร⁴¹ หรือทำหนังสือเชิญให้พยานมา กรณีพยานเป็นพลเรือน⁴²

ถ้าอัยการทหาร เห็นว่าพยานที่ผู้ต้องหาร้องขอมา เป็นพยานที่เกี่ยวข้อง ไม่ซ้ำซ้อน และมีความจำเป็น ทนายผู้ต้องหาอาจให้พนักงานไต่สวนเป็นผู้พิจารณาว่าพยานบุคคลที่ผู้ต้องหาร้องขอมา เป็นพยานที่เกี่ยวข้อง ไม่ซ้ำซ้อน และมีความจำเป็นหรือไม่⁴³

⁴⁰ RCM 405(h).

⁴¹ R.C.M. 405(h)(2)(A)(iii).

⁴² R.C.M. 405(h)(2)(B)(iii).

⁴³ R.C.M. 405(h)(2).

ถ้าพนักงานไต่สวนเห็นด้วยกับฝ่ายผู้ต้องหาว่าพยานบุคคลที่ผู้ต้องหาร้องขอมา เป็นพยานที่เกี่ยวข้อง ไม่ซ้ำซ้อน และมีความจำเป็นให้อัยการทหารขอให้ผู้บังคับบัญชาของพยานทหารอนุญาตให้พยานทหารมาร่วมในการไต่สวน ถ้าผู้บังคับบัญชาพยานทหารไม่ให้มา คำสั่งนั้นถือเป็นที่สุด กรณีพยานเป็นพลเรือนให้อัยการทหารทำหนังสือเชิญไป

กรณีพยานปากสำคัญไม่สามารถมาในวันไต่สวนได้ อัยการทหารมีสิทธิแจ้งไปยังผู้บังคับบัญชาเพื่อให้มีคำสั่งให้มีการบันทึกถ้อยคำพยานปากสำคัญนั้นนอกสถานที่ เพื่อนำมาใช้ในการไต่สวนได้⁴⁴

5) หมายความของผู้ต้องหาส่งคำขอไปยังอัยการทหารให้นำพยานเอกสารและวัตถุพยานตามที่ร้องขอมาในวันไต่สวน

เช่นเดียวกันกับกรณีผู้ต้องหาร้องขอพยานบุคคลข้างต้น ฝ่ายผู้ต้องหาจะเป็นผู้กำหนดว่าต้องการให้ฝ่ายรัฐบาลนำพยานเอกสารและวัตถุพยานใดมาในวันไต่สวน พนักงานไต่สวนมิได้เป็นผู้กำหนดดังเช่นกรณีมาตรา 32 (เดิม) โดยหมายความของผู้ต้องหาต้องทำคำขอดังกล่าวไปยังอัยการทหาร ภายในระยะเวลาที่พนักงานไต่สวนกำหนด

เมื่อได้รับคำขอแล้ว อัยการทหารต้องพิจารณาว่า เห็นด้วยกับฝ่ายผู้ต้องหาหรือไม่ ว่าพยานเอกสารและวัตถุพยานที่ร้องขอมา เป็นพยานที่เกี่ยวข้อง ไม่ซ้ำซ้อน และมีความจำเป็น โดยต้องทำหนังสือตอบมาภายในระยะเวลาที่พนักงานไต่สวนกำหนด

ถ้าอัยการทหารเห็นด้วยกับฝ่ายผู้ต้องหาว่าพยานเอกสารและวัตถุพยานที่ผู้ต้องหาร้องขอมา เป็นพยานที่เกี่ยวข้อง ไม่ซ้ำซ้อน และมีความจำเป็น อัยการทหารจะไปดำเนินการให้ได้พยานเอกสารและวัตถุพยานนั้นมาในการไต่สวน กรณีพยานเอกสารและวัตถุพยานอยู่ในความครอบครองของรัฐ อัยการทหารจะติดต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้พยานเอกสารหรือวัตถุพยานดังกล่าวมาในวันไต่สวน กรณีพยานเอกสารและวัตถุพยานอยู่นอกความครอบครองของรัฐ ให้อัยการเป็นผู้ออกหมายเรียกมา (subpoena duces tecum)

ถ้าอัยการทหารไม่เห็นด้วยกับฝ่ายผู้ต้องหาว่าพยานเอกสารและวัตถุพยานที่ผู้ต้องหาร้องขอมา เป็นพยานที่เกี่ยวข้อง ไม่ซ้ำซ้อน และมีความจำเป็น หมายผู้ต้องหาอาจให้พนักงานไต่สวนเป็นผู้พิจารณาว่าพยานเอกสารและพยานวัตถุที่ผู้ต้องหาร้องขอมา เป็นพยานที่เกี่ยวข้อง ไม่ซ้ำซ้อน และมีความจำเป็นหรือไม่

ถ้าพนักงานไต่สวนเห็นด้วยกับฝ่ายผู้ต้องหาว่าพยานเอกสารและวัตถุพยานที่ผู้ต้องหาร้องขอมา เป็นพยานที่เกี่ยวข้อง ไม่ซ้ำซ้อน และมีความจำเป็น พนักงานไต่สวน

⁴⁴ R.C.M. 702(a).

สามารถสั่งให้อัยการนำพยานเอกสารและวัตถุพยานที่อยู่ในความครอบครองของรัฐ หรือให้ออกหมายเรียกพยานเอกสารและวัตถุพยานที่ยอยู่นอกเหนือความครอบครองของรัฐ

6) พนักงานไต่สวนดำเนินการไต่สวน

เช่นเดียวกันกับการสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม) โดยหลักการไต่สวนเบื้องต้นตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน) ก็หาได้อยู่ใต้บังคับกฎหมายลักษณะพยานทหารไม่ ลำดับการไต่สวนมักเริ่มจากการที่พนักงานไต่สวนแจ้งสิทธิผู้ต้องหา อัยการทหารสืบพยาน โดยแต่ละครั้งที่อัยการทหารนำพยานมาสืบ ทนายผู้ต้องหาสามารถอธิบายในประเด็นเกี่ยวเนื่องได้ พนักงานไต่สวนสามารถถามพยานของทั้งสองฝ่ายได้ และในการไต่สวน ทั้งสองฝ่ายต้องมีโอกาสได้ถามค้านพยานของแต่ละฝ่ายด้วย

การจะพิจารณาหลักฐานอื่น ทำได้เท่าที่เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์อันจำกัดของการไต่สวนเท่านั้น (วัตถุประสงคในการพิจารณาความเป็นไปได้ที่ผู้ต้องหากระทำผิดตามฟ้อง และพิจารณาว่าคดีอยู่ในเขตอำนาจศาลทหารหรือไม่) การพิจารณาข้อหาอื่นที่ไม่ได้ถูกฟ้องมา เช่น กรณิ เห็นว่าผู้ต้องหาอาจกระทำความผิดอื่นที่ไม่ได้ฟ้องมา สามารถกระทำได้ โดยมีหลักการและเงื่อนไขเช่นเดียวกันกับกรณีการสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม)⁴⁵

การไต่สวนนั้นต้องถูกบันทึกโดยเครื่องบันทึกอันเหมาะสม (suitable government recording device) การทำบันทึกแบบคำต่อคำ (verbatim transcript) ของการไต่สวนจะทำได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจาก Senior Judge Advocate เท่านั้น⁴⁶

7) พนักงานไต่สวนจัดทำรายงานการไต่สวน

ในรายงานการไต่สวนจะประกอบไปด้วยข้อมูลดังต่อไปนี้ ซึ่งจะเห็นได้ว่ากำหนดไว้เฉพาะเจาะจงและละเอียดกว่ากรณีการสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม)

1. คุณสมบัติของพนักงานไต่สวน
2. ข้อมูลของทนายผู้ต้องหา
3. ทนายความผู้ต้องหาอยู่ด้วยตลอดการรับฟังพยานหลักฐานหรือไม่ เพราะเหตุใด
4. ข้อมูลของทนายความผู้เสียหาย
5. ทนายความผู้เสียหายได้รับสำเนาใบแจ้งข้อหา หนังสือแต่งตั้งพนักงานสอบสวน ข้อมูลเกี่ยวกับพยานหลักฐานที่ได้มาจากผู้เสียหายหรือไม่
6. มีความล่าช้าประการใดหรือไม่

⁴⁵ R.C.M. 405(j)(2)(B).

⁴⁶ IAW AFI 51-201, paragraph 4.1.8.

7. การได้สวนถูกบันทึกอย่างไร โดยใคร
8. ข้อมูลและรูปแบบการแจ้งข้อหาถูกต้องครบถ้วนหรือไม่ อย่างไร
9. มีการขอให้ออกหมายเรียกหรือไม่ และอัยการทหารสามารถดำเนินการให้มีการออกหมายเรียกสำเร็จหรือไม่
10. มีการขอให้นำพยานทหารมาหรือไม่ คำขอนั้นเกี่ยวข้อง ไม่ซ้ำซ้อน จำเป็นหรือไม่ ผู้บังคับบัญชาของพยานทหารกำหนดว่าพยานทหารสามารถมาให้การได้หรือไม่ ด้วยวิธีใด
11. ประเด็นต่างๆเกี่ยวกับผู้เสียหาย เช่น ผู้เสียหายเลือกที่จะให้การหรือไม่ ผู้เสียหายร้องขอที่จะอยู่ระหว่างการได้สวนต่อหน้าพยานอื่นหรือไม่ พนักงานได้สวนพิจารณาอนุญาตตามคำขอดังกล่าวหรือไม่
12. มีประเด็นเกี่ยวกับคำถามเรื่องพฤติกรรมทางเพศของผู้เสียหายหรือไม่
13. มีประเด็นเรื่องความลับระหว่างคนใช้-นักบำบัดทางจิตเวชหรือไม่
14. ประเด็นปลีกย่อยอื่นๆ เช่น ความสนใจของสื่อต่อการได้สวน
15. สรุปข้อเท็จจริงแห่งคดี
16. วิเคราะห์องค์ประกอบของข้อหา
17. วิเคราะห์พยานหลักฐาน และระบุว่าพยานปากสำคัญที่ไม่สามารถมาให้การในชั้นศาลหรือไม่
18. วิเคราะห์ประเด็นทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
19. ความเห็นของพนักงานได้สวน ว่ามีความเป็นไปได้ที่ความผิดตามข้อหาได้เกิดขึ้นหรือไม่
20. ความเห็นของพนักงานได้สวน ว่ามีความเป็นไปได้ที่ผู้ต้องหากระทำความผิดตามข้อหาหรือไม่
21. ความเห็นของพนักงานได้สวน ว่าศาลทหารจะมีเขตอำนาจเหนือความผิดและผู้ต้องหาหรือไม่
22. ความเห็นของพนักงานได้สวน ว่าข้อหาและมูลเหตุแห่งข้อหานั้นถูกต้องหรือไม่
23. ความเห็นของพนักงานได้สวน ว่าควรดำเนินการอย่างไรต่อข้อหาและ

24. ลำดับเหตุการณ์หน้าที่ของพนักงานไตสวน⁴⁷

8) พนักงานไตสวนส่งรายงานการไตสวนให้ผู้บังคับบัญชา

เช่นเดียวกับในกรณีการสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม) พนักงานไตสวนตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน) มีหน้าที่ต้องส่งรายงานการไตสวนให้ผู้บังคับบัญชาพิจารณาต่อไป เมื่อได้ทำการส่งรายงานดังกล่าวแล้ว ถือว่าหน้าที่ของพนักงานไตสวนเป็นอันสิ้นสุด และพนักงานไตสวนจะไม่สามารถทำหน้าที่ไม่ว่าในฐานะใดเกี่ยวเนื่องกับคดีดังกล่าวได้อีก⁴⁸

4.1.4 บทบาทหน้าที่ของผู้สอบสวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกา

4.1.4.1 บทบาทหน้าที่ของผู้สอบสวนคดีอาญาทหารตามมาตรา 32 (เดิม)

(1) มีความเป็นกลาง

พนักงานสอบสวนทำหน้าที่เป็นคนเป็นกลางที่ค้นหาความจริง ไม่ได้เป็นตัวแทนของฝ่ายรัฐ และไม่ได้เป็นตัวแทนของฝ่ายผู้ต้องหา กับทั้งยังมีความเป็นอิสระจากผู้บังคับบัญชาผู้แต่งตั้งอีกด้วย การมีบทบาทเป็นคนกลาง หมายความว่าพนักงานสอบสวนต้องรักษาผลประโยชน์ทั้งฝ่ายรัฐและฝ่ายผู้ต้องหา และไม่ทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียเปรียบกว่าอีกฝ่าย

การรักษาผลประโยชน์ฝ่ายรัฐ ทำได้โดยการไม่ทำให้เสียรูปคดี คดีฝ่ายรัฐอาจเสียหายได้จากสองเหตุหลักคือ หนึ่ง สอบสวนไม่รวดเร็วตามสมควร⁴⁹ และ สอง พนักงานสอบสวนมีความไม่เป็นกลาง สองเหตุนี้สามารถทำให้ศาลในชั้น court-martial พิจารณาเป็นโทษแก่ฝ่ายรัฐได้ เช่น อาจถึงขั้นต้องยกฟ้องคดีของรัฐ ด้วยเหตุเพราะไม่สอบสวนตามเวลาสมควร⁵⁰ หรือเหตุพนักงานสอบสวนไม่เป็นกลาง

การรักษาผลประโยชน์ของผู้ต้องหาทำได้โดยการเปิดโอกาสให้จำเลยได้ตรวจสอบพยานหลักฐานทุกอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพยานหลักฐานที่อยู่ในควบคุมของรัฐ ซึ่งปกติอาจไม่น่าง่ายนักในการได้มา นอกจากนี้ การดำเนินการสอบสวนให้แล้วเสร็จภายในเวลารวดเร็วตามสมควร และการรักษาความเป็นกลาง ก็เป็นการรักษาผลประโยชน์ผู้ต้องหาไปในตัวด้วยเช่นกัน

การไม่ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียเปรียบกว่าอีกฝ่าย จะเห็นได้จากการที่พนักงานสอบสวนต้องแจ้งข้อมูลสำคัญๆ ให้คู่ความทั้งสองฝ่ายทราบเท่ากัน เช่น กรณีพนักงานสอบสวนปรึกษาที่ปรึกษากฎหมายของตน ต้องแจ้งคู่ความทั้งสองฝ่ายทราบและต้องให้คู่ความทั้งสองฝ่ายมีโอกาสตอบโต้หรือแสดงทรรศนะต่อความเห็นของตนต่อความเห็นทางกฎหมายที่ที่ปรึกษาทาง

⁴⁷ IAW R.C.M. 405(j).

⁴⁸ RCM 405 (d) (1) (D).

⁴⁹ Article 33 prompt disposition of charges.

⁵⁰ NJS, 8.

กฎหมายได้ให้ไว้แล้วด้วยอย่างเท่าเทียมกัน หรือกรณีที่พนักงานสอบสวนต้องแจ้งทั้งสองฝ่ายว่าจะไปเดินเผชิญสืบสถานที่ใด และเปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายได้ไปร่วมในการเดินเผชิญสืบนั้นด้วยอย่างเท่าเทียมกัน

ทั้งนี้ มาตรฐานความเป็นกลางของพนักงานสอบสวน จะต้องอยู่ในระดับเดียวกันกับมาตรฐานความเป็นกลางของผู้พิพากษาศาลทหารเลยทีเดียว⁵¹

(2) เป็นผู้ที่สามารถใช้ดุลพินิจกว้างขวางเกี่ยวกับพยานหลักฐานทั้งปวง เพื่อให้ความจริงปรากฏอย่างถ่องแท้

พนักงานสอบสวนเป็นผู้กำหนดพยานหลักฐาน พยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุทั้งปวงที่จะนำมาสืบในชั้นสอบสวน ทั้งตามที่ตนเห็นสมควร กับทั้งตามที่ได้หารือกับคู่ความทั้งสองฝ่าย⁵² นอกจากนี้ ยังสามารถเดินเผชิญสืบได้ด้วย ในการกำหนดพยานหลักฐานที่จะใช้ แม้มีกฎหมายกำหนดว่าให้ใช้เฉพาะพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ไม่เข้าข้อสันนิษฐาน แต่ทางปฏิบัติก็กำหนดว่า ถ้าพนักงานสอบสวนไม่แน่ใจว่าพยานหลักฐานเกี่ยวข้อง ไม่เข้าข้อสันนิษฐานหรือไม่ ให้พิจารณาไปในทางว่าให้พยานหลักฐานนั้นเกี่ยวข้อง ไม่เข้าข้อสันนิษฐานเสียก่อน กล่าวคือ กรณีไม่แน่ใจ ให้เลือกที่จะนำพยานหลักฐานนั้นมาสืบดีกว่า ให้มีพยานหลักฐานไว้มากดีกว่าน้อย เพื่อสามารถค้นหาความจริงได้อย่างถ่องแท้

นอกจากนี้ ในการสอบสวน พนักงานสอบสวนยังไม่ถูกจำกัดด้วยกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานของทหาร⁵³ จึงมีดุลพินิจในการกำหนดการสืบพยานในชั้นสอบสวน กว้างขวาง และ-สามารถรับฟังพยานหลักฐานที่ถ้าเป็นชั้นพิจารณา จะห้ามมิให้รับฟังได้⁵⁴ เช่น รับฟังพยานบอกเล่าได้ หากพยานบุคคลไม่สามารถมาสอบสวนได้ตามสมควร พนักงานสอบสวนก็รับฟังบันทึกถ้อยคำที่ให้ไว้ภายหลังสาบานตน (sworn statements) ได้ ทั้งนี้ เพราะการสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม) เป็นไปเพื่อค้นหาความจริงอย่างถ่องแท้ถึถ้วนั่นเอง

(3) เป็นผู้ทำหน้าที่กึ่งตุลาการ

กระบวนการสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม) เป็นกระบวนการที่มากกว่าการรายงานเกี่ยวกับข้อหา แต่ก็ไม่ถึงขั้นเป็นการพิจารณาคดี การดำเนินการสอบสวน จึงไม่ได้เป็นเช่นการดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบกล่าวหา (adversarial proceeding) อย่างเต็มรูปแบบ แต่เป็น

⁵¹ United States v. Castleman, 11 M.J. 562, 564 (A.F.C.M.R. 1981).

⁵² 405(g) scope of evidence permissible here is broader than that at trial.

⁵³ มีข้อยกเว้นบางประการ.

⁵⁴ Rule 405 (g)(4).

ลักษณะการรวบรวมข้อมูล ทำให้ข้อมูลปรากฏขึ้นอย่างถ่องแท้ ดังนั้น พนักงานสอบสวนจึงมีบทบาทในลักษณะกึ่งตุลาการ มากกว่าจะเป็นตุลาการแบบเต็มรูปแบบ

ตัวอย่างของการทำหน้าที่กึ่งตุลาการของพนักงานสอบสวน เช่น กำหนดรับฟัง และพิจารณาพยานหลักฐานทั้งปวง แต่ไม่ถึงขั้นต้องพิจารณาพยานเทียบเท่าตุลาการในชั้นพิจารณา⁵⁵ กล่าวคือพิจารณาเพียงว่า พยานหลักฐานเกี่ยวข้อง (relevant) หรือไม่ ซ้ำซ้อน (cumulative) หรือไม่ สามารถนำมาได้โดยสมควร (reasonably available) หรือไม่

ตัวอย่างที่สอง ของการหน้าที่กึ่งตุลาการของพนักงานสอบสวน คือ การที่พนักงานสอบสวนมีหน้าที่บันทึกประเด็นข้อกฎหมายที่อาจเกิดขึ้นในคดีเป็นข้อสังเกตไว้ให้ผู้บังคับบัญชา แต่ไม่ถึงกับต้องวินิจฉัยประเด็นกฎหมายเหล่านั้นไว้ล่วงหน้า

ตัวอย่างสุดท้าย พนักงานสอบสวนมีบทบาทกึ่งตุลาการโดยการต้องวิเคราะห์และให้ความเห็นว่ามีเหตุอันควรเชื่อว่ามี犯罪事实เกิดขึ้นหรือไม่ มีเหตุที่ทำให้ต้องทดสอบความวิกลจริตของผู้ต้องหาหรือไม่ ผู้ต้องหากระทำผิดหรือไม่ พยานหลักฐานสนับสนุนข้อหาหรือไม่⁵⁶ สนับสนุนทั้งหมดหรือเพียงบางส่วน ควรดำเนินการฟ้องคดีหรือไม่ หากควรฟ้อง ควรฟ้องเป็นคดีประเภทไหนในศาลทหาร หากไม่ควรฟ้อง ควรจัดการประการใด

(4) เป็นผู้รักษากฎหมาย

พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ดำเนินการทุกประการ ให้กระบวนการทั้งก่อน ขณะ และหลังการสอบสวนเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย ในกรณีนี้ นอกจากจะต้องศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องแล้ว ยังมีบทกำหนดให้ดำเนินการ (Article 32 Investigating Officer's Script) มีคู่มือแนวปฏิบัติ (Article 32 Investigating Officer's Guide) และที่ปรึกษาทางกฎหมาย (Legal Advisor) ไว้สนับสนุนให้พนักงานสอบสวนในการทำหน้าที่สอบสวนอย่างถูกต้องตามกฎหมายด้วย

(5) เป็นผู้คุ้มครองสิทธิมนุษยชนผู้ต้องหา

การสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม) นี้เป็นกระบวนการค้นหาความจริง รวบรวมข้อมูล นอกจากเพื่อนำข้อมูลให้ผู้บังคับบัญชาได้ตัดสินใจว่าจะฟ้องหรือดำเนินมาตรการประการอื่นแล้ว การค้นหาความจริงและรวบรวมข้อมูล ยังมีจุดประสงค์หลักอันเป็นคุณแก่ผู้ต้องหาสองประการ คือ หนึ่ง เพื่อเป็นเกราะป้องกันไม่ให้ผู้ต้องหาถูกฟ้องอย่างไม่มีมูล และ สอง เพื่อให้โอกาสผู้ต้องหาทราบข้อมูลต่างๆพยานหลักฐานที่จะถูกนำมาใช้กับตนในชั้นพิจารณาต่อไป (หากมี) กล่าวได้ว่าเป็น “กระบวนการการค้นพบอย่างเป็นทางการ” (formal discovery process) สำหรับ

⁵⁵ 405(h)(1)(B).

⁵⁶ จุดประสงค์หลัก MCM, R.C.M. 405(j)(2)(H).

ฝ่ายผู้ต้องหา เพราะในขั้นตอนการสอบสวนนี้ ฝ่ายผู้ต้องหาจะมีโอกาสได้เห็นพยานหลักฐานทุกประการที่ฝ่ายรัฐบาลผู้ฟ้องมีและจะนำมาใช้ต่อฝ่ายตน⁵⁷

นอกจากนี้ บทบาทในการรักษาสีทธิของผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวนยังอยู่ในรูปแบบที่พนักงานสอบสวนต้องแจ้งสิทธิผู้ต้องหาให้ผู้ต้องหาทราบทุกครั้ง หากผู้ต้องหาไม่ทนายความ ก็จะต้องมีทนายอยู่ด้วยเวลาสอบปากคำผู้ต้องหาเท่านั้น กรณีพยานบุคคลไม่ใช่ผู้ต้องหาแต่อาจตกเป็นผู้ต้องหาได้ ด้วยเหตุที่ว่าพนักงานสอบสวนสงสัยว่าพยานดังกล่าวอาจได้กระทำความผิดอื่น พนักงานสอบสวนก็มีหน้าที่ต้องไม่สอบถามคำถามที่ทำให้พยานบุคคลนั้นให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง กับทั้งยังต้องแจ้งสิทธิผู้ต้องหาให้ทราบด้วย

4.1.4.2 บทบาทหน้าที่ของผู้ไต่สวนคดีอาญาทหารตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน)

(1) ความเป็นกลาง

แม้กฎหมายจะแก้ไขกระบวนการมาตรา 32 จากการสอบสวนมาเป็นการไต่สวน แต่บทบาทที่สำคัญที่สุดของนายทหารผู้ทำหน้าที่ตามมาตรา 32 ไม่ว่าจะเป็นพนักงานสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม) หรือพนักงานไต่สวนตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน) คือการเป็นคนกลาง ที่มิได้เป็นตัวแทนฝ่ายรัฐ หรือผู้ต้องหา หรือแม้แต่ผู้บังคับบัญชาที่แต่งตั้งตนมา

(2) เป็นผู้พิจารณาหลักฐานเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์อันจำกัดของการไต่สวนเท่านั้น

วัตถุประสงค์ของการไต่สวนตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน) นั้น จำกัดเฉพาะเพื่อระบุว่ามีความเป็นไปได้ว่าความผิดเกิดขึ้นและผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ และเพื่อระบุว่าศาลทหารจะมีเขตอำนาจหรือไม่ ดังนั้น พนักงานไต่สวนจะได้มีดุลพินิจเกี่ยวกับพยานหลักฐานกว้างขวางเท่ากับพนักงานสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม) ซึ่งเป็นกระบวนการสอบสวนเพื่อค้นหาความจริงอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับข้อหา

ประการแรก ก่อนไต่สวน พนักงานไต่สวนจะไม่ได้เป็นผู้กำหนดพยานหลักฐานที่จะนำมาไต่สวนอีกต่อไป หากแต่เป็นทนายความของผู้ต้องหาและอัยการทหารที่จะกำหนดและนำพยานหลักฐานมาสืบในชั้นไต่สวนเอง ซึ่งในการไต่สวน พนักงานไต่สวนก็จะพิจารณาพยานหลักฐานได้เท่าที่คู่ความนำมา ไม่สามารถเรียกพยานมาได้เอง และไม่สามารถพิจารณาพยานหลักฐานอื่นนอกเหนือจากที่มีการนำเสนอในการไต่สวนได้ หากพนักงานไต่สวนเห็นว่า

⁵⁷ The Defense at a General Court-Martial JOHN R. THORNOCK Law Notes for the General Practitioner Vol. 6, No. 3 (Published by: American Bar Association 1970),73-78.

จำเป็นต้องพิจารณาพยานหลักฐานอื่น ก็ทำได้เพียงเปิดโอกาสให้ทนายความของผู้ต้องหาและอัยการ ทหารนำสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติม

ประการที่สอง ในชั้นไต่สวน พนักงานไต่สวนก็จะพิจารณาเพื่อ วัตถุประสงค์อันจำกัดของการไต่สวนตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน) เท่านั้น คือพิจารณาเพื่อระบุความ เป็นไปได้ในการกระทำผิด (probable cause) และระบุเรื่องเขตอำนาจศาลทหาร (jurisdiction) เท่านั้น

(3) เป็นผู้ที่ทำหน้าที่กึ่งตุลาการ

เช่นเดียวกันกับกรณีการสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม) พนักงานไต่สวน จะทำหน้าที่กึ่งตุลาการ โดยในก่อนมีการไต่สวน พนักงานไต่สวนจะวิเคราะห์ความเกี่ยวข้อง ไม่ ชำช้อน การสามารถนำมาได้ของพยานหลักฐานที่ผู้ต้องหาขอให้นำมา แต่จะวิเคราะห์สามประการนี้ก็ ต่อเมื่ออัยการทหารปฏิเสธคำขอพยานของผู้ต้องหา แล้วผู้ต้องหามาขอให้พนักงานไต่สวนวิเคราะห์ เท่านั้น นอกจากนี้ ในชั้นไต่สวน พนักงานไต่สวนก็ทำหน้าที่พิจารณาพยานหลักฐานเช่นเดียวกันกับ การสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม) แต่พิจารณาในขอบเขตแคบลง เพื่อจุดประสงค์ที่จำกัดตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน) เท่านั้น ประเด็นที่ต้องวิเคราะห์เพิ่มเติม ที่ต่างจากการสอบสวนเดิมคือต้องวิเคราะห์ และให้ความเห็นด้วยว่าศาลทหารจะมีเขตอำนาจเหนือคดีและผู้ต้องหาหรือไม่

(4) เป็นผู้รักษากฎหมาย

พนักงานไต่สวน มีบทบาทในการทำให้การไต่สวนเป็นไปโดยชอบด้วย กฎหมายทุกประการ เช่นเดียวกันกับกรณีพนักงานสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม)

(5) เป็นผู้คุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา

พนักงานไต่สวนตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน) ก็ยังมีบทบาทในการคุ้มครอง สิทธิของผู้ต้องหา เช่น การแจ้งสิทธิของผู้ต้องหา การเตือนว่ามีสิทธิในการไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อ ตนเองกรณีสงสัยว่าผู้ต้องหากระทำความผิดอื่นนอกข้อหา เหมือนเดิม

แต่ด้วยลักษณะของการไต่สวนตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน) มีวัตถุประสงค์ที่ จำกัดเฉพาะขึ้น กล่าวคือเป็นการพิจารณาว่ามีความน่าจะเป็น (probable cause)⁵⁸ ซึ่งตรงนี้

⁵⁸ “probable cause” has been defined by the U.S. Supreme Court as a “reasonable ground of suspicion supported by circumstances sufficiently strong in themselves to warrant a cautious man in the belief that the party is guilty of the offense with which he is charged.” *Stacy v. Emery*, 97 U.S. 642, 645 (1878). As the Court of Appeals of the Armed Forces noted: The threshold for probable cause is subject to evolving case-law adjustments, but at its core it requires factual

มาตรฐานต่ำกว่าเหตุอันควรเชื่อ(reasonable cause) และเป็นการพิจารณาว่าศาลทหารมีเขตอำนาจหรือไม่ ไม่ใช่การค้นหาความจริงแบบถ่องแท้ จึงไม่ใช่กรณีที่ฝ่ายรัฐต้องนำหลักฐานทั้งหมดที่เกี่ยวข้องตมมือออกมาเสนอให้ผู้ต้องหาได้ค้นพบก่อน ทำให้ผู้ต้องหาไม่ทราบได้ว่าฝ่ายรัฐจะใช้หลักฐานอะไรบ้างกับตน ถือเป็นคนแก่ผู้ต้องหาน้อยกว่ากรณีมาตรา 32 (เดิม) ก่อปรกับการที่พนักงานไตสวนไม่มีอำนาจกำหนดพยานหลักฐานที่จะนำสืบได้เอง จึงอาจกล่าวได้ว่ามาตรฐานการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการไตสวนตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน) นั้นน้อยกว่ามาตรา 32 (เดิม)

4.1.5 อำนาจหน้าที่อัยการทหารในกระบวนการสอบสวน

4.1.5.1 ใครคือ อัยการทหาร

อัยการทหาร คือ ผู้แทนของรัฐในการว่าคดี⁵⁹ ในภาษาอังกฤษเรียกว่า counsel for the government หรือ government representative หรือ Government counsel หรือ GC (ในขณะที่ผู้แทนหรือทนายความของผู้ต้องหาจะเรียกว่า Defense Counsel หรือ DC)

4.1.5.2 อัยการทหารสามารถสอบสวนได้หรือไม่

อัยการไม่ได้ทำหน้าที่สอบสวนหรือไตสวน แต่เข้าร่วมการสอบสวนหรือไตสวนในฐานะผู้เสนอคดี เสนอพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐ

demonstration or reason to believe that a crime has [been] or will be committed. . . . It is not a “technical” standard, but rather is based on “factual and practical considerations of everyday life on which reasonable and prudent men, not legal technicians, act.” Probable cause requires more than bare suspicion, but something less than a preponderance of evidence. United States v. Leedy, 65 M.J. 208, 213 (C.A.A.F. 2007). A useful discussion of “probable cause” can also be found in M.R.E. 315(f)* as well as in the Analysis section of M.R.E. 315(f) contained in Appendix 22 of the Supplement to the M.C.M.

⁵⁹ 405 (2) Counsel to represent the United States. A judge advocate, not the accuser, shall serve as counsel to represent the United States, and shall present evidence on behalf of the government relevant to the limited scope and purpose of the preliminary hearing as set forth in subsection (a) of this rule.

4.1.5.3 บทบาทหน้าที่ของอัยการทหารในการสอบสวนหรือการไต่สวนเป็น

อย่างไร

(1) ตามมาตรา 32 (เดิม)

กฎหมายมิได้กำหนดว่าอัยการทหารต้องมาอยู่ร่วมในกระบวนการสอบสวนด้วย แต่ในทางปฏิบัติ มักมีการแต่งตั้งนายทหารพระธรรมนูญ (judge advocate) มาว่าความฝ่ายรัฐบาล โดยผู้แต่งตั้งก็คือผู้บังคับบัญชา (convening authority)⁶⁰ นั่นเอง

อัยการทหารมีหน้าที่หลักคือพิสูจน์ความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อหา นำเสนอพยานหลักฐานและดำเนินคดีให้รัฐ โต้แย้งคำขอพยานหลักฐานของผู้ต้องหา (โดยพนักงานสอบสวนเป็นผู้วินิจฉัย) ถ้ามีการค้านและถามถึงพยานของผู้ต้องหา นอกจากนี้ อัยการทหารยังเข้าร่วม preliminary conference เป็นผู้สนับสนุนพนักงานสอบสวนในการจัดเตรียมเอกสารที่จำเป็นให้กับพนักงานสอบสวน และหากพนักงานสอบสวนร้องขอ อัยการทหารยังเป็นผู้รับผิดชอบดูแลเรื่องการออกหนังสือเชิญ หรือจัดการการขนส่งหรือเดินทางของพยานต่างๆอีกด้วย

(2) ตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน)

ตามกฎหมายปัจจุบัน ต้องมีการแต่งตั้งอัยการทหารมาดำเนินคดีในชั้นไต่สวนให้รัฐ อัยการทหารจึงมีหน้าที่หลักคือเตรียมคดีเพื่อสนับสนุนข้อหาที่ตั้งแก่ผู้ต้องหา ทั้งนี้ ภายใต้อบวัตตูประสงค์อันจำกัดของการไต่สวนตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน)

ภายในห้าวันนับแต่มีการแต่งตั้งพนักงานไต่สวน อัยการทหารมีหน้าที่ส่งมอบเอกสารการตั้งข้อหา (charge sheet) เอกสารที่เกี่ยวข้อง เอกสารที่อัยการทหารต้องการจะนำสืบในชั้นไต่สวน เอกสารแต่งตั้ง และคู่มือมาตรา 32 ให้พนักงานไต่สวน⁶¹ และอัยการทหารเป็นผู้จัดหาสถานที่ไต่สวน และแจ้งให้ผู้ต้องหา และทนายความของผู้เสียหาย (หากมี) ทราบวันเวลาไต่สวนด้วย

หน้าที่หลักอีกประการคือการส่งบัญชีระบุพยานบุคคลและวัตถุพยานใดๆ ที่ฝ่ายรัฐต้องการเรียกมาสืบในการไต่สวน กับทั้งสำเนาพยานเอกสารใดๆ ที่ฝ่ายรัฐต้องการเรียกมานำสืบในการไต่สวน ให้ทนายผู้ต้องหาก่อนการไต่สวนด้วย⁶² และที่น่าสนใจคือ มีหน้าที่ส่งบัญชีพยานหลักฐานที่อยู่ในครอบครองของรัฐที่สามารถลบล้างหรือลดระดับความผิดของผู้ต้องหาตามข้อหาที่ถูกตั้งอีกด้วย

⁶⁰ R.C.M. 405(d)(3).

⁶¹ R.C.M. 404A.

⁶² R.C.M. 405(f)(1).

ในส่วนพยานหลักฐานที่ผู้ต้องหาร้องขอมา อัยการทหารมีบทบาทในการพิจารณาว่าพยานหลักฐานเหล่านั้นเกี่ยวข้อง ไม่ซ้ำซ้อน และจำเป็นหรือไม่ หากพิจารณาว่าไม่เห็นด้วยกับพยานที่ผู้ต้องหาร้องขอมา ให้ทำเป็นหนังสือแจกแจงเหตุผลโดยละเอียด

กรณีเห็นด้วยกับพยานหลักฐานที่ผู้ต้องหาร้องขอมา หรือกรณีพนักงานไต่สวนวินิจฉัยว่าเห็นด้วยกับพยานหลักฐานที่ผู้ต้องหาร้องขอมา อัยการทหารจะมีหน้าที่ในการจัดการให้นำพยานหลักฐานดังกล่าว ทั้งพยานบุคคล พยานเอกสาร และวัตถุพยาน ทั้งที่อยู่ในความครอบครองของรัฐก็ดี อยู่ในความครอบครองของบุคคลอื่นก็ดี มาอยู่ในวันไต่สวนให้ได้ เช่นจัดการเรื่องการเดินทางของพยานและการมาปรากฏตัวของพยานในการไต่สวน และการออกหมายเรียกบุคคลให้นำพยานมาดังกล่าว ต้องได้รับอนุมัติจากผู้บังคับบัญชาหรือตุลาการศาลทหารเสียก่อน

นอกจากนี้ยังเป็นหน้าที่ของอัยการทหาร ที่จะจัดการให้การไต่สวนถูกบันทึกโดยอุปกรณ์อันสมควรอีกด้วย

4.1.6 หน่วยสอบสวนเฉพาะ

แต่ละเหล่าทัพจะมีหน่วยสอบสวนพิเศษเป็นของตนเอง เช่น กองทัพบกมี US Army Criminal Investigation Command (CID) Army Regulation 195-2⁶³ กองทัพเรือมี Naval Criminal Investigative Service (NCIS) SECNAV INSTRUCTION 5430.107A⁶⁴ กองทัพอากาศมี Air Force Office of Special Investigations (AFOSI) หน่วยยามชายฝั่งสหรัฐมี Coast Guard Investigative Service (CGIS) 14 U.S.C. § 95 Department of Defense Inspector General มี Defense Criminal Investigative Service Inspector General Act of 1978 เป็นต้น

ซึ่งหน่วยเหล่านี้มีหน้าที่หลักคล้ายคลึงกันคือการสอบสวนความผิดอาญาร้ายแรง ทำหน้าที่เป็นหน่วยข่าวกรอง ป้องกันการก่อการร้าย การก่ออาชญากรรมทางไซเบอร์ อาชญากรรมเศรษฐกิจ ส่งข้อมูลหรือรายงานการสืบสวนสอบสวนไปให้หน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง (หน่วยราชการที่สังกัดกระทรวงกลาโหม)

กล่าวโดยเฉพาะในส่วน of หน่วยสอบสวนของกองทัพบก (CID) เป็นหน่วยงานสืบสวนสอบสวนหลักของกองทัพบก (U.S. Army's primary criminal investigative

⁶³ <https://fas.org/irp/doddir/army/ar195-2.pdf>.

⁶⁴ <https://www.secnnav.navy.mil/doni/Directives/05000%20General%20Management%20Security%20and%20Safety%20Services/05-400%20Organization%20and%20Functional%20Support%20Services/5430.107A.pdf>

organization) มีอำนาจหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนความผิดอาญาที่กองทัพบกเป็นหรืออาจเป็นผู้มีส่วนได้เสีย โดยหลักแล้ว Special Agent ของ CID จะทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนการกระทำความผิดอาญาร้ายแรง (felony) หลากหลายประเภท เช่น ความผิดฐานฆ่าคน ความผิดฐานกระทำอนาจาร (sexual assault) ปล้นติดอาวุธ อาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ ปฏิบัติการกวาดล้างยาเสพติด อาชญากรรมสงคราม และยังสนับสนุนให้ข่าวกรอง การอารักขาบุคคล และบริการห้องปฏิบัติการทางนิติวิทยาศาสตร์ด้วย⁶⁵ ในการนี้ กฎหมายกำหนดให้ CID agents มีอำนาจค้นและจับกุมด้วย

CID ปฏิบัติการอยู่ทั่วโลก โดยมีทหารและพลเรือนในสังกัดไม่เกิน 2,000 คน มีลักษณะเป็นหน่วยงานกลางที่มีความอิสระในการสืบสวนสอบสวน ไม่ขึ้นอยู่กับผู้ใด ทั้งนี้ เพื่อป้องกัน command influence โดย CID agents จะทำงานส่งผู้บังคับบัญชาโดยตรงของตนขึ้นไปตามลำดับไปจนถึง Commanding General และ Commanding General จะรายงานตรงต่อ Army Chief of Staff และ Secretary of the Army เลย

การสืบสวนสอบสวนของ CID จะได้รับการตรวจสอบเป็นการภายในเป็นจำนวนหลายๆ ขั้นตอน และอาจได้รับการตรวจสอบโดย the office of the Criminal Investigative Policy and Oversight of the Department of Defense Inspector General อีกด้วย

การสืบสวนสอบสวนโดย CID ไม่มีกำหนดระยะเวลา แต่สามารถใช้เวลาได้นานเท่าที่จะทำให้ความจริงปรากฏได้ กล่าวคือการสืบสวนสอบสวนไม่ได้แล้วเสร็จเมื่อถึงกำหนดตามเวลาแต่จะแล้วเสร็จเมื่อถึงมาตรฐานแห่งการค้นพบความจริง

บุคคลภายนอกจะไม่สามารถทราบได้ว่า CID กำลังสืบสวนสอบสวนเรื่องใด ต่อบุคคลใด ทั้งนี้ เพื่อคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของบุคคล และป้องกันมิให้มีการยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน ด้วยเหตุนี้ CID agents จึงมีหน้าที่ที่จะไม่เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนแต่จกดำเนินการสืบสวนสอบสวนจนแล้วเสร็จ แล้วรายงานผลต่อหน่วยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ดำเนินการต่อไป เมื่อบุคคลถูกตั้งข้อหาแล้ว ผลการรายงานของ CID ดังกล่าวจะไม่อยู่ในความรับผิดชอบของ CID อีกต่อไป แต่ผลการรายงานของ CID ดังกล่าวอาจจะได้รับการเปิดเผยเป็นสาธารณะภายหลัง เช่น จากการสอบสวนตามมาตรา 32 หรือจากการดำเนินคดีอาญาทหาร เป็นต้น

ผู้ที่จะเป็น CID agent ได้ต้องมีคุณลักษณะส่วนบุคคล ต้องมีคุณธรรมสูง มีความซื่อสัตย์และกล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง มีความเคารพกฎหมาย มีความรู้ในด้านกฎหมาย มีคุณสมบัติคือ มีสัญชาติอเมริกัน มีอายุอย่างน้อย 21 ปี ผ่านการอบรม Basic Leader Course มียศไม่เกินสิบเอก มีอายุราชการอย่างน้อย 2 ปีแต่ไม่เกิน 10 ปี มีชั่วโมงเรียนจากสถานศึกษาที่ได้รับการรับรองอย่างน้อย 60 ชั่วโมง (college semester hours) มีคะแนนเทคนิคแบบมีทักษะ (Skilled Technical Score)

⁶⁵ 10 USC 1585a.

อย่างน้อย 107 คะแนน มีคะแนนเทคนิคทั่วไป (General Technical Score) อย่างน้อย 110 คะแนน มีน้ำหนักและส่วนสูงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ใน Army Regulation 600-9 และผ่าน Army Physical Fitness Test อยู่เป็นนิจ สามารถถูกส่งไปปฏิบัติหน้าที่ได้ทั่วโลก ไม่มีความจำกัดทางร่างกาย ไม่ตาบอดสี ต้องมีใบขับขี่ มีประวัติการกระทำผิดเกี่ยวกับการจราจร สามารถสื่อสารโดยการพูดและเขียนได้ดี มีประสบการณ์การทำงานเป็นตำรวจทหาร (military police) อย่างน้อย 1 ปี หรือประสบการณ์การทำงานเป็นตำรวจพลเรือน (civilian police) อย่างน้อย 2 ปี⁶⁶

นอกจากนี้ มีการรับสมัครอีกทางหนึ่ง แบบ Direct Accessions Program โดยผู้สมัครต้องมีปริญญาตรีในสาขากระบวนยุติธรรมทางอาญา นิติวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์ Computer Forensics Digital Forensics กฎหมาย บัญชี การเงิน จิตวิทยา หรือชีววิทยา และต้องผ่านการฝึกพื้นฐาน (U.S. Army Basic Combat Training) ฝึก 31B Military Police One Station Unit Training และผ่านการอบรม CID Special Agent Course⁶⁷

ผู้สมัครไม่ว่าโดยทางไหน เมื่อได้รับคัดเลือกให้เป็น CID Special Agent แล้วต้องผ่านการฝึกพิเศษเป็นระยะเวลา 16 สัปดาห์ที่โรงเรียนตำรวจทหาร (U.S. Army Military Police School)

4.1.7 สรุป

การสืบสวนสอบสวนในส่วนของระบบยุติธรรมของทหาร มีแบบการสืบสวนสอบสวนโดยหน่วยสอบสวนพิเศษของแต่ละกองทัพ ที่มีกระทำเฉพาะคดีร้ายแรง การสอบสวนแบบสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการของผู้บังคับบัญชาเมื่อได้รับร้องเรียนเกี่ยวกับข้อกล่าวหา และการสอบสวนหรือไต่สวนตามมาตรา 32 ที่ต้องกระทำก่อนจะมีการดำเนินคดีในศาลทหารประเภท General court-martial

ตามมาตรา 32 (เดิม) กระบวนการดังกล่าวจะเรียกว่า impartial and thorough investigation เป็นการสอบสวนแบบเป็นกลางละเอียดถี่ถ้วน มีจุดประสงค์เป็นเกราะป้องกันไม่ให้ผู้ต้องหาถูกฟ้องแบบไม่มีมูล และให้ผู้ต้องหามีโอกาสค้นพบพยานหลักฐานทั้งปวงที่อยู่ใน

⁶⁶ <https://www.goarmy.com/careers-and-jobs/browse-career-and-job-categories/legal-and-law-enforcement/criminal-investigations-special-agent.html>.

⁶⁷ <https://www.royalriderdinesh.com/stick-out-fqqf/1119d2-army-cid-direct-accession-program+&cd=17&hl=en&ct=clnk&gl=th>.

มือของฝ่ายรัฐ⁶⁸ พนักงานสอบสวนมีบทบาทกึ่งตุลาการในการกำหนดพยานหลักฐานมาพิจารณาสืบหาความจริงเกี่ยวกับข้อหาให้ถ่องแท้และเฝ้าระวัง อัยการทหารมีบทบาทเป็นผู้แทนของฝ่ายรัฐ นำสืบพยานหลักฐานฝ่ายรัฐ และถามค้านพยานหลักฐานฝ่ายผู้ต้องหา ส่วนผู้บังคับบัญชามีบทบาทพิจารณาว่าจะสั่งฟ้องหรือไม่จากรายงานการสอบสวน

ตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน) กระบวนการดังกล่าวจะเรียกว่า impartial preliminary hearing เป็นการไต่สวนมูลฟ้องที่มีจุดประสงค์จำกัดเพียงเพื่อทราบว่าเป็นไปได้หรือไม่ที่ผู้ต้องหากระทำความผิด และศาลทหารจะมีเขตอำนาจหรือไม่ มีมาตรฐานการเป็นเกราะป้องกันไม่ให้ผู้ต้องหาถูกฟ้องแบบไม่มีมูลในระดับที่ต่ำกว่าการสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม) และด้วยขอบวัตถุประสงค์ที่จำกัด จึงมิได้เปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาได้ค้นพบพยานหลักฐานทั้งปวงที่อยู่ในมือของฝ่ายรัฐ พนักงานไต่สวนมีบทบาทกึ่งตุลาการเช่นเดิม แต่ขอบข่ายการพิจารณาลดลง และบทบาทในการกำหนดพยานหลักฐานลดลง กล่าวคือ พิจารณาเฉพาะความน่าจะเป็น (probable cause) และประเด็นเรื่องเขตอำนาจ ไม่ต้องพิจารณาเหตุอันควรเชื่อ (reasonable cause) และสืบความจริงทั้งปวง กับทั้งไม่ได้เป็นผู้กำหนดพยานหลักฐานที่จะนำมาพิจารณา แต่เพียงแต่วินิจฉัยเฉพาะกรณีอัยการทหารโต้แย้งพยานที่ผู้ต้องหาร้องขอ แล้วผู้ต้องหามาให้พนักงานไต่สวนวินิจฉัยเท่านั้น ในส่วนของอัยการทหาร อัยการทหารเป็นผู้แทนฝ่ายรัฐเช่นเดิม นำสืบพยานหลักฐานฝ่ายรัฐ และถามค้านพยานหลักฐานฝ่ายผู้ต้องหาเช่นเดิม แต่มีบทบาทเกี่ยวกับพยานหลักฐานมากขึ้น โดยเป็นผู้กำหนดพยานหลักฐานที่จะนำสืบในชั้นไต่สวน และเป็นผู้พิจารณาว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับพยานหลักฐานที่ผู้ต้องหาร้องขอ ส่วนผู้บังคับบัญชามีบทบาทเช่นเดิมคือพิจารณาว่าจะสั่งฟ้องหรือไม่จากรายงานการไต่สวน

⁶⁸ The Article 32 is a defense discovery mechanism. *United States v. Samuels*, 27 C.M.R. 280, 286 (C.M.A. 1959)(It is apparent that the Article [32 investigation] serves a twofold purpose. It operates as a discovery proceeding for the accused and stands as a bulwark against baseless charges.). See also, *United States v. Nichols*, 23 C.M.R. 343 (C.M.A. 1957).

4.2 การสอบสวนคดีอาญาทหารตามกฎหมายสหพันธรัฐเยอรมนี

4.2.1 บทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมอาญาของทหารในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

4.2.1.1 กฎหมายรัฐธรรมนูญ

หากพิจารณาบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเยอรมันในบทที่ 9 ว่าด้วยองค์กรศาล ตั้งแต่มาตรา 92 ถึง 104 แล้วนั้น จะพบว่าไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดตั้งศาลทหารเป็นการทั่วไปอยู่เลย จะมีก็แต่เพียงมาตรา 96 ที่บัญญัติให้อำนาจสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีสามารถจัดตั้งศาลอาญาทหารได้ โดยศาลดังกล่าวจะมีเขตอำนาจเฉพาะกรณีอยู่ในระหว่างการสงคราม หรือเหนือทหารที่รับราชการอยู่นอกราชอาณาจักรหรือบนเรือรบเท่านั้น แต่จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่มีการศาลอาญาทหารใดถูกจัดตั้งขึ้นตามบทกฎหมายดังกล่าว⁶⁹

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ประเทศเยอรมันไม่มีศาลทหาร ทั้งนี้ ด้วยมีหลักว่า ต้องปฏิบัติต่อทหารเช่นเดียวกับที่ปฏิบัติต่อประชาชนทั่วไปในเรื่องการฟ้องร้องและดำเนินคดีอาญา เพราะฉะนั้น หากทหารกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหรือประมวลกฎหมายอาญาทหาร ทหารก็จะถูกดำเนินคดีในศาลธรรมดา เหมือนเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป

4.2.1.2 ประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายอาญาบังคับใช้กับทหารเช่นเดียวกับที่บังคับใช้กับพลเรือน หากทหารทำความผิดหรือเป็นผู้เสียหายจากการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ทหารก็จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมธรรมดาเสมือนเป็นพลเรือนคนหนึ่ง

4.2.1.3 ประมวลกฎหมายอาญาทหาร

ประมวลกฎหมายอาญา แม้จะบัญญัติความผิดที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทหารอยู่บ้าง เช่น มาตรา 109 ว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการทำให้ตนเองหรือบุคคลอื่นขาดคุณสมบัติที่จะรับราชการทหาร แต่ก็ไม่ได้บัญญัติครอบคลุมถึงความผิดเฉพาะของทหาร (military offenses) จึงมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญาทหาร ที่บัญญัติเกี่ยวกับความผิดเฉพาะของทหารขึ้นมา ทั้งนี้ มาตรา 3 (1) แห่งประมวลกฎหมายอาญาทหาร บัญญัติให้นำประมวลกฎหมายอาญามาใช้โดยอนุโลม จึงมีผลเป็นการขยายขอบเขตการบังคับใช้กฎหมายอาญามาถึงความผิดเฉพาะของทหารด้วยนั่นเอง

⁶⁹ Edith Palmer, Germany, in *Military Justice: Adjudication of Sexual Offenses*, p.37 available at <https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/lglrd/2013404869/2013404869.pdf>

ความผิดเฉพาะของทหารตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาทหารมีเช่น ความผิดเกี่ยวกับการหนีทหาร การไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง การปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างไม่เหมาะสม การให้ความเท็จในรายงานทางราชการ เป็นต้น

4.2.1.4 ประมวลวินัยทหาร

ประมวลวินัยทหาร บัญญัติวิธีการดำเนินการเกี่ยวกับความผิดที่ไม่อยู่ในประมวลกฎหมายอาญาทหาร แต่ผิดกฎระเบียบวินัยของทหารชัดเจน ซึ่งกรณีทหารฝ่าฝืนวินัยทหารตามประมวลทหาร อาจส่งผลให้ทหารนายดังกล่าวต้องขึ้นศาลวินัยทหาร (military service court) ได้ ทั้งนี้ ศาลวินัยทหารเป็นหน่วยที่ขึ้นต่อศาลปกครอง เท่ากับว่าศาลวินัยทหารอยู่ในระบบศาลปกครอง หาได้อยู่ในระบบศาลยุติธรรมไม่

หากทหารฝ่าฝืนวินัยทหารแบบเล็กน้อย ทหารอาจได้รับมาตรการทางวินัย (disciplinary measure) ส่วนกรณีฝ่าฝืนวินัยทหารอย่างร้ายแรง ทหารอาจได้รับมาตรการทางวินัยโดยผ่านตุลาการ (judicial disciplinary measure) โดยมาตรการทางวินัยได้แก่ การว่ากล่าวตักเตือน การว่ากล่าวตักเตือนโดยประกาศให้ทราบทั่วกัน การปรับ การกักบริเวณ และการกักขังเป็นเวลาตั้งแต่สามวันถึงสามสัปดาห์⁷⁰ ส่วนมาตรการทางวินัยโดยผ่านตุลาการได้แก่ การลดเงินเดือน การไม่เลื่อนชั้น การลดชั้น การลดยศ และการไล่ออก⁷¹

กรณีทหารฝ่าฝืนวินัยทหารร้ายแรง ผู้บังคับบัญชาต้องเสนอเรื่องต่อศาลวินัยทหารดังกล่าวมาข้างต้น โดยองค์คณะผู้พิพากษาในศาลวินัยทหารจะประกอบด้วยตุลาการพลเรือนหนึ่งคนกับตุลาการทหารสองคน และมีอัยการวินัยทหาร (military disciplinary attorney) เป็นทนายโจทก์ (โจทก์คือผู้บังคับบัญชา)

ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการกำหนดมาตรการทางวินัยแบบธรรมดาหรือกระบวนการกำหนดมาตรการทางวินัยโดยตุลาการ ต่างก็มีขั้นตอนการสอบสวนของตนเอง แต่เนื่องจากการเป็นการสอบสวนการผิดวินัย ไม่ใช่การสอบสวนการกระทำผิดอาญา จึงจะมีได้กล่าวถึงในรายละเอียดในดุลยพินิจนี้

4.2.1.5 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาล

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลกำหนดว่าเขตอำนาจศาลยุติธรรมนั้นให้ใช้โดยศาลท้องถิ่น (local courts - Amtsgerichte) ศาลภูมิภาค (regional courts - Landgerichte) ศาลสูงภูมิภาค (higher regional courts - Oberlandesgerichte) และศาลยุติธรรมสหพันธรัฐ

⁷⁰ Section 22 WDO.

⁷¹ Section 58 WDO.

(Federal Court of Justice - Bundesgerichtshof)⁷² โดยศาลยุติธรรมดังกล่าวมีเขตอำนาจเหนือข้อพิพาททางแพ่ง ข้อพิพาทเกี่ยวกับครอบครัว คดีไม่มีข้อพิพาท และข้อพิพาททางอาญาที่ไม่อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครอง (Verwaltungsgerichte) หรือศาลพิเศษอื่นใด

ดังนั้น เท่ากับว่า ความผิดวินัยทหารจะอยู่ในเขตอำนาจศาลวินัยทหาร ภายใต้ระบบศาลปกครอง ส่วนความผิดอาญาและความผิดอาญาทหารจะอยู่ภายใต้เขตอำนาจของศาลยุติธรรม

4.2.2 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนความผิดอาญาของทหารในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

เมื่อทราบถึงระบบยุติธรรมดังกล่าวข้างต้นแล้ว ก็จะเห็นว่า ความผิดอาญาทหารมีความหมายทั้งอย่างกว้างและอย่างแคบ อย่างกว้างคือ ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา และอย่างแคบคือความผิดเฉพาะของทหารตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร แต่ทั้งนี้ ไม่ว่าทหารจะทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหรือประมวลกฎหมายอาญาทหาร กรณีนี้ก็ตกอยู่ใต้ระบบยุติธรรมเดียวกันคือระบบยุติธรรมทั่วไปของพลเรือนอยู่ดี กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนความผิดอาญาของทหาร จึงอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ที่ใช้บังคับกับพลเรือนทั่วไป) และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลยุติธรรม (ซึ่งเป็นตัวบทกฎหมายที่จัดตั้งทั้งศาลและทั้งสำนักงานอัยการภายใต้ระบบศาลยุติธรรมด้วย)

4.2.3 ใครเป็นผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทหารในกฎหมายเยอรมัน

ตามระบบกฎหมายเยอรมัน การกระทำความผิดอาญาและความผิดอาญาทหารของทหารตกอยู่ภายใต้ระบบยุติธรรมของพลเรือน โดยผู้ที่มิบทบาทเกี่ยวกับการสอบสวนทั้งกรณีทหารกระทำความผิดอาญาและความผิดอาญาทหารของทหารมีด้วยกันถึงสามฝ่าย ได้แก่ ตำรวจอัยการพลเรือน และผู้พิพากษาในชั้นก่อนฟ้อง (pre trial judge) ทั้งนี้ เพราะเยอรมันใช้ระบบไต่สวน (inquisitorial system) ทำให้ทั้งอัยการและผู้พิพากษารับรู้ประเด็นทางข้อกฎหมายและทางข้อเท็จจริงต่างๆในคดีอย่างเป็นเชิงรุก (active) จากการได้สัมผัสกับพยานหลักฐานด้วยตนเองโดยตรง

กล่าวโดยสังเขป พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่ในการสั่งการสอบสวน ผู้พิพากษามีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้มีการใช้มาตรการต่างๆในการสอบสวน ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการสอบสวน ตามคำสั่งของพนักงานอัยการและตามที่ได้รับอนุญาตโดยศาลหรืออัยการ

ในส่วนขององค์กรอัยการนั้น พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลยุติธรรมกำหนดว่าให้มีสำนักงานอัยการหนึ่งสำนักงานประจำศาลยุติธรรมสหพันธ์รัฐ มีสำนักงานอัยการประจำแต่ละศาลสูง

⁷² มาตรา 12.

ภูมิภาค มีสำนักงานอัยการประจำแต่ละศาลภูมิภาค และมีสำนักงานอัยการประจำแต่ละศาลท้องถิ่น เท่ากับว่าสำนักงานของอัยการก็แบ่งตามเขตอำนาจของศาล และการถือกำเนิดของสำนักงานอัยการก็ขึ้นอยู่กับการจัดตั้งศาลยุติธรรมต่างๆ นอกจากนี้ เนื่องจากกฎหมายเปิดช่องให้ผู้พิพากษามาเป็นอัยการได้ และเปิดช่องให้อัยการเป็นผู้พิพากษาได้เช่นกัน ผู้ที่เป็นพนักงานอัยการจึงต้องมีคุณสมบัติเท่ากับผู้ที่เป็นผู้พิพากษา กับทั้งพนักงานอัยการต้องมีความเป็นอิสระเช่นเดียวกันกับผู้พิพากษาด้วย⁷³ จะต่างกันเพียงตรงที่พนักงานอัยการต้องเคารพคำสั่งผู้บังคับบัญชา เว้นแต่เป็นเรื่องการปฏิบัติตนในการพิจารณาคดี⁷⁴

องค์กรอัยการไม่มีบุคลากรผู้บังคับใช้กฎหมายเป็นของตนเอง จึงต้องใช้ตำรวจเป็นผู้ดำเนินการสอบสวนให้ หากตำรวจมาปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเจ้าพนักงานสอบสวนขององค์กรอัยการ ตำรวจจะถูกเรียกว่า Ermittlungspersonen der Staatsanwaltschaft ซึ่งแปลได้ตรงตัวเป็นภาษาอังกฤษว่า investigative agents of the prosecution หากตำรวจปฏิบัติหน้าที่สืบสวนสอบสวนในนามของตนเอง ก็จะถูกเรียกว่า Polizei หรือ “ตำรวจ” ตามปกติ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วในทางปฏิบัติ เจ้าพนักงานตำรวจจะปฏิบัติหน้าที่ในนามของตนเอง มากกว่าในนามของเจ้าพนักงานสอบสวนขององค์กรอัยการ⁷⁵

4.2.4 ขั้นตอนการสอบสวนคดีอาญาทหารในกฎหมายเยอรมัน

4.2.4.1 มีพฤติการณ์ครบองค์ประกอบการสอบสวน

ในระบบยุติธรรมทางอาญาของเยอรมัน มีหลักการที่เรียกว่า “mandatory investigation” กล่าวคือ ถ้ามีพฤติการณ์ที่ครบองค์ประกอบให้ต้องสอบสวน พนักงานอัยการต้องสั่งให้มีการสอบสวน จะใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่สอบสวนไม่ได้⁷⁶

มาตรา 160 (1) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดว่า ทันที (as soon as) ที่พนักงานอัยการทราบ (know) ถึงความน่าสงสัย (suspicion) ว่าอาจจะมี ความผิดอาญาเกิดขึ้น พนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องสอบสวน ในประเด็นเรื่องการทราบนี้ไม่จำกัดว่า พนักงานอัยการจะทราบว่าอาจจะมีผิดเกิดขึ้นได้โดยวิธีใด เช่น ทราบเพราะมีการรายงาน หรือ ทราบด้วยตนเอง หรือทราบด้วยวิธีอื่นใดก็ตาม ในส่วนที่เกี่ยวกับทหาร ในทางปฏิบัติ ผู้บังคับบัญชาของทหารผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิด จะรายงานไปยังพนักงานอัยการเพื่อให้พนักงานอัยการ

⁷³ S.150 GVG.

⁷⁴ Prosecution services in Germany regulated by S 141-152 GVG.

⁷⁵ S.152(1) GVG.

⁷⁶ S.152(2) 160(1) 163(1) and 170(1).

ดำเนินการสอบสวน จุดประสงค์ของการสอบสวนคือเพื่อพิจารณาว่าจะสั่งฟ้องหรือไม่ ดังนั้น แม้พนักงานอัยการจะไม่มีดุลพินิจในการสั่งไม่สอบสวน แต่พนักงานอัยการมีดุลพินิจว่าจะสั่งฟ้องหรือไม่

ในประเด็นเรื่องระดับของความน่าสงสัย (suspicion) ลำพังเพียงมีบุคคลมาแจ้งว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ยังไม่เพียงพอจะทำให้พนักงานอัยการทำการสอบสวน การที่พนักงานอัยการจะสอบสวนนั้นต้องมีความน่าสงสัยว่าอาจมีความผิดเกิดขึ้น ซึ่งระดับความน่าสงสัยนี้ไม่ได้เป็นมาตรฐานที่สูงนัก เพราะเพียงต้องการความน่าจะเป็นว่าน่าจะได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น โดยพิจารณาประสบการณ์ในการดำเนินคดีอาญา (criminal experience) ของพนักงานอัยการ

4.2.4.2 พนักงานอัยการสอบสวนเองหรือสั่งให้ตำรวจสอบสวน

เมื่อทราบถึงความน่าสงสัยดังกล่าว กฎหมายกำหนดบังคับให้พนักงานอัยการต้องสอบสวน โดยหลักการสอบสวนอยู่ในมาตรา 161 ป.วิ.อาญา ว่าพนักงานอัยการมีอำนาจร้องขอเอกสารจากหน่วยงานทั้งปวง และทำการสืบสวนสอบสวนไม่ว่าวิธีใด เว้นแต่มีกฎหมายกำหนดไว้ชัดแจ้งว่าการสอบสวนวิธีใดมีเงื่อนไขอย่างไร (เช่น การค้น การจับ ดังจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป) ดังนั้นจะเห็นได้ว่า พนักงานอัยการมีอำนาจสอบสวนตามกฎหมาย นอกจากนั้นมาตรา 161 ยังกำหนดว่า พนักงานอัยการอาจใช้อำนาจสอบสวนด้วยตนเอง หรือจะใช้ผ่านทางพนักงานตำรวจก็ได้ หากพนักงานอัยการสั่งให้ตำรวจเป็นผู้สอบสวน ตำรวจก็มีหน้าที่ตามกฎหมายต้องปฏิบัติตาม

4.2.4.3 การจับกุม

กฎหมายกำหนดอำนาจทั่วไปในการจับกุมโดยทั้งราชฎร ตำรวจ และพนักงานอัยการ กล่าวคือกรณีเป็นความผิดซึ่งหน้าและผู้กระทำอาจหลบหนี ทั้งราชฎร ตำรวจ และพนักงานอัยการมีอำนาจจับกุมผู้นั้นโดยไม่ต้องมีหมาย⁷⁷

กรณีไม่ใช่ความผิดซึ่งหน้าดังกล่าว ต้องมีการออกหมายจับจึงจะจับได้ เว้นแต่กรณีจำเป็นเร่งด่วน กฎหมายกำหนดให้พนักงานอัยการและตำรวจมีอำนาจจับได้⁷⁸ นอกจากนี้พนักงานอัยการยังมีอำนาจเฉพาะในการจับบุคคลมาเพื่อพิสูจน์ตัวบุคคลได้อีกด้วย⁷⁹ และค้นตัวหลังจับได้

4.2.4.4 การค้น

การค้นในที่ที่รโหฐานนั้น จะทำได้ก็ต่อเมื่อได้รับหมายค้นจากศาลเท่านั้น แต่กฎหมายก็มีข้อยกเว้นว่าในกรณีฉุกเฉิน ทั้งพนักงานอัยการและตำรวจ สามารถสั่งอนุญาตให้มีการค้นได้เอง

⁷⁷ German Code of Criminal Procedure section 127(1).

⁷⁸ German Code of Criminal Procedure section 127(2).

⁷⁹ German Code of Criminal Procedure section 163 b.

กรณีการค้นสถานที่ของกองทัพที่ประชาชนทั่วไปไม่มีสิทธิเข้าไป การค้นจะทำได้ต่อเมื่อร้องขอไปยังผู้บังคับบัญชาการทหารสูงสุด (superior authority of the Federal Armed Forces) ให้ทำการค้นเท่านั้น โดยพนักงานอัยการหรือตำรวจที่ทำการร้องขอดังกล่าวมีสิทธิเพียงอยู่ร่วมในการค้นนั้นด้วย อย่างไรก็ตาม หากเป็นสถานที่ของกองทัพ แต่ไม่มีทหารอาศัยอยู่เลย กฎหมายกำหนดว่าไม่จำเป็นต้องมีการร้องขอผู้บัญชาการกองทัพให้เป็นผู้ค้นแต่อย่างใด⁸⁰

4.2.4.5 การยึด

มาตรการการสอบสวนโดยการยึดนั้นโดยหลักจะกระทำต่อเมื่อมีหมายศาลเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ในกรณีฉุกเฉิน ทั้งพนักงานอัยการและตำรวจก็สามารถสั่งให้มีการยึดเองได้⁸¹ แต่คำสั่งยึดของพนักงานอัยการหรือตำรวจนี้ กฎหมายกำหนดว่าต้องได้รับการตรวจสอบโดยศาลภายในสามวันนับแต่มีคำสั่ง⁸² จึงต่างจากกรณีของการค้น ที่กฎหมายไม่ได้กำหนดให้ศาลต้องตรวจสอบคำสั่งของอัยการหรือตำรวจภายหลัง

นอกจากนี้ การยึดวัตถุจากสำนักงานสื่อ ศาลเท่านั้นมีอำนาจสั่งพนักงานอัยการกับตำรวจไม่มีอำนาจสั่ง⁸³

4.2.4.6 การตรวจร่างกายและเก็บตัวอย่างทางนิติวิทยาศาสตร์

การสอบสวนโดยมาตรการการตรวจร่างกายและการวิเคราะห์ DNA นั้นต้องได้รับการอนุญาตจากศาลก่อน เว้นแต่กรณีฉุกเฉิน ที่หากเกิดความล่าช้าแล้วจะเป็นผลเสียต่อการสอบสวน พนักงานอัยการและตำรวจสามารถสั่งให้มีการตรวจร่างกายและวิเคราะห์ DNA ได้⁸⁴

4.2.4.7 การสอบสวนโดยเก็บข้อมูลแบบ “หว่านแห” (“Dragnet” investigations)

มาตรการการสอบสวนในข้อนี้จะมีลักษณะที่เกี่ยวกับการสืบค้นนำข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ต้องสงสัยมาเทียบเคียงกับข้อมูลอื่นๆ โดยมีจุดประสงค์เพื่อพิจารณาว่าบุคคลใดเป็นหรือไม่เป็นผู้ต้องสงสัย เนื่องจากเป็นมาตรการการสอบสวนที่มีเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาเกี่ยวข้อง กฎหมายจึงกำหนดให้หน่วยงานผู้เก็บข้อมูล (storing agency) เป็นคนสกัด (extract) ข้อมูลออกมา และมีหน้าที่ต้องส่งให้พนักงานอัยการ นอกเหนือไปจากการสกัดข้อมูลนี้ ในการเทียบเคียงข้อมูล

⁸⁰ German Code of Criminal Procedure section 105.

⁸¹ German Code of Criminal Procedure section 94(2).

⁸² German Code of Criminal Procedure section 98.

⁸³ German Code of Criminal Procedure section 98(1).

⁸⁴ 81a, 81f.

(matching) พนักงานอัยการยังสามารถร้องขอให้หน่วยงานผู้เก็บข้อมูลทำการให้ความช่วยเหลือในการเทียบเคียงข้อมูลอีกด้วย⁸⁵

เนื่องจากมาตรการการสอบสวนแบบหว่านแหดังกล่าวเป็นการรุกรานสิทธิส่วนบุคคล มาตรการการสอบสวนนี้จะถูกกระทำขึ้นได้ต่อเมื่อศาลอนุญาตเท่านั้น เว้นแต่เป็นกรณีฉุกเฉิน พนักงานอัยการจึงจะมีอำนาจสั่งให้สอบสวนประเภทนี้ได้ และเมื่อสั่งไปแล้วต้องส่งคำขอให้ศาลอนุญาตทันที หากศาลไม่อนุญาตภายในสามวัน คำสั่งของพนักงานอัยการที่ออกไปโดยฉุกเฉินนั้นจะไร้ผล⁸⁶

4.2.4.8 การค้นพยานหลักฐานทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์

การค้นข้อมูลในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (electronic surveillance of telecommunications) ก็เป็น-การรุกรานความเป็นส่วนตัวของบุคคลมากเช่นกัน เพราะผู้ที่ถูกสอดส่องจะไม่รู้ว่าตนกำลังถูกสอดส่องหรือสอดแนมโดยพนักงานอัยการหรือตำรวจอยู่ และข้อมูลการสื่อสารที่ได้จากการสอดส่องนี้ยังสามารถถูกบันทึกได้ด้วย มาตรการการสอบสวนนี้จึงจะใช้ได้เฉพาะกรณีความผิดร้ายแรง ที่ถ้าไม่สอบสวนด้วยวิธีดังกล่าว ก็จะส่งผลกระทบต่อกระบวนการสอบสวนอย่างร้ายแรงเท่านั้น การสอบสวนโดยวิธีนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อศาลอนุญาตเท่านั้น เว้นแต่กรณีฉุกเฉิน ที่พนักงานอัยการจะสั่งให้มีการสอบสวนโดยการค้นทางอิเล็กทรอนิกส์ได้ ซึ่งคำสั่งที่ออกไปโดยพนักงานอัยการในกรณีฉุกเฉินดังกล่าว ต้องถูกพิจารณาโดยศาลภายในสามวัน มิเช่นนั้นจะถือว่าคำสั่งของพนักงานอัยการเสียเปล่าไป

มาตรา 98 c นั้นว่าด้วยการนำข้อมูลจากการสอบสวนไปเทียบเคียงกับข้อมูลอื่นที่มีอยู่ด้วยระบบอัตโนมัติ โดยมาตรา 98 c วางหลักว่า ในการสอบสวนเพื่อสืบทราบว่าผู้ต้องหาอยู่ที่ใด สามารถนำข้อมูลส่วนบุคคลจากกระบวนการดำเนินคดีไปเทียบเคียงกับข้อมูลอื่นที่เก็บไว้เพื่อประโยชน์แห่งการดำเนินคดีอาญา เพื่อการบังคับตามคำพิพากษา หรือเพื่อหลบหลีกภัยอันตรายได้

มาตรา 100 เป็นเรื่องเกี่ยวกับการยึดพัสดุไปรษณีย์โดยเฉพาะ โดยกำหนดว่าโดยหลัก การยึดพัสดุไปรษณีย์จะกระทำต่อเมื่อศาลอนุญาตเท่านั้น แต่ถ้าหากมีเหตุเร่งด่วน พนักงานอัยการสามารถสั่งให้มีการยึดพัสดุไปรษณีย์ได้ ซึ่งหากเป็นกรณีที่พนักงานอัยการเป็นผู้สั่งให้ยึดพัสดุไปรษณีย์ กฎหมายกำหนดให้ต้องได้รับการยืนยันจากศาลภายในสามวันนับแต่พนักงานอัยการมีคำสั่งด้วย มิเช่นนั้นจะถือว่าคำสั่งยึดดังกล่าวไม่มีผล ส่วนกรณีที่ยึดมาแล้วต้องการ

⁸⁵ S 98a.

⁸⁶ S 98b.

จะเปิดพัสดุ โดยหลักเป็นอำนาจของศาลเท่านั้นที่จะเปิดพัสดุได้ แต่ศาลสามารถให้อำนาจพนักงานอัยการเปิดพัสดุได้เพื่อไม่ให้ความล่าช้าทำให้เสียหายแก่การสืบสวน

มาตรา 100 a เป็นเรื่องเกี่ยวกับการดักฟังการสื่อสารทางโทรคมนาคม โดยกฎหมายกำหนดว่าให้ทำได้กรณีที่สงสัยว่าบุคคลกระทำความผิดร้ายแรงตามที่ได้ระบุไว้ในมาตรา 100 a (2) เท่านั้น และต้องเป็นกรณีที่หากใช้มาตรการอื่นแทนการดักฟังนี้จะเป็นการยากลำบากเกินไปหรือไม่ก่อให้เกิดผล

มาตรา 100 b ว่าด้วยการสอบสวนโดยการแฝงตัวเข้าไปในระบบคอมพิวเตอร์ของผู้ต้องสงสัยเพื่อค้นข้อมูล โดยกฎหมายวางหลักไว้คล้ายกับมาตรา 100 a กล่าวคือ กำหนดว่าให้ทำได้กรณีที่สงสัยว่าบุคคลกระทำความผิดร้ายแรงตามที่ได้ระบุไว้ในมาตรา 100 b (2) เท่านั้น และต้องเป็นกรณีที่หากใช้มาตรการอื่นแทนการดักฟังนี้จะเป็นการยากลำบากเกินไปหรือไม่ก่อให้เกิดผล

4.2.4.9 การสอบสวนโดยเจ้าพนักงานที่กระทำการเป็นสายลับ

เจ้าพนักงานที่กระทำการเป็นสายลับหมายถึงเจ้าพนักงานตำรวจผู้ทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนภายใต้ชื่ออื่นที่ไม่ใช่ชื่อจริงของตนเอง โดยมาตรา 110a (2) และ (3) กำหนดว่าเจ้าพนักงานที่กระทำการเป็นสายลับสามารถใช้ชื่ออื่นนี้ทำนิติกรรมทางกฎหมายได้โดยชอบ และหากมีความจำเป็นในการรักษาชื่ออื่นที่ได้กำหนดขึ้นมานี้ ก็ยังสามารถทำเอกสารที่เกี่ยวข้องขึ้นมาหรือเปลี่ยนแปลง และใช้เอกสารที่เกี่ยวข้องด้วย

การสอบสวนโดยเจ้าพนักงานที่กระทำการเป็นสายลับ (undercover investigators) จะกระทำได้กับความผิดบางประเภทเท่านั้น เช่น การค้ายา ค้าอาวุธ องค์กรอาชญากรรม หรือความผิดร้ายแรงอื่นที่มีแนวโน้มว่าจะถูกกระทำซ้ำอีก และจะใช้ได้ต่อเมื่อมาตรการสอบสวนอื่นๆจะไม่สัมฤทธิ์ผลหรือจะลำบากเกินสมควร โดยต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานอัยการเท่านั้น กรณีฉุกเฉิน หรือกรณีพนักงานอัยการไม่สามารถให้อนุญาตได้ภายในเวลา ก็ให้ดำเนินการไปก่อน โดยต้องส่งเรื่องเพื่อขออนุญาตพนักงานอัยการทันที หากพนักงานอัยการไม่ให้ความยินยอมภายในสามวัน กฎหมายกำหนดให้มาตรการนั้นเป็นอันสิ้นสุดไป

4.2.4.10 การสอบปากคำ

การสอบปากคำมีทั้งกรณีการสอบปากคำโดยศาล (judicial interrogation) การสอบปากคำโดยตำรวจที่สถานีตำรวจ และการสอบปากคำโดยอัยการ ในทางปฏิบัติผู้ต้องสงสัยจะถูกสอบปากคำที่สถานีตำรวจเป็นอันดับแรกหลังจากที่ตำรวจได้แจ้งข้อหาแล้ว กรณีการสอบปากคำโดยศาล ศาลจะมีหมายเรียกผู้ต้องสงสัยมาสอบปากคำ โดยผู้ต้องสงสัยมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องไปตามหมายเรียก ศาลจะเป็นผู้แจ้งข้อหา สอบถามเบื้องต้น และต้องปล่อยตัวไป พนักงานอัยการมีสิทธิเข้าร่วมได้การสอบปากคำโดยศาลนี้ ไม่ว่าจะเป็นการสอบปากคำผู้ต้องสงสัย

หรือ พยาน นอกจากนี้ พนักงานอัยการเองก็มีอำนาจเรียกบุคคลไปสอบปากคำ ทั้งผู้ต้องสงสัย พยาน บุคคล พยานผู้เชี่ยวชาญ โดยบุคคลเหล่านั้นมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องไปพบพนักงานอัยการตามหมายเรียก ทั้งนี้ ในการสอบปากคำ กฎหมายกำหนดว่าต้องมีการสอบปากคำผู้ต้องสงสัยอย่างซ้ำที่ที่สุดก่อนจะปิดการสอบสวน

4.2.4.11 ดำรวจส่งสำนวนการสอบสวนให้อัยการพิจารณา

เมื่อสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว ตำรวจจะต้องส่งสำนวนการสอบสวนทั้งหมดให้พนักงานอัยการโดยไม่ชักช้า⁸⁷ เพื่อให้พนักงานอัยการพิจารณาว่าจะสั่งฟ้องหรือไม่ พนักงานอัยการมีดุลพินิจที่จะสั่งเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งในสี่อย่างดังต่อไปนี้ คือ ประการแรก สั่งไม่ฟ้องเพราะเหตุหลักฐานไม่เพียงพอหรือเพราะพิจารณาได้ว่าผู้ต้องสงสัยเป็นผู้บริสุทธิ์ ประการที่สอง สั่งไม่ฟ้องโดยกำหนดหรือไม่กำหนดเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่งให้ปฏิบัติตาม ประการที่สาม สั่งฟ้องข้อหาอื่นที่ร้ายแรงน้อยกว่า และประการที่สี่ สั่งฟ้อง

4.2.4.12 การสั่งฟ้อง

สำนักงานอัยการยึดโยงอยู่กับเขตอำนาจศาล การสั่งฟ้องของพนักงานอัยการก็ยึดโยงอยู่กับเขตอำนาจศาลเช่นเดียวกัน กล่าวคือเมื่อพนักงานอัยการสั่งฟ้องแล้ว คดีจะเข้าไปอยู่ในเขตอำนาจของศาลที่สำนักงานอัยการสังกัดอยู่โดยทันที นอกจากนี้ หากอัยการพิจารณาสั่งฟ้องแล้ว พนักงานอัยการจะไม่สามารถถอนฟ้องได้ การที่คำสั่งฟ้องของพนักงานอัยการเป็นผลให้ศาลมีเขตอำนาจเหนือคดีโดยอัตโนมัติ และการที่ไม่สามารถถอนคำฟ้องได้ ทั้งสองประการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของคำสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการ และความสำคัญของตัวคำฟ้อง ซึ่งจะต้องเตรียมการมาอย่างดี มีความละเอียดถี่ถ้วน ไม่มีข้อผิดพลาด เพราะหากศาลพิจารณาคำฟ้องของพนักงานอัยการแล้วเห็นว่าไม่มีมูลเพียงพอจะฟ้อง ศาลจะยกฟ้องของพนักงานอัยการ และการยกฟ้องนี้มีผลเป็นการตัดสิทธิหน้าที่อาญาฟ้องอีก เว้นแต่จะมีพยานหลักฐานใหม่ในการพิจารณาว่าจะรับฟ้องของพนักงานอัยการหรือไม่ ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ต้องหาให้ปากคำกับศาล และศาลสามารถสั่งสอบสวนเพิ่มเติมได้ด้วย

จึงอาจกล่าวได้ว่า ทั้งศาล อัยการ และตำรวจ ต่างมีบทบาทในการสอบสวน ซึ่งการมีบทบาทอย่างเป็นระบบระเบียบของทั้งสามฝ่ายในการสอบสวนนี้ ก็เป็นสิ่งยืนยันความสำคัญของกระบวนการสอบสวนคดีอาญาอีกด้วย⁸⁸

⁸⁷ 163(2).

⁸⁸ หมายเหตุ ถ้าเทียบกับระบบของอเมริกา จะเห็นว่าในการสอบสวนตามมาตรา 32 เดิม และการไต่สวนตามมาตรา 32 ปัจจุบัน แต่ละฝ่ายจะมีบทบาทหน้าที่แยกกันชัดเจน คือพนักงานสอบสวนหรือพนักงานไต่สวนกำหนดพยานหลักฐานที่จะนำสืบ ฝ่ายอัยการทหาพยานหลักฐานมา

4.2.5 บทบาทของพนักงานอัยการในการสอบสวน

4.2.5.1 สักการสอบสวน

กรณีสงสัยว่าอาจมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น พนักงานอัยการมิได้มีเพียงอำนาจที่จะสั่งสอบสวนเท่านั้น แต่เป็น “หน้าที่” ของพนักงานอัยการที่จะต้องสั่งสอบสวนเลย จึงเท่ากับว่าพนักงานอัยการมีบทบาทสำคัญตั้งแต่เริ่มการสอบสวน เพราะเป็นผู้สั่งการสอบสวนเอง ซึ่งในการนี้จะดำเนินการสอบสวนเอง หรือให้ตำรวจสอบสวนให้ก็ได้ ซึ่งในทางปฏิบัติ พนักงานอัยการจะสั่งให้ตำรวจเป็นผู้ดำเนินการสอบสวน

4.2.5.2 พิจารณานุญาตมาตรการการสอบสวนเป็นกรณีฉุกเฉิน

นอกจากสั่งสอบสวนแล้ว พนักงานอัยการยังมีบทบาทเกี่ยวเนื่องกับขั้นตอนการสอบสวนหลายมาตรการ ตั้งแต่การจับ ค้น ยึด ตรวจร่างกาย ดักฟังการสื่อสาร ฯลฯ ดังจะเห็นได้จากการที่พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งมาตรการการสอบสวนดังกล่าวเหล่านั้น ทั้งมาตรการที่รุกรานสิทธิบุคคลมากและมาตรการที่รุกรานสิทธิของบุคคลน้อยในกรณีฉุกเฉินที่ไม่สามารถขอศาลได้ทัน

4.2.5.3 ใกล้ชิดพยานหลักฐานและกระบวนการสอบสวนโดยตรง

การมีส่วนร่วมของพนักงานในการสั่งสอบสวน และสั่งอนุญาตมาตรการสอบสวนในกรณีฉุกเฉิน ส่งผลให้พนักงานอัยการมีบทบาทสำคัญ ใกล้ชิดพยานหลักฐานและกระบวนการสอบสวนโดยตรงตั้งแต่ต้นจนจบ ไม่ใช่แค่รอรับเอกสารจากพนักงานตำรวจแล้วตัดสินใจว่าจะสั่งฟ้องหรือไม่

4.2.5.4 หาพยานหลักฐานให้หนักแน่นครอบคลุมที่สุด

การสอบสวนคดีอาญาในกฎหมายเยอรมนีเป็นกระบวนการสำคัญที่ใช้ระยะเวลานาน เพราะต้องใช้ความระมัดระวังถี่ถ้วนรอบคอบในการค้นหาและรวบรวมพยานหลักฐาน เนื่องจากว่าการเพิ่มพยานหลักฐานใดก็ตามที่ได้มาจากการสอบสวนขึ้นก่อนพิจารณานี้จะทำได้โดยลำบากในชั้นการพิจารณาคดี

4.2.5.5 การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหา

พนักงานอัยการมีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในการสอบสวน เพราะพนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องค้นหาพยานหลักฐานทั้งที่มีผลเป็นการปรัปร้า (incriminating)

นำสืบ ฝ่ายผู้ต้องหาหาพยานหลักฐานมานำสืบ โดยทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายผู้ต้องหาที่มีความ active ในการหาพยานหลักฐานเท่าๆกัน และศาลไม่มีบทบาทในการสอบสวนนี้ ส่วนระบบของเยอรมัน จะเห็นว่าตำรวจ อัยการ และศาล มีบทบาทเกี่ยวพันกันในการสอบสวน และไม่เพียงระบุว่าจะใช้เอกสารใด แต่เป็นผู้สั่งการสอบสวนแต่ละขั้นตอนนั่นเองเลย คือมีบทบาทที่ active มากในการสอบสวน ในขณะที่ฝ่ายผู้ต้องหาจะไม่มีความ active ในการหาพยานหลักฐานเท่าใดนัก.

และที่มีผลเป็นการทำให้พ้นผิด (exonerating) ด้วย เพื่อให้เป็นไปตามหลักประกันสิทธิของผู้ต้องหา โดยเฉพาะสิทธิในการได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าไม่มีความผิด (right to be presumed innocent)

4.2.6 การควบคุมตรวจสอบการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการ

4.2.6.1 ดุลพินิจในการสั่งสอบสวน

พนักงานอัยการไม่สามารถใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่สอบสวนได้ เพราะกฎหมายบังคับให้มีหน้าที่ต้องสั่งสอบสวน

4.2.6.2 ดุลพินิจในการอนุญาตมาตรการสอบสวน

ในการพิจารณาสั่งอนุญาตมาตรการสอบสวนต่างๆ เป็นกรณีฉุกเฉิน ดุลพินิจของพนักงานอัยการจะถูกควบคุมโดยบทกฎหมายและหลักกฎหมายที่ปรากฏในมาตราที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับมาตรการการสอบสวนนั้นๆ โดยเฉพาะ เช่น พนักงานอัยการจะสั่งให้มีการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนผู้กระทำการเป็นสายลับได้ต่อเมื่อเป็นกรณีฉุกเฉิน และเป็นการจำเป็นเพื่อความสัมฤทธิ์ผลของการสอบสวน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การใช้ดุลพินิจในการสั่งอนุญาตมาตรการสอบสวนบางประการของพนักงานอัยการ ถูกควบคุมโดยหลักกฎหมายเช่นหลักกฎหมายว่าด้วยความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการสอบสวน เป็นต้น

4.2.6.3 การตรวจสอบการใช้ดุลพินิจโดยผู้พิพากษา

กฎหมายกำหนดให้พนักงานอัยการสามารถสั่งมาตรการการสอบสวนในกรณีฉุกเฉินได้ แต่ในหลายมาตรการ คำสั่งของพนักงานอัยการดังกล่าวต้องถูกตรวจสอบโดยศาลอีกที โดยเฉพาะคำสั่งเกี่ยวกับมาตรการการสอบสวนที่มีผลกระทบต่อสิทธิส่วนบุคคลมาก คำสั่งดังกล่าวต้องได้รับการพิจารณาตรวจสอบจากศาลอีกชั้น มิเช่นนั้นคำสั่งดังกล่าวจะสูญเปล่าไป

4.2.7 บทสรุป ศาลทหารในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ระบบศาลของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. ศาลทั่วไปหรือศาลยุติธรรม (Ordinary Court) มีอำนาจพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญา แบ่งออกเป็น 4 ระดับคือ

1.1 ศาลท้องถิ่น มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาลหุโทษ คดีแพ่ง และคดีเยาวชนและครอบครัว

1.2 ศาลภูมิภาค มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาและคดีแพ่งที่สำคัญ นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เป็นศาลอุทธรณ์ของศาลท้องถิ่นด้วย

1.3 ศาลอุทธรณ์/ศาลสูง มีอำนาจพิจารณาคดีที่อุทธรณ์มาจากศาลภูมิภาค และพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวที่อุทธรณ์มาจากศาลท้องถิ่น

1.4 ศาลแห่งสหพันธ์ มีอำนาจพิจารณาข้อกฎหมายที่อุทธรณ์มาจากศาลอุทธรณ์

2. ศาลชำนาญพิเศษ ประกอบด้วย ศาลปกครอง ศาลภาษีอากร ศาลแรงงาน ศาลสังคม และศาลสิทธิบัตร แบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลสูงแห่งสหพันธ์ เช่น ศาลปกครองแห่งสหพันธ์ (Federal Administrative Court) ซึ่งแต่ละศาลเป็นอิสระแยกจากกัน โดยศาลชำนาญพิเศษแต่ละประเภท แบ่งเป็นสามระดับ เช่นเดียวกับศาลยุติธรรมทั่วไป ได้แก่ ศาลท้องถิ่น (Local Administrative Court, Local Tax, Local Labour Court, Local Social Court, Local Patent Court) ศาลอุทธรณ์หรือศาลสูง (Higher Court) และศาลสหพันธ์ หรือศาลสูงสุด (Federal Court)

3. ศาลรัฐธรรมนูญ มีอำนาจในการพิจารณากฎหมายว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ และการตีความบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันยังมีอำนาจในการตรวจสอบการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลต่าง ๆ (Judicial review) ที่คู่ความยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญว่ามีการละเมิดสิทธิตามรัฐธรรมนูญ เช่น การละเมิดสิทธิมนุษยชนในการพิจารณาคดีอาญา (Violation of human rights in a criminal trial) ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันประกอบด้วยศาลรัฐธรรมนูญของมลรัฐ (State Constitution Court) และศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ (Federal Constitution Court)

สำนักพระธรรมนูญ เป็นหน่วยขึ้นตรงต่อ กท. ยม. ทำงานด้านกฎหมายในภาพรวมทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับนโยบายความมั่นคงและการป้องกันประเทศตลอดจนการดำเนินงาน/การปฏิบัติการกิจของ Bundeswehr รวมถึงการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสำหรับการบริหารจัดการ สนับสนุนการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพของกระทรวงกลาโหมและ ผบ.ทสส.

ศาลทหารเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารงานยุติธรรมของกระทรวงกลาโหมแห่งสหพันธ์ ทำหน้าที่เป็นศาลสำหรับดำเนินคดีทางวินัยกับทหารและดำเนินการเรื่องร้องเรียนของทหาร โดยมีการคัดเลือกผู้ทำหน้าที่ผู้พิพากษาจากผู้พิพากษาอาชีพ และทหารสองคนในฐานะผู้พิพากษากิตติมศักดิ์ โดยทหาร 1 นาย จะต้องอยู่ในกลุ่มยศของผู้ต้องหาหรือทหารที่ถูกร้องทุกข์ ปัจจุบันศาลทหาร แบ่งเป็น 2 เขตคือ ศาลทหารเหนือ ซึ่งตั้งอยู่ใน Munster และศาลทหาร ตั้งอยู่ใน Munchen

ศาลทหารเหนือ เมือง Munster พิจารณาคดีเกี่ยวกับทหารที่ประจำการในรัฐ Berlin, Brandenburg, Bremen, Hamburg, Mecklenburg-Vorpommern, Niedersachsen, Sachsen-Anhalt, Schleswig-Holstein และ Nordrhein-Westfalen (ยกเว้น Köln) มีห้องพิพากษาคดี 7 แห่ง ได้แก่ Munster 2 แห่ง Hamburg 2 แห่ง Potsdam 2 แห่ง และ Koblenz 1 แห่ง

ศาลทหารใต้ เมือง Munchen พิพากษาคดีเกี่ยวกับทหารที่ประจำการในรัฐ Baden-Wurttemberg, Bayern, Hessen, Koln, Rheinland-Pfalz, Saarland, Sachsen และ Thuringen มีห้องพิพากษาคดี 7 แห่ง ได้แก่ Munchen 2 แห่ง Koblenz 2 แห่ง Erfurt 2 แห่ง และ Potsdam 1 แห่ง

พื้นฐานทางกฎหมายสำหรับการจัดตั้งศาลทหารและพิพากษาคือ มาตรา 69 วรรค 1 และ 2 แห่งประมวลกฎหมายวินัยทหาร ร่วมกับข้อบัญญัติว่าด้วยการจัดตั้งศาลทหาร ลงวันที่ 16 พ.ค. 2549 และข้อบัญญัติว่าด้วยระเบียบพื้นที่ความรับผิดชอบของหน่วยทหารและการจัดตั้งห้องพิพากษาดังแต่ 1 ก.ค. 2564

ศาลทหารใช้เขตอำนาจศาลตามมาตรา 96 วรรค 2 ประโยค 2 ของกฎหมายพื้นฐาน เฉพาะในกรณีการป้องกันประเทศ และกำลังทหารที่ถูกส่งไปปฏิบัติการกิจต่างประเทศหรือบนเรือรบ อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมาสภานิติบัญญัติยังคงใช้แนวทางดังกล่าว ทำให้ศาลยุติธรรมทั่วไปมีหน้าที่รับผิดชอบในการพิพากษาคดี

เนื่องจากศาลทหารเป็นศาลที่พิพากษาด้านวินัย จึงอาจมีการดำเนินคดีอาญาในศาลทั่วไปและการละเมิดหน้าที่การทหารต่อหน้าศาลทหารพร้อมกันได้ และการลงโทษ 2 ครั้งไม่ถือเป็นการละเมิดข้อห้ามของการลงโทษสองครั้ง

หากการพิจารณาของศาลทหารขัดแย้งกับการเยียวยาทางกฎหมายวุฒิสมาชิกที่ 1 หรือ 2 ของศาลปกครองกลางในไลพ์ซิกจะเป็นผู้ตัดสิน

สถานภาพ เมื่อ 31 ธ.ค. 2561 มีผู้พิพากษาทหารทั้งหมด 14 นาย ประจำการในห้องพิพากษา 14 แห่ง

สรุปได้ว่า ศาลทหาร เป็นหน่วยในบังคับบัญชาของสำนักพระธรรมนูญ กท. จัดเป็นศาลชั้นต้น/ศาลทั่วไป ของระบบศาลสหพันธรัฐเยอรมัน ตัดสินในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหน่วยทหารที่ได้รับมอบหมายตามประมวลวินัยทหาร (WDO) และประมวลกฎหมายข้อร้องเรียนทางทหาร (WBO) นับเป็นกระบวนการยุติธรรมทางทหารที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมฝ่ายพลเรือน เนื่องจากในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาจะพิจารณาโดยศาลพลเรือน ดังนั้นขอบเขตการพิจารณาคดีจึงไม่แตกต่างกันทั้งในเวลาปกติ หรือเวลาสงคราม ความสำเร็จของศาลทหารจึงได้รับการคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกัน แต่ไม่รวมถึงการพิจารณาคดีอาญา

4.3 เปรียบเทียบการเป็นผู้สอบสวนคดีอาญาในศาลทหารของสหรัฐอเมริกาและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

4.3.1 คุณสมบัติผู้สอบสวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกาและเยอรมัน

4.3.1.1 คุณสมบัติผู้สอบสวนคดีอาญาทหารตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา

(1) คุณสมบัติผู้สอบสวนคดีตามมาตรา 32 เดิม

ในเรื่องคุณสมบัติของผู้สอบสวนคดีตามมาตรา 32 เดิม กฎหมายกำหนดว่าผู้สอบสวนคดีตามมาตรา 32 เดิม “ต้อง” เป็น นายทหารชั้นสัญญาบัตร⁸⁹ และ “ต้อง” ไม่เป็นผู้กล่าวหา เท่ากับว่ากฎหมายบังคับแค่สองคุณสมบัติคือการเป็นนายทหารสัญญาบัตร และการไม่เป็นผู้กล่าวหาเสียเอง

สิ่งที่มีใช้คุณสมบัติที่ “ต้อง” มี แต่เป็นสิ่งที่ “ควร” มีตามมาตรา 32 (เดิม) คือผู้สอบสวนคดีควรเป็นนายทหารที่มีวุฒิภาวะ (a mature officer) และ “ถ้าเป็นไปได้” ผู้สอบสวนคดีที่พึงประสงค์มากกว่า (preferably) คือหนึ่ง เป็นนายทหารที่มียศ “major or lieutenant commander” หรือสูงกว่า⁹⁰ หรือสอง เป็นนายทหารที่ผ่านการอบรมทางด้านกฎหมาย หรือมีประสบการณ์ด้านกฎหมาย (legal training and experience)⁹¹ นายทหารที่มีคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง (เรื่องยศ หรือเรื่องการศึกษาด้านกฎหมาย) ก็จะเป็นที่พึงประสงค์ในการเลือกมาเป็นผู้สอบสวนคดีตามมาตรา 32 (เดิม) มากกว่า

เนื่องจากกฎหมายไม่ได้กำหนดว่าผู้สอบสวนคดีต้องมีความรู้ทางกฎหมาย กฎหมายจึงกำหนดให้ผู้สอบสวนสามารถขอคำปรึกษาทางกฎหมายจากแหล่งที่เป็นกลาง แหล่งใดก็ได้นอกเหนือไปจากคู่ความในคดี

นอกจากนี้ แม้กฎหมายจะไม่ได้กำหนดไว้ แต่มีคำพิพากษา United States v. Reynolds, 24 M.J. 261, 263 (C.M.A. 1987) วางหลักว่าแต่งตั้งผู้สอบสวนคดีที่มียศต่ำ

⁸⁹ Rcm 405(d)(1).

⁹⁰ Rule 405 (d) (1) and PAM 27-173 25 April 1978.

⁹¹ MCM para 34a. from.

https://books.google.co.th/books?id=poOugVvRnj0C&pg=PA70&lpg=PA70&dq=article+32+investigator+training+course&source=bl&ots=7PruljLETh&sig=ACfU3U0fzhVwg2dM1Aoox_zXLFUfLHCEqQ&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwiPqveAtMLqAhVTfSsKHVPvCgwQ6AEwCXoECAsQAQ#v=onepage&q=article%2032%20investigator%20training%20course&f=false.

กว่าผู้ถูกกล่าวหา จะเป็นการผิดธรรมเนียมอย่างยิ่ง ดังนั้น ในทางปฏิบัติ ผู้สอบสวนคดีจะเป็นนายทหารสัญญาบัตรที่มียศหรือชั้นไม่ต่ำกว่ายศหรือชั้นของผู้ถูกกล่าวหา

(2) คุณสมบัติผู้ไต่สวนคดีตามมาตรา 32 ปัจจุบัน⁹²

ผู้สอบสวนตามกฎหมายเดิมจะเป็นนายทหารสัญญาบัตรนายใดก็ได้ เพียงแต่หากได้ผ่านการอบรมศึกษาทางด้านกฎหมาย ก็จะเป็นผู้ที่พึงประสงค์มากกว่า แต่สำหรับกรณีผู้ไต่สวนคดีตามมาตรา 32 ปัจจุบัน ไม่ใช่แค่ควรมีการอบรมศึกษาทางด้านกฎหมายเท่านั้น และไม่ใช่ นายทหารนายใดก็ได้ แต่กฎหมายกำหนดว่าผู้ไต่สวนต้องมีสถานะเป็นนายทหารพระธรรมนูญ (judge advocate) เท่านั้น และผู้ไต่สวนต้องไม่ใช่ผู้กล่าวหา (the accuser) มีความเป็นกลางและได้รับการรับรองตามมาตรา 27(b)(2)

กรณีไม่สามารถแต่งตั้งนายทหารพระธรรมนูญที่ได้รับการรับรองตามมาตรา 27(b)(2) ได้เนื่องจากเหตุสุดวิสัย กฎหมายก็จะไปให้ความสำคัญกับเรื่องยศและเรื่องคำปรึกษาทางกฎหมายเป็นลำดับถัดมา กล่าวคือ กรณีมีเหตุสุดวิสัยไม่อาจตั้งนายทหารพระธรรมนูญเป็นผู้ไต่สวนคดีดังกล่าวได้ กฎหมายกำหนดให้ผู้บังคับบัญชา (convening authority) แต่งตั้ง commissioned officer ที่ควรมียศในชั้น O-4 เป็นอย่างต่ำ ผู้เป็นกลางมาเป็นผู้ไต่สวนคดีแทน และในกรณีเช่นนี้ ต้องให้นายทหารพระธรรมนูญ (judge advocate) ผู้เป็นกลางและได้รับการรับรองตามมาตรา 27(b)(2) มาเป็นผู้ให้คำปรึกษาทางกฎหมายแก่ commissioned officer ผู้ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ไต่สวนคดีดังกล่าวด้วย กล่าวคือ ถ้านายทหารพระธรรมนูญไม่ได้เป็นผู้ไต่สวนเอง อย่างน้อยต้องมีนายทหารพระธรรมนูญเป็นที่ปรึกษาทางกฎหมาย นอกจากนี้ หากเป็นไปได้ กฎหมายกำหนดให้ผู้ไต่สวนคดีมียศในชั้นเดียวกันหรือสูงกว่าอัยการทหาร (military counsel) อีกด้วย

4.3.1.2 คุณสมบัติผู้สอบสวนคดีอาญาทหารตามกฎหมายเยอรมัน⁹³

ผู้สอบสวนคดีอาญาทหารตามกฎหมายเยอรมันคือพนักงานอัยการ คุณสมบัติของพนักงานอัยการมีห้าประการคือ หนึ่ง ต้องมีสัญชาติเยอรมัน สอง ต้องสำเร็จการศึกษาด้านกฎหมาย สาม ต้องผ่านการทดสอบ “First State Examination” สี่ ต้องได้ฝึกงานในองค์กรทางกฎหมายเป็นเวลาสองปี และประการสุดท้าย ประการที่ห้า ต้องผ่านการทดสอบ “Second State Examination”

⁹² RCM Rule 405(d)(1)(A)-(D).

⁹³ Johannes Riedel, Recruitment, ‘Professional evaluation and career of judges and prosecutors in Germany’ < <http://www.difederico-giustizia.it/wp-content/uploads/2010/09/recruitment-evaluation-and-career.pdf>>.

ในส่วนของ First state examination เป็นการสอบข้อเขียนวิชา กฎหมาย 6-7 วิชา และสอบปากเปล่าเป็นเวลาสี่ชั่วโมง

ในส่วนของการฝึกงาน ผู้ฝึกงานจะถูกจ้างงานเป็นข้าราชการพลเรือนโดย ได้ค่าตอบแทนจำนวนหนึ่ง และต้องฝึกงานกับหน่วยงานทางกฎหมายให้ครบครันรอบด้าน กล่าวคือ ฝึกงานกับศาลแพ่ง ศาลอาญาหรือสำนักงานอัยการ หน่วยงานทางปกครองระดับรัฐหรือท้องถิ่น กับ ทนายความ และที่อื่นตามที่คุณฝึกงานเลือก ทั้งหมดรวมเป็นเวลาสองปี โดยในระหว่างฝึกงาน ก็ต้องเข้ารับการศึกษาอบรมทางกฎหมายด้วย

ในส่วนของ Second state examination ตัววิชาที่ใช้สอบจะคล้ายคลึง กับวิชาที่สอบใน First state examination เพียงแต่จะมีการวัดผลในส่วนของกฎหมายวิธีสบัญญัติ ที่ละเอียดลึกซึ้งขึ้นมากกว่าใน First state examination และการสอบปากเปล่านั้นประกอบไปด้วย สองส่วน ส่วนแรกเป็นการฟังรายละเอียดคดี แล้วมีเวลาเตรียมตัวหนึ่งชั่วโมงก่อนที่จะกล่าว แถลงการณ์เกี่ยวกับคดีและปิดคดี และส่วนที่สองเป็นการสอบปากเปล่าต่อหน้าคณะกรรมการสอบ จำนวนสามคน⁹⁴

เมื่อผ่านทั้งห้าขั้นตอนดังกล่าวแล้ว ก็จะสามารถสมัครคัดเลือกเป็น พนักงานอัยการได้ โดยผู้ที่มีความสูงก็มักจะผ่านการคัดเลือกในตำแหน่งตุลาการและอัยการ และ เมื่อเข้าไปเป็นพนักงานอัยการ ก็จะมี mentor ช่วยฝึกหัดเป็นเวลาหลายเดือนกว่าพนักงานอัยการ ใหม่จะสามารถรับผิดชอบคดีได้เอง และทักษะที่ต้องใช้ ทั้งในการสั่งการสืบสวนสอบสวน ในการ พิจารณาอนุญาตมาตรการการสืบสวน การทำสำนวนการสั่งฟ้องต่าง ๆ ก็ไปศึกษาในการทำงาน รายวัน มิได้มีการอบรมเฉพาะเพื่อจะสามารถทำหน้าที่เกี่ยวกับการสอบสวนแต่อย่างใด⁹⁵

4.3.2 หลักสูตรการอบรมผู้สอบสวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกาและเยอรมัน

4.3.2.1 หลักสูตรการอบรมผู้สอบสวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกา

(1) หลักสูตรการอบรมผู้ไต่สวน

ผู้ไต่สวนต้องเป็นนายทหารพระธรรมนูญ ซึ่งแต่ละเหล่าทัพจะมีโรงเรียน กฎหมายเป็นของตนเอง กล่าวคือ กองทัพเรือมี Naval Justice School (NJS) ที่เมืองนิวพอร์ต รัฐโรด ไอแลนด์ (New Port, Rhode Island)⁹⁶ กองทัพบกมี The Judge Advocate General's Legal Center and School (TJAGLCS) ที่เมืองชาร์ลอตส์วิลล์ รัฐเวอร์จิเนีย (Charlottesville,

⁹⁴ เฟิงอ้าง 76.

⁹⁵ เฟิงอ้าง 77.

⁹⁶ <<https://www.jag.navy.mil/njs.htm>>.

Virginia)⁹⁷ และกองทัพอากาศมี The Air Force Judge Advocate General's School (AFJAGS) ที่เมืองมอนต์กอเมอรี รัฐแอละแบมา (Montgomery, Alabama)⁹⁸

จากการค้นคว้าทางเอกสาร ไม่พบว่าผู้ใต้สวนต้องเข้าอบรมหลักสูตรใดเป็นพิเศษเพื่อที่จะสามารถมาเป็นผู้ใต้สวนคดีอาญาของทหารได้ พบเพียงแต่กรณีของอัยการทหาร (ผู้ใต้สวนคือคนกลาง อัยการทหารคือฝ่ายโจทก์) ของหน่วย Marine Corps ที่หากจะฟ้องคดีที่มีเสียหายประเภทผู้เสียหายพิเศษ (คดีล่วงละเมิดทางเพศ เป็นต้น) หัวหน้าอัยการทหารในคดีนั้นต้องผ่านการอบรมหลักสูตร special victim trial counsel เสียก่อน⁹⁹

ดังนั้น แม้นายทหารพระธรรมนูญผู้ใต้สวนไม่ต้องผ่านการอบรมพิเศษใด ๆ เพื่อจะมาเป็นผู้ใต้สวนได้ แต่โรงเรียนกฎหมายของแต่ละเหล่าทัพก็จัดการอบรมทางกฎหมายในวิชาต่าง ๆ อย่างหลากหลาย และมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ความรู้และการเตรียมพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ของนายทหารในหลายระดับชั้น ในหลายหน้าที่ ตั้งแต่เสมียนนายไปจนถึงนายทหารพระธรรมนูญระดับอาวุโส ซึ่งการเรียนการสอนการอบรมของโรงเรียนกฎหมายของแต่ละเหล่าทัพก็มีทั้งวิชาที่แตกต่างกันไปและมีบางวิชาที่คล้ายคลึงกัน ดังจะเห็นได้จากรายวิชาของแต่ละโรงเรียนกฎหมายในหัวข้อต่อไป นอกจากนี้ แม้กฎหมายมิได้บังคับให้ผู้ใต้สวนต้องผ่านการอบรมหลักสูตรใด ๆ แต่การผ่านการอบรมในวิชาต่าง ๆ ทำให้เพิ่มความรู้ในกระบวนการยุติธรรมทางทหาร และมีผลต่อการได้รับเลือกให้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งต่าง ๆ มีผลต่อการได้ประกาศนียบัตร มีผลต่อการเก็บหน่วยกิตที่ถูกรับรองโดยเนติบัณฑิตยสภาอเมริกันเพื่อวัตถุประสงค์ในการได้รับปริญญาบัตร มีผลต่อตำแหน่งหน้าที่การเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และการขึ้นเงินเดือน

1. หลักสูตรของ Naval Justice School¹⁰⁰ (กองทัพเรือ)

สำหรับปีการศึกษา 2563 มีรายวิชา ซึ่งผู้ค้นคว้าจำแนกออกเป็นประเภทดังต่อไปนี้

1) วิชาพื้นฐาน

- Basic Lawyer Course (คอร์สนักกฎหมายขั้นพื้นฐาน)
- Legal Clerk Course (คอร์สผู้ช่วยนิติกร)
- Legal Officer Course (คอร์สนิติกร)

2) วิชากฎหมายเฉพาะ

⁹⁷ <<https://tjaglcs.army.mil/>>.

⁹⁸ <<https://www.afjag.af.mil/JAG-School/>>.

⁹⁹ paragraph 1203.3 of MCO P5800.16A.

¹⁰⁰ วิชาส่วนใหญ่ได้รับการรับรองโดยเนติบัณฑิตยสภาอเมริกันด้วย.

- Advanced Cyber Law (กฎหมายไซเบอร์ขั้นสูง)
- Advanced National Security Law (กฎหมายความมั่นคงขั้นสูง)
- Coalition Operational Law (กฎหมายการปฏิบัติการร่วมผสม)
- Information Operational Law Training (อบรมกฎหมายว่าด้วยการปฏิบัติการเกี่ยวกับข้อมูล)
- Law of Naval Operations (กฎหมายว่าด้วยการปฏิบัติการทางเรือ)

3). วิชาเกี่ยวกับการดำเนินคดี

- Basic Trial Advocacy (วิชาว่าความขั้นพื้นฐาน)
- Classified Information Litigation (การดำเนินคดีในกรณีมีข้อมูล

อันเป็นความลับ)

- Litigating Complex Cases (การดำเนินคดีซับซ้อน)
- Defense Counsel Orientation (การอบรมทนายจำเลย)
- Navy-Marine Court of Criminal Appeals Annual Training

(การอบรมประจำปีของศาลอุทธรณ์ทางอาญาของเหล่านาวิกโยอิน)

4.). วิชาสำหรับคดีผู้เสียหายประเภทผู้เสียหายพิเศษ

- Special Victims Capability Course (การอบรมหน่วยผู้เสียหาย

ชนิดพิเศษ)

- Prosecuting Special Victim Cases (การฟ้องคดีที่มีผู้เสียหาย

ชนิดพิเศษ)

- Defending Sexual Assault Cases (การเป็นทนายจำเลยในคดี

ล่วงละเมิดทางเพศ)

- Sexual Assault Policy for the SJA (นโยบายว่าด้วยคดีล่วง

ละเมิดทางเพศสำหรับ Staff Judge Advocate “SJA” ซึ่งคือนายทหารพระธรรมนูญผู้เป็นที่ปรึกษา
กฎหมายให้กับผู้บังคับบัญชาผู้เริ่มกระบวนการยุติธรรมอาญาทางทหาร Convening Authority
“CA”)

- Navy-Marine Corps Trial Judiciary Sexual Assault Training
(การอบรมตุลาการศาลทหารนาวิกโยอินขั้นต้นเกี่ยวกับคดีล่วงละเมิด
ทางเพศ)

5.) หลักสูตรผู้บริหาร

- Division Officer Leadership Course (หลักสูตรหัวหน้าหน่วยงาน)
- Intermediate Leader Course (หลักสูตรหัวหน้าระดับกลาง)
- Senior Leader Course (หลักสูตรหัวหน้าระดับอาวุโส)
- Senior Leader Legal Course (หลักสูตรกฎหมายสำหรับหัวหน้าระดับอาวุโส)
- Executive Leader Course (หลักสูตรผู้บริหาร)

6.) วิชาสำหรับ Legalman (ตำแหน่งเฉพาะของกองทัพเรือสหรัฐ)

- Legalman Accession Core (วิชาเพื่อสอบบรรจุเป็น legalman)
- Legalman Paralegal Education Program (การอบรมเสมียนทนายสำหรับ legalman)
- Legalman Litigation Law Officer Manager (การบริหารจัดการคดีสำหรับ legalman)
- Mid-level Legalman Phase 1 (หลักสูตรสำหรับ legalman ระดับกลาง 1)
- Mid-level Legalman Phase 2 (หลักสูตรสำหรับ legalman ระดับกลาง 2)
- Senior Legalman Course (หลักสูตรสำหรับ legalman ระดับอาวุโส)

7.) วิชาสำหรับ Paralegal (เสมียนทนาย)

- Paralegal Litigation Support Course (การให้การสนับสนุนในการทำคดีสำหรับเสมียนทนาย)
- Paralegal Research and Writing (การค้นคว้าวิจัยและการเขียนงานทางกฎหมายสำหรับเสมียนทนาย)
- Legal Ethics for Paralegals (จริยธรรมสำหรับเสมียนทนาย)

8.) วิชาสำหรับแผนกกฎหมาย (Legal Services)

- Legal Services Military Justice Course (กระบวนยุติธรรมของทหารสำหรับแผนกกฎหมาย)
- Legal Services Administrative Law Course (กฏหมายปกครองสำหรับแผนกกฎหมาย)
- Legal Services Court Reporter Course (หลักสูตรเสมียนศาลสำหรับแผนกกฎหมาย)
- Legal Services Administrative Board Recorder Course (หลักสูตรผู้บันทึกในคณะกรรมการทางปกครองสำหรับแผนกกฎหมาย)

9). วิชาสำหรับนายทหารพระธรรมนูญ

- Judge Advocate Refresher Training (การอบรมทบทวนความรู้สำหรับนายทหารพระธรรมนูญ)
- Judge Advocate Career Training (การอบรมความรู้ทางวิชาชีพสำหรับนายทหารพระธรรมนูญ)
- Joint Military Judge Advocate Training (การอบรมร่วมสำหรับนายทหารพระธรรมนูญ)
- Staff Judge Advocate (หลักสูตรสำหรับนายทหารพระธรรมนูญที่ปรึกษาทางกฎหมาย)
- Advanced Staff Judge Advocate (หลักสูตรสำหรับนายทหารพระธรรมนูญที่ปรึกษาทางกฎหมายขั้นสูง)

10). อื่นๆ

- DOD SOCO Ethics Short Course (หลักสูตรระยะสั้นสำหรับแผนกมาตรฐานจริยธรรมกระทรวงกลาโหม)
- Ethics Counselor Certification Course (หลักสูตรประกาศนียบัตรที่ปรึกษาด้านจริยธรรม)
- Professional Development Officer Course (หลักสูตรสำหรับเจ้าพนักงานพัฒนาทางวิชาชีพ)

- USCG Legal Tech Course (หลักสูตรอบรมทางกฎหมายสำหรับ ยามชายฝั่ง)
- P-TRIAD (การอบรมระยะสั้นสำหรับผู้บังคับบัญชาในสาย กฎหมาย)
- Senior counsel manager's course (หลักสูตรสำหรับทนาย จำเลยและอัยการทหารระดับอาวุโส)

(2). หลักสูตรของ The Judge Advocate General's Legal Center and School (กองทัพบก)

1) วิชากฎหมายเฉพาะ

- Administrative Law for Military Organizations Course (กฎหมายปกครองสำหรับหน่วยงานทางทหาร)
- Domestic Operational Law (กฏหมายปฏิบัติ การภายในประเทศ)
- Emergent Topics in International and Operations Law (ประเด็นทางกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายปฏิบัติการ)
- Operational Law of Armed Conflict (กฎหมายปฏิบัติการใน การขัดกันด้วยอาวุธ)
- Intelligence Law Course (กฎหมายว่าด้วยข่าวกรองและการ สืบราชการ)
- Fiscal Law Course (กฎหมายการเงิน)
- Income Tax Law Course (กฎหมายภาษีรายได้)
- Government Contract Law New Developments Course (พัฒนาการใหม่ ๆ ทางกฎหมายว่าด้วยสัญญาของรัฐ)
- Law of Federal Employment Course (กฎหมายว่าด้วยการ จ้างงานของสหรัฐ)

2) วิชาเกี่ยวกับการว่าความดำเนินคดี

- Contract Attorney Course (หลักสูตรสำหรับทนายในคดี เกี่ยวกับสัญญา)

- Federal Litigation Course (หลักสูตรการว่าความในคดีระดับสหรัฐ)
- Intermediate Trial Advocacy Course (วิชาว่าความชั้นกลาง)
- 3) การอบรมสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ในแต่ละตำแหน่ง
 - Law for Paralegal Course (กฎหมายสำหรับผู้ช่วยทนาย)
 - Legal Assistance Course (หลักสูตรการให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย)
 - Military Judge Course (หลักสูตรสำหรับตุลาการศาลทหาร)
 - Military Justice Leaders Course (หลักสูตรผู้นำในกระบวนการยุติธรรมของทหาร)
 - Procurement Fraud Advisors' Course (หลักสูตรที่ปรึกษาทางการทุจริตในการจัดซื้อจัดจ้าง)
 - Special Victims Counsel Course (หลักสูตรสำหรับที่ปรึกษาผู้เสียหายชนิดพิเศษ)
 - Ethics Counselor Course (หลักสูตรสำหรับที่ปรึกษาด้านจริยธรรม)

3. หลักสูตรของ Air Force Judge Advocate General School

(กองทัพอากาศ)

- 1) วิชากฎหมายเฉพาะ
 - Basic Contract and Fiscal Law Course (กฎหมายนิติกรรมสัญญาและการเงินขั้นพื้นฐาน)
 - Basic Environmental Law Course (กฎหมายสิ่งแวดล้อมขั้นพื้นฐาน)
- 2) วิชาเกี่ยวกับการว่าความดำเนินคดี
 - Advanced Sexual Assault Litigation Course (การดำเนินคดีล่วงละเมิดทางเพศขั้นสูง)
 - Advanced Trial Advocacy Course (การว่าความดำเนินคดีขั้นสูง)

- Trial and Defense Advocacy Course (การว่าความดำเนินคดี
สำหรับอัยการทหารและทนายจำเลย)
 - Defense Orientation Course (หลักสูตรสำหรับทนายจำเลย)
- 3) วิชาสำหรับเสมียนทนาย
- Paralegal Apprentice Course (หลักสูตรสำหรับเสมียนทนาย
ขั้นพื้นฐาน)
 - Paralegal Craftsman Course (หลักสูตรสำหรับเสมียนทนายขั้น
กลาง)
 - Paralegal Advanced Developmental Education (หลักสูตร
สำหรับเสมียนทนายขั้นสูง)
 - Reserve Forces Paralegal Course (หลักสูตรสำหรับเสมียน
ทนายของทหารกองหนุน)
- 4) วิชาสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งหน้าที่อื่น ๆ
- Accident Investigation Course (การสืบสวนสอบสวน
อุบัติเหตุ)
 - Judge Advocate Staff Officer Course (หลักสูตรสำหรับ
นายทหารพระธรรมนูญที่ปรึกษาทางกฎหมายของผู้บังคับบัญชา
CA)
 - Senior Officer Legal Orientation (การอบรมทางกฎหมาย
สำหรับนายทหารอาวุโส)
 - Career Services Officer Orientation (หลักสูตรสำหรับเจ้า
พนักงานสายสนับสนุนด้านวิชาชีพ)
 - Discovery Management Course (หลักสูตรการจัดการการ
ค้นพบและจัดเก็บพยานหลักฐานเพื่อใช้ในการดำเนินคดี)
 - Basic Ethics Counselor Course (หลักสูตรพื้นฐานสำหรับที่
ปรึกษาด้านจริยธรรม)
 - Senior Enlisted Legal Orientation (การอบรมทางกฎหมาย
สำหรับนายทหารประทวนอาวุโส)

(2) หลักสูตรการอบรมของหน่วยสืบสวนสอบสวนพิเศษของกองทัพบก

(CID)

ผู้ที่จะเป็น CID agent ได้ต้องผ่านการอบรม Basic Leader Course มียศไม่เกินสิบเอก มีอายุราชการอย่างน้อย 2 ปีแต่ไม่เกิน 10 ปี มีชั่วโมงเรียนจากสถานศึกษาที่ได้รับการรับรองอย่างน้อย 60 ชั่วโมง (college semester hours) มีคะแนนเทคนิคแบบมีทักษะ (Skilled Technical Score) อย่างน้อย 107 คะแนน มีคะแนนเทคนิคทั่วไป (General Technical Score) อย่างน้อย 110 คะแนน มีน้ำหนักและส่วนสูงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ใน Army Regulation 600-9 และผ่าน Army Physical Fitness Test อยู่เป็นนิจ สามารถถูกส่งไปปฏิบัติหน้าที่ได้ทั่วโลก ไม่มีความจำกัดทางร่างกาย ไม่ตาบอดสี ต้องมีใบขับขี่ มีประวัติการขับขี่ไม่เสียหาย สามารถสื่อสารโดยการพูดและเขียนได้ดี มีประสบการณ์การทำงานเป็นตำรวจทหารอย่างน้อย 1 ปี หรือประสบการณ์การทำงานเป็นตำรวจหรือทหารอย่างน้อย 1 ปี¹⁰¹

นอกจากนี้ ยังมีการรับสมัครแบบโครงการเปิดสอบตรง (Direct Accessions Program) โดยผู้สมัครต้องมีปริญญาตรีในสาขากระบวนยุติธรรมทางอาญา นิติวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์ Computer Forensics Digital Forensics กฎหมาย บัญชี การเงิน จิตวิทยา หรือชีววิทยา และต้องผ่านการฝึกพื้นฐาน (U.S. Army Basic Combat Training) ผ่านการฝึก 31B Military Police One Station Unit Training และผ่านการอบรม CID Special Agent Course

ผู้สมัครไม่ว่าโดยทางไหน เมื่อได้รับคัดเลือกให้เป็น CID Special Agent แล้ว ต้องผ่านการฝึกพิเศษเป็นระยะเวลา 16 สัปดาห์ที่โรงเรียนตำรวจทหาร (U.S. Army Military Police School) ที่ค่ายเลนาร์ด วู้ด รัฐมิสซูรี (Fort Leonard Wood, Missouri) โดยอบรมตั้งแต่เรื่องการวิเคราะห์สถานที่เกิดเหตุ (crime scene processing) ไปจนถึงการสัมภาษณ์บุคคลและสอบปากคำ (interviews and interrogation) ซึ่งบางส่วนก็มีความคล้ายกับการสืบสวนสอบสวนของพลเรือน แต่การอบรมที่พิเศษเฉพาะของหน่วยสอบสวน CID คือเรื่องการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาในสถานการณ์ที่มีการขัดกันทางทหารด้วย (criminal investigations during periods of military conflict) ทั้งนี้ หลักสูตร CID Special Agent สามารถแบ่งหมวดหมู่วิชาได้เป็นสามประเภท¹⁰² ดังนี้

¹⁰¹ <https://www.goarmy.com/careers-and-jobs/browse-career-and-job-categories/legal-and-law-enforcement/criminal-investigations-special-agent.html>.

¹⁰² <https://www.cid.army.mil/agent-training.html&hl=en&gl=th&strip=1&vwsrc=0>.

ประเภทแรก การอบรมทางด้านวิชาชีพ มีการอบรมเรื่องการป้องกันการล่อลวงละเมิดทารุณกรรมเด็ก เทคนิคการสืบสวนสอบสวนคดีล่อลวงละเมิดและทารุณกรรมเด็ก การเจรจาเรื่องตัวประกันหรือในสถานการณ์วิกฤต หลักสูตรการให้ความคุ้มกัน เทคนิคการสืบสวนสอบสวนที่เกิดเหตุชั้นสูง และการสืบสวนสอบสวนคดีที่มีผู้เสียหายชนิดพิเศษ เป็นต้น

ประเภทที่สอง การอบรมทบทวน มีวิชาคล้ายคลึงกับการอบรมในประเภทแรก แต่เนื้อหาจะเกี่ยวกับประเด็นใหม่ ๆ ปัญหาใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในสาขานั้น เพื่อให้เจ้าพนักงานมีความรู้ที่ทันสถานการณ์ปัจจุบันมากที่สุด

ประเภทที่สาม การอบรมเฉพาะทางขั้นสูง เช่น อบรมกับหน่วยสืบสวนคดีอาญาของกระทรวงยุติธรรมสหรัฐอเมริกา (FBI) วิทยาลัยตำรวจแคนาดา กองบัญชาการตำรวจนครบาลลอนดอน (สกอตแลนด์ ยาร์ด) ศูนย์ฝึกอบรมเจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายของสหรัฐอเมริกา สถาบันฝึกอบรมการสืบสวนสอบสวนทางไซเบอร์เพื่อการทหาร และสถาบันการประเมินความน่าเชื่อถือของทหาร นอกจากนี้ agent ที่ได้รับการคัดเลือกยังอาจได้เข้าศึกษาปริญญาโทสาขานิติวิทยาศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยจอร์จ เมสัน (George Mason University) อีกด้วย¹⁰³

4.3.2.2 หลักสูตรการอบรมผู้สอบสวนคดีอาญาทหารในสหพันธ์สาธารณรัฐ

เยอรมนี

(1) หลักสูตรการอบรมพนักงานอัยการผู้สอบสวนคดีอาญาทหาร

พนักงานอัยการไม่ต้องผ่านการอบรมหลักสูตรใดเพิ่มเติมเพื่อจะทำการสอบสวน เพราะเป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงของพนักงานอัยการอยู่แล้ว นอกจากนี้ก่อนจะสามารถเป็นอัยการได้ ต้องผ่านการฝึกงานมาสองปีแล้ว และผ่านการสอบระดับรัฐถึงสองครั้ง ก่อนจะมีสิทธิสมัครเป็นอัยการได้ โดยหนึ่งในหน่วยงานที่ต้องฝึกในระหว่างสองปีนั้นคือฝึกกับสำนักงานอัยการ

(2) หลักสูตรการอบรมพนักงานตำรวจผู้สอบสวนคดีอาญาทหาร¹⁰⁴

พนักงานตำรวจผู้สอบสวนคดีอาญาของเยอรมนีนั้นแบ่งเป็นสองระดับคือ ระดับสหพันธ์รัฐ (Bundeskriminalamt “BKA” แปลเป็นภาษาอังกฤษได้ว่า Federal Criminal Police Office) และระดับรัฐ (Landeskriminalamt “LKA” แปลเป็นภาษาอังกฤษได้ว่า State Criminal Police Office)

1. พนักงานตำรวจผู้สอบสวนคดีอาญาระดับสหพันธ์รัฐ “BKA”

¹⁰³ <https://www.cid.army.mil/agent-training.html&hl=en&gl=th&strip=1&vwsr=0>.

¹⁰⁴ <https://www.osce.org/files/f/documents/f/7/423401.pdf>.

BKA นั้นเป็นหน่วยงานหลักทางการสืบสวนสอบสวน และรับผิดชอบ การสืบสวนสอบสวนในคดีความมั่นคงของประเทศ คดีค้าอาวุธเถื่อน คดีค้ายาเสพติด องค์กร อาชญากรรม การฟอกเงิน อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ และการโจรกรรมศิลปกรรมระดับร้ายแรง นอกจากนี้ ยังเป็นหน่วยงานกลางในการวิเคราะห์การสืบสวนสอบสวนทางอาญา การประมวลผล ข้อมูล การฝึกอบรมชนิดพิเศษ และการประสานงานระหว่างการสอบสวนอีกด้วย

ว่าด้วยเรื่องการอบรมเจ้าพนักงานตำรวจผู้สืบสวนสอบสวน คดีอาญา BKA จะมีการอบรมเจ้าพนักงานตำรวจดังกล่าวเป็นเวลาสามปีที่วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ แห่งสหพันธรัฐ (Federal College of Public Administration) แบ่งเป็นเรียนภาคทฤษฎี 21 เดือน และฝึกภาคปฏิบัติเป็นเวลา 15 เดือน ซึ่งเมื่อผ่านการอบรมดังกล่าว เจ้าพนักงานตำรวจจะได้เลื่อนขั้น และเลื่อนขั้นเงินเดือน

2. พนักงานตำรวจผู้สืบสวนคดีอาญาระดับรัฐ “LKA”

ในส่วนของเจ้าพนักงานตำรวจผู้สืบสวนสอบสวนคดีอาญาในระดับรัฐ จะได้รับการอบรมของมหาวิทยาลัยตำรวจประจำรัฐนั้นๆ โดยผ่านการเรียนทางทฤษฎีและการฝึกทาง ปฏิบัติที่เข้มข้นมาก อันดับแรกต้องผ่านการอบรมขั้นพื้นฐานเป็นเวลาสองปีหกเดือน และผ่านการ อบรมขั้นสูงอีกสามปี (หากผ่านการอบรมแค่ขั้นพื้นฐานจะทำหน้าที่ได้เป็นเพียง uniformed police คือตำรวจจราจร หรือจำตำรวจ ผู้ควบคุมการจราจร เป็นต้น ต้องผ่านการอบรมถึงขั้นสูงถึงจะทำ หน้าที่สืบสวนสอบสวนได้)

ยกตัวอย่างหลักสูตรการอบรมขั้นพื้นฐานของมหาวิทยาลัยตำรวจแห่ง รัฐบรันเดนเบิร์ก (The Brandenburg University of Applied Sciences of the State Police Brandenburg) การอบรมขั้นพื้นฐานจะแบ่งย่อยออกไปเป็นสามภาค ภาคแรกระยะเวลา 12 เดือน ภาคสองระยะเวลา 9 เดือน (ภาคทฤษฎี 5 เดือน ภาคปฏิบัติ 4 เดือน) ภาคสามมีระยะเวลา 9 เดือน

ยกตัวอย่างการอบรมขั้นสูงของวิทยาลัยและสถาบันตำรวจแห่งรัฐบรันเดนเบิร์ก (Brandenburg State Police Academy and College) จะใช้เวลาสามปี ศึกษา 17 วิชาบังคับ และ 1 วิชาตัวเลือก รวมเป็น 18 วิชา เมื่อสำเร็จการศึกษา จะได้รับปริญญาศิลปศาสตร บัณฑิตสาขาดำรวจ (Bachelor of Arts in Police Services)

เมื่อสำเร็จการอบรมขั้นสูงแล้ว ก็ไม่ต้องอบรมอะไรเพิ่มเติมเพื่อจะได้ ทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนได้ แต่ในการเป็นตำรวจขั้นสูงนี้ จะได้รับการอบรมเป็นส่วนหนึ่งของการ ทำงานอยู่แล้ว โดยผู้อบรมคือมหาวิทยาลัยของรัฐ เช่น กรณีรัฐ Brandenburg ทางศูนย์ภูมิภาคของ มหาวิทยาลัยจะเป็นผู้อบรมให้ วิชาที่อบรมมีเช่น วิชาเศรษฐศาสตร์ สิ่งแวดล้อม การวางเพลิง การ ป้องกันราชอาณาจักร ยาเสพติด อาชญากรรมทางไซเบอร์ การสืบสวนสอบสวน เทคนิคการ

สอบปากคำ กฎจราจร การป้องกันตนเอง การฝึกปฏิบัติภาคพื้น เทคโนโลยีสารสนเทศ และความเป็นผู้นำ

ในทางปฏิบัติ เมื่อจบการอบรมขั้นสูงแล้ว จะมีตำรวจประมาณ 10-20 นายเท่านั้นที่เข้าทำงานในหน่วยสืบสวนสอบสวนได้ทันที แต่ส่วนใหญ่มักต้องเป็นตำรวจมาหลายปีในตำแหน่ง uniformed police เสียก่อน

นอกจากนี้ จากการค้นคว้าพบว่าสถาบันตำรวจของเยอรมนีเป็นสถาบันที่ได้รับความเคารพเลื่อมใสศรัทธา ยอมรับและเชื่อมั่นจากประชาชนเป็นอย่างมาก

3. German Police University (Deutsche Hochschule der Polizei “DHPol”)

นอกจากนี้ ยังมีมหาวิทยาลัยตำรวจแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่เมือง Münster เพื่อให้การศึกษาและอบรมนายตำรวจที่มียศชั้นสูง (ยศพันตรีขึ้นไป ซึ่งนายตำรวจที่มียศชั้นสูงมีจำนวนเพียงร้อยละ 1-2 ของจำนวนตำรวจทั้งหมด) โดยเป็นการศึกษาระดับสูงที่บูรณาการระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติระหว่างการตำรวจในแต่ละรัฐและในระดับสหพันธ์รัฐซึ่งมีความแตกต่างกันด้วยลักษณะการแบ่งตำรวจเป็นระดับรัฐและระดับสหพันธ์รัฐตามที่ได้กล่าวข้างต้น การจะเป็นนายตำรวจยศสูงได้ต้องสำเร็จการศึกษาที่มหาวิทยาลัยรัฐหนึ่งปีและมหาวิทยาลัยตำรวจหนึ่งปี

4.3.3 สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการสอบสวนในสหรัฐอเมริกาและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

4.3.3.1 สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในสหรัฐอเมริกา

(1) สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม)

สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม) มี 12 ประการดังนี้¹⁰⁵

- 1) สิทธิที่จะได้รับแจ้งข้อกล่าวหาที่กำลังสอบสวน
- 2) สิทธิที่จะทราบตัวผู้กล่าวหา
- 3) สิทธิที่จะเข้าร่วมการรับฟังพยานหลักฐาน
- 4) สิทธิที่จะมีทนาย
- 5) สิทธิที่จะได้รับแจ้งว่ามีพยานบุคคลและพยานหลักฐานใดบ้าง
- 6) สิทธิที่จะได้รับแจ้งวัตถุประสงค์ของการสอบสวน
- 7) สิทธิที่จะได้รับแจ้งถึงสิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

ที่พนักงานสอบสวนทราบ

¹⁰⁵ MCM, R.C.M. 405(f)(1)– (12).

- 8) สิทธิที่จะถามคำถามของฝ่ายรัฐ
- 9) สิทธิที่จะให้มีการนำพยานบุคคลมาในการสอบสวน
- 10) สิทธิที่จะให้มีการนำพยานประเภทอื่น ๆ มาในการสอบสวน
- 11) สิทธิที่จะนำเสนอสิ่งใดก็ได้เพื่อการยกเว้นความผิด การลด

ความผิด หรือการลดโทษ

- 12) สิทธิที่จะแถลงไม่ว่าในรูปแบบใด

(2) สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการสอบสวนตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน)

สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการไต่สวนตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน) มี 7 ประการดังนี้

- 1) สิทธิที่จะได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับข้อกล่าวหาที่กำลังไต่สวน
- 2) สิทธิที่จะมีทนาย
- 3) สิทธิที่จะถามคำถามที่มาให้การ ณ การไต่สวน เฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์อันจำกัดของการไต่สวน
- 4) สิทธิที่จะได้รับแจ้งถึงสิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อ

ตนเอง

- 5) สิทธิที่จะนำเสนอสิ่งใดก็ได้เพื่อการยกเว้นหรือลดความผิด เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์อันจำกัดของการไต่สวนเท่านั้น

- 6) สิทธิที่จะเข้าร่วมการรับฟังพยานหลักฐาน¹⁰⁶

- 7) สิทธิที่จะแถลงไม่ว่าในรูปแบบใด เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์อันจำกัดของการไต่สวนเท่านั้น

(3) เปรียบเทียบสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการสอบสวนตามมาตรา 32

(เดิม) และสิทธิของผู้ต้องหาในการไต่สวนตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน)

สิทธิตามมาตรา 32 (เดิม)	สิทธิตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน)	เปรียบเทียบ
1) สิทธิที่จะได้รับแจ้งข้อกล่าวหาที่กำลังสอบสวน	1) สิทธิที่จะได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับข้อกล่าวหาที่กำลังไต่สวน	มาตรา 32 (เดิม) ใช้คำว่า ได้รับแจ้ง มาตรา 32 (ปัจจุบัน) ใช้คำว่า ได้รับ คำแนะนำ
2) สิทธิที่จะทราบตัวผู้กล่าวหา	-	มาตรา 32 (ปัจจุบัน) ไม่ให้สิทธิทราบ ตัวผู้กล่าวหา
3) สิทธิที่จะเข้าร่วมการรับฟัง	6) สิทธิที่จะเข้าร่วมการรับฟัง	มาตรา 32 (เดิม) และ มาตรา 32

¹⁰⁶ except for the circumstances described in RCM 804(c)(2).

สิทธิตามมาตรา 32 (เดิม)	สิทธิตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน)	เปรียบเทียบ
พยานหลักฐาน	พยานหลักฐาน ¹⁰⁷	(ปัจจุบัน) ให้สิทธิเข้าร่วมการรับฟังพยานหลักฐานเหมือนกัน
4) สิทธิที่จะมีทนาย	2) สิทธิที่จะมีทนาย	มาตรา 32 (เดิม) และ มาตรา 32 (ปัจจุบัน) ให้สิทธิที่จะมีทนายเหมือนกัน
5) สิทธิที่จะได้รับแจ้งว่ามีพยานบุคคลและพยานหลักฐานใดบ้างที่พนักงานสอบสวนทราบ	-	มาตรา 32 (ปัจจุบัน) ไม่ให้สิทธิที่จะให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับแจ้งว่ามีพยานบุคคลและพยานหลักฐานใดบ้างที่พนักงานสอบสวนทราบ
6) สิทธิที่จะได้รับแจ้งวัตถุประสงค์ของการสอบสวน	-	มาตรา 32 (ปัจจุบัน) ไม่ให้สิทธิที่จะให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับแจ้งวัตถุประสงค์ของการสอบสวน
7) สิทธิที่จะได้รับแจ้งถึงสิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิกิริยาต่อตนเอง	4) สิทธิที่จะได้รับแจ้งถึงสิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิกิริยาต่อตนเอง	มาตรา 32 (เดิม) และ มาตรา 32 (ปัจจุบัน) ให้สิทธิที่จะได้รับแจ้งถึงสิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิกิริยาต่อตนเองเหมือนกัน
8) สิทธิที่จะถามค้านพยานของฝ่ายรัฐ	3) สิทธิที่จะถามค้านพยานที่มาให้การ ณ การไต่สวน เฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์อันจำกัดของการไต่สวน	มาตรา 32 (เดิม) และ มาตรา 32 (ปัจจุบัน) ต่างให้สิทธิผู้ถูกกล่าวหาในการถามค้านพยานเหมือนกัน แต่ขอบเขตการถามค้านของมาตรา 32 (ปัจจุบัน) จำกัดเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์อันจำกัดของการไต่สวน
9) สิทธิที่จะให้มีการนำพยานบุคคลมาในการสอบสวน	-	มาตรา 32 (ปัจจุบัน) ไม่ให้สิทธิผู้ถูกกล่าวหาบังคับให้รัฐนำพยานบุคคลที่ตนต้องการมาในชั้นไต่สวนได้
10) สิทธิที่จะให้มีการนำพยานประเภทอื่น ๆ มาในการสอบสวน	-	มาตรา 32 (ปัจจุบัน) ไม่ให้สิทธิผู้ถูกกล่าวหาบังคับให้รัฐนำพยานประเภทอื่น ๆ มาในการไต่สวนได้
11) สิทธิที่จะนำเสนอสิ่งใดก็ได้เพื่อการยกเว้นความผิด การลดความผิด	5) สิทธิที่จะนำเสนอสิ่งใดก็ได้เพื่อการยกเว้นหรือลดความผิด เฉพาะใน	มาตรา 32 (เดิม) และ มาตรา 32 (ปัจจุบัน) ต่างให้สิทธิผู้ถูกกล่าวหา

¹⁰⁷ except for the circumstances described in RCM 804(c)(2).

สิทธิตามมาตรา 32 (เดิม)	สิทธิตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน)	เปรียบเทียบ
หรือการลดโทษ	ส่วนที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์อันจำกัดของการไต่สวนเท่านั้น	ในการนำเสนอสิ่งใดก็ได้เพื่อการยกเว้นหรือลดความผิด แต่ขอบเขตการนำเสนอของมาตรา 32 (ปัจจุบัน) จำกัดเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์อันจำกัดของการไต่สวนเท่านั้น
12) สิทธิที่จะแถลงไม่ว่าในรูปแบบใด	7) สิทธิที่จะแถลงไม่ว่าในรูปแบบใด เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์อันจำกัดของการไต่สวนเท่านั้น	มาตรา 32 (เดิม) และ มาตรา 32 (ปัจจุบัน) ต่างให้สิทธิผู้ถูกกล่าวหาในการแถลงไม่ว่าในรูปแบบใด แต่ขอบเขตการแถลงของมาตรา 32 (ปัจจุบัน) จำกัดเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์อันจำกัดของการไต่สวนเท่านั้น

สิทธิที่เหมือนเดิมทุกประการ มี 2 สิทธิ คือ

- 1). สิทธิที่จะมีทนาย และ
- 2). สิทธิที่จะได้รับแจ้งถึงสิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฎิปักษ์ต่อตนเอง

สิทธิที่เหมือนเดิมเป็นส่วนใหญ่ มี 5 สิทธิ คือ

- 1) สิทธิที่จะทราบเกี่ยวกับข้อหา

มาตรา 32 (เดิม) ใช้คำว่า มีสิทธิได้รับแจ้งเกี่ยวกับข้อหา ส่วนมาตรา 32 (ปัจจุบัน) ใช้คำว่า มีสิทธิได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับข้อหา

- 2) สิทธิที่จะเข้าร่วมการรับฟังพยานหลักฐาน

มาตรา 32 (ปัจจุบัน) มีข้อยกเว้นที่ไม่ให้ผู้ถูกกล่าวหาเข้าร่วมการรับฟังพยานหลักฐาน

- 3) สิทธิในการถามค้านพยาน

ขอบเขตการถามค้านพยานของผู้ถูกกล่าวหาตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน) นั้นแคบลง คือจำกัดเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์อันจำกัดของการไต่สวนเท่านั้น¹⁰⁸

¹⁰⁸ วัตถุประสงค์อันจำกัดคือ เพื่อพิจารณาเพียงว่าการกระทำที่ถูกกล่าวหาเข้าข่ายเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาทหารหรือไม่ มีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิด

4) สิทธินำเสนอพยานเพื่อลดความร้ายแรงของข้อหา

มาตรา 32 (เดิม) และ มาตรา 32 (ปัจจุบัน) ต่างให้สิทธิผู้ถูกกล่าวหาในการนำเสนอสิ่งใดก็ได้เพื่อการยกเว้นหรือลดความผิด แต่ขอบเขตการนำเสนอของมาตรา 32 (ปัจจุบัน) จำกัดเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์อันจำกัดของการไต่สวนเท่านั้น

5). สิทธิที่จะแถลง

มาตรา 32 (เดิม) และ มาตรา 32 (ปัจจุบัน) ต่างให้สิทธิผู้ถูกกล่าวหาในการแถลงไม่ว่าในรูปแบบใด แต่ขอบเขตการแถลงของมาตรา 32 (ปัจจุบัน) จำกัดเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์อันจำกัดของการไต่สวนเท่านั้น

(ก) สิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่น้อยลงตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน) มีถึง 5 สิทธิด้วยกัน คือ

1). สิทธิทราบตัวผู้กล่าวหา

ปัจจุบัน ผู้ถูกกล่าวหาไม่มีสิทธิทราบว่าใครเป็นผู้กล่าวหา

2). สิทธิที่จะทราบเกี่ยวกับพยานหลักฐานทั้งปวง

ปัจจุบัน ผู้ถูกกล่าวหาไม่มีสิทธิทราบว่าพนักงานไต่สวนทราบถึงการมีอยู่ของพยานหลักฐานใดบ้าง อาจกล่าวได้ว่าการเตรียมคดีของผู้ถูกกล่าวหาดีขึ้น เนื่องจากไม่ทราบว่าพยานหลักฐานใดที่อาจใช้เป็นปฏิกิริยาต่อตนได้บ้าง

3). สิทธิได้รับแจ้งวัตถุประสงค์ของการไต่สวน

ปัจจุบัน ผู้ถูกกล่าวหาไม่มีสิทธิที่จะให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับแจ้งวัตถุประสงค์ของการสอบสวน

4) สิทธิกำหนดให้รัฐนำพยานบุคคลตามที่ตนต้องการมาสืบ

ปัจจุบัน ผู้ถูกกล่าวหาไม่มีสิทธิบังคับให้รัฐนำพยานบุคคลที่ตนต้องการมาในชั้นไต่สวนได้

5) สิทธิกำหนดให้รัฐนำพยานประเภทอื่น ๆ ตามที่ตนต้องการมาสืบ

เช่นเดียวกับกรณีพยานบุคคล ปัจจุบัน ผู้ถูกกล่าวหาไม่มีสิทธิบังคับให้รัฐนำพยานหลักฐานไม่ว่าประเภทใด ๆ ที่ตนต้องการมาสืบในชั้นไต่สวนได้

สิทธิที่เปลี่ยนไปแสดงให้เห็นถึงความต่างของกระบวนการสอบสวนตามมาตรา 32 เดิมกับกระบวนการไต่สวนตามมาตรา 32 ปัจจุบัน กล่าวคือ การสอบสวนตามมาตรา 32 เดิม เป็นการสอบสวนที่มีขอบเขตกว้างขวาง มีวัตถุประสงค์ในการรวบรวมพยานหลักฐานอย่าง

หรือไม่ ผู้บังคับบัญชามีเขตอำนาจหรือไม่ และผู้ไต่สวนมีความเห็นประการใดเท่านั้น การแถลงการนำพยานของจำเลยมาสืบ ต้องเกี่ยวกับประเด็นเหล่านี้เท่านั้น.

กว้างขวาง และเปิดโอกาสให้ต่างฝ่ายต่างเห็นพยานหลักฐานของกันและกัน แต่การไต่สวนตามมาตรา 32 ปัจจุบัน ไม่ใช่การสอบสวนหาพยานหลักฐานอย่างกว้างขวาง แต่ไต่สวนเพื่อให้ผู้ไต่สวนสามารถตอบคำถามที่ประการได้เท่านั้น คือ การกระทำที่ถูกกล่าวหาเข้าข่ายเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาทหารหรือไม่ มีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดหรือไม่ ผู้บังคับบัญชามีเขตอำนาจหรือไม่ และผู้ไต่สวนมีความเห็นประการใด

4.3.3.2 สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการสอบสวนในสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี

อาจกล่าวได้ว่า ผู้ถูกกล่าวหาได้รับการคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนบุคคลและสิทธิที่จะถูกสันนิษฐานไว้ก่อนว่าไม่มีความผิดนับตั้งแต่เริ่มมีการสืบสวนสอบสวนรวบรวมข้อมูล โดยเห็นได้จากคุณสมบัติในหน้าที่พูดถึงขั้นตอนการสอบสวนคดีอาญาในเยอรมนี ซึ่งการจะใช้มาตรการสืบสวนสอบสวนหลายประการต้องได้รับอนุญาตจากศาล (หรืออัยการในกรณีฉุกเฉิน) ก่อน จึงจะดำเนินการสืบสวนสอบสวนได้ ถือเป็นหลักประกันสิทธิอย่างหนึ่งของผู้ถูกกล่าวหา นอกจากนี้ แล้วผู้ถูกกล่าวหายังมีสิทธิดังต่อไปนี้ด้วย

- 1) หากถูกจับกุม ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิได้รับแจ้งสิทธิของตน¹⁰⁹
- 2) หากถูกจับกุม ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิถูกนำตัวไปศาลทันทีโดยไม่ชักช้า โดยอย่างช้าคือต้องนำตัวไปศาลภายในวันที่ถูกจับ
- 3) มีสิทธิที่จะให้ถ้อยคำเพื่อตอบคำถามหรือจะไม่พูดก็ได้
- 4) มีสิทธิขอได้รับฟังพยานหลักฐานเพื่อแก้ต่างให้ตน
- 5) มีสิทธิปรึกษาทนายตามที่ตนเลือก ณ เวลาใดก็ได้
- 6) มีสิทธิกำหนดว่าจะให้แพทย์ชายหรือหญิงผู้ใดเป็นผู้ตรวจร่างกายตน
- 7) มีสิทธิแจ้งให้ญาติหรือผู้ที่ตนไว้วางใจทราบ ทั้งนี้ สิทธินี้มีข้อจำกัด กล่าวคือ แจ้งได้ เว้นแต่การแจ้งดังกล่าวจะทำให้การสอบสวนนั้นเสียหายอย่างร้ายแรง
- 8) มีสิทธิยื่นคำร้องขอตรวจดูเอกสาร และหากตนไม่มีทนาย ก็ขอตรวจพยานหลักฐานที่อยู่ในครอบครองของรัฐได้อีกด้วย¹¹⁰
- 9) หากต้องถูกคุมขัง มีสิทธิอุทธรณ์การออกหมายจับ และการสั่งขัง ถ้าศาลไม่รับคำอุทธรณ์ ก็มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งไม่รับอุทธรณ์นั้นด้วย
- 10) มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่ง คำตัดสิน มาตรการของทางราชการทั้งปวงที่ใช้ในขณะที่ผู้ถูกกล่าวหาถูกคุมขัง

¹⁰⁹ Section 114b.

¹¹⁰ ข้อนี้โดยเฉพาะ มีลักษณะคล้ายคลึงกับสิทธิผู้ถูกกล่าวหาตามมาตรา 32 (เดิม) มากกว่าตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน) ในสหรัฐ.

11) เมื่อมาขึ้นศาลเพื่อการไต่สวนเบื้องต้น¹¹¹ มีสิทธิได้รับแจ้งข้อกล่าวหา และรับแจ้งว่าบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญาใดบ้างที่ใช้บังคับกับกรณี และต้องได้รับแจ้งสิทธิ ตามข้อ 3), 4), 5), และสิทธิที่จะไกล่เกลี่ยกับผู้เสียหายด้วย¹¹²

12) สิทธิที่จะติดต่อสื่อสารกับทนายความทั้งทางวาจาและทางลายลักษณ์อักษร

4.3.4 ระบบการตรวจสอบถ่วงดุลในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาของทหารในสหรัฐอเมริกาและสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี

4.3.4.1 ระบบการตรวจสอบถ่วงดุลในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาของทหารในสหรัฐอเมริกา

ในกระบวนการการไต่สวนตามมาตรา 32 (ปัจจุบัน) ตัวผู้บังคับบัญชา (CA-Convening Authority) เรียกได้ว่ามีอำนาจการตัดสินใจค่อนข้างสูง กล่าวคือ เป็นทั้งผู้สั่งให้มีการไต่สวน เป็นผู้เลือกและแต่งตั้งพนักงานไต่สวน และเมื่อการไต่สวนเสร็จสิ้นแล้ว ก็ยังเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะดำเนินการอย่างไรต่อไป จะสั่งฟ้องหรือไม่ ถ้าสั่งฟ้อง จะสั่งฟ้องในศาลทหารประเภทไหน โดยตัวผู้บังคับบัญชามีอิสระในการสั่งให้มีการไต่สวน การแต่งตั้งพนักงานไต่สวน และในการสั่งฟ้อง ผู้บังคับบัญชาไม่ถูกผูกมัดโดยความเห็นของพนักงานไต่สวนแต่อย่างใด

ในการไต่สวน อัยการทหารและผู้ถูกกล่าวหาจะอยู่ฝ่ายตรงข้ามกัน ส่วนผู้ไต่สวนจะอยู่ตรงกลาง เป็นคนกลางที่ไม่เอนเอียงเข้าฝ่ายใด พนักงานไต่สวนไม่สามารถปรึกษาทนายจำเลยหรืออัยการทหารได้ เป็นอิสระจากทุกฝ่าย และเป็นอิสระจากผู้บังคับบัญชาผู้สั่งการไต่สวนด้วย แต่การทำงานของพนักงานไต่สวนนั้น จะถูกตรวจสอบโดยศาลทหารหากมีการฟ้องคดีขึ้นถึงศาลทหาร โดยเฉพาะประเด็นการวางตัวเป็นกลาง ถ้าพนักงานไต่สวนไม่แสดงความเป็นกลางให้ประจักษ์ เช่น สนทนากับจำเลยเกินควร หรือ ไม่แจ้งโจทก์ในประเด็นอันเป็นสิ่งสำคัญ หรือทำการล่าช้าโดยไม่มีเหตุอันควร หรือทำประการใดก็ตามที่อาจแสดงถึงความเอนเอียงไปทางฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ศาลสามารถตรวจสอบและสั่งให้การไต่สวนนั้นไม่ชอบได้

ส่วนอัยการทหาร จะทำหน้าที่เป็นทนายโจทก์ ไม่ใช่ผู้สั่งการไต่สวน เพราะผู้สั่งการไต่สวนคือผู้บังคับบัญชา และอัยการทหารก็ไม่ใช่ผู้สั่งฟ้อง เพราะผู้สั่งฟ้องคือผู้บังคับบัญชาอีกเช่นกัน

¹¹¹ การไต่สวนเบื้องต้นเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาคลายข้อสงสัยเกี่ยวกับตน และให้นำเสนอข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์แก่ตน ต่อผู้พิพากษา ซึ่งนอกจากอัยการและตำรวจแล้ว ผู้พิพากษาก็มีบทบาทมากในการสอบสวน.

¹¹² Section 136 StPo.

4.3.4.2 ระบบการตรวจสอบถ่วงดุลในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาของทหารในสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี

ต่างจากระบบของอเมริกา ที่อัยการทหารจะทำหน้าที่เป็นทนายโจทก์ที่อยู่ฝั่งตรงข้ามกับผู้ถูกกล่าวหา พนักงานอัยการเยอรมันจะต้องมีความเป็นกลาง ในการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐาน ไม่ใช่ทำไปเพื่อพิสูจน์ความผิดผู้ถูกกล่าวหาเท่านั้น แต่ต้องเป็นไปเพื่อการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาด้วย จึงเท่ากับว่าอัยการเยอรมันไม่ได้อยู่ตรงข้ามกับผู้ถูกกล่าวหา ดังกรณีอัยการทหารสหรัฐ

กระบวนการการสอบสวนในเยอรมนีมีลักษณะของการทำงานอย่างให้ความร่วมมือกันระหว่างสามองค์กร คือ อัยการ ตำรวจ และศาล กล่าวคือสำนักงานอัยการ ซึ่งเป็นทั้งหน่วยงานสอบสวนและสั่งฟ้อง จะสั่งสอบสวนทันทีถ้ามีเหตุสงสัยว่ามีความผิดเกิดขึ้น (ตามหลัก mandatory investigation ตามที่เคยได้กล่าวไปในบทก่อน) โดยในทางปฏิบัติจะส่งไปที่ตำรวจให้ทำการสอบสวน ส่วนศาลก็มีบทบาทในการอนุญาตมาตรการการสืบสวนสอบสวนที่สำคัญ ๆ ในหลายประการ

กล่าวถึงการอนุญาตมาตรการการสอบสวน ศาลเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่หลักในการอนุญาตเช่นว่านั้น แต่ในกรณีฉุกเฉิน พนักงานอัยการก็สามารถพิจารณาอนุญาตมาตรการการสอบสวนบางประการได้ แต่อำนาจในกรณีฉุกเฉินของพนักงานอัยการนี้จะต้องถูกตรวจสอบโดยศาลภายในสามวัน มิเช่นนั้นจะถือว่าคำสั่งอนุญาตของพนักงานอัยการในกรณีฉุกเฉินดังกล่าวไม่มีผล

นอกจากนี้ ตามมาตรา 146 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาล พนักงานอัยการมีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่งในทางราชการของพนักงานอัยการผู้เป็นผู้บังคับบัญชา และมาตรา 147 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาล บัญญัติไว้ในทางสอดคล้องกับมาตราก่อนว่า พนักงานอัยการผู้มีตำแหน่งเป็นผู้บังคับบัญชา (superiors) และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม มีสิทธิที่จะออกคำสั่ง หรือ “right to issue instruction” ให้พนักงานอัยการได้บังคับบัญชาได้ (คำสั่งในที่นี้ใช้คำว่า instruction ไม่ใช่ order ซึ่งคำว่า instruction จะมีลักษณะเป็นคำสั่งในเชิงแนะนำมากกว่าคำว่า order)

ทั้งนี้ สิทธิในการสั่งโดยพนักงานอัยการผู้บังคับบัญชาอาจเรียกได้ว่าเป็นคำสั่งภายใน ส่วนคำสั่งโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เนื่องจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมไม่ได้เป็นพนักงานอัยการ คำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจึงเรียกได้ว่าเป็นคำสั่งภายนอก โดยกลไกทั่วไปคือจะสั่งมายังอัยการสูงสุด แล้วอัยการสูงสุดจะแปลงคำสั่งดังกล่าวเป็นคำสั่งภายในต่ออัยการได้บังคับบัญชาต่อไป¹¹³

¹¹³ ดูเพิ่มเติม

บทที่ 5

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์เอกสาร เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางทหารโดยอัยการทหารทั้งไทยและต่างประเทศ
2. ผลการวิเคราะห์บทบาท ปัญหาและอุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

5.1 การวิเคราะห์เอกสาร เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางทหารโดยอัยการทหารทั้งไทยและต่างประเทศ

5.1.1 การวิเคราะห์เอกสาร ที่เกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมทางทหารโดยอัยการทหาร

ในการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมทางทหารโดยอัยการทหาร ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และนำเสนอเป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) คุณสมบัติของอัยการทหาร 2) อัยการทหารและการสอบสวนคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมทหาร และ 3) สภาพปัญหาจากการสอบสวนของอัยการทหาร

1) คุณสมบัติเฉพาะของตำแหน่งอัยการทหาร

บุคคลที่จะได้รับการบรรจุในตำแหน่งอัยการทหารนั้น จะต้องมีความรู้ คุณสมบัติเฉพาะของตำแหน่งอัยการทหาร ตามเกณฑ์ที่กำหนดของอัตราต่างๆ ดังนี้

1.1 ตำแหน่งอัยการทหาร (อัตรา พ.ต., น.ต.)

- 1) เคยปฏิบัติหน้าที่อัยการผู้ช่วย หรือ
 - 2) เคยปฏิบัติหน้าที่อัยการฝึกหัดดำเนินคดี หรือ นายทหารสงครามทางกฎหมาย หรือนายทหารพระธรรมนูญ หรือ
 - 3) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย หรือ
- รร.ธน.

1.2 ตำแหน่งอัยการทหาร (อัตรา พ.ท., น.ท.)

1) เคยปฏิบัติหน้าที่อัยการทหาร หรือตุลาการพระธรรมนูญ หรืออัยการฝึกหัด หรือฝึกหัดดำเนินคดีตามมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 หรือนายทหารสงเคราะห์ทางกฎหมาย หรือนายทหารพระธรรมนูญ หรือ

2) สำเร็จการศึกษาอบรมหลักสูตรอัยการทหาร หรือหลักสูตรตุลาการพระธรรมนูญ ของ รร.ธน. มาแล้ว

1.3 ตำแหน่งอัยการทหาร (อัตรา พ.อ., น.อ. และ พ.อ., น.อ. อัตราเงินเดือน พ.อ., น.อ.(พิเศษ)

1) เคยปฏิบัติหน้าที่ตุลาการพระธรรมนูญ หรืออัยการทหาร หรือนายทหารสงเคราะห์ทางกฎหมาย หรือนายทหารพระธรรมนูญ หรือ

2) สำเร็จการศึกษาอบรมหลักสูตรนายทหารสัญญาบัตรชั้นสูง และหลักสูตรอัยการทหาร หรือหลักสูตรตุลาการพระธรรมนูญ ของ รร.ธน. มาแล้ว

1.4 สำหรับการปรับย้ายทหารสัญญาบัตรเหล่า ธน. จาก ทร.และ ทอ.มาฝึกอบรมในสายวิทยาการเหล่า ธน. ในตำแหน่งอัยการทหาร ให้ ธน.พิจารณาปรับย้ายนายทหารสัญญาบัตร เหล่า ธน. อัตรา น.ต. - น.อ. จาก ทร.และ ทอ. ซึ่งสำเร็จการศึกษาหลักสูตรนายทหารสัญญาบัตรชั้นต้น หรือหลักสูตรอัยการทหาร ของ รร.ธน. มาดำรงตำแหน่งอัยการทหารเป็นระยะเวลาไม่เกินคราวละ 2 ปี ได้ตามความเหมาะสม

จะเห็นได้ว่า คุณสมบัติของตำแหน่งอัยการทหารในแต่ละอัตรานั้นมีความแตกต่างกัน โดยที่ทุกอัตรา ต่างมุ่งเน้นคุณสมบัติด้านประสบการณ์การทำงาน ตำแหน่งงานที่เคยปฏิบัติหน้าที่ และหลักสูตรพื้นฐานของเหล่าทหารพระธรรมนูญ (ธน.) ทั้งนี้หลักสูตรดังกล่าวเป็นเพียงหลักสูตรพื้นฐานทั่วไปในการเป็นนายทหารเหล่าทหารพระธรรมนูญเท่านั้น ไม่ใช่หลักสูตรเฉพาะที่มีการจัดการเรียนการสอนมุ่งเน้นการสอบสวนดังเช่นหลักสูตรของพนักงานสอบสวน และแม้ว่าโรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญจะมีหลักสูตรอัยการทหาร แต่หลักสูตรดังกล่าว ไม่ใช่เงื่อนไขในการดำรงตำแหน่งอัยการทหาร และเป็นเพียงหลักสูตรวิชาชีพที่กำหนดให้กำลังพลมีองค์ความรู้พื้นฐานในวิทยาการอัยการทหาร แต่ไม่ได้มีมิติในเรื่องการพิสูจน์ทราบที่กำลังพลนั้นมีความรู้ความสามารถอยู่ในเกณฑ์ของตำแหน่งอัยการทหารที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ในศาลทหารได้

เมื่อพิจารณาหลักเกณฑ์และวิธีการในการคัดเลือกบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งอัยการทหารในวาระแรกนั้น พบว่า การพิจารณาคัดเลือกบุคคลเพื่อดำรงตำแหน่งอัยการทหาร ใช้หลักเกณฑ์การปรับย้ายแบบข้าราชการทหารทั่วไปตามอำนาจผู้บังคับบัญชาเป็นสำคัญ โดยไม่มีการคัดเลือกบุคคลด้วยวิธีการสอบ และไม่มีการวัดผลความรู้ความสามารถของบุคคลที่จะดำรงตำแหน่งดังกล่าว ซึ่งแตกต่างจากการดำรงตำแหน่งของพนักงานสอบสวนที่ต้องผ่านการสอบคัดเลือก การทดสอบความรู้ และการประเมินผล

2) อัยการทหารและการสอบสวนคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมทหาร

บุคคลที่ดำรงตำแหน่งอัยการทหาร เป็นบุคคลที่มีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ตามบทบัญญัติของกฎหมาย 3 ฉบับ ดังนี้

(1) พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ม. 47 บัญญัติ ว่า

“นายทหารพระธรรมนูญหรืออัยการทหาร มีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ถ้ามีเหตุอันสมควร ผู้บังคับบัญชาจะสั่งให้นายทหารชั้นสัญญาบัตรทำการสอบสวนก็ได้ ทั้งนี้ ไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การสอบสวนดังกล่าวในวรรคก่อน ให้ถือว่าเป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย

เพื่อประโยชน์แก่การสอบสวนให้ผู้มีหน้าที่ทำการสอบสวนมีอำนาจออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือส่งสิ่งใดที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานได้”

(2) ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วย อัยการทหาร พ.ศ. 2499 ข้อ 5 อัยการทหารมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้ “สอบสวนคดีอาญาทั้งปวง ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา”

(3) ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ. 2547 บัญญัติเกี่ยวกับการสอบสวนไว้ ดังนี้ “ผู้สอบสวน หมายความว่า นายทหารพระธรรมนูญ อัยการทหาร และนายทหาร ชั้นสัญญาบัตรที่มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร”

เมื่อพิจารณากฎหมายทั้ง 3 ฉบับข้างต้น กล่าวได้ว่า อัยการทหารมีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวน แต่อำนาจดังกล่าวจะเกิดขึ้นเมื่อได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาซึ่งมีหน้าที่ปกครองบังคับบัญชาผู้ใต้บังคับบัญชาตามวิธีการปกครองโดยสายการบังคับบัญชา (Chain of Command) ที่มีการแบ่งชั้นยศ (Rank) เพื่อการปกครองบังคับบัญชา¹

ทั้งนี้ขั้นตอนและวิธีการสอบสวนดังกล่าว ไม่ได้ถูกระบุไว้ในระเบียบอัยการทหารแต่อย่างใด ดังนั้น การสอบสวนคดีอาญาในศาลทหารโดยอัยการทหาร จึงต้องพิจารณาบททั่วไปเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญาทหาร ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 45 พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารว่า “วิธีพิจารณาความอาญาทหาร ให้นำกฎหมาย กฎ และข้อบังคับ ซึ่งออกตามกฎหมายฝ่ายทหารมาใช้บังคับ ถ้าไม่มีกฎหมาย กฎ และข้อบังคับฝ่ายทหาร ก็ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม ถ้าวิธีพิจารณาความข้อใดซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

¹ พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 มาตรา 11.

มิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่จะใช้ได้” โดยมีหลักกฎหมายที่นำมาใช้ในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาของทหาร ประกอบไปด้วย

- 1). พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498
- 2). กฎหมายฝ่ายทหารอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เช่น ประมวลกฎหมายอาญาทหาร พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วย ระเบียบจัดการทางคดี ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วย การลงทัณฑ์ทหารขาดหนีราชการ เป็นต้น
- 3). คำสั่ง หรือหลักปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง เช่น คำสั่งกระทรวงกลาโหม
- 4). ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
- 5). ประมวลกฎหมายอาญาและ พระราชบัญญัติต่างๆที่มีโทษทางอาญา เช่น กฎหมายอาวุธปืน กฎหมายยาเสพติดให้โทษ กฎหมายการพนัน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้การสืบสวนสอบสวนสอดคล้องกับข้อหาหรือฐานความผิดตามกฎหมายนั้นๆ

จากข้อกำหนดเกี่ยวกับอำนาจและหน้าที่ของอัยการทหารที่บัญญัติไว้ในกฎหมายดังกล่าว ส่งผลให้อัยการทหารทำหน้าที่เสมือนทั้งพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในเวลาเดียวกัน โดยที่อัยการทหารจะทำหน้าที่สอบสวนได้ก็ต่อเมื่อมีคำสั่งของผู้มีอำนาจสอบสวน ในที่นี้คือผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารและผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารขณะกระทำความผิด ทั้งนี้ผู้บังคับบัญชาอาจมีคำสั่งแต่งตั้งผู้สอบสวนเป็นคณะ หรืออาจตั้งผู้สอบสวนคนใดคนหนึ่งก็ย่อมได้ เมื่อกระบวนการแต่งตั้งเสร็จเรียบร้อยแล้ว อัยการทหารจึงจะสามารถดำเนินการสอบสวนได้ และเมื่อสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว ให้จัดทำบันทึกตามท้องสำนวนและความเห็นเสนอผู้บังคับบัญชา สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ร้อยโทหญิง ภัสกร ชีระพันธุ์² พบว่า อัยการทหารมีหน้าที่หลัก คือ การเสนอความเห็นทางคดีต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร การเป็นโจทก์ฟ้องคดี และการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร ทั้งนี้ อัยการทหารไม่มีอำนาจพิจารณาสั่งคดี มีอำนาจเพียงเสนอความเห็นทางคดีขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงหัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหาร

3). สภาพปัญหาจากการสอบสวนของอัยการทหาร

² ภัสกร ชีระพันธุ์, ‘การดำเนินคดีอาญาของอัยการทหารในศาลทหาร ศึกษากรณีการสั่งคดี’ (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2555).

จากการวิเคราะห์สภาพปัญหาจากการสอบสวนของอัยการทหาร โดยใช้ 5M Analysis ตามแนวคิดของ Lean3 เพื่อจำแนกปัญหาที่เกิดขึ้น และสะดวกต่อการหาแนวทางการพัฒนาการสอบสวนในศาลทหารต่อไป ผู้วิจัยพบปัญหาสำคัญ 5 ประการ ประกอบด้วย 1) บุคลากร (Man Power) ที่มีคุณสมบัติ มีทักษะ และประสบการณ์ในการสอบสวน 2) งบประมาณ (Money) ที่จำเป็นต้องใช้ในการวางระบบและการพัฒนาระบบอัยการทหาร 3) เครื่องมือเครื่องใช้ในการสอบสวน (Machine) ทางเทคโนโลยีและทางนิติวิทยาศาสตร์ 4) การจัดการด้านกำลังพล (Management) ที่มีฝ่ายสอบสวนโดยเฉพาะ มีกรอบเวลาในการบริหารจัดการในการสอบสวน และการจัดการด้านการตรวจสอบโดยองค์กรภายนอก และ 5) วิธีการสอบสวน (Method) ในทางปฏิบัติยังไม่นิยมให้อัยการทหารเป็นผู้สอบสวนเอง ยังไม่มีระเบียบ ขั้นตอน ของวิธีการสอบสวนที่ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ญัฐวุฒิ วงศ์เนียม (2557)⁴ ที่ได้ศึกษาสภาพปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวน ฟ้องร้องดำเนินคดีของพนักงานอัยการ อาทิเช่น ปัญหาความไม่โปร่งใสในการสืบสวนสอบสวน ปัญหาการขาดความต่อเนื่องในการสั่งฟ้องคดีของอัยการ ปัญหาการแยกอำนาจสอบสวนและอำนาจการสั่งคดีออกจากกัน ปัญหาความล่าช้าในการดำเนินคดี และปัญหาการขาดการประสานความร่วมมือขององค์กรในกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น

ทั้งนี้ ปัจจุบันสำนักงานอัยการทหารได้มีโครงการปรับปรุงระบบการสอบสวนคดีอาญาให้มีการตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างพนักงานสอบสวนกับอัยการทหาร เพื่อเป็นการพัฒนาอัยการทหารซึ่งกฎหมายกำหนดให้ทำหน้าที่ พร้อมไปกับทั้งพนักงานสอบสวนและอัยการพลเรือนในขณะเดียวกัน ดังนั้น การพัฒนาระบบอัยการทหาร จึงจำเป็นต้องพัฒนาระบบการสอบสวนและระบบอัยการควบคู่กันไป โดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพและความเป็นธรรมแก่คู่กรณีสูงสุด

5.1.2 การวิเคราะห์เอกสาร ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีอาญาทหารในสหรัฐอเมริกาและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ในการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาทหารในประเทศสหรัฐอเมริกา และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และนำเสนอเป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) คุณสมบัติและความพร้อมในการสอบสวนของอัยการทหาร 2) สิทธิของผู้ต้องหาคดีอาญาทหาร และ 3) กระบวนการสอบสวนโดยอัยการทหาร

³ <https://greedisgoods.com/5m-%E0%B8%84%E0%B8%B7%E0%B8%AD-5m-model/>.

⁴ ญัฐวุฒิ วงศ์เนียม, ‘แนวทางในการพัฒนามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวน ฟ้องร้องดำเนินคดีของพนักงานอัยการ’ (2557) 6(1) วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี, 174-185.

1) คุณสมบัติและความพร้อมในการสอบสวนของอัยการทหาร

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาทหารของประเทศสหรัฐอเมริกาและสหพันธรัฐเยอรมนี พบว่าการสอบสวนคดีอาญาทหารของทั้งสองประเทศ มีข้อแตกต่างกับการสอบสวนคดีอาญาของประเทศไทยเป็นอย่างมาก

โดยที่ ประมวลกฎหมายยุติธรรมทหาร (UCMJ) ของประเทศสหรัฐอเมริกา มาตรา 32 ที่แต่เดิม (ก่อนวันที่ 26 ธันวาคม 2014 (พ.ศ. 2557) ที่ให้อำนาจแก่ “Investigating Officer” ซึ่งกฎหมายกำหนดว่าต้องเป็นนายทหารสัญญาบัตรเท่านั้น (commissioned officer)⁵ แม้จะกำหนดว่าเป็นทหารสัญญาบัตรคนไหนก็ได้ แต่ในทางปฏิบัตินิยมมอบหมายให้ทหารยศตั้งแต่พันตรีหรือพันโท หรือทหารที่ได้อบรมทางกฎหมายมา เป็นพนักงานสอบสวน ซึ่งต่อมาภายหลังวันที่ 26 ธันวาคม 2014 (พ.ศ. 2557) ได้มีการปรับแก้ประมวลกฎหมายยุติธรรมทหาร (UCMJ) มาตรา 32 เสียใหม่ โดยให้อำนาจการสอบสวนแก่ “Preliminary Hearing Officer” (PHO) ซึ่งจะต้องเป็นนายทหารพระธรรมนูญเท่านั้น และหากเป็นไปได้ กฎหมายกำหนดให้นายทหารพระธรรมนูญผู้เป็น PHO ต้องมียศที่สูงกว่าผู้ต้องหา และมียศเทียบเท่าหรือสูงกว่าที่ปรึกษาทางกฎหมายของผู้ต้องหาและอัยการทหารด้วย ซึ่งแตกต่างจากสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี ที่ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดตั้งศาลทหารเป็นการทั่วไปอยู่เลยในรัฐธรรมนูญเยอรมันในบทที่ 9 ว่าด้วยองค์กรศาล ตั้งแต่มาตรา 92 ถึง 104 หรืออาจกล่าวได้ว่า สหพันธสาธารณรัฐเยอรมนีไม่มีศาลทหาร ด้วยมีหลักว่า ต้องปฏิบัติต่อทหารเช่นเดียวกับที่ปฏิบัติต่อประชาชนทั่วไปในเรื่องการฟ้องร้องและดำเนินคดีอาญา เพราะฉะนั้น หากทหารกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหรือประมวลกฎหมายอาญาทหาร ทหารก็จะถูกดำเนินคดีในศาลธรรมดา เฉกเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป ดังนั้นผู้ที่มีอำนาจในการสอบสวนและสั่งฟ้องคดีคือ อัยการพลเรือนซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมาย และต้องผ่านการทดสอบ “First State Examination” และ “Second State Examination” รวมถึงต้องได้ฝึกงานในองค์กรทางกฎหมายเป็นเวลาสองปี

ขณะที่ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ของประเทศไทย ได้ให้อำนาจในการสอบสวนด้วยตนเองแก่อัยการทหาร แต่ในทางปฏิบัติ การสอบสวนนั้นจำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญเป็นอย่างมาก โดยอัยการทหาร หรือ ทหารเหล่าทหารพระธรรมนูญนั้น มีคุณสมบัติสำคัญ ประกอบด้วย เป็นบุคคลที่มีความรู้ด้านกฎหมาย และได้รับการแต่งตั้งจากผู้บังคับบัญชาให้ทำหน้าที่สอบสวนคดีอาญาที่เกิดขึ้น

จะเห็นได้ว่าข้อกำหนดดังกล่าว มีความสอดคล้องกับประมวลกฎหมายยุติธรรมทหาร (UCMJ) ของประเทศสหรัฐอเมริกา และเมื่อพิจารณาถึงแนวทางปฏิบัติ พบว่า ประเทศไทยและประเทศสหรัฐอเมริกามีแนวทางที่คล้ายกัน กล่าวคือ ในประเทศไทยภายใต้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูกหาว่ากระทำความผิดอาญา พ.ศ.2544 และ

⁵ R.C.M. 405(d)(1).

ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ.2544 เรื่องการสอบสวนคดีที่อยู่ภายใต้ อำนาจศาลทหารซึ่งเกิดขึ้นภายในเขตที่ตั้งของทหาร หรือเกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาล ทหารด้วยกัน หรือคดีอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยวินัยทหาร หรือความลับของทางราชการ ให้อยู่ในความ รับผิดชอบของฝ่ายทหารที่จะทำการสอบสวน ขณะที่คดีอาญาอื่นที่อยู่นอกเหนือจากนั้น ให้พนักงาน สอบสวนทำการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่มีอำนาจ สอบสวนคดีอาญาที่ทหารมีส่วนเกี่ยวข้องนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ 1) สอบสวนโดยอัยการ ทหาร และ 2) สอบสวนโดยพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจ หรือฝ่ายปกครอง ซึ่งคล้ายกับประมวล กฎหมายยุติธรรมทหาร (UCMJ) ของประเทศสหรัฐอเมริกา ที่แบ่งการสอบสวนออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) การสืบสวนสอบสวนโดยตำรวจ กรณีที่ผู้เสียหายเป็นพลเรือน และไม่ได้อยู่ในสาระบบยุติธรรม ทางทหาร 2) การสืบสวนสอบสวนโดยหน่วยสืบสวนสอบสวนของทหาร (military law enforcement agency) ที่มีหน้าที่สอบสวนคดีที่มีข้อหาร้ายแรง และ 3) การสอบสวนเบื้องต้นโดย ผู้บังคับบัญชา (informal preliminary investigation) เป็นการสอบสวนประเภทที่ต้องกระทำเสมอ ก่อนที่จะจำแนกความผิดและดำเนินการต่อไป แต่ยังมีข้อแตกต่างสำคัญคือ อัยการทหารของไทยนั้น สามารถทำการสอบสวนได้ด้วยตนเอง ตามอำนาจพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกานั้น อัยการทหารไม่ได้ทำหน้าที่สอบสวนหรือไต่สวน แต่เข้าร่วมการ สอบสวนหรือไต่สวนในฐานะผู้เสนอคดี เสนอพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐ ทั้งนี้ กฎหมายมิได้กำหนดว่า อัยการทหารต้องมาอยู่ร่วมในกระบวนการสอบสวนด้วย แต่ในทางปฏิบัติ มักมีการแต่งตั้งนายทหาร พระธรรมนูญ (judge advocate) มาว่าความฝ่ายรัฐบาล โดยผู้แต่งตั้งก็คือผู้บังคับบัญชา (convening authority)⁶ นั่นเอง

ทั้งนี้ เมื่อมองย้อนกลับมายังสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะเห็นว่า ตามระบบ กฎหมายเยอรมัน การกระทำความผิดอาญาและความผิดอาญาทหารของทหารตกอยู่ภายใต้ กระบวนการยุติธรรมของพลเรือน โดยมีตำรวจ พนักงานอัยการ และผู้พิพากษาในชั้นก่อนฟ้อง (pretrial judge) เป็นผู้มีบทบาทสำคัญ อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า ประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมาตรา 160 (1) กำหนดว่าทันที (as soon as) ที่ พนักงานอัยการทราบ (know) ถึงความน่าสงสัย (suspicion) ว่าอาจมีความผิดอาญาเกิดขึ้น พนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องสอบสวน ในประเด็นเรื่องการทราบนี้ไม่จำกัดว่าพนักงานอัยการจะทราบ ว่าอาจมีความผิดเกิดขึ้นได้โดยวิธีใด เช่น ทราบเพราะมีการรายงาน หรือทราบด้วยตนเอง หรือ ทราบด้วยวิธีอื่นใดก็ตาม ในส่วนที่เกี่ยวกับทหาร ในทางปฏิบัติ ผู้บังคับบัญชาของทหารผู้ต้องสงสัยว่า กระทำความผิด จะรายงานไปยังพนักงานอัยการเพื่อให้พนักงานอัยการดำเนินการสอบสวน

⁶ R.C.M. 405(d)(3).

ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับการดำเนินการของอัยการทหารในไทยและประเทศสหรัฐอเมริกา แต่มีข้อแตกต่างสำคัญคือ สำหรับสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นผู้บังคับบัญชาไม่ใช่ผู้แต่งตั้งอัยการทหารเพื่อทำการสอบสวน ซึ่งทำให้มีความโปร่งใสในประเด็นผลประโยชน์ทับซ้อนมากกว่า

นอกจากนี้ ข้อแตกต่างที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ เมื่อพนักงานอัยการทราบถึงความน่าสงสัยดังกล่าว กฎหมายกำหนดบังคับให้พนักงานอัยการต้องสอบสวน โดยหลักการสอบสวนอยู่ในมาตรา 161 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่าพนักงานอัยการมีอำนาจร้องขอเอกสารจากหน่วยงานทั้งปวง และทำการสืบสวนสอบสวนไม่ว่าวิธีใด เว้นแต่มีกฎหมายกำหนดไว้ชัดแจ้งว่าการสอบสวนวิธีใดมีเงื่อนไขอย่างไร (เช่น การค้น การจับ ดังจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป) ดังนั้นจะเห็นได้ว่า พนักงานอัยการของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีอำนาจสอบสวนตามกฎหมาย นอกจากนี้มาตรา 161 ยังกำหนดว่า พนักงานอัยการอาจใช้อำนาจสอบสวนด้วยตนเอง หรือจะใช้ผ่านทางพนักงานตำรวจก็ได้ หากพนักงานอัยการสั่งให้ตำรวจเป็นผู้สอบสวน ตำรวจก็มีหน้าที่ตามกฎหมายต้องปฏิบัติตาม นั่นสะท้อนให้เห็นว่า พนักงานอัยการของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นมีทักษะเพียงพอต่อการสอบสวนโดยลำพังในอีกด้านหนึ่ง พนักงานอัยการยังสามารถมอบหมายให้เจ้าพนักงานตำรวจทำหน้าที่สอบสวนเพื่อให้ได้มาซึ่งหลักฐานประกอบการพิจารณาสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องต่อไป

สรุปได้ว่า อัยการทหารของประเทศไทยนั้น มีความคล้ายคลึงกับอัยการทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา ทั้งความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นฐานทางกฎหมาย รวมถึงการได้รับการแต่งตั้งจากผู้บังคับบัญชาเพื่อทำหน้าที่สอบสวน แต่ต่างกันตรงที่อัยการทหารของไทย มีอำนาจในการสอบสวนคดีโดยลำพังภายใต้อำนาจศาลทหาร ขณะที่อัยการทหารของประเทศสหรัฐอเมริกานั้นทำหน้าที่เสมือนพนักงานอัยการ คือ เป็นเพียงผู้เข้าร่วมและควบคุมการสอบสวน แต่ไม่ได้ลงมือสอบสวนด้วยตนเอง ขณะที่สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นไม่มีศาลยุติธรรมทหาร เนื่องจากมีหลักความคิดที่ว่า ต้องปฏิบัติต่อทหารเช่นเดียวกับที่ปฏิบัติต่อประชาชนทั่วไปในเรื่องการฟ้องร้องและดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาหรือประมวลกฎหมายอาญาทหาร ทหารก็จะถูกดำเนินคดีในศาลยุติธรรม เฉกเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป จึงทำให้พนักงานอัยการเป็นผู้ทำหน้าที่ในการสอบสวนทั้งด้วยตนเอง หรือมอบหมายหน้าที่ให้เจ้าพนักงานตำรวจเป็นผู้สอบสวน ซึ่งถือเป็นจุดสำคัญที่สะท้อนให้เห็นว่า พนักงานอัยการของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีทักษะและความเชี่ยวชาญในการสอบสวนคดีต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง อันจะมีผลให้การอำนวยความยุติธรรมกับทุกฝ่ายเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ทั้งนี้ เมื่อวิเคราะห์ในรายละเอียดของกระบวนการยุติธรรมทางทหารของไทยแล้ว พบว่า นอกจากทักษะในการสอบสวนคดีแล้ว นายทหารเหล่าพระธรรมนูญยังขาดหลักสูตรเชิงลึกของเหล่าทัพหรือหลักสูตรพิเศษอื่น ๆ ในการเพิ่มทักษะอื่น ดังเช่นประเทศสหรัฐอเมริกาหรือสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยในส่วนของประเทศสหรัฐอเมริกานั้น อัยการทหารจะได้รับการอบรม

ความรู้เฉพาะด้านตามเหล่าทัพที่ตนสังกัดอยู่ เช่น กองทัพบกมี US Army Criminal Investigation Command (CID) Army Regulation 195-2 กองทัพเรือมี Naval Criminal Investigative Service (NCIS) SECNAV INSTRUCTION 5430.107A กองทัพอากาศมี Air Force Office of Special Investigations (AFOSI) หน่วยยามชายฝั่งสหรัฐมี Coast Guard Investigative Service (CGIS) 14 U.S.C. § 95 Department of Defense Inspector General มี Defense Criminal Investigative Service Inspector General Act of 1978 เป็นต้น ซึ่งหน่วยเหล่านี้มีหน้าที่หลักคล้ายคลึงกันคือการสอบสวนความผิดอาญาร้ายแรง ทำหน้าที่เป็นหน่วยข่าวกรอง ป้องกันการก่อการร้าย การก่ออาชญากรรมทางไซเบอร์ อาชญากรรมเศรษฐกิจ ส่งข้อมูลหรือรายงานการสืบสวนสอบสวนไปให้หน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง (หน่วยราชการที่สังกัดกระทรวงกลาโหม) รวมถึงหลักสูตรเฉพาะด้าน เช่น วิชาสำหรับ Legalman ที่เป็นตำแหน่งเฉพาะของกองทัพเรือสหรัฐ เป็นต้น

ขณะที่ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น พนักงานอัยการไม่ต้องผ่านการอบรมหลักสูตรใดเพิ่มเติมเพื่อจะทำการสอบสวน เพราะเป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงของพนักงานอัยการ โดยบุคคลที่จะสมัครและบรรจุในตำแหน่งอัยการของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้นั้น จำเป็นต้องผ่านการฝึกงาน 2 ปี และผ่านการสอบระดับรัฐ 2 ครั้ง จึงจะมีสิทธิสมัครเป็นพนักงานอัยการได้ โดยหนึ่งในสถานที่ที่ต้องฝึกงานในระหว่างสองปีนั้น คือสำนักงานอัยการ ทำให้บุคคลที่สมัครและผ่านการคัดเลือกเพื่อทำหน้าที่พนักงานอัยการ เป็นบุคคลที่มีความรู้และมีประสบการณ์เกี่ยวกับงานอัยการเป็นอย่างดี แต่มีข้อสังเกตว่า หลักสูตรของพนักงานตำรวจผู้สอบสวนคดีอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น ถือได้ว่ามีหลักสูตรที่เข้มข้น และเป็นที่ยอมรับของประชาชนโดยทั่วไป โดยสามารถแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับสหพันธ์รัฐ (Bundeskriminalamt “BKA” แปลเป็นภาษาอังกฤษได้ว่า Federal Criminal Police Office) และ ระดับ รัฐ (Landeskriminalamt “LKA” แปลเป็นภาษาอังกฤษได้ว่า State Criminal Police Office) ซึ่งผู้ที่ผ่านการอบรมขั้นสูงเท่านั้นจึงจะสามารถทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนได้ อาจสะท้อนให้เห็นว่า อัยการพลเรือนที่ฝึกงานในสำนักงานอัยการนั้น ต้องทำหน้าที่ร่วมกับเจ้าพนักงานตำรวจที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการสอบสวนอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 2 ปี ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และสามารถนำไปปรับใช้เมื่อต้องเป็นผู้สอบสวนคดีโดยลำพัง

2) สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาทหาร

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา เป็นหลักการทางกฎหมายที่มีความสำคัญ และช่วยให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความเป็นธรรมและมีความยุติธรรมสูงสุด โดยถือว่า เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้น รัฐมีหน้าที่คุ้มครองประชาชนและเยียวยาแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้นให้แก่ประชาชน โดยมีมาตรฐานสากลเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา เป็นต้นว่า

1) ปณิญาสากรว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 มีหลักการสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย แม้บุคคลนั้นจะถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิดทางอาญาก็ตาม

2) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพและความมั่นคงของตน บุคคลจะถูกจับกุม หรือกักขัง หรือลิดรอนเสรีภาพโดยมิชอบไม่ได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามกฎหมาย

3) มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กำหนดหลักการที่ใช้เพื่อคุ้มครองรับรองสิทธิของผู้ถูกคุมขังหรือจำคุก หรือผู้ถูกกล่าวหาในระหว่างการสอบสวน หรือพิจารณาคดี ให้ได้รับการปฏิบัติอย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของบุคคล

นอกจากนี้ยังพบ ข้อกำหนดเกี่ยวกับสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศไทย ซึ่งมีความสอดคล้องกัน และมีข้อแตกต่างกันในบางประเด็น ในส่วนของประเทศสหรัฐอเมริกานั้น พบว่าประมวลกฎหมายยุติธรรมทหาร (UCMJ) มาตรา 32 มีกระบวนการ impartial preliminary hearing ซึ่งเป็นการไต่สวนมูลฟ้องที่มีจุดประสงค์จำกัดเพียงเพื่อทราบว่าเป็นไปหรือไม่ที่ผู้ต้องหากระทำความผิด และศาลทหารจะมีเขตอำนาจหรือไม่ มีมาตรการที่เป็นเกราะป้องกันไม่ให้ผู้ต้องหาถูกฟ้องแบบไม่มีมูลในระดับที่ต่ำกว่าการสอบสวนตามมาตรา 32 (เดิม) และด้วยข้อบัญญัติประสงค์ที่จำกัด จึงมิได้เปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาได้ค้นพบพยานหลักฐานทั้งปวงที่อยู่ในมือของฝ่ายรัฐ ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากการลดขอบข่ายอำนาจการพิจารณา และบทบาทในการกำหนดพยานหลักฐานลง โดยพิจารณาเฉพาะความน่าจะเป็น (probable cause) และประเด็นเรื่องเขตอำนาจ ไม่ต้องพิจารณาเหตุอันควรเชื่อ (reasonable cause) และสืบความจริงทั้งปวง กับทั้งไม่ได้เป็นผู้กำหนดพยานหลักฐานที่จะนำมาพิจารณา แต่เพียงแต่วินิจฉัยเฉพาะกรณีการทหารโต้แย้งพยานที่ผู้ต้องหาร้องขอ แล้วผู้ต้องหามาให้พนักงานสอบสวนวินิจฉัยเท่านั้น ในส่วนของอัยการทหารยังทำหน้าที่ผู้แทนฝ่ายรัฐ นำสืบพยานหลักฐานฝ่ายรัฐ และถามค้านพยานหลักฐานฝ่ายผู้ต้องหาเช่นเดิม แต่มีบทบาทเกี่ยวกับพยานหลักฐานมากขึ้น โดยเป็นผู้กำหนดพยานหลักฐานที่จะนำสืบในชั้นไต่สวน และเป็นผู้พิจารณาว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับพยานหลักฐานที่ผู้ต้องหาร้องขอ ส่วนผู้บังคับบัญชามีบทบาทเช่นเดิมคือพิจารณาว่าจะสั่งฟ้องหรือไม่จากรายงานการไต่สวน

ขณะที่ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี พนักงานอัยการมีหน้าที่เป็นตัวแทนแห่งรัฐในการสั่งฟ้องโดยยึดโยงอยู่กับเขตอำนาจศาล กล่าวคือเมื่อพนักงานอัยการสั่งฟ้องแล้ว คดีจะเข้าไปอยู่ในเขตอำนาจของศาลที่สำนักงานอัยการสังกัดอยู่โดยทันที นอกจากนี้ หากพนักงานอัยการพิจารณาสั่งฟ้องแล้ว พนักงานอัยการจะไม่สามารถถอนฟ้องได้ การที่คำสั่งฟ้องของพนักงานอัยการเป็นผลให้ศาลมีเขตอำนาจเหนือคดีโดยอัตโนมัติ และการที่ไม่สามารถถอนคำฟ้องได้ ทั้งสองประการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของคำสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการ และความสำคัญของตัวคำฟ้อง

ซึ่งจะต้องเตรียมการมาอย่างดี มีความละเอียดถี่ถ้วน ไม่มีข้อผิดพลาด เพราะหากศาลพิจารณา คำฟ้องของพนักงานอัยการแล้วเห็นว่าไม่มีมูลเพียงพอจะฟ้อง ศาลจะยกฟ้องของพนักงานอัยการ และการยกฟ้องนี้มีผลเป็นการตัดสิทธินำคดีอาญามาฟ้องอีก เว้นแต่จะมีพยานหลักฐานใหม่ ในการพิจารณาว่าจะรับฟ้องของพนักงานอัยการหรือไม่ ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ต้องหามาให้ปากคำกับศาล และศาลสามารถสั่งสอบสวนเพิ่มเติมได้ด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่า ทั้งศาล อัยการ และตำรวจ ต่างมีบทบาทในการสอบสวน

ในส่วนของกระบวนการยุติธรรมทางทหารของประเทศไทยนั้น พบว่า มีการจำกัดสิทธิของผู้ต้องหาบางประการ เช่น การเข้าร่วมรับฟังพยานหลักฐานที่อยู่ในครอบครองของรัฐ หรือมีสิทธิขอเข้ารับฟังพยานหลักฐานเพื่อแก้ต่างให้ตน และเมื่อเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมระหว่างประเทศไทย สหรัฐอเมริกา และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี พบว่า กระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยและสหรัฐอเมริกามีความคล้ายคลึงกัน โดยมีการแบ่งแยกบทบาทของฝ่ายสอบสวน และฝ่ายอัยการทหาร อย่างชัดเจน (แตกต่างกันที่อัยการทหารของไทยสามารถสอบสวนได้ด้วยตนเอง) ขณะที่ระบบยุติธรรมของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น ตำรวจ อัยการ และศาล มีบทบาทเกี่ยวพันกันในการสอบสวน และไม่เพียงระบุว่าจะใช้เอกสารใดแต่เป็นผู้สั่งการสอบสวนแต่ละขั้นตอนนั่นเอง ซึ่งถือว่าพนักงานอัยการของเยอรมันนั้นมีบทบาทที่ active มากในการสอบสวน ในขณะที่ฝ่ายผู้ต้องหาจะถูกจำกัดสิทธิในการหาพยานหลักฐานเพื่อแก้ต่างให้ตนเอง

3) กระบวนการสอบสวนโดยอัยการทหาร

จากการศึกษาเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศไทย พบว่า ในกระบวนการสอบสวนของประเทศสหรัฐอเมริกานั้น อัยการทหารและผู้ถูกกล่าวหาจะอยู่ฝ่ายตรงข้ามกัน โดยมีผู้สอบสวนอยู่ตรงกลาง เป็นคนกลางที่ไม่เอนเอียงเข้าฝ่ายใด ผู้สอบสวนไม่สามารถปรึกษาทนายจำเลยหรืออัยการทหารได้ เป็นอิสระจากทุกฝ่าย และเป็นอิสระจากผู้บังคับบัญชาผู้สั่งการไต่สวนด้วย แต่การทำงานของพนักงานสอบสวนนั้น จะถูกตรวจสอบโดยศาลทหารหากมีการฟ้องคดีขึ้นถึงศาลทหาร โดยเฉพาะประเด็นการวางตัวเป็นกลาง ถ้าพนักงานสอบสวนไม่แสดงความเป็นกลางให้ประจักษ์ เช่น สนทนากับจำเลยเกินควร หรือ ไม่แจ้งโจทก์ในประเด็นอันเป็นสิ่งสำคัญ หรือทำการล่าช้าโดยไม่มีเหตุอันควร หรือทำประการใดก็ตามที่อาจแสดงถึงความเอนเอียงไปทางฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ศาลสามารถตรวจสอบและสั่งให้การไต่สวนนั้นไม่ชอบได้ ในส่วนอัยการทหารของประเทศไทยนั้น จะทำหน้าที่เป็นทนายโจทก์ ไม่ใช่ผู้สั่งการสอบสวน เพราะผู้สั่งการสอบสวนคือผู้บังคับบัญชา และอัยการทหารก็ไม่ใช่ผู้สั่งฟ้อง เพราะผู้สั่งฟ้องคือผู้บังคับบัญชาอีกเช่นกัน

ทั้งนี้ กระบวนการการสอบสวนในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีลักษณะของการทำงานที่เป็นการให้ความร่วมมือกันระหว่าง 3 องค์กร คือ อัยการ ตำรวจ และศาล กล่าวคือ

สำนักงานอัยการ ซึ่งเป็นทั้งหน่วยงานสอบสวนและสั่งฟ้อง จะสั่งสอบสวนทันทีถ้ามีเหตุสงสัยว่ามีความผิดเกิดขึ้น (ตามหลัก mandatory investigation ตามที่เคยได้กล่าวไปในบทก่อน) โดยในทางปฏิบัติจะส่งไปที่ตำรวจให้ทำการสอบสวน ส่วนศาลก็มีบทบาทในการอนุญาตมาตรการการสืบสวนสอบสวนที่สำคัญ ๆ ในหลายประการ โดยที่พนักงานอัยการจะต้องมีความเป็นกลางในการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐาน ไม่ใช่ทำไปเพื่อพิสูจน์ความผิดผู้ถูกกล่าวหาเท่านั้น แต่ต้องเป็นไปเพื่อการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาด้วย จึงเท่ากับว่าอัยการเยอรมันไม่ได้อยู่ตรงข้ามกับผู้ถูกกล่าวหาเมื่อกล่าวถึงการอนุญาตมาตรการการสอบสวน ศาลเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่หลักในการอนุญาตเช่นนั้น แต่ในกรณีฉุกเฉิน พนักงานอัยการก็สามารถพิจารณาอนุญาตมาตรการการสอบสวนบางประการได้ แต่อำนาจในกรณีฉุกเฉินของพนักงานอัยการนี้จะต้องถูกตรวจสอบโดยศาลภายในสามวัน มิเช่นนั้นจะถือว่าคำสั่งอนุญาตของพนักงานอัยการในกรณีฉุกเฉินดังกล่าวไม่มีผล

จะเห็นได้ว่า กระบวนการสอบสวนของประเทศสหรัฐอเมริกามีความคล้ายคลึงกับกระบวนการยุติธรรมทางทหารของประเทศไทย ซึ่งมีผู้บังคับบัญชาเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะสั่งฟ้องหรือไม่ โดยหากเกิดความเห็นขัดแย้งกันระหว่างอัยการทหารและผู้บังคับบัญชา จะให้เจ้ากรมพระธรรมนูญเป็นผู้ตัดสิน อย่างไรก็ตามในภาพกว้างจากมุมมองของประชาชนอาจกล่าวได้ว่า ผู้ที่ทำการตรวจสอบความเหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่อย่างศาลทหาร หรือ ผู้ที่ตรวจสอบสำนวนการสั่งฟ้องอย่างเจ้ากรมพระธรรมนูญล้วนเป็นหน่วยงานภายใต้ Umbrella เดียวกัน ซึ่งแตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ที่พนักงานอัยการมีความเป็นกลางในการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐาน ไม่ได้อยู่ฝ่ายตรงข้ามกับผู้ถูกกล่าวหาดังกรณีอัยการทหารของสหรัฐอเมริกา และอัยการทหารของประเทศไทย

นอกจากนี้ยังพบว่า กระบวนการสอบสวนโดยอัยการทหารของประเทศไทยยังขาดระบบการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจจากหน่วยงานภายนอก อันอาจทำให้เกิดข้อสงสัยในกระบวนการยุติธรรมทางทหารจากประชาชนทั่วไปได้ ทั้งนี้ จากองค์ประกอบที่ได้กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า ระบบยุติธรรมทางทหารของไทยและประเทศสหรัฐอเมริกามีความคล้ายคลึงกันอย่างมาก รวมถึงประเด็นการตรวจสอบและถ่วงดุลจากองค์กรภายนอก นับตั้งแต่การแต่งตั้งผู้มีอำนาจสอบสวนฝ่ายทหารที่ผู้บังคับบัญชามีอำนาจในการตัดสินใจเลือกนายทหารชั้นสัญญาบัตร หรือ นายทหารพระธรรมนูญเพื่อเข้าดูแลสอบสวนคดี และเมื่อการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว ผู้บังคับบัญชาก็ยังเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะดำเนินการอย่างไรต่อไป จะสั่งฟ้องหรือไม่ ถ้าสั่งฟ้องจะสั่งฟ้องในศาลทหารประเภทไหน โดยตัวผู้บังคับบัญชามีอิสระในการสั่งให้มีการสอบสวน การแต่งตั้งผู้มีอำนาจสอบสวน และในการสั่งฟ้อง ผู้บังคับบัญชาไม่ถูกผูกมัดด้วยความเห็นของผู้อำนาจสอบสวนแต่อย่างใด

5.2 ผลการวิเคราะห์บทบาท ปัญหาและอุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการสอบสวนคดีอาญา โดยอัยการทหารจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

เพื่อการวิเคราะห์และเสนอแนวทางในการพัฒนาการสอบสวนโดยอัยการทหารให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ได้มาตรฐานสากล และสามารถอำนวยความสะดวกให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องได้มากที่สุด ผู้วิจัยจึงแบ่งเนื้อหาในการสัมภาษณ์นั้น ออกเป็น 3 ส่วนด้วยกัน ได้แก่ 1) บทบาทหน้าที่ของอัยการทหารกับการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหาร 2) ปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้น และสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร และปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหากไม่มีการพัฒนาการสอบสวนดังกล่าวต่อไปในอนาคต และ 3) แนวทางการพัฒนาการสอบสวนโดยอัยการทหาร โดยมีรายละเอียด ดังนี้

5.2.1 บทบาทหน้าที่ของอัยการทหารกับการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหาร

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ พบความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่สอดคล้องกันว่า อัยการทหารมีสิทธิและหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับการสอบสวน และเกี่ยวกับการฟ้องร้องผู้กระทำความผิดที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ซึ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับระบบโครงสร้างของศาลทหาร ได้กำหนดความชัดเจนของอัยการทหารให้อยู่ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่หลักที่จะพิจารณานำตัวผู้กระทำความผิดที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมาฟ้องและดำเนินคดีในทางอาญาต่อศาลทหาร

โดยอัยการทหารมีหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาได้ โดยไม่ต้องสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนก็ได้ รูปแบบการดำเนินคดีเป็นการใช้ดุลพินิจในการสั่งฟ้องคดีอาญาต่างๆ ที่เกิดขึ้น และใช้ระบบกล่าวหา ซึ่งถือว่าเป็นการดำเนินคดีแบบสมัยใหม่ ระบบกล่าวหาในการพิจารณาคดีภายใต้เขตอำนาจศาลทหารนั้นจะมีการคานอำนาจระหว่าง อัยการ และศาล ในการสั่งฟ้องและพิจารณาพิพากษาคดีอยู่แล้ว อัยการมีหน้าที่ในการสอบสวนเองและฟ้องร้องเองได้ โดยมีเจ้าพนักงานตำรวจเป็นผู้ช่วย

ดังนั้น อัยการทหารจึงมีอำนาจเต็มในการทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนเหมือนกับเจ้าพนักงานตำรวจ และเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองเพื่อรวบรวมหลักฐานและสั่งฟ้องคดีที่อยู่ในภายใต้อำนาจศาลทหาร ตามที่พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ได้ให้อำนาจแก่นายทหารพระธรรมนูญ อัยการทหาร หรือ นายทหารสัญญาบัตรที่ได้รับคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ให้ทำหน้าที่สอบสวนคดีอาญาภายใต้ศาลทหาร อย่างไรก็ตาม ผู้เชี่ยวชาญบางส่วนมีความเห็นว่า การสอบสวนคดีทหารนั้นมิได้อนุญาตให้อัยการทหารทำการสอบสวนได้ในทุกกรณี หากแต่ต้องเป็นการกระทำความผิดของทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารได้เฉพาะกรณีต่อไปนี้

(1) คดีที่อยู่ในอำนาจศาลตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารที่เกิดขึ้นในเขตที่ตั้งทหาร (เป็นไปตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูกหาว่ากระทำผิดอาญา พ.ศ.2544 ข้อ 22(1) และข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ.2544 ข้อ 9(1)

(2) คดีที่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายต่างอยู่ในอำนาจศาลทหารด้วยกัน ตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร ไม่ว่าจะเกิดในเขตที่ตั้งศาลทหารหรือไม่ก็ตาม

(3) คดีอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยวินัยทหารตามกฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร

(4) คดีอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยความลับของทางราชการทหาร

ซึ่งแสดงให้เห็นว่า อัยการทหารที่มีอำนาจในการสอบสวนคดีอาญาตามมาตรา 47 จะไม่สามารถสอบสวนคดีอาญาที่อยู่นอกเหนือจาก 4 กรณีข้างต้น อีกทั้งการที่นายทหารพระธรรมนูญ และอัยการทหารรัฐธรรมนูญ จะทำการสอบสวนได้ก็ต่อเมื่อได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเท่านั้น ซึ่งเป็นไปตามข้อบังคับของอัยการทหาร ที่กำหนดว่า ถ้าผู้บังคับบัญชาไม่สั่งก็สอบสวนไม่ได้ นั่นจึงทำให้บทบาทหน้าที่ของอัยการทหาร

การควบคุมและคัดกรองโดยโครงสร้างของกระบวนการยุติธรรมทางทหาร นอกจากนี้ยังพบความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารว่า พนักงานอัยการควรเข้าไปสอบสวนตั้งแต่เริ่มต้นคดี เพื่อเป็นการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของหลักฐาน พยาน และบริบทแวดล้อมที่จะใช้ในการสอบสวน และจัดทำรายงานเพื่อแจ้งแก่ผู้บังคับบัญชาเพื่อดำเนินการสั่งฟ้องต่อไป โดยส่วนใหญ่มักจะสับสนเพิ่มเติมถึงกรอบการปฏิบัติหน้าที่ และกระบวนการตรวจสอบที่เคร่งครัดของทหารที่ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือให้กับการทำงานของอัยการทหารเป็นสำคัญ แต่ในทางกลับกัน ผู้เชี่ยวชาญบางส่วนได้ให้ทัศนะที่แตกต่างออกไปในประเด็นความเหมาะสมของอัยการทหารที่เข้าร่วมสอบสวน และทำสำนวนสั่งฟ้องด้วยตนเอง ซึ่งอาจทำให้เกิดความรู้สึกเคลือบแคลงสงสัยจากประชาชนทั่วไปได้

อย่างไรก็ตาม พบว่า ในทางปฏิบัติได้มีการแยกอำนาจของเจ้าหน้าที่ในส่วนสอบสวนออกจากอัยการทหารอย่างชัดเจน แต่ไม่ได้ห้ามไม่ให้อัยการทหารทำการยุ่งเกี่ยวกับรูปคดีหรือกำหนดขั้นตอนการสอบสวน แต่ให้อัยการทหารเข้ามามีส่วนร่วมในแง่กฎหมายและขั้นตอน ด้วยการให้คำแนะนำต่อพนักงานสอบสวน ปรีกษาหารือ กันอยู่แล้ว อีกทั้งผู้สอบสวนที่เป็นอัยการทหารนั้นยังได้รับการแต่งตั้งจากผู้บังคับบัญชาอันถือเป็นการกลั่นกรองผู้ที่เหมาะสมให้มาทำหน้าที่นี้ในระดับหนึ่ง จึงเป็นการคลายข้อสงสัยในประเด็นความเหมาะสมของการที่อัยการทหารทำหน้าที่เป็นผู้สอบสวน และวินิจฉัยสั่งฟ้องด้วยตนเอง

ทั้งนี้ บทบาทการทำหน้าที่ของอัยการทหาร เมื่อเทียบกับพนักงานอัยการ ตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก จะพบว่า อัยการทหารนั้นมีบทบาทหน้าที่เทียบเท่าพนักงานอัยการ

หากแต่ขาดอำนาจในการสั่งฟ้องคดี เนื่องจากอำนาจในการตัดสินใจ เป็นสิทธิของผู้บังคับบัญชา อันเป็นไปตามอำนาจการบังคับบัญชาของทหาร

5.2.2 ปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้น และแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรค

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสอบสวนโดยอัยการทหาร พบปัญหาและอุปสรรค และแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่างๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.2.2.1 ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น

ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น รวมถึงสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร สามารถจำแนกได้เป็น 6 ประเด็น ได้แก่ 1) ประเด็นด้านการตีความตัวบทกฎหมาย 2) ประเด็นด้านความเป็นอิสระของอัยการทหาร 3) ประเด็นด้านบุคลากร 4) ประเด็นด้านการถ่วงดุลอำนาจทั้งในการเป็นผู้สอบสวนและเป็นโจทก์ในการฟ้องคดี 5) ประเด็นด้านเครื่องมือในการสอบสวน เทคโนโลยีและวิทยาการ และ 6) ปัญหาอำนาจหน้าที่ระหว่างอัยการทหารผู้มีหน้าที่สอบสวนกับพนักงานสอบสวนองค์กรอื่น

(1) ประเด็นด้านการตีความตัวบทกฎหมาย

จากผลการสัมภาษณ์ พบว่าผู้เชี่ยวชาญบางส่วนได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับวิธีการสอบสวนของอัยการทหารที่ขาดความชัดเจน ซึ่งมีความแตกต่างจากวิธีการสอบสวนของพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจ และพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครอง ที่ยึดตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทั่วไปที่มีกฎหมายรองรับในการ

ปฏิบัติงาน ในส่วนของรายละเอียดจะมีระเบียบ ขั้นตอน วิธีการที่เป็นลายลักษณ์อักษร อธิบายถึงขั้นตอนการปฏิบัติงานนั้นอยู่ ขณะที่ บทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติงานของอัยการทหารนั้น ยังขาดความชัดเจน และต้องอาศัยการตีความ และธรรมเนียมปฏิบัติที่ยึดถือกันมา ซึ่งอาจทำให้เกิดช่องว่างเมื่อต้องปฏิบัติงานสอบสวนร่วมกับหน่วยงานอื่น

เมื่อเปรียบเทียบกระบวนการสอบสวนระหว่างอัยการทหารและพนักงานสอบสวน พบว่า พนักงานสอบสวนใช้ระบบกล่าวหาอย่างเคร่งครัด โดยไม่รับฟังพยานหลักฐานของฝ่ายผู้ต้องหา ขณะที่การสอบสวนโดยอัยการทหาร ไม่มีบทบัญญัติที่ชัดเจนว่าเป็นการสอบสวนด้วยระบบไต่สวน หรือระบบกล่าวหา แต่ในการสอบสวนทางทหารนั้นถือปฏิบัติกันตลอดมาว่า จะต้องรับฟังพยานหลักฐานของฝ่ายผู้ต้องหา เพื่อความเป็นธรรมด้วยเสมอ ขณะเดียวกัน การกำหนดอำนาจและหน้าที่ของอัยการทหารให้สามารถสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาได้ ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 แต่ยังไม่มียกเว้นใดที่กล่าวถึงอย่างชัดเจนเกี่ยวกับรูปแบบการแต่งตั้งให้อัยการทหารเข้าทำหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาทั้งในรูปแบบคณะกรรมการ หรือดำเนินการโดยอัยการทหารเป็นการเฉพาะ

(2) ประเด็นด้านความเป็นอิสระของอัยการทหาร

จากผลการสัมภาษณ์ พบมุมมองของผู้กระทำผิดในเชิงวิชาการ ที่มองเห็นว่า ผู้กระทำผิด ผู้สอบสวนคดี และผู้บังคับบัญชาทหารของผู้กระทำผิด อยู่ในกรอบบังคับบัญชาเดียวกัน หากผู้กระทำผิดเข้าถึงกระบวนการของผู้บังคับบัญชาทหารได้แล้ว ความกดดันทั้งหมดจะตกอยู่กับผู้สอบสวนคดี

ทั้งนี้เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมทหาร เป็นการดำเนินงานภายใต้อำนาจการบังคับบัญชา หรือการกำกับดูแลของผู้บังคับบัญชา นับตั้งแต่การแต่งตั้งพนักงานสอบสวน การตรวจสอบ และการกลั่นกรองการสอบสวนคดีอาญาของอัยการทหาร ตลอดจนการมีความเห็นทางคดี ต่อจากความเห็นของอัยการทหารในชั้นการสอบสวนที่จะมีความเห็นควรสั่งฟ้อง หรือไม่ฟ้อง ด้วยนั้น ถือเป็นรูปแบบของการดำเนินคดีที่มีลักษณะเฉพาะในระบบของกระบวนการยุติธรรมทางทหาร เพื่อประโยชน์ในคัดแยกบุคคลที่มีความประพฤติที่ไม่เหมาะสมออกจากสังคมหมู่ทหารส่วนใหญ่ และเป็นแนวทางสำคัญที่ผู้บังคับบัญชาทหารจะได้นำข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกระบวนการปกครองบังคับบัญชาทหาร ซึ่งจะเห็นได้ว่า อัยการทหารไม่ได้มีหลักประกันความเป็นอิสระในการสอบสวนคดีแต่อย่างใด

ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเป็นอิสระของอัยการทหาร จึงจำเป็นต้องหาแนวทางในการกำหนดโครงสร้างการบังคับบัญชา เพื่อไม่ให้เกิดการปฏิบัติหน้าที่ของอัยการทหารอยู่ในกระบวนการที่อาจถูกผู้บังคับบัญชาทหารแทรกแซงได้โดยง่าย และแม้ว่าผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสอบสวนคดีโดยอัยการทหารจะกล่าวถึงการถ่วงดุลอำนาจระหว่างอัยการทหารและผู้บังคับบัญชา โดยหัวหน้าหน่วยงานทางกฎหมายสูงสุดของกระทรวงกลาโหมในรูปแบบการชี้ขาดความเห็นแย้งโดยเจ้ากรมพระธรรมนูญ แต่จากมุมมองของบุคคลภายนอก กระบวนการนี้ยังมีช่องโหว่ที่ขาดการตรวจสอบที่เหมาะสม เนื่องจากการตัดสินใจชี้ขาดโดยเจ้ากรมพระธรรมนูญนั้นถือเป็นเพียงกระบวนการตรวจสอบภายใน (internal check) ยังขาดกระบวนการตรวจสอบจากหน่วยงานภายนอก (external check) จึงอาจทำให้เกิดความเคลือบแคลงสงสัยในความโปร่งใสของกระบวนการยุติธรรมทหารได้

(3) ประเด็นด้านบุคลากร

จากทัศนะของผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า บุคลากรของกรมพระธรรมนูญมีจำนวนจำกัด อีกทั้งยังขาดประสบการณ์ ทักษะ และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในบางตำแหน่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเทียบกับพนักงานอัยการที่มีความพร้อม และเป็นมาตรฐานมากกว่า โดยปัญหาด้านกำลังพลที่ไม่เพียงพอในการทำหน้าที่อัยการทหารนั้นเกิดจากภารกิจงานในฐานะเป็นที่ปรึกษากฎหมายในระดับกระทรวงกลาโหม ซึ่งจะแบ่งภารกิจไปสู่เหล่าทัพต่างๆ การจัดอัตรากำลังจึงมีภาระหน้าที่ในฐานะเหล่าทหารพระธรรมนูญ ที่ต้องผลิตและส่งเจ้าหน้าที่ด้านกฎหมายไปประจำอยู่ในหน่วยต่างๆ ในหลายหน้าที่ รวมถึงตำแหน่งของโรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญที่

จะต้องผลิตบุคลากรทางกฎหมายเพื่อป้อนให้กับหน่วยทหารตามเหล่าทัพ จึงยังไม่สามารถหมุนเวียนกำลังพลให้เข้าทำหน้าที่อัยการทหาร เพื่อให้ครบจำนวนตามอัตราการจัดได้

ขณะเดียวกัน แม้ว่าบุคลากรของกรมพระธรรมนูญจะมีพื้นฐานด้านนิติศาสตร์เป็นอย่างดี แต่ในบางครั้ง อัยการทหารที่เพิ่งบรรจุรับราชการนั้นต้องปฏิบัติหน้าที่ตามศาลมณฑลทหาร โดยที่ยังไม่มีประสบการณ์ในการว่าความคดีในศาล ขาดทักษะ ความเชี่ยวชาญ รวมถึงการปรับย้ายโดยไม่เหมาะสมในบางตำแหน่ง จึงอาจทำให้การทำหน้าที่ของอัยการทหารขาดประสิทธิภาพได้ ขณะที่เมื่อเปรียบเทียบกับพนักงานอัยการที่มีจำนวนมากกว่า และต้องผ่านระบบการคัดเลือกที่เป็นมาตรฐานสากล

ในอีกด้านหนึ่ง เมื่อคำนึงถึงคุณสมบัติของพนักงานสอบสวนซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการดำเนินคดี พบว่า พนักงานสอบสวนที่เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้น ต้องสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยตำรวจ และสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี หรือเทียบเท่า โดยสำเร็จวิชากฎหมายไทยอย่างน้อย 3 วิชา คือ ประมวลกฎหมายอาญาครบทุกลักษณะ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาครบทุกลักษณะและกฎหมายลักษณะพยาน ขณะที่พนักงานสอบสวนผู้ชำนาญการ จนถึง ผู้เชี่ยวชาญพิเศษ จะต้องมียศตั้งแต่ร้อยตำรวจเอก จนถึงยศพันตำรวจเอก (พิเศษ) ตลอดจนสำเร็จการฝึกอบรมหลักสูตรพนักงานสอบสวนต่าง ๆ ตามที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้กำหนดไว้ มีประสบการณ์ในตำแหน่งงานที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวน ได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพสอบสวน และมีฐานเงินเดือนถึงขั้นที่กำหนดไว้

ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้อัยการทหารพร้อมต่อการทำหน้าที่พนักงานสอบสวน จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงการพัฒนาศักยภาพในด้านการสอบสวนควบคู่ไปด้วย โดยอาจเป็นการจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ ร่วมกับโรงเรียนนายร้อยตำรวจ หรือสำนักงานตำรวจแห่งชาติในการพัฒนาหลักสูตรสอบสวนเฉพาะเพื่อยกระดับประสิทธิภาพการทำงานให้กับอัยการทหารในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมต่อไป

(4) ประเด็นด้านการถ่วงดุลอำนาจทั้งในการเป็นผู้สอบสวนและเป็นโจทก์ในการฟ้องคดี

ผู้เชี่ยวชาญส่วนหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นว่า ระบบการสอบสวนของประเทศไทย ได้มีการแยกอำนาจสอบสวน ออกจากอำนาจฟ้องของพนักงานอัยการค่อนข้างจะเด็ดขาด ทำให้เกิดการถ่วงดุลอำนาจการสอบสวนระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการ ซึ่งเป็นไปโดยหลักการ แต่พบปัญหาในเชิงปฏิบัติ ขณะที่การสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารได้มีการแบ่งแยกอำนาจกันอย่างชัดเจนระหว่างพนักงานสอบสวนพลเรือนกับอัยการฝ่ายทหาร แต่กระบวนการตรวจสอบและการถ่วงดุลในทางปฏิบัตินั้น ยังไม่เคยมีปรากฏ จากประสบการณ์ของผู้เชี่ยวชาญ ไม่เคยมีอัยการฝ่ายทหารลงมาสั่งสอบเพิ่มเติม หรือลงมาเรียกพยานหลักฐานและสั่งไม่

ฟ้อง เนื่องจาก ในการสอบสวนของอัยการทหารนั้น จะสอบสวนได้ก็ต่อเมื่อมีคำสั่งของผู้มีอำนาจสอบสวน ในที่นี้ คือ ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารและผู้กระทำผิด เมื่อสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว ให้จัดทำบันทึกตามท้องสำนวนและเสนอผู้บังคับบัญชา ทั้งนี้สำนวนการสอบสวนดังกล่าว จะเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดี ซึ่งในที่นี้คือ ส่งให้อัยการทหารแห่งศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนั้น ดำเนินการต่อไป นอกจากนี้ยังพบว่า อัยการทหารมีหน้าที่ในการสอบสวน และมีหน้าที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีด้วย ซึ่งส่งผลต่อปัญหาประเด็นการถ่วงดุลอำนาจ

(5) ประเด็นด้านเครื่องมือในการสอบสวน เทคโนโลยี และวิทยาการ

เนื่องด้วยกระทรวงกลาโหมมีภารกิจหลักในด้านการรบ การสงคราม และการรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศ ไม่มีภารกิจหลักในด้านกระบวนการยุติธรรมทหาร ซึ่งก่อให้เกิดเป็นข้อจำกัดด้านงบประมาณ (Money) เพื่อใช้ในการจัดหาเครื่องมือ เครื่องใช้ (Machine) หรือการพัฒนาทางนิติวิทยาศาสตร์ ที่เป็นปัญหาสำคัญในการสอบสวนของอัยการทหารตามการวิเคราะห์สภาพปัญหาจากการสอบสวนของอัยการทหารโดยใช้ทฤษฎี 5M analysis ตามแนวคิดของ Len

ทั้งนี้ ระบบยุติธรรมทางทหารยังมีความสอดคล้องและเพียงพอต่อการรองรับคดีและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับทหารโดยตรง แต่ปัจจุบันระบบดังกล่าวได้ถูกใช้เพื่อรองรับพลเรือนมากขึ้น ทั้งจากการพิสูจน์พยานหลักฐานที่ต้องอาศัยความรู้ ทักษะ หรือเครื่องมือเครื่องใช้ในการสอบสวนโดยเฉพาะ เช่น การชันสูตรพลิกศพ หรือคดีอาชญากรรมทางเทคโนโลยี ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องอาจต้องคำนึงถึงแนวทางในการวางแผนพัฒนาระบบยุติธรรมทหารให้สามารถรองรับคดีต่าง ๆ ทั้งของพลเรือนและทหารให้ได้มากยิ่งขึ้น

(6) ปัญหาอำนาจหน้าที่ระหว่างอัยการทหารผู้มีหน้าที่สอบสวนกับพนักงานสอบสวนองค์กรอื่น

ผู้เชี่ยวชาญบางส่วนได้ตั้งข้อสังเกตว่า การสอบสวนร่วมกันระหว่างหน่วยงานทหาร ตำรวจ และฝ่ายปกครองนั้น มีประเด็นที่น่าสนใจหลายประการ ทั้งยังมีพระราชบัญญัติ และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีในการกำกับดูแลเพื่อให้การประสานงานระหว่างฝ่ายทหารกับพนักงานปกครอง หรือเจ้าพนักงานตำรวจเกิดความเป็นธรรม และเป็นประโยชน์สูงสุด แต่อย่างไรก็ตาม การทำงานร่วมกันอาจเกิดความขัดแย้งระหว่างหน่วยงาน เนื่องจากความทับซ้อนของอำนาจหน้าที่ของอัยการทหาร และพนักงานสอบสวนนั้นส่วนหนึ่งเกิดจากความยึดติดในองค์กรที่ต่างมีระบบการทำงานเป็นของตัวเอง ต่างคนต่างเข้าใจและมีความเชี่ยวชาญในส่วนงานของตนจึงอาจทำให้เกิดความเห็นที่ขัดแย้งกันระหว่างการทำงาน ซึ่งปัญหาดังกล่าวสามารถแก้ไขได้โดยการจัดหาบุคคลที่มีความสามารถ เป็นที่เคารพของทุกฝ่าย มาเป็นตัวประสานงาน ซึ่งบุคคลนั้นควรได้รับ

การอบรม หรือเคยทำงานร่วมกันระหว่าง 2 หน่วยงานมาก่อนเพื่อให้เข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ และแนวทางการปฏิบัติของแต่ละหน่วยงาน

ทั้งนี้ อัยการทหารซึ่งเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติ และมีอำนาจในการสอบสวนคดีโดยลำพังภายใต้อำนาจศาลทหาร หรือการออกหมายเรียกพยานบุคคลและพยานเอกสารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 แต่ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือพยานเป็นบุคคลพลเรือนที่อัยการทหารไม่มีอำนาจในการติดตามตัวได้ จำเป็นต้องใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนที่เป็นตำรวจหรือเจ้าพนักงานปกครองเพื่อความสะดวกในการติดตาม หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่อัยการทหารมีขอบเขตอำนาจภายใต้ศาลทหารเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม พบว่ามีข้อถกเถียงกันถึงความเหมาะสมในการนำอัยการทหารมาทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน เนื่องจากทำให้ขาดผู้ทำหน้าที่ตรวจสอบ โดยในต่างประเทศจะใช้วิธีการแยกระหว่างคนจับกับคนสอบออกจากกัน

5.2.2.2 แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค

จากปัญหาและอุปสรรคข้างต้น ผู้เชี่ยวชาญได้นำเสนอแนวทางการแก้ไข ปัญหาและอุปสรรคในประเด็นต่างๆ เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการสอบสวนคดีโดยอัยการทหารให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนี้

(1) ประเด็นด้านการตีความตัวบทกฎหมาย

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า บทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติงานของอัยการทหารนั้น ยังขาดความชัดเจน และต้องอาศัยการตีความและธรรมเนียมปฏิบัติที่ยึดถือกันมา ทำให้ขาดความชัดเจนในการดำเนินการ ซึ่งแตกต่างจากพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจ และพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครอง ที่ใช้ระบบกล่าวหาอย่างเคร่งครัดโดยไม่รับฟังพยานหลักฐานของฝ่ายผู้ต้องหา รวมถึงยึดวิธีการสอบสวนตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทั่วไปที่มีกฎหมายรองรับในการปฏิบัติงาน ในส่วนของรายละเอียดจะมีระเบียบ ขั้นตอน วิธีการที่เป็นลายลักษณ์อักษร อธิบายถึงขั้นตอนการปฏิบัติงานนั้นอยู่

ด้วยเหตุนี้ ผู้เชี่ยวชาญบางท่านจึงมีความเห็นว่า ควรบัญญัติกำหนดฐานความผิดไว้ในประมวลกฎหมายอาญาทหารให้ชัดเจน และกำหนดวิธีการสอบสวนที่มีมาตรฐานตามหลักรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปี ๒๕๖๐ โดยศึกษาจาก ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประกอบเพื่อให้สอดคล้องกับผลของการสอบสวนที่บัญญัติใช้อ้างให้มีผลเช่นเดียวกับการสอบสวนตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น จะถูกต้องตามหลักมากกว่า

(2) ประเด็นด้านความเป็นอิสระของอัยการทหาร

เนื่องด้วยกระบวนการยุติธรรมทหารเป็นการดำเนินงานภายใต้อำนาจการบังคับบัญชา หรือการกำกับดูแลของผู้บังคับบัญชาตั้งแต่ต้นเริ่มต้นจนถึงการสั่งฟ้อง เพื่อประโยชน์

ในการควบคุม และปรับปรุงแนวทางการปกครองบังคับบัญชาทหาร อีกทั้งยังมีระบบการตรวจสอบ กลั่นกรองจากเจ้ากรมพระธรรมนูญในการชี้ขาดหากเกิดความเห็นขัดแย้งกันระหว่างอัยการทหารและ ผู้บังคับบัญชา อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของบุคคลภายนอกกระบวนดังกล่าวอาจทำให้เกิดความเคลือบแคลงสงสัยในความโปร่งใสของกระบวนการยุติธรรมทางทหารได้

ทั้งนี้ ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคใน ประเด็นดังกล่าวไว้ว่า ควรมีการปรับโครงสร้างการสอบสวน ด้วยการแยกความผิดแต่ละประเภท ที่ ความผิดบางประเภทสามารถกำหนดให้ผู้บังคับบัญชาเป็นผู้ตัดสินใจ ขณะที่ความผิดบางประเภทอาจ ต้องมีบุคคลอื่นที่มี “ระดับชั้น” เดียวกับผู้บังคับบัญชาเป็นผู้ตัดสินใจ โดยอาจต้องคำนึงถึงความรู้ ความเชี่ยวชาญในด้านกฎหมายของผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจเป็นองค์ประกอบร่วมด้วย

ขณะที่ ผู้เชี่ยวชาญบางส่วนได้เสนอแนะให้ปรับปรุงแนวทางการจ่ายคดี ตามแนวทางของกรมการปกครอง ที่กำหนดให้คดีที่มีอัตราโทษเกินกว่า 10 ปีขึ้นไป ผู้ที่ทำสำนวนการ สอบสวนต้องเป็นระดับปลัดอำเภอขึ้นไป โดยผู้เชี่ยวชาญมีข้อเสนอแนะว่า คดีอาญาภายใต้อำนาจ ศาลทหารที่มีอัตราโทษเกินกว่า 10 ปีขึ้นไปนั้น ผู้ที่ทำสำนวนสอบสวนต้องเป็นระดับอัยการทหาร หัวหน้าแผน ขณะที่คดีอาญาภายใต้อำนาจศาลทหารที่มีอัตราโทษต่ำกว่า 10 ปี สามารถ มอบหมายให้อัยการทหารทั่วไปดำเนินการได้ตามปกติ ทั้งนี้ เพื่อลดทอนการแทรกแซงกลไกการ สอบสวนจากผู้บังคับบัญชาลง

นอกจากนี้ ผู้เชี่ยวชาญยังได้เสนอแนะให้มีการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะเพื่อ การดำเนินการ “คดีพิเศษ” อันหมายถึง คดีที่ไม่อยู่ในอำนาจการตัดสินใจของผู้บังคับบัญชาโดยตรง โดยหน่วยงานดังกล่าวอาจทำหน้าที่ตรวจสอบกระบวนการสอบสวนว่าการจับกุม และการสอบสวน นั้นชอบ หรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย มีพยานหลักฐานเพียงพอหรือไม่ โดยทำงานร่วมกับอัยการทหาร เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและเป็นธรรมกับทุกฝ่าย

(3) ประเด็นด้านบุคลากร

สืบเนื่องจากปัญหาเกี่ยวกับกำลังพลที่มีจำนวนจำกัด อาจทำให้การ สอบสวนโดยลำพังของอัยการทหารเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ผู้เชี่ยวชาญจึงมีความเห็นว่า หนทางที่จะทำ ให้เกิดรูปธรรมในการทำหน้าที่สอบสวนคดีอาญาของอัยการทหาร ควรมีการเพิ่มจำนวนกำลังพลให้ มากขึ้น เพื่อลด Workload ของอัยการทหาร หรือแยกประเภทกำลังพลตามความเชี่ยวชาญในแต่ละ คดี โดยกำหนด KPI ให้ชัดเจน รวมถึงการเพิ่มความร่วมมือช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกที่มี ความรู้ความสามารถ โดยมีการจัดการสอบสวนคดีอาญาในรูปของการให้อัยการทหารเข้าร่วม หรือ เข้าควบคุมการสอบสวนในคดีนั้น เช่นเดียวกับกระบวนการของกรมสอบสวนคดีพิเศษ

นอกจากปัญหาด้านกำลังพลแล้ว ปัญหาที่พบอีกด้านหนึ่งคือ ประสิทธิภาพ ทักษะ และความเชี่ยวชาญในการดำเนินการสอบสวนคดีของอัยการทหาร หากเทียบ

กับพนักงานอัยการที่มีความพร้อม และเป็นมาตรฐานมากกว่า ด้วยเหตุนี้ ผู้เชี่ยวชาญจึงเสนอแนะให้มีการคัดกรองคุณสมบัติของนายทหารเหล่าทหารพระธรรมนูญที่ต้องทำหน้าที่ในมณฑลทหารต่าง ๆ ให้มีความรัดกุมมากขึ้น นอกจากความรู้พื้นฐานในด้านกฎหมาย และหลักสูตรวิชาชีพเฉพาะของเหล่าทหารพระธรรมนูญ ควรต้องมีการอบรมหรือเพิ่มเติมความรู้ในเรื่องของการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีอาญาให้กับอัยการทหารเป็นประจำ รวมถึงระบบการพิจารณาเพื่อปรับย้ายในรูปแบบคณะกรรมการที่อาจไม่เพียงพอ เนื่องจาก อัยการทหารที่บรรจุใหม่นั้นอาจยังไม่เข้าใจในหลักเกณฑ์วิธีการขั้นตอนการในการปฏิบัติงานด้านการสอบสวนจนอาจทำให้สรุปสำนวนเสนอความเห็นที่ไม่เหมาะสม ส่งผลให้สังคมภายนอกเกิดประเด็นข้อกังขาในแนวทางการสอบสวน และมาตรฐานของกระบวนการยุติธรรมทางทหาร ซึ่งในประเด็นสามารถแก้ไขได้ด้วยการพัฒนากระบวนการให้มีความเป็นสากล รวมถึงเพิ่มความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกที่มีความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวข้างต้น

(4) ประเด็นด้านการถ่วงดุลอำนาจทั้งในการเป็นผู้สอบสวนและเป็นโจทก์ในการฟ้องคดี

ระบบการสอบสวนของประเทศไทย ได้มีการแยกอำนาจสอบสวนออกจากอำนาจฟ้องของพนักงานอัยการค่อนข้างจะเด็ดขาด ทำให้เกิดการถ่วงดุลอำนาจการสอบสวนระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการ ซึ่งเป็นไปโดยหลักการ แต่พบปัญหาในเชิงปฏิบัติเนื่องจาก ในการสอบสวนของอัยการทหารนั้น จะสอบสวนได้ก็ต่อเมื่อมีคำสั่งของผู้มีอำนาจสอบสวนในที่นี้ คือ ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารและผู้กระทำความผิด ดังความเห็นของผู้เชี่ยวชาญหลายท่าน จึงเสนอว่าควรได้มีการพิจารณาปรับปรุงวิธีการสอบสวน โดยกำหนดให้มีการสอบสวนบางคดีร่วมกันระหว่างอัยการทหารกับพนักงานสอบสวน หรืออาจให้อัยการทหารเป็นผู้ให้คำแนะนำและควบคุมการสอบสวนเช่นเดียวกับพนักงานอัยการ หรือมีหน่วยงานกลางเป็นผู้รับผิดชอบเพื่อตรวจสอบและสั่งฟ้องคดี โดยที่หน่วยงานกลางดังกล่าว ต้องประกอบไปด้วยบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญ มีประสบการณ์ในกระบวนการสอบสวนคดีอาญา และมีชั้นยศที่สูงกว่าหรือเทียบเท่าผู้บังคับบัญชาหน่วยงานที่ผู้กระทำความผิดสังกัด

(5) ประเด็นด้านเครื่องมือในการสอบสวน เทคโนโลยี และวิทยาการ

เนื่องด้วยภารกิจในด้านกระบวนการยุติธรรมทหาร มิใช่ภารกิจหลักของกระทรวงกลาโหม จึงทำให้งบประมาณในด้านนี้มีอยู่จำกัด อย่างไรก็ตามระบบยุติธรรมทหารยังมีความสอดคล้อง เพียงพอต่อการรองรับคดีและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับทหารโดยตรง

โดยผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะว่า การพัฒนาด้านกำลังพล ทักษะ วัสดุ อุปกรณ์ หรือเทคโนโลยีต่าง ๆ นั้น อาจทำได้โดยการขอความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกที่มีความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญ ในการให้ความช่วยเหลือด้านเครื่องมือในการสอบสวน การ

ถ่ายทอดเทคโนโลยีและวิทยาการ ซึ่งจะช่วยลดภาระของกระทรวงกลาโหมด้านงบประมาณที่จำเป็นต้องใช้ในการพัฒนาภารกิจด้านกระบวนการยุติธรรม ตลอดจนเป็นการตรวจสอบจากหน่วยงานภายนอกในอีกทางหนึ่งด้วย

(6) ปัญหาอำนาจหน้าที่ระหว่างอัยการทหารผู้มีหน้าที่สอบสวนกับพนักงานสอบสวนองค์กรอื่น

เนื่องจากพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ได้ให้อำนาจเต็มแก่อัยการทหารในการสอบสวน แต่ในทางปฏิบัติมักไม่กระทำนัก เนื่องจาก ทางอัยการทหารจะอาศัยการทำการของพนักงานสอบสวนภาคพลเรือนเป็นหลัก เพราะพนักงานสอบสวนนั้น มีทั้งประสบการณ์ความรู้ ระบบที่พร้อมสำหรับการสอบสวน และ เครื่องมือที่ใช้ นอกจากนี้ การที่อัยการทหารเป็นผู้ดำเนินการสอบสวนและสั่งฟ้องคดีเป็นชุดเดียวกัน ก็อาจกลายเป็นคำสั่งที่ไม่ชอบ และอาจต้องดำเนินการสอบสวนใหม่ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อคดี และการอำนวยความยุติธรรมได้ ดังนั้น ผู้เชี่ยวชาญจึงได้ให้ความเห็นว่า อัยการทหารควรทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจ หรือฝ่ายปกครอง โดยทำหน้าที่ชี้แนะ มากกว่าลงไปสอบสวนด้วยตนเอง ซึ่งจะมีความเหมาะสม และ สอดคล้องกับหลักอัยการสากล ที่ระบุว่าพนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบต่อการสอบสวน โดยที่พนักงานอัยการอาจเป็นผู้ทำการสอบสวนด้วยตนเอง หรือมอบหมายให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้ดำเนินการสอบสวนภายใต้การกำกับดูแลของพนักงานอัยการ

5.2.3 แนวทางการพัฒนาการสอบสวนโดยอัยการทหาร

ในการพัฒนาการสอบสวนของอัยการทหาร จำเป็นต้องพัฒนาระบบการสอบสวน และระบบอัยการทหารควบคู่กันไป โดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ และความเป็นธรรมของคู่กรณีมากที่สุด จากผลการสัมภาษณ์เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอแนวทางในการพัฒนาการสอบสวน โดยอัยการทหารของประเทศไทยให้มีความเป็นสากล พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นที่ใกล้เคียงกันเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรค รวมถึงเหตุแห่งปัญหาและอุปสรรคในการสอบสวนคดีอาญาทหารที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต อันประกอบด้วย 1) ประเด็นด้านการตีความตัวบทกฎหมาย 2) ประเด็นด้านความเป็นอิสระของอัยการทหาร 3) ประเด็นด้านบุคลากร 4) ประเด็นด้านการถ่วงดุลอำนาจทั้งในการเป็นผู้สอบสวนและเป็นโจทก์ในการฟ้องคดี 5) ประเด็นด้านเครื่องมือในการสอบสวน เทคโนโลยีและ 6) ปัญหาอำนาจหน้าที่ระหว่างอัยการทหารผู้มีหน้าที่สอบสวนกับพนักงานสอบสวนองค์กรอื่น ซึ่งนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค เพื่อพัฒนาการสอบสวนคดีโดยอัยการทหารให้มีประสิทธิภาพ และเป็นการยกระดับกระบวนการยุติธรรมทางทหาร ดังต่อไปนี้

ปัญหาและอุปสรรคสำคัญประการหนึ่งในการสอบสวนคดีอาญาทหาร คือ ปัญหาประเด็นด้านบุคลากร ซึ่งเป็นผลจากข้อจำกัดของงบประมาณที่ส่งผลต่ออัตราการจัดกำลังพลในกระบวนการยุติธรรมทหาร หรือจำนวนบุคลากรในกรมพระธรรมนูญ จากการที่กำลังพลมีจำนวนจำกัด แต่ต้องประจำการยังมณฑลทหารต่างๆที่มีพื้นที่รับผิดชอบหลายจังหวัด โดยอัยการทหาร

เข้าไปทำหน้าที่ในฐานะผู้สอบสวนคดีอาญาที่ต้องใช้กรอบระยะเวลาอันยาวนาน และยังต้องปฏิบัติงานทางธุรการคดีในการจัดทำสำนวนคดี รวมถึงจะต้องทำหน้าที่การสอบสวนพยานบุคคลและรวบรวมพยานหลักฐานด้วยแล้ว ย่อมก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการทำหน้าที่หลักในการพิจารณาคดีในศาลทหารอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ขณะที่ พนักงานอัยการมีขอบเขตความรับผิดชอบแคบกว่าอัยการทหาร โดยในทุกจังหวัดมีสำนักงานอัยการหลายท้องที่ ทำให้สามารถอำนวยความสะดวกได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้เกิดรูปธรรมในการทำหน้าที่สอบสวนคดีอาญาของอัยการทหาร ผู้เชี่ยวชาญจึงเห็นควรให้มีการเพิ่มกำลังพล เพื่อลดภาวะ workload ของอัยการทหาร ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาในอดีตที่พบว่า ภาระงานที่มากเกินไปส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานของผู้ปฏิบัติงาน ในทางกลับกันหากมีจัดบทบาทภาระหน้าที่ที่เหมาะสม และทำหยาบมากพอจะช่วยยกระดับประสิทธิภาพ และการคงอยู่ของผู้ปฏิบัติงานมากขึ้น⁷ นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญยังได้มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า ควรมีการจำแนกกำลังพลตามความเชี่ยวชาญในแต่ละคดี โดยกำหนด KPI ให้ชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติ

หน้าที่เข้าใจถึงภาระหน้าที่ของตนเอง และเข้าใจเป้าประสงค์ของหน่วยงานที่ต้องการบรรลุในแต่ละปี⁸ หรือในอีกด้านหนึ่งอาจประสานความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกที่มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ให้มาช่วยบริหารจัดการภาระหน้าที่ต่าง ๆ โดยมีการจัดการสอบสวนคดีอาญาในรูปของการให้อัยการทหารเข้าร่วม หรือเข้าควบคุมการสอบสวนในคดีนั้น เช่นเดียวกับกระบวนการของกรมสอบสวนคดีพิเศษ

นอกจากปัญหาด้านกำลังพลแล้ว บางครั้งบุคลากรของกรมพระธรรมนูญซึ่งเป็นผู้ที่จบนิติศาสตร์บัณฑิตในเบื้องต้น รวมถึงได้รับการอบรมเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของนายทหารพระธรรมนูญ แต่ในการปฏิบัติงานนั้น อัยการทหารจำเป็นต้องใช้ทักษะ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์มากกว่าเนื้อหาที่ได้รับการอบรม ขณะที่พนักงานอัยการมีความพร้อม และมีความเป็นมาตรฐานมากกว่า โดยที่ภาระหน้าที่ของอัยการทหาร คือ การอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับคู่กรณีภายใต้อำนาจศาลทหาร ดังนั้น การขาดประสบการณ์ ทักษะ และความเชี่ยวชาญในการดำเนินการสอบสวนคดีของอัยการทหารอาจส่งผลให้เกิดความผิดพลาดในกระบวนการสอบสวน จนอาจนำไปสู่ข้อกังขาในมาตรฐานของกระบวนการยุติธรรมทหารจากสังคมภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับประเทศสหรัฐอเมริกาที่ให้ความสำคัญในด้านความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ ของอัยการทหารที่ทำหน้าที่

⁷ Hackman, J. R., & Oldham, G. R. (1976). *Motivation through the design of work: Test of a theory. Organizational behavior and human performance*, 16(2), 250-279.

⁸ สำนักงานข้าราชการพลเรือน, ‘คู่มือการประเมินผลการปฏิบัติราชการ: แนวทางการจัดทำตัวชี้วัดและการกำหนดเป้าหมาย’ (สำนักวิจัยและพัฒนาระบบงานบุคคล นนทบุรี 2552).

ควบคุมการสอบสวนในศาลทหาร โดยจะต้องเป็นบุคคลที่ผ่านการอบรมความรู้เฉพาะด้านตามเหล่าทัพที่ตนสังกัดอยู่ ส่วนสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กำหนดให้พนักงานอัยการต้องผ่านการฝึกงานสอบสวนกับสำนักงานอัยการเป็นเวลา 2 ปี จึงจะเข้ารับหน้าที่และปฏิบัติงานได้ จึงทำให้บุคคลที่เป็นพนักงานอัยการมีความเชี่ยวชาญในการสอบสวนด้วยตนเองหรือควบคุมการสอบสวนให้เกิดประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันจะเห็นได้ว่า อัยการทหาร หรือพนักงานอัยการที่ทำหน้าที่ของต่างประเทศนั้นมักอาศัยความร่วมมือกับเจ้าพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจในการสอบสวน และยกระดับตนเองเป็นผู้มีส่วนร่วมหรือ ควบคุมการสอบสวน ซึ่งเป็นการลดภาระหน้าที่ และจำนวนบุคลากรที่ต้องรับผิดชอบงานคดีต่าง ๆ ลงได้ในอีกทางหนึ่ง

นอกจากนี้ ผู้เชี่ยวชาญยังได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นด้านความเป็นอิสระของอัยการทหารซึ่งมีอำนาจเต็มตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ในการสอบสวนคดีอาญาภายใต้อำนาจศาลทหาร แต่อัยการทหารยังขาดสิทธิขาดในการสั่งฟ้องคดีด้วยตนเอง เนื่องจากต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้บังคับบัญชาเสียก่อน อันเป็นไปตามระบบการปกครองทางทหาร ซึ่งสอดคล้องเป็นแนวทางเดียวกันกระบวนการยุติธรรมทางทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา ที่อัยการทหารทำหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานให้ได้มากที่สุด เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาสามารถมีพยานหลักฐานเพียงพอต่อการดำเนินคดีกับผู้ต้องหา ดังนั้น หากพนักงานสอบสวนเห็นว่าต้องนำสืบพยานหลักฐานเพิ่ม เพื่อจะได้แนะนำผู้บังคับบัญชาได้อย่างถูกต้องถี่ถ้วน ก็สามารถเรียกพยานหลักฐานเหล่านั้นเพิ่มเติมได้เลย⁹ จะเห็นได้ว่า อัยการทหารของสหรัฐอเมริกานั้นมีอำนาจในการสอบสวนร่วมกับเจ้าพนักงานสอบสวน และทำสำนวนเพื่อให้ผู้บังคับบัญชาเป็นผู้ตัดสินใจสั่งฟ้อง เช่นเดียวกับของประเทศไทย แต่อย่างไรก็ตาม ผู้เชี่ยวชาญส่วนหนึ่งได้กล่าวถึงความเป็นไปได้ที่อัยการทหารจะ

มีสิทธิในการสั่งฟ้อง โดยไม่ผ่านความเห็นของผู้บังคับบัญชา โดยศึกษาจากระบบยุติธรรมของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งหากอ้างอิงตามแนวคิดดังกล่าว อัยการทหารของประเทศไทยก็ย่อมสามารถดำเนินการสั่งฟ้องได้ด้วยตนเองเช่นกัน แต่จำเป็นต้องคำนึงถึงข้อแตกต่างระหว่างคุณสมบัติของอัยการทั้งสองประเทศด้วยเช่นกัน ดังนั้น ผู้เชี่ยวชาญบางส่วนจึงมีความเห็นว่า ควรยกระดับความสามารถ ทักษะ และความเชี่ยวชาญ ของอัยการทหารให้เพียงพอ และเหมาะสมต่อการเป็นผู้ตัดสินใจ ในขณะเดียวกันการยกระดับอำนาจการตัดสินใจให้กับอัยการทหารนั้น ย่อมส่งผลกระทบต่อโครงสร้างการบังคับบัญชา เนื่องจากอาจถูกมองว่า เป็นการลดทอนอำนาจของผู้บังคับบัญชา และอาจกระทบต่อระบบการปกครองของทหารในด้านอื่น ๆ

⁹ MCM, R.C.M. 405(g)(1)(A).

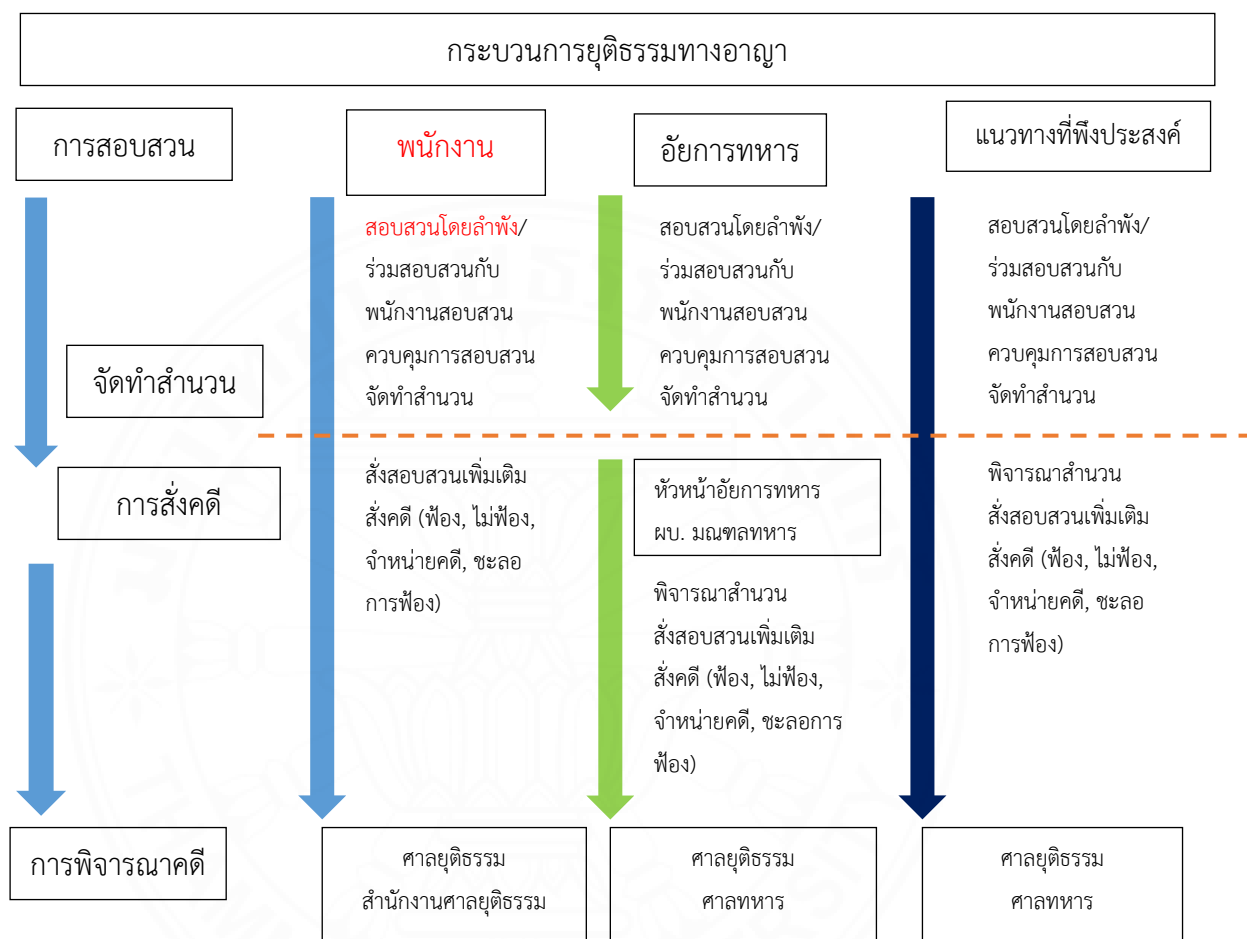
ในส่วนของการรักษาสมดุลระหว่างผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับระบบการบังคับบัญชาทางทหาร กับการอำนวยความสะดวกที่มีประสิทธิภาพ น่าเชื่อถือนั้น ผู้เชี่ยวชาญได้มีข้อเสนอให้มีการจัดตั้งหน่วยงานกลาง เพื่อทำหน้าที่ในการตัดสินใจ หรือกลั่นกรองคำวินิจฉัยสั่งฟ้องต่าง ๆ โดยที่ความเห็นดังกล่าว สามารถอ้างได้ถึงแนวทางปฏิบัติในกระบวนการสอบสวนของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ที่มีลักษณะของการทำงานอย่างให้ความร่วมมือกันระหว่างสามองค์กร คือ อัยการ ตำรวจ และศาล กล่าวคือสำนักงานอัยการ ซึ่งเป็นทั้งหน่วยงานสอบสวนและสั่งฟ้อง จะสั่งสอบสวนทันทีถ้ามีเหตุสงสัยว่ามีความผิดเกิดขึ้น (ตามหลัก mandatory investigation ตามที่เคยได้กล่าวไปในบทก่อน) โดยในทางปฏิบัติจะส่งไปที่ตำรวจให้ทำการสอบสวน ส่วนศาลก็มีบทบาทในการอนุญาตมาตรการการสืบสวนสอบสวนที่สำคัญหลายประการ อาจอนุมานได้ว่า หน่วยงานกลางที่จัดตั้งขึ้นใหม่นั้นทำหน้าที่เหมือนกับศาลยุติธรรม (ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี) ในการกลั่นกรองคำวินิจฉัยสั่งฟ้องต่าง ๆ ของอัยการทหาร ขณะเดียวกันผู้เชี่ยวชาญยังมีความเห็นว่าควรมีการปรับโครงสร้างโดยเป็นการแยกความผิดแต่ละประเภท โดยความผิดที่เกี่ยวข้องกับการประพฤติและปฏิบัติในฐานที่เป็นเรื่องของระเบียบปฏิบัติ วิธีทำงานหรือวินัยให้อยู่ในการตัดสินใจสั่งคดีของผู้บังคับบัญชา ขณะที่ความผิดทางอาญาทั่วไปให้อยู่ภายใต้อำนาจการตัดสินใจสั่งคดีของอัยการทหาร โดยจัดรายงานเพื่อแจ้งแก่ผู้บังคับบัญชาให้รับรู้ถึงคดีที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม หากมีข้อร้องเรียนจากคู่ความหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง อาจมีการแต่งตั้งหน่วยงานกลาง หรือหน่วยงานภายนอกทำหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงเป็นกรณีไป ขณะเดียวกันเพื่อลดการทับซ้อนของอำนาจหน้าที่ อาจมีการพิจารณาการสอบสวนแบบองค์คณะ ร่วมกับพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจ หรือฝ่ายปกครอง หรือเป็นผู้ให้คำแนะนำ และควบคุมการสอบสวน เช่นเดียวกับข้อสังเกตควรแก้ไขโดยมีการจำแนกประเภทความผิดตามที่ได้กล่าวข้างต้นร่วมด้วย เพื่อให้เกิดความยุติธรรมและโปร่งใสกับทุกฝ่าย

นอกจากนี้ ผู้เชี่ยวชาญบางส่วนมีความเห็นว่า บทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติงานของอัยการทหารนั้นยังขาดความชัดเจน จำเป็นต้องอาศัยการตีความ และอาศัยธรรมเนียมปฏิบัติที่ยึดถือกันมา ทำให้ขาดความชัดเจนในการดำเนินการ และขาดความแน่นอน ซึ่งอาจทำให้เกิดข้อสงสัยจากบุคคลภายนอกถึงหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติหรือแนวทางในการตีความวิธีการสอบสวนเหล่านั้น อีกทั้งการสอบสวนของอัยการทหาร ยึดถือแนวทางปฏิบัติที่ต้องรับฟังพยานหลักฐานจากคู่กรณีเพื่อให้เกิดความยุติธรรมกับทั้งสองฝ่าย ขณะที่ พนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจ และพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครอง ใช้ระบบกล่าวหาอย่างเคร่งครัด โดยไม่รับฟังพยานหลักฐานของฝ่ายผู้ต้องหา ดังนั้น ผู้เชี่ยวชาญจึงเห็นควรให้บัญญัติฐานความผิดไว้ในประมวลกฎหมายอาญาทหารให้ชัดเจน รวมถึงกำหนดวิธีการสอบสวนที่มีมาตรฐานตามหลักรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 โดยศึกษาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาประกอบ เพื่อให้สอดคล้องกับผลของการ

สอบสวนที่บัญญัติใช้อ้างให้มีผลเช่นเดียวกับแนวทางการสอบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจและฝ่ายปกครอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวปฏิบัติของอัยการพลเรือนของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ในการสอบสวนคดีที่ทหารเป็นผู้กระทำความผิด แม้ว่าสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นจะใช้หลักคิดที่ว่า ต้องปฏิบัติต่อทหารและประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน จึงทำให้นายทหารที่กระทำความผิดต้องขึ้นศาลยุติธรรม และใช้วิธีพิจารณาความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป แต่อย่างไรก็ตาม หากมองในอีกมุมหนึ่งการยึดประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นแม่แบบในการพิจารณาความใด ๆ นั้นก็ถือเป็นมาตรฐานที่พึงปฏิบัติ และช่วยให้การทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานทั้งทหาร ตำรวจ และฝ่ายปกครองเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

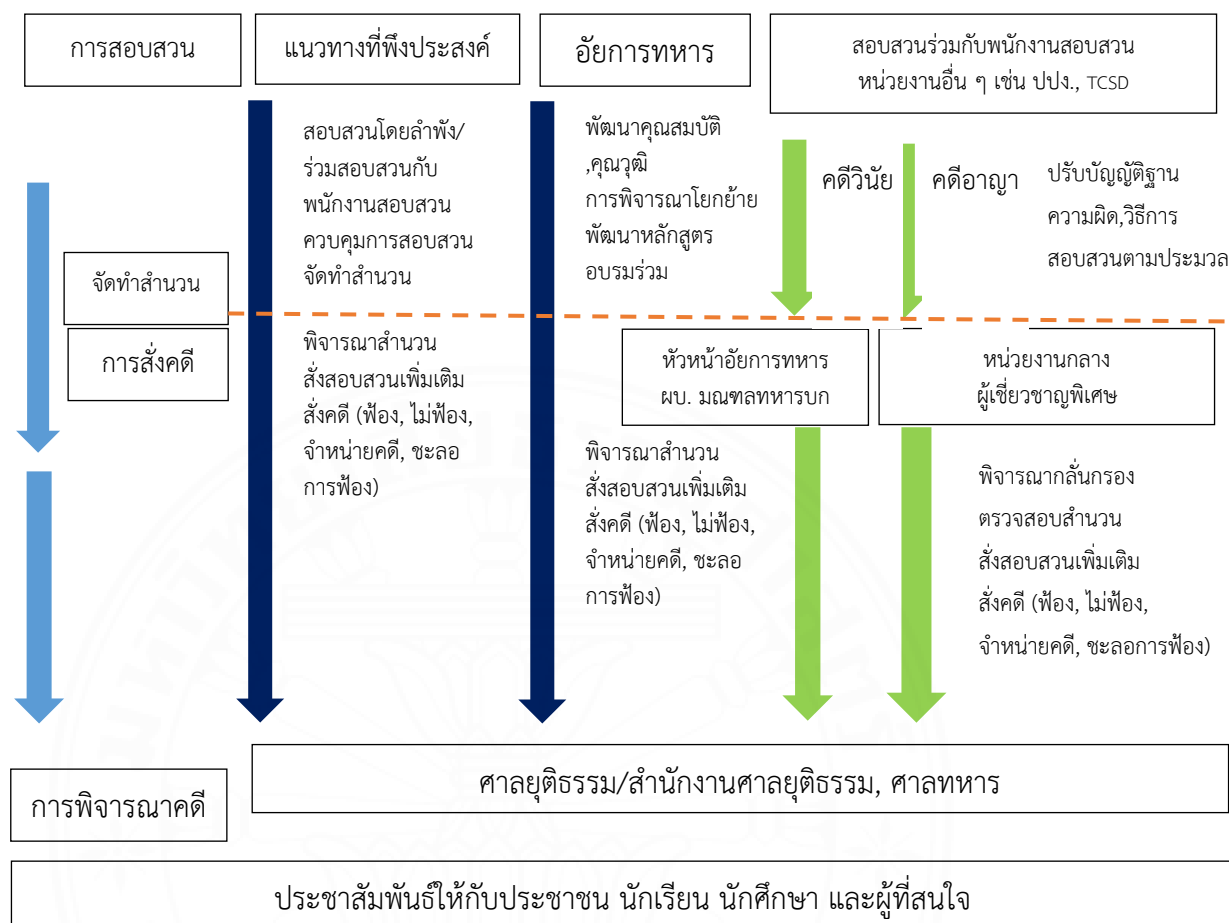

จากผลการศึกษาเบื้องต้น สามารถสรุปเป็นแนวทางพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาในศาลทหาร เพื่อยกระดับการอำนวยความสะดวกให้กับคู่กรณีทั้งสองฝ่ายในอนาคต โดยผู้วิจัยได้นำเสนอ กระบวนการยุติธรรมทางอาญา และแนวทางที่พึงประสงค์ไว้ดังภาพ 5.1

ภาพ 5.1 การเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และแนวทางที่พึงประสงค์

จากภาพ 5.1 แสดงการเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาระหว่างอัยการทหาร และอัยการพลเรือน รวมถึงแนวทางที่พึงประสงค์ในการพัฒนากระบวนการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหาร โดยสามารถสรุปเป็นแนวทาง และรายละเอียดต่าง ๆ ได้ดังภาพ 5.2

ภาพ 5.2 แนวทางพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาในศาลทหาร

ภาพ 5.2 แสดงแนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาในศาลทหาร ซึ่งมีขั้นตอน และรายละเอียด เพื่อพัฒนาแนวทางการสอบสวนคตอาญาภายใต้ศาลทหารให้เกิดเป็น รูปธรรม และมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

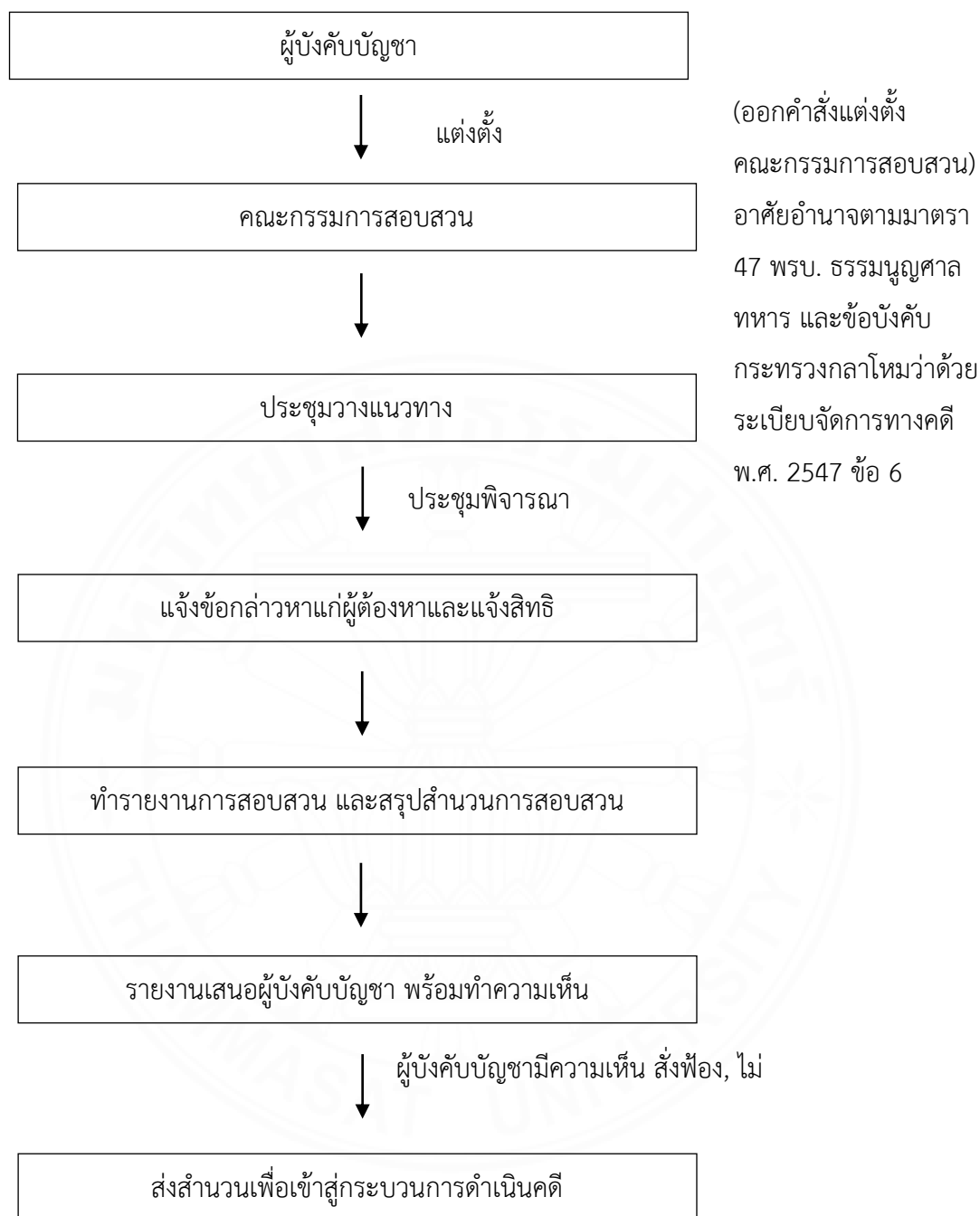
การศึกษาเรื่อง การพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหาร ในส่วนของอัยการทหาร และศึกษาปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการสอบสวนของอัยการทหาร 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกับอำนาจและหน้าที่ของผู้สอบสวนในศาลทหาร ทั้งวิธีการสอบสวนและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาของต่างประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา และ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เพื่อนำแนวทางของต่างประเทศมาประยุกต์ใช้กับของประเทศไทย ให้ได้มาตรฐานสากล และ 3) เพื่อวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการสอบสวนโดยอัยการทหารในประเทศไทย วิธีการศึกษาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้ให้ข้อมูลบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีความเชี่ยวชาญ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในศาลทหาร ทั้งทางตรงและทางอ้อม จำนวน 15 คน มีรายละเอียดดังนี้

6.1 สรุปและการอภิปรายผลการวิจัย

6.1.1 วัตถุประสงค์ 1

เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหาร ในส่วนของอัยการทหาร และศึกษาปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการสอบสวนของอัยการทหาร

6.1.1.1 กระบวนการดำเนินคดีของการสอบสวนในคดีศาลทหาร

ภาพ 6.1 การสอบสวนคดีอาญา ในกระบวนการยุติธรรมทหาร

จากภาพ 6.1 แสดงให้เห็นกระบวนการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหาร โดยที่อัยการทหารได้รับอำนาจให้เป็นผู้สอบสวนคดีอาญาในศาลทหารโดยกฎหมายต่อไปนี้

- 1). พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ม. 47
- 2). ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วย อัยการทหาร พ.ศ. 2499 ข้อ 5
- 3). ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ. 2547

กระบวนการดังกล่าว จะเริ่มต้นขึ้นเมื่อมีคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ. 2499 ข้อ 5 ที่บัญญัติไว้ว่า อัยการทหารมีอำนาจหน้าที่ สอบสวนคดีอาญาทั้งปวง ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ประกอบ ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ. 2547 ข้อ 6 บัญญัติว่า ห้ามมิให้ผู้สอบสวนทำการสอบสวนคดีอาญาใดโดยมิได้มีคำสั่งให้ทำการสอบสวนจากผู้มีอำนาจสั่งสอบสวนก่อน โดยที่ผู้ที่มีอำนาจสั่งสอบสวน (ในที่นี้หมายถึงผู้บังคับบัญชา) อาจมีคำสั่งให้ผู้สอบสวนคนใดคนหนึ่งทำการสอบสวน หรืออาจมีคำสั่งให้ผู้สอบสวนหลายคนเป็นคณะกรรมการสอบสวนก็เป็นได้ โดยเมื่อมีคำสั่งแต่งตั้งผู้สอบสวนหรือคณะกรรมการสอบสวนเรียบร้อยแล้ว ผู้สอบสวนหรือคณะกรรมการสอบสวนจึงจะสามารถดำเนินการจัดประชุมวางแผนทางการสอบสวน และประชุมพิจารณาประเด็นต่างๆ ก่อนจะนำไปสู่การสอบสวน

ทั้งนี้ เมื่อมีการสอบสวนเกิดขึ้น ผู้สอบสวนจะทำการสอบสวนด้วยตนเอง โดยอาศัยวิธีการและขั้นตอนต่างๆ ตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญาในเรื่องการสอบสวน ดำเนินการแจ้งข้อกล่าวหา และสิทธิของผู้ต้องหาให้ครบถ้วน เมื่อการสอบสวนเห็นว่าการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว ให้จัดการทำบันทึกตามท้องสำนวนและความเห็นเสนอผู้ที่มีอำนาจสั่งสอบสวนเพื่อส่งนำนวนพร้อมด้วยความเห็นเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดี

6.1.1.2 สภาพปัญหาในการสอบสวนของอัยการทหาร

ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัด ของการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร สรุปได้ดังนี้

(1) ประเด็นด้านการตีความตัวบทกฎหมาย

จากการศึกษา พบว่า กฎหมายที่กล่าวถึงอัยการทหาร และให้อำนาจแก่อัยการทหารในการสอบสวนคดีอาญา ประกอบด้วย พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ.2499 และข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ.2547 โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(1) พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498

ม.47 “นายทหารพระธรรมนูญหรืออัยการทหารมีอำนาจทำการสอบสวนคดีทั้งปวง ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ถ้ามีเหตุอันสมควร ผู้บังคับบัญชาจะสั่งให้นายทหารชั้นสัญญาบัตรทำการสอบสวนก็ได้ ทั้งนี้ไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การสอบสวนดังกล่าวในวรรคก่อน ให้ถือว่าเป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย เพื่อประโยชน์แก่การสอบสวน ให้ผู้มีหน้าที่ทำการสอบสวนมีอำนาจออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือส่งสิ่งใดที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานได้”

(2) ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ. 2499

ข้อ 5 “อัยการทหาร มีอำนาจหน้าที่สอบสวนคดีอาญาทั้งปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา”

(3) ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ. 2547

ข้อ 4 “ผู้สอบสวน” หมายความว่า นายทหารพระธรรมนูญ อัยการทหาร และนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามกฎหมาย ว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

ข้อ 9 การสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ให้กระทำได้เฉพาะคดีดังต่อไปนี้

คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร ที่เกิดขึ้นในเขตที่ตั้งทหาร

คดีอาญาที่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายต่างเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วยกัน ตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

คดีอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยวินัยทหารตามกฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร

คดีอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยความลับของราชการ

จากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่าตัวบทกฎหมายได้ให้อำนาจอัยการทหารเป็นผู้สอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่หากพิจารณาแล้วนั้น ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ม.47 และข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ. 2499 ต่างให้อำนาจในสอบสวนคดีอาญาในอำนาจศาลทหาร “ทั้งปวง” ซึ่งต่างกับกรณีของข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ. 2547 ที่ให้อำนาจการสอบสวนเฉพาะคดีที่ระบุใน 4 เท่านั้น

ปัญหาจากการตีความดังกล่าว ส่งผลให้เกิดข้อสงสัยว่า อำนาจการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหารโดยอัยการทหารนั้น มีขอบเขตเพียงใด อัยการทหารสามารถสอบสวนคดีอาญาในศาลทหารทั้งปวง หรือสามารถสอบสวนได้บางกรณี ตามที่ระบุในข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ. 2547 ซึ่งประเด็นดังกล่าวยังเป็นที่ยกเถียงกัน และหากเจาะจงตามเฉพาะ 4 ข้อที่กำหนดแล้วนั้น ส่วนของการสอบสวนอื่นที่อัยการทหารสอบสวนคดีอาญาในศาลทหารนั้น เป็นส่วนที่ไม่ชอบ หรือเป็นอันตกไปหรือไม่

ทั้งนี้ หากวิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหาการตีความด้วยบท เรื่องของอำนาจการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารแล้วนั้น ใน พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารพ.ศ. 2498 ได้กล่าวว่า การสอบสวนดังกล่าวในวรรคก่อน ให้ถือว่าเป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย ทำให้เกิดเป็นข้อสงสัยใน 2 ประเด็น คือ 1) อัยการทหารเมื่อทำการสอบสวน ถือเป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือไม่ และ 2)

อัยการทหารมีอำนาจดังเช่นพนักงานสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือไม่ ตัวอย่างเช่น มาตรา 132 กฎหมายได้ให้อำนาจพนักงานสอบสวน ในเรื่อง การตรวจตัวผู้เสียหายเมื่อผู้นั้นยินยอม หรือตรวจตัวผู้ต้องหา หรือตรวจสิ่งของ การค้นเพื่อพบสิ่งของ การหมายเรียกบุคคลซึ่งครอบครองสิ่งของ และ ยึดไว้ซึ่งสิ่งของที่ค้นพบหรือส่งมา ตามนี้ อัยการทหารเมื่อสอบสวนสามารถกระทำหรือไม่

ในประเด็นเรื่องขอบเขตอำนาจการสอบสวนนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรตีความโดยยึดตามหลักเกณฑ์ตามแนวของพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 คือ มีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร ซึ่งผู้วิจัยใช้หลักเกณฑ์ลำดับศักดิ์ของกฎหมาย ประกอบการตีความตามเจตนารมณ์ของกฎหมายเป็นหลัก โดยในเรื่องลำดับศักดิ์ของกฎหมายนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 นั้น มีลำดับศักดิ์ในฐานะพระราชบัญญัติ เป็นบทบัญญัติกฎหมายแม่บท ในขณะที่ ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ.2547 เป็นกฎหมายที่อยู่ในส่วนของอนุบัญญัติ กฎหมายลูก ซึ่งออกโดยฝ่ายบริหาร และหากพิจารณาตามเจตนารมณ์ของกฎหมายประกอบด้วยแล้วนั้น จะเห็นว่า ทั้งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 และ ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ.2547 นั้นต่างมีเจตนารมณ์ในการนำมาใช้กับกระบวนการยุติธรรมทางทหารเป็นหลัก โดยมุ่งเน้นถึงตัวบุคคลซึ่งอยู่ใต้อำนาจศาลทหารเป็นสำคัญ ใช้หลักการพิจารณาตัวบุคคลเป็นหลัก ดังนั้นการตีความกฎหมาย จึงควรตีความให้ครอบคลุมถึงคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหารทั้งปวงตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 47 มิใช่เพียง การนำมาใช้อย่างแคบเฉพาะกรณี 4 ข้อ ดังที่ ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ. 2547 บัญญัติไว้ ทั้งนี้ หากมีการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหารแล้วนั้น หากทำนอกจากกรณีตามที่ ข้อ ๔ ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ. 2547 กำหนด ผู้วิจัยมีความเห็นว่าสามารถกระทำได้ ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 47 อยู่ แต่ทั้งนี้จะเป็นการตี หากมีการแก้ไข ปรับปรุง ข้อบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว

นอกจากนี้ประเด็นเรื่องการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหารนั้น เป็นการสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือไม่ ทั้งนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การสอบสวนคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 และ บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องที่ให้อำนาจแก่อัยการทหารสอบสวนคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมทหารนั้น เป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามมาตรา 2 (11) และ อัยการทหารยังเป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามมาตรา 2 (6) ด้วยเช่นกัน เนื่องจาก มาตรา 2 (6) นั้น ได้บัญญัติว่า “พนักงานสอบสวน” หมายความว่าเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน โดยในกรณีของอัยการทหารทำการสอบสวนนั้น กฎหมาย ซึ่งได้แก่พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 47 ได้ให้อำนาจและหน้าที่ไว้ ดังนั้นจึงเป็นไปตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติไว้เรื่องนิยามของ “พนักงานสอบสวน” ดังกล่าว

(2) ประเด็นด้านความเป็นอิสระของอัยการทหาร

การสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารนั้น ตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ. 2499 ข้อ 5 ได้ให้อำนาจอัยการทหารสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งทำให้ผู้บังคับบัญชาเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ส่งผลต่อความเป็นอิสระของคู่ความที่จะดำเนินคดีได้เอง เพราะการเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมนั้น จำเป็นต้องผ่านความเห็นของผู้บังคับบัญชาของผู้กระทำผิดลำดับแรกตามบทบัญญัติ ทั้งนี้จะเกิดข้อกังขาว่า ความเห็นชอบของผู้บังคับบัญชาจะส่งผลกับความชอบธรรมในรูปคดีหรือไม่ ผู้เสียหายหรือโจทก์ในคดีจะเห็นด้วยกับการที่ผู้บังคับบัญชาของผู้กระทำผิดได้เข้ามาอยู่ในขั้นตอนเริ่มต้นแห่งกระบวนการยุติธรรมนี้หรือไม่ และหากอัยการทหารทำการสอบสวนโดยปราศจากการสั่งการของผู้บังคับบัญชานั้น จะถือเป็นการสอบสวนโดยชอบหรือไม่

นอกจากนี้ การสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร จำเป็นต้องได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาให้มีการสอบสวนได้เฉพาะคดีที่ตนเองถูกแต่งตั้งให้สอบสวนเท่านั้น ตามอำนาจใน ม.47 พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ซึ่งต่างกับกรณีของพนักงานสอบสวนฝ่ายพลเรือน ที่มีอำนาจการสอบสวนโดยตำแหน่ง เป็นไปตามเวทีที่รับผิดชอบ โดยอัยการทหารทำหน้าที่ทั้งในส่วนของการสอบสวนและการฟ้องร้อง อย่างไรก็ตามอัยการทหารไม่ได้มีหลักประกันความเป็นอิสระเหมือนอย่างพนักงานอัยการ เนื่องจากอัยการทหารนั้นมีสถานะเป็นข้าราชการกลาโหมที่มีชั้นยศ มีผู้บังคับบัญชา หลายขั้นตอนจำเป็นต้องได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาก่อน จึงจะมีอำนาจกระทำการได้

อีกทั้งผู้บังคับบัญชาของผู้กระทำผิดยังเป็นผู้รับคำกล่าวหา หรือคำร้องก่อนเมื่อคดีเกิดขึ้น เนื่องจากผู้บังคับบัญชาทหารมีหน้าที่รับผิดชอบผู้ใต้บังคับบัญชา ทั้งในด้านการปกครองบังคับบัญชาและการลงทัณฑ์ตามโทษานุโทษ ผู้บังคับบัญชาของผู้ต้องหาจึงมีส่วนเกี่ยวข้องในคดี โดยต้องรับรู้การกระทำผิดนั้น แม้ในการดำเนินคดีอาญาของอัยการทหาร ทั้งในส่วนของกระบวนการสอบสวนและการฟ้องร้องนั้น โดยหลักแล้วจะไม่ถูกแทรกแซงหรือก้าวก่ายก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาถึงการที่ผู้บังคับบัญชาสามารถให้คุณให้โทษหรือความดีความชอบได้ก็อาจเป็นจุดหนึ่งที่ชักจูงให้การอำนวยความยุติธรรมในชั้นสอบสวนนั้นถูกเบี่ยงเบนไปได้

ขั้นตอนต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น ส่งผลทำให้อัยการทหารไม่อาจทราบข้อเท็จจริงในคดีได้ตั้งแต่เริ่มต้นเพราะต้องผ่านกระบวนการหลายขั้นตอน เมื่อเปรียบเทียบกับพนักงานสอบสวนที่ได้รับรู้ข้อเท็จจริงต่างๆ แห่งคดีเป็นขั้นแรก และนอกจากนี้ การสอบสวนและการทำความเห็นควรสั่งหรือไม่ฟ้องนั้น จำต้องผ่านความเห็นชอบและการตรวจสอบของผู้บังคับบัญชาในแต่ละขั้นตอน ตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่า ด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ. 2547 ข้อ 12 กำหนดให้เมื่อผู้สอบสวนเห็นว่าการสอบสวนเสร็จแล้ว ให้จัดการทำบันทึกตามสำนวนและความเห็น

เสนอผู้มีอำนาจสั่งสอบสวน เพื่อส่งสำนวนพร้อมด้วยความเห็นไปยังอัยการทหารแห่งศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนั้น เพื่อดำเนินการต่อไป ซึ่งแปลว่า มีผู้มีอำนาจในการสอบสวน หรือทำความเห็นทางคดีในการสอบสวนนั้น ต้องทำเรื่องเสนอไปยังผู้ที่มีอำนาจสั่งให้สอบสวนอีก ดังนั้น เท่ากับว่า ผู้สอบสวนมีความเป็นอิสระในการทำความเห็นทางคดีแท้จริงหรือไม่

จากเหตุและผลทั้งหมดที่กล่าวมา ทำให้เกิดข้อคำถาม เกี่ยวกับประเด็นปัญหาด้านความเป็นอิสระของอัยการทหารในการสอบสวน

โดยผู้วิจัยมีความเห็นว่า ประเด็นดังกล่าวส่งผลต่อความเป็นอิสระในการสอบสวนคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมทหาร กระทั่งต่อความเป็นอิสระของผู้สอบสวน เนื่องด้วยผู้บังคับบัญชา สามารถเลือกผู้สอบสวนคดีนั้นๆ เป็นการเฉพาะเจาะจงได้ แม้กระทั่งการตั้งคณะกรรมการการสอบสวนก็ตาม ผู้บังคับบัญชาสามารถเลือกการจัดตั้งคณะกรรมการการสอบสวนได้ โดยจะเห็นว่ากลไกของการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหารนั้น จะผ่านความเห็นของผู้บังคับบัญชาในทุกขั้นตอน ถึงแม้ข้อดีจะส่งผลให้เกิดการคัดกรองความเห็นทางคดีของผู้สอบสวนก็ตาม แต่ย่อมขัดต่อหลักความเป็นอิสระดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรมีหลักเกณฑ์และข้อกำหนดต่างๆ ในการกำหนดผู้สอบสวน แบบเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านการคัดเลือกแบบตารางเวรการรับสำนวน ดังเช่นพนักงานสอบสวน หรือ กำหนดการเลือกแต่งตั้งผู้สอบสวนคดีนั้นๆ โดยอาจแบ่งคดีตามชั้นยศ มีรูปแบบการจัดการสอบสวนอย่างทั่วถึง ให้ทุกคนผู้อยู่ในตำแหน่ง ได้ทำการสอบสวนคดีต่างๆ ตามวันเวลาการเข้าเวรนั้นๆ เป็นต้น

(3) ประเด็นด้านบุคลากร

ประเด็นด้านบุคลากร สามารถแบ่งเป็น 2 ประเด็นย่อย 2 ได้แก่ ความพอเพียงของบุคลากร และ คุณสมบัติของบุคลากร โดยมีรายละเอียดดังนี้

เนื่องจากการที่อัยการทหารกระจายสังกัดอยู่ทั่วประเทศ ในมณฑลทหารบกต่างๆ โดยที่แต่ละมณฑล จะมีอัยการทหารจำนวน 1 คน และ อัยการทหารผู้ช่วยจำนวน 1 คน หากอัยการทหารต้องทำหน้าที่ในการสอบสวนด้วยแล้วนั้น อาจทำให้เกิดปัญหา work load ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากประเด็นปัญหาด้านความพอเพียงของบุคลากร

สำหรับประเด็นด้านคุณสมบัติของอัยการทหารนั้น พบว่า อัยการทหารที่ทำหน้าที่สอบสวนบางคนไม่ได้เรียนหลักสูตรการสอบสวนอย่างละเอียดลึกซึ้ง เนื่องจากไม่มีหลักสูตรการศึกษาด้านการสอบสวนโดยตรง ซึ่งแตกต่างจากพนักงานสอบสวน ที่ได้รับการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพสืบสวนสอบสวนคดีอาญาเป็นระยะเวลา 5 - 6 เดือน โดยเป็นการศึกษาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพื่อให้มีความรู้และมีทักษะการสอบสวน แม้ว่าขั้นตอนการสอบสวนของอัยการทหารมีลักษณะแตกต่างจากการสอบสวนทั่วไป แต่การสอบสวนดังกล่าวนี้ถือเป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จึงทำให้เกิดประเด็นที่สมควรพิจารณาว่า

อัยการทหารเหมาะสมที่จะมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาหรือไม่ หากมีอำนาจสอบสวนผู้กระทำความผิดภายในอำนาจของศาลทหารแล้วนั้น มีขั้นตอนดำเนินการสอบสวนอย่างไร เพราะมีได้มีกฎหมายใดกำหนดวิธีการสอบสวนไว้ มีเพียงการบัญญัติว่า การสอบสวน หมายถึง การรวบรวมหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอย่างอื่นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ

นอกจากนี้ยังพบว่า อัยการทหารซึ่งไม่จำเป็นต้องผ่านการอบรมหลักสูตรการสอบสวนโดยเฉพาะ พร้อมทั้งเรียนรู้ขั้นตอนการสอบสวนดังเช่นพนักงานสอบสวนหรือผู้มีอำนาจสอบสวนอื่นๆนั้น จะก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ และกระทบความเป็นธรรมต่อคู่ความได้ ประเด็นด้านบุคลากรดังกล่าว จึงก่อให้เกิดประเด็นที่ว่า บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทหารในการสอบสวนนั้น มีคุณสมบัติเพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่หรือไม่ บุคคลผู้มีอำนาจสอบสวนดังกล่าวนี้ ควรมีคุณสมบัติเฉพาะเพื่อให้สอดคล้องกับหน้าที่และ อำนาจในตำแหน่งนั้น ๆ ประการใด ทั้งนี้สามารถพิจารณาประกอบ ตามมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 การพัฒนาบุคลากรผู้มีอำนาจในการสอบสวนนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่ง พร้อมทั้งยังก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดรูปคดี

ในประเด็นดังกล่าวนี้ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นประเด็นสำคัญยิ่ง ที่ต้องมีการพัฒนาคุณสมบัติของอัยการทหารที่มีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวน เพราะคุณสมบัติของผู้สอบสวนนั้น ถือเป็นหัวใจหลัก ที่จะกระทบต่อรูปคดี โดยผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรปรับปรุง เพิ่มเติมกำหนดทั้งในข้อกฎหมาย ในส่วนของคุณสมบัติการบรรจุ และในส่วนของ การปรับย้าย โดยเพิ่มเติมกำหนดเทียบเคียงคุณสมบัติของพนักงานสอบสวน ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ รวมถึงผู้มีอำนาจสอบสวนอื่นๆ ให้เหมาะสม ดุถึงชั้นยศ หลักสูตรที่ศึกษามา ประสบการณ์ในการทำงาน เป็นต้น

โดยอาจกำหนดว่า คดีในการสอบสวนนั้น หากเป็นคดีที่มีความยุ่งยาก ซับซ้อน อัตราโทษสูง กำหนดให้ อัยการทหาร อัตราชั้นยศ พันโท ขึ้นไป เป็นผู้ทำการสอบสวน โดยอัยการทหารดังกล่าว จำเป็นต้องผ่านหลักสูตรอัยการทหาร ที่ประกอบด้วยเนื้อหาบทเรียนในส่วนของ การสอบสวนมาแล้วด้วย เป็นต้น

นอกจากนี้ หลักสูตรการบรรจุเข้ามาเป็นอัยการทหารนั้น จำเป็นต้องมีการเพิ่มเติมในส่วนของ การสอบสวนคดีอาญาในศาลทหาร ทั้งในส่วนของภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ดังตัวอย่างของหลักสูตรพนักงานสอบสวนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือหลักสูตรของพนักงานปกครอง ของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น ทั้งนี้การกำหนดหลักสูตรการสอบสวน เข้าไปในการเรียนการสอนนั้น จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการสอบสวน ปฏิบัติงานได้อย่างเป็นรูปธรรม ทำให้เกิดการปฏิบัติงานการสอบสวนได้มีประสิทธิภาพ

(4) ประเด็นด้านการถ่วงดุลอำนาจทั้งในการเป็นผู้สอบสวนและเป็นโจทก์ในการฟ้องคดี

กรณีที่ย้ายการทหารเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่เป็นโจทก์ฟ้อง และดำเนินคดีอาญาในศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ มาตรา ๔๙ ประกอบกับข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ. ๒๔๙๙ ข้อ ๕(๒) นั้น กลับเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ. ๒๔๙๙ ข้อ ๕(๕) ด้วยเช่นกันเท่ากับว่าเป็นการให้อำนาจอัยการทหารเข้ามามีบทบาทในกระบวนการยุติธรรมอย่างยิ่ง โดยมิได้มีการกล่าวถึงการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจแต่อย่างใด จึงอาจทำให้เกิดข้อกังขาว่าเป็นเรื่องที่เหมาะสมและเป็นไปตามหลักการถ่วงดุลอำนาจหรือไม่ มีการตรวจสอบการอำนาจดังกล่าวอย่างไร เนื่องจากเป็นอำนาจที่สำคัญอย่างยิ่งที่ส่งผลกระทบต่อชีวิต จึงควรมีการระบุดังขั้นตอนและถ่วงดุลการใช้อำนาจดังกล่าวเพื่อให้เกิดความเหมาะสม และความเป็นธรรม

ในประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นการกระทบต่อหลักการถ่วงดุลอำนาจ (Check and Balance) แต่ทั้งนี้หากเทียบเคียงกับประเทศอื่นๆ แล้วนั้น จะเห็นว่าพนักงานอัยการก็มีอำนาจในการสอบสวนเช่นเดียวกัน โดยเป็นการใช้อำนาจในลักษณะของการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน ทั้งนี้ในส่วนของอัยการทหารประเทศไทยนั้น เนื่องด้วยผู้เป็นโจทก์ฟ้องคดีในศาลทหารนั้น กำหนดเพียงแค่ว่าเป็นอัยการทหาร หรือผู้มีอำนาจอยู่ในศาลทหารเท่านั้น ดังนั้นหากผู้มีอำนาจสอบสวนและเป็นโจทก์ฟ้องด้วยในขณะเดียวกัน ย่อมส่งผลต่อการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจ อีกทั้งอาจส่งผลให้เกิดการกระทบสิทธิเสรีภาพของคู่ความได้ จึงควรมีการแก้ไขรูปแบบการตรวจสอบการถ่วงดุลอำนาจดังกล่าว อาทิ ตั้งกองสอบสวนขึ้นมาเป็นกองเฉพาะตัว โดยให้อัยการทหารเข้ามามีส่วนรวมในกองดังกล่าว แต่อัยการทหารที่ทำในส่วนการสอบสวนนั้น แยกตัวออกมาเป็นปัจเจกกับการเป็นโจทก์ฟ้องคดี เป็นต้น

(5) ประเด็นด้านเครื่องมือในการสอบสวน เทคโนโลยีและวิทยาการ

เนื่องด้วยการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหารนั้น ผู้ทำการสอบสวนยังคงเป็นพนักงานสอบสวน สำนักงานตำรวจแห่งชาติอยู่ ดังนั้น เครื่องมือ เทคโนโลยี และวิทยาการต่างๆ ของทหารเอง ยังขาดแคลนและยังไม่มีมีการเสนองบประมาณในการพัฒนาเรื่องนี้เป็นอย่างเป็นกิจจะลักษณะ จึงควรมีการจัดสรรงบประมาณดังกล่าว เพื่อการพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหารต่อไป จัดสรรอย่างไร และต้องมีเครื่องมืออะไรที่จำเป็น

ในประเด็นนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรมีการผลักดัน ส่งเสริม สนับสนุน การสอบสวนคดีอาญาในศาลทหารอย่างจริงจัง เพื่อเสนอขึ้นเขียนโครงการให้การจัดสรรงบประมาณในแต่ละปี โดยการจัดสรรงบประมาณนั้น เป็นการจัดสรรงบประมาณในส่วนงานของกระทรวงกลาโหม ที่ทำการพิจารณาความเหมาะสมในภารกิจของหน่วยงานนั้นๆ ซึ่งในส่วนของการ

สอบสวนคดีอาญาในศาลทหารนั้น จำเป็นที่จะต้องมียุติธรรมทั้งในส่วนของสำนักงาน และในส่วนของผู้ปฏิบัติงานภาคสนาม ในส่วนงานของสำนักงานนั้น เช่น คอมพิวเตอร์ ในการทำสำนวน โปรแกรมเทคโนโลยีต่างๆเกี่ยวกับการเข้าฐานข้อมูลเพื่อการสืบสวนและสอบสวน ในส่วนงานภาคสนาม เช่น อุปกรณ์การตรวจสถานที่เกิดเหตุ ยานพาหนะในการเดินทางไปยังที่เกิดเหตุ เครื่องมืออำนวยความสะดวกในการสอบพยาน เป็นต้น ส่วนงบประมาณในส่วนอื่นๆนั้น เช่น การจัดทำงบประมาณในส่วนของกลุ่มหรือตำรวจให้แก่ผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาในศาลทหาร งบประมาณเพิ่มเติมในการฝึกอบรมหลักสูตรเกี่ยวกับการสอบสวน เป็นต้น

(6) ปัญหาอำนาจหน้าที่ระหว่างอัยการทหารผู้มีหน้าที่สอบสวนกับ

พนักงานสอบสวนองค์กรอื่น

กรณีปัญหาเรื่องการทับซ้อนของอำนาจหน้าที่ระหว่างบุคคลผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.๒๔๙๘ กับพนักงานสอบสวน ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงวิธีปฏิบัติหรือการดำเนินการต่างๆในการนำตัวผู้กระทำความผิดมารับโทษ ตามวิธีพิจารณาความอาญานั้น อาจมีปัญหาทับซ้อนของอำนาจหน้าที่ระหว่างหน่วยงานเกิดขึ้นได้ กระทรวงกลาโหม และกระทรวงมหาดไทยจึงได้มีการหารือและตกลงร่วมกันในการแก้ปัญหาดังกล่าวโดยมีการจัดทำข้อตกลงระหว่างกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงมหาดไทย เรื่องการปฏิบัติและประสานงานเกี่ยวกับกรณีที่ทหารเป็นผู้เสียหายหรือเป็นผู้ต้องหาในความผิดคดีอาญา¹ แต่ในปัจจุบันนี้ได้มีการโอนกรมตำรวจจากกระทรวงมหาดไทยไปจัดตั้งเป็นสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตำรวจ ทหาร พนักงานฝ่ายปกครอง และวิธีพิจารณาความอาญาใหม่ต่างๆ นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี จึงมีการวางระเบียบขึ้นใหม่ คือ ระเบียบสำนัก

¹ ที่มาของข้อตกลงระหว่างกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การปฏิบัติและประสานงานเกี่ยวกับกรณีที่ทหารเป็นผู้เสียหาย หรือเป็นผู้ต้องหาในความผิดคดีอาญา พ.ศ. ๒๔๙๘ ริเริ่มโดยกระทรวงกลาโหม โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี กระทรวงกลาโหมจึงได้มีคำสั่งที่ ๒๗๙/๒๓๗๖๑ ลง ๑๖ พ.ย. ๒๔๙๘ ให้ส่วนราชการต่าง ๆ ถือปฏิบัติตามข้อตกลงดังกล่าว ตั้งแต่วันที่ ๑ ส.ค. ๒๔๙๘ ซึ่งเป็นข้อตกลงฉบับแรกที่ใช้บังคับ สำคัญสำคัญตามข้อตกลงดังกล่าว แบ่งเป็น ๒ ลักษณะ มี ๖ หมวด รวม ๔๓ ข้อ เหตุผลที่ให้ให้มีข้อตกลงประกาศใช้บังคับ เพื่อกำหนดเป็นระเบียบปฏิบัติ และการประสานงานระหว่างทหาร พนักงานปกครอง และเจ้าพนักงานตำรวจ ในกรณีที่เกิดข้อขัดแย้งหรือปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ระหว่างกัน เพื่อป้องกันมิให้เกิดเหตุร้ายอันจะเป็นการบั่นทอนความสามัคคีระหว่างกันและกัน

นายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูกหาว่ากระทำความผิดอาญา พ.ศ. ๒๕๔๔² แต่ทั้งนี้ด้วยเหตุการณ์ต่างๆ ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา มีการเกิดขึ้นใหม่ขององค์กรฝ่ายปกครอง อาทิ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ เป็นต้น เมื่อเหตุการณ์และคดีต่างๆ มีความซับซ้อนขึ้น ส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการประสานงานระหว่างหน่วยงาน การติดตามคดีที่เกิดขึ้น ซึ่งเมื่อเกิดความล่าช้า จึงส่งผลโดยตรงต่อพยานหลักฐานต่างๆ และรูปคดี การพัฒนาข้อตกลงดังกล่าว จึงสมควรที่จะมีการวางกรอบและวิสัยทัศน์อย่างเหมาะสมในระยะยาว ควรให้มีการพิจารณาปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติมข้อตกลงดังกล่าว เพื่อเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงาน อย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว และ สร้างความเป็นธรรมสูงสุดแก่คู่กรณีทุกฝ่าย

6.1.2 วัตถุประสงค์ 2

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกับอำนาจและหน้าที่ของผู้สอบสวนในศาลทหาร ทั้งวิธีการสอบสวนและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาของต่างประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา และ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เพื่อนำแนวทางของต่างประเทศมาประยุกต์ใช้กับของประเทศไทย ให้ได้มาตรฐานสากล

² เนื่องจากได้มีการโอนกรมตำรวจจากกระทรวงมหาดไทยไปจัดตั้งเป็นสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับตำรวจ ทหาร พนักงานฝ่ายปกครอง และวิธีพิจารณาความอาญาใหม่แล้ว ประกอบกับข้อตกลงบางข้อไม่สอดคล้องกับการดำเนินกระบวนการยุติธรรมในเวลาปกติอันมิใช่ภาวะสงคราม จึงสมควรปรับปรุงแก้ไขระเบียบให้สอดคล้องกับสภาพสังคม และกฎหมายโดยเฉพาะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย อีกทั้งควรกำหนดระเบียบวิธีปฏิบัติให้ชัดเจน สะดวกต่อผู้ปฏิบัติและสามารถดำเนินการได้รวดเร็วไม่เสียหายต่อรูปคดีโดยคำนึงถึงหลักความสามัคคีปรองดอง และหลักการประสานงานระหว่างตำรวจ ทหารกับพนักงานฝ่ายปกครองในการร่วมมือและอำนวยความสะดวกเพื่อป้องกันหรือระงับเหตุวิวาทมิให้ลุกลามต่อไป อันจะช่วยรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมได้ประการหนึ่ง ขณะเดียวกันก็คำนึงถึงแบบธรรมเนียมของแต่ละฝ่าย ตลอดจนความจำเป็นขององค์กรในการดูแลรักษาสถานที่ ยานพาหนะ และอาวุธยุทโธปกรณ์ของตนให้ปลอดภัยและปกครองดูแลบุคลากรให้อยู่ในวินัยและได้รับการปฏิบัติอย่างมีศักดิ์ศรี เป็นธรรมตามควรแก่กรณี แต่ทั้งนี้ต้องมีให้กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือฝ่าฝืนกฎหมายที่มีเพื่อคุ้มครองบุคคลทั่วไปโดยเสมอกัน อันเป็นการต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑ (๘) และ (๙) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี.

การศึกษาเปรียบเทียบอำนาจหน้าที่อัยการทหาร วิธีการสอบสวน และการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาของประเทศไทย กับประเทศสหรัฐอเมริกา และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี พบว่า มีองค์ประกอบที่ต่างกันหลายประการ ได้แก่ คุณสมบัติของผู้สอบสวน หลักสูตรการอบรม สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการสอบสวน และการตรวจสอบถ่วงดุลในการสอบสวน โดยแสดงรายละเอียดในตาราง 6.1

การเปรียบเทียบ	ประเทศ		
	ไทย	สหรัฐอเมริกา	สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี
1. บุคคลผู้มีอำนาจสอบสวน	- นายทหารพระธรรมนูญ - อัยการทหาร - นายทหารสัญญาบัตรที่ได้รับการแต่งตั้ง - พนักงานสอบสวน	- (เดิม) นายทหารสัญญาบัตรที่ได้รับการแต่งตั้ง - (ปัจจุบัน) นายทหารพระธรรมนูญ (PHO)	- พนักงานสอบสวน - พนักงานอัยการ - ผู้พิพากษาในชั้นก่อนฟ้อง
2. การกำหนดชั้นยศ ของผู้สอบสวน	- คุณสมบัติผู้ที่มีสิทธิสมัครสอบคัดเลือก ตำแหน่ง นายทหารสัญญาบัตร - ระเบียบกรมพระธรรมนูญ ว่าด้วยการปรับย้าย นายทหารเหล่าทหารพระธรรมนูญต่ำกว่าชั้นนายพล พ.ศ. 2561 - หากกรณีสอบสวนเป็น คณะกรรมการ ผู้สอบสวนที่มีอาวุโสสูงสุดเป็น ประธานกรรมการ	- ต้องมีชั้นยศสูงกว่า ผู้ต้องหา และมีชั้นยศเทียบเท่าหรือสูงกว่าที่ปรึกษาทางกฎหมาย และอัยการทหาร	-
3. การแต่งตั้งผู้สอบสวน	- ผู้บังคับบัญชาแต่งตั้ง	- ผู้บังคับบัญชาแต่งตั้ง	- เป็นไปตามระเบียบการทำงานของพนักงานอัยการ
4. คุณสมบัติของผู้สอบสวน	- มีสัญชาติไทย - จบปริญญาตรีสาขานิติศาสตร์ - เป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา (กรณีอัยการทหาร)	- ต้องเป็นผู้ไต่สวนที่ต้องมีสถานะเป็นนายทหารพระธรรมนูญ (PHO) เท่านั้น คือมีความรู้ทางกฎหมายและผ่านการอบรมหลักสูตรต่างๆตามที่กำหนด	- มีสัญชาติเยอรมัน - สำเร็จการศึกษาสาขานิติศาสตร์ - ผ่านการสอบ First State Examination - ผ่านการฝึกงานในองค์กรทางกฎหมาย 2 ปี - ผ่านการทดสอบ Second State Examination

5. หลักสูตรการอบรม	- นายทหารสัญญาบัตร - ชั้นต้น โรงเรียนเหล่าทหาร - พระธรรมนูญ	กองทัพบก - The Judge Advocate General's Legal Center and School (TJAGLCS) กองทัพเรือ - Naval Justice School (NJS) กองทัพอากาศ - The Air Force Judge Advocate General's School (AFJAGS)	พนักงานตำรวจผู้สอบสวนคดีอาญาทหาร - Federal Criminal Police Office (BKA) - State Criminal Police Office (LKA)
หลักสูตรอบรมกฎหมายตามเหล่าทัพ	-	- US Army Criminal Investigation Command (CID) - Naval Criminal Investigative Service (NCIS) - Air Force office of Special Investigations (AFOSI)	-
หลักสูตรพิเศษ	-	- Special Victim Trial Counsel	-
ความเป็นอิสระของผู้สอบสวน	- ผู้บังคับบัญชาเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งผู้สอบสวน - เมื่อเสร็จสิ้นการสอบสวนต้องส่งจัดทำบันทึกตามท้องสำนวนและความเห็นเสนอผู้บังคับบัญชา - ส่งสำนวนพร้อมความเห็นไปยังอัยการทหาร	- ผู้บังคับบัญชาเป็นผู้สั่งให้มีการไต่สวนและเป็นผู้แต่งตั้งผู้ไต่สวน - เมื่อไต่สวนเสร็จแล้วผู้บังคับบัญชาเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะดำเนินการอย่างไรต่อไป	- พนักงานอัยการเป็นทั้งหน่วยงานสอบสวนและสั่งฟ้อง - ในทางปฏิบัติจะส่งไปที่ตำรวจให้ทำการสอบสวนก่อน - ศาลมีบทบาทในการอนุญาตมาตรการการสอบสวนที่สำคัญหลายประการ - ม.147 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาล บัญญัติไว้ว่าพนักงานอัยการผู้มีตำแหน่งเป็นผู้บังคับบัญชา (Superiors) และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีสิทธิออกคำสั่งหรือ Right to Issue Instruction ให้พนักงานอัยการได้บังคับบัญชา แต่ในที่นี้คำสั่งจะเป็นในเชิง Instruction ไม่ใช่ Order

3. สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการสอบสวน			
สิทธิที่จะได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับข้อกล่าวหาที่กำลังไต่สวน / หากถูกจับกุม ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิได้รับแจ้งสิทธิของตน/เมื่อมาขึ้นศาลเพื่อการไต่สวนเบื้องต้น ³ มีสิทธิได้รับแจ้งข้อกล่าวหา และรับแจ้งว่าบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญาใดบ้างที่ใช้บังคับกับกรณี และต้องได้รับแจ้งสิทธิต่าง ๆ และสิทธิที่จะใกล้เคียงกับผู้เสียหายด้วย	✓	✓	✓
สิทธิที่จะมีทนาย/ มีสิทธิปรึกษาทนายตามที่ตนเลือก ณ เวลาใดก็ได้ , สิทธิที่จะติดต่อสื่อสารกับทนายความทั้งทางวาจาและทางลายลักษณ์อักษร	✓	✓	✓
สิทธิที่จะถามคำถามที่มาให้การ ณ การไต่สวน เฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์อันจำกัดของการไต่สวน		✓	
สิทธิที่จะได้รับแจ้งถึงสิทธิที่ไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง/มีสิทธิที่จะให้ถ้อยคำเพื่อตอบคำถามหรือจะไม่พูดก็ได้	✓	✓	✓
สิทธิที่จะนำเสนอสิ่งใดก็ได้เพื่อการยกเว้นหรือลดความผิด เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์อันจำกัดของการไต่สวนเท่านั้น/มีสิทธิขอให้รับฟังพยานหลักฐานเพื่อแก้ต่างให้ตน		✓	✓
สิทธิที่จะเข้าร่วมการรับฟังพยานหลักฐาน/มีสิทธิยื่นคำร้องขอตรวจดูเอกสาร และหากตนไม่มีทนาย ก็ขอดูพยานหลักฐานที่อยู่ใน		✓	✓

³ การไต่สวนเบื้องต้นเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาคลายข้อสงสัยเกี่ยวกับตน และให้นำเสนอข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์แก่ตน ต่อผู้พิพากษา ซึ่งนอกจากอัยการและตำรวจแล้ว ผู้พิพากษาก็มีบทบาทมากในการสอบสวน

ครอบครองของรัฐได้อีกด้วย			
สิทธิที่จะแปลงไม่ว่าในรูปแบบใด เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับ วัตถุประสงค์อันจำกัดของการไต่ สวนเท่านั้น		✓	
หากถูกจับกุม ผู้ถูกกล่าวหาสิทธิ ถูกนำตัวไปศาลทันทีโดยไม่ชักช้า โดยอย่างช้าคือต้องนำตัวไปศาล ภายในวันที่ถูกจับ			✓
มีสิทธิกำหนดว่าจะให้แพทย์ชาย หรือหญิงผู้ใดเป็นผู้ตรวจร่างกาย ตน/ ได้รับการรักษาพยาบาล โดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วยให้ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่ง รับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา มีหน้าที่แจ้งให้ ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา นั้นทราบในโอกาสแรก	✓		✓
มีสิทธิแจ้งให้ญาติหรือผู้ที่ตนไว้วาง ใจ ทราบ ทั้งนี้ สิทธินี้มีข้อจำกัด กล่าวคือ แจ้งได้ เว้นแต่การแจ้ง ดังกล่าวจะทำให้การสอบสวนนั้น เสียหายอย่างร้ายแรง	✓		✓
หากต้องถูกคุมขัง มีสิทธิอุทธรณ์การ ออกหมายจับ และการสั่งขัง ถ้าศาล ไม่รับคำอุทธรณ์ ก็มีสิทธิอุทธรณ์ คำสั่งไม่รับอุทธรณ์นั้นด้วย			✓
มีสิทธิอุทธรณ์ คำสั่ง คำตัดสิน มาตรการของทางราชการทั้งปวงที่ ใช้ในขณะผู้ถูกกล่าวหาถูกคุมขัง			✓

ตาราง 6.1 การศึกษาเปรียบเทียบการสอบสวนคดีอาญาทหารประเทศไทยและต่างประเทศ

ตาราง 6.1 แสดงผลการศึกษาเปรียบเทียบการสอบสวนคดีอาญาทหารของประเทศไทยและต่างประเทศ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ประเทศไทยกำหนดให้นายทหารพระธรรมนูญ หรือ อัยการทหาร เป็นผู้ที่มีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ผู้บังคับบัญชาจะมีคำสั่งแต่งตั้งให้นายทหารชั้นสัญญาบัตรทำการสอบสวน หรืออาจแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนที่ประกอบด้วย นายทหารพระธรรมนูญ อัยการทหาร และนายทหารสัญญาบัตร ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับการสอบสวนคดีอาญาทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ผู้สอบสวนต้องมาจากการแต่งตั้งของผู้บังคับบัญชาเช่นกัน แต่มีข้อแตกต่างกันในส่วนที่ อัยการทหารของประเทศ

ไทยมีอำนาจในการสอบสวนคดีอาญาทหาร แต่ประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น ผู้สอบสวนจะเป็นนายทหาร พระธรรมนูญ (PHO) เท่านั้น โดยอัยการทหารจะเป็นทำหน้าที่เป็นโจทก์ ซึ่งแยกออกมาจากส่วนของ การสอบสวน

เมื่อพิจารณาคุณสมบัติของผู้สอบสวน จะเห็นได้ว่าประเทศไทยกำหนดคุณสมบัติ ของผู้สอบสวนไม่เฉพาะเจาะจง โดยไม่มีข้อกำหนดว่าผู้สอบสวนต้องมีประสบการณ์ด้านการสอบสวน หรือต้องจบหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนมาแต่อย่างใด ขณะที่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กำหนดคุณสมบัติของผู้สอบสวนที่เฉพาะเจาะจงกว่า หากวิเคราะห์ถึง หลักสูตรการสอบสวน พบว่า ประเทศไทยยังไม่มีหลักสูตรเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาทหาร โดยตรง เหมือนอย่างของประเทศสหรัฐอเมริกาที่แบ่งหลักสูตรการสอบสวนเป็นไปตามเหล่าทัพ เพื่อ ความถนัดเฉพาะด้าน หรืออย่างของพนักงานตำรวจในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ที่ต้องมี หลักสูตรเฉพาะ

นอกจากนี้ยังพบว่า ประเทศไทยไม่มีข้อกำหนดเกี่ยวกับสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาใน ประเด็นต่างๆเท่าที่ควร เป็นต้นว่า สิทธิในการนำผู้ถูกกล่าวหาที่ถูกจับกุมไปศาลทันที หรือภายในวันที่ ถูกจับกุม รวมถึงการที่ประเทศไทยยังไม่มีมาตรการตรวจสอบถ่วงดุลในการสอบสวน เพื่อให้กระบวนการ สอบสวนมีความบริสุทธิ์ยุติธรรมมากที่สุด

เมื่อวิเคราะห์ข้อดีและข้อเสียของการสอบสวนคดีอาญาทหารของแต่ละประเทศ พบว่าประเทศสหรัฐอเมริกามีกระบวนการสอบสวนที่เป็นระบบขั้นตอน มีการแบ่งแยกการสอบสวน อย่างเป็นรูปธรรมโดยแบ่งแยกอำนาจของผู้สอบสวน และผู้ฟ้องคดีออกจากกัน มีการตรวจสอบ ถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน โดยมีผู้บังคับบัญชาเข้ามาตรวจสอบและบังคับบัญชาได้ โดยที่การ สอบสวนดังกล่าวได้แบ่งตามเฉพาะเหล่าทัพ เพราะแต่ละเหล่าทัพนั้นมีความแตกต่างกันไปในส่วนของ รายละเอียด ซึ่งผู้สอบสวนจะมีหลักสูตรอบรมการสอบสวนแบ่งตามเหล่าทัพอยู่แล้ว เพื่อ ประสิทธิภาพในการทำงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด แต่การแบ่งตามเหล่าทัพเช่นนี้ ก็อาจส่งผลการ ปรับย้ายเหล่าทัพ หรือการปรับโอนหน่วยงานแก่กำลังพลได้ในอนาคต อาจทำให้กำลังพลที่ ย้ายเหล่าทัพ อาจต้องศึกษาให้เรื่องต่างๆใหม่ เป็นต้น

ในขณะที่สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ไม่มีศาลทหารในคดีอาญาโดยเฉพาะ มีเพียงแต่ศาลทหาร ที่ทำการดำเนินคดีทางวินัยทหาร ทั้งนี้ด้วยหลักความคิดของการดำเนินคดีอาญา ที่ว่า ต้องปฏิบัติต่อทหาร เช่นเดียวกับที่ปฏิบัติต่อประชาชนทั่วไปในการฟ้องร้องและดำเนินคดีอาญา เพราะฉะนั้น หากทหารกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหรือประมวลกฎหมายอาญา ทหาร ก็จะถูกดำเนินคดีในศาลยุติธรรมทั่วไป เช่นเดียวกับประชาชน ซึ่งในเรื่องของการ สอบสวนนั้น ก็จะเป็นไปตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนด โดยผู้สอบสวนก็คือ ตำรวจ อัยการ และศาล ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องในหน้าที่ของการสอบสวน ซึ่งทั้ง 3 องค์การนี้ก็จะ

บทบาทหน้าที่เชิงรุก พนักงานอัยการมีส่วนร่วมในการดำเนินคดีตั้งแต่ต้น โดยควบคุมและร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวน อีกทั้ง ทั้งนี้พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการต่างมีการกำหนดในคุณสมบัติ เรื่องหลักสูตรที่เคร่งครัด พร้อมทั้งกำหนดประสบการณ์ทำงานในงานเข้ารับตำแหน่งด้วย

จากการศึกษาเปรียบเทียบ พบว่า แนวทางการสอบสวนคดีอาญาทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สามารถนำมาเป็นแบบอย่างให้ประเทศไทยได้มีการพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมทางทหารโดยอัยการทหารต่อไปได้ในหลากหลายแนวทาง เป็นต้นว่า ควรได้มีการปรับปรุงเพิ่มเติมคุณสมบัติของผู้สอบสวน ซึ่งอาจจะกำหนดให้ผู้สอบสวนจำเป็นต้องผ่านหลักสูตรที่มีความเกี่ยวข้องกับการสอบสวนมา ยกตัวอย่างเช่น ปรับโครงสร้างหลักสูตรอัยการทหาร หรือ หลักสูตรสัญญาบัตรชั้นต้น โดยเพิ่มเติมเนื้อหาเกี่ยวกับการสอบสวนให้มากยิ่งขึ้น ทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ หรืออาจแบ่งแยกหลักสูตรการสอบสวนเป็นไปตามเหล่าทัพ เช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกา หรือกำหนดคุณสมบัติของอัยการทหารให้เป็นพนักงานอัยการโดยมีทั้งการสอบ และ ประสบการณ์ทำงาน เช่นเดียวกับข้อกำหนดของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี รวมถึงควรเพิ่มเติมหลักสูตรการฝึกอบรมเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญา ซึ่งอาจจะเพิ่มหลักสูตรพิเศษ เช่น หลักสูตร Special Victim Trial Counsel ของประเทศสหรัฐอเมริกา หรือหลักสูตรอบรมชั้นสูง ของ มหาวิทยาลัยตำรวจแห่งสหพันธ์รัฐเยอรมนี ในส่วนของสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการสอบสวนนั้น ควรพัฒนาข้อกำหนดเกี่ยวกับสิทธิต่างๆที่ผู้ถูกกล่าวหาควรได้รับให้สอดคล้องกับประเทศสากล เป็นต้นว่า สิทธิในการนำผู้ถูกกล่าวหาที่ถูกจับกุมไปศาลทันทีหรือภายในวันที่ถูกจับกุม สิทธิอุทธรณ์การออกหมายจับ การสั่งขัง คำตัดสิน เช่นเดียวกับประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และควรพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาทหารในประเทศไทยให้มีการตรวจสอบถ่วงดุลในการสอบสวน เป็นต้นว่า การให้อิสระแก่ผู้ไต่สวน และมีการตรวจสอบจากศาลทหารระหว่างกระบวนการสอบสวน เช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกา หรือกำหนดให้อัยการทหารสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน ทั้งนี้มีการ

โดยทั้งนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การสอบสวนคดีอาญาในศาลทหารของประเทศไทยนั้น มีความใกล้เคียงกับของประเทศสหรัฐอเมริกา ถึงแม้ว่าจะมีบางรายละเอียดที่แตกต่างกันก็ตาม แต่หากเรานำมาปรับปรุง และพัฒนาให้สอดคล้องกัน ผู้วิจัยเห็นว่า ประเทศสหรัฐอเมริกามีรูปแบบที่เหมาะสมกับของประเทศไทยในการนำมาเป็นตัวอย่างในการพัฒนาต่อยอดให้เกิดประสิทธิภาพแก่ระบบการสอบสวนคดีอาญาทางทหารของไทยได้

6.1.3 วัตถุประสงค์ 3

เพื่อวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการสอบสวนโดยอัยการทหารในประเทศไทย

กระบวนการดำเนินคดีอาญาในศาลทหารนั้นใช้ระบบกล่าวหาในการค้นหาความจริงและใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเช่นเดียวกับศาลยุติธรรม แต่สิ่งที่มีความต่างกันออกไปซึ่งเป็นหัวใจของงานวิจัยฉบับนี้ คือ การที่กระบวนการยุติธรรมทางทหารนั้นได้ให้อำนาจแก่บุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่เฉพาะพนักงานสอบสวน มีอำนาจในการสอบสวนคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 47 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “นายทหารพระธรรมนูญหรืออัยการทหารมีอำนาจทำการสอบสวนคดีทั้งปวง ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ถ้ามีเหตุอันสมควร ผู้บังคับบัญชาจะสั่งให้นายทหารชั้นสัญญาบัตรทำการสอบสวนก็ได้ ทั้งนี้ไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การสอบสวนดังกล่าวในวรรคก่อน ให้ถือว่าเป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย

เพื่อประโยชน์แก่การสอบสวน ให้ผู้มีหน้าที่ทำการสอบสวนมีอำนาจออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือส่งสิ่งใดที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานได้”

การให้อำนาจดังกล่าวตามกฎหมายนั้น ถือเป็นเรื่องดี เนื่องด้วยอัยการทหารมีความคุ้นเคยกับธรรมเนียมและการปฏิบัติทางทหารอยู่แล้ว อีกทั้งยังมีความรวดเร็วในการเข้าถึงพื้นที่และพยานหลักฐานต่างๆ ได้ง่ายเพราะสามารถเข้าถึงและประสานงานกับฝ่ายทหารได้ ทั้งนี้การให้อำนาจดังกล่าวก็ไม่ได้ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนอื่นๆ ออกแต่อย่างใด ยังคงให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนในการสอบสวนคดีในศาลทหารอยู่เช่นกัน จึงเป็นเสมือนการทำการร่วมกันในการค้นหาความจริงแห่งคดี เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนเป็นหลัก

แต่การให้อำนาจดังกล่าวแก่อัยการทหารนั้น จะจะต้องมีการปฏิบัติที่เกิดขึ้นได้จริง และเป็นรูปธรรม พร้อมทั้งมีสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลแก่ทุกฝ่าย ผู้วิจัย ได้วิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาและศึกษาทั้งในรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการหาข้อมูลในแบบ Documentary research และ การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นปัญหา และแนวทางการแก้ไข เพื่อให้เกิดการพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมทางทหาร เฉพาะกรณีอัยการทหาร ได้ดังนี้

6.1.3.1 ประเด็นด้านการตีความตัวบทกฎหมาย

ประเด็นด้านการตีความตัวบทกฎหมาย ตามที่ผู้วิจัยได้ศึกษานั้น จะเห็นว่า ตัวบทบัญญัติในเรื่องการให้อำนาจการสอบสวนคดีอาญาในอำนาจศาลทหารนั้น จะเกี่ยวข้องเป็นหลักๆ ด้วยกัน 3 ตัวบท ทั้งในส่วนของ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 47, ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วย อัยการทหาร พ.ศ. 2499 ข้อ 5(5) และ ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วย ระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ.2547 ข้อ 4(4)และข้อ9 จะเห็นว่ามีประเด็นเรื่องการตีความตัวบทดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงไปเรื่องของขอบอำนาจในการสอบสวน ว่า สรุปแล้ว

อัยการทหารสามารถสอบสวนคดีอาญา “ทั้งปวง” ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา หรือไม่

แนวทางการแก้ไข : ควรลดความคลุมเครือของตัวบทวิเคราะห์ถึงการขัดกันของกฎหมาย เสนอการแก้ไขข้อบังคับที่เกี่ยวข้องด้วยใหม่ โดยยึดเอาอำนาจตามที่พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารที่ให้อำนาจมาเป็นหลัก พร้อมทั้งมีการระบุถึงอำนาจและหน้าที่ของอัยการทหารในขั้นตอนการสอบสวนอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อป้องกันการตีความ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติ ทั้งนี้ อาจมีการยกย่องระเบียบราชการอัยการทหาร ขึ้นมาใหม่ เสนอโดยกรมพระธรรมนูญ เสนอต่อสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมและกระทรวงกลาโหม โดยการเปิดรับฟังความเห็นและหาแนวทางร่วมกันในการพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหารในอนาคต

ข้อเสนอแนะ :

ยกย่อง ระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ ...) พ.ศ.....เพื่อเพิ่มเติมในเรื่องของการสอบสวนโดยอัยการทหาร

ยกย่อง ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี (ฉบับที่ ...) พ.ศ. เพิ่มเติมขอบเขตอำนาจการสอบสวน โดยการสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหารทั้งปวง ตามที่พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ม.47 ให้อำนาจไว้

นอกจากนี้ ยังมีประเด็นที่ว่า พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 47 วรรค 2 ได้บัญญัติว่า “การสอบสวนดังกล่าวในวรรคก่อน ให้ถือว่าเป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย” ทั้งนี้ จึงมีข้อกังขาว่า ดังนั้นผู้มีอำนาจการสอบสวนตามมาตราดังกล่าว ถือเป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วยหรือไม่ เพราะหากเป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายตามวิธีพิจารณาความอาญาแล้วนั้น ย่อมมีอำนาจและหน้าที่ดังที่พนักงานสอบสวนมี ยกตัวอย่าง ม.132 เป็นต้น

แนวทางการแก้ไข : ควรมีการเสนอยกย่องพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร ขึ้นใหม่ โดยระบุให้ชัด ลดความคลุมเครือของตัวบท โดยพิจารณาว่า แท้จริงแล้ว บุคคลผู้มีอำนาจการสอบสวนตามมาตรานี้นั้น ควรมีอำนาจดังเช่นพนักงานสอบสวน หรือไม่

ข้อเสนอแนะ : ยกย่อง พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ...) พ.ศ. เพิ่มเติมเรื่องการสอบสวนดังกล่าว ให้ถือว่าเป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และ ผู้มีอำนาจสอบสวนตามมาตรา นี้ ให้ถือว่าเป็น พนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

6.1.3.2 ประเด็นด้านความเป็นอิสระของอัยการทหาร

ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร ฯ มาตรา 47 การได้มาซึ่งอำนาจการสอบสวนของอัยการทหารนั้นเกิดจากการสั่งการของผู้บังคับบัญชา จึงอาจนำไปสู่ความสงสัยเกี่ยวกับความเป็นอิสระในการทำงานได้

เนื่องมาจากหลักการและภาระหน้าที่ของทหารไม่เหมือนกับบุคคลพลเรือนทั่วไป ซึ่งทหารมีหน้าที่ต้องใช้อาวุธยุทโธปกรณ์เพื่อปกป้องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ จึงจำเป็นต้องอยู่ในระเบียบวินัยและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด ด้วยเหตุนี้ผู้บังคับบัญชาจึงมีหน้าที่ต้องควบคุมดูแล กวดขันวินัยของทหาร และรับผิดชอบปกครองทหารให้มีระเบียบวินัยอยู่เสมอทั้งในยามสงบหรือ ยามรบมีศึกสงคราม ทำให้ผู้บังคับบัญชาต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับการพิจารณาพิพากษาคดีเพื่อที่จะทำได้ทราบสาเหตุของการกระทำผิด และนำไปปรับปรุงแนวทางการปกครองทหารให้อยู่ในระเบียบวินัยมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร ฯ จึงกำหนดให้ อัยการทหารต้องทำหน้าที่ภายใต้การกำกับดูแลของผู้บังคับบัญชา

ทั้งนี้ ตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ.2547 ข้อ 12 ว่าด้วยการสอบสวนคดีอาญาเป็นมาตรการทางอาญาของรัฐในการที่จะรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของประชาชน แม้ว่าผู้ถูกสอบสวนในศาลทหารก็ตาม โดยเป้าหมายของการดำเนินคดีอาญา คือ การชี้ขาดเรื่องที่กล่าวหาซึ่งต้องอาศัยความจริง โดยความจริงที่นำมาชี้ขาดนั้นเป็นพยานหลักฐานที่มาจากการสอบสวนของพนักงานสอบสวน (ซึ่งในที่นี้หมายถึงอัยการทหาร หรือนายทหารพระธรรมนูญ ที่ได้รับการแต่งตั้งจากผู้บังคับบัญชา) ดังนั้นการแสดงความเห็นฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีของผู้สอบสวนเจ้าของสำนวนนั้น จึงควรทำด้วยความรอบคอบ ระมัดระวังปราศจากอคติ และการแทรกแซงทั้งปวง แต่ตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ.2547 ข้อ 12 กำหนดให้เมื่อ ผู้สอบสวนเห็นว่า การสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วให้จัดการทำบันทึกตามสำนวนและความเห็นเสนอผู้มีอำนาจสั่งสอบสวนเพื่อส่งสำนวนพร้อมด้วยความเห็นไปยังอัยการทหารแห่งศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนั้น เพื่อดำเนินการต่อไป จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวหมายความว่า บุคคลผู้ลงความเห็นสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง หรือผู้มีอำนาจในการทำความเห็นขึ้นอยู่กับผู้บังคับบัญชา ทำให้การมีความเห็นของผู้สอบสวนเจ้าของสำนวนไม่มีอิสระในการทำความเห็นทางคดี ทั้งที่แท้จริงผู้สอบสวนเจ้าของสำนวนเป็นผู้ที่ทำการสอบสวนโดยการรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ดังนั้นจึงก่อให้เกิดความไม่ชัดเจนและปัญหาการขาดความเป็นอิสระในการสั่งสำนวนของผู้สอบสวน

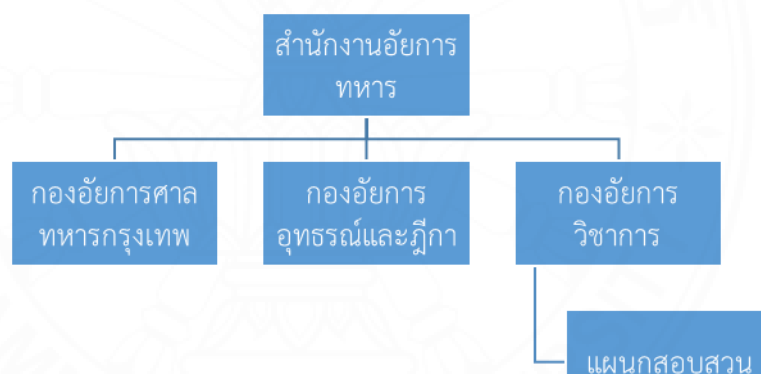
แนวทางการแก้ไข : ควรมีการปรับโครงสร้างโดยเป็นการแยกความผิดแต่ละประเภทในการจ่ายคดีในการสอบสวน โดยบางประเภทนั้นสามารถให้ผู้บังคับบัญชาเป็นผู้ตัดสินใจ ความผิดบางประเภทอาจต้องบุคคลอื่นที่อาจมี “ระดับชั้น” เดียวกับผู้บังคับบัญชาเป็นผู้ตัดสินใจ โดยอาจต้องคำนึงถึงความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านกฎหมายของผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ

เป็นองค์ประกอบร่วมด้วย หรือปรับปรุงแนวทางการจ่ายคดีโดยอ้างอิงจากแนวทางของกรมการปกครองที่กำหนดให้คดีที่มีอัตราโทษเกินกว่า 10 ปีขึ้นไป ผู้ที่ทำสำนวนการสอบสวนต้องเป็นระดับปลัดอำเภอขึ้นไป ซึ่งจากแนวคิดดังกล่าวอาจเสนอได้ว่า คดีอาญาภายใต้อำนาจศาลทหารที่มีอัตราโทษเกินกว่า 10 ปีขึ้นไป ผู้ที่ทำสำนวนสอบสวนต้องเป็นระดับอัยการทหารหัวหน้าแผน ขณะที่คดีอาญาภายใต้อำนาจศาลทหารที่มีอัตราโทษต่ำกว่า 10 ปี สามารถมอบหมายให้อัยการทหารทั่วไปดำเนินการได้ตามปกติ ทั้งนี้ ก็เพื่อลดทอนการแทรกแซงกลไกการสอบสวนจากผู้บังคับบัญชาลง

นอกจากนี้อาจมีการตั้งฝ่ายสอบสวนขึ้นมาเป็นกองโดยเฉพาะ และเป็นกองแยกออกมาจากการบังคับบัญชาในส่วนงานอัยการทั่วไป หรือมีการจัดตั้งกองเฉพาะกิจเพื่อการดำเนินการ “คดีพิเศษ” อันหมายถึง คดีที่ไม่อยู่ในอำนาจการตัดสินใจของผู้บังคับบัญชาโดยตรง โดยหน่วยงานดังกล่าวอาจทำหน้าที่ตรวจสอบกระบวนการสอบสวนว่าการจับกุม และการสอบสวนนั้นชอบหรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย มีพยานหลักฐานเพียงพอหรือไม่ โดยทำงานร่วมกับอัยการทหารเพื่อให้เกิดความโปร่งใสและเป็นธรรมกับทุกฝ่าย

ข้อเสนอแนะ : สามารถทำได้โดยปรับโครงสร้างองค์กรดังแสดงใน

ภาพ 6.2

ภาพ 6.2 การปรับโครงสร้างขององค์กร

โดยที่แผนกสอบสวนมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- กำกับและดำเนินการสืบสวนอาชญากรรม การสืบสวนสอบสวน

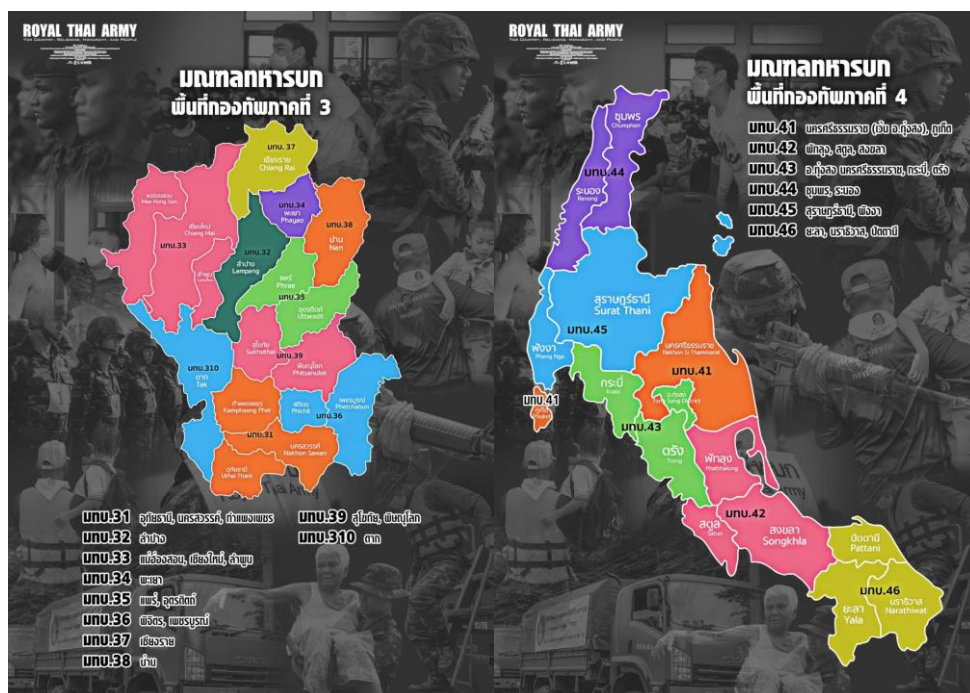
ข้อเท็จจริง และการสอบสวนคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร

- ตรวจสอบสำนวนการสอบสวน กำกับคดี และวางแผนการ

สืบสวนสอบสวนอาชญากรรม

- วางแผน เสนอแนะ และดำเนินการเกี่ยวกับวิทยาการสืบสวน

สอบสวน และการทะเบียนประวัติผู้ต้องหาคดีอาญา

ภาพ 6.4 ภาพจำลองการแบ่งมณฑลทหารบกในพื้นที่กองทัพภาคที่ 3 และภาคที่ 4

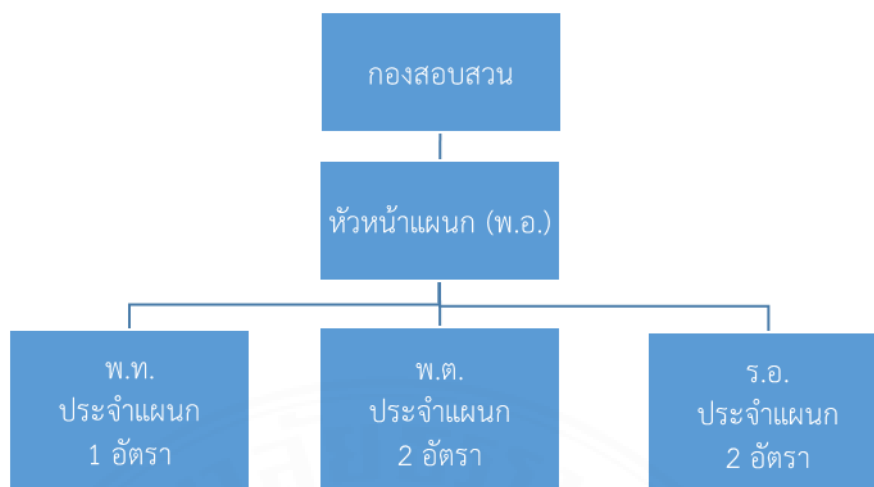
ที่มา : ศูนย์ประชาสัมพันธ์กองทัพบก, 'หนังสือผลงานกองทัพบก' (2565)

<<https://armyprcenter.com/home>> สืบค้นเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2565.

จะเห็นว่าในแต่ละมณฑลทหารบกนั้น มีขนาดพื้นที่ใหญ่และครอบคลุมหลายจังหวัดอยู่ในมณฑลทหารบกเดียว ในขณะที่ มณฑลทหารบก จะมีผู้ปฏิบัติหน้าที่อัยการทหารจำนวน 2 อัตรา ได้แก่ ตำแหน่ง อัยการทหารจำนวน 1 อัตรา และ อัยการผู้ช่วยจำนวน 1 อัตรา ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนที่น้อยมาก และหากทำหน้าที่ในการสอบสวนเพิ่มขึ้นอีก อาจเพิ่มภาระหน้าที่ให้แก่ อัยการทหารมากเกินไป

แนวทางการแก้ไข : กรมพระธรรมนูญควรตั้งตัวเรื่อง ขอย้ายอัตราและเพิ่มจำนวนบุคลากรให้เหมาะสมกับอำนาจหน้าที่ในตำแหน่งนั้นๆ โดยพิจารณาถึงอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายให้อำนาจ พร้อมด้วยการปฏิบัติงานจริง หรือแม้กระทั่งตั้งกองที่เกี่ยวกับการสอบสวนเพื่อทำงานร่วมกับอัยการทหารในการฟ้องร้องคดี เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ : ตั้งกองสอบสวนขึ้นมา เพื่อมีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวน (หัวหน้าแผนกตำแหน่ง อัยการทหาร)

ภาพ 6.5 โครงสร้างของกองสอบสวน

โดยกำหนดให้แต่ละตำแหน่งในกองสอบสวนมีหน้าที่ดังนี้

หัวหน้าแผนก (พ.อ.) มีหน้าที่

- ควบคุมรับผิดชอบงานด้านสืบสวนสอบสวนให้ดำเนินการไปตาม

ระเบียบแบบแผนของทางราชการและสายวิทยาการกำหนด

- ดำเนินการโครงการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร และสอบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงดำเนินการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และการสอบสวนข้อเท็จจริง

- ประสานงานในแผนกในการพิจารณาเสนอแนะจัดนายทหารในแผนกไปทำการสืบสวนสอบสวนหรือเข้าร่วมสอบสวนคดีอาญากับหน่วยงานอื่นตามที่กฎหมายของหน่วยงานนั้นกำหนด

- ควบคุม กำกับดูแลนายทหารในแผนกเกี่ยวกับการรวบรวม การเก็บรักษาพยานหลักฐาน และบันทึกรายงานการปฏิบัติการสืบสวนสอบสวน

- ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย

ประจำแผนก (พ.ท.) มีหน้าที่

- เป็นนายทะเบียนเอกสารลับของแผนก มีหน้าที่รับผิดชอบลงทะเบียน รับ – ส่ง ทำบัญชีหน้าเรื่อง ตลอดจนควบคุมการพิมพ์ และการเสนอเอกสารลับทั้งปวง

- รับผิดชอบเอกสารทั่วไปของแผนก

- ดำเนินการสืบสวนสอบสวนหรือเข้าร่วมสอบสวนคดีอาญากับหน่วยงานอื่นตามที่กฎหมายของหน่วยงานนั้นกำหนด

- เสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่สืบสวนสอบสวนตามที่ได้รับมอบหมาย
- รวบรวมพยานหลักฐานและบันทึกรายงานการปฏิบัติ การสืบสวนสอบสวน
- เก็บรักษาเอกสาร พยานวัตถุของกลางและแฟ้มการสืบสวนสอบสวน ในระหว่างที่การสอบสวนที่ยังไม่เสร็จ
- ประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องเสนอความเห็นต่อหัวหน้าแผนก

- ปฏิบัติงานอื่นๆ ตามที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย

ประจำแผนก (พ.ต.) และประจำแผนก (ร.อ.) มีหน้าที่

- ดำเนินการสืบสวนสอบสวนหรือเข้าร่วมสอบสวนคดีอาญากับหน่วยงานอื่นตามที่กฎหมายของหน่วยงานนั้นกำหนด
- เสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่สืบสวนสอบสวนตามที่ได้รับมอบหมาย
- รวบรวมพยานหลักฐานและบันทึกรายงานการปฏิบัติ การสืบสวนสอบสวน
- เก็บรักษาเอกสาร พยานวัตถุของกลางและแฟ้มการสืบสวนสอบสวน ในระหว่างที่การสอบสวนที่ยังไม่เสร็จ
- ประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องเสนอความเห็นต่อหัวหน้าแผนก
- ปฏิบัติงานอื่นๆตามที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย

การจัดตั้งแผนกสอบสวนขึ้นมาใหม่นั้น จะช่วยในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีได้อย่างรวดเร็ว พร้อมกันนั้นยังส่งผลให้เกิดการพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหารโดยอัยการทหารนั้นเป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพราะมีแผนกสอบสวนเป็นของตัวเอง ส่งผลต่อความรวดเร็วในการทำงาน การประสานงาน แต่ทั้งนี้จำเป็นต้องคำนึงถึงการขยายอัตรากำลังพลและการจัดสรรงบประมาณต่างๆประกอบด้วย

1). ประเด็นด้านคุณสมบัติของบุคลากร

จากการศึกษาทั้งในทัศนะของผู้เชี่ยวชาญและจากการศึกษาเทียบเคียงกับต่างประเทศ พบว่า อัยการทหารนั้น แม้จะมีความรู้ทางนิติศาสตร์ ตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนดก็ตาม แต่อัยการทหารนั้นไม่ได้มีความรู้ทางการสอบสวนโดยเฉพาะแต่อย่างใด หากพิจารณาถึงการกำหนดคุณสมบัติประกอบกับหลักสูตรในการศึกษานั้น จะพบว่า ไม่มีการกำหนด

ว่า อัยการทหารนั้น จำเป็นต้องผ่านหลักสูตรเกี่ยวกับการสอบสวนใดใดมาด้วย นอกจากนี้หากพิจารณาถึงหลักสูตรอัยการทหารของโรงเรียนนายทหารเหล่าพระธรรมนูญ จะพบว่าหลักสูตรเกี่ยวกับการสอบสวนนั้น มีน้อยมาก เมื่อเทียบกับพนักงานสอบสวน หรือผู้มีอำนาจสอบสวนในองค์กรอื่น

แนวทางการแก้ไข : หารือกับโรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญ เพื่อเพิ่มเติมหลักสูตรการสอบสวนคดีอาญา ทั้งในส่วนของทฤษฎีและส่วนของทางปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรอัยการทหาร หลักสูตรนายทหาร สัญญาบัตรชั้นต้น ตลอดจนหลักสูตรอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกำหนดเป็นภาคบังคับ

ข้อเสนอแนะ : - ยกร่างข้อบังคับ กระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. เพื่อเพิ่มเติมคุณสมบัติและพื้นความรู้โดยกำหนดให้ผู้ที่จะดำรงตำแหน่งตุลาการพระธรรมนูญและอัยการทหารต้องผ่านการสอบคัดเลือก ตามหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการที่กรมพระธรรมนูญกำหนด และเพิ่มเติมให้ผู้ผ่านการสอบคัดเลือกดังกล่าว ต้องเข้ารับการอบรมหลักสูตรอัยการทหารของโรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญ แล้วแต่กรณี ก่อนที่จะปฏิบัติหน้าที่

- กำหนดบทเฉพาะกาลไว้ในร่างข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. เพื่อให้ผู้ที่ดำรงตำแหน่ง หรือเคยดำรงตำแหน่งอัยการทหารอยู่ก่อนวันที่ร่างข้อบังคับนี้มีผลใช้บังคับ ได้รับ การยกเว้น ไม่ต้องผ่านการสอบคัดเลือกและ แต่ต้องผ่านการทดสอบความรู้ความสามารถและต้องผ่านการอบรมหลักสูตรที่เกี่ยวข้อง และสามารถปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้

- ยกร่างระเบียบกรมพระธรรมนูญว่าด้วยเรื่องการสอบคัดเลือกบุคคลเพื่อดำรงตำแหน่งอัยการทหาร พ.ศ. โดยแยกการสอบคัดเลือกอัยการทหารออกเป็นหมวดหมู่ เพื่อวางหลักเกณฑ์และวิธีการสอบคัดเลือกให้ชัดเจนและใช้เป็นแนวทางในการ สอบคัดเลือกบุคคลทั้งสองตำแหน่งต่อไป

- ปรับปรุงหลักสูตรอัยการทหารของโรงเรียนเหล่าทหาร พระธรรมนูญ โดยมุ่งเน้นมิติในการปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากการปรับปรุงกฎเกณฑ์การคัดสรรบุคลากรเพิ่มเติมแล้ว ควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์และวางแผนการโยกย้ายแต่งตั้งให้เป็นระบบ มีการประเมินผล และให้มีความชัดเจน ด้วยการนำหลักเกณฑ์และวิธีการโยกย้ายแต่งตั้งของผู้พิพากษาศาลยุติธรรมและพนักงานอัยการมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับรูปแบบของตุลาการพระธรรมนูญและอัยการทหาร ดังนั้น กระทรวงกลาโหมโดยกรมพระธรรมนูญต้องดำเนินการกำหนดหลักเกณฑ์และแนวทางในการโยกย้ายแต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งอัยการทหารไว้เป็นการเฉพาะ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการโยกย้ายแต่งตั้ง

ตำแหน่งต่อไปด้วยการจัดทำหลักเกณฑ์และแนวทางดังกล่าวเป็นอนุมติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม โดยอาศัยอำนาจตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการบรรจุ พลต ย้าย เลื่อน และลดตำแหน่งข้าราชการกลาโหม พ.ศ. 2502 ข้อ 13 ซึ่งกำหนดให้การบรรจุ พลต ย้าย เลื่อน และลดตำแหน่งอัยการทหารเป็นไปตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด และจัดให้มีการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ผู้ดำรงตำแหน่งอัยการทหารตามระยะเวลาที่เหมาะสม เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการประกอบการพิจารณาโยกย้ายแต่งตั้งดังกล่าว

ขณะเดียวกัน ควรมีการจัดอบรม และส่งเสริมทักษะเกี่ยวกับการสอบสวน โดยอาจมีการสัมมนาปฏิบัติการ (workshop) ร่วมกับฝ่ายตำรวจ ฝ่ายปกครอง กรมสอบสวนคดีพิเศษ สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ และสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เพื่อเพิ่มประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญในการสอบสวนคดีต่าง ๆ ทั้งคดีที่เกี่ยวข้องกับทหาร และพลเรือน ถือเป็นการยกระดับการอำนวยความสะดวกและเป็นการเตรียมความพร้อมหาอัยการทหารต้องรับผิดชอบสอบสวนคดีที่พลเรือนมีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างมากในปัจจุบัน

6.1.3.4 ประเด็นด้านการถ่วงดุลอำนาจทั้งในการเป็นผู้สอบสวนและเป็นโจทก์ในการฟ้องคดี

ประเด็นดังกล่าวนำไปสู่ ข้อกังขาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในคดี เนื่องจากลักษณะการทำงานแบบ “ชงเองกินเอง” กล่าวคือ เป็นผู้สอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน ทำสำนวนด้วย ตาม ม.47 และเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาด้วย ตาม ม. 49 พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารฯ นั้น

แนวทางการแก้ไข : ควรพิจารณาปรับปรุงวิธีการสอบสวน โดยบางคดีหรือคดีที่สำคัญ มีอัตราโทษ...เป็นการสอบสวนแบบองค์คณะร่วมกับพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจหรือฝ่ายปกครอง หรือ เป็นผู้ให้คำแนะนำ และควบคุมการสอบสวนเช่นเดียวกับพนักงานอัยการ โดยอาจมีการจำแนกประเภทความผิดดังเช่นในต่างประเทศ อาทิ ควรมีการจำแนกประเภทความผิด โดยความผิดที่เป็น Criminal Activities ที่เกี่ยวข้องกับการประทุษร้ายและปฏิบัติ ในฐานะที่เป็นเรื่องของระเบียบปฏิบัติ วิธีทำงานหรือวินัย (ทั้งที่เป็น Minority หรือ Ethics) ให้อยู่ในการตัดสินใจของผู้บังคับบัญชา ขณะที่ ความผิด Criminal Activities ที่เป็นเรื่อง General Criminal Activities เป็นการทำความผิดอาญาทั่วไปให้มีหน่วยงานกลางเป็นผู้รับผิดชอบเพื่อตรวจสอบและสั่งฟ้องคดี โดยผู้ที่สังกัดในหน่วยงานดังกล่าวต้องมีความรู้ความชำนาญ และประสบการณ์ในกระบวนการสอบสวนคดีอาญา รวมถึงมีชั้นยศที่สูงกว่า หรือเทียบเท่าผู้บังคับบัญชาหน่วยที่ผู้กระทำความผิดสังกัดอยู่ เพื่อคงระเบียบการปกครองแบบทหารต่อไป เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ : ยกร่าง ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี (ฉบับที่ ...) พ.ศ. เพิ่มเติมเกณฑ์ในการสั่งสอบสวนโดยผู้มีอำนาจสั่งสอบสวนจะสั่งผู้สอบสวนคนใดคนหนึ่งทำการสอบสวน หรือหลายคนเป็นคณะกรรมการสอบสวนก็ได้

6.1.3.5 ประเด็นด้านเครื่องมือในการสอบสวน เทคโนโลยีและวิทยาการ

เครื่องมือและวิทยาการในการสอบสวนนั้นถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในการเข้าถึงพยานหลักฐาน ที่จะนำไปสู่ความจริงแห่งคดี ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่า อัยการทหารเอง ไม่มีเครื่องมือ เทคโนโลยี และวิทยาการต่างๆในการสอบสวน แตกต่างกับพนักงานสอบสวนทั่วไป โดยส่วนหนึ่งอาจเพราะมีงบประมาณที่จำกัด และไม่ได้มีการยกตัวเรื่องการพัฒนาการสอบสวนประกอบงบประมาณประจำปีต่างๆด้วย

แนวทางการแก้ไข : พัฒนาด้านกำลังพล ทักษะ ควบคู่ไปกับ เครื่องมือในการสอบสวน เทคโนโลยี และ วิทยาการต่าง ๆ อาจทำได้โดยอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกที่มีความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญ เข้ามาช่วยงาน ทำให้กระทรวงกลาโหมลดภาระงบประมาณในการพัฒนาภารกิจด้านกระบวนการยุติธรรมในเบื้องต้นอีกทางหนึ่งด้วย

ข้อเสนอแนะ : ทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก (MOU) เพื่อการอำนวยความสะดวกในคดีอาญา โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อบูรณาการและประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในด้านต่างๆ , เพื่อให้การรวบรวมพยานหลักฐานและการสืบสวนสอบสวนค้นหาความจริงในคดีอาญาเป็นไปอย่างรวดเร็วมีความครบถ้วนสมบูรณ์ ถูกต้อง เป็นต้น โดยแนวทางการดำเนินงานของแต่ละหน่วยงานนั้น ยกตัวอย่างเช่น ร่วมกันส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานในการจัดทำหลักสูตรฝึกอบรม คู่มือความรู้เบื้องต้น และแนวทางปฏิบัติด้านนิติวิทยาศาสตร์ นิติเวช สืบสวนสอบสวน และกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มศักยภาพให้แก่บุคลากรในแต่ละหน่วยงานที่รับผิดชอบ , ร่วมกันสนับสนุนวิทยาการในการจัดประชุม สัมมนา และสนับสนุนให้บุคลากร เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาความรู้และวิทยาการ ทักษะในการปฏิบัติงานต่างๆ เป็นต้น

6.1.3.6 ปัญหาอำนาจหน้าที่ระหว่างอัยการทหารผู้มีหน้าที่สอบสวนกับผู้สอบสวนองค์กรอื่น

การทับซ้อนของอำนาจหน้าที่ระหว่างบุคคลผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.๒๔๘๘ กับพนักงานสอบสวน หรือผู้มีอำนาจสอบสวนองค์กรอื่นๆนั้น เนื่องด้วยปัจจุบัน นอกจากพนักงานสอบสวนจะมีอำนาจสอบสวนแล้วนั้น ยังมีผู้สอบสวนหลายองค์กรที่สามารถทำการสอบสวนโดยชอบได้ตามกฎหมาย เช่น เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ปปส. พนักงานอัยการ ตามที่ได้ยกตัวอย่างไปในก่อนหน้าที่ ถึงแม้ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ม.47 วรรคแรก จะบัญญัติไว้ว่า “ทั้งนี้ไม่ตัดอำนาจของ

พนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา” ก็ตาม แต่ในการปฏิบัติงานจริงแล้วนั้น อาจมีการทับซ้อนกันของอำนาจหน้าที่ในส่วนของงานสอบสวนได้

แนวทางการแก้ไข : มีการปรับปรุงข้อบังคับ หรือ ระเบียบในการปฏิบัติงานกัน อย่างสม่ำเสมอโดยการหารือกันระหว่างองค์กร หารือกันเรื่องหลักเกณฑ์ และวิธีการเกี่ยวกับการสอบสวนร่วมกัน หรือปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันอย่างเป็นกิจจะลักษณะ

ข้อเสนอแนะ : ยกร่างระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของอัยการทหารในเรื่องสอบสวนร่วมกันหรือปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันในการสอบสวน โดยมุ่งเน้นถึงหลักประสานงานกันระหว่างองค์กร ตลอดถึงความจำเป็นอื่นๆในการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันระหว่างองค์กร เป็นต้น

6.2 ข้อเสนอแนะการวิจัยต่อไป

งานวิจัยนี้ มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป ดังต่อไปนี้

6.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1). ข้อจำกัดในด้านงบประมาณถือเป็นอีกประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานของอัยการทหารในการสอบสวนคดีอาญาภายใต้ศาลทหาร เนื่องจาก กระทรวงกลาโหมไม่ได้มีการจัดสรรงบในส่วนกระบวนการยุติธรรมทหารจึงทำให้มีการจัดสรรงบประมาณในจำนวนที่จำกัด อย่างไรก็ตาม ควรมีการยกร่างข้อเสนอโครงการ (ร่าง) โครงการ “.....การพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมทหาร.....” เพื่อเสนอการขอของงบประมาณมาพัฒนางานในส่วนสอบสวน และเพื่อความสอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

2). ผลการศึกษาส่วนหนึ่งพบว่า ประชาชนในสังคมยังมีความเข้าใจผิดอยู่มากในกระบวนการยุติธรรมทหาร ด้วยเหตุนี้ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีในศาลทหารควรมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แนวทางการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหารผ่านสื่อสาธารณะ เช่น เว็บไซต์ สื่ออินเทอร์เน็ต หรือวารสารด้านกฎหมายต่าง ๆ แก่ประชาชน นักเรียน นักศึกษา หรือผู้ที่สนใจเพื่อให้สังคมไทยได้ทราบถึงข้อดี ข้อเสียของกระบวนการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหาร รวมถึงเกิดความรู้ความเข้าใจในสิทธิของตนเอง ทั้งในฐานะโจทก์ จำเลย หรือผู้ต้องหา ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ประชาชนเมื่อต้องเกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร ตลอดจนเป็นการปรับความเข้าใจให้ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อกระบวนการยุติธรรมทหารในอีกทางหนึ่งด้วย

3). ควรมีการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติตามกรอบมาตรการ หลังมีการส่งเสริมให้นำมาบัญญัติในบทบัญญัติของกฎหมายโดยมีคณะกรรมการประเมินผลอย่างจริงจังและเป็นระบบ เพื่อหาข้อสรุปว่า มาตรการดังกล่าวมีความคุ้มค่า เหมาะสม นำมาปฏิบัติใช้ได้จริงส่งผลดี หรือ

มีปัญหาและอุปสรรคที่ต้องมีการแก้ไข และควรแก่การปรับใช้ให้เหมาะสมต่อไปในอนาคต ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติในด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ที่กำหนดให้มีการปรับปรุงระบบสอบสวนคดีอาญาให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลระหว่างพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการอย่างเหมาะสม รวมถึงกำหนดระยะเวลาในการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้สามารถอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนได้อย่างรวดเร็วดังที่ได้กล่าวข้างต้นนั้น กรมพระธรรมนูญควรมีการตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงานของกำลังพลภายใต้สังกัดกรมพระธรรมนูญว่า มีการดำเนินงานตามแผนที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ โดยทำการรวบรวมปัญหา และอุปสรรคที่พบจากการดำเนินงาน เพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติหน้าที่ของนายทหารกรมพระธรรมนูญและกำลังพลที่ถูกส่งไปปฏิบัติหน้าที่ตามเหล่าทัพต่างๆในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมภายใต้อำนาจศาลทหารต่อไป

6.2.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1). ควรมีการวิจัยเชิงทดลองโดยนำแนวทางการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหารที่ได้รับการพัฒนาไปศึกษาเป็นโครงการนำร่องและประเมินผลในระยะแรก เพื่อตรวจสอบว่าแนวทางการสอบสวนที่ได้รับการพัฒนานั้นสามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้จริง

2). ควรมีการศึกษาความคิดเห็นจากผู้ต้องหา โจทก์ หรือจำเลย รวมถึงประชาชนทั่วไป เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหาร ตลอดจนความคิดเห็นที่มีต่อแนวทางการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหารที่ได้รับการพัฒนาแล้วว่าเป็นเช่นไร สามารถอำนวยความสะดวกให้กับทุกฝ่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่อย่างไร

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความในหนังสือ

ภาษาไทย

จักรพงษ์ วิวัฒน์วานิช, *หลักและทฤษฎีการสอบสวน (PRINCIPLE AND THEORY OF INQUIRY)*
(พิมพ์ครั้งที่ 5, พิมพ์อักษร, 2556).

จิรนิติ หะวานนท์, *สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ*.

ณรงค์ ใจหาญ, *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 14, วิญญูชน 2565).

นพนธิ สุริยะ, *กฎหมายว่าด้วยสิทธิมนุษยชน*.

-- *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป หน่วยที่ 5 เรื่องสิทธิ* (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช,
2525).

เนติบัณฑิตยสภา, *คำบรรยายเนติบัณฑิต ภาค 2. สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม* (สำนัก
อบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา 2558).

ปกป้อง ศรีสนิท, *ยื่นหยัดบนหลักนิติธรรม* (โรงพิมพ์เดือนตุลา 2552).

ประเสริฐ เมฆมณี, *ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม* (บพิตรการพิมพ์ 2523).

ฤชา ไกรฤกษ์, *การดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร* (สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2560).

วรพจน์ วิสสุตพิชญ์, *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2,
สำนักพิมพ์วิญญูชน 2540).

วีระ โลจายะ, *กฎหมายสิทธิมนุษยชน* (พิมพ์ครั้งที่ 10, ขวนพิมพ์ 2532).

ศิริวัฒน์ รุจิวัฒนพงศ์, *หลักเกณฑ์และวิธีการคัดเลือกบุคคลเพื่อดำรงตำแหน่งตุลาการพระธรรมนูญ
และอัยการทหาร* (กรมพระธรรมนูญ 2563).

สง่า ดวงอัมพร, *คำบรรยายภาคสอง สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภาสมัย 44 ปีการศึกษา
2534 เล่ม 8* (สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา 2534).

สถาบันกฎหมายอาญา, *สารานุกรมกระบวนการยุติธรรมนานาชาติ* (เซเวนพรีนติ้งกรุ๊ป 2539).

สนธิ สนั่นศิลป์, นิยม ติวตานนท์ และธนู หอมหวล. *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ
อาญา เล่ม 2* (สำนักพิมพ์สูตรไพศาล 2537).

อรรถไกรวัลที (หลวง) และพลโทสุข เปรมาวิน, *ระบบอัยการและศาลทหาร*
(มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ม.ป.ป.).

อุดม รัฐอมฤต, นพนิติ สุริยะ, และบรรเจิด สิงคะเนติ, *การอ้างศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิของบุคคลตามมาตรา 28* (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ 2544).

ภาษาต่างประเทศ

Christine Van Den Wyngaert, C. Gane, H. H. Kuhne and F. McAuley, *Criminal Procedure Systems in the European Community* (Butterworths 1993).

Hodgson, Jacqueline, *French Criminal Justice: A Comparative Account of the Investigation and Prosecution of crime in French* (Hart Publishing 2005).

Kairy, David, *The Politics of Law* (Pantheon Books 1990).

Keeper, Hazel B. *Introduction to the Criminal Justice system* (West Publishing 1972).

Kerper, *Introduction to the Criminal Justice System*.

Livingston, Hall and Yale, Kamisa, *Modern Criminal Procedure* (2nd ed. West Publishing 1966).

McConille, Mike and Wilson, Geofery *The handbook of The Criminal Justice Procedures* (Oxford University Press 2002).

บทความ

ภาษาไทย

กุลพล พลวัน, ‘สิทธิมนุษยชนกับสหประชาชาติ’ (2518) 13, 2 บทบัญญัติ, 226-235.

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, ‘ระเบียบการดำเนินคดีอาญากับเสรีภาพของประชาชน’ (2524) ฉบับพิเศษวารสารทนายความ, 28-29.

คณิต ญ นคร, ‘ความสัมพันธ์ระหว่างอัยการกับตำรวจเยอรมัน’ (2523) 3 วารสารอัยการ, 48.

ณัฐวุฒิ วงศ์เนียม, ‘แนวทางในการพัฒนามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวน ฟ้องร้องดำเนินคดีของพนักงานอัยการ’ (2557) 6, 1 วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี, 174-185.

รุ่งระวี โสขุมา, ‘ลายพิมพ์ ดีเอ็นเอ กับการดำเนินคดีอาญา’ (2539) 52 บทบัญญัติ.

วารสารพระธรรมบุญ ฉบับ “เทิดเกียรติผู้เกษียณอายุราชการ ประจำปี พ.ศ.2547.

อมร อินทรกำแหง, ‘การดำเนินคดีอาญาในสหรัฐอเมริกา’ (2500) 9, 4 วารสารอัยการนิเทศ, 232.

ภาษาต่างประเทศ

Bhardwaj, R. ‘A critical study of the role of prosecutor in criminal law’ (2017) 3, 4 International Journal of Law, 1-7.

Holland, Robert F., 'Improving Criminal Jury Verdicts: Learning from the Court-Martial' (Fall, 2006) 97,1 The Journal of Criminal Law and Criminology, 101-145.

Sokovic, S. M., Turanjanin, V. M., and Cvorovic, D. S. Cooperation between police and public prosecutor-law and practice in Serbia. *Zbornik Radova*, 51, (2017): 337-352.

วิทยานิพนธ์

จักรพงษ์ วิวัฒน์วานิช, 'การกลั่นกรองพยานหลักฐานชั้นสอบสวน' (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540).

ชัยณรงค์ เตโช, 'สิทธิในการรับทราบข้อกล่าวหาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542: ศึกษาการดำเนินคดีอาญาเจ้าหน้าที่ของรัฐ' (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2558).

ภัสกร ชีระพันธุ์, 'การดำเนินคดีอาญาของอัยการทหารในศาลทหาร ศึกษากรณีการสังคดี' (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2555).

สมนึก เขมทองคำ, 'การพัฒนาระบบการสอบสวนคดีอาญาของไทย' (นิติศาสตร์ดุษฎีนิพนธ์บัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2558).

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 'สิทธิของผู้ต้องหาคดีอาญา ในระหว่างการสืบสวนและสอบสวน' (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519).

สุเมธ จิตต์พาณิชย์, 'หลักการค้นหาความจริงในการสอบสวน' (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2538).

เสนีย์ พรหมวิวัฒน์, 'โครงสร้างองค์กรและอำนาจหน้าที่ของศาลทหาร' (ดุษฎีนิพนธ์ ปริญญา นิติศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2553).

สัมภาษณ์

มูธา วัฒนะชีวะกุล, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2540.

เอกสารอื่นๆ

คู่มือ Carson Army Guideline แนะนำให้ผู้สอบสวนที่เพิ่งได้รับการแต่งตั้ง นำชุดเอกสารที่ Criminal Law Branch Cell/OSJA Criminal Law Division ได้จัดเตรียมไว้ให้มาพิจารณาเสียก่อน.

นพนิตี สุริยะ, ‘การสอนสิทธิมนุษย. สิทธิมนุษยชน’ (เอกสารประกอบการสัมมนาระดับชาติ ฝ่ายวิจัย และการบริการทางวิชาการแก่สังคม คณะนิติศาสตร์ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2530).

ปัญญา อุดชาชน. *เอกสารวิชาการส่วนบุคคล (Individual Study) หัวข้อ : หลักประชาธิปไตย เรื่อง : สิทธิและเสรีภาพของพลเมืองอเมริกันภายใต้หลักประชาธิปไตย. วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ สถาบันรัฐธรรมนุญศึกษา สำนักงานศาลรัฐธรรมนุญ.*

ประจิตต์ แสงสุบิน, *การพัฒนาอำนาจการสอบสวนคดีอาญาของไทย. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2523.*

ประเทือง ศรีหรั่งไพโรจน์. *ผลกระทบของการประกาศใช้กฎอัยการศึกต่อเขตอำนาจศาลทหารในคดีที่ พลเรือนกระทำความผิด: ศึกษาเฉพาะกรณีคณะรักษาความสงบแห่งชาติประกาศใช้กฎ อัยการศึกทั่วราชอาณาจักร. วิทยาลัยเสนาธิการทหารเพื่อประกอบการศึกษาหลักสูตร เสนาธิการทหาร รุ่นที่ 57, 2559.*

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

ประมวลกฎหมายอาญาทหาร.

พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลมณฑลทหาร พ.ศ.2558.

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547.

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498.

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2553.

พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497.

พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553.

ระเบียบกรมพระธรรมนูญ ว่าด้วยการปรับย้ายนายทหารเหล่าทหารพระธรรมนูญต่ำกว่าชั้นนายพล พ.ศ. 2561.

ระเบียบกองทัพบกว่าด้วยการมอบอำนาจบังคับบัญชา พ.ศ. 2513 ประกาศ ณ วันที่ 16 มีนาคม 2513.

ระเบียบกองทัพบกว่าด้วยการมอบอำนาจหน้าที่ให้กับผู้ไปช่วยราชการ พ.ศ. 2518 ลงวันที่ 13 พ.ศ. 2518.

ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501.

ระเบียบสำนักอัยการสูงสุดว่าด้วยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญา พ.ศ. 2543

ระเบียบสำนักอัยการสูงสุดว่าด้วยการชั้นสูตรพลิกศพ พ.ศ. 2543

ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการสั่งคดีอาญาที่จะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 127 ตอนพิเศษ 73 ง หน้า 43 ลงวันที่ 11 มิถุนายน 2553.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 132 ตอนที่ 25 ก ฉบับวันที่ 1 เมษายน 2558 หน้า 1.

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 132 ตอนที่ 86ก ฉบับวันที่ 8 กันยายน 2558 หน้า 104-110.

รายงานประจำปี พ.ศ.2508 - 2509 ของกรมพระธรรมนูญ.

สุข เปรมาวิน. *ธรรมนูญศาลทหาร ประมวลกฎหมายอาญาทหาร วินัยทหาร กฎอัยการศึก*.

เอกสารทบทวนเชิงนโยบายด้านความมั่นคง หรือ NDC Security Review ฉบับที่ 2 กุมภาพันธ์ 2563.

ภาษาต่างประเทศ

German Code of Criminal Procedure.

Headquarters Department of the Army, *Field Manual 27-1: Legal Guide for Commanders*, 13 January 1992, page 8-1. และ *Manual for Courts-Martial Rules of Evidence* ข้อ 405.

NIDA Model ปฏิรูปประเทศไทย แนวทางปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม, 2557.

Offenses in the MCM, Part IV or chapter 3 of the Military Judge's Benchbook.

Prosecution services in Germany regulated by S 141-152 GVG.

Stelfox, Peter. *The Criminal Investigation an introduction to principles and practice*. UK: Willian Publishing, 2009.

The Article 32 is a defense discovery mechanism. *United States v. Samuels*, 27 C.M.R. 280, 286 (C.M.A. 1959) (It is apparent that the Article [32 investigation] serves a twofold purpose. It operates as a discovery proceeding for the accused and stands as a bulwark against baseless charges.). See also, *United States v Nichols*, 23 C.M.R. 343 (C.M.A. 1957).

The Defense at a General Court-Martial JOHN R. THORNOCK Law Notes for the General Practitioner.

The German Code of Criminal Procedure มาตรา 163 A ,168 C.

The Prosecution of Offences Act 1985 section 6 Prosecutions instituted and conducted otherwise than by the Service (1) Subject to subsection (2) below, nothing in this Part shall preclude any person from instituting any criminal proceedings or conducting any criminal proceedings to which the Director's duty to take over the conduct of proceedings does not apply.

UN OHCHR. *Fact Sheet No.2. Rev.1. The International Bill of Human Rights*. 1996.

United States v. Reynolds, 24 M.J. 261, 263 (C.M.A. 1987).

13 April 1984 Executive Order.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กองพระธรรมนูญ กรมสารบรรณทหาร. *เกร็ดความรู้ เรื่อง ศาลทหาร*, 2563, www.jcepo.net/web/Doc/mil_court.pdf.

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. *ผลรายงานการพิจารณาของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เรื่อง สิทธิในกระบวนการยุติธรรม และสิทธิของบุคคลในเกียรตินิยมและชื่อเสียง กรณีการนำตัวผู้ต้องหาในคดีอาญาไปนำขึ้นที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพและการแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน*. 2556. <http://www.nhrc.or.th/News/Information-สรุปผลรายงานการพิจารณาของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.aspx>.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 94-95/2512 <http://deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/searchlist.jsp>.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3804/2540 การจะสอบสวนจำเลยทั้งสองในความผิดฐานใดนั้น ย่อมเป็นอำนาจของพนักงานสอบสวนที่จะดำเนินการต่อไปตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏจากการสอบสวน, <http://deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/searchlist.jsp>.

ธนกฤต วรณชชากุล. *ศาลและองค์กรอัยการ ก้าวแห่งความเปลี่ยนแปลงภายใต้รัฐธรรมนูญ*. 2560. <https://thaipublica.org/2017/05/constitution-law-2560/>.

บันทึก สำนักงานอธิบดีกรมตำรวจที่ มท 0601/2264 ลงวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2527 เรื่อง กำชับให้ยุติการซ้อมหรือทรมานผู้ต้องหา.

โพสต์ทูเดย์. แพะรับบาป ความอับยศของกระบวนการยุติธรรมไทย. 2560.

<https://www.posttoday.com/politic/report/475355>.

วัลลภ ท่างไรสง. การควบคุมดูแลสอบสวนโดยพนักงานอัยการในคดีอัตราโทษจำคุก ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป.

2556, <http://law-demo.nida.vac.th/main/th/83-home/261ผลงานทางวิชาการ-นักศึกษา-2556>.

ศูนย์ประชาสัมพันธ์กองทัพบก, 'หนังสือผลงานกองทัพบก' (2565)

<<https://armyprcenter.com/home>> สืบค้นเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2565.

Edith Palmer, Germany, in Military Justice: Adjudication of Sexual Offenses,

[https://tile.loc.gov/storage-](https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/llglrd/2013404869/2013404869.pdf)

[services/service/ll/llglrd/2013404869/2013404869.pdf](https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/llglrd/2013404869/2013404869.pdf).

Riedel, Johannes. Recruitment, Professional evaluation and career of judges and

prosecutors in Germany, [http://www.difederico-giustizia.it/wp-](http://www.difederico-giustizia.it/wp-content/uploads/2010/09/recruitment-evaluation-and-career.pdf)

[content/uploads/2010/09/recruitment-evaluation-and-career.pdf](http://www.difederico-giustizia.it/wp-content/uploads/2010/09/recruitment-evaluation-and-career.pdf).

MCM para 34a. from

https://books.google.co.th/books?id=poOuGvvRnj0C&pg=PA70&lpg=PA70&dq=article+32+investigator+training+course&source=bl&ots=7PruljLETh&sig=ACfU3U0fzhVwg2dM1Aoox_zXLFUfLHCEqQ&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwiPqv eAtMLqAhVTfSsKHVPvCgwQ6AEwCXoECAsQAQ#v=onepage&q=article%2032%20investigator%20training%20course&f=false.

PPTV online. ทนายแนะ “แพะคดีข่มขืน” ฟ้อง สตช. พาแถลงข่าว ทำเสื่อมเสียเกียรติ. 2560.

<https://www.pptvhd36.com/news/ประเด็นร้อน/64071>.

THAI LAWYERS FOR HUMAN RIGHTS. คำพิพากษากับคำรับสารภาพจากการซ้อมทรมาน: กรณีคดีระเบิดเวทีชุมนุม กปปส. ที่ปึกชีราชดำริ และจังหวัดตราด. 2016.

<https://tlhr2014.wordpress.com/2016/03/15/torture/>.

Thaireform. วงเสวนารวมพลคนเป็นแพะชุดตำรวจยึดข้อหา ซ้อม ทรมาณ แนะปฏิรูปกระบวนการ
ยุติธรรมให้อัยการเห็นสำนวนคดีตั้งแต่แรก. 2561.

<https://www.isranews.org/isranews-news/70090-news-700901.html>

<https://fas.org/irp/doddir/army/ar195-2.pdf>.

<https://www.secnave.navy.mil/doni/Directives/05000%20General%20Management%20Security%20and%20Safety%20Services/05-400%20Organization%20and%20Functional%20Support%20Services/5430.107A.pdf>.

<https://www.goarmy.com/careers-and-jobs/browse-career-and-job-categories/legal-and-law-enforcement/criminal-investigations-special-agent.html>.

<https://www.royalriderdinesh.com/stick-out-fqqf/1119d2-army-cid-direct-accession-program+&cd=17&hl=en&ct=clnk&gl=th>.

<https://www.jag.navy.mil/njs.htm>.

<https://tjaglcs.army.mil/>.

<https://www.afjag.af.mil/JAG-School/>.

<https://www.cid.army.mil/agent-training.html&hl=en&gl=th&strip=1&vwsr=0>.

<https://www.osce.org/files/f/documents/f/7/423401.pdf>.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้บัญชาการระดับสูงในกรมพระธรรมนูญ ผู้พิพากษา

นักวิชาการต่างประเทศ และสำนักอัยการสูงสุด

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาของอัยการทหาร

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-นามสกุล ของผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่ง.....

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาของอัยการทหารในศาลทหาร

1. ความเห็นต่อบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาของอัยการทหารในศาลทหาร โดยแยกประเด็นพิจารณา ดังต่อไปนี้

1.1 ท่านมีความคิดเห็นต่อบทบาทหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารอย่างไร

1.2 ในการดำเนินคดีอาญาภายใต้เขตอำนาจศาลทหารนั้น กฎหมายกำหนดให้การสอบสวนผู้ต้องหา กระทำได้โดยพนักงานสอบสวน กล่าวคือ เจ้าพนักงานตำรวจ หรือ เป็นไปตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติ ธรรมนูญศาลทหาร อันได้แก่ นายทหารพระธรรมนูญ อัยการทหาร หรือ นายทหารสัญญาบัตรที่ได้รับคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ในที่นี้ ท่านมีความเห็นอย่างไร ต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายที่มอบหน้าที่ให้ผู้มีอำนาจในการสอบสวนดังกล่าว

1.3 ในการสอบสวนคดีอาญาของทหารนั้น กฎหมายได้อำนาจอัยการทหารเป็นผู้สอบสวนคดี และในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ พร้อมส่งความเห็นการฟ้องคดีต่อพนักงานอัยการทหาร ทั้งนี้ หากผู้

สอบสวน อยู่ในฐานะอัยการทหาร ได้ส่งความเห็นการฟ้องคดี ให้แก่อัยการทหารเช่นเดียวกัน ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรในกรณีของการสอบสวนดังกล่าวนี้

2. ปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้น และสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการสอบสวนคดีอาญาโดยองค์กรอื่นนอกจากพนักงานสอบสวน และคาดว่าจะเกิดขึ้นหากไม่มีการพัฒนาระบบการสอบสวนดังกล่าวต่อไปในอนาคต โปรดแสดงความคิดเห็น พร้อมทั้งตัวอย่างประกอบ โดยอาจแยกประเด็นพิจารณาดังต่อไปนี้

2.1 ปัญหาหรืออุปสรรคในการสอบสวนโดยลำพังของฝ่ายปกครองที่ไม่มีพนักงานสอบสวนเข้าร่วมสอบสวนร่วมด้วย

2.2 ปัญหาหรืออุปสรรคเกี่ยวกับความรู้ ความสามารถ ทักษะและความเชี่ยวชาญในการสอบสวนของฝ่ายปกครองเป็นผู้สอบสวน

2.3 ปัญหาหรืออุปสรรคด้านอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ ด้านงบประมาณ ด้านกฎระเบียบการสอบสวนสากล ด้านองค์กร ด้านการพัฒนาและการฝึกอบรม

2.4 ปัญหาหรืออุปสรรคในการบังคับบัญชา ที่ทำให้พนักงานอัยการไม่มีอิสระอย่างแท้จริงในการสอบสวน ตลอดจนการมีความเห็นทางคดีควรสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง

2.5 ปัญหาหรืออุปสรรคเกี่ยวกับวิธีการสอบสวนทางทหาร ที่แตกต่างกับพนักงานสอบสวนทั่วไป

2.6 ปัญหาหรืออุปสรรคเกี่ยวกับจริยธรรม หรือ คุณธรรม ตลอดจนการกระทบสิทธิเสรีภาพ ในการสอบสวน

3. ในการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารนั้น ตามพระราชบัญญัติ ธรรมนูญศาลทหาร ได้ให้อำนาจอัยการทหาร สามารถทำการสอบสวนได้โดยลำพังได้ ไม่ได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนที่เป็นเจ้าพนักงานตำรวจหรือฝ่ายปกครองเป็นผู้มีหน้าที่ทำการสอบสวนเข้าร่วมการสอบสวนด้วยแต่อย่างใด โดยเป็นไปตามการสั่งการของผู้บังคับบัญชา ทั้งนี้ ยังให้ถือว่าการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารนั้น เป็นการสอบสวนตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โปรดแสดงความคิดเห็นและยกตัวอย่างประกอบ โดยแยกประเด็นการพิจารณา ดังต่อไปนี้

3.1 ในคดีอาญาของทหารที่เจ้าพนักงานตำรวจ เป็นผู้ทำหน้าที่ในการสอบสวนคดี โดยอัยการทหารไม่ได้เข้าร่วมหรือเข้าควบคุมการสอบสวนตั้งแต่แรกนั้น ท่านคิดว่า มีปัญหาหรืออุปสรรคอย่างไรหรือไม่ และอะไรคือสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ เหล่านั้น

3.2 ท่านคิดว่า การให้อำนาจอัยการทหารในการสอบสวนคดีอาญาในเขตอำนาจศาลทหารนั้น จะส่งผลต่อการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจการสอบสวน และการมีความเห็นสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องหรือไม่ เพียงใด และท่านคิดว่า จะทำให้เกิดผลดีหรือผลเสียมากกว่ากันอย่างไร เพราะเหตุใด

3.3 ตามความเห็นของท่าน ท่านคิดว่า ควรให้อัยการทหารทำการสอบสวน เข้าร่วม หรือ ควบคุมการสอบสวนคดีอาญาในเขตอำนาจศาลทหารหรือไม่ และหากเห็นว่าควร มีแนวทางการสอบสวน หรือ การเข้าร่วมเข้ากับพนักงานเจ้าหน้าที่ตำรวจอย่างไร เพราะเหตุใด

ตอนที่ 3 แนวทางการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรค

1. ท่านคิดว่าจะมีแนวทางหรือวิธีการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆที่ผ่านมาในการสอบสวนของอัยการทหารได้อย่างไรบ้าง

2. ท่านคิดว่า การสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารของศาลทหารนั้น สมควรให้อัยการทหารมีอำนาจสอบสวนหรือไม่ เพียงใด อย่างไร

3. ท่านคิดว่าควรแก้ไขหรือปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร ตามพระราชบัญญัติ พระธรรมนูญศาลทหารหรือไม่ เพียงใด ถ้าต้องการแก้ไขปรับปรุง ควรแก้ไขปรับปรุง อย่างไรบ้าง

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์สำหรับพนักงานสอบสวน
แบบสัมภาษณ์
เรื่อง การพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาของอัยการทหาร

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-นามสกุล ของผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่ง.....

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาของอัยการทหารในศาลทหาร

1. ความเห็นต่อบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาของอัยการทหารในศาลทหาร โดยแยกประเด็นพิจารณา ดังต่อไปนี้

1.1 ท่านมีความคิดเห็นต่อบทบาทหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารอย่างไร

1.2 ในการดำเนินคดีอาญาภายใต้เขตอำนาจศาลทหารนั้น กฎหมายกำหนดให้การสอบสวนผู้ต้องหา กระทำได้โดยพนักงานสอบสวน กล่าวคือ เจ้าพนักงานตำรวจ หรือ เป็นไปตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติ ธรรมนูญศาลทหาร อันได้แก่ นายทหารพระธรรมนูญ อัยการทหาร หรือ นายทหารสัญญาบัตรที่ได้รับคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ในที่นี้ ท่านมีความเห็นอย่างไร ต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายที่มอบหน้าที่ให้ผู้มีอำนาจในการสอบสวนดังกล่าว

1.3 ในการสอบสวนคดีอาญาของทหารนั้น กฎหมายได้อำนาจอัยการทหารเป็นผู้สอบสวนคดี และในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ พร้อมส่งความเห็นการฟ้องคดีต่อพนักงานอัยการทหาร ทั้งนี้ หากผู้

สอบสวน อยู่ในฐานะอัยการทหาร ได้ส่งความเห็นการฟ้องคดี ให้แก่อัยการทหารเช่นเดียวกัน ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรในกรณีของการสอบสวนดังกล่าวนี้

2. ปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้น และสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการสอบสวนคดีอาญาโดยองค์กรอื่นนอกจากพนักงานสอบสวน และคาดว่าจะเกิดขึ้นหากไม่มีการพัฒนาระบบการสอบสวนดังกล่าวต่อไปในอนาคต โปรดแสดงความคิดเห็น พร้อมทั้งตัวอย่างประกอบ โดยอาจแยกประเด็นพิจารณาดังต่อไปนี้

2.1 ปัญหาหรืออุปสรรคในการสอบสวนโดยลำพังของอัยการทหาร ที่ไม่มีพนักงานสอบสวนเข้าร่วมสอบสวนร่วมด้วย ในมุมมองของพนักงานสอบสวน ท่านเห็นด้วยหรือไม่ เพราะอะไร

2.2 ปัญหาหรืออุปสรรคในการบังคับบัญชา ที่ทำให้พนักงานอัยการไม่มีอิสระอย่างแท้จริงในการสอบสวน ตลอดทั้งการมีความเห็นทางคดีควรสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง ซึ่งในส่วนดังกล่าวนี้ ต่างกับบทบาทของพนักงานสอบสวนอย่างยิ่ง ท่านมีมุมมองอย่างไร

2.3 ปัญหาหรืออุปสรรคเกี่ยวกับวิธีการสอบสวนทางทหาร ที่แตกต่างกับพนักงานสอบสวนทั่วไป

2.4 ปัญหาหรืออุปสรรคเกี่ยวกับจริยธรรม หรือคุณธรรม ตลอดถึงการกระทบสิทธิเสรีภาพในการสอบสวน ต่างกับพนักงานสอบสวนหรือไม่

2.5 ปัญหาหรืออุปสรรคอื่นๆที่ท่านคาดว่า อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคตในการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร

2.6 พนักงานสอบสวน หรือ เจ้าพนักงานตำรวจ ที่ทำงานร่วมกับคดีอาญาของทหารในเขตอำนาจของศาลทหารนั้น มีปัญหาหรืออุปสรรคหรือไม่

2.7 หากลด/เพิ่มบทบาทของพนักงานสอบสวน ต่อคดีอาญาในเขตอำนาจศาลทหารนั้น นั้นมีมุมมอง หรือข้อเสนออย่างไร

2.8 อำนาจการบังคับบัญชาที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีอาญาในเขตอำนาจศาลทหารนั้น มีผลต่อการสอบสวนของพนักงานสอบสวนหรือไม่

2.9 เพื่อเป็นการลดปัญหาและอุปสรรคในการสอบสวนคดีอาญาในเขตอำนาจศาลทหาร ในมุมมองของเจ้าพนักงานตำรวจ ท่านอยากให้พัฒนาในรูปแบบใด

3. ในการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารนั้น ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร ได้ให้อำนาจอัยการทหาร สามารถทำการสอบสวนได้โดยลำพังได้ ไม่ได้กำหนดให้พนักงาน

สอบสวนที่เป็นเจ้าพนักงานตำรวจหรือฝ่ายปกครองเป็นผู้มีหน้าที่ทำการสอบสวนเข้าร่วมการสอบสวนด้วยแต่อย่างใด โดยเป็นไปตามการสั่งการของผู้บังคับบัญชา ทั้งนี้ยังให้ถือว่าการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารนั้น เป็นการสอบสวนตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โปรดแสดงความคิดเห็นและยกตัวอย่างประกอบ โดยแยกประเด็นการพิจารณา ดังต่อไปนี้

3.1 ในคดีอาญาของทหารที่เจ้าพนักงานตำรวจ เป็นผู้ทำหน้าที่ในการสอบสวนคดีโดยอัยการทหารไม่ได้เข้าร่วมหรือเข้าควบคุมการสอบสวนตั้งแต่แรกนั้น ท่านคิดว่า มีปัญหาหรืออุปสรรคอย่างไรหรือไม่ และอะไรคือสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆเหล่านั้น

3.2 ท่านคิดว่า การให้อำนาจอัยการทหารในการสอบสวนคดีอาญาในเขตอำนาจศาลทหารนั้น จะส่งผลต่อการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจการสอบสวนและการมีความเห็นสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องหรือไม่ เพียงใด และท่านคิดว่า จะทำให้เกิดผลดีหรือผลเสียมากกว่ากันอย่างไร เพราะเหตุใด

3.3 ตามความเห็นของท่าน ท่านคิดว่า ควรให้อัยการทหารทำการสอบสวน เข้าร่วม หรือ ควบคุมการสอบสวนคดีอาญาในเขตอำนาจศาลทหารหรือไม่ และหากเห็นว่าควร มีแนวทางการสอบสวน หรือการเข้าร่วมเข้ากับพนักงานเจ้าหน้าที่ตำรวจอย่างไร เพราะเหตุใด

ตอนที่ 3 แนวทางการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคต่อการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารในเขตอำนาจศาลทหาร

4. ท่านคิดว่าจะมีแนวทางหรือวิธีการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ ที่ผ่านมาในการสอบสวนของอัยการทหารได้อย่างไรบ้าง

5. ท่านคิดว่า การสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารของศาลทหารนั้น สมควรให้อัยการทหารมีอำนาจสอบสวนหรือไม่ เพียงใด อย่างไร

6. ท่านคิดว่าควรแก้ไขหรือปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารตามพระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลทหารหรือไม่ เพียงใด ถ้าต้องการแก้ไขปรับปรุง ควรแก้ไขปรับปรุง อย่างไรบ้าง

ภาคผนวก ค
แบบสัมภาษณ์นักวิชาการ

แบบสัมภาษณ์
เรื่อง การพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาของอัยการทหาร

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-นามสกุล ของผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่ง.....

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาของอัยการทหารในศาลทหาร

1. ความเห็นต่อบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาของอัยการทหารในศาลทหาร โดยแยกประเด็นพิจารณา ดังต่อไปนี้

1.1 ท่านเคยได้ยินหรือไม่ ว่าทหารนั้นสามารถทำการสอบสวนได้ด้วยตนเอง โดยสำนวนการสอบสวนนั้นสามารถใช้ดำเนินคดีอาญาในศาลทหารได้ดังเช่นสำนวนของพนักงานสอบสวน ท่านมีมุมมองต่อทหารอย่างไร เมื่อได้ยินว่า ทหารสามารถทำการสอบสวนได้ด้วยตนเอง

1.2 ในการดำเนินคดีอาญาภายใต้เขตอำนาจศาลทหารนั้น ตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารให้อำนาจไว้ แก่ นายทหารพระธรรมนูญ อัยการทหาร หรือนายทหารสัญญาบัตรที่ได้รับคำสั่งของผู้บังคับบัญชา สามารถกระทำการสอบสวนคดีอาญาได้ ท่านมีความเห็นอย่างไร ต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายให้อำนาจไว้ดังกล่าว

ในมุมมองของนักวิชาการนั้น ในการสอบสวนคดีอาญาของทหาร กฎหมายให้อำนาจ “อัยการทหาร” เป็นผู้สอบสวนคดี และในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ พร้อมส่งความเห็นการฟ้องคดีต่อพนักงาน

1.3 อัยการทหาร ทั้งนี้ หากผู้สอบสวน อยู่ในฐานะอัยการทหาร ได้ส่งความเห็นการฟ้องคดี ให้แก่อัยการทหารเช่นเดียวกัน ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรในกรณีของการสอบสวนดังกล่าวนี้

2. ปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้น และสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการสอบสวนคดีอาญาโดยองค์กรอื่นนอกจากพนักงานสอบสวน และ คาดว่าจะเกิดขึ้นหากไม่มีการพัฒนาระบบการสอบสวนดังกล่าวต่อไปในอนาคต โปรดแสดงความคิดเห็น พร้อมทั้งตัวอย่างประกอบ โดยอาจแยกประเด็นพิจารณาดังต่อไปนี้

2.1 ปัญหาหรืออุปสรรคในการสอบสวนโดยลำพังของฝ่ายทหารที่สามารถกระทำได้ โดยไม่มีพนักงานสอบสวนเข้าร่วมสอบสวนร่วมด้วย ท่านคิดว่าจะเกิดปัญหาอย่างไร ในประเทศของท่านมี ปัญหา หรือตัวอย่างดังกล่าวหรือไม่

2.2 ในด้านเกี่ยวกับความรู้ ความสามารถ ทักษะและความเชี่ยวชาญในการสอบสวนของ ฝ่ายทหารเป็นผู้สอบสวน ท่านว่ามีข้อดีหรือปัญหาหรือไม่ อย่างไร

2.3 ปัญหาด้านการสอบสวนสากล ประเทศของท่านมีรูปแบบอย่างไรในการสอบสวน ของทหาร มีปัญหาหรือไม่อย่างไร และหากประเทศไทย ใช้วิธีการดังกล่าวต่อไป ท่านว่าจะส่งผลต่อ ความเป็นสากลหรือไม่

2.4 ในแง่ของทฤษฎี และหลักการทางวิชาการนั้น ท่านว่าจะมีปัญหาหรืออุปสรรค เกี่ยวกับจริยธรรม หรือคุณธรรม ตลอดถึงการกระทบบสิทธิเสรีภาพในการสอบสวน หรือไม่ อย่างไร

2.5 ในมุมมองของท่าน จะเกิดปัญหาในเรื่อง หลักการความเป็นอิสระของฝ่ายอัยการ ทหารหรือไม่ หรือในการบังคับบัญชา ที่ทำให้พนักงานอัยการไม่มีอิสระอย่างแท้จริงในการสอบสวน ตลอดทั้งการมีความเห็นทางคดีควรสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง หรือไม่อย่างไร

2.6 ปัญหาหรืออุปสรรคอื่นๆที่ท่านคาดว่า อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคตในการสอบสวน คดีอาญาโดยอัยการทหาร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทับซ้อนของอำนาจหน้าที่ การแบ่งการกับฝ่ายตำรวจและ ฝ่ายปกครอง รวมถึงด้านการประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร

2.7 หากการสอบสวนคดีอาญาในอำนาจศาลทหารนั้น ทำรูปแบบของประเทศของท่าน มาใช้ ท่านว่าจะมีปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ ตามมาในศาลทหารหรือไม่

ตอนที่ 3 ความเห็นและแนวทางเสนอแนะเบื้องต้นในกรณีการสอบสวนคดีอาญาของศาลทหาร

1. ท่านคิดว่าจะมีแนวทางหรือวิธีการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆที่ผ่านมาในการ สอบสวนของอัยการทหารได้อย่างไรบ้าง หรือหากนำรูปแบบของประเทศท่านมาใช้ในการ พัฒนาระบบยุติธรรมการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหารไทย ท่านมีข้อเสนอแนะ อย่างไร
2. ท่านคิดว่า การสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารของศาลทหารนั้น สมควรให้อัยการ ทหารมีอำนาจสอบสวนหรือไม่ เพียงใด อย่างไร

3. ในมุมมองของนักวิชาการ ท่านเห็นสมควรหรือไม่ ที่ควรที่มีการปรับปรุงหรือแก้ไข บทบัญญัติของกฎหมายในการให้อำนาจการสอบสวนคดีอาญา โดย “อัยการทหาร” ดังกล่าว หรือท่านเห็นสมควรที่จะมอบอำนาจดังกล่าวให้แก่ฝ่ายพนักงานสอบสวน

ภาคผนวก ง

แบบสัมภาษณ์นักวิชาการไทย

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาของอัยการทหาร

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-นามสกุล ของผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่ง.....

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาของอัยการทหารในศาลทหาร

1. ความเห็นต่อบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาของอัยการทหารในศาลทหาร โดยแยกประเด็นพิจารณา ดังต่อไปนี้

1.1 ท่านเคยได้ยินหรือไม่ ว่าทหารนั้นสามารถทำการสอบสวนได้ด้วยตนเอง โดยสำนวนการสอบสวนนั้นสามารถใช้ดำเนินคดีอาญาในศาลทหารได้ดังเช่นสำนวนของพนักงานสอบสวน ท่านมีมุมมองต่อทหารอย่างไร เมื่อได้ยินว่า ทหารสามารถทำการสอบสวนได้ด้วยตนเอง

1.2 ในการดำเนินคดีอาญาภายใต้เขตอำนาจศาลทหารนั้น ตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารให้อำนาจไว้ แก่ นายทหารพระธรรมนูญ อัยการทหาร หรือนายทหารสัญญาบัตรที่ได้รับคำสั่งของผู้บังคับบัญชา สามารถกระทำการสอบสวนคดีอาญาได้ ท่านมีความเห็นอย่างไร ต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายให้อำนาจไว้ดังกล่าว

1.3 ในมุมมองของนักวิชาการนั้น ในการสอบสวนคดีอาญาของทหาร กฎหมายให้อำนาจ “อัยการทหาร” เป็นผู้สอบสวนคดี และในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ พร้อมส่งความเห็นการฟ้องคดีต่อพนักงานอัยการทหาร ทั้งนี้ หากผู้สอบสวน อยู่ในฐานะอัยการทหาร ได้ส่งความเห็นการฟ้องคดี ให้แก่อัยการทหารเช่นเดียวกัน ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรในกรณีของการสอบสวนดังกล่าวนี้

2. ปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้น และสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการสอบสวนคดีอาญาโดยองค์กรอื่นนอกจากพนักงานสอบสวน และ คาดว่าจะเกิดขึ้นหากไม่มีการพัฒนาระบบการสอบสวนดังกล่าวต่อไปในอนาคต โปรดแสดงความคิดเห็น พร้อมทั้งตัวอย่างประกอบ โดยอาจแยกประเด็นพิจารณาดังต่อไปนี้

2.1 ปัญหาหรืออุปสรรคในการสอบสวนโดยลำพังของฝ่ายทหารที่สามารถกระทำได้ โดยไม่มีพนักงานสอบสวนเข้าร่วมสอบสวนร่วมด้วย ท่านคิดว่าจะเกิดปัญหาอย่างไร ในประเทศของท่านมี ปัญหา หรือตัวอย่างดังกล่าวหรือไม่

2.2 ในด้านเกี่ยวกับความรู้ ความสามารถ ทักษะและความเชี่ยวชาญในการสอบสวนของ ฝ่ายทหารเป็นผู้สอบสวน ท่านว่ามีข้อดีหรือปัญหาหรือไม่ อย่างไร

2.3 ปัญหาด้านการสอบสวนสากล ประเทศของท่านมีรูปแบบอย่างไรในการสอบสวน ของทหาร มีปัญหาหรือไม่อย่างไร และหากประเทศไทย ใช้วิธีการดังกล่าวต่อไป ท่านว่าจะส่งผลกระทบต่อ ความเป็นสากลหรือไม่

2.4 ในแง่ของทฤษฎี และหลักการทางวิชาการนั้น ท่านว่าจะมีปัญหาหรืออุปสรรค เกี่ยวกับจริยธรรม หรือคุณธรรม ตลอดถึงการกระทบสิทธิเสรีภาพในการสอบสวน หรือไม่ อย่างไร

2.5 ในมุมมองของท่าน จะเกิดปัญหาในเรื่อง หลักการความเป็นอิสระของฝ่ายอัยการ ทหารหรือไม่ หรือในการบังคับบัญชา ที่ทำให้พนักงานอัยการไม่มีอิสระอย่างแท้จริงในการสอบสวน ตลอดทั้งการมีความเห็นทางคดีควรสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง หรือไม่อย่างไร

2.6 ปัญหาหรืออุปสรรคอื่นๆที่ท่านคาดว่า อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคตในการสอบสวน คดีอาญาโดยอัยการทหาร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทับซ้อนของอำนาจหน้าที่ การแบ่งการกับฝ่ายตำรวจและ ฝ่ายปกครอง รวมถึงด้านการประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร

2.7 หากการสอบสวนคดีอาญาในอำนาจศาลทหารนั้น ทำรูปแบบของประเทศของท่าน มาใช้ ท่านว่าจะมีปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ ตามมาในศาลทหารหรือไม่

ตอนที่ 3 ความเห็นและแนวทางเสนอแนะเบื้องต้นในกรณีการสอบสวนคดีอาญาของศาลทหาร

7. ท่านคิดว่าจะมีแนวทางหรือวิธีการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ ที่ผ่านมาในการ สอบสวนของอัยการทหารได้อย่างไรบ้าง หรือหากนำรูปแบบของประเทศท่านมาใช้ในการพัฒนา กระบวนการยุติธรรมการสอบสวนคดีอาญาในศาลทหารไทย ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร

8. ท่านคิดว่า การสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารของศาลทหารนั้น สมควรให้อัยการ ทหารมีอำนาจสอบสวนหรือไม่ เพียงใด อย่างไร

9. ในมุมมองของนักวิชาการ ท่านเห็นสมควรหรือไม่ ที่ควรให้มีการปรับปรุงหรือแก้ไข บทบัญญัติของกฎหมายในการให้อำนาจการสอบสวนคดีอาญา โดย “อัยการทหาร” ดังกล่าว หรือ ท่านเห็นสมควรที่จะมอบอำนาจดังกล่าวให้แก่ฝ่ายพนักงานสอบสวน

ภาคผนวก จ

แบบสัมภาษณ์นักวิชาการต่างประเทศ

Questionnaire

Topic: Criminal Investigation Process by Military Prosecutor

Part I: General information about the interviewee

First name – Last name:

Position:

Day/Month/Year (Date of Interview):

Venue:

Part II: Critical issues related to Criminal Investigation process by Military Prosecutor under Military Court.

1. Different opinions pertaining to the roles and authority of relevant officers in the Criminal Investigation process by Military Prosecutor under the Military Court, which can be divided into the following;

1.1 Are you aware that a military officer can conduct his/her own investigation while a case can be used in the criminal investigation process under the military court, just the same as one conducted by official investigators?

What's your thought towards the military once made known of this fact?

1.2 Speaking of the criminal investigation process under military jurisdiction according to the Statute of the Military Court Act, which empowers staff judge advocate, military prosecutor, or commissioned officer who's authorized by his/her supervisor, the authority to conduct a criminal investigation.

What's your thought on such authority given by law?

1.3 Through the eyes of academics regarding the criminal investigation by the military, the law specifically gives the authority to the military prosecutor and by the Code of Law, it mandates that the investigator collect all the evidences prior to forwarding the case to the

military prosecutor. Even if the investigator was serving as prosecutor himself/herself, the duty remains that the investigator relays all the information to the prosecutor all the same. What's your thought on this?

2. Problems witnessed in the process and key reasons leading to future obstacles in the criminal investigation process conducted by third-party organization that's NOT official investigator as well as projected negative consequences to follow unless there's an effective improvement plan to the process.

Please share your thoughts/opinions as well as some examples which maybe divided into these relative issues;

2.1 Problems/obstacles that are commonly faced with when the military can conduct its own investigation without the presence of any third-party investigating officers.

Can you cite some examples that took place or are taking place in your country?

2.2 Regarding the knowledge and experience of the military investigating officers, do you see this as an advantage or disadvantage? Please explain.

2.3 Regarding the international practice in terms of criminal investigation of the military, what's the process like in your country? Do you feel that if the Thai military continued to stay on this path in terms of investigation process, it may be deemed as noncompliance to the international standard?

2.4 Theoretically and academically speaking, do you feel that the process that we are adopting now in Thailand can jeopardize the principles of ethics and virtues perhaps as well as invading the right to freedom of investigation? Please explain.

2.5 Per your own rationalization, do you foresee such problem in freedom of investigation by the military prosecutor via direct command of supervisor which takes away the authority of the investigative officer whether or not to take the case to the court? Please explain.

2.6 Problems/obstacles that you may be able to foresee with the criminal investigation process done by the military prosecutor namely overlapping of authority between the arms of policing and administration as well as difficulty in coordination among various units. What are your thoughts on this?